

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

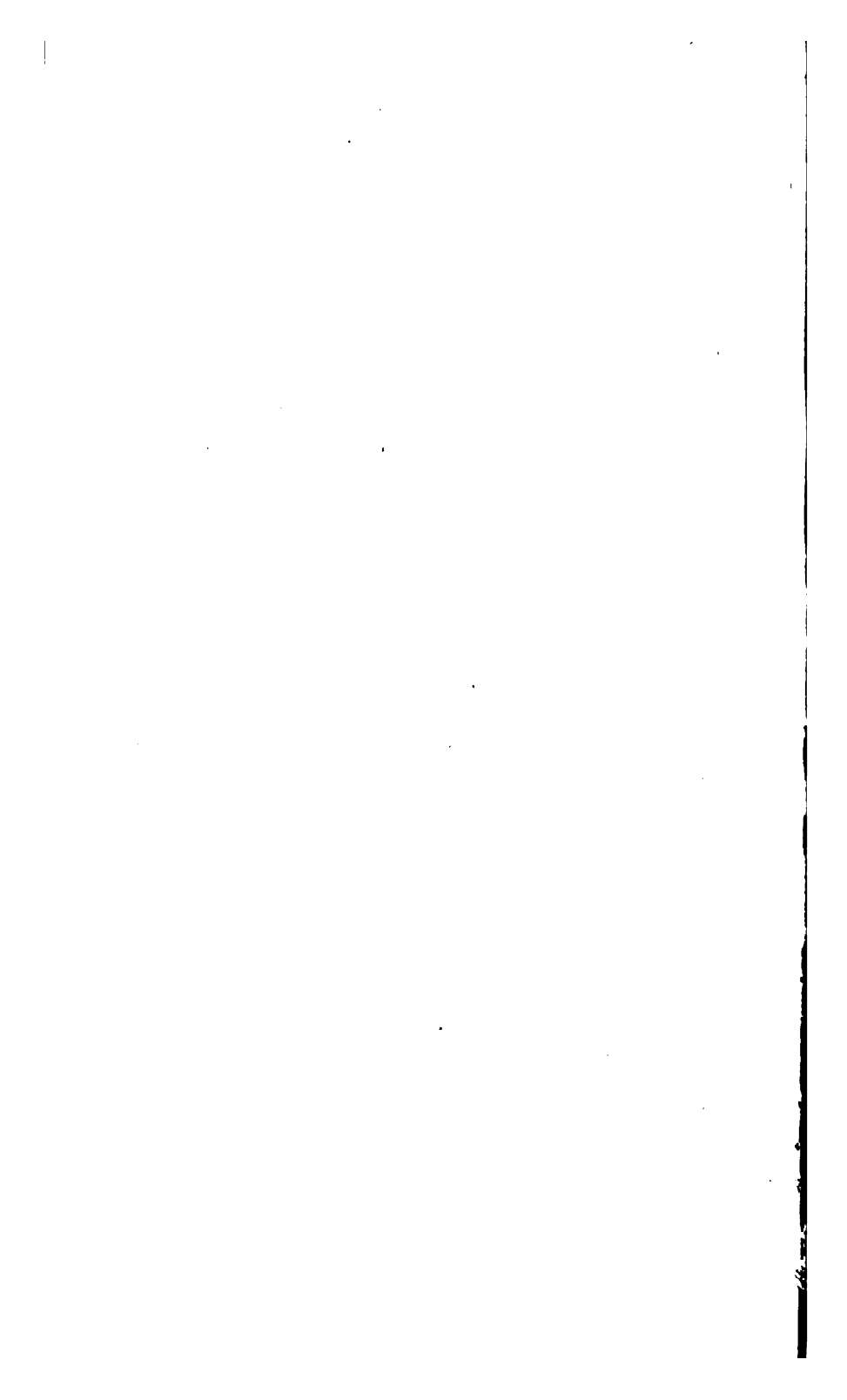

W. A. B.

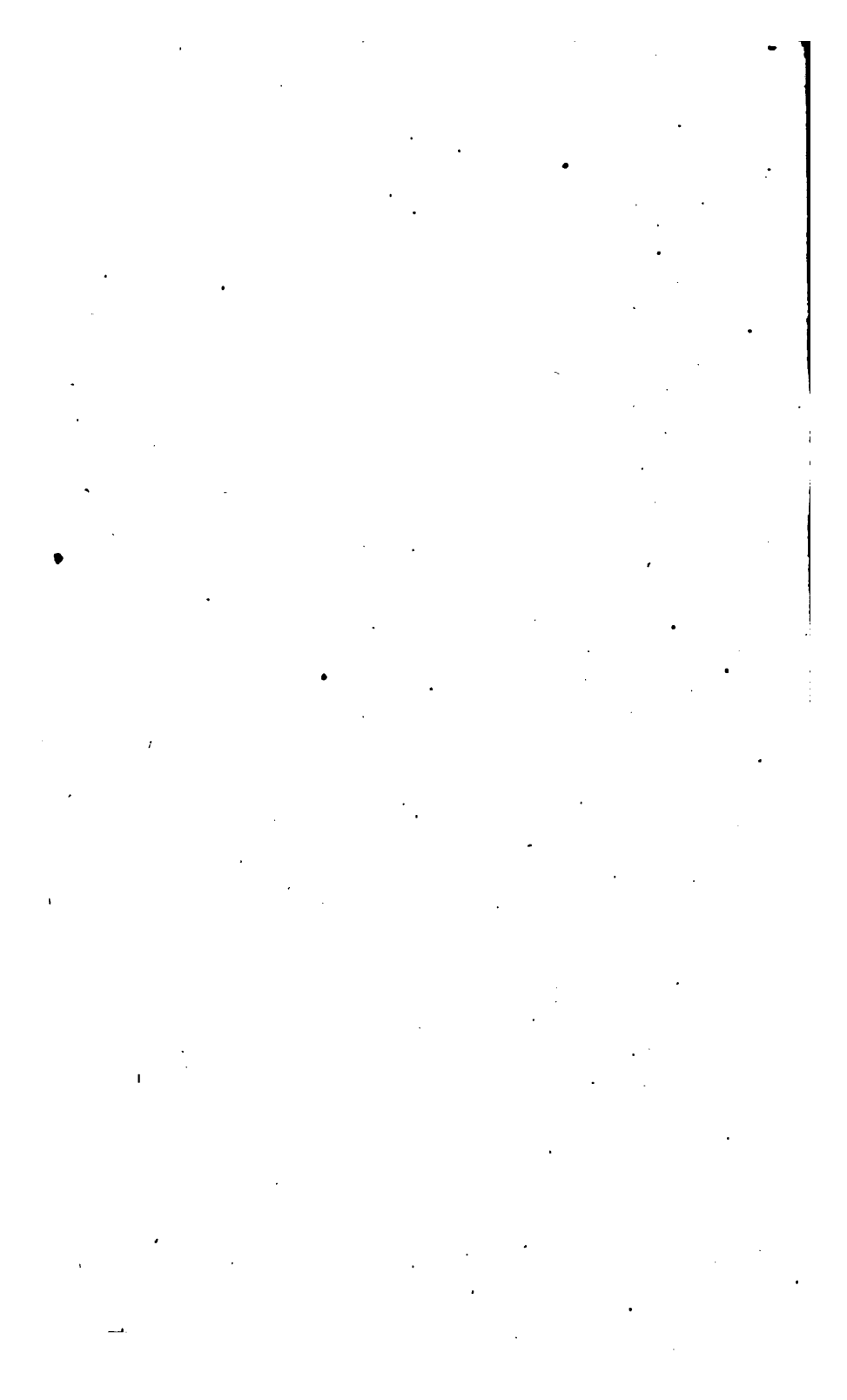
1913

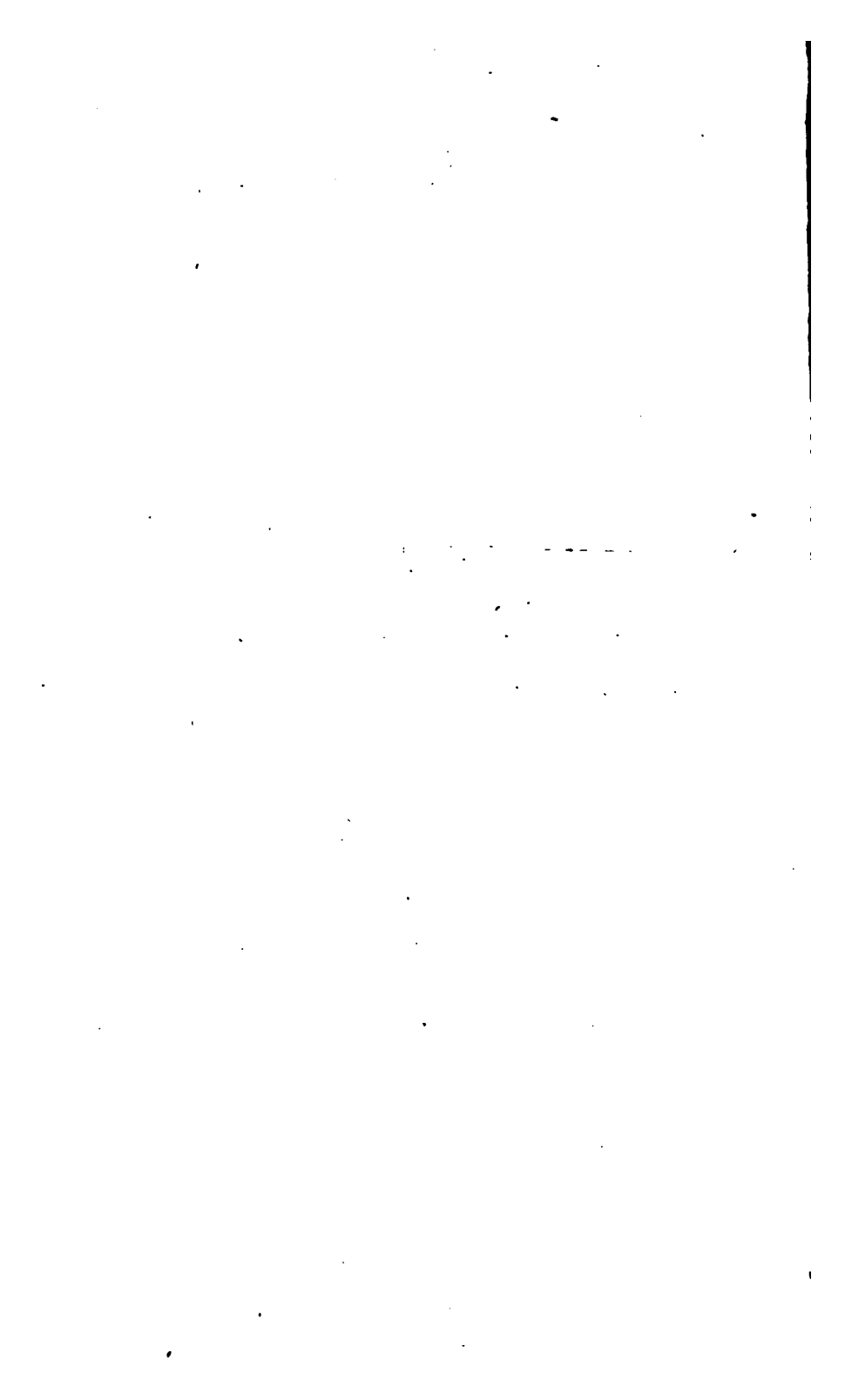
Vertical line of text or markings on the left side of the page.

GAC

VADERLANDSCHE
HISTORIE.
TIENDE DEEL.

VADERLANDSCHE
HISTORIE,
VERVATTENDE DE
GESCHIEDENISSEN
DER

VEREENIGDE NEDERLANDEN,
INZONDERHEID DIE VAN
H O L L A N D,
VAN DE VROEGSTE TYDEN AF:

Uit de geloofwaardigste Schryvers en egte Gedenk-
stukken samengesteld.

Met Konstplaatzen en Kaarten opgebeelderd.

T I E N D E D E E L,

*Beginnende, na 't sluiten van het twaalfjaarig Bestand,
in 't jaar 1609; en eindigende, met de dood van
MAURITS, Prins van Oranje, in
't jaar 1625.*

Te A M S T E R D A M,

By I S A A K T I R I O N.

*Met Privillegie van de Ed. Gr. Mog. Heeren Staaten van Holland
en Westfriesland.*

M D C C L I V.

**THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY**

**ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS**

VADERLANDSCHE HISTORIE.

ZEVENENDERTIGSTE BOEK.

I N H O U D.

- I. Gevolgen van 't Bestand. Vereffening eeniger geschillen. Gezantschap van Marokko. Hudsons togt. II. Twist over de opvolging in de Landen van Kleeve en Gulik. III. Verhaal van den oorsprong der geschillen over den Godsdienst, hier te Lande. Gevoelens van Gomarus en Arminius. Zy worden voor den Hoogen Raad gehoord. Arminius sterft. IV. Beroerte te Alkmaar. Verandering in de Regeering aldaar. V. Opshudding te Leeuwaarden. VI. Geweldige beweging te Utrecht. De Stad wordt, door Graave Henrik, belegerd. Samenzweering tegen de herstelde Regeering aldaar. VII. Remonstrantie van die van Arminius gevoelen. Vyf punten. VIII. Haagsche Conferentie. Contraremonstrantie. IX. Gezantschap naar Frankryk. Henrik de IV. vermoord. Verbond met Frankryk vernieuwd. X. Handeling in Engeland en in Zweeden. XI. Prins Maurits belegert Gulik. De Stad geeft zig over. Gezantschap naar Venetie. Oostindische zaaken. Verrekykers gevonden. XII. Gezantschap naar Zweeden. Ver-
- X. DEEL. A bond

bond tusschen den Grooten Heer en de Staaten. XIII. Onlusten tusschen Graawe Enno en de Stad Embden. XIV. Kerkelyke zaaken. Kerkenorde van Utrecht. Staat der Kerken in Gelderland, Overyssel, Zeeland, Friesland en Groningen. XV. Prins Maurits schynt den Remonstranten niet gunstig. Zy veruoegen zig aan Oldenbarneveld. Conferentie te Delft. Nieuwe vertoogen der beide partyen. Besluit der meerderheid in Holland tot de vrede der Kerke. XVI. Verbond met de Stad Lubek en met eenige Duitsehe Vorsten. Walvischvangst. Noordsche Maatschappyy. Ontdekkers van nieuwe Landen bevoorregt. XVII. Handeling met Engeland, over zaaken; de Oostindische Maatschappyy betreffende. XVIII. Staat der zaaken van Gulik en Kleeve. Krygsmagt der Aartsbortogen en Staaten. XIX. Toestand van Aken. Spinola neemt Aken, Duuren, Orfoi, Wezel en andere Plaatsen in. Maurits bezet Emmerik, Rees, Goch en andere Steden. Verdrag te Zante. XX. Gezantschap van Muskovie. Hooge School te Groningen opgereggt. Kerkelyke zaaken. Gerugten ten nadeele van den Advokaat. XXI. Handeling in de Vroedschap te Amsterdam. XXII. De afzondering begint, in sommige Steden. XXIII. Beweeging te Leeuwaarden. De Regeering aldaar veranderd. XXIV. Nieuwe twist tusschen den Hertog en de Stad van Brunswyk. Graaf Fredrik Henrik trekt derwaards. Verbond met de Hanze-Steden. Ligtenvoorde en Borkelo bezet. XXV. Gezantschap naar Zweeden en Muskovie. Voordeelige staat der Oostindische Maatschappyye. XXVI. Huwelykshandeling tusschen Span-

Spanje en Groot-Britanje. XXVII. Oldenbarneveld en Karon bewerken, dat Jakob de I. de Steden van verzekering inruimt. XXVIII. Staat van Frankryk. De Staaten bieden Lodewyk den XIII. hulp aan. XXIX. Zy ondersteunen Venetie tegen den Aartshertoge van Oostenryk.

DE Vereenigde Gewesten, zig nu, 1609. na 't sluiten van 't Bestand, volkomenlyk aanmerkende, als eenen vryen en onafhangkelyken Staat, begon den zig, in alle opzichten, als zodanig te gedraagen: alomme gezanten afzendende, met den titel van *Ambassadeur*, en geduuriglyk gezantschappen van vreemde Vorsten en vrye Staaten ontvangende. De onderlinge gemeenschap tuschen den Vereenigden Staat en de Spaansche Nederlanden ook hersteld zynde, bezogten de wederzydsche Ingezetenen elkan deren, zonder schroom. Predikanten en Krygsbevelhebbers gingen, van hier, hunne vrienden zien, in Brabant en in Vlaanderen. Doch 't verblyf der eersten gaf, eerlang, gelegenheid, tot een Plakaat der Aartshertogen, waarby hun en anderen Ingezetenen der Vereenigde Gewesten gelaft werdt, zig stil, onergerlyk en *Katholykelyk* te gedraagen. Te gelyk, werdt ook het invoeren van Ketterische schriften verboden (a). Voorts, zonden de Roomschgezinden der Vereenigde Gewesten hunne kinderen, in grooten ge-

I.
Eerste
gevolgen
van 't
Bestand.

(a) METELEN XXXI. Boek, f. 592 vers. 593.

4 VADERLANDSCHE XXXVII. BOEK.

1609. getale, naar Brabant, om 't Biffchoplyk vormfel te haalen, en de oefening der voorouderlyke Kerkzeden, voor eenen tyd, ten minfte, by te woonen. Filips Willem, Prins Willem, van Oranje, nam, daarentegen, zyn verblyf te Breda, onder 't gebied der Vereenigde Staaten: Graaf Herman van den Berge, te Breda Bergen op Zoom, welks Markgraaffchaphy woonen. behuwelykt hadt. Doch hy overleedt hier, Dood in Oogftmaand des jaars 1611 (b). Het van Graa- wedergeeven der goederen, aan de eene en ve Herman van den Berge. de andere zyde, gaf ook aanleiding, tot wederzydsche handeling; doch te gelyk tot Vereffen- le nieuwe geschillen, konnende de bezitters, ning een- bezwaarlyk, bewoogen worden, om van hun- ner open- ne goederen te fcheiden. Ook was de Koop- ftande handel zo wel niet geregeld, of daarover gefchil- ontftondt, van tyd tot tyd, merkelyke zwaar- len na 't righeid, zoekende de Stad Antwerpen haare Bestand. neering te herftellen, op den voorigen voet: waartegen die van Zeeland begeerden, dat de laading der Zeefchepen, tot hunnent, verbodemd, en niet dan na 't betaalen van Verlofgeld, de Schelde op gevoerd zou worden. Over de grensfcheiding, in Vlaanderen en in Gelderland, rees, insgelyks, gefchil (c) Ook fcheenen de Aartshertogen toefleg te maaken, om de Dorpen van het Land van Kuik te betrekken onder 't gebied van Brabant: waartegen de algemeene Staaten, in Oogftmaand, by openbaaren Plakaate,

(b) METEKEN XXXI. Boek, f. 581. verf. XXXII. Boek, f. 629.

(c) Refol. Holl. 24 Nov. 23 Dec. 1609. bl. 4. METEKEN XXXI. Boek, f. 580 verf.

te, verklaarden, dat dit Land altoos ééne 1609. Heerlykheid met de Stad Graave hadt uitgemaakt: den opgezetenen der gemelde Dorpen, te gelyk, beveelende, niemants hooge Overheid te erkennen, dan de hunne (d). Willem, Prins van Oranje, hadt deeze Heerlykheid in pandſchap verkreegen van Koning Filips den II. in den jaare 1559; doch dit pandſchap werdt, in 't jaar 1611, door de algemeene Staaten, ten behoeve van Prinſe Maurits, vernietigd, en in een goed, onverſterfelyk Erſleen veranderd (e). Voorts, werden, om de gemelde en andere zwaarigheden, door het Beſtand niet behoorlyk weggenomen, of uit het zelve van nieuws ryzende, te vereffenen, eerlang, van wederzyde, gemagtigden benoemd, die, in den Haage, vergaderden, en, in Louwmaand des jaars 1610, een Verdrag troffen, waarby eenige punten, over welken men, tot hiertoe, niet eens geweest was, nader geregeld werden (f). Doch over eenige anderen, kon men elkanderen niet verſtaan. Ook werdt 'er, naderhand, meermaalen, van beide de zyden; doch, inzonderheid, van de zyde der Staaten, geklaagd, over inbreuken op 't Beſtand.

Ondertuffchen, beſteedden de Vereenig-De Staaten deezen Zomer, tot het verſterken ^{ten verſterken} der ^{der} Grens-

(d) Zie Refol. Holl. 2 Febr. — 3 April 1610. bl. 14, 55. Groot-Plakaatb. II. Deel, kol. 1170.

(e) Zie Refol. Holl. 5 May 1611. bl. 93. Groot-Plakaatb. II. Deel, kol. 2261.

(f) Zie Groot-Plakaatb. I. Deel, kol. 71. II. Deel, kol. 587, 2211. DU MONT Corps Diplom. Tom. V. P. II. p. 119, 141. MEYER. XXXI. Beck, f. 593 verſ.

6 VADERLANDSCHE XXXVII. BOEK.

1609. der schanse Lillo, op de Schelde. Ook werden de Haven en Vestingwerken van Vlissingen merkelyk verbeterd. In Staats-Vlaanderen, herstelde men, van gelyken, de werken van Sluis, Yzendyke en Aardenburg. De Aartshertogen vermeerderden, daarentegen, de bezetting van 's Hertogenbosch: welk nu eene grensplaats tegen de Vereenigde Gewesten geworden was (g).

De Koning van Marokko zendt hun een gezant, en sluit een Verbond met hen. In den Zomer deezes jaars, kwam 'er een gezant van *Mulei Zaiden*, Koning van Marokko, in den Haage, aan, om een verbond van Koophandel te sluiten, met de Vereenigde Staaten, die hem, kort te vooren, twee Oorlogschepen ter hulpe (b), en eenige geschenken toegezonden hadden. De gezant werdt heuschelyk bejegend. Hy hadt, daarbenevens, heimelyken last, om de Staaten in te wikkelen, in eene onderneeming tegen Spanje: waarin, ter oorzaake van 't Bestand, niet kon getreden worden (i). Doch, op den vierentwintigsten van Wintermaand des volgenden jaars, werdt 'er een Verbond van Vriendschap en Koophandel tusschen den Koning van Marokko en de Vereenigde Staaten geslooten (k). Men heeft hem, eenige jaaren laater, wederom, met een Oorlogschip, ondersteund (l).

Oostindische tydingen. Uit Oostindie, kwamen, dit jaar, vier schepen t'huis, rykelyk met Peper, Nageelen, Nooten en Foelie belaadend. Zy bragten

(g) METEREN XXXI. Boek, f. 581, 590.

(b) Resol. Holl. 19 Febr. 1609. bl. 45.

(i) METEREN XXXI. Boek, f. 585, 586.

(k) Zie Groot-Plakaatb. II. Deel, kol. 2261. METER. XXXI. Boek, f. 618 versf.

(l) HAUDART. Memot. VIII. Boek, bl. 62.

tyding, dat de onzen zig van een der Moluksche Eilanden, *Makjan* genaamd, hadden meester gemaakt. De Maatschappy besloot, hierop, wederom negen schepen naar Indie te zenden, die, voorzien met vrygeleidebrieven van den Koning van Spanje en van de Aartshertogen, de tyding van 't geslootten Bestand, derwaards, stonden te brengen. *Pieter Both*, aangesteld tot algemeenen Bevelhebber in Indie, hadt het opperbewind over deeze Vloote, die, in 't laatst van Louwmaand des volgenden jaars, in zee stak (m). In Grasmaand des jaars 1609, hadt de Maatschappy eenen Engelschen Stuurman, *Henry Hudson* genaamd, met een enkel schip, uitgezonden, om eene vaart naar China, door 't Noordwesten, en niet door 't Noordoosten, daar menze te vooren gezogt hadt, op te spooren. Hy ontdekte, op omtrent eenenzestig graaden, eene schoone Rivier of Baay, daarna, *Hudsons Baay* genaamd. Voorts, keerde hy, in 't najaar, te rug; doch niet naar Holland, maar naar Engeland, vanwaar men hem niet wilde laten vertrekken, om zynen meesteren verslag te doen (n). De Engelschen zonden hem, in 't jaar 1611, andermaal uit, op den zelfden togt; doch hy kwam wederom t'huis, zonder de begeerde doorvaart gevonden te hebben (o).

De dood des Hertogs van Kleeve en Gu-
lik, van welke wy, in 't voorgaande Boek (p),

II.
Geschil-
len over
ge-
de op-

(m) METEKEN XXXI. Boek, f. 584, 591.

(n) METEKEN XXXI. Boek, f. 590 versf.

(o) METEKEN XXXII. Boek, f. 625.

(p) IX. Deel, bl. 435.

1609. volging, in de Landen van Kleeve en Gulik. gewaagd hebben, hadt het sluiten van 't Bestand wel niet kunnen verhinderen; doch wikkelde, eerlang, de Vereenigde Gewesten in nieuwe krygstoeuſtingen in, waarvan, reeds in dit jaar, voorbereidfels gezien werden. De Vorſtendommen des overleeden' Hertogs, Gulik, Kleeve, Berg, Mark en Ravenſtein, mogten, volgens de Huwelyksvoorwaarden, geſlooten tuſſchen zynen Grootvader en Grootmoeder, *Joan van Kleeve* en *Maria van Gulik*, nimmer van een geſcheiden worden. De Hertog was nu, zonder kinderen, overleeden. Zyne oudſte Zuſter, zynde zynen Broeder ongehuwd geſtorven, was, in 't jaar 1572, getrouwd met *Albrecht Fredrik*, Hertog van Pruiſſen, wien zy geene Zoonen; maar alleenlyk vier Dogters gebaar hadt. Zelve was zy, reeds voor haaren Broeder, overleeden. Haare oudſte Dogter was met *Joan Sigismond*, Keurvorſt van Brandenburg, getrouwd, en deeze vorderde, uit naam zynen Gemaalinne, die in de plaatſe haarer Moeder kwam, de gantsche nalaatenſchap des overleeden' Hertogs. Eene tweede Zuſter van deezen leefde nog, en hadt *Filips Lodewyk*, Paltsgraaf van Nieuwburg, tot haaren man. Haar oudſte Zoon, *Wolfgang Willem*, maakte, van wege zyne Moeder, ook aanspraak op de Kleeſſche nalaatenſchap. Twee andere Zuſters des Hertogs waren getrouwd met *Joan, Hertog van Tweebrugge*, en Broeder des Paltsgraafs van Nieuwburg; en met *Karel, Markgraave van Burgau*, die beide ten minſten een deel der nalaatenſchap vorderden; doch, by
man-

mangel van magt, hunnen eifch weinig konden doen gelden. De Vorften van Brandenburg en Nieuwburg waren, reeds in Bloei-1609. maand, overeengekomen, dat zy zig, gezamenlyk, in 't bezit der Landen, ftellen zouden, en, binnen zekeren tyd, over derzelve verdeeling, minzaam, overeenkomen (q). De tegenwoordige Regeering zocht zig, daarentegen, te handhaaven in 't bewind, tot dat 'er geregtelyke uitspraak gefchied zou zyn, over de nalaatenschap; op een gedeelte van welke, behalve de genoemden, nog andere Vorften aanspraak maakten. Keizer Rudolf begreep, dat hem de nalaatenschap in handen gefield moest worden, tot dat elks regt onderzocht was. De Amptman van Gulik maakte zig zelfs meester van deeze Stad, uit den naam des Keizers. Doch De Staa- de Koningen van Frankryk en Engeland, de ten ver- Staaten der Vereenigde Gewesten en de Pro- klaaren- testantsche Vorften in Duitschland (r) begun- zig voor- stigden 't Verdrag der Vorften van Bran- Brandenburg en Nieuwburg en denburg en Nieuwburg, beloovende, daar- Nieuw- aan de hand te zullen houden (s). Ook wer- burg. den deeze Vorften, eerlang, in de Kleef- fche Landen, gehuldigd. De Aartshertogen fchikten zig, daarentegen, om 's Keizers oogmerken te bevorderen: 't welk de Vorften bezitters bewoog, eenigen onderftand in Krygsbehoeften van de Vereenigde Staa- ten te verzoeken, die hun, op den vieren-

(q) AITZEMA I. Deel, bl. 245, 254. DU MONT Corps Diplom. Tom. V. P. II. p. 103, 123.

(r) *Veiz* DU MONT Corps Diplom Tom. V. P. II. p. 126.

(s) *Refol.* Holl. 2 Febr. — 3 April 1610. bl. 2, 5, 32.

1609. twintigsten van Wynmaand, beloofd werdt. Het Huis van Saxen, insgelyks, regt voorwendende op de Kleeffche Landen, zocht de Vereenigde Staaten te beweegen, om zig, met het geschil over dezelve, niet te moeijen. Doch men schroomde niet, den Saxischen Gemagtigde te antwoorden „ dat het „ belang der Vereenigde Gewesten vorderde, „ zorg te draagen, dat men goede nabuuren kreeg, in de Kleeffche en Gulikfche Landen : waarom zy den Vorsten van Brandenburg en Nieuwburg reeds „ hunne hulp hadden toegezeid.” Onder tuffchen, zocht men zig, van wederzyde, in de betwistte Landen te sterken. De Keizerschen, onder den Aartshertog *Leopold van Oostenryk*, hielden zig binnen Gulik. De Paltsgraaf van Nieuwburg hadt Duuren ingenomen : waarna, de beide Vorsten de Plaatsen om Gulik, alomme, vervulden met Krygsvolk. Van tyd tot tyd, werdt 'er, met wederzydsch nadeel, gevogten : 't welk, tot in den Zomer des volgenden jaars, duurde (t).

III. De verdeeldheid over de Leere der Goddelijke besluiten en eenige andere punten van den Oorsprong der verdeeldheid over den Godsdienst, in de Vereenigde Gewesten.

Godsdienst, van welke wy reeds, in 't voorbygaan, een en andermaal (u), gewaagd hebben, gaf, omtrent deezen tyd, aanleiding, tot verregaande oproerigheid, in eenige Steden: waarom wy agten, dat hier de regte plaats zal zyn, om den oorsprong der geschillen, welken thans, in de Vereenigde Gewesten, in zwang gingen, van de vroegste tyden af, op te haalen.

De

(t) METFREN XXXI. Boek, f. 598-603. XXXII. Boek, f. 610.
(u) IX. Deel, bl. 375, 406, 426.

De Christenen der vier eerste eeuwen, wel- 1609.
 ker schriften tot ons gekomen zyn, hebben ^{Leer der}
 zig, over de punten, die thans in de Veree- ^{oude en}
 nigde Gewesten betwist werden, niet altoos ^{laatere}
 even klaar, noch op eenerlei wyze, uitge- ^{Christe-}
 drukt. In 't gemeen, schynen zy egter, naar ^{nen, om-}
 het eenstemmig oordeel van schrandere on- ^{trent de}
 derzoekers der Kerkelyke oudheid, geleerd ^{betwiste}
 te hebben „ dat de mensch, schoon begaafd ^{punten.}
 „ met eenen vryen wil, om den Godsdienst
 „ te omhelzen en aan te kleeven, nogtans
 „ de hulp en medewerking der Goddelyke
 „ genade, door welke hem de waarheid ge-
 „ openbaard was, geduuriglyk, behoefde:
 „ de kragt van welke genade, om den wil te
 „ buigen en te beweegen, zy, zo wel als de
 „ vermogens, die God den mensch geschon-
 „ ken hadt, beurtswyze, naar de gelegenhe-
 „ den, die 'er hun toe voorkwamen, hoog-
 „ lyk, plagten te verheffen (u).” In 't
 naarspooren van de oorzaak der zonde,
 beweerde men, dat God dezelve, geens-
 zins, kon werken; gelyk Irenéus deelt,
 voor 't einde der tweede eeuwe (v). Om-
 trent de Goddelyke Besluiten, schreeven de
 Grieksche Kerkvaders, en de Latynschen,
 voor Augustyns tyd, „ dat God zulken ten eeu-
 „ wigen leeven voorschikt hadt, welken hy
 „ hadt voorzien, dat deugdzaam leeven”, of,
 gelyk anderen spraken „ gelooven en vol-
 „ harden zouden (w).” Doch in den aan-

vang

(u) VOSSIIUS Hist. Pelag. Libr. III. P. I. Thes. I. p. 272 & seqq.
 Thes. II. p. 283 & seqq. P. II. Antist. I. p. 300 & seqq. Libr. VII.
 P. II. p. 733 & seqq. GROTIUS Hist. Libr. XVII. p. 551. J. BAS-
 MAGE Hist. de l'Eglise, Tom. I. Livr. XI. Ch. I-VI. p. 593-643.

(v) Vide EUSEB. Hist. Eccl. Libr. V. Cap. XX. p. m. 237.

(w) Vide VOSSII Hist. Pelag. Libr. VI. Thes. VIII. p. 550.

1609. van der vyfde eeuwe, leerde Pelagius, een Schotsche Monnik „ dat een mensch, om „ heilig te leeven en zalig te worden, Gods „ genade niet behoefde; maar dat men 't „ een en't ander 's menschen vryen wil hadt „ toe te schryven; die, dagt hy, niet vry „ zou zyn, zo hy deeze uitwerksfels niet kon „ te wege brengen.” Doch, nader geperft, erkende hy ook de werking der Godlyke genade; zig, zo men meent, niet altoos, even klaar uitdrukkende (x). Augustyn kante zig tegen deeze Leer, beweerende „ dat bekee- „ ring en volharding niet van 's menschen „ vryen wil; maar van Gods volstrakt Be- „ sluit afhingen: ook, dat men 't aan dit „ zelfde Besluit hadt toe te schryven, dat „ Gods genade den eenen niet, den anderen „ immers aangeboden werdt, en, in som- „ migen, geene, in anderen, volkomen' kragt „ hadt (y).” Sommigen hebben, sedert, ge- „ oordeeld, dat de Kerkvader, door de hitte van het twisten, verrukt, eene nieuwe Leer in de Kerke heeft ingevoerd; doch anderen meenen, dat hy, alleenlyk, nader verklaard en ontvouwd heeft, 't gene veelen, reeds voor hem, geloofd; doch zo duidelyk niet geleerd hadden (z). In 't Westen, hadt Augustyn veele navolgers. Doch in 't Oosten, behieldt men de spreekwyzen, die, reeds voor Pelagius tyd, waren aangenomen geweest. Te Marfeille, waren 'er ook eenigen, die met Pelagius de noodzaaklykheid der

(x) VOSSIUS *Libr. III. P. II. Thef. I. p. 294. Thef. IV. p. 308.*

(y) VOSSIUS *Libr. VI. Thef. X. p. 571.*

(z) GROTII *Hist. Libr. XVII. p. 551. TRIGLAND. Kerk. Gesch. bl. 9, 17.*

der voorkomende genade verwierpen, schoon zy de medewerkende voor noodig hielden. Zy kreegen, hierom, den naam van halve Pelagiaanen. De Monnik Godeschalk, in de negende eeuw, nog verder, zo men toen meende, gaande dan Augustyn, leerde „ dat God „ niet wilde, dat eenige anderen tot kennis „ der waarheid kwamen en zalig werden, „ dan die hy uitverkooren hadt; dat Chris- „ tus, voor deezen alleen, gestorven was, en „ dat de overigen, schoon gedoopt, nimmer „ van den algemeenen hoop der verdoem- „ den waren afgezonderd geweest.” Doch deeze Leer smaakte toen zo weinig, dat zy, in verscheiden' Kerkvergaderingen, veroordeeld werdt (a). In laater' tyd, twistten de Franskaanen en Dominikaanen, over den zin van Augustyns gevoelen; welk de laatsten begreepen, meer toe te eigenen aan Gods volstrekt besluit, min aan 's menschen vryen wil, dan de eersten konden verstaan. De Jezuiten zelven, arbeidende om deezen knoop te ontwarren, scheenen veelen te verre af te wyken van Augustyns Leere, en liepen gevaar van, deswege, veroordeeld te worden, te Rome: 't welk zy niet dan met moeite ontgingen. In de Kerkvergadering van Trente, werdt de Leer van Gods Voor- schikking en Besluiten, en van de zekerheid der zaligheid, die 'er van afhing, op zulk eene wyze, beslist, dat beide de partyen, in de Roomsche Kerke, meenden, hun byzonder gevoelen, daarby, begunstigd te vinden (b). Luther, midlerwyl, zynde opge- staan,

(a) VOSSIUS *Libr. VII. P. IV. p. 776.*

(b) FRA PAOLO *Hist. du Conc. de Trente Libr. II. p. 419.*

1609. „ wie uit de menschen zalig, wie verdoemd
 „ zouden worden. Dat, volgens dit besluit,
 „ eenigen tot het geloove en de godvrug-
 „ tigheid getrokken, en, getrokken zynde,
 „ voor afvallen, bewaard werden. Dat God
 „ alle de anderen, in de gemeene verdor-
 „ venheid der menschelyke natuure en in
 „ hunne eigene misdaaden, leggen liet (f).”

en Armi-
 nius
 leerden?

Arminius begreep, in tegendeel „ dat God,
 „ van eeuwigheid, dit onderscheid, tusschen
 „ 't gevallen menschelyk geslagt, gemaakt
 „ hadt, dat hy zulken, die van hunne zon-
 „ den afstaan, en hun betrouwen op Chris-
 „ tus stellen zouden, hunne misdaaden ver-
 „ geeven, en het eeuwig leeven schenken;
 „ doch zulken, die onboetvaardig bleeven,
 „ straffen zou. Dat het, wyders, Gode
 „ aangenaam ware, dat alle menschen zig
 „ bekeerden, en, tot kennisse der waarheid
 „ gekomen zynde, daarby bleeven; doch

Wat zy
 elkande-
 ren te last
 leiden.

„ dat hy niemant dwong (g).” Voorts, leide
 „ hy Gomarus te last „ dat deeze de oorzaa-
 „ ken der zonde Gode toefschreef, en, door
 „ 't inscherpen van een noodlot, de gemoe-
 „ den der menschen verhardde.” Gomarus
 „ beschuldigde, daarentegen, Arminius „ dat
 „ hy, door zyne Leer, den mensch veel
 „ opgeblaazener maakte, dan de Roomsche
 „ gezinden, door de hunne; niet gedop-
 „ gende, dat men Gode alleen de eer gave
 „ van 't gene, daar 't meest op aankwam,
 „ te weeten, een welgezind gemoed (h).”
 „ 't Verschil der twee Hoogleeraaren, die bei-
 „ de

(f) Vide GOMARI Opera P. I. p. 428. P. II. p. 27, 277, 280.

(g) Vide ARMINII Opera p. 283, 288, 389, 943.

(h) GROTII Hist. Libr. XVII. p. 551.

de voor mannen van uitstekende weten- 1609.
schap gehouden werden, maakte indruk op
de jeugd, die aan hun onderwijs was toe-
vertrouwd, en eerlang werden de Predi-
kanten ook, meer dan te vooren, betrokken
in de partyfchap.

Nieuwe aanleiding tot twisten gaven, ten Verschil
zelfden tyde, de Heidelbergfche Catechis- over de
mus, die in de Nederlanden ingevoerd was; Belyde-
nis en
en de Geloofsbelijdenis der Hervormde Ker- Cate-
ken, die, in den aanvang der Nederland- chismus.
fche Beroerten, was opgesteld. De meesten
merkten deeze twee fchriften aan, als For-
mulieren van eenigheid, zynde de Belydenis
daar voor, al vroeg, in verfcheiden' Sinoden,
erkend, en door veele Predikanten onderte-
kend. Zynu, die 't met Gomarus hielden, be-
weerden, dat Arminius van deeze Formulieren
afweek. Hy en de zynen verftonden, daarente-
gen, dat beide de gevoelens, niet al te wel, met
de Formulieren overeen gebragt konden wor-
den, en dat het, hierom, dienftig was, dat men
deeze Formulieren nader overzage. De al-
gemeene Staaten, na lang aanhouden der
Predikanten, eindelyk, in de Lente des jaars
1606, bewilligd hebbende, in 't honden van
eene *Nationaals Synode (g)*, dat is, eene Ver-
gadering der Kerken, uit alle de zeven Ge-
westen, hadden 'er, nochtans, deeze voor-
waarde bygevoegd, dat de Belydenis en Ca-
techismus, in deeze Synode, zouden overzien
worden (h). Doch Gomarus en de zynen
hielden „ dat het vorderen deezer voor-
waar-

(g) Refol. Holl. 1 May 1607. bl. 153.

(h) BAUDART. Mem. I. Boek, bl. 20.

1609. „ waarde bewerkt was , door hunne par-
 „ tyen, als wilde men, hiermede, den dry-
 „ veren van nieuwigheden de leus geeven,
 „ waarnaar zy, in de Sinode, hadden te han-
 „ delen. Ook oordeeldenze, dat men de
 „ banden van overeenstemming niet ligte-
 „ lyk breeken of slaaken, maar veeleer vas-
 „ ter toehaalen moest, en niemant tot den
 „ Kerkendienst vorderen, dan die de twee
 „ gemelde schriften ondertekend hadt.”
 Maar de aanhangers van Arminius verston-
 den „ dat het vrystondt, te twyfelen aan
 „ menschelyke schriften. Dat eene zaak van
 „ zo veel gewigts, als was het instellen van
 „ Formulieren van eenigheid, in de eerste
 „ tyden der Hervorminge, niet behoorlyk
 „ hadt konnen geschieden; noch ook daar-
 „ na, toen de Regeering, met den oorlog,
 „ de handen vol werks hadt. Dat het, ein-
 „ delyk, veel beter met de Christenheid ge-
 „ steld zyn zou, zo men geheel geene, of
 „ slegts korte Formulieren gebruikte.” Van
 deezen kant, kwam, in 't jaar 1607, te
 Gouda, een Boekje in 't licht, *Korte Onder-
 wyzing der Kinderen in de Christelyke Religie*
 geheeten: waarin, alleenlyk weinige ge-
 loofsstukken, vervat in woorden der Heili-
 ge Schrift, werden voorgesteld (i). Doch
 dit werk werdt, openlyk, veroordeeld, door
 Gomarus aanhang, die beweerde „ dat 'er
 „ geen gevoelen zo gruwelyk was, welk
 „ men, met zulke woorden, niet zou kon-
 „ nen bewimpelen. Dat zulk eene eenvou-
 „ digheid voegde aan de eerste tyden des
 „ Chris-

(i) BRANDT II. *Deel*, bl. 77.

„ Christendoms, toen de schadelyke leerin- 1609.
 „ gen nog onbekend waren, en men, hier-
 „ om, geene hulpmiddelen, tegen dezelve,
 „ behoefde in 't werk te stellen. Doch, na
 „ dat elke eeuw nieuwe doelingen gebaad
 „ hadt, was men genoodzaakt geweest,
 „ spreekwyzen uit te vinden, om de afge-
 „ dwaalden, uit hunne schuilhoeken, te
 „ trekken.” De aanhang van Gomarus stem-
 de dus tegen het herzien van Belydenis en
 Catechismus; waarop de anderen gezet wa-
 ren: noemende deezen dienstbaarheid, 't ge-
 ne, by de eersten, vrede heette, die, daar-
 entegen, verwarring noemden, 't gene by
 hunne partyen met den naam van redelyke
 vryheid vereerd werdt (*k*). De verdeeldheid Gomarus
 dus veld winnende, beslooten de Staaten van en Armi-
 Holland, op 't verzoek van Arminius (*l*), nius
 Gomarus en hem, voor den Hoogen Raad worden,
 te doen hooren (*m*). Dit geschiedde, in Win- voor den
 termaand des jaars 1608 (*n*). Doch na eenen Hoogen
 langen redenstryd, vonden de Staaten raad- Raad, gese-
 zaam, den Hoogleeraaren te beveelen, „ het hoorde,
 „ verhandelde stil te houden, de onderlinge
 „ vrede te bewaaren, en niets te leeren,
 „ strydig met de Schriftuur, Belydenis en
 „ Catechismus; midlerwyl afwagende, dat
 „ de geschillen, in eene Nationaale, of bleef
 „ deeze te lang agter, in eene Provinciaale
 „ Sinode, beslegt werden ” Evenwel zweeg
 men niet, na dit gesprek. De beide gevoe-
 lens

(*k*) GROTIJ Hist. Libr. XVII. p. 553.

(*l*) Resol. Holl. 30 April 1608. bl. 25.

(*m*) Resol. Holl. 26 Janu. en veiv. 1608. bl. 50.

(*n*) Resol. Holl. 11 Decemb. 1608. bl. 2. C. BRANTII Vit.
 Arminii. p. 352, 359.

1609. lens drongen, meer en meer, door. De Predikanten waren, voor 't grootste gedeelte, in 't gevoelen van Gomarus. Doch de meeste Wethouders hielden 't met Arminius, wiens Leer gemakkelyker te bevatten scheen.

Hun verschil, over 't belang hadden, en 't welk hen meer genegen zag der Overheid, in 't Kerkelyke. Ook ontstondt 'er, eerlang, nog een ander geschil, waarby de Wethouders nader bevestigde, tot die van Arminius gevoelen waren: want dezzen schreeven der burgerlyke Overheid het regt toe, om over Kerkelyke zaaken te oordeelen: daar Gomarus en de zynen beweerden, dat Kerkelyke zaaken, in Kerkelyke Vergaderingen, behoorden verhandeld te worden. Hierover, werden, naderhand, zo wel als over de andere punten, verscheiden' schriften gewisseld (e).

Ondertuffchen, werden Gomarus en Arminius, ieder verzeld van vier Predikanten, in Oogstmaand des jaars 1609, nog eens gehoord, in de Vergadering der Staaten van Holland (p). Arminius, die lang gekwynd hadt, overleedt, kort hierna, verklaarende, in zyn uiterste, niets geleerd te hebben, dan 't gene hy, na ernstig onderzoek, hieldt overeenkomstig te zyn met de H. Schrift, en te strekken, tot vereeniging der Protestanten (q). Men beriep, in zyne plaats, *Conradus Vorstius*, die, by veelen, gehouden werdt, stellingen te leeren, nog veel meer van de gemeene Leer der Hervormde Kerken dee-

zer

(e) GROTIJ Hist. Libr. XVII. p. 553. VAN DEN SANDE. V. Boek, bl. 59.

(p) Resol. Holl. 12 Aug. en verb. 1609. bl. 194, 195, 197, 198, 201, 202, 203, 205, 207, 208. BRANDTII. Dial, bl. 97.

(q) C. BRANTII Vit. Armin. p. 431.

XXXVII. BOEK. HISTORIE. 21

zer Landen verschillende, dan die van Ar- 1609.
minius (r).

De verdeeldheid, midlerwyl, wortel ge-
schooten hebbende, borst, eerlang, uit, tot
openbaare beroerte. De Klasfis van Alkmaar
hadt beslooten, haare Leden, by onderte-
kening, te doen verklaaren, dat zy de Be-
lydenis en Catechismus, in allen deele, hiel-
den overeen te komen, met de Schriftnre;
en vyf Predikanten, die deeze onderteke-
ning geweigerd hadden, in hunnen dienst ge-
schorst. Tegen *Adolf Venator*, Predikant te
Alkmaar, en één van de vyf, waren ook
andere beschuldigingen ingebracht, van wel-
ken hy, egter, voor den Hoogen Raad, zu-
ver geschouwen werdt. De Klasfis kreeg, se-
dert, van de Staaten, die 't vreemd vonden,
dat men, hier, op eigen gezag, eene nieu-
we ondertekening invoerde, bevel, om de
vyf Predikanten te herstellen. Doch zy maak-
te zwaarigheid, om dit bevel te gehoorzaam-
men. De Wethouderschap van Alkmaar ont-
ving, hierop, aanschryvens, om de Klasfis
te verplichten, tot onderwerping. Doch de
Predikanten van Amsterdam en anderen
werkten hiertegen aan: en alzo 'er, by de
jongste verandering der Regeeringe, eeni-
gen in de Wet waren geraakt, waaraan de
Klasfis ruggesteun vondt, werdt de zaak,
ondanks het schryven der Staaten, sleepende
gehouden (s). Tegen 't einde des jaars 1609,
moest de Wet wederom vernieuwd worden:
wanneer de zaaken derwyze werden beleid,
dat

IV.
Beroerte
te Alk-
maar.

(r) UYTENBOGAERT Kerk. Hist. bl. 544.

(s) UYTENBOGAERT Kerk. Hist. bl. 454, 456, 458-462.

1609. dat 'er luiden toe benoemd werden, die 't met de Klasfis, en luiden, die 't met de klaagende Predikanten hielden. 't Geviel, dat Prins Maurits, die de verkiezing, naar gewoonte, doen moest, alleen luiden van de eerste soort verkoos, die, op den vierentwintigsten van Wintermaand, beëdigd werden (t). Hierop, ontstondt veel gemors onder een groot gedeelte der Gemeente, welk 't met Venator hieldt. Men riep, dat 'er eenige Leden in de Vroedschap waren ingedrongen, daartoe niet bevoegd, als elkan-
waaruit
 eene bui-
 tenge-
 woone
 verande-
 ring der
 Regee-
 ringe
 ontstaat.
 deren te na in den bloede bestaande. Ook werd't 'er gemompeld, dat de Wethouders voorhadden, twee of drie vendels in de Stad te laten komen, tot verdrukking der gemeente. De Hopluiden der Schutterye gaven van dit misnoegen kennis aan de Regeering, en aan de Staaten van Holland, en bragten, terstond, hunne vendels op de been, die 't Stadhuis bezetteden (u), en, dag en nacht, de wagt hielden. Midlerwyl, trokken 'er eenigen uit de Hopluiden naar
1610. den Haage, die, op den vyfden van Louw-
 maand, met vier Gemagtigden van Prinse Maurits en Gekommitteerde Raaden (r), te rug keerden. De Gemagtigden, na verscheiden' onderhandelingen, geenens kans ziende, om de Wethouders te bevredigen met de Gemeen-

(t) UYTENBOGAERT, bl. 487.

(u) VAN DEN SANDE Ned. Hist. V. Boek, bl. 57.

(r) Deezen waren *Reinoud van Brederode*, *Heer van Veenhuizen*, President, *Leonard de Voogd* en *Rombout Hogerbeets*, Raadsheeren in den Hoogen Raade, en *Jonkheer Steven van der Does*, *Heer van Noordwyk*, Raadsheer in 't Hof.

meente, ontfloegen, uit last der Staaten, al- 1610.
 le Wethouders en Vroedschappen van hun-
 nen dienst, op den twee-entwintigsten van
 Sprokkelmaand, onder schriftelyke verklaa-
 ring, dat zy, door dit ontslag, niet zouden
 geagt worden, in hunnen goeden naam, ge-
 kwetst te zyn, al werden sommigen niet
 wederom op nieuws verkooren. Voorts,
 werden, uit de ontslaagen' Vroedschappen,
 zes aangesteld, die 't met de Klasfis gehou-
 den hadden, en elf, die Venator waren toe-
 gedaan: waarby tien nieuwen gevoegd wer-
 den. De Vroedschap deedt, daarna, eene
 benoeming van een dubbel getal: waaruit de
 Gemagtigden de verkiezing van Burgemees-
 teren en Schepenen deden: die ook, naar
 den zin der goedgunneren van Venator, uit-
 viel. Eenigen uit de ontslaagen' Vroedschap-
 pen waren, te vooren, naar den Haage ge-
 reisd, om zig te verdedigen, en om te be-
 werken, dat zy in 't bewind bleeven; doch
 sommigen (v) verhaalen, dat zy nergens ge-
 hoor vonden, dan op ééne plaats, vermoe-
 delyk by den Prinse, alwaar hun egter te
 verstaan gegeven werdt, dat het nog geen
 tyd was, om hun dienst te doen. De nieu-
 we Vroedschap stelde, vervolgens, eenen
 nieuwen Kerkenraad aan, ontfloeg twee Pre-
 dikanten van hunnen dienst, en deedt Ve-
 nator stilstaan (w); doch na eenig verloop,
 zynen dienst wederom waarneemen, niet
 zonder ongenoegen van eenigen uit de Ge-
 meen-

(v) TRIGLAND: Kerk. Gesch. bl. 507.

(w) Resol. Holl. 2 Febr. -- 3 April 1610. bl. 6, 59, 60, 75,
 112, 116. TRIGLAND: Kerk. Geschied. bl. 500-512.

1610. meents, en van de Klassen van Hoorn en Enkhuizen, die den Alkmaarschen Kerkenraad voor wetteloos hielden. Doch de Staaten van Holland keurden 't gedrag der tegenwoordige Alkmaarsche Regeeringe goed (x); waarna de hevigheid, aldaar, voor eenen tyd, bedaarde. Venator nogtans, in 't jaar 1617, een Boekje in 't licht gegeven hebbende, welk men zeer onregtzinnig oordeelde, werdt van zynen dienst afgezet, en week, in 't volgende jaar, naar Frankryk, daar hy overleeden is (y).

V. Te Leeuwaarden, was, omtrent den zelfden tyd, diergelyke beweging ontstaan: onder welke oorzaken ook, naar alle waarschijnlijkheid, de verschillen over de Leere te tellen zyn, hoewel zulks, onzes weetens, nergens, klaarlyk, aangetekend is. Eenigen uit de gezwooren' Gemeente waren, op 't einde van 't voorleeden jaar, klagtig gevallen aan de Gedeputeerde Staaten, en aan den Hove van Friesland, over de Wethouderschap (z), onder anderen, aanwyzende, dat zy zekere voordeelen naar zig streek, die in de Stads Kas behoorden te komen. 't Geschil werdt, kort hierop, bygelegd. De Wethouderschap deedt gewillig afstand van de genooten' voordeelen. 't Misnoegen duurde egter, onder 't volk. Men riep, dat de Wethouders, door onbehoorlyke middelen, in de Regeering bleeven. Op Nieuwjaarsdag, streefden eenigen, ongewapend, naar 't Raadhuis, smecten de glazen in, braken de

(x) BRANDT II. Deel, bl. 112, 113, 114.

(y) Zie BRANDT II. Deel, bl. 528-539.

(z) WINSEMIUS Chion. XX. Boek, bl. 391, 392.

de Raadkamer op, en dreeven de Wethouderschap bezig met het doen der jaarlyk-^{1610.} sche verkiezinge, naar buiten (a). De Gil- den, hierop byeengekomen zynde, bragten de Gemeente in de wapenen, en traden toen zelve tot de aanstelling eener nieuwe Wethouderschap, die, voor deeze reize, en om meerder zwaarigheden te voorkomen, in de Regeering, bevestigd werdt. Doch op 't einde deezes jaars, vermaande Graaf Willem Lodewyk, Stadhouder van Friesland, den Gedeputeerden Staaten „ zorg te draagen „ voor diergelyke moeilykheid, de ontslaa- „ gen' Wethouders te vrede te stellen, en, „ voor alle dingen, te verhinderen, dat 'er „ geene Spaanschgezinden, Papisten, om- „ gekogten en andere vyanden van den Staat „ in 't bewind raakten (b).” Met welke naa- men, by veelen, ten deezen tyde, zulken betekend werden, die 't gevoelen van Armi- nius waren toegedaan. 't Leedt egter nog eenige jaaren, eer 'er, te Leeuwaarden, nieuwe verandering kwam in de Regeeringe.

In Louwmaand deezes jaars, was, te U- VI. trecht, ook merkelyke beroerte ontstaan, Beroerte niet zonder dat 'er zig iet Kerkelyks onder te U- mengde. De gelegenheid hiertoe moet, van trecht, wat hooger, opgehaald worden. By de ver- verwekt door andering der Regeeringe te Utrecht, in den Dirk jaare 1588 (c), was Burgemeester geworden Kanter, Jonkheer Dirk Kanter, die, van toen af, de Gemeente van S. Jakobs Kerke, welke Leer- aars

(a) VAN DEN SANDE V. Boek, bl. 57. METER. XXXI. Boek, f. 595 vers.

(b) WINSEMUS Chron. XX. Boek, bl. 894, 895, 896.

(c) Zie VIII. Deel, bl. 301.

1610. aars naaft overeenkwamen met het gevoelen, federt, door Arminius, voorgeltaan, de hand boven 't hoofd gehouden, en, daarentegen, zyn best gedaan hadt, om de Predikanten van de *Consistorie*, gelyk menze noemde, ter Stad uit, te doen vertrekken. Naderhand, afgegaan, in 't jaar 1593 (*d*), was hy, door anieren, met of zonder reden, van 't Burgemeesterlyk kuffen, en, door den tyd, ook uit andere ampten van Regeeringe gehouden. Doch, zig niet konnende gewinnen aan een ampteloos leeven, zegt hy, door 't verwekken van oproer onder de Gemeente, zig wederom ter Regeeringe in te dringen. Of hy, op 't stuk van den Godsdienst, ondertuffchen, andere inzigten gekreegen hadt, is twyfelagtig. Dit niet, dat hy, van sommigen, naderhand, onder de egte Hervormden, gelyk men hen, die 't met Gomarus hielden, noemde, geteld, en om het ongelukkig lot, welk hem, federt, trof, zeer beklaagd is (*e*). De Gemeente was nu, eenige jaaren herwaards, misnoegd geweest op de Regeering; zo, ter oorzaake van de lasten, die men haar opgelegd hadt, als, om dat men haar diets hadt gemaakt, dat de Stads inkomsten niet behoorlyk aangelegd, en de Privilegien der Burgeren, in veele opzigten, verkort werden. Kanterroei-de hier onder, zoekende ook de Roomschgezinden aan zyne koorde te krygen, door zig, terwyl men nog over 't Bestand handelde, te laten verluiden „ dat men hun, die
den

(*d*) Lyft der Utr. Regeer. in 't Groot Utr. Plakantb. III. Deel, bl. 176, 177.

(*e*) VAN DEN SANDE V. Boek, bl. 69.

„ den oorlog hadden helpen voeren , eene 1610.
 „ openbaare Kerk behoorde toe te staan.”
 Tot medestander hadt hy *Henrik van Helsdingen*, die ook Schepen en Raad geweest; doch, Henrik van Helsdingen.
 sedert eenige jaaren, buiten bewind gehouden was (f). En deezen twee bragten, eindelijk, in den aanvang deezes jaars, te wege, dat eenige Schutters hunne Hopluiden bewoogen, om, by de Regeering, aan te dringen, op herstelling der Privilegien. 't Geschiedde. De Regeering stelde uit, te antwoorden, tot op de wederkomst van den eersten Burgemeester, Jonkheere *Justus van Ryzenburg*, die in den Haage was. Doch dit uitstel geviel der Gemeente niet. Men maakte haar diets, dat het geschiedde, om, ondertuffchen, krygsvolk in de Stad te brengen, en eenigen 't hoofd voor de voeten te leggen. Straks daarna, loopt men te wapen, en maakt zig meester van de sleutels der Poorten, die dag en nacht bewaakt werden. Den Roomschezinden werdte ingeboezemd, dat men ook voorhadt, hun vryheid van Godsdienst te bezorgen: waardoor zy zig lieten beweegen, om, insgelyks, de wapenen op te vatten. Tien of elf Gemagtigden der Burgerye, onder welken Kanter, en; Zy werken eene verandering, in de Regeering.
 zo ik meen, ook Helsdingen was, traden, den eenentwintigsten van Louwmaand, naar 't Stadhuis, met een Vertoog, waarby zy verzogten, dat de Regeering, terstond, afstand deedt van haare ampten, en der Gemeente, by schriftelyke *Acte*, verlof gawe, om, voor
dee-

(f) Regeer. Lyft als hov. bl. 177.

1610. deeze reize, andere Wethouders te kiezen, op dat dezelve, door Prinse Maurits, als Stadhouder, bevestigd mogten worden. Van 's Prinzen gezindheid hiertoe scheenen zy zig, met of zonder grond, verzekerd te houden. De Magistraat moest hun te wille zyn. 't Getal der Gemagtigden werdt, toen, met zestien anderen, vermeerderd, die, met elkanderen, de keuze der nieuwe Regeeringe doen zouden; schoon veele Burgers verklaarden, dat het hun niet zo zeer te doen geweest was, om verandering in de Regeering, als om herstelling der Privilegien en affchaffing der Schattingen. De Gemagtigden stemden, genoegzaam allen, elkanderen tot Regenten. Kanter en Helsdingen werden Burgemeesters. De Prins bevestigde deeze keuze; magtigende den Schout, om de nieuwe Regenten te beëdigen, gelyk, op den vierden van Sprokkelmaand, geschiedde (g). Midlerwyl, bleef de Stad nog vol beweging, vorderende de Gemeente affschaffing van eenige lasten. Kanter en de zynen, haar met de hoop hierop geveleid hebbende, moesten haar wel iet toegeeven. Doch men eischte nog andere nieuwheden. 't Volk, eens aan 't hollen gebragt, was niet wederom tot stilstand te krygen. Prins Maurits zelf, sedert in de Stad gekomen, scheen de Gemeente niet te kunnen brengen, tot het afleggen der wapenen. Zelfs begeerden eenigen uit de Regeering (2), den Prinse, naar 't

(g) Regeer. Lyft als bov. bl. 120.

(2) Te weeten *Hugo Ruijsch*, Raad in den Hove van U.

't schynt, grooter gezag willende doen geeven, dat hy van den eed, aan de algemeene Staaten en aan den Lande van Utrecht gedaan, zou ontslaagen worden. Den Prins hierop vertrokken zynde, beslooten de algemeene Staaten, Dagvaart, te Woerden, te beschryven, alwaar de Staaten van Utrecht, de nieuwe Regeering der Stad, en de Burgery, afzonderlyk, gehoord werden. De algemeene Staaten vorderden, hier, dat de geschillen aan hun verbleeven werden; waartoe de Staaten van 't gewest beslooten; doch de Regeering en Burgery van Utrecht wilden 'er niet toe verstaan. De algemeene Staaten vonden, hierop, geraaden, 't geschit te beslegten, met de wapenen. Graaf ^{Utrecht} Henrik Fredrik, met eenig volk afgezonden ^{wordt} zynde, kwam voor de Stad; daar men, in 't ^{belegend,} eerst, nog aan 't sterken der wallen viel, als ^{door} Graave ^{Henrik} hadt men voorgehad, een beleg te verduu-^{Fredrik} ren. De Roomsche geestelyken zelveu sloegen de hand aan de spade. Doch men bedagt zig wel haast, en opende de poorten, op den zesden van Grasmaand: na dat men overeengekomen was „ dat 'er, voor den „ gewoonlyken tyd, zynde den eersten van „ Wynmaand, ouden styl, aanstaande, geene verandering in de Regeering geschieden zou; dat de vendels, onlangs aangenomen, door de nieuwe Wethouderschap, zouden worden afgedankt; dat de Stad „ agt vendels zou inneemen, boven de twee, „ die
 Utrecht, *Anselmus Salnius*, Schepen, en *Jakob van Medenblik*, Raad des Stad.

1610. „ die 'er, geduurende 't beleg, waren uit-
 „ getrokken, en dat de gereezen' geschillen
 „ verbleeven zouden worden, aan de uit-
 „ spraak der Fransche en Engelsche Gezan-
 „ ten, der algemeene Staaten, en van Prin-
 „ se Maurits en de Raaden van Staate.” De
 Stad, hierop, bezetting ingenomen hebben-
 de, weigerde de Wethouderschap, de Ac-
 te van onderwerping te tekenen, die haar,
 van wege den Raad van Staate, werdt voor-
 gehouden. Ook scheen zy, in andere opzigt-
 en, niet aan de hand te willen gaan: waar-
 om de algemeene Staaten, die nu de magt
 in handen hadden, beslooten, de nieuwe Wet
 van den eed te ontslaan, en de oude te her-
 stellen, gelyk, op eenen Brief van zyne
 Doorlugtigheid, door Graave Ernst van Nas-
 sau en de Raaden van Staate, in 't begin
 van Bloemaand, geschiedde (b). Elk, die
 iet in te brengen hadt, tegen de herstelde
 Regeeringe, werdt, toen, voor den Raad
 van Staate gedagvaard (i). Niemand ver-
 scheen hier dan Jonkheer Reinaard van Aas-
 wyn, Heer van Brakel, benevens Kanter en
 Helsdingen, die vierenzeventig punten van
 beschuldiging inleverden. Doch de Raad
 keurdeze allen ongegrond, of van klein be-
 lang, en beval, hierop, aan elk een eeuwig
 stilzwygen (k). Voorts, werden 'er eenige
 punten geregeld, die, te vooren, aan de
 uitspraak der Raaden van Staate, verblee-
 ven

De oude
 Regee-
 ring
 wordt
 hersteld.

(b) Regeer. Lyft als bov. bl. 150.

(i) Groot Utr. Plakaatb. I. Deel, bl. 738.

(k) Groot Utr. Plakaatb. I. Deel, bl. 738.

ven waren (k). De Regeering vorderde ook den Burgeren eenen nieuwen eed van getrouwheid af, die, zelfs door Kanter en Helsdingen, gedaan werdt (l). Men hoopte dus de rust, eindelyk, hersteld te zullen zien. Doch veelen bleeven nog al woelen, met het houden van vergaderingen, en met het maaken en strooijen van schotschriften, tegen de Regeering. In Wintermaand, deedt men onderzoek naar eenigen van deeze luiden. Sommigen, voorvlugtig zynde, werden, met de klok, ingedaagd. Eindelyk, ontdekte men ^{Samen-}eene geheele samenzweering, om den Kolo-^{zweering}nel *Joan Ogle*, Overste der bezetting, te vatten, het krygsvolk te overmeesteren, en, ^{om de-}daarna, de Regeering, op nieuws, te ver-^{zelve,}weld, ^{met ge-}anderen: al 't welk, gewapenderhand, stontd ^{wederom}te geschieden. Ter oorzaake van deeze sa-^{te ont-}menzweering, raakten elf Perfoonen in heg-^{zetten}tenis, en onder deezen Kanter en Helsdingen ^{van 't be-}(m). Vier van de elf beleeden „ dat zy zig, „ tot het voorgemelde, meermaalen, by „ eede, verbonden hadden; ook gezworeen, „ dat hy des duivels eigen zyn zou, die den „ toeleg ontdekte.” Deezen vier, te weeten *Jan Gerritszoon Klinket*, *Jan Ruisch*, *Schoenmaaker*, *Gerrit Obyn*, *Postmeester*, en *Andries Henrikszoon*, *Schoolmeester* en *Koster* der S. Nikolaas Kerke, werden ten zwaarde verweezen: doch Klinket, die 't geheim des aanslags, goedwillig, bekend hadt, ver-
wierf

(k) Groot Utr. Plakaatb. I. Deel, bl. 190, 192.

(l) Resol. Holl. 8 Febr. — 3 April 1610. bl. 9-12. METSEN XXXI. Boek, f. 595 vers. 598.

(m) Uit de Sententien, gedrukt te Utrecht, in 't jaar 1611.

1610. wierf vergiffenis. De overigen drie kreegen, nog op de Strafplaats, verzagting van vonnis, en werden gebannen met verbeurdverklaring hunner goederen. De Koster, niet dan de dood te gemoet ziende, beleedt, ongevergd, ten aanhooren van 't volk „ dat „ hy, zo de verandering gelukt was, twee „ Predikanten, *Speenboom* en *Taurinus*, beide in de gevoelens van Arminius, met „ eigen' handen, van 't leeven beroofd zou „ hebben.” Helsdingen, in den Haage gevat zynde, vervoegde zig met een smeek-schrift aan den Prinse, en werdt. sedert, naar Utrecht gezonden. Kanter en hy, die meer niet beleeden hadden, dan dat hun de toelig bekend was geweest, en dat men, onder anderen, voorgehad hadt, hen beide wederom Burgemeesters te maaken, werden, in Bloeiimaand des jaars 1611, insgelijks, gebannen. Kanter's goederen werden geheel; die van Helsdingen, voor de helft, verbeurd verklaard (n). Prins Maurits, als Stadhonder, en de Staaten 's Lands van Utrecht gaven, in Bloeiimaand des jaars 1612, een Plakaat uit, waarby aan elk verboden werdt, de ballingen of voorvlugtigen ter oorzaake der jongste beroerte te herbergen, of te huizen (o): wazrop, in Oogstmaand, diergelyk Plakaat van de algemeene Staaten volgde (p). Doch Kanter begaf zig, eerlang,
naar

(n) METELEN XXXII. Boek, f. 621 vers. BRANDT Refoem. II. Deel, bl. 156.

(o) Groot Utr. Plakaatb. I. Deel, bl. 739.

(p) Groot-Plakaatb. I. Deel, kol. 429. Refol. Holl. 4, 5, 7, 8 Maars 1612, bl. 2-5.

naar Leeuwaarden, en Helsdingen naar Amsterdam: in welke twee Steden, zy beide gestorven zyn. Men getuigt, dat zy zig by de Gereformeerden, sedert ook *Contra-remonstranten* geheeten, gehouden hebben, en dat de tegenwoordige Regeering van Utrecht den *Remonstranten*, gelyk die van Arminius gevoelen, naderhand, genoemd zyn, toegedaan was (q).

Midlerwyl, bespeurden de Hollandſche Predikanten, die Arminius Leer aanhingen, en de minsten in getal waren, dat zy't, op de meeste Plaatsen, haast te kwaad zouden krygen, wakkerende de verdeeldheid, dagelyks, aan, tot zo verre, dat de Gemeente ook party koos, en geene Predikanten hooren wilde, dan die van haaren smaak waren. Zy kwamen, hierom, in Louwmaand, in stilte, byeen, en beslooten, een *Vertoog of Resolucie* in te leveren, aan de Staaten van Holland, waarby zy zig ontschuldigden van 't verwyf, welk hun gedaan werdt, als of zy verandering zогten in den Godsdienst, en twist en beroerten verwekten. Voorts, verklaarden zy hun gevoelen in vyf punten, behelzende 1. „ dat God van eeuwigheid „ beslooten hadt, zulken, die, door zyne „ genade, in Jezus Christus gelooven, en „ in geloove en gehoorzaamheid, tot den „ einde toe, volharden zouden, te verkiezen ten eeuwigen leeven, en de ongelovigen en onbekeerden te verwerpen, ter eeuwiger verdoemenisse. 2. Dat Christus voor allen gestorven was; zo nogtans, dat „ nie-

(q) VAN DEN SANDE V. *Boek*, bl. 60.

1610. „ niemant, daadelyk, door zynen dood,
 „ verzoend werdt, dan de geloovigen. 3.
 „ Dat de mensch het zaligmakend geloof
 „ niet hadt van zig zelve, noch uit zynen
 „ vryen wil; maar dat hy, daartoe, Gods
 „ genade, in Christus, behoefde. 4. Dat
 „ deeze genade 't begin, de voortgang en
 „ voltrekking van 's menschen zaligheid
 „ was; dat 'er alle goede daaden aan toege-
 „ schreeven moesten worden; doch dat zy
 „ egter niet onwederstandelyk werkte. 5.
 „ Dat Gods genade den waaren geloovigen
 „ genoegzaame kragt gaf, om het booze te
 „ overwinnen; maar, of zy de genade niet
 „ konden verliezen, zou nader onderzocht
 „ moeten worden, eer zy 't, met volle ver-
 „ zekerheid, zouden durven leeren." Doch
 naderhand verklaarden zy zig duidelyker,
 wegens dit vyfde punt, zeggende „ dat een
 „ waar geloovige, door eigen' schuld, ge-
 „ heelyk van God afwyken, en het geloof
 „ verliezen kon (r)." Voorts, badenze,
 „ dat hunne Edele Mogendheden, wien zy
 „ het hoogste gebied over kerkelyke en wee-
 „ reldlyke zaaken toekenden, geliefden te
 „ maaken, dat zy, in eene wettige en vrye
 „ Synode, gehoord werden: of, kon dit niet
 „ gevoeglyk geschieden, dat men elkande-
 „ ren, ondertusschen, broederlyk verdroe-
 „ ge, waartoe zy zig, van hunnen kant,
 „ overboodig verklaarden (s)." Naar dee-
 „ ze Remonstrantie, werden de overleveraars
 en allen, die van hun gevoelen waren, se-
 dert,

Hun ver-
zoek.

Zy kry-
gen den
naam van
Remon-
stranten.

(r) Haagfche Confer. bl. 425. BRANDT II. Deel, bl. 128.

(s) Haagfche Confer. bl. 1. UFFENBOGAERT, bl. 524, 525.

dert, *Remonstranten* genaamd, gelyk wyze, 1610.
 in 't vervolg, ook noemen zullen. De Staa-
 ten van Holland beslooten, eerlang, by
 meerderheid van stemmen, den Klassen aan
 te schryven „ dat zy, tot nader' last, nie-
 „, mant iet, boven de vyf punten, in de Re-
 „, monstrantie ter neder gesteld, zouden ver-
 „, gen te belyden, en, ondertuffchen, ar-
 „, beiden, tot behoudenis der onderlinge een-
 „, dragt (t)”: naar welk bevel, sommige Klas-
 sen, met naame die van Leiden, verklaar-
 den, zig niet te kunnen voegen (v).

Daarna, werdt 'er, in de Lente des vol-
 genden jaars, ten overstaan en aanhooren ^{VIII.}
 der Staaten van Holland, een Gesprek ge- ^{Haagsche}
 houden, over de vyf punten der Remonstran- ^{Confe-}
 ten, tusschen zes Predikanten van elke zyde: ^{rentie.}
 welk gesprek, federt, by den naam van *Haag-*
sche Conferentie, vermaard geworden is. De
 Staaten, partyen gehoord hebbende, schree-
 ven geene van beide de overwinning toe;
 maar hielden de vyf punten in den staat,
 waarin zy, voor de samenkomst, geweest wa-
 ren, elk, alleenlyk, tot onderlinge vrede en
 eendragt vermaanende: welke vermaaning
 van beide de partyen, die elkanderen toen
 nog *broeders* noemden, zonder tegenspraak,
 aangenomen werdt (w). Doch voor den aan-
 vang van 't gesprek, hadden de Hollandsche ^{Vertoog}
 Predikanten, die Gomarus gevoelen naast ^{der Pre-}
 waren, een Vertoog ingeleverd, tegen dat ^{dikanten,}
 met ^{die naast}
 met ^{met Go-}
 der ^{marus}

(t) UYTENBOGAERT, *bl.* 529. TRIGLAND. *bl.* 516.

(v) BRANDT II. *Deel*, *bl.* 132.

(w) TRIGLAND *bl.* 544. UYTENBOGAERT *bl.* 534. BRANDT II.
Deel, *bl.* 159, 160. METEREN XXXI. *Boek*, *f.* 605 *vers.*

1610. der Remonstranten; waarnaar zy, sedert, den
 mens wa- naam van *Contraremonstranten* kreegen. In dit
 ren, se- Vertoog, verklaardenze, dat, aangaande de
 dert, punten van geschil, in hunne Kerken, zo
Contra- veel hun bewust was, geleerd werdt 1. „ Dat
remon- „ God, uit het menschelyk geslagt, welk,
stranten „ in en met Adam, in zonde gevallen was,
 genaamd „ en geen meer vermogen hadt, om te ge-
 Hunne „ looven en zig te bekeeren, dan een doo-
 Leer, o- „ de, om zig in 't leeven te herstellen; ee-
 ver de „ nigen van eeuwigheid verkooren hadt, om
 betwistte „ dezelve, door Christus, zalig te maaken;
 punten. „ terwyl hy de overigen, door zyn regtvaar-
 „ dig oordeel, voorby ging, en in hunne
 „ zonden leggen liet. 2. Dat kinderen van
 „ geloovige ouders, zo wel als volwassen'
 „ geloovigen, voor uitverkoornen te hou-
 „ den waren, zo lang zy, met der daad, het
 „ tegendeel niet beweezen. 3. Dat God, in
 „ zyne Verkiezing, niet op het geloofen de
 „ bekeering der uitverkoornen gezien; maar,
 „ in tegendeel, in zynen eeuwigen en on-
 „ veranderlyken raad, beslooten hadt, den
 „ uitverkoornen het geloofen de volständig-
 „ heid te geeven, en hen zo zalig te maa-
 „ ken. 4. Dat Hy hun, ten dien einde, voor-
 „ eerst, geschonken hadt zynen eenigge-
 „ booren' Zoon, wiens lyden, schoon ge-
 „ noegzaam, tot betaaling voor aller men-
 „ schen zonden, egter, naar Gods besluit,
 „ alleen den uitverkoornen tot verzoening
 „ strekte. 5. Dat God hun, voorts, het E-
 „ vangelië liet prediken, het zelve, door
 „ den Heiligen Geest, van kragt maakende,
 „ op hunne gemoeden; zo dat zy niet slegts
 „ ver-

„ vermogen kreegen, om zig te bekeeren en 1610.
 „ te gelooven; maar ook, daadelyk en ge-
 „ williglyk, zig bekeerden en geloofden.
 „ 6. Dat zulke uitverkoornen, door dezelf-
 „ de kragt des Heiligen Geests, door welke
 „ zy eens bekeerd en geloovig geworden
 „ waren, zonder eenig hun toedoen, der-
 „ wyze bewaard werden, dat zy wel uit
 „ zwakheid in zwaare zonden vallen; doch
 „ het waar geloof nimmer, geheellyk en
 „ voor altoos, verliezen konden. 7. Dat
 „ waare geloovigen, hieruit, egter geene
 „ oorzaak namen, tot vleeschelyke gerust-
 „ heid, zynde het onmogelyk, dat zy, die
 „ Christus, door een waaragtig geloove,
 „ waren ingeplant, geene vrugten der dank-
 „ baarheid zouden voortbrengen, en strek-
 „ kende de beloften van Goddelyken bystand
 „ en de vermaaning der Schrift, om hen
 „ hunne zaligheid te doen werken, in vree-
 „ zen en beeven, en te ernstiger de hulp te
 „ doen begeeren van dien Geest, zonder wel-
 „ ken zy niets vermogten (x).” Voorts, floe- Hun
 genze, als middelen tot wegneeming der ge- voorflag,
 schillen, voor, het houden van eene Na- tot weg-
 tionaaie Synode, of het zenden der weder- neeming
 zydsche punten aan de buitenlandsche Hoo- der ge-
 ge Schoolen, met belofte van zig derzelver schillen.
 uitspraak te zullen onderwerpen. De Re-
 monstrantie en Contraremonstrantie werden,
 door de Staaten, aan de Edelen en Steden ge-
 zonden, om zig, daarop, te beraaden (y).
 Doch

(x) TRIGLAND. bl. 545-552.
 (y) BRANDT II. Deel, bl. 163.

1610. Doch eer wy 't gevolg hiervan verhaalen, eischt de orde der Historie, dat wy tot de weereldlyke zaaken, en 't gebeurde, in den jaare 1610, te rug keeren.

IX.
Gezant-
schap
naar
Frank-
ryk.

De gewigtige verandering, in Bloei maand deezes jaars, in Frankryk, voorgevallen, hadt merkelyken invloed op de zaaken van Europa, en van de Vereenigde Gewesten in 't byzonder. Wy hebben reeds, in 't voorbygaan (z), gemeld, dat Koning Henrik zig de zaaken van Kleeve en Gulik, ernstelyk, aantrok, en voorhadt, het Verdrag der Vorsten bezitteren te handhaaven. In Lentemaand deezes jaars, hadden de Staaten een buitengewoon Gezantschap naar Frankryk gezonden, welk door Walraven, Heer van Brederode, *Kornelis van der Myle* en Jakob van Maldere bekleed werdt. Het was met veel eerbewyzing ontvangen, en, op den tweeëntwintigsten van Grasmaand, ter gehoor ingeleid by den Koning, die den Staaten verzekerde, dat hy de zaak van Kleeve en Gulik ernstig ter hand neemen zou; doch verwagtte, van hunnen kant, behoorlyk, te worden bygestaan. Midlerwyl, hadden de Staaten hem doen verzoeken, dat hy de Fransche troepen in hunnen dienst, voor eenen tyd. betaalen wilde; waarover hy een weinig misnoegd schein, de Staaten noemende * *kleine gierigaarts*, en hun verzoek † *een klein bewys van ondankbaarheid*: daarby voegende „ dat het Leger, welk hy reeds op „ de been gebragt hadt, en naar Duitschland

* *Petits
avari-
cieux.*

† *Un petit
tesmoi-
gnage
d'ingra-
titude.*

(z) Hier voor, bl. 9.

„ land zenden wilde , hem , maandelyks , 1610.
 „ op vierhonderdduizend Kroonen te staan
 „ kwam: om welke kosten te voldoen , de
 „ schatten van Frankryk , Spanje , Vene-
 „ tie en deezen Staat niet groot genoeg zou-
 „ den bevonden worden.” Voorts, hadt hy
 te verstaan gegeven , dat hy gaarne eene
 nadere verbindtenis tegen Spanje , met de
 Staaten , zyne beste vrienden , zou aangaan;
 waartoe , zeide hy , nu nog gelegenheid was ,
 die 'er niet zou zyn , als hy , die vast oud
 werdt , eens uit de tyd wezen zou. Doch
 de Gezanten , niet gelaft tot het sluiten van
 eenige nadere verbindtenis , namen hun af-
 scheid , op den zesden van Bloecimaand (a).
 's Konings Leger , welk op de grenzen by-
 een trok , zou , nogtans , zo men meende ,
 voornaamlyk , dienen , om eenen inval in
 de Spaansche Nederlanden te doen. De
 Aartschertogen vatteden , terstond , arg-
 waan op over de toerustingen in Frankryk ,
 welken zy hielden , tegen hen gerigt te zyn
 (b). Ook hadt Henrik de IV. openlyk mis-
 noegen tegen hen getoond , doordien zy den
 Prins van Condé , in Slagtmaand des jaars
 1608 , met zyne Gemaalin , op welke de Ko-
 ning verliefd was , uit Frankryk geweeken ,
 in de Nederlanden , ontvangen en beschermd
 hadden (c). De Koning , nu gereed om te
 velde te trekken , verzogt den Aartscherto-
 gen ,

(a) Journal der Ambass. W. v. Brederode , C. van der
 Myle en J. de Malderc. M. S.

(b) DANIEL Tbm. X. p. 443 , 444.

(c) BENTIVOGLIO Verhaalb. bl. 524. METSE. XXI. Boek ,
 f. 595.

1610. gen den doortogt door Luxemburg. De Aartshertogen; zulk een verzoek aanziende voor eene oorlogsverklaaring, draalden met antwoorden. Midlerwyl, hadt Henrik, die den buitengewoonen Gezanten der Staaten verklaard hadt, dat hy zig aan 't hoofd zyns Legers dagt te stellen (d), de Regeering, gedurende zyn afwezen, opgedraagen aan de Koninginne, welke hy goedvondt, eer hy vertrok, plegtiglyk, te doen kroonen. Met de toebereidsfels tot haare intrede binnen Parys, die op de Krooning volgen zou, hieldt de gantsche Stad zig bezig. Op den veertienden van Bloeiimaand, reedt de Koning uit, om deeze toebereidsfels te bezigtigen. Hy hadt de Koets rondsom doen openen. De knegten, die dezelve verzelden, waren, in zekere straat, daar de weg gestopt was door eene menigte van karren, ter zyde geweeken. Twee bleeven 'er alleen omtrent de koets: waarvan een wat vooruit gegaan was, om plaats te doen maaken, terwyl de andere zyn' kouffeband verbondt. In dit oogenblik, stapt *François Ravillac*, geboortig van Angoulême, een sterk karel van omtrent drieendertig jaaren, op één der wielen van de koets, en dryft den Koning een lang tweefnydend mes naar 't hert, waardoor de holle ader afgesteken werdt. De Koning, die meer niet kon zeggen, dan *ik ben gekwetst*, viel, terstond, dood, voor over. De moorder werdt, op heeter daad, gevat (e), zonder,

Henrik
de IV.
wordt
ver-
moord.

(d) Resol. Holl. 28 May -- 12 Juny 1610. bl. 22 enz.
(e) DANIEL. Tom. X. p. 446-448.

der, hoe zeer hy gepynigd werdt, ooit meer 1610. te willen bekennen, dan dat hy, uit eigen' beweging, meenende een goed werk te doen, dat hy den Koning, die den Pausbeoorloogen wilde, van kant hielp, tot deezen moord gekomen was. *Lodewyk de XIII.*, zyn oudste Zoon, die maar ruim negen jaaren bereikte, volgde hem op. Doch de Regeering werdt, geduurende zyne minderjaarigheid, der Koninginne Moeder, Maria de Medicis, opgedraagen (*f*).

De Vereenigde Staaten vaardigden, ter-Verbond stond, den Heer van der Myle, wederom, met naar Frankryk af, om de verbonden, met Frankryk den overleeden' Koning gemaakt, te vernieuwen, 't welk, op den twintigsten van Zomermaand, geschiedde (*g*): ook zogtenze de tegenwoordige Regeering te bewegen, om de hand te blyven houden aan de zaak van Gulik en Kleeve. De Aartshertogen, den Graaf van Bucquoi naar Frankryk gezonden hebbende, tragten, daarentegen, de Regeering te doen besluiten, tot het verlaaten van de zyde der Vorsten bezitteren. Doch zy slaagden kwalyk (*h*). De *Maarschalk de la Châtre* werdt, kort hierna, afgezonden, aan 't hoofd van agtduizend knegten entien of twaalfhonderd Ruiters, om Gulik te helpen vermeesteren. De Staaten hadden nu ook last gegeven, om een nieuw en vast verbond te sluiten met Frankryk. Doch de verandering, hier, veroorzaakt, door den ontydigen

(*f*) METELEN XXXII. Boek, f. 611 vers. 612.

(*g*) Vgiez DU MONT Corps Diplom. Tom. V. P. II. p. 138.

(*h*) METELEN XXXII. Boek, f. 607.

1610. gen dood des Konings, liet zulks, voor tegenwoordig, niet toe (i).

X. Naar Engeland, was, in Grasmaand, ins-
Gezant- gelyks een Gezantschap gezonden, welk, door
schap den Koning, met ontblootten hoofde, ont-
naar En- vangen, en door de andere Gezanten, pleg-
geland. tiglyk, verwelkomd was. De Staatschen
hadden last, om van eenige zaaken, den
Koophandel en Visschery betreffende, te
handelen, waarin zy, gedeeltelyk, slaagden
naar genoeg, te wege brengende, dat het
verbod der visscherye, op de Engelsche Kus-
ten, geschorst werdt. By deeze gelegenheid,
vertoonden zy den Koning „ dat de Haring-
„ visschery, door de Hollanders en Zeeu-
„ wen, moest aangehouden worden, om dat
„ 'er wel twintigduizend zeevaardenden en
„ veertigduizend andere ingezetenen, zig
„ geneerende met het gene tot het maaken
„ en uitrusten der buizen vereischt werdt,
„ uit onderhouden werden: doch dat zy,
„ voor de Reeders, dikwils schade gaf. Dat
„ andere volken, met naame de Engelschen,
„ op zulken mageren huur, als de onzen ga-
„ ven, niet ten Haring zouden willen vaa-
„ ren, en dat deeze handel niemant voeg-
„ de, dan die, daar by, van jongs af, op-
„ gebracht was, en de vereischte gereed-
„ schappen hadt.” Over eenige andere ge-
schillen, den Koophandel raakende, kwam
men tot geen besluit. 't Voornaam oogmerk
van dit gezantschap was ook het handhaaven
der zaaken van Gulik en Kleeve, waartoe

Ja-

(i) Rapport van den Ambassad. van der Myle. M S.

Jakob de I. zig genegen verklaarde (k). Naar ^{1610.}
 Zweeden, hadden de Staaten, ten deezen ^{En naar}
 tyde, ook een' Gezant gezonden, om den ^{Zwee-}
 Koophandel op I. yfland te regelen: 't welk, ^{den.}
 toegehoegen der Vereenigde Gewesten, ge-
 fchiedde (l).

De zaaken van Gulik en Kleeve namen ^{XI.}
 nu de zorgen der Staaten, grootendeels, in. ^{Prins}
 De Vorsten bezitters, van den Vorst van ^{Maurits}
 Anhalt geholpen, hadden, in den voorzo- ^{staat het}
 mer, 't beleg geslaagen voor Gulik, wagtende ^{beleg}
 de op onderstand van hunne Bondgenooten, ^{Gulik.}
 die, door het onverwagt omkomen des Ko-
 nings van Frankryk, traager bykwam, dan
 men gehoopt hadt. In 't begin van Hooi-
 maand, kwam 'er, eindelyk, een Leger by-
 een, by Schenkenschans, geheellyk uit Staat-
 sche troepen bestaande, en uit zulke Engel-
 schen en Franschen, welken de Staaten in
 gewoonlyken dienst hadden. Op den zes-
 tienden, trok het Leger op, naar Gulik. De
 Aartshertogen, verklaard hebbende onzydig
 te willen blyven, hadden den *Graave van*
Fuentes, Bevelhebber van Rynberk, gelaft,
 zig van alle vyandykheden te onthouden.
 Ook liet hy de Staatsche Voorraadschepen,
 onbeschadigd, den Ryn op, voorby Ryn-
 berk, vaaren. Op den negenentwintigsten,
 werdt Gulik berend, door het Staatsche Le-
 ger, waarby Prins Maurits zig, sedert eeni-
 ge dagen, gevoegd hadt. 't Beleg werdt vly-
 tig voortgezet. Ondertusschen, bespeurde

(k) Resol. Holl. 26 May -- 12 July 1610. bl. 27. METEN.
 XXXII. Boek, f. 608 versf. 609.

(l) METENEN XXXII, Boek, f. 609 versf. 610.

1610. men, dat de la Châtre, die nog niet voor Gulik gekomen was, toeleg maakte, om de Stad, na de overgave, den Koning van Frankryk in handen te doen stellen: 't welk den Vorsten bezitteren en Prins Maurits zeer tegen de borst was. De Prins deedt, hierom, 't beleg te vlytiger voortzetten. De Franschen kwamen, eerst op den agttienden van Oogstmaand, in 't Leger. Doch 't liep aan tot den tweeden van Herfstmaand, eer de Stad zig, by verdrag, overgaf. Zy werdt, by het zelve, den Vorsten van Brandenburg en Nieuwburg in handen gesteld (m). Weenige dagen na deeze overgave, brak Prins Maurits op, met het Staatfche Leger, welk veertienduizend knechten en drieduizend paarden sterk was. De la Châtre keerde, insgelyks, met de Fransche benden, door Luxemburg, naar Frankryk, te rug. De Duitfche Vorsten hadden, kort te vooren, eene byeenkomst te Keulen belegd, tot vereffening der Kleeffche en Gulikfche geschillen. De Staaten hadden hier ook hunne gezanten. Doch men fcheidde, in Slagtmaand, zonder elkanderen te hebben konnen verstaan (n). De verwagting, die men, in de Nederlanden, hadt, dat de Aartshertogen zig, vroeg of laat, in deeze gefchillen fteeken zouden, was oorzaak, dat men zig weinig bestendigheid beloofde van 't Bestand. Ook verminderde de gemeenzaamheid tusfchen de wederzydsche onderzaaten der Aarts-

(m) Zie Groot-Plakaatb. II. Deel, kol. 648.

(n) METSEREN XXXII. Boek, f. 613 verf. -- 616.

Aartshertogen en Staaten, hand over hand. 1610.
 Elk ontdeed zig van de goederen, welke hem, onder de nabuurige Regeeringe, toekwamen. Doch, die in de Vereenigde Gewesten lagen, werden, tot hooger prys, verkogt, dan de anderen. Ook bespeurde men niet, dat 'er, onder den wederzydschen adel, eenige Huwelyken geslooten werden: die, anders, veel toebrengen, om twee volken aan elkanderen te verbinden (o). 't Verschil tusschen Zeeland en Antwerpen, waarvan wy, boven (p), gewaagd hebben, duurde ook nog: 't welk veel hielp, tot het verder verval van Antwerpen, terwyl de Koophandel en Scheepvaart, te Duinkerken, daar de binnenlandsche tolln afgeschafft waren, daarentegen, sterker begon toe te neemen (q).

De Staaten hadden, op den raad des Ko-Gezants nings van Frankryk, reeds in 't voorleeden'schap jaar, Kornelis van der Myle gezonden naar naar Venetie. Venetie. om ook met deezen vryen Staat, een Verbond van Vriendschap en Koophandel te sluiten. De Gezant werdt heuschelyk ontvangen, schoon de Paus het hadt zoeken te beletten (r). Doch 't maaken van een onderling Verbond werdt, by den Doge en den Raad van Venetie, nog ontydig geoordeeld. Nogtans, benoemde men *Thomas Contarini*, om, als Gezant van Venetie, herwaards te reizen (s); die in Bloeiamaand weder-

(o) METEKEN XXXII. Boek, f. 620.

(p) Bl. 4.

(q) METEKEN XXXII. Boek, f. 620.

(r) METEKEN XXXI. Boek, f. 580 vers.

(s) METEKEN XXXII. Boek, f. 606, 607.

1610. derom tē rug keerde, zonder dat 'er iet anders dan wedetzydsche aanbiedingen van vriendschap was voorgevallen (t).

Oostindische
zaaken.

In den Zomer deezes jaars, kwamen wederom vyf ryk gelaaden' schepen aan, uit Oostindie. Een der zelve hadt in Japan gehandeld en een Verbond van Koophandel geslooten, met den Keizer, wiens Brieven, gerigt aan Prinse Maurits, dien hy *Vorst van Holland* noemde, met dit schip, herwaards gebragt werden. Voorts, kreeg men, in 't volgende jaar, met andere schepen, tyding, dat de Overste Pieter Willemszoon Verhoef, op Banda, van de Indiaanen overvallen en doodgeslaagen, en dat de Admiraal Paulus van Kaarden, in Hooimaand deezes jaars, op Ternate, door de Spanjaards, gevangen genomen was. Te vooren, waren vier Nederlandsche schepen, voor de Manillas, door eene Spaansche Vloot, onder *Don Juan da Silva* aangetast en overwonnen. De Engelschen begonden, dit jaar, ook, sterker dan te vooren, op Oostindie te vaaren, hebbende zy zelfs twee onderzaaten van den Vereenigden Staat, *Pieter Willemszoon* van Elburg en *Lukas Antoniszoon* van Leeuwaarden, die lang in Oostindie verkeerd hadden, bewoogen, om met hen aan te spannen, en eenen nieuwen handel te beginnen, op de kust van Koromandel, die nog van geene Europische volken bevaaren was (u). 't Gebeurde, naderhand, meermaalen, dat onder-

(t) Resol. Holl 28 May -- 12 Juny 1610. bl. 16 enz.

(u) METFRBN XXXII. Boek, f. 617 vurf. 628, 625. VAN DEN SANDE V. Boek, bl. 61.

derzaaten van den Staat zig in dienst van 1610. vreemde Mogendheden begaven; om op Oostindie te vaaren; waarom de algemeene Staaten zulks, in den jaare 1616, by openbaaren Plakaate, op straffe van ballingschap en verbeurtenis van goederen, verboden hebben (v).

Omtrent deezen tyd, werden, door *Za-Verreky-
charias Jansen*, zig geneerende met glas sly-^{kers ge-}
pen en brillen maaken, te Middelburg in ^{vonden,}
Zeeland, de Verrekykers gevonden (w), ^{te Mid-}delburg.
die, sedert, door anderen, merkelyk verbe-
terd en zeer gemeen geworden zyn. Som-
migen plaatfen deeze nutte uitvinding, in
dit jaar (x). Doch 't blykt, van elders, dat
zy, ten minsten twee jaaren vroeger, ge-
plaatst moet worden, hebbende de Staaten,
reeds in den jaare 1608, twee Verrekykers,
by den uitvinder, besteld, om dezelve aan
den Koning van Frankryk te vereeren (y).

In den Zomer des jaars 1610, was 'er een ^{XII.}
Gezantschap, uit Zweeden, herwaards ge-^{Onder-}
komen, om een nader Verbond met de Staa-^{hande-}
ten aan te gaan: waartoe Karel de IX, die ^{ling met}
nog met Poolen in oorlog was, nu langs hoe ^{Zwee-}
dringender redenen kreeg. De overwinning,
door Koning Sigismond, behaald op de Mus-
koviten, die door Zweeden ondersteund wer-
den, was oorzaak, dat Koning Karel de
Staaten, in Herfstmaand, ernstelyk, ver-
zoeken deedt, om onderstand. Doch men
vondt,

(v) Groot-Plakaatb. I. Deel, kol. 549.

(w) Zie P. DE LA RUE Gelett. Zeel. bl. 483.

(x) MEYEREN XXXII. Boek, f. 620 versf.

(y) Negotiat. de JEANNIN Tom. III. p. 217, 222.

1611. vondt, hierin, te veel zwaarigheid. Men schreef den Koning egter, in Louwmaand des volgenden jaars, dat men gezind was, hem by te staan, zo zulks, ook door andere Mogendheden, geschiedde, en vooral, zo hy goed verstand hielt met Deenemarke, aan welks vriendschap den Staaten veel gelegen was. Ook hadt Christiaan de IV, Koning van Deenemarke, hun verzogt, dat zy, in 't handelen met Zweeden, op zyne belangen verdagt wilden zyn, 't welk zy hem beloofd hadden. De oorlog, die, kort hierop, tusschen Zweeden en Deenemarke, ontstondt, gaf den Staaten aanleiding, tot het afzenden van een gezantschap, om een Verdrag te bemiddelen. Hiertoe werden benoemd *Jakob van Wassenaar*, Heer van Obdam, Rombout Hogerbeets, Raadsheer in den Hoogen Raad, en Doktor *Dirk Bas*, Burgemeester van Amsterdam, die, in Hooimaand, naar Koppenhagen vertrokken; doch, eerlang, te rug keerden, zonder de Vrede te hebben kunnen bewerken (z). Karel de IX. overleedt, niet lang hierna, wordende, door zynen Zoon, *Gustaaf Adolf*, opgevolgd (a). De oorlog tusschen de twee Ryken duurde nog, tot in 't volgende jaar (b). Doch eindelyk werdt, in Louwmaand des jaars 1613, door bemiddeling des Konings van Groot-Britanje, de Vrede getroffen (c).

Gezantschap naar 't Noorden.

Persiaansche Ges-

De Turken en Persiaanen zelve, die, ten deede-

(z) MEYEREN XXXII. Boek, f. 622 versf. 623, 627.

(a) MEYEREN XXXII. Boek, f. 629 versf.

(b) HAUDART MEMOR. IV. Boek, bl. 218.

(c) VOIEZ DU MONT Corps Diplom. Tom. V. P. II. p. 642.

deezen tyde, ook over hoop lagen, zогten 1611.
 de vriendschap van den Vereenigden Staat.
Robert Cherling, een Engelschman, doch in
 Perſie gehuwd, kwam, deezen Zomer, her-
 waards, om de Staaten tot een Verbond te-
 gen de Turken te beweegen. Ook deedt
 hy hun eenige opening van een Verdrag van
 Koophandel. Hy hadt diergelyke boodſchap
 ook aan andere Europiſche Mogendheden.
 Doch alzo hy, hier, zyn Berigtſchrift wei-
 gerde te toonen, hielt men hem verdagt,
 en deedt hem, zonder ter Staatsvergaderin-
 ge gehoord te zyn, wederom vertrekken.
 De Turkiſche Admiraal *Baſſa* hadt den Staa-
 ten, reeds te vooren, in eenen Brief, te ver-
 ſtaant gegeven, dat de Grootte Heer gezind
 was, een Verbond van Vriendſchap en vryen
 Koophandel met hen te ſluiten. De Staaten
 zagen meer voordeel in zulk een verbond;
 waar door hun de handel op de Levant ſtondt
 geopend te worden. Zy beſlooten, hierom,
Kornelis Haga van Schiedam, tegen den win-
 ter, af te vaardigen naar Konſtantinopole,
 om een verbond te bewerken (d). Doch deez,
 in den aanvang des volgenden jaars, aldaar,
 aangekomen, vondt de zaaken anders ge-
 ſteld, dan hy gehoopt hadt. De Admiraal
Baſſa, die den Staaten de eerſte opening tot
 een verbond gegeven hadt, was van zyn
 ampt verlaaten: de vreemde Gezanten, die
 zig aan het Turkiſche Hof onthielden, zelfs
 de Franſchen en Engelschen, hadden na dee-
 lige gerugten verſpreid van de Vereenigde
 Ne-

(d) *MUSEEN XXXII. Boek, f. 624 verſ.*

1611. Nederlanders, dezelve uitmaakende, voor eenen hoop zeefchuimers en weêrspannelingen, om geene andere reden, dan om dat zy hun den handel in het Turksche Ryk misgunden. Men wilde Haga, hierom, slegts als een' byzonder' Persoon, niet als een' Gezant van eenen vryen en onafhangkelyken Staat, gehoor verleenen. Doch hy weigerde dit zo bestendig, dat hy, eindelyk, een plegtig gehoor verwierf. Ook slaagde hy gelukkiglyk, in zyne handeling (e). In Hooimaand des jaars 1612, sloot hy een voordeelig Verbond van Vriendschap en Koophandel met den Sultan, *Achmet Chan*, bestaande uit vyfenzestig punten. De voorregten, aan de Franschen en Engelschen, in het Turksche Ryk, toegestaan, werden ook aan de Ingezetenen der Vereenigde Gewesten vergund, en verscheiden' anderen, daarenboven (f). Haga stelde, sedert, *Consuls* aan, in de voornaamste havens van de Levant, die, eerlang, lastontvingen van de algemeene Staaten, waarnaar zy zig, in verscheiden' handelingen, omtrent Koopluiden en andere onderzaaten van den Vereenigden Staat aldaar, hadden te gedraagen (g). 't Verbond van Koophandel, waarvan wy gewaagd hebben, was zeer voordeelig voor de Hollanders en Zeeuwen, die, tot hiertoe, niet dan onder Fransche of Engelsche vlaggen,

Verbond
tusschen
den
Grooten
Heer en
de Staa-
sen.

(e) BAUDART. *Memor.* IV. *Boek*, bl. 179.

(f) *Zie Resol.* Holl. 26 *Nov.* 21 *Dec.* 1612. bl. 35. *Groot-Plakaatb.* III. *Deel*, bl. 383. DU MONT *Corps Diplom.* Tom. V. P. II. p. 201.

(g) *Groot-Plakaatb.* II. *Deel*, kol. 1331, 1333 *ens.*

gen, in het Turksche Ryk, hadden mogen ^{1611.} handelen (b). Ook strekte het tot weering der zeerooveryen, die, sedert eenigen tyd, sterk in zwang hadden gegaan, in de Middelandfche zee. Verscheiden' Natien, zelfs Engelschen en Hollanders, voegden zig, hier, by de Turken, om de Koopvaardyschepen van allerlei Landaart te berooven. Een Dor-Simon de drechtenaar, *Simon de Danfer* genaamd, was ^{Danfer} één der vermaardsten van deeze rooveren. ^{van Dor-} Deez' hadt zig, in 't jaar 1609, met vier ^{drecht,} schepen, welken hy bemagtigd hadt, naar ^{befaaamd} Marseille begeven. Hy wist zig, sedert, de ^{zeeschui-} bescherming des Konings van Frankryk te verkrygen, en geneerde zig, eenigen tyd, met het geleiden der Fransche Koopvaarderren naar en van de Levant. Doch men meent, dat hy, in 't volgende jaar, door de Turken, omtrent Tunis, gevat, en, in den kerker, aan zyn einde geraakt is (i). 't Zeeschuimen ging egter, nog in dit jaar 1611, zynen gang. In Oogstmaand, kwam 'er niet slegts een streng Plakaat tegen uit (k); maar daar werdt ook eene Vloot van zeventien schepen in zee gezonden, onder den Heere van Hautain, die de vaart haast veiliger maakte (l).

De Oostindische Maatschappy, onder ^{XIII.} steund door de algemeene Staaten, zondt, ^{Oostindi-} in 't najaar, eene Vloot van dertien schepen, ^{sche za-} rykelyk voorzien van Krygsbehoefsten, naar ^{ken.}

In-

(b) VAN DEN SANDE V. *Boek*, bl. 64.

(i) METEREN XXXI. *Boek*, f. 584. XXXII. *Boek*, f. 619.

(k) Zie Groot-Plakaatb. I. *Deel*, kol. 970.

(l) METEREN XXXII. *Boek*, f. 629.

1611. Indie, om de schade te boeten, die zy, aldaar, in 't voorleeden jaar, geleeden hadt. In Wintermaand, verkogt zy omtrent agttien-duizend baalen Pepers, tot negenentwintig, eenendertig en drie-endertig grooten 't pond, in agttien maanden, elke negen maanden de helft, te betaalen: waarvan zy, door den tyd, omtrent zeshonderdvierentwintig-duizend guldens ontving (m). Men kan, hieruit, 't belang des Indifchen handels afneemen. De Vloot, die thans uitgeruft werdt, of een gedeelte derzelve, ontmoette, omtrent de Kabo Verdifche Eilanden, zeventien Spaanfche Oorlogfchepen, met welken zy flaags raakte. 't Gevegt was hevig. Doch de Spaanfchen kreegen de 'nederlaag, verliezende alle hunne fchepen, 'op vier na (n).

Onlusten 't Vuur van oneenigheid tuffchen den Graa-
tuffchen ve van Ooftfriesland en de Stad Embden was,
Graave onaangezien de tuffchenspraak der Veree-
Enno en nigde Staaten (o), in den jaare 1609, we-
de Stad derom heviger ontfteken, dan te vooren (p).
Embden. Graaf Enno hadt, in Herftmaand des ge-
melden jaars, eenen Landdag befchreeven, te Aurik, eene beflooten' Stad, alwaar hy zelfs een Slot hadt. De Embders hielden dit te ftryden met hunne voorregten, volgens welken, de Stenden van Ooftfriesland, niet dan in open' Plaatsen, behoeven te vergaderen. Hopman *Herman Wessels* werdt, met een deel Krygsvolk, naar Aurik gezonden,
om

(m) METEKEN XXXII. Boek, f. 629.

(n) VAN DEN SANDE V. Boek, bl. 64.

(o) Zie IX. Deel, bl. 312.

(p) Refol. Holl. 3 Febr. — 3 April 1610. bl. 5.

om de aangelegde Byeenkomst te verstooren. 1611.
 Hy raakte in de Stad, en handgemeen met 's Graaven soldaaten, die op 't Slot lagen; doch wel haast verdreeven werden. Toen werdt het Slot geplonderd, en eenige Heeren gevangen genomen. De Raad van Embden veroordeelde nogtans dit bedryf, gelyk, federt, ook de algemeene Staaten deden. De gevangenen werden, terstond, geslaakt, eenige geplonderde goederen te rug gegeven, en Hessels in hegtenis genomen. De Gemagtigden van den Graave en van de Stad verscheenen, wederom, in den Haag, in 't begin des jaars 1610 (q). Men handelde, hier, eenen geruimen tyd. Doch de Staaten zonden, in de Lente des jaars 1611, zeven Gemagtigden naar Oostfriesland, om een Verdrag te doen sluiten, waarvan men, ondertusschen, de voorwaarden ontworpen hadt. Dit geschiedde, op den twintigsten van Bloeimaand, te Oosterhuizen. 't Verdrag werdt eerst getekend door Graave Enno; toen, door de Gemagtigden der algemeene Staaten; vervolgens, door die van de Oostfriesche Ridderchap, van de Steden Embden, Norden en Aurik en van den Huismans stand (r).

De Kerkelyke geschillen, in de Vereenigde Gewesten, begonden langs hoe zorgelyker te worden. Terwyl de stukken, door beide de partyen, ter Staatsvergaderinge van Holland ingeleverd, aan de Edelen en op de Ste-
 XIV. Besluit der Staaten van Holland op de Kerkely-

(q) MEYEREN XXXI. Boek, f. 591 vers.

(r) MEYEREN XXXII. Boek, f. 624 vers.

1611. Steden waren overgezonden (s), hadden de
 ke ge- Staaten, andermaal, den vyftienden van
 schillen. Slagtmaand, beslooten „ dat men niemant
 „ de vyf punten der Remonstranten opdrin-
 „ gen zou ; doch dat ook niemant boven
 „ dezelfen bezwaard zou worden, en dat par-
 „ tyen elkanderen broederlyk zouden heb-
 „ ben te draagen (t).” Doch men schikte
 zig luttel naar dit besluit. De Remonstran-
 ten verdedigden, meende men, Vorstius te
 Vorstius sterker, die gehouden werdt, ruimer te gaan
 wordt dan zy zelve deden, en eerlang, met be-
 geschorft in zynen houdenis zynere wedde, geschorft werdt in
 dienst. zyn Ampt, eer hy 't nog geoeffend hadt (u).
 Gomarus Gomarus hadt, reeds te vooren, zynen dienst
 vertrekt. opgezeid en deeze Landen verlaaten (v): in
 beider plaats, werden, in 't volgende jaar,
 Polyander en beroepen *Joannes Polyander*, die 't gevoelen
 en Episcopus der Contraremonstranten aanhing, en *Simon*
 plus komen in *Episcopus* (w), die dat der Remonstranten
 hunne verdedigd hadt, in de Haagfche Conferen-
 plaats. tie. De Heeren Curateuren der Leidfche
 Hooge Schoole scheenen dus, even als de
 Staaten, beiden den partyen gelyk voorregt
 te willen geeven, en, op deeze wyze, de
 rust te willen bewaaren. De Advokaat Ol-
 denbarneveld, die zeer drong op de vrede
 onder de Kerkelyken, hadt ook, opnieuws,
 op het tapyt gebragt, het Ontwerp der Ker-
 kenordering van den jaare 1591 (x), waar-
 by

1591.

(s) Zie hier voor, bl. 37.

(t) BAUDART. Memor. II. Boek, bl. 38.

(u) UYTENBOGAERT, bl. 574.

(v) TRIGLAND. bl. 625.

(w) UYTENBOGAERT, bl. 590.

(x) BRANDT II. Deel, bl. 170.

by der burgerlyke Overheid groot gezag ge- 1611.
 laaten werdt, over Kerkelyke zaaken, met
 naame, over 't beroep der Kerkendienaren
 (y). Hoognoedig hielt hy, in deezen tyd,
 het vaststellen deezer Kerkenordering, om
 dat men, door middel derzelve, met der tyd,
 alomme, vreedzaame Predikanten zou kon-
 nen bekomen. Ook werdt, in Sprokkel- 1612.
 maand des jaars 1612, beslooten „ dat elke
 „ Stad of Dorp zig, zo 't de Regeering, al-
 „ daar, geraaden vondt, in 't beroepen der
 „ Kerkendienaren, by voorraad, naar de
 „ gemelde Kerkenordering, zou mogen
 „ schikken, uit den naame van 's Lands
 „ Staaten (z).” By de Staaten van Utrecht, Kerken-
 orde van
 Utrecht.
 werdt, ten zelfden tyde, diergelyke Ker-
 kenordering ontworpen, en, daarna, by
 voorraad, vastgesteld (a). De Contraremon-
 stranten vonden egter, in 't algemeen, geen
 gevallen in deeze Kerkenordeningen, en
 minst in de laatste, die, omtrent de Leer,
 plegtigheden en Kerkentugt, regels voor-
 schreef, welken zy hielden verder te gaan
 dan het der burgerlyke Overheid toestondt.
 Zy verlangden, derhalve, naar eene Sino-
 de, waarin alles kerkelyk geregeld zou
 worden: doch wilden niet hooren van het
 overzien der Belydenisse en Catechismus,
 waarop de Remonstranten bleeven staan.

Midlerwyl, arbeidde men, in verschei- Kornelis
 Gefelius,
 Contra-
 remon-
 be-
 strantsch
 den' Steden, om de Predikanten te houden,
 tot het naarkomen der Staatsbesluiten, ter

(y) Zie Groot-Plakaath. III. Deel, bl. 459.

(z) Groot Plakaath. III. Deel, bl. 460.

(a) Groot Ut. Plakaath. I. Deel, bl. 359.

1612. behoudenis van rust en eendragt genomen. Predikant te Rotterdam, wordt ter Stad uitgezet. Te Rotterdam was, in Wynmaand des voorleeden jaars, de Predikant *Kornelis Geselius*, die, naar 't oordeel der Wethouderschap, te hevig uitvoer van den Predikstoel tegen de Remonstranten, afgezet van zynen dienst. Doch als hy, daarna, bestondt afgezonderde Vergaderingen te houden, en zig en den zynen den naam van de *Kruiskerk* te geeven, werdt hem, in Sprokkelmaand daaraan, de Stad ontzeid. En toen hy weigerde te vertrekken, leidde de Baljuw, met zyne dienars, hem, des morgens voor zessen, ter poorte uit. Hy verdedigde zig, sedert, in openbaaren druk, zeggende „ dat hy, slegts „ in 't algemeen en zonder iemand te noemen, tegen verleiders en vyanden der Kerke, gepredikt hadt, 't welk men hadt gevonden toe te passen, op zyne Remonstrantsche medeleeraars (b).” Voorts ving hy terstond aan te prediken te Schiedam en te Delftshaven, daar hem veele Rotterdammers kwamen hooren, die, sedert, ook by andere Conraremonstrantsche Predikanten, te Schiedam en op de Dorpen, ter preeke en ten Avondmaal gingen; waarom zy, by de Remonstranten, den scheldnaam van *Slykgeuzen* kreegen (c). Geselius werdt, eerlang, te Edam, beroepen. Midlerwyl, hieldt men, binnen Rotterdam, nog afgezonderde Vergaderingen, onaan gezien de Wethouderschap de zelve, op den vyfden van Lentemaand, open.

(b) BRANDT II. Deel, bl. 180-184.

(c) VAN DEN SANDE V. Boek, bl. 63.

openlyk verboden hadt, eene boete stel- ^{1612.}
 lende van honderd guldens, op het aanleg-
 gen van zulke Vergaderingen, en van twee-
 honderd guldens, op het leenen van eene
 plaats tot dezelve (d).

Doch gelyk men, te Rotterdam, den Con-
 traremonstranten belet hadt, naar hunnen
 zin, te prediken, zegt men, op andere plaat-
 sen, de Remonstranten van den predikstoel
 te houden. Te Warmenhuizen, was *Petrus*
Emilius, Remonstrantsgezind, naar de Ker-
 kenordering des jaars 1591, tot Predikant
 beroepen. Doch 't gemeen, van buiten op-
 gemaakt, hieldt hem uit de Kerke. Men
 sloot de kerkdeur, met nieuwe sloten, en
 sloeg 'er paalen voor. Willem Bardes, Heer
 van Warmenhuizen, moest geweld gebrui-
 ken, om de Kerk open te krygen. Doch 't
 beroep op *Emilius* bleef steeken; en 't hadt,
 naderhand, nog veele moeite in, eenen Pre-
 dikant te krygen, tot redelyk genoeg van
 den Heer en van de Gemeente (e).

In Gelderland en in Overyssel, begonden
 zig, ten deezen tyde, verscheiden' Predi-
 kanten te verklaaren, voor 't gevoelen der
 Remonstranten, met naame te Nieuwme-
 gen, te Bommel, en te Tiel; schoon zy, kort
 te vooren, in eene Synode, te Harderwyk,
 hadden helpen vaststellen, dat de Belydenis
 en Catechismus, in allen deele, schriftuur-
 lyk waren. In 't Kwartier der Veluwe, wa-
 ren

(d) BAUDART. Mem. II. Boek, bl. 97. VAN DEN SANDE V.
 Boek, bl. 66.

(e) Resol. Holl. 6 Aug. 27 Sept. 1612. bl. 191, 237. UYTEN-
 BOGAERT, bl. 600, 601. BRANDT II. Deel, bl. 116.

1612. ren de meesten, in dat van Zutfen, alle de Predikanten den Contraremonstranten toegedaan. Te Arnhem alleen, hadt men twee Remonstrantsche Predikanten. In Overyssel, waren 'er verscheiden', met naame te Deventer, te Kampen, en in eenige Dorpen. Doch in Zeeland, in Friesland, en in Groningen en Ommelanden, hielden de Predikanten allen de Contraremonstrantsche zyde (f).

Keizer Rudolf de II. sterft. Matthias wordt Keizer. In 't weereldlyke, gebeurde dit jaar, weinig van belang, welk wy niet, te vooren gemeld hebben. Alleenlyk moeten wy nog aantekenen, dat Keizer Rudolf de II, op den tienden van Louwmaand, te Praag, overleeden zynde (g), door zynen Broeder, Matthias, Koning van Hongarye, den zelfden, die, in den jaare 1577, tot de Regeering der Nederlanden beroepen geweest was (b), in de Keizerlyke waardigheid, opgevolgd werdt (i).

XV. Tot hiertoe hadt zig Prins Maurits weinig gemoeid met de Kerkelyke geschillen. De Remonstranten hielden egter, dat hy hun niet gunstig was: voornaamlyk, zo zy dagten, om datze zig, te dikwils, aan Oldenbarneveld vervoegden, dien zy zagen, dat de onderlinge eendragt aanriecht, waartoe zy zig ook genegen verklaard hadden. Joannes Uitenbogaard, Remonstrantsch Predikant in den Haage, hadt, al van 't jaar 1590 af,

(f) VAN DEN SANDE V. Boek, bl. 65.

(g) METEREN XXXII. Boek, f. 629 vers.

(b) Zie VII. Deel, bl. 172.

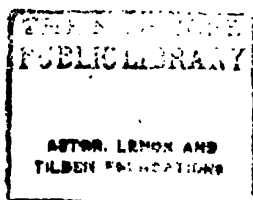
(i) *Voies DU MONT* Corps Diplom. Tom. V. P. II. p. 198.

WILLEM LODEWYK,
Graaf van Nassau,
Stadhouder van Friesland en Groningen .

A. Blommestein del.

J. Wandelaar fecit.

af, ingang gehad by den Advokaat (k), en 1612.
 hem ging na „ dat hy Oldenbarneveld be-
 „ las, en Oldenbarneveld de Staaten.” Doch barne-
 tegen 't aanhouden van Vorstius, hadt de veld ver-
 Prins zig openlyk verklaard, te kennen gee-
 vende „ dat Uitenbogaard hem deezen man,
 „ ten onrechte, zo hoog hadt aangepreezen.”
 Hieruit, werdt het eerste vermoeden ge-
 schiept, dat de Prins den Remonstranten niet
 toegedaan was (l). Ook namen de Contrare-
 monstranten, schier van deezen tyd af, hun-
 ne toevlugt tot zyne Doorlugtigheid. Graaf
 Willem Lodewyk was den Remonstranten
 ook ongenegen. En *Melander*, Geheimschry-
 ver van Prinse Maurits, hadt Uitenbogaard
 verhaald, dat deeze Graaf den Prins hadt
 zoeken te beweegen, om zig te stellen tegen
 de Remonstranten, of tegen de Regenten,
 die hun gunstig waren (m). Nogtans sloeg 1613.
 Graaf Willem, die zig, omtrent den aan-
 vang des jaars 1613, in den Haage ophieldt,
 aan eenige Predikanten van beiderlei gezind-
 heid het houden van eene Byeenkomst voor,
 om, in dezelve, in kleiner getal, dan zy,
 te vooren, in den Haage, vergaderd ge-
 weest waren, te arbeiden tot vrede en ee-
 nigheid. De Staaten zelve hadden, reeds
 te vooren, hunnen Gekommitteerden Raa-
 den gelaft, zulk eene samenkomst te bevor-
 deren. Drie Predikanten van elke zyde ver-
 gaderden, hierop, den zesentwintigsten van Confe-
 Sprokkelmaand, te Delft. De Remonstran- Delft.
 ten

(k) UTTENBOG. *Leven en Kerkel. bedien. Cap. II. bl. 14.*

(l) BRANDT II. *Deel, bl. 169, 170.*

(m) UTTENBOG. *Dagtegifter by BRANDT II. Deel, bl. 205.*

1613. ten begeerden, dat men hunne vyf punten verdraaglyk verklaarde, waartoe de anderen niet verstaan konden. Een derzelve zei- de ronduit het tegendeel. De Contraremon- stranten vorderden, daarentegen, dat de an- ren zig zouden verklaren, op meer dan der- tig punten, welken zy hun voorleiden. De Remonstranten verzogten tyd van beraad, waarmede de samenkomst scheidde, houdende de Contraremonstranten voor zeker, dat de geschillen, niet dan door eene Nationale Sinode, te beslegten waren. De Staaten van Holland vonden, daarna, ondienstig, dat men, van de Remonstrantsche zyde, op de voorgelegde punten, antwoordde, oordee- lende zy, dat men de Remonstranten, by wyze van beschuldiging en bewys, niet by wyze van onderzoek, van vreemde stelling- en moest zoeken te overtuigen (n).

De Ko- ning van Groot- Britanje schryft den Staat- ten, dat hy de vyf punten verdraag- lyk hieldt. Midlerwyl, hadt Oldenbarneveld den Ko- ning van Groot- Britanje, door den Staat- schen Gezant, Noël de Karon, die, on- langs, in Holland geweest was, den staat- der Kerkelyke geschillen, hier te Lande, doen vertoonen, en te wege gebragt, dat de Koning den algemeenen Staaten, en daarna ook den Staaten van Holland schreef, dat hy de Leer, die wederzyds betwist werdt, verdraaglyk hieldt (o). Koning Jakob liet zig voorstaan, dat hy de Godgeleerde ge- schillen in den grond verstondt. In 't jaar 1610, hadt hy den Staatschen buitengewoo-

nen

(n) Refol. Holl. 5-29 Maart 1613. bl. 3. TRIGLAND. bl. 642-648. UYTENBOG. bl. 601-605.

(o) Zie Refol. Holl. 5-29 Maart 1613. bl. 43 23.

nen gezanten reeds te kennen gegeven, dat menze niet op den Predikstoel brengen maar in stilte dulden moest (p). Doch tegen Vorstius hadt hy zig, daarna, heftiglyk verklaard (q), in eenige brieven, in welken hy ook de Remonstranten in 't gemeen, als Kettters en Scheurmaakers, hadt afgemaald (r). Men verwonderde zig, hierom, over de brieven; welken hy nu herwaards zondt. De Contra-remonstranten hielden, dat de ontwerpen hier gemaakt waren, en dat men, daarop, 's Konings goedkeuring, looslyk, hadt weeten te verkrygen. De beroemde *Hugo de Groot*, thans Advokaat Fiskaal der Staaten van Holland, werdt gehouden voor den opsteller van 't geschrift, waarin men den Koning den staat der geschillen vertoond hadt: zelfs zou hy de brieven ontworpen hebben, welken de Koning herwaards zondt; doch hy heeft dit beide, naderhand, duidelyk ontkend (s). Ondertusschen, zogten de Contra-remonstranten, door redenen en schriften, den jongsten raad des Konings van Groot-Britanje vrugteloos te maaken. De Groot, die thans, om zaaken der Oostindische Maatschappye, in Engeland, was, arbeidde hier-tegen, by verscherden' voornaame Engelsche Geestelyken, en by den Koning zelve (t). Ook gaf hy, in dit zelfde jaar, een boek in DeGroot'schryft 't licht, getiteld *Godsdienstigheid der Staaten* van de Gods-dienstig.

(p) GROTIUS Verantw. Hoofdst. VI. bl. 56.

(q) RAPIN Tom. VII. p. 71, 72.

(r) BRANDT II. Deel, bl. 165.

(s) GROTIUS Verantw. Hoofdst. VI. bl. 56.

(t) UYTENBOG. bl. 613-617. TRIGLAND. bl. 665.

1613. *van Holland en Westfriesland*, waarin hy 't
 gedrag der Staaten, in 't beveelen der ver-
 draagzaamheid aan de verschillende partyen,
 geleerdelyk, verdedigde. 't Werk was,
 voornaamlyk, gerigt, tegen *Sibrandus Lub-*
bertus, Professor te Franiker, die de Staaten,
 in zekere opdracht, scherp hadt doorgestree-
 ken. Hy antwoordde de Groot wederom;
 doch zyn boek werdt, door de Staaten van
 Holland, als een *fameus libel*, verboden (u).
 Maar met dit schryven werdt de rust, die
 men zocht, niet bevorderd. De Remonstran-
 ten en Contraremonstranten vervoegden zig,
 eerlang, met nieuwe Vertoogen, by de Staa-
 ten van Holland, in welken, de eersten ver-
 zogten, dat den laatsten belet mogt worden,
 tegen hen, uit te vaaren op den Predikstoel,
 en hunne Leer voor onverdraaglyk te ver-
 klaaren. Deezen spraken, daarentegen, het
 dulden der Remonstranten tegen, begeeren-
 de, dat hun gelaft mogt worden, te ant-
 woorden op de punten, hun te Delft over-
 geleverd. De Staaten verboden het uitgee-
 ven van beide deeze schriften, op dat dezelve
 niet hinderlyk zyn mogten aan het be-
 sluit tot de vrede der Kerken, waarover zy
 tegenwoordig raadpleegden. Hugo de Groot,
 die, in Zomermaand, Pensionaris van Rot-
 terdam geworden, en, wegens deeze Stad,
 ter Dagvaart gezonden was, hadt dit Besluit
 ontworpen; doch het werdt, meermaalen,
 in de Vergadering der Staaten, gelezen, her-
 ezen, veranderd en beschaafd, inzonder-
 heid,

De twee
 partyen
 doen
 nieuwe
 vertoo-
 gen.

Raad-
 pleegin-
 gen der
 Staaten
 van Hol-
 and.

(u) Groot-Plakaatsb. I. Deel, kol. 457.

heid, op het aanhouden van Dordrecht, 1613.
 daar niet dan Contraremonstrantsche Predikanten waren (v). In Louwmaand des volgenden jaars, werd het, eindelyk, goedgekeurd, door de Edelen, Dordrecht, Haarlem, Delft, Leiden, Gouda, Rotterdam, Gorinchem, Schiedam, Schoonhoven, Briele, Alkmaar, Hoorn en Medenblik: waar by zig, eindelyk, ook Monnikendam en Purmerende voegden. Doch Amsterdam verklaarde rondelyk „ niet te bewilligen in het „ besluit, begeerende, dat zulks op den kant „ zou worden aangetekend, of anders verklaard, dat het besluit, by meerderheid „ van stemmen, genomen was.” Die van Enkhuizen en Edam verklaarden, geen en last te hebben, om zig te voegen by de meerderheid (w). 't Besluit liep op deezen zin: „ Dat Merkw^a
 „ de Staaten, gebruikende de magt, die waardig
 „ hun, als wettige hooge Overheid, toe- Besluit
 „ kwam, belastten, dat men, in 't uitleg- der meer-
 „ gen der H. Schriften, zou hebben te zor- tot vrede
 „ gen, om der Gemeente en goeden inge- der Ker-
 „ zetenen in te scherpen, dat het begin, ke.
 „ midden en einde van 's menschen zaligheid, met naame ook het geloof, niet
 „ 's menschen natuurlyken kragten of werken; maar Gods genade, in Christus, alleen moest toegeschreeven worden; dat
 „ God geene menschen ter verdoemenisse
 „ geschaapen hadt; noch noodzaakte tot de
 „ zonde; noch noodigde tot de zaligheid,
 „ ter-

(v) BRANDT II. Deel, bl. 235.

(w) Zie BRANDT II. Deel, bl. 232.

1613. „ terwyl hy beslooten hadt, hun die niet
 „ te geeven. Dat het, wyders, vry zou
 „ staan, over 't Leerstuk der Predestinatie
 „ of Godlyke Voorschikking, in de Hoo-
 „ ge Scholen en onder de Leeraars en ge-
 „ leerden, vriendelyk te redentwisten en te
 „ verschillen; doch dat de Staaten niet ver-
 „ stonden, dat deeze geschillen, op den
 „ predikstoel of anders, onder 't gemeene
 „ volk, gebragt zouden worden: noch dat
 „ men iemant, die niet hooger leerde of
 „ gevoelde, dan dat God, van eeuwigheid,
 „ in Christus; ter eeuwiger zaligheid, ver-
 „ kooren hadt zulken, die, door zyne ge-
 „ riade, in Christus gelooven, en, by dit
 „ geloove, volharden zouden, en daaren-
 „ tegen ter verdoemenis verworpen zulken,
 „ die niet geloofden en in hun ongelooft
 „ bleeven; verder moeide, of drong hoo-
 „ ger te leeren: alzo de Staaten deeze Leer
 „ voor genoegzaam ter zaligheid en tot
 „ Christelyke stigting bekwaam hielden. Ein-
 „ delyk, belasttenze den Kerkendienaren;
 „ zig, in alle andere punten der Leere, te
 „ houden aan Gods woord, en aan 't gene
 „ doorgaans, by de Hervormde Kerken,
 „ aangeromen, en, in dezelfde Kerken, hier
 „ te Lande, geleerd was, en zig, in liefde,
 „ eenigheid en goede stigtinge, te gedraa-
 „ gen, naar 't gene, by de voorgaande Staats-
 „ besluiten, was goedgevonden (x).” Op
 „ deeze wyze, meenden de meeste Leden van
 „ Hol-

(x) Zie Resol. Holl. 4 Nov. 1613 — 23 Januar. 1614. III.
 44. Groot-Plakaatb. III. Deel 4 bl. 460.

Holland de rust in de Kerke te kunnen herstellen. Doch eer wy verhaalen, hoe hun Besluit, welk nogtans niet blykt, als een Staatsbesluit, uitgegeven geweest te zyn (y), opgenomen werdt, zal 't noodig zyn, tot het verhaal der weerdlyke zaaken van deezen tyd, te rug te keeren.

Tusschen den Koning van Deenemarke en de Stad Lubek, was eenig misverstand ge-^{XVI.} Verbond reezen, over het heffen van de Zondsche^{tusschen} tollens, die, ter gelegenheid van den Zweed-^{de Staa-} schen Kryg, geweldig verhoogd waren. De^{ten en de} ingezetenen der Vereenigde Gewesten lee-^{Lubek;} den ook veel, door het verzaaren deezer tollens; waarom de Staaten, aangezigt door die van Lubek, zig ligtelyk lieten overhaalen, tot het maaken van een Verbond van onderlinge bescherminge met deeze Stad, voor den tyd van vyftien jaaren. Het werdt, op den negenden van Bloei maand des jaars 1613, getekend, en strekte tot beveiliging der wederzydsche Scheepvaart en Koophandel, door de Oost- en Noordzee, tot aan de hoofden toe. De Staaten zouden 't opperbeleid hebben van 't gene in gevolge van dit Verbond zou ondernomen worden: waartoe de Stad Lubek, egter, vryelyk zou mogen stemmen (z). Sommigen voegen 'erby, dat de Staaten, tot de kosten des Verbonds, agt deelen, Lubek alleen een negende zou betaalen. Weinige dagen laater, slooten de^{Verbond} Staaten een diergelyk Verbond voor vyftien^{met ee-} jaa-^{nige}

(y) TRIOLAND. bl. 678.

(z) Zie Resol. Holl. 1-23 May 1613. bl. 28. Groot-Plakaath. IV. Deel, bl. 273.

1613. jaaren met eenige Keur- en andere Vorsten
 Duitſche Vorſten. van Duitſchland, te weeten, Palts, Wur-
 tenberg, Heſſen, Baden, Anhalt, Branden-
 burg en Oetingen, welk, voornaamlyk, op
 Kleeffche en Gulikſche zaaken, zag, en, in
 't volgende jaar, nader verklaard en beves-
 tigd werdt (a). De Duitſche Vorſten be-
 loofden by dit Verbond, de Staaten, in ge-
 val van oorloge, met drieenveertigduizend
 guldens ter maand, te zullen onderſteunen.
 De Staaten zouden hun, daarentegen, met
 vierduizend man, byſtaan (b).

Verbond met Zwee-
 den. Doch Chriſtiaan de IV, bedugt voor de ge-
 volgen van het Verbond met Lubek, ſchreef
 den Staaten, terſtond, dat hy de tolln ver-
 minderen zou, en hunnen onderzaaten niets,
 boven 't gene zy, twee jaaren te vooren,
 plagten te geeven, doen afvorderen: waar-
 mede de gevreesde verwydering voorkomen
 werdt (c): ſchoon 't Verbond met Lubek
 niet nalaaten kon eenige verkoeling te maa-
 ken tuſſchen Koning Chriſtiaan en de Ver-
 eenigde Staaten (d). Doch het gaf, daaren-
 tegen, den Koning van Zweeden, Guſtaaf
 Adolf, aanleiding, om zynen Hofraad, *Fa-
 kob van Dyk*, herwaards te zenden, om, over
 diergelyk Verbond van onderlinge beſcher-
 ming, vriendschap en koophandel, in on-
 derhandeling te treden. Het werdt, ins-
 gelyks, voor vyftien jaaren, op den vyfden

van

(a) Zie Groot-Plakaarb. IV. Deel, bl. 267, 271. Refol. Holl. 1-23 May 1613. bl. 18.

(b) *Voiez DU MONT Corps Diplom. Tom. V. P. II. p. 226.*

(c) VAN DEN SANDE V. *Beek*, bl. 66. BAUDART. *MEMOIR. V. Beek*, bl. 44.

(d) Zie BENTIVOGLIO *Verhaarb. bl. 296, 297.*

van Grasmaand des jaars 1614, geslooten (e). 1613.
 By nader Verdrag van den zelfden dag, werdt
 verklaard, dat men elkanderen, in geval van
 oorloge, met vierduizend man, bystaan zou
 (f). Te vooren, in Grasmaand des jaars
 1613, hadden de algemeene Staaten twee-
 honderd schippond of zestigduizend ponden
 Zweedsch Koper, tot veertig Ryksdaalders
 het schippond, van den Koning van Zweeden
 gekogt, om te Stokholm te ontvangen (g),
 en, waarfchynlyk, hier, tot het gieten van
 gefchut, of eenig ander werk, te gebruiken.
 Ondertuffchen, kon de Koning van Deene-
 marke zulk eene enge verbindtenis met Zwee-
 den ook met geene gunstige oogen aanzien.

De Verbonden met Zweeden en Lubek dien-
 den tot beveiliging der Scheepvaart en Han-
 del, die, omtrent deezen tyd, nog verder
 Noordwaards werdt voortgezet. Ter gele-
 genheid der verfcheiden' togten naar Nova
 Zembla en de Straat Waaigats, om eene
 vaart naar China op te fpooren, hadt men
 ontdekt, dat zig, hoog in 't Noorden, me-
 nigte van walviffchen, walruffen, robben,
 zeehonden en andere dieren onthielden, wier
 spek, huid en tanden, met merkelyk voor-
 deel, verhandeld konden worden. Ook had-
 den de Engelschen zig, al federt eenige jaa-
 fen, begonnen toe te leggen op de Walviffch-
 vangft, die zy nog bleeven aanhouden. De
 onzen kreegen 'er dan ook lugt op. Eenige
 Hol-

Beginfel
 der Wal-
 viffch-
 vangft.

(e) Zie Groot-Plakaatb. IV. Deel, bl. 275.

(f) Zie Groot-Plakaatb. IV. Deel, bl. 278.

(g) Zie 't Koop-Contract by DU MONT Corps Diplom. Tom,
 V. P. II. p. 223.

1613. Hollandsche Koopluiden rustten twee schein uit op de Walvischvangst, die, nogtans, door twee Engelschen, aangetast, en van vangst en vischwant beroofd werden, zonder dat zy, in Engeland, hoe zeer 'er de de Staatsche gezant Karon op aanhieldt, vergoeding van schade bekomen konden (b). Zy gaven, nogtans, den moed niet op. *Lambert van Tweenhuizen, Jacques Nicquet, Jacques Mercys, Gillis Dodeur, Leonard Rans, Ysbrand Dobbens, Nikasius Kien, Antoni Monier, Dirk Adriaanszoon Levestein*, en veele andere ingezetenen der Vereenigde Gewesten maakten eene Maatschappy uit, die, op den zeventwintigsten van Louwmaand des jaars 1614, van de algemeene Staaten Oktroi verwierf, om, in dat en de twee volgende jaaren, alleen te mogen handelen en visschen, op de kusten en Landen van Nova Zembla, tot de Straat Davis toe, met Spitsbergen, 't Beeren Eiland, Groenland en de andere Eilanden hieromtrent daaronder begreepen. Dit Oktroi werdt, naderhand, meer dan eens, verlengd. Ook kreeg, in 't jaar 1622, eene Zeeuwsche Maatschappy verlot, om, dat jaar, nevens de Hollandsche, op 't Eiland Mauritius, anders Jan Mayen Eiland, te mogen visschen (i). De visschery bragt der Noordsche Maatschappye, in 't eerst, merkelyke voordeelen aan. Doch deezen verminderden, door den tyd; voornaamlyk, doordien men, gelyk vermoed werdt, met al te sterk te visschen

(b) FAUDART. *Memor. V. Bask*, bl. 43.

(i) *Zie Groot-Plakaard. I. Deel, kol. 669, 671, 673, 678. VELIUS MOON, bl. 550.*

fchen, de walviffchen fchuw gemaakt en 1613. verjaagd hadt. 't Laatste Oktroi der Maatschappye, welk, met het jaar 1642, ten einde liep, werdt niet wederom vernieuwd, en 't leedt niet lang daarna, of de Maatschappye was geheellyk vernietigd. Sedert, is de Walvifchvangst omtrent Groenland en Straat Davis, door byzondere Koopluiden, voortgezet; gelyk nog tegenwoordig gefchiedt.

Kort na het opregten der Noordsche Maat-^{Voorregt} fchappye, welke men hoopte te zullen gele-^{voor de} genheid geeven, tot het ontdekken van nieu-^{ontdek-} we Landen, verleenden de algemeene Staaten, ^{kers van} by openbaaren Plakaate, aan elk, die ee-^{Landen.} nig onbekend gewest opspoorde, verlof, om vier reizen agtereen, met uitfluiting van alle anderen, op het zelve te mogen handelen; midts hy, van de eerste ontdekking t'huis gekomen, binnen veertien dagen, verflag van zyn wedervaaren deedt, aan de algemeene Staaten (k).

In Oostindie, was, reeds meer dan eens, ^{XVII.} merkelyk misnoegen gereezen, tuffchen de ^{Gezant-} Engelschen en Nederlanders, die elkande-^{fchap} ren befchuldigden van 't inslaan van flink-^{naar En-} fche wegen, om elkanderen den handel te ^{over zaa-} bederven, of te beletten. De Engelschen, de vorderden vryen handel op zulke Plaatsen, ^{Oostindi-} alwaar de Indiaanen zig verbonden hadden, ^{fche} om hunne vrugten alleen aan de onzen te le-^{Maat-} veren; zonder dat zy iets wilden draagen in ^{berref-} de onkosten, die men hadt moeten doen, en ^{fende.} nog doen zou, om den handel, tegen de vyand-

(k) Groot-Plakaatb. 1. Dnl, kol. 563.

1613. vyandykheden der Spanjaarden en Portugeezen, te beschermen (l). Het berooven der Hollandsche Walvischvangeren door de Engelschen, die oordeelden, alleen regt te hebben, tot het bevisschen der afgelegene Noordsche gewesten, was hierby gekomen. Om beide deeze geschillen by te leggen, zonden de algemeene Staaten, in de Lente deezes jaars, Reinier Pauw, Oud Burgemeester van Amsterdam, Jakob Boreel, Oud Burgemeester van Middelburg, Dirk Meerman, Schepen en Raad van Delft, en Hugo de Groot, nu nog Advokaat Fiskaal der Staaten van Holland, naar Engeland af. De Koning, die, onlangs, Prins Maurits met de Ridderorde van den Koufseband vereerd hadt (m), schieen genegen, tot het vereffenen der geschillen (n). Ook werden de Oostindischen, eerlang, tot genoegen der Maatschappye, afgedaan; waarin de Groot zig zulks gekweeten hadt, dat hy, deswege, veel meende verdiend te hebben, by de Maatschappye en by 't Vaderland (o). Doch de schade, den Walvischvangeren toegebracht, schynen de Engelschen niet te hebben willen vergoeden: waarom de algemeene Staaten, sedert, geraaden vonden, der Noordsche Maatschappye te beveelen, dat zy haare schepen, na deezen, van geschut en krygsbehoefsten hadt te voorzien (p): 't welk van zulk een gevolg was,

(l) Resol. Holl. 4-17 Maart 1616. bl. 5.

(m) RAPIN Tom. VII. p. 76. UYTENBOGAERT, bl. 601.

(n) Vide Act. Publ. Angl. Tom. VII. P. II. p. 105.

(o) GROTIUS Verantw. Hoofdst. XIX. bl. 209, 214. C. BRANDT Leven van H. de Groot, bl. 45.

(p) Groot-Plakaatb. I. Deel, kol. 673.

was, dat haare Walvischvangers, in 't jaar 1613. wederom, door de Engelschen, aangetast zynde, dezelve te magtig werden, een Engelsch schip overmeesterden, en herwaards bragten. Doch 't werdt, door 's Lands Staaten, terstond, vry gegeven (q). In de Indien, werdt het Bestand kwalyk onderhouden. Men klaagde, van wederzyde. De algemeene Staaten gaven, daarna, den die-naaren der Oostindische Maatschappye bevel, hoe zy zig te gedraagen hadden, als zy werden aangetast, door de Spanjaards of Portugeezen; doch verbooden hun, uitdrukkelyk, de vyandlykheden eerst te beginnen (r).

Sedert het inneemen van Gulik, door Prinse Maurits, scheenen de Vorsten bezitters, eenen geruimen tyd, goed verstand te houden met elkanderen. Zy ondernamen, in 't jaar 1612, het Dorp Mulheim aan de Roer tot eene Stad te verheffen, en met verscheiden' voorregten te voorzien, waardoor zy die van Keulen merkelyk benadeelden, en groot misnoegen tegen zig verwekten (s). Doch hierdoor werdt de eendragt onder hen niet gestoord. Alleenlyk gaf het verschil van Godsdienst, somtyds, eenige gelegenheid tot twist onder de Vorsten (t): alzo de Keurvorst van Brandenburg, die, in 't jaar 1611, door Sigismond, Koning van Poolen, met

XVIII.
Staat der
zaaken
van Gu-
lik en
Kleeve.

(q) VAN DEN SANDE V. *Boek*, bl. 72.

(r) Groot-Plakaath, II. *Deel*, kol. 2272, 2273.

(s) BAUDART. *Memor.* IV. *Boek*, bl. 222, 227. V. *Boek*, bl. 28, 42. VI. *Boek*, bl. 8.

(t) BAUDART. *Memor.* VI. *Boek*, bl. 12.

1613. met Pruiffen beleend zynde (u), nu ook den titel van *Hertog van Pruiffen* voerde, de Calvinifche, de Paltsgraaf van Nieuwburg de Lutherfche Leer beleedt (v). De Vereenigde Staaten, die de Vorften meest ondersteund hadden, fcheenen, nogtans, meer tot Brandenburg, dan tot Nieuwburg genegen; waarvan de overeenkomst in gevoelen, veelligt, eene der oorzaaken was. Nieuwburg, dit bevroedende, zocht zig naauwer te verbinden, met de Roomfche Mogendheden in Duitschland: waardoor de eerfte grond gelegd werdt van de openbaare tweedragt, tuffchen de twee Vorften. Om trent het einde deezes jaars, tradt hy in 't Huwelyk met eene Zufter des Hertogs van Beyeren en des tegenwoordigen Aartsbiffchops van Keulen, *Ferdinand*, die den Aartsbiffchop Ernst, in Lentemaand des jaars 1612, was opgevolgd (w). Ook leedt het niet lang, of hy deedt openbaare belydenis van den Roomfchen Godsdienst (x). De Keurvorft van Brandenburg fchepte met reden agterdocht uit deeze verandering, en uit de geduurige onderhandelingen met den Keurvorft van Keulen, Broeder des Hertogs van Beieren, die 'er op volgden. Hy zocht zig, hierom, met hulp van eenig Staatsch Krygsvolk, welk op de grenzen lag, by verrasfing, meester te maaken van Duffeldorp, eer

hy

(u) *Voiez DU MONT Corps Diplom. Tom. V. P. II. p. 179. 181, 183, 193, 195, 196, 197. MEYER. XXXII. Boek, f. 628.*

(v) BENTIVOGLIO Verhaalb. bl. 437, 438.

(w) BAUDART. Mem. IV. Boek, bl. 177.

(x) BENTIVOGL. bl. 438, 439, 454. BAUDART. Mem. V. Boek, bl. 43.

hy van zynen mededinger voorkomen werdt. Doch de aanflag werdt ontdekt, en mislukte. De Aartshertogen oordeelden, dat het nu tyd was om zig te wapenen, en zig de zaaken van Kleeve en Gulik nader aan te trekken (y). De Vereenigde Staaten kreegen 'er zo dra geene kennis van, of zy maakten zig, insgelyks, gereed tot eenen veldtogt. Beide vermaanden zy, ondertuffchen, de Vorsten tot Vrede. Ook werdt 'er, in de Lente des jaars 1614, eene byeenkomst gehouden te Naumburg, zonder dat 'er egter iet geslooten werdt (z). Wat laater, in Zommermaand, kwam men nog eens te Wezel byeen, met gelyken uitflag (a). De Vereenigde Staaten hadden hier ook hunne Gemagtigden gehad. De Keurvorst hadt, in Bloeiimaand, op een vermoeden, dat de Paltsgraaf zig zocht meester te maaken van het Kasteel van Gulik, zynen slag waargenomen, en 'er zig in geworpen, met eenig Staatsch volk, de Nieuwburgsche troepen uit het Kasteel en de Stad verdryvende, en de bezetting, met Staatsche knegten, versterkende. Hierop, hadt de Paltsgraaf Dusseldorp overmeesterd; waarmede de vyandlykheden, van wederzyde, openlyk, begonnen waren (b). De Vereenigde Staaten betuigden, nogtans, dat zy Gulik hadden helpen verzekeren, om de rust te beter te bevaaren, onder de Vorsten, die anders, door de

(y) BENTIVOGLIO *bl.* 442, 443.

(z) BAUDART. *Memor. VI. Boek, bl.* 24.

(a) BENTIVOGLIO. *bl.* 453. BAUDART. *Memor. VI. Boek, bl.* 32.

(b) BENTIVOGLIO *bl.* 445, 446.

1614.Krygs-
magt der
Aartshert-
og en en
Staaten.

de wapenen, schein te zullen verbroken worden. Doch de Aartshertogen dagten, dat zy voet, in de Kleeffche en Guliksche Landen, zогten te krygen, tot hun eigen voordeel (c). De Spanjaards, die zig in Brabant onthielden, morden over de nadeelige gevolgen van 't Bestand, en hitsten Albertus ten oorloge op (d). Hy hadt, in 't voorjaar, niet boven de agtduizend knechten en twaalfhonderd Ruiters in dienst, daar de Vereenigde Staaten, daadelyk, meer dan twintigduizend knechten en vyfentwintighonderd Ruiters op de been hadden (e). Men hadt, hierom, te Brussel, beslooten, nog twaalfduizend knechten en dertienhonderd Ruiters te werven, en onderstand in geld uit Spanje verzogt en bekomen (f). De gezanten van Frankryk en Engeland zогten deeze werving te ontraaden, den Aartshertogen verzekerende, dat de Staaten Gulik ruimen zouden, zo dra de Vorsten zig zouden verdraagen hebben. Doch men hadt hier geene ooren naar (g). 't Leger der Aartshertogen trok te Maastricht byeen. De Markgraaf Spinola stelde zig aan 't hoofd van het zelve, en brak op van Maastricht, in 't begin van Oogstmaand. De Vereenigde Staaten, vermoedende, dat men 't op Gulik gemunt hadt, hadden zorg gedraagen om de Stad, rykelyk, te voorzien van volk, welk onder Graave Fredrik Henrik derwaards

gs-

(c) BENTIVOGLIO bl. 459, 461.

(d) BENTIVOGLIO bl. 448.

(e) BENTIVOGLIO bl. 451.

(f) BENTIVOGLIO bl. 456, 457.

(g) BENTIVOGLIO bl. 462.

gezonden was (b). Ook hadt men 'er zo groot een' voorraad van eetwaaren binnen gebragt, als of men voor een langduurig beleg gevreesd hadt. Doch Spinola hadt andere oogmerken, die zig, wel haast, openbaarden.

Wy hebben, te vooren (i), verhaald, hoe de Hervormden, die te Aken in de Regeering plagten te zyn, in 't jaar 1598, van allen bewind ontzet werden. Sedert, hadt men, in deeze Ryksstad, alleen Roomschgezinde Regenten gehad, die, in heimelyk Verbond staande met den Aartshertoge Albertus (k), de Hervormden in 't gemeen, en met naame ook de afgezetten Regenten, zwaarlyk, verdrukten, dezelve, met gevangenis, geldboeten en ballingschap, straffende (l). Dit duurde, tot in 't jaar 1611; wanneer eenigen, zig in hunne ballingschap niet konnende geruft houden, eene beweging verwekten, onder 't volk, welk, rennende naar 't Raadhuis, de Raaden in hegtenis nam; doch sedert ontsloeg, midt zy behoortyke rekening deden, en der Burgerye, ook in andere opzigten, genoeg gaven. De beroerte werdt egter niet gestild, dan door tusschenpraak des Konings van Frankryk, en des Vorsten van Brandenburg en Nieuwburg (m). De Hervormden werden, eerlang, hersteld in de Regeering, en verwierven de vrye oefening van hunnen Godsdienst. De Aartsher-

1614.

XIX.

Tegenwoordige toestand van Aken.

10-

(b) Resol. Holl. 1-19 July 1614. bl. 69, 70. BAUDART. Memor. VI. Boek, bl. 39.

(i) IX. Deel, bl. 23.

(k) GROTIJ Hist. Libr. XVII. p. 472.

(l) METEKEN XXVI. Boek, f. 497-499.

(m) METEKEN XXXII. Boek, f. 623.

1614. togen, die, gelyk hunne voorzaaten, de Hertogen van Brabant, Aken gaarne onder hunne gehoorzaamheid gebragt zouden hebben, zagen de omkeering binnen deeze Stad aan, met veel misnoegen. De Keizer zelf sprak een vonnis uit tegen Aken, in den aanvang deezes jaars 1614, en gaf den Aarts-hertoge Albertus en den Keurvorst van Keulen magt, om, in gevolge van het zelve, alles, aldaar, in den voorigen staat, te herstellen (n). Spinola hadt dan heimelyken last gekreegen, om zig, in de eerste plaats, van Aken te verzekeren, gelyk hy, zonder slag of stoot, uit 's Keizers naam, deedt, op den eenentwintigsten van Oogstmaand. Zo dra hy in de Stad gekomen was, verfelde hy de Wet, en deedt de oefening van den Onroomschen Godsdienst ophouden (o). Naderhand, werden 'er verscheiden' Burgers, over de voorige beroerten, te regt gesteld, en, met de dood of met ballingschap, gestraft (p). Na 't inneemen van Aken en 't slegten van Mulheim, welk 'er op volgde, maakte hy zig, zonder moeite, meester van Duuren, Orfoi, Duisberg, Kaster, 's Greevenbroek en Berchem. Eindelyk, toog hy, op den zevenden van Herfstmaand, voor Wezel, alwaar men hem, na eenigen geringen tegenstand, insgelyks, de poorten opende (q).

Spinola
maakt zig
meester
van dee-
ze Stad.
Hy
neemt
Duuren,
Orfoi,
Duisberg
en ande-
re Plaat-
sen in.
Ook We-
zel.

Prins
Maurits

Midlerwyl was ook Prins Maurits opgebroken met het Staatsche Leger, en te laat ge-

(n) *Voiez DU MONT Corps Diplom. Tom. V. P. II. p. 235.*

(o) BAUDART. *Memor. VI. Boek, bl. 34, 40.*

(p) BAUDART. *Memor. VIII. Boek, bl. 69 enz.*

(q) BAUDART. *Memor. VI. Boek, bl. 41.*

gekomen zynde, om, binnen Wezel, ont- ^{1614.}
 vangen te worden, hadt hy zig meester ge-
 maakt van Emmerik en Rees: naderhand, ook ^{bezet}
 Goch, Kraanenburg en Gennip, met Staatsch- ^{Emme-}
 of Brandenburgs volk, bezettende. Zante, al- ^{rik, Rees,}
 waar hy, insgelyks, gaarne bezetting ge- ^{Goch en}
 legd zou hebben, werdt, eer hy 't verwagt- ^{andere}
 te, door Spinola, ingenomen (r). Prins ^{Plaatsen.}
 Maurits nam, daarna, ook verscheiden' Plaat-
 sen in, in het Graaffchap Mark, terwyl Spi-
 nola, aan 't versterken van Wezel, deedt
 arbeiden (s). Dit wederzydsch inneemen van
 Steden geschiedde, zonder dat de Legers el-
 kanderen eenigen tegenstand dedden. Men
 wilde het Bestand niet breeken, en de tegen-
 woordige krygsbedryven aangemerkt heb-
 ben, als geschiedende alleenlyk, tot bevor-
 dering of herstelling der rust, in onzydige
 Landen. De bevelhebbers en krygsknegten
 van de eene en de andere partye ontmoetten
 en bejegenden elkanderen, dikwils, vriende-
 lyk (t). De Legers lagen naauwlyks twee
 mylen van elkanderen. Spinola hadt zig by
 Wezel, Maurits by Rees nedergeslaagen.

Terwyl de Staatsche bezetting in Goch lag, ^{Voorval}
 werdt *Gooßen Exken*, een der Burgemeeste- ^{te Goch.}
 ren deezer Stad, die Roomschegezind was,
 door zekeren Weever, bedraagen, als of
 hy heimelyk handelde, om de Stad aan Spi-
 nola te leveren. De bevelhebber deedt hem en
 eenigen der zynen terstond vatten. Een der-
 zelve werd't zwaarlyk gepynigd; doch ont-
 kwam,

(r) BAUDART. Memor. VI. Boek, bl. 42.

(s) BAUDART. Memor. VI. Boek, bl. 43.

(t) BENTIVOGLIO, bl. 486.

1614. kwam, kort hierop, uit de hegtenis, en bragt te wege, dat het stuk, door Gemagtigden uit den Haage, nader onderzocht werdt. Men bevondt, eindelyk, dat de Weever tot het beschuldigen van Exken verleid was, door den Predikant *Petrus Ceporinus*, gebeeten op den Burgemeester, om dat deeze hem de inkomsten eener Roomsche Pastorye in Goch geweigerd hadt (u).

Onderhandeling te Zante.

De Koningen van Frankryk en Groot-Britanje zonden, eerlang, hunne gezanten naar de Legers, om eene vrede tusschen de twee Vorsten te bemiddelen. De Aartshertogen en Staaten hadden hier ook hunne Gemagtigden. Men kwam, in 't begin van Wynmaand, by een, te Zante. De voornaamste zwaarigheid in de handeling betrof het Kasteel van Gulik, welk, de sterkste Plaats des gantschen Lands zynde, de Vorsten elkanderen misgunden. Men floeg dan voor, het Kasteel te slegten, naar den kant der Stad, of het in bewaaringe te geeven aan de Staaten, terwyl Wezel in de handen der Aartshertogen blyven zou. De Fransche, Engelsche en Staat-sche Gemagtigden neigden voor den eersten, de Aartshertogen voor den tweeden voor-slag. Omtrent de regeering der Landen, begreep men, dat een der Vorsten de verdeeling zou doen, waaruit de andere de keus hebben zou: 't welk Nieuwburg best aantstondt: of, dat ieder de helft van 't Land, zes maanden in 't jaar, en de andere helft, de andere zes maanden, regéeren zou: waar-

in Brandenburg en de Staatschen meer ge-
 vallen hadden. Ook neigden 'er, eerlang, ^{1614.}
 de Franschen en Engelschen toe (v). Nader-^{Verdrag,}
 hand, veranderde men egter van gedagten. ^{aldaar}
 „ Men verdeelde de Landen, in twee dee-^{gemaakt.}
 „ len, stellende Kleeve, Mark, Ravensberg,
 „ Ravenstein en eenige goederen in Brabant
 „ en Vlaanderen voor één deel, en Gulik
 „ en Berg, met het gene 'er toe behoort,
 „ voor het ander: om 't bezit van welke
 „ twee deelen, de Vorsten looten zouden.”
 Voorts, kwam men overeen „ dat het vreemd
 „ krygsvolk, terstond, vertrekken zou; dat
 „ de Vorsten geene Plaatsen in de magt van
 „ eenen derden zouden stellen, en dat de Ves-
 „ tingwerken, sedert Bloei maand laatstlee-
 „ den, begonnen, geslegt zouden worden.”
 De Vorsten en de Gemagtigden van Frank-
 ryk, Groot-Britanje en de Staaten tekenden
 dit Verdrag (w). De Aartshertoglyken, last
 uit Spanje moe-^{te} afwagten, stelden 't uit.
 In Wintermaand, kwam 'er, eindelyk, bevel
 van Filips „ om geen verdrag te laten slui-
 „ ten, zonder dat hy 'er deel in hadt, om
 „ Wezel niet over te geeven, en om alles
 „ in den zelfden staat te laten, waarin het
 „ tegenwoordig was.” De onderhandelingen
 werden, hierop, afgebroken (x). Men han-
 delde, daarna, nog eenigen tyd, te Brussel
 en in den Haage, zonder iets te kunnen slui-
 ten. De Legers waren, reeds in Slag maand,
 ge-

(v) BENTIVOGLIO *bl.* 489-492. BAUDART. *Memor.* VI. *Boek,*
bl. 42, 43.

(w) *Voiez DU MONT* Corps Dipl. *Tom.* V. P. II. p. 259, 261.

(x) BENTIVOGLIO. *bl.* 500-503, 506.

1614. gescheiden. Elk hieldt de ingenomen' Plaatsen sterk bezet. Prins Maurits zondt de overige knechten en eenige Ruiters naar Munsterland en 't Stigt Paderborn, alwaar hy zwaare brandschattingen vorderen deedt (y). 't Liet zig aanzien, dat het Krygsvolk der Aartshertogen en Staaten de Kleeffche en Gulikfche Landen niet zo haast verlaaten zou, als het 'er ingekomen was.

XX.
Gezantschap
van den
Grootvorst van
Muskovie.

In de Lente deezes jaars, was 'er een Gezantschap uit Muskovie aangekomen in den Haage, om de Staaten te verzoeken, dat zy den Grootvorst, *Michael Federowitz*, met eenige Oorlogsfchepen en geld, wilden ondersteunen, en een vast Verbond met hem aangaan. Doch de Staaten weezen dit verzoek, heuschelyk, van de hand. De gezanten werden egter eerlyk onthaald, en, op hun vertrek, met gouden ketenen en penningen, beschonken (z).

Opregting eener
Hooge Schoole, te
Groningen.

Tot hiertoe, waren 'er maar twee Hooge Schoolen geweest, in de Vereenigde Gewesten, te Leiden, in Holland, en te Franiker, in Friesland. Doch in den Zomer deezes jaars, beslooten de Staaten van Groningen en de Ommelanden, op 't sterk aanraaden van Graave Willem Lodewyk, Stadhouder van dit gewest, eene derde Hooge School op te regten, binnen Groningen, die, op den driewintigsten van Oogstmaand, plegtiglyk werdt ingewyd (a). Ik vind, dat 'er, in de Lente des volgende jaars, reeds omtrent

tag-

(y) BAUDART. Memor. VI. *Boek*, bl. 51.

(z) BAUDART. Memor. VI. *Boek*, bl. 25.

(a) BAUDART. Memor. VI. *Boek*, bl. 23.

tagtig Studenten, op de Groninger Hooge 1614 Schoole, waren ingeschreeven (b).

Dus nadert ons verhaal, ongevoelig, we-^t Besluit derom tot de Kerkelyke zaaken, die nog al der Staa- niet nalieten de Grooten, de Predikanten en^{ten van} 't gemeen in geduurige onrust te houden. 't^{Holland} Besluit der Staaten van Louwmaand laatst^{op de} Kerken- leeden werdt van de Remonstranten, in 't^{vrede} gemeen, gaarne ontvangen. Ook namen vee-^{geeft} le Contraremonstranten aan, te myden, 't^{veelen} gene de Staaten hadden afgekeurd. Doch^{geen ge-} eenigen vonden hierin merkelyke zwaarig- noegen. heid, oordeelende zy, dat de Kerk, by dit besluit, ten onregte beschuldigd, en hun verboden werdt, de waarheid te prediken (c). De Klaffis van Hoorn veroordeelde drie Remonstrantsche Predikanten, schoon het haar, door Gekommitteerde Raaden, verbooden was, en hielt, sedert, haare vergaderingen afzonderlyk. Ook werdt 'er, in de Stad, eene vergadering aangelegd, daar de Contraremonstrantsche Predikanten van de Klaffis, nu en dan, kwamen prediken (d). Te Rotterdam, daar de openlyke Leeraars Handel vreedzaam waren, of Remonstrantsch, durf-^{tegen de} de zeker makelaar zeggen „ dat hy liever^{Contra-} „ van een varken dan van een' der Predi-^{remon-} stranten „ kanten getrouwd wilde worden.” Doch^{te Rot-} hierom werdt hem het burgerregt, voor een^{terdam} jaar, en het makelaarfchap, voor altoos, en el- af-^{ders.}

(b) *Vide* Epist. Select. e Museo J. G. MELII Dec. III. Ep. II. VI. p. 79, 81, 90.

(c) BRANDT II. Deel, bl. 236, 237.

(d) VELIUS HOORN, bl. 548. TRIGLAND. bl. 234-242.

1614. afgenomen In 't voorleeden jaar, was, ter zelfder Stede, zeker' Ketelboeter, om 't wederstreeven van de bevelen der Wethouderfchap in 't Kerkelyke, de Stad ontzeid (e). Doch sommigen oordeelden, dat men, in deeze Stad, te fcherp ging. Een Drukker van Schiedam deedt deeze twee regels, te Enkhuizen, in de Lotery, leggen:

*Zeg my trekker frifch, ter eere van Oranje,
Wat onderscheid daar is, tuffchen Rotterdams
Inquifitie en Spanje.*

Doch de Gekommitteerde Raaden van Holland verklaarden zyne Loten verbeurd, en verweezen hem, voor veertien dagen, te water en te brood: welk vonnis, nogtans, flappelyk uitgevoerd werdt. Ondertuffchen, was, uit het rym des drukkers, te speuren, over welke zyde sommigen den Prins thans reeds hielden te hellen. Men hoorde ook, ten deezen tyde, wederom nadeelige gerugten van den Advokaat, als of hy voorhadt, 't Land aan Spanje te brengen, en hierom verandering zocht, in den Godsdienst. Zelfs zeiden eenigen, dat hy en Uitenbogaard Loontrekkers van Spanje waren, en Spaanfch geld uitdeelden, ten nadeele des Vaderlands. Ook hadt François van Aarfens, voor deezen, Gezant der Staaten aan 't Hof van Frankryk, uit misnoegen op den Advokaat, dien hy hieldt, bewerkt te hebben, dat men hem van dit gezantschap ontzet hadt, zig, omtrent

Nadeelige gerugten van den Advokaat.

(e) Refol. Holl. 17-20 July 1613. bl. 37. BRANDT II. Deel, bl. 214.

trent deezentyd, zo men wil, laten ontvallen, ^{1614.}
 „ dat formiger gezag zo niet gevestigd was,
 „ of het kon wel ter neder geworpen wor-
 „ den (f).” Woorden, die naderhand bleek-
 „ en, voorboden geweest te zyn van den
 „ ramp, die den Advokaat beschooren was.

Te Amsterdam, daar men zig, gelyk wy, ^{XXI.}
 te vooren, zagen, sterkt verzet hadt, tegen ^{Hande-}
 het besluit der meeste Leden van Holland ^{ling in de}
 van Louwmaand laatstleeden, schein men ^{Vroeds-}
 ook andere Steden te willen aftrekken van ^{schap te}
 dit Besluit. In Louwmaand des jaars 1615, ^{Amster-}
 werdt, aldaar, in de Vroedschap, voorge- ^{dam.}
 slaagen, of men, van Stads wege, niet iet ^{1615.}
 doen zou, ten behoeve van hun, die zig,
 te Hoorn, van de openbaare Kerke, had-
 den afgezonderd. De meeste Leden der
 Vroedschap hielden hier de zyde der Con-
 traremonstranten. Doch Kornelis Pieters-
 zoon Hooft, Raad en Oud Burgemeester,
 beweerde „ dat het onredelyk zyn zou,
 „ zig te moeijen met de byzondere huishou-
 „ ding eener Stad; daar men zelf niet ge-
 „ zind was toe te staan, dat de meeste Le-
 „ den der Vergaderinge van Holland hunne
 „ Besluiten, binnen Amsterdam, deeden gel-
 „ den.” Wat 'er op den gemelden voorslag
 beslooten werdt, weet ik niet: doch 't is
 zeker, dat Hoofds raad, doorgaans tot ge-
 maatigheid strekkende, thans minder ingang
 vondt, dan voor eenige jaaren, en slegts van
 de minsten in getal werdt aangenomen. En
 't zal niet ondienstig zyn, hier, in 't voor-
 by-

(f) BRANDT II. Deel, bl. 245, 246.

1615. bygaan, aan te wyzen, wat 'er, naar sommiger verhaal, de naaste oorzaak van geweest zy.

De baatzugt van eenige Regenten aldaar is, volgens sommigen, oorzaak, dat men den raad des Oud Burgemeesters Hooft verwerpt.

Men hadt, al voor veele jaaren, beslooten, de Stad voor de derde reizē uit te leggen, en, in 't jaar 1601, eenen aanvang van 't werk gemaakt. Eenige Regenten, deeze uitlegging te gemoet ziende, hadden, kort te vooren, veele landen en erven, even buiten de Stad gelegen, opgekogt, welken zy, naderhand, op de schatting van die van den Geregte, tot Stads gebruik, weigerden af te staan, gelyk andere gemeene burgers verplicht werden te doen. Hooft en andere Wethouders oordeelden, dat deeze Regenten zulks, insgelyks, behoorden te doen, zonder merkelyke winst te vorderen. Doch zy begrepen 't anders, en waren nog met de winst van vyftien guldens op de roede, of negenduizend op de morgen niet te vrede. Tegen dit hun gedrag nu, vondt Hooft geraaden, zig, in den vollen Raad, aan te kanten, onder anderen zeggende „ dat de „ Regenten der Stad, kansziende, om. voor „ zig zelven, merkelyk voordeel te trekken, uit het beleid der Stadszaaken, over „ leggen moesten, of zulks tot dienst, of „ tot ondienst van de Stad en Gemeente „ strekken zou. Dat het byzonder belang „ wyken moest, voor 't gemeen. Dat de „ Raaden der Stad schuldig waren te bezorgen, dat de Stad of Gemeente, die by „ weeskinderen vergeleeken werdt, en op „ aarde geenē anderen voorstand hadt dan „ den Raad, geen ongelyk, noch door henzelven,

„ ven, noch door anderen, wierdt aange- 1615.
 „ daan. De Regenten stonden, voer hy
 „ voort, op een hoog tooneel, van waar
 „ hunne handelingen, van groot en klein,
 „ aanschouwd en geoordeeld konden wor-
 „ den. Al 't verstand der Gemeente werdt
 „ niet beslooten, binnen de kamers der Re-
 „ geeringe. In de Stad, waren zeer veele
 „ verstandigen, die ook uit hunne oogen
 „ zagen. Waarom het te meer noodig was,
 „ dat de Regenten hun doen en laten, met
 „ een goed geweeten, konden verantwoor-
 „ den, buiten allen schyn van byzonder
 „ voordeel te zoeken, ten nadeele van 't
 „ gemeen. Livius hadt, over dit stuk, dee-
 „ ze goede les nagelaaten: *Gelyk de gebeele*
 „ *Magistraat*, zeide hy, *den Raad, en de Raad*
 „ *het volk in agtbaarheid overtreft, zo is zy ook*
 „ *gehouden, in 't opneemen van alle zwaare zaa-*
 „ *ken, voor te gaan. Indien gy uwen minderen*
 „ *iet wilt beveelen; gy zultze allen, te ligter,*
 „ *tot gehoorzaamheid brengen, zo gy eerst u*
 „ *zelven en de uwen aan die Wet onderwerpt.*
 „ Ook valt hun de schatting niet zwaar, als zy
 „ zien, dat ieder der voornaamsten zig zelven
 „ meerderen last oplegt, dan elk, hoofd voor
 „ hoofd, draagen moet. Dat was wat anders,
 „ dan, boven zyne gewoonlyke wedde, meer
 „ voordeels dan andere burgers te willen
 „ genieten, of minder bezwaarnis draagen.”
 Men meent, dat zy, die zig door deeze en
 diergelyke redenen geraakt vonden, federt,
 zo misnoegd werden op den Heere Hooft,
 dat zy hem, die, van het jaar 1588, tot het
 jaar 1610, agt reizen Burgemeester geweest
 F 3 was,

1615. was, en van deezen agt, vier reizen, twee jaaren na elkanderen, geregeerd hadt, federt uit het Burgemeesterschap wisten te houden; waardoor ook zyne stem, in de Vroedschap, minder klemde, en byzonderlyk over 't stuk der kerkelyke geschillen kleinen ingang vondt. Sommigen erkenden, inderdaad, dat het geschil over de opgekogte erven misnoegen tegen hem verwekt hadt. Doch 't was den meesten zeer naar den zin, dat zy hem dus onder de knie hadden weeten te krygen. Dokter *Sebastiaan Egbertszoon* en *Jakob de Graaf*, beide, gelyk hy, Oud Burgemeesters, waren de voornaamsten uit den Raad, die 't, in gemaatigheid, met Hooft, eens waren. Doch zy waren beide maar eens Burgemeester geweest, en werden, federt, niet wederom verkooren (g).

Een Re- De Contraremonstranten hadden, derhalve, mon- in deeze Stad, eenen sterken steun aan de strantsch geeringe: waarom het hun, in dit zelfde Predi- jaar, nog gelukte, *Simon Goulart*, Predikant, te der Walsche Kerke, die de Leer der alge- Amster- meene genade gepredikt, en de verwerping dam, der kleine kinderen tegengesproken hadt, te geschorft in zynen dienst. denze, hier, in den nazomer, eene of twee Vergade- ringen heimelyke vergaderingen, buiten kennis, en der Con- geheel tegen den zin der meeste Leden van trare- mon- Holland, die der Wethouderfchap aanschree- stranten, ven, dat zy zulke vergaderingen, zonder uit- te Am- stel, beletten en doen scheiden moesten. sterdam. Som-

(g) BRANDT II. Deel, bl. 247-251.

(h) BRANDT II. Deel, bl. 261 enz.

Sommigen melden, dat men, in deeze Byeenkomsten, overwoogen hadt, door wat middel, men best eene Nationale Sinode zou kunnen verkrygen (i); doch anderen meenen, dat 'er beslooten werdt, zig van de Remonstranten af te zonderen (k). 1615.

In verscheiden' andere Steden, als te Gouda, in den Haage, te Rotterdam, en te Haarlem, begon het zig reeds te schikken, tot deeze afzondering. Te Leiden, daaren tegen, schein men zig te vlyen tot onderlinge verdraagzaamheid. De Contraremonstranten, in eenigen deezer Steden, daar de Regeering de besluiten der Staaten zogt te handhaaven, noemden zig de *doleerende* of klaagende Kerken (l). De meeste Leden van Holland hielden veelen van deeze dingen te strekken tot groote onrust, oneenigheid en scheuring, en tot benadeeling van den welstand des Lands. Zy begreepen ook, dat de Kerkelyken in eenige Steden te zeer hadden uitgevaaren tegen 't gezag der burgerlyke overheid, in kerkelyke zaaken: waartegen, naar 't oordeel van de Edelen en van alle de Steden, by tyds, behoorde voorzien te worden, overeenkomstig met de voorgaande Besluiten (m). Ook zondenze, op 't einde des jaars, de Kerkenordering van den jaare 1591 aan alle de Steden en Dorpen, met verlof, om zig daarnaar te mogen gedraagen. Hierby werden gevoegd alle de Besluiten, tot on-

XXII.
In som-
mige Steden,
schikt
men zig
tot af-
zonde-
ring.

De Staa-
ten zen-
den de
Kerken-
ordering
en hunne
Besluiten

(i) BAUDART. Memor. VII. Boek, bl. 11.

(k) UYTENE. Bericht op 't nader Adv. bl. 18.

(l) BRANDT II. Deel, bl. 277, 291.

(m) BAUDART. Memor. VII. Boek, bl. 8, 9.

1615. derhouding van de eenigheid en vrede der Kerken, staatswyze, genomen. Beide de Steden, Kerkenordering en Besluiten werden ook gezonden aan de Klassen én Kerkelyken (n): en eenige Klassen, met naame die van Woerden en Over-Rynland, namen aan, zig naar dezelve te zullen gedraagen (o). In Hooimaand, hadden de algemeene Staaten wederom een Plakaat laten uitgaan, tegen Blaauwboekjes en schimpfchriften, die, ten deezen tyde, sterk in zwang gingen (p).

XXIII. Beweeging te Leeuwaarden. De beweegingen, die, thans, in 't klein, in sommige Steden, bespeurd werden, meenden eenige doorzigtige luiden aangelegd te zyn, tot verandering in de Regeering; waarvan men, dit jaar, te Leeuwaarden, een merkwaardig voorbeeld zag. Wy hebben, hier voor (q), verhaald, hoe 't sommige, in den jaare 1610, gelukt ware, verandering in de Regeering te wege te brengen, in deeze Stad. Sedert, hadden de nieuwe Regenten wel aan eenigen uit de Burgerye, die, huns oordeels, gemaatigde gevoelens hadden, in 't stuk van den Godsdienst, doch, by anderen, den naam droegen van Vrygeesten, Papisten, Mennisten en diergelyken, genoeg kunnen geeven; maar geenszins aan allen. Men vindt 'er ook, die de nieuwe Regenten beschuldigden van dezelfde mislagen, welken zy en de hunnen, eertyds, den

ou-

(n) Resol. Holl. 1-22 Dec. 1615. bl. 33. Groot-Plakaatb. III. Deel, bl. 461.

(o) BRANDT II. Deel, bl. 312.

(p) Groot-Plakaatb. I. Deel, kol. 439.

(q) Bl. 24.

ouden te last gelegd hadden. 't Bleek, ten minste, klaar, dat zy zig zelve en die 't met hen hielden alleen in de Regeering zогten te handhaaven; anderen, die 't, naar veeler oordeel, beter meenden met den Godsdienst, daar buiten sluitende. Die met deeze laatsten eens waren, heette men hier, *Geneefsche*, de anderen *politike* of staatkundige *Geuzen* (r). In Wintermaand des jaars 1614, hadden eenige Gemagtigden der Burgerye, zo als zy zig noemden, zig by de Wethouderschap vervoegd, met een Vertoog, waarin zy klaagden „ dat de voorige misbruiken niet geweerd werden; dat men luiden van den Hervormden Godsdienst uit de Regeeringe hieldt, en 'er zulken toe riep, die, in 't stuk der Leerre, verdagt waren, of 'er weinig werks van maakten: voorts verzoekende, dat 'er, door Gemagtigden uit de Wethouderschap en uit de Burgerye, eenen onpartydigen Raad mogt benoemd, en door den zelve, de Regeering hersteld worden, op eenen beteren voet." De Wethouders hadden, hierop, geantwoord, dat zy zig houden wilden aan 't Oktroi op de bestelling der Magistraat, ten tyde van Leicester, gegeven; 't welk sommigen hunner, nogtans, in 't jaar 1610, reeds gebroken hadden. Men was, hierop, getreden tot de verkiezing der jaarlyksche Wethouderschap. De Gemagtigden der Burgerye hadden 'er eene * aantuiging tegen gedaan, waarop zy

1615.

Geneefsche en politike Geuzen.

* *Protosf.*

in

(r) VAN DEN SANDE V. *Boek*, bl. 69.

1615. in hegtenis genomen, en niet geslaakt waren, voor dat zy de nieuwe Magistraat voor wettig hadden erkend. 't Morren nam, ondertusschen, toe (s). De Staaten, op den

Landdag, in Sprokkelmaand deezes jaars, byeen gekomen, namen 'er kennis van, en magtigden den Stadhouder, de Gedeputeerde Staaten en het Hof, om den twist, door gevoeglyke wegen, te siffen. Men tradt in onderhandeling met de Wethouders; doch kon 't niet eens worden. Graaf Willem en de twee Kollegien vonden, derhalve, geraaden, zig van de magt, hun verleend, te bedienen, en stelden vast „ dat de tegen-

c „ woordige Wethouders in 't bewind zouden blyven, tot den eersten van Louwmaand naastkomende, wanneer de Stadhouder, de Gedeputeerde Staaten en het Hof, voor deeze reize, eene nieuwe Magistraat en gezwooren' Gemeente bestellen zouden: waarna de Wet, jaarlyks, zou veranderd worden, in deezer voege: dat de dienende Wethouders, op den Nieuwjaarsdag, eerst twaalf Persoonen noemen zouden, der Hervormde Leere, zo als dezelve nu, openlyk, in de Kerke, geleerd werdt, toegedaan, en vaste goederen in de Stad bezittende: dat zy, daarenboven, nog vier Persoonen noemen zouden; doch niet uit de gezwooren' Gemeente, of uit de twintig Hopluiden der schutterye: dat de gezwooren' Gemeente en de Hopluiden by deezen vier, elk nog „ vier

(s) WINKELM. Chron. XX. Boek, bl. 291.

„ vier Perfoonen zouden voegen : welken 1615.
 „ twaalf nog zes anderen tot zig kiezen, en
 „ daarna hun getal, by lotinge, tot op de
 „ helft, dat is, negen, verminderen zou-
 „ den; welke negen *Electeurs* of kiezers der
 „ nieuwe Wethouderen zouden zyn, en de
 „ plaats van eenen Burgemeester en twee
 „ Schepenen, die, jaarlyks, zouden afgaan,
 „ uit de eerstgenoemde twaalf Perfoonen,
 „ vervullen.” De tegenwoordige Regeering, De alge-
meene
Staaten
zoeken
de tegen-
woordi-
ge Re-
geering
te hand-
haaven.
 voorziende; dat men haar uit het bewind
 stellen zou, viel klagtig aan de algemeene
 Staaten; die, hierop, bewoogen, meent
 men, door den Advokaat Oldenbarneveld, woordi-
ge Re-
geering
te hand-
haaven.
 eenen ernstigen brief naar Leeuwaarden lie-
 ten afgaan, waarin, het gezag des Stadhou-
 ders en der twee Kollegien, naar sommiger
 oordeel, veel te laag gesteld werdt. Ook
 zondenze *Christoffel Biesman*, Burgemeester
 van Nieuwmegen, *Adriaan Teding van Berk-
hout*, Raad in den Hove van Holland, en *A-
dolf van de Waal*, Heer van Moersbergen,
 naar Leeuwaarden af; die, allen drie den Re-
 monstrantschen toegedaan zynde, de veran-
 dering der tegenwoordige Regeeringe zog-
 ten te voorkomen. Doch tegen 't einde des die egter
veran-
derd
wordt.
 jaars, ontstondt 'er zulk een geweldige op-
 loop, dat men voor een bloedbad begon te
 vreezen, waarom zy 't bevorderen van hun
 oogmerk moesten opgeeven. De Stadhou-
 der en de twee Kollegien veranderden de
 Wethouderschap en gezwooren' Gemeente,
 stellende drie Burgemeesters aan, die, voor
 't jaar 1610, in 't bewind waren geweest,
 nevens eenen der tegenwoordigen, waarna
 zig

1615. zig alles begon te schikken tot rust (†).

XXIV. De twist tusschen den Hertog en de Stad Nieuwe van Brunswyk, waarvan wy, op 't jaar 1606, gewaagd hebben (u), was, omtrent deezen tyd, wederom heviger ontsteken, dan te vooren. De Hertog vorderde de sleutels van de Stad, welken men hem niet begeerde in handen te laten. De Stad werdt ook nu, gelyk te vooren, gestyfd door de Hanze-Steden, die ongaarne zagen, dat de Hertog zo groot een gezag hadt, als hy begeerde, over een der Leden van hun Verbond. Met twee van deezee Hanze-Steden, waren de Vereenigde Staaten, onlangs, in verbond getreden; met Lubek, in 't jaar 1613 (v); en met Maagdenburg, in 't voorleeden' jaar; hoewel deezee laatste Stad zig, hierdoor, het ongenoegen des Keizers en des Keurvorsts van Saxen op den hals gehaald hadt. De Stad Brunswyk dagt, hierom, dat het tyd was, zig ook te verbinden met de Vereenigde Staaten, en hadt, ten dien einde, te gelyk met dié van Maagdenburg, haare gemagtigden herwaards gezonden. De Staaten hadden den Hertoge, te vooren, bygestaan, tegen de Stad; doch ziende hem geene eene lyn met hen trekken, in de zaaken van Gulik en Kleeve, warenze nu genegener, om zig met de Stad te verbinden (w). Te Hannover werdt, in den voorzomer deezes jaars, eene Byeenkomst gehouden tusschen de Gemag-

(†) VAN DEN SANDE V. *Boek*, *bl.* 69.

(u) IX. *Deel*, *bl.* 201.

(v) *Zie hier voor*, *bl.* 65.

(w) BAUDART. *Memor.* VI. *Boek*, *bl.* 9.

magtigden des Hertogs en die der Hanze-
 Steden, om de geschillen by te leggen. Doch 1615.
 men scheidde vrugteloos. In Oogstmaand, De Stad
wordt
belegerd.
 sloeg de Hertog, andermaal, 't beleg voor
 de Stad, haar beschietende met gloeiende
 kogels, waardoor de voornaamste gebouwen
 deerlyk beschadigd werden. De algemeene
 Staaten, aangemaand door den Koning van
 Groot-Britanje, hadden, ondertusschen, een-
 nigen Gemagtigden, uit de Geldersche en
 Overysselsche Hanze-Steden naar Lubek ge-
 schikt, last gegeven, om een Verdrag met
 deeze Steden te sluiten, ten behoeve van
 Brunswyk. Zy zonden, daarenboven, Graaf De alge-
meene
Staaten
zenden
Krygs-
volk tot
ontzet
der-
waards.
 Fredrik Henrik, met een Leger, om de Stad
 te ontzetten (x). De Graaf vertrok uit den
 Haage, op den tweeden van Slagtmaand,
 trekkende, voorts, door Munsterland, o-
 ver Breemen en Hamburg, naar Brunswyk,
 en, onder wege, in den naam van den Keur-
 vorst van Brandenburg, bezit neemende van
 Herwerden en eenige andere Steden, in het
 Graaffchap Ravensberg. De tyding van zyne
 aankomst alleen was genoeg, om den Her-
 tog te doen besluiten, tot het opbreeken van
 't Beleg. Men trof, daarna, een Bestand.
 De Hertog zocht Graaf Henrik te beweegen,
 om te rug te trekken met zyn Leger. Doch
 de Hanze-Steden vermaanden hem te bly-
 ven. De Hertog was, derhalve, genood-
 zaakt te komen, tot een redelyk Verdrag
 met de Stad: welk, op den laatsten van
 Win-

(x) BAUDART. Memor. IV. Boek, bl. 72.

1615. Wintermaand getekend werdt (y). Ten zelfden tyde, slooten de Gemagtigden der Vereenigde Gewesten ook een Verbond van vriendschap en onderlinge bescherming, voor den tyd van twaalf jaaren, met de Hanze-Steden.

voor den tyd van twaalf jaaren, met de Hanze-Steden, Rostok, Straalzond, Wismar, Grypswalde, Maagdenburg, Brunswyk, Lunenburg en Anklam (z). Zy trokken, terstond hierop, naar Hamburg en Breemen, met welke beide Steden, in Louwmaand des volgenden jaars, een diergelyk Verbond geslooten werdt. Ook kwam men, eerlang, overeen, wegens het aandeel, welk de Vereenigde Staaten en ieder der Hanze-Steden, in de lasten des Verbonds, zouden hebben te draagen (a).

De Staaten leggen bezetting in Ligtenvoorde en Borkelo.

Tusschen de Munsterschen en de Heeren van Bronkhorst, was lang geschil geweest, over het regt tot de Heerlykheden van Borkelo en Ligtenvoorde. Het Hof van Gelderland, met eenige Raaden, uit de Hoven van Holland, Friesland en Utrecht, gesterkt (b), onlangs; uitspraak over dit geschil gedaan hebbende, in voordeel van *Foast, Graave van Bronkhorst*, beslooten de algemeene Staaten, zig meester te maaken van deeze twee Steden, die Munstersche bezetting inhadden. *Herman Kreyink*, een deel der bezettinge uit Zutfen en de naaste Plaatsen geligt hebbende, bemagtigde Ligtenvoorde, op den tien-

(y) Zie het by DU MONT Corps Dipl. Tom. V. P. II. p. 277.

(z) AITZEMA I. Deel, bl. 186. DU MONT Corps Diplom. Tom. V. P. II. p. 274. Groot Plakaath. IV. Deel, bl. 280.

(a) BAUDART. Memor. VIII. Boek, bl. 44.

(b) VAN DEN SANDE V. Boek, bl. 70.

den van Louwmaand. De Kolonel *Diderik van Dorth* ^{1616.} trok, met dertien vendelen knechten en negen kornetten paarden, in Sprokkelmaand, naar Borkelo. Men liet hem, terstond, in de Stad, en hielp hem, vervolgens, het Kasteel belegeren: welk, op den vyfentwintigsten, by verdrag, opgegeven, en federt, zo wel als Ligtenvoorde, met Staat-sche bezetting, voorzien werdt (c).

Met de Lente dezes jaars, bragten de Spaanschen, in 't Land van Kleeve, een Leger te velde van zes- of zeventuizend man, onder Graave Henrik van den Berge: 't welk Prins Maurits bewoog, de bezettingen van Emmerik en Rees te vermeerderen, alzo hy voor eene belegering dezer Steden bedugt was. Doch 't bleek, eerlang, dat men voorhadt zig te verzekeren van de Westfaalsche Steden, Zoest en Lipstad, die, in Grasmaand, Spaansche bezetting moesten inneemen (d). De Staaten deden, kort hierna, Emmerik en Rees merkelyk versterken. De Vestingwerken van Grol werden, daarentegen, op bevel der Aartshertogen, ook veel verbeterd (e).

Tegen de strooperyen en andere baldadigheden der Staat-sche knechten, in de Landen van Gulik en Kleeve, werdt, in 't jaar, en naderhand meermaalen, doorscherpe Plakaaten, voorzien (f). Ook verboden de algemeene Staaten, dugtende voor verloop

(c) BAUDART. Memor. VIII. Boek, bl. 35.

(d) Resol. Holl. 1 Maart -- 26 April 1616. bl. 7.

(e) Resol. Holl. 1 Maart -- 26 April 1616. bl. 11. BAUDART. Memor. VIII. Boek, bl. 42, 44.

(f) Groot-Plakaatb. II. Deel, kol. 125, 130.

1616. loop hunner manschap, omtrent deezen tyd, hunnen onderzaaten, zig in krygsdienst van uitheemsche Mogendheden te begeeven (g).

XXV. De algemeene Staaten, in 't voorleeden jaar, Gezantschap naar Zweeden en Muskovie een gezantschap naar Zweeden en Muskovie. een gezantschap naar Zweeden en Muskovie gezonden hebbende, om eene vrede te bemiddelen, tusschen deeze Mogendheden, die in oorlog geraakt waren, zagen het, in Oogstmaand deezes jaars, genoegzaam onverrigter zaake, te rug keeren. Alleenlyk was 'er een Bestand, voor drie maanden, getroffen (b).

Oplloop te Delft. 't Verhoogen van den Kooren-Excyns te Delft, tot verval der onkosten, op 't graaven eener nieuwe vaart ten behoeve der Stede, verwekte aldaar, in den Zomer deezes jaars, eene zorgelyke beroerte. 't Graanw was over deezen nieuwen last te meer misnoegd, om dat de Wethouderschap, ten zelfden tyde, goedgevonden hadt, den Wyn-Excyns een weinig te verminderen. Vyf of zes wyven begaven zig naar 't Stadhuis, stoutelyk eischende, dat de nieuwe verhooging afgeschafft werdt. Men liet haar agter af, en in hegtenis brengen. Doch kort hierop raakte een heele hoop wyven, jongens en eenig manvolk op de been, trekkende, onder 't slaan op eenen koperen ketel, naar 't Excynshuis, dat opgebroken en geplonderd werdt. 't Gerecht liet wederom eenigen der stoutste wyven vatten: 't welk den overigen hoop vrouwvolk, derwyze, verbitterde, dat

Zy

(g) Groot-Plakaatb. II. Deel, kol. 294, 294. I. Deel, kol. 551.
(b) BAUDART. Memor. VIII. Boek, bl. 101 enz. VAN DEN SANDE V. Boek, bl. 71.

zy raazende naar 't Stadhuis liepen, de gevangenis los braken, en haare gezellinnen verlostten. Voorts, werden de glazen van 't Stadhuis uitgesmeeten, en alles met vernieling bedreigd: 't welk de Wethouderschap, eindelyk, noodzaakte, den nieuwen Excyns af te schaffen, en vergiffenis te verleenen van 't gene 'er, in den oproer, misdreeven was. Doch 't Hof van Holland trok zig, sedert, deeze zaak aan, daagde eenige mannen, die men handdaadig hielt aan den oproer, en verwees eenigen, die verscheenen, in geldboeten (i). Den overigen werdt, daarna, door 's Lands Staaten, vergiffenis verleend (k).

De zaken der Oostindische Maatschap-Voorpye stonden, ten deezen tyde, zeer voordeelig. Zy bezat nu vyfseveertig groote schepen, voerde, op dezelve, en op haare sterkten, in Indie, meer dan vierhonderd maataalen, en omtrent zesendertighonderd yzeren stukken geschuts, en hadt tienduizend man, soldaaten en bootsgezellen, in haaren dienst (l). In Oogstmaand des jaars 1614, Spilberhadt zy Joris van Spilbergen, met vier schepen, gezonden naar de Molukken. Hy nam de reize door de Straat van Magellanes, welke hy, in Grasmaand des volgenden jaars, doorzeilde. Voorts, bezogt hy de kusten van Chili en Peru, de Portugeezen en Spanjaards, alomme, zo veel afbreuks doende, als hy kon. In Hooimaand, raakte hy, omtrent Cal-

(i) BAUDART. Memor. VIII. Boek, bl. 53.

(k) Refol. Holl. 18 Maars 1617. bl. 66.

(l) BAUDART. Memor. f. 180. van den eersten Druk.

1616. Callao de Lima, slaags met eenige Spaansche Gallioenen. Het Admiraals schip derzelven werdt in den grond geschooten: de overige Gallioenen genoodzaakt te wyken. Spilbergen, toen voortgezeild zynde, overviel, plonderde en verbrandde, in Oogstmaand, de Stad Payta: begaf zig, vervolgens, naar Aquapulco, daar de Spanjaards hem toelieten, zig te ververschen; na dat men een onderling Verdrag gemaakt hadt. Van Aquapulco zeilde hy naar de Molukken, en kwam, in Lentemaand deezes jaars, aan Ternate. Hier vondt hy de Stad Malaja in goeden staat. Daarna, naar Bantam verzeild, vernam hy, dat de Admiraal Steven van der Haagen drie Spaansche Gallioenen en nog een groot Konings schip verbrand hadt, voor Malakka. Ook hadt de Kommandeur *Jan Dirkszoon Lam* het Eiland Pulewai, een der rykste Bandasche Eilanden, welk veel Nooten en Foelie uitleverde, overmeesterd. Spilbergen vertrok, in Wintermaand, wederom naar 't Vaderland, met twee schepen, en kwam, in Zomermaand des jaars 1617, in Zeeland aan (m). Men waardeerde de goederen, welken hy medebragt, op twee-entwintig tonnen schats(n).

't Gewigtigste, welk, dit jaar, door de Vereenigde Staaten, uitgevoerd werdt, was het lossen van Vliissingen, Rammekens en Brielle, eertyds in verzekering gegeven aan Koninginne Elizabet, en, tot hiertoe, bezet met

En-

(m) SPILBERG. Reis rondsom den Aardkl. bk. 20, 39, 46, 50, 61, 62, 63, 65, 66. BAUDART. Memor. f. 170 van den *eersten Drak*.

(n) BAUDART. Memor. f. 239 *vers. van den eersten Drak*.

Engelſch Krygsvolk. Men gaf den Advokaat 1616.
 Oldenbarneveld, in 't gemeen (o), de eer
 van 't gelukkig voltrekken eener handeling,
 die de Vereenigde Geweſten onthief van het
 eenigſte overblyffel hunner voorige ahang-
 kelykheid van vreemde Mogendheden; en den
 Engelſchen ook den ſchyn benam, waarop
 zy zig, buitens Lands, eenig gezag over dee-
 zen Staat plagten toe te ſchryven. 't Zal der
 moeite wel waardig zyn, dat wy, beknop-
 telyk, ontvouwen, wat tot deeze gewigtige
 handeling aanleiding gegeven heeft.

Wy hebben, reeds meer dan eens, aan-
 gemerkt (p), dat Jakob de I, van den aan-
 vang zyner Regeeringe af, ſterke genegen-
 heid getoond hadt, om zig, met Spanje,
 door 't Huwelyk van zynen Zoon, Prinſe
 Henrik, met de Infante Anna Maria Mau-
 ritia, nader te verbinden. Doch deeze Prin-
 ſes was ſedert ondertrouwd, met Lodewyk
 den XIII, Koning van Frankryk. Ook was
 Prins Henrik, in 't jaar 1612, overleeden
 (q). De Koning verloor, nogtans, de be-
 geerte niet, die hy zo vroeg hadt aange-
 kweekt. Filips de III. hadt nog eene Dog-
 ter, Maria genaamd, die merkelyk jonger
 was: en deeze hadt Jakob de I. zynen Zoon,
 Karel, die, in Slagtmaand deezes jaars, tot
 Prins van Wallis, verklaard werdt (r), toe-
 geſchikt. Men meent, dat hy, de hoogſte
 verbeelding hebbende van de Koningklyke
 waar-

(o) Waar. Hiſt. van J. v. OLDENBARNEV. bl. 111.

(p) IX. Deel, bl. 260, 355.

(q) RAPIN Tom. VII. p. 75.

(r) RAPIN Tom. VII. p. 105.

1616. waardigheid, juist eens Konings Dogter, voor zynen Zoon, begeerde: 't welk hem belette het oog te wenden naar een der Protestantische Hoven in Duitſchland, en noodzaakte naar eene Roomsche Prinſeſſe uit te zien. In Frankryk, waren ook nog drie Prinſeſſen, Zuſters des jongen Konings. Doch de oudſte werdt, eerlang, den Prinſe van Spanje, de tweede den Prinſe van Piemont beloofd: zo dat de jongſte, nog in lang niet huwbaar, alleenlyk overſchoot. Hy neigde hierom meer tot een Huwelyk met Spanje. Ook werdt hem, van daar, hoop gegeven, dat hy in zyn oogmerk slaagen zou: waarom hy, te eer, beſloot, met Filips in onderhandeling te treden, ſchoon hy, om te beter voorwaarden te bedingen, te vooren goedgevonden hadt, aan 't Franſche Hof over een Huwelyk met Katharina, tweede Dogter van Henrik den IV, te doen handelen (s). Filips de III. hadt, meent men, in 't eerſt, in 't aanbinden deezer handeling, geen ander oogmerk, dan Koning Jakob, door de hoop op het Huwelyk, welk hy zegt, te wederhouden, van zig te moeijen met de zaaken van Gulik en Kleeve; ſchoon hy, naderhand, van gedagten veranderd is. En dat men de Huwelykshandeling, van welke wy ſpreken, zeven jaaren lang wiſt te rekenen, aan 't Spaanſche Hof, geeft veel gronds, tot dit vermoeden (t).

Bekom-
mering,

Zy was nog niet openlyk begonnen, of
men

(s) A. Q. Publ. Angl. Tom. VII. P. II. p. 203, 213.

(t) R. APIN Tom. VII. p. 105, 106.

men hadt 'er, in den Haage, de lugt van. 1616. De Advokaat Oldenbarneveld wist altoos ^{hier te} middel, om kennis te krygen van de gehei- ^{Lande,} men des Engelschen Hofe. En men maakte, ^{over dee-} daar, van dit voorgenomen Huwelyk zo ^{ze han-} groot een geheim niet; waarom hy 'er te ^{delling.} ligter agterkwam. Elk zag, hier, gevaar voor den Staat, in zulk een Huwelyk. In 't byzonder vreesde men, dat Filips, als een der voorwaarden van het zelve, de overlevering der Steden van verzekering in Holland en Zeeland vorderen mogt; en dat Jakob, die voor vreedzaam gehouden werdt; en zeer op het Huwelyk gesteld was, veel ligt, tot deeze overlevering besluiten zou. De Staaten hadden, al eenige jaaren, verlangd, om zig van de lastige Engelsche bezetting te ontslaan (u). Doch meer dan agt millioenen guldens te vinden, die Koning Jakob, volgens de jongste afrekening (v), nog van hun te vorderen hadt, viel moeilyk, en was, tot hiertoe, ondoenlyk geweest. De vrees voor de gevolgen van het ontworpen Huwelyk, en de inhoud van het vyfde punt van het verdrag van den jaare 1604, tusschen Spanje en Groot-Britanje (w), welk men zig, by deeze gelegenheid, te binnen bragt, deedt de Staaten, nogtans, besluiten, om te beproeven, of men Koning Jakob voldoen, en de Steden van verzekering lossen zou kunnen.

De gelegenheid hiertoe was hun gunstig. Jakob de
De I. heeft

(s) *Negotiat. de JEANNIN Tom. II. p. 95.*

(v) *Zie. IX. Deel, bl. 344.*

(w) *IX. Deel, bl. 175.*

1616. De Koning was in geduurige verlegenheid om geld, ^{geld} _{gebrek.} welk hy zo rykelyk spilde, onder een groot getal van gunstelingen (x), dat hy, naauwlyks, middel wist, om de kosten zynner Hofhoudinge, behoorlyk, goed te maaken. Het Parlement, weetende hoe kwalyk 's Konings inkomsten besteed werden, was, sedert eenigen tyd, onwillig geweest, om hem te ondersteunen. Het laatste was, in 't jaar 1614, vrugteloos, gescheiden (y), en 't volk was thans zo misnbegd op de Regeering, dat het niet te wagten was, dat de Koning een nieuw zou beschryven: 't welk, nogtans, vereischt werdt, om, met 's volks genoegen, aan penningen te geraaken. Dit alles wist men, in den Haage. De eenige zwaarigheid bestondt maar in de zaak derwyze te beleiden, dat de Koning de herlevering der Steden zelf voorfloeg; wanneer men gelegenheid hebben zou, om hem, met minder dan agt millioenen, te voldoen, welken men ten volle zou hebben moeten betaalen, als de herlevering, van der Staaten zyde, begeerd was geworden. En om den Koning hiertoe te brengen, werdt het stuk, zo men, meent, voornaamlyk door bestelling des Advokaats, op deeze wyze, aangelegd.

XXVII. Men liet de Engelsche bezettingen, in de Steden van verzekering, eenigen tyd, onbetaald. Zy vielen, hierop, klagtig aan den Koning, die de Staaten vermaande, op het ^{en Karon,} voldoen der knegten te passen. Men beriep ^{zig}

(x) RAPIN *Tom. VII. p. 107.*

(y) RAPIN *Tom. VII. p. 90.*

zig op den slegten staat van 's Lands geld- 1616.
 middelen, veroorzaakt door den kryg. Aan ^{om de} ~~om de~~
 't Krygsvolk gaf men goed bescheid; doch ^{Steden} ~~Steden~~
 verchoof hunne voldoening, van tyd tot tyd. ^{van ver-} ~~van ver-~~
 In Engeland, hieldt men aan, met dringen ^{zekering} ~~zekering~~
 op betaaling, by den Staatschen gezant Noël ^{te lossen.} ~~te lossen.~~
 de Karon, die, eindelyk, als uit zig zelve,
 „ voorloeg „, dat de Staaten, veelligt, beslui-
 „ ten zouden, het uiterste hunner poogin-
 „ gen in 't werk te stellen, om alle 's Konings
 „ agterstellen te voldoen, en 't geld, daartoe
 „ noodig, tot eene hooge Rente, op te nee-
 „ men; zo zyne Majesteit kon goedvinden,
 „ hun de herlevering der Steden van verze-
 „ kering aan te bieden.” Deeze opening
 vondt gehoor, by den Koning, die ontbloot
 was van geld; en by de Hovelingen, die hun-
 nen mond reeds, om 'stryd, maakten op dee-
 zen vetten buit. De Koning schreef, kort
 hierna, aan de Staaten „, dat hy, hen aan-
 „ ziende voor zyne goede vrienden en bond-
 „ genooten, die een' en denzelfden Gods-
 „ dienst met hem beleeden, en in de alge-
 „ meene zaaken, het zelfde belang hadden
 „ als hy, geene reden hadt, om te dugten,
 „ dat 'er ooit eenig misverstand ontlaan zou,
 „ tusschen hen beide: om welke oorzaak,
 „ hy, zo zy begeerden zig in 't bezit te stel-
 „ len van hunne Steden, genegen was, om
 „ hun dezelve weder te geeven.” De Staa-
 ten draalden niet, met hun besluit. Karon
 kreeg last, om met den Koning te hande-
 len. Jakob de I. magtigde zynen geheimen
 Raad, om de zaak met hem af te doen (z),
 en

(z) AG. Publ. Angl. Tom. VII. P. II. p. 220.

1616. en men was 't eens, binnen weinige dagen.

De Staaten verbonden zig, den Koning, voor alle agterstallen, twee millioenen zevenhonderdagentwintigduizend guldens eens te betaalen (a): en deden 't, op den bestemden tyd. De bevelhebbers der Steden van verzekering kreegen, nog voor 't einde van Bloei maand, last, om dezelve te ruimen (b). Prins Maurits toog, in Zomer maand, naar den Briele, om bezit van deeze Plaats en van de twee onderhoorige Sterkten te nemen. De Engelsche bezetting, driehonderdvyfenzestig man sterk, verliet de Stad, op den elfden. Ten zelfden dage, trok de bezetting van Vlisfingen en Rammekens, die zeshonderd man sterk was, uit deeze twee Plaatsen. De Staaten hielden, nogtans, het Engelsch Krygsvolk in hunnen dienst, stellende, ten verzoeke van Koning Jakob, Robert, Burggraaf l' Ile, die Bevelhebber van Vlisfingen en Rammekens geweest was, tot Overste van het zelve aan (c). Horatio Vere, gewezen Bevelhebber van den Briele, bleef ook in den dienst deezer Landen. Aan 't Fransche Hof, hieldt men het overleveren der verpande Steden voor zulke een' onvoorzigtigen stap van Koning Jakob, dat sommigen niet schroomden, aan den Engelschen Gezant, *Thomas Edmonds*, te verklaren, dat men, in Frankryk, jaarlyks, de

De Engelsche bezetting trekt uit Briele, Vlisfingen en Rammekens.

Oordeel van 't Fransche Hof, over 't herleveren der verpande Steden.

(a) BURNET Hist. of his own Time Vol. I. p. 15. RAPIN Tom. VII. p. 108, 109, 110.

(b) Notul. Zeeland, 20 May, 30 July 1616. bl. 73, 93. Cabala or Mysteries of State P. I. p. 190, 191. A&S. Publ. Angl. Tom. VII. P. II. p. 211, 212.

(c) AITZEMA I. Deel, bl. 24. BAUDART. Memor. VIII. Boek, bl. 52. ALKEMADE Briel, I. Deel, bl. 136, 175.

„Staaten met groote fommen onderfteunde, 1616.
 „hun daarenboven veele millioenen, die
 „voor deezen waren opgeschooten, kwyt-
 „fcheldende, om hen te brengen tot de af-
 „hankelykheid, waartoe Groot-Britanje
 „hen, door het bezetten der verpande Ste-
 „den, gebragt hadt: waarom Koning Ja-
 „kob zig nergens door moest hebben laa-
 „ten beweegen, om deeze Steden te rui-
 „men.” Men voegde 'er by „dat Frank-
 „ryk, tot hiertoe, geen' invloed gehad hadt
 „op den Vereenigden Staat, dan door het
 „ftyven van Oldenbarnevelds aanhang;
 „hebbende den Koning van Groot-Britanje,
 „aldaar, de gunst der menigte weeten te
 „winnen: doch nu schein hy veel voordeels
 „aan Frankryk, boven Groot-Britanje, te
 „willen afftaan (d).” Zo sprak men meer,
 „veelligt, om Koning Jakob spyt aan te doen,
 „dan om dat men waarlyk dagt, dat hy, by
 „de Staaten, veel gerekend geweest was.
 „Nogtans keurden ook veele Engelschen het
 „overleveren der Steden af. En sommigen
 „hebben gefchreeven, dat Koning Jakob, be-
 „speurende, dat men hem, met het lossen
 „deezer Steden, verkloekt hadt, na dien tyd,
 „altoos, een kwaad gevoelen behouden heeft
 „tegen den Advokaat Oldenbarneveld (e).

Over den Lakenhandel, was, sedert eeni-
 „Gefchil-
 „gen tyd, ook wederom gefchil gereezen met
 „den met
 „de Engelschen, die geleverde Lakens her-
 „Engel-
 „land, o-
 „waards voerden, welken men, hier, niet ver den
 „wil-Laken-
 „handel.

(d) T. BIRCH Negotiat. from 1192. to 1617. p. 396.

(e) AUBREY Memoir. p. 319.

1616. wilde ingebracht hebben, alzo zulks strekte tot benadeeling der verweryen deezer Landen. Koning Jakob hadt, hierop, wederom den uitvoer der witte en ongeverwde Lakenen verboden: 't welk den verweren, met name die van Middelburg, alwaar men den stapel der Engelsche Lakenen hielt, niet minder nadeelig was. De Staaten hadden toen hun verbod in zo verre veranderd, dat zy den invoer van gesprenkde of gemengde Lakenen toelieten (f). Voorts, werden de Engelsche Lakens ook zo smal en slegt gemaakt, dat de Staaten dienstig oordeelden, hiertegen, by verscheiden' Plakaa-ten op het onderzoek of de *tarra* der Lakenen, te voorzien (g). Maar Koning Jakob hadt, ook hierover, ongenoegen opgevat (h): waarop, in Bloei maand des jaars 1617, een Plakaat volgde, by welk, de voorigen, op de *tarra* der Engelsche Lakenen gemaakt, een weinig gemaatigd werden (i). De Oktrojen, den Engelschen Koopluiden verleend, werden, ten zelfden tyde, vernieuwd (k). Te vooren, was reeds toegestaan, dat men allerlei geverwde Engelsche Lakens naar Middelburg voeren, en, aldaar, aan vreemdelingen, om buitens Lands verzonden te worden, verkoopen zou mogen: blyvende, voor 't overige, de voorige Plakaa-ten, in genoegzaame kragt (l). In

(f) Groot-Plakaa-ten. I. Deel, kol. 1170. BAUDART. Memor. VIII. Boek, bl. 64.

(g) Groot-Plakaa-ten. I. Deel, kol. 776, 780.

(h) BAUDART. Memor. VIII. Boek, bl. 64.

(i) Groot-Plakaa-ten. I. Deel, kol. 776, 780.

(k) Groot-Plakaa-ten. I. Deel, kol. 766.

(l) Groot-Plakaa-ten. II. Deel, kol. 2277, 2279.

In Frankryk, waren, na de dood van Hen- 1616.
rik den IV, veranderingen voorgevallen, XXVIII.
die niet zeer gunstig gehouden werden, voor Staat van
den Vereenigden Staat. De Koningin We- Frank-
duwe, die 't Ryk, geduurende de minder-ryk.
jaargheid van Lodewyk den XIII, regeerde,
volgde andere maatregels, dan Henrik
de IV. gedaan hadt. Zy handelde, reeds in
't jaar 1611, over een dubbel Huwelyk, tus-
schen haaren Zoon en Anna, Infante van
Spanje, en tusschen den Infant, Filips, en
haare Dogter, Elizabet (m). In 't volgende
jaar, werden deeze Huwelyken geslooten,
en, onder anderen, beraamd, dat Koning
Lodewyk en de Infante, of derzelver nako-
melingen nimmer regt zouden kunnen ver-
krygen, op de Spaansche Ryken en Heer-
lykheden, byzonderlyk niet op *Vlaanderen*
(3) en de Graaffschappen van Bourgondie en
Charolois, die, na 't aftserven der Aartsher-
zogen zonder nakomelingen, wederom aan
Spanje zouden moeten vervallen. Van den an-
deren kant, werdt vastgesteld, dat de nako-
melingen van Filips en Elizabet nimmer regt
op Frankryk, of eenige Fransche bezittin-
gen zouden mogen voorwenden (n). 't Slui-
ten van deeze twee Huwelyken verwekte,
zo dra het rugtbaar werdt, veel gemors in 't
Ryk.

(m) *Voyez Du MONT Corps Dipl. Tom. V. P. II. p. 165, 166.*
(n) *Du MONT Corps Diplom. Tom. V. P. II. p. 215, 217.*
Supplém. au Corps Diplom. Tom. II. P. I. p. 283.

(3) Omtrent deezen tyd, begon men het deel der
Nederlanden, welk onder de Aartsbherzogen stondt, naar
de voornaamste gewesten, *Vlaanderen*, of ook wel
Brabant te noemen.

1616. Ryk. De Hugenooten in 't byzonder vreesden, dat zulk eene naauwe verbindtenis met Spanje strekken zou, om hun de vryheid van Godsdienst, welke zy, sedert eenige jaaren, genooten hadden, te doen verliezen.

Binnen-landsche oorlog. Henrik van Bourbon, Prins van Condé, misnoegd, dat men hem geen deel aan 't bewind gaf, en den Florentyn *Concbini*, die, in 't jaar 1614, tot Maarschalk van Frankryk, verheeven, en sedert *Maarschalk d'Ancre* genoemd werdt, 't. voornaam beleid der zaaken toevertrouwde, spande samen, met Cezar van Bourbon, Hertog van Vendôme, Henrik van Orleans, Hertog van Longueville, Henrik van Lotharingen, Hertog van Mayenne, Karel van Gonzaga, Hertog van Nevers, Henrik van Luxemburg, Hertog van Pinei, Henrik van la Tour d'Auvergne, Hertog van Bouillon, en verscheiden' andere Grooten, die zig allen van 't Hof onthielden, en eenen opstand verwekten om de voorgenomen' Huwelyken te beletten, welke, sedert, *de kryg der Henrikken* genoemd werdt, om dat de voornaamste Grooten deezen naam droegen. Men trof wel een verdrag met deeze Grooten, in 't jaar 1614; doch 't werdt haast verbroken. Condé bemagtigde, in 't volgende jaar, verscheiden' sterke Plaatsen. In Louwmaand des jaars 1616, werdt 'er, wederom, een Verdrag gemaakt, tusschen den Koning, die nu, ruim een jaar geleeden, meerderjaartig geworden was, en de Regeering aanvaard hadt, en de misnoegden. Geduurende den binnenlandschen kryg in Frankryk, hadden de misnoegden, met naame

me de Hertog van Bouillon, om onderftand 1616. aangehouden, by de Vereenigde Staaten: doch hierop was niets geflooten (o). De Koning hadt, daarentegen, *Benjamin Aubery*, De Staan- ten bie- *Heer van Maurier*, in 't voorleeden jaar, herwaards gezonden: die de Staaten bewoog, om den Koning hunne hulp aan te bieden, 't welk veel toebragt, om de misnoegden aan de hand te doen gaan. den Lo- dewyk den XIII. hunnen byftand aan. De Prins van Condé gaf den Staaten, terftond, kennis van de getroffen' vrede, te gelyk verdedigende 't gedrag, welk hy gehouden hadt (p). Maurier deedt, van gelyken (q). Condé, zig op 't verdrag vertrouwende, verfcheen, in Hooimaand, ten Hove. Doch de Maarfchalk d'Ancre, die 't oor der Koninginne Moeder hadt, bragt te wege, dat hy gevat en in de Bastille gezet werdt. Maurier deelde den Staaten dit gewigtig nieuws, zonder uitftel, mede; en alzo men, ter deezer gelegenheid, nieuwe beweegingen in Frankryk te gemoet zag, begeerde hy, uit 's Konings naam, dat de Franfche troepen, in Staaten dienst, naar Frankryk, te rug gezonden werden. Ook vorderde Lodewyk de XIII, dat men hem, van hier, met zes Oorlogfchepen, ondersteunde. De Staaten bewilligden, in 't een en in 't ander. Doch het fluiten van 't Verdrag van Soiffons, daar het vermoorden van den Maarfchalk d'Ancre, met 's Konings kennis, in Grasmaand des volgenden jaars, op volgde, maakte deezen onderftand noodeloos.

(o) BAUDART. MEMOR. VIII. *Boek, bl. 43.*(p) BAUDART. MEMOR. VIII. *Boek, bl. 81.*(q) BAUDART. MEMOR. VIII. *Boek, bl. 93.*

1616. loos. De rust schein, door de dood van deezē gehaatten gunsteling, hersteld te zyn, in Frankryk (r). Doch zy duurde slegts eene korte wyle.

XXIX. De Staaten ondersteunen de Venetiaanen, tegen den Aartsheer van Oostenryk. De Aartsheer van Oostenryk, die Ferdinand, Aartsheer van Oostenryk en Heer van dit Landschap, niet hadt willen of konnen belleten, hadden, in dit jaar, gelegenheid gegeven, tot eenen kryg, tusschen dien Aartsheer en den Staat van Venetie. De Venetiaanen verwoegden zig, om onderstand, by de Vereenigde Staaten, die hun toestonden, dat zy hier drieduizend man lieten werven, welken, onder 't bevel van Graave Jan Ernst van Nassau, in hunnen dienst, overgingen. Zy vertrokken te schepe; doch niet voor Sprokkelmaand des volgenden jaars. Al deezē manschap smolt, door ziekte en ongemak, op eenige honderden na, in den kryg, die, den gantschen Zomer, vinnig voortgezet werd. Graaf Jan zelf overleedt, in den nazomer, te Venetie (s). Kort hierna, werd 'er een Bestand getroffen (t).

(r) AUBERY Memoir. p. 323-326. DANIEL Journ. de Louis XIII. p. 111-VIII.

(s) Resol. Holl. 30 Sept. - 22 Octob. 1616. bl. 22. BAUD. Memor. VIII. Boek, bl. 62. IX. Boek, bl. 115.

(t) VOIEZ DU MONT Corps Diplom. Tom. V. P. II. p. 304.

VADERLANDSCHE HISTORIE.

AGTENDERTIGSTE BOEK.

I N H O U D.

- I. De Staaten van Holland neemen een nieuw besluit tot weering van scheuring. Zy doen eene bezending naar Amsterdam. II. Redevoering van Hugo de Groot, in de Vroedschap aldaar. III. Besluit der Vroedschap. De Staaten blyven by de voorige Resolutien. IV. Twist, op verscheidscheiden Plaatsen, ter gelegenheid der strydige Besluiten, onder de Leden van Holland. Keuren van Schieland. De Contraremonstranten winnen gunst. V. Hunne vergaderingen te Amsterdam en in den Haage. De Remonstranten vergaderen, insgelyks. Zy verbinden zig onderling. VI. Oorsprong der afzonderinge, te Amsterdam. 't Graauw stoort aldaar der Remonstranten Vergadering, en plondert het Huis van Rem Egbertszoon Bisschop. VII. De Contraremonstranten neemen de Kloosterkerk in den Haage in. VIII. Prins Maurits gaat in deeze Kerke. Afzondering in andere Steden. IX. Raadplegingen op het houden eener Nationaale Synode. X. Onderstandaan den Hertoge van Savoye verleend. XI. Verschil tusschen de Vorsten van Brandenburg en Nieuwburg. Inbreuk op 't Bestand.

stand. Zweeden verzoekt hulp tegen Poolen. XII. Ontdekking van de Straat van le Maire. Walvischen gestrand. De Purmer bedykt. XIII. De scheuring geeft aanleiding, tot ongewoone verandering in de Regeering. XIV. Oorzaaken van 't aanneemen van Waardgelders. Zogenaamde scherpe Resolutie der Staaten van Holland. XV. Hunne inzigten op 't stuk van den Godsdienst. Vyf Steden kanten zig hiertegen. XVI. Bezending naar Zeeland en naar Dordrecht, op 't stuk van de Synode. Ontschuttering te Leiden. Oldenbarneveld te Utrecht. Waardgelders aldaar aangenomen. XVII. Verschillen met de Geregtshoven. Onlust te Haarlem. Te Nieuwkoop. Hogerbeets wordt Pensionaris te Leiden. XVIII. Maurits brengt bezetting inden Briel. Gerugten ten laste van hem en van den Advokaat. XIX. Handeling over 't houden eener Nationaale of Provinciaale Synode. Dordrecht hiertoe benoemd. Aanmerkelyke woorden des Advokaats. XX. De Engelsche Gezant Karleton raadt de Synode aan. Weegschaal zyner Redevoering. XXI. Redevoering van den Franschen Gezant Boijse. Prins Maurits bezoekt eenige Steden. Schryft aan dezelve. XXII. Voorslag van vyf Steden op 't stuk der Synode. Verklaaring van Haarlem. Oordeelen over dezelve. XXIII. Prins Maurits verandert de Regeering te Nieuwmegen. Overijssel bewilligt in de Synode. XXIV. Schimpyschriften tegen den Advokaat. Merkwaardig zeggen van Prinse Maurits. De Advokaat verdedigt zig. Schriften van Aarsens. XXV. Beweegingen te Utrecht en te Leiden. De Prins komt te Utrecht. Vertrekt wederom. Byeenkomst ten huize van Tresel. XXVI. Ver-

toog

toog van Holland, op 't stuk der Waardgelders. XXVII. De algemeene Staaten en die van Holland doen eene bezending naar Utrecht. XXVIII. Prins Maurits komt 'er, insgelyks. Handeling aldaar. XXIX. Amsterdam zendt 'er ook Gemagtigden. De Waardgelders worden afgedankt. Verandering der Regeeringe te Utrecht. XXX. Voorstel van Boijfse. De Nationaale Sinode wordt byeen geroepen.

DE Staaten van Holland, ziende de 1616. Gemeente, op verscheiden' Plaat-^{I.}—
 fen, zig schikken tot afzondering, De Staa-
 hadden, op den agttienden vanten van
 Lentemaand, wederom een Besluit Holland
 genomen, by meerderheid van stemmen, be-^{neemen}
 vestigende de voorgaande Besluiten op de vre-^{wederom}
 de der Kerken, en verbiedende alle partyfchap, ^{sluit, tot}
 scheuring en oneenigheid, onder bedreiging, ^{weering}
 dat de schuldigen, als verstoorders der ge-^{van}
 meene ruste, zouden gestraft worden (a). Am-^{scheuring}
 sterdam en eenige andere Leden hadden zig ^{en ver-}
 egter gekant tegen dit Besluit, waardoor het ^{heid.}
 weinig klem kreeg (b). 't Schynt ook, dat men,
 ten deezen tyde, eenig vermoeden hadt, on-
 der de Staaten, dat de tegenwoordige Regee-
 ring wankel stondt, ter gelegenheid van welk
 vermoeden, die van Amsterdam verklaard had-
 den, dezelve te willen handhaaven, alzo zy,
 nevens de andere Leden, verstonden, dat de
 opperste magt, beide over kerkelyke en bur-
 gerlyke perfoonen en zaaken, den Staaten toe-
 kwam.

(a) Refol. Holl. 1 Maars -- 26 April 1616. bl. 4.

(b) BAUDART. Mem. VIII. Boek, bl. 9. UYTENBOG. bl. 343.

1616. kwam. De overige Leden, begrypende van hoe veel belang de stem deezer Stad zyn kon, om de inwendige rust te bevorderen, beslooten, eerlang, eene aanzienlyke bezending derwaards te doen, om de Stad, ware 't mogelijk, over te haalen, tot het gevoelen der meerderheid. Men verkoor, tot deeze bezending, Jonkheer *Adriaan van Mathenesse*, Heer van Riviere, *Hugo Muis van Holy*, Schout der Stad Dordrecht, *Gerrit Janszoon van der Eik*, Burgemeester der Stad Delft, Mr. Hugo de Groot, Raad en Pensionaris der Stad Rotterdam, en *Willem Pieterszoon Hases*, Burgemeester der Stad Hoorn. Doch voor en na hunne aankomst, werdt, in de Stad, gemompeld, dat zy kwamen, om den Godsdienst te veranderen. 't Gerugt kwam hun ter ooren, en bragt te wege, dat zy, by alle gelegenheden, hoog en duur, het tegendeel betuigden, en, dat de Staaten en zy niets zогten, dan de behoudenis van den waaren gezuiverden Godsdienst (c).

II.
Rede-
voering
van de
Groot,
in de
Vroed-
schap al-
daar, tot
verdedi-
ging van
de Reso-
lutien der
Staaten.

Op den drieentwintigsten van Grasmaand, werden zy, in de Vergadering der zesendertig Raaden, gehoord, alwaar de Groot, uit aller naam, eene deftige en uitvoerige aanspraak deed; waarvan 't voornaamste uitliep op deezzen zin: „ Vooraf, verklaard hebbende, dat „ de Staaten hen, gelyk in diergelyke gevallen „ gebruikelyk was, gezonden hadden, om de „ Stad Amsterdam te verzoeken, in de Beslui- „ ten, tot de vrede der Kerke genomen, die, „ met de redenen, waarop zy steunden, der „ Vroedschap niet onbekend waren, zig te „ wil-

(c) BRANDT II. Deel, 281. 344.

MR. HUGO DE GROOT,
Raad en Pensionaris
te Rotterdam.

Abraham de Vries del.

J. Meulken sculpsit.

J. Yarce sculpsit.

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY

ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS

„ willen voegen by de meerderheid;” ver- 1616.
 volgde hy te zeggen „ dat de Staaten, met
 „ blydschap, verstaan hadden, dat de Stad de
 „ tegenwoordige Regeering wilde handhaa-
 „ ven, en misnoegd was op zulken, die, door
 „ woorden of schriften, dezelve Regeering
 „ veragt of verdagt zогten te maaken: dat
 „ hun ook zeer aangenaam geweest was, te
 „ verneemen, dat Amsterdam, nevens de an-
 „ dere Leden, begreep, dat den Staaten de
 „ hoogste magt toekwam, over kerkelyke en
 „ burgerlyke perfoonen en zaaken: een be-
 „ grip, altoos voorgestaan door de Evange-
 „ lische Leeraars, en welks tegendeel alleen
 „ in de Roomsche Kerke gedreeven werdt:
 „ een begrip ook, welk van wylen zyne Door-
 „ lugtigheid, altoos, was verdedigd. 't Was,
 „ ging hy voort, aan de andere zyde, kenlyk,
 „ dat de Staaten, menigwerf, opregtelyk ver-
 „ klaard hadden, den waaren Christelyken
 „ Hervormden Godsdienst te willen blyven
 „ handhaaven, zonder te gedoogen, dat, op
 „ dezelve, eenige de minste inbreuk geschied-
 „ de. Uit het een en het ander nu, was op te
 „ maaken, dat men 't, in den voornaamsten
 „ inhoud der *Resolutien*, onlangs, overgezonden
 „ aan de Steden, Dorpen en Klassen, vol-
 „ komenlyk eens was. Want deeze Resolu-
 „ tien betroffen twee Hoofdpunten, de Regee-
 „ ring der Kerken, en het verdraagen van ee-
 „ nige Godgeleerde verschillen. Op het *eerste*
 „ punt was niets vastgesteld, dan 't gene be-
 „ greepen was in de Kerkenordening van den
 „ jaare 1591, die, by zyne Doorlugtigheid,
 „ by de twee Geregtshoven, en zelfs by my-

1616. „ ne Heeren van Amsterdam was goedge-
 „ keurd. Delft, Gouda, Rotterdam en Me-
 „ denblik begreepen toen, dat der burgerlyke
 „ Overheid, by deeze Kerkenordering, nog te
 „ weinig gezags gelaaten was, waarom zy
 „ zwaarigheid gemaakt hadden, in 't aannee-
 „ men derzelve. Doch nu hadden zy berouw
 „ gekreegen van hunne voorgaande naauwge-
 „ zetheid, en in de Kerkenordering bewilligd.
 „ Ook was, by dezelve, genoeg gezorgd, voor
 „ 't belang van den Godsdienst, konnende
 „ niemand bevorderd worden tot den Kerken-
 „ dienst, dan na voorgaand kerkelyk onder-
 „ zoek op zyne Leer en gedrag, en moetende
 „ de naamen van Leeraaren en Ouderlingen,
 „ voor derzelver bevestiging, der Gemeente
 „ worden voorgesteld, op dat elk, die iets op
 „ hen te zeggen wist, zig vryelyk zou mogen
 „ openbaaren. Doch naardien de Kerk, de Ste-
 „ den en 't gantsche Land belang hadden, om
 „ te weten, wie den predikstoel betract, en
 „ tot de gemeente sprak; zo moest de Over-
 „ heid hiervóór zonderlinge zorg draagen, die
 „ nogtans derwyze gemaatigd was, by de ge-
 „ melde Kerkenordering, dat de Kerkenraad
 „ de helft, en de Gemagtigden der Overheid
 „ de andere helft benoemden, mids deeze Ge-
 „ magtigden den welstand van Kerke en Gods-
 „ dienst togedaan waren. Wat het verschy-
 „ nen deezer Gemagtigden in de Kerkenraa-
 „ den aanging; zulks was, van 't begin der
 „ Hervorminge af, in eenige Steden, met
 „ naame te Enkhuizen, in gebruik geweest,
 „ en strekte tot bevordering van goede ver-
 „ standhouding tusschen de Overheden en
 „ Ker-

„ Kerkendienaars, die hunne bezwaarniffen, 1616.
 „ op deeze wyze, te ligter, voor de Overhe-
 „ den konden brengen. En nog werdt dit
 „ punt gelaaten aan de bescheidenheid der
 „ Wethouderen. Wenschelyk ware 't, dat, op
 „ deeze en andere punten, al voor veele jaa-
 „ ren, een vaste voet ware beraamd geweest,
 „ alzo elke Stad schier eene byzondere wyze
 „ volgde, in 't verkiesen der Kerkendienaa-
 „ ren, waaruit veele onlusten en beweegin-
 „ gen gereezen waren: waarom de Staaten niet
 „ langer hadden kunnen nalaaten, eenige or-
 „ de, by voorraad, te stellen. Het *twede*
 „ Hoofdpunt der Resolutien, 't verdraagen
 „ der verschillende gevoelens over Gods
 „ Voorfchikking met het gene 'er aankleefde,
 „ steunde, klaarlyk, op deeze grondleer der
 „ Hervorminge, dat de Leerstukken waren, of
 „ tot den grondslag behoorende, of tot het ge-
 „ bouw. Dat de eerften weinig in getal, klaar
 „ om te verftaan, en noodzaakelyk om te ge-
 „ looven waren. Dat de anderen, zo zy met
 „ Gods woord overeenkwamen, by *goud en*
 „ *zilver*; zo niet, by *hooi en stoppels*, vergeleek-
 „ ken werden; doch dat de bouwers van zulk
 „ hooi en stoppels, nogtans, de zaligheid niet
 „ verliezen zouden: waarom zy ook in de Ker-
 „ ke behoorden gedraagen te worden. 't Stry-
 „ dig gedrag des Pausdoms, welk de luiden,
 „ om allerlei Leerstukken, bande en verdoem-
 „ de, hadt men, by ons, altoos, den geest des
 „ Antichrists genoemd. En op 't verwyt van
 „ verschillende Godsdienften onder ons, was
 „ altoos geantwoord, dat onze verschillende
 „ gevoelens geen en verschillenden Godsdienst
 „ H 3 „ maak-

1616. „ maakten, noch de Kerkelyke eenigheid bra-
 „ ken, alzo weinig, als zulks, van ouds, door
 „ de verschillende gevoelens der eerste Chris-
 „ ten-Leeraaren, plagt te geschieden. Ook
 „ hadden de Evangelische Kerken deeze ver-
 „ draagzaamheid niet slegts geleerd; maar met
 „ der daad geoefend. 't Was, eenen tyd lang,
 „ gedaan, tusschen Luther en de Zwitfers:
 „ daarna, in Poolen en Lithauwen, tusschen de
 „ Kerken van de Augsburgsche, Boheemsche
 „ en Zwitfersche belydenis, onder welken
 „ men, tot heden toe, over en weder, ter
 „ preeke en ten Avondmaal ging, elkanderen
 „ houdende voor regtzinnige kerken. Tus-
 „ schen die van de Augsburgsche belydenis
 „ en de Husfiten en Waldenzen in Boheeme,
 „ was, insgelyks, kerkelyke eenigheid. De
 „ Hervormden in Duitschland haddenze den
 „ Lutherschen, meermaalen, aangeboden.
 „ De Nederlandsche Kerken zelve hadden
 „ 'er toe gearbeid, met redenen en schriften,
 „ by verscheiden' gelegenheden. De Luther-
 „ sche Predikant te Woerden was, in den jaa-
 „ re zestienhonderd en vier, door de Zuidhol-
 „ landsche Sinode, verzogt tot vereeniging.
 „ In Engeland, in Zwitserland en elders, wa-
 „ ren, over verscheiden' punten, geschillen
 „ gereezen, zonder dat daarom de kerkelyke
 „ eenigheid verbroken was. Franciskus Ju-
 „ nius, Professoor te Leiden, hadt een boek
 „ geschreeven, tot aanpryzyng der onderlinge
 „ verdraagzaamheid. De gemelde Sinode, ge-
 „ waarschuwd door de Fransche Kerken, te-
 „ gen eenige doolingen van Piscator, Profes-
 „ sor te Herborn, in 't Graaffschap Nassau,
 „ hadt

„ hadt deeze Kerken vermaand, de zaak bui- 1616.
 „ ten scheuring te houden. Tilenus, Profes-
 „ sor te Sedan, 't gevoelen van Piscator toe-
 „ gedaan, met Molinæus in geschil geraakt
 „ zynde, werdt, zo wel als zyne party, in eene
 „ en de zelfde Kerke gedraagen. Hier te Lan-
 „ de en elders, waren zy ook altoos vereenigd
 „ gebleeven, die de Predestinatie of Goddely-
 „ ke Voorschikking, onder en boven den val,
 „ en onder voorwaarden, leerden; gelyk, in de
 „ Haagfche Conferentie, door de broeders,
 „ aldaar Contraremonstranten genoemd, ver-
 „ klaard was, dat, hierover, nooit, onder
 „ hen, eenig geschil was geweest.

„ Wienu, vervolgde de Groot, was zo ver-
 „ metel, dat hy, 't gene, in de gemelde Con-
 „ ferentie, ter eener of ter anderer zyde, over
 „ de vyf punten, beweerd was, voor nood-
 „ zaakelyk ter zaligheid durfde houden? Im-
 „ mers, moesten de noodzaakelyke punten
 „ klaar zyn, voor elk: maar de Leer der Pre-
 „ destinatie verstonden veele eenvoudigen
 „ niet. Zou men deeze allen uitsluiten van
 „ de zaligheid? Beide de gevoelens kwamen
 „ hierin overeen, dat Gods besluiten en wer-
 „ kingen omtrent 's menschen zaligheid ge-
 „ grond waren in Christus. Beide behielden-
 „ ze, derhalve, het fundament, welk Christus
 „ is. 't Verschil was, voornaamlyk, over de or-
 „ de van Gods besluiten en voorweetenschap,
 „ die, nogtans, beide van eeuwigheid waren.
 „ En waren, hierover, zulke diepzinnige vraa-
 „ gen voorgesteld, dat 'er de geleerdsten zig
 „ naauwlyks hadden weeten door te reddden.
 „ De verdraagzaamheid omtrent deeze pun-

1616. „ ten behoorde zig ook over de Leeraars uit
 „ te strekken, die zo wel hunne doelingen en
 „ zwakheden hadden, als de gemeene Lid-
 „ maaten. Ook was zy, met der daad, onder
 „ de Leeraars, geoefend. Bullingerus en Me-
 „ lanchton verschilden met Kalvyn en Beza,
 „ over de Leere der Predestinatie. Nogtans
 „ onderhielden zy de eenigheid, en bejegen-
 „ den elkanderen als broeders. De voorge-
 „ melde aanbiedingen van vrede aan de Lu-
 „ therschen, die, behalve 't verschil over 't A-
 „ vondmaal, ook leerden de algemeene ge-
 „ nade, de Predestinatie uit voorgezien geloof-
 „ ve, en dat de geloovigen van de genade ver-
 „ vallen konden, beweezen, dat men deze
 „ leeringen gehouden hadt voor verdraaglyk.
 „ Zulks hadden ook geoordeeld Perkins in
 „ Engeland, en Paræus, te Heidelberg, beide
 „ in 't gevoelen der broederen, die men hier
 „ Contraremonstranten noemde. De Kerken
 „ van Anhalt en eenige Leeraars in Deene-
 „ marke, 't gevoelen houdende der broede-
 „ ren, die hier Remonstranten genaamd wer-
 „ den, bleeven, nogtans, in eenigheid, met
 „ andere Hervormde Kerken en Leeraars. In
 „ Engeland, waren ook Leeraars van beider-
 „ lei gevoelen. Zyne Majesteit van Groot-
 „ Britanje hadtze beide, na ryp onderzoek,
 „ bestaanbaar geoordeeld, met het waar ge-
 „ loove en 's menschen zaligheid. In Frank-
 „ ryk, stelde Molinæus de geschillen over de
 „ Predestinatie, onder de punten die verdraag-
 „ lyk waren. In Holland zelf, waren, voor
 „ meer dan veertig jaaren, Leeraars aangeno-
 „ men geweest van het laage gevoelen, nu dat
 „ der

„ der Remonstranten genaamd. De Leidſche 1616.
 „ Hoogleeraars hadden, ten tyde van Armi-
 „ nius, verklaard, dat, onder hen, geen ver-
 „ ſchil was, over de grondſtukken der Leere.
 „ Na 't houden der Haagſche Conferentie,
 „ hadt men zelfs beloofd, onderling, broe-
 „ derſchap te zullen houden. De Sinode der
 „ Franſche Kerken hadt ook betuigd, hiertoe
 „ gezind te zyn. De twiſt, daarna toegenom-
 „ men, hadt de natuur der gevoelens niet ver-
 „ anderd. 't Gene te vooren verdraaglyk ge-
 „ weeft was, bleef nog verdraaglyk: 't welk
 „ veele Leeraars van het hooger gevoelen, ja
 „ veele Kerken en Klaffen, uit Leeraars van
 „ beide de gevoelens beſtaande, nog tegen-
 „ woordig zo bleeven inzien.
 „ Ook waren deeze geſchillen zo zwaar en
 „ diep, dat 'er nooit eenige Kerkelyke uit-
 „ ſpraak over gedaan was. In de vier eerſte
 „ eeuwen, vindt men 'er geheel geen gewag
 „ van. Kalvinus, Beza en anderen hadden
 „ zelfs beleeden, dat men 'er toen anders o-
 „ ver geſproken hadt, dan zy deden. Augus-
 „ tyn hadt, daarna, 't ſtuk wat hooger gevat,
 „ en eene volſtrekte Predeſtinatie geleerd,
 „ niet zonder tegenkanting van veelen. De
 „ Kerkvergaderingen, gehouden tegen de ket-
 „ ters, welken hy beſtreedt, en tegen eenige
 „ anderen, hadden, nogtans, niets vaſtgeſteld,
 „ omtrent de volſtrekte Predeſtinatie. De
 „ Roomſche Kerk liet de Dominikaanen met
 „ de Jezuiten, en de Jezuiten onder elkand-
 „ ren, over dit ſtuk, twiſten, zonder uitſpraak
 „ te doen. 't Was ook niet geſchied onder de
 „ Proteſtanten, van 't begin der Hervormin-
 „

1616. „ ge af. Hunne belydeniffen fpraken niet op
 „ eenerlei wyze van deeze ftoffe. De punten
 „ te Lambeth waren zo gefield, datze van de
 „ Leeraars van beide de gevoelens konden
 „ aangenomen worden, en desonaangezien
 „ hadt zyne tegenwoordige Majesteit dezel-
 „ ven niet willen laaten voegen, by de Ge-
 „ loofsbelydenis der Engelfche Kerke.
 „ Om deeze redenen, hadden ook de Staa-
 „ ten geoordeeld, dat het hun toeftondt, ampts-
 „ halve, alle fcheuring ter oorzaake van dee-
 „ ze gevoelens te beletten. Eene Sinode, waar-
 „ op eenigen ftonden, was hiertoe niet nood-
 „ dig; 't welk, uit het gene, te vooren, over
 „ het gezag der Overheid in 't Kerkelyke, o-
 „ vereenkomstig met Amsterdams verklaa-
 „ ring, gezeid was, kon worden afgenomen.
 „ Scheuring, om punten, niet noodig ter za-
 „ ligheid, was verboden, in Gods woord.
 „ De tegenwoordige gefchillen waren, open-
 „ baarlyk, zodaanig bevonden. Weshalve, de
 „ hooge Overheid niet hadt konnen nalaaten,
 „ Gods Wet in 't werk te fteilen, en fcheuring
 „ te beletten. Alle Hervormde Leeraars oor-
 „ deelden ook, dat het regt om Sinoden te be-
 „ roepen der hooge Overheid toekwam. Hier-
 „ onder was begreepen de vryheid om te oor-
 „ deelen, of de Sinode dienftig ware of niet,
 „ welke men haar benam, als men de Sinode,
 „ ook na zulk een onderzoek, als te vooren
 „ gemeld is, nog voor noodzaakelyk hielt. 't
 „ Geftaande gebruik ftreedt hier ook tegen. De
 „ Koningen van Juda hadden veele kerkely-
 „ ke zaaken geregeld. Keizer Theodofius hadt
 „ eenige kerkelyke gefchillen beflift: naar 't
 „ oor-

„ oordeel veeler Hervormde Leeraaren, met 1616.
 „ nuttiger uitflag, dan men van eenige Sino-
 „ de gehad hadt. De Hervorming zelve was
 „ niet door Sinoden, maar door Koningen en
 „ Overheden ingevoerd en verbeterd. 't Ge-
 „ zag der Overheid was altoos geweest het
 „ beste middel, om scheuring te voorkomen.
 „ Konstantyn en Honorius hadden, met de
 „ meeste vrugt, gearbeid, om de scheuring der
 „ Donatisten te heelen. Zyne Majesteit van
 „ Groot-Britanje hadt eenigen, die tot scheu-
 „ ring scheenen te neigen, voor zig doen ko-
 „ men, te Hamptoncourt, en uitspraak ge-
 „ daan op hunne geschillen, die, onder ande-
 „ ren, de Predestinatie betroffen. De Raad
 „ van Bern, eenig geschil bespeurende over de
 „ Predestinatie, beval, dat men daarvan, niet
 „ onbedagtelyk, maar gemaatigd en zonder
 „ ergernis, leeren zou: ook, dat niemant naar
 „ Geneve, of elders ten Avondmaal loopen,
 „ maar dat van den dienaar zyner kerke ont-
 „ vangen zou: waarmede de moeite een ein-
 „ de genomen hadt.
 „ Te zeggen, dat de Sinode noodig zou zyn,
 „ om der Overheid onderrigting en goeden
 „ raad te geeven, floot niet, in alle gevallen:
 „ konnende eenige zaaken zo klaar gesteld zyn
 „ in Gods woord, dat de Overheid daarvan,
 „ uit zig zelve, zekere kennis kon hebben.
 „ Onder deeze zaaken, waren deezen twee:
 „ dat men elkanderen, in punten, niet noo-
 „ dig ter zaligheid, verdraagen moest, en dat
 „ de betwiste punten onder de noodigen niet
 „ konden gerekend worden. Ook was, uit de
 „ overeenstemming van veele treffelyke Leer-
 „ aaren,

1616. „ aaren, wel zo goeden raad en vaste kennis
 „ te haalen, als uit eene Sinode. Men hadt Kal-
 „ vyn, Beza, Hyperius, Ursinus, Witaker, Per-
 „ kins, Juellius, Danæus, Junius, Paræus, Ca-
 „ faubonus, Piscator, Molinæus slegts te vraa-
 „ gen, of men elkanderen over deeze geschil-
 „ len niet hadt te verdraagen; en zy zouden,
 „ in hunne schriften, ja antwoorden. Drong
 „ men dan nog op eene Sinode; veele Sino-
 „ den der voorgaande eeuwen, die niets om-
 „ trent de volstrekte Predestinatie beslist had-
 „ den, leerden ons de verdraagzaamheid. De
 „ Sinode te Woerden, de Sinode der Fransche
 „ kerken, te vooren gemeld, zo veele Klas-
 „ sen, die de verdraagzaamheid oefenden, wa-
 „ ren, als men op de zaak, niet op den naam
 „ zag, als zo veele kleine Sinoden te agten.
 „ De Haagfche Samenspreekers, die, elkan-
 „ deren gehoord hebbende, beloofd hadden,
 „ broederfchap te zullen onderhouden, be-
 „ hoorden in geen minder aanzien te zyn dan
 „ eene Sinode. Voorts zou eene Sinode, ten
 „ deezén tyde, niet slegts onnoodig zyn; maar
 „ ook geen en dienst doen: 't zy het uitspraak
 „ deedt over de geschillen, of de verdraag-
 „ zaamheid aanbeval. De geschillen waren
 „ nooit gehouden van zulk een' aart, dat 'er
 „ uitspraak over behoorde gedaan te worden,
 „ waartoe, in allen geval, een zuiver en be-
 „ daard oordeel vereifcht zou worden; welk,
 „ uit het dagelyks en driftig prediken en fchry-
 „ ven, bleek, hier, kwalyk te zullen kunnen
 „ gevonden worden. Dat de Sinode ook ee-
 „ nen voet van verdraagzaamheid zou kon-
 „ nen beraamen, die, by allen, aangenomen
 „ zou

„ zou worden, mogt gehoopt, maar kon thans, 1616.
 „ bezwaarlyk, verwagt worden. De ongemaa-
 „ tigten vervielen, of tot ongebondenheid in
 „ de leere, of tot scheuring, en hadden gee-
 „ ne agting voor den raad der gemaatigden.
 „ Wat bescheidenheid, wat vreedzaamheid
 „ kon men dan wagten? Hoe dikwils hadt men
 „ ook de Sinoden zien scheuren; waarna elk
 „ deel het ander veroordeeld hadt. Hoe dik-
 „ wils haddenze gediend, om 't kerkelyk ge-
 „ zag te styven, tegen dat der Overheid. Moei-
 „ lyk zou ook zyn het beroepen eener Sino-
 „ de. Zouden de gemagtigden daartoe, door
 „ de Klassen, verkooren worden, of door de
 „ Overheid? Zo 't laatste, zou de gantsche
 „ Vergadering, of elk Lid der Staaten de af-
 „ zending doen? Zou men de Remonstranten,
 „ of zulken, die eenig bedenken hadden op
 „ de Belydenis en Catechismus, hooren, als
 „ partyen, of zouden zy zitting hebben in de
 „ Sinode? Zou men daar de Belydenis en Ca-
 „ techismus overzien, of niet? Wyders, zou
 „ de Sinode zyn moeten *Provinciaal, Natio-
 „ naal of Generaal*. In de *Provinciaale*, was dee-
 „ ze zwaarigheid, behalve de gemelden, dat
 „ sommige Klassen gescheurd waren, en elk
 „ deel, zig voor de regte Klasse houdende,
 „ naar de Sinode zou willen afzenden; zo men
 „ anders begreep, dat deeze afzending, door
 „ de Klassen, behoorde te geschieden. Om-
 „ trent de *Nationaale* Sinode, stondt te dugten,
 „ dat de afgevaardigden uit sommige Gewes-
 „ ten, die zig alreeds te openlyk verklaard
 „ hadden, verdagt gehouden zouden worden:
 „ ook zouden de Hollandsche Kerken, aldaar,
 „ „ lig-

1616. „ lichtelyk overstemd, en by de meerderheid
 „ een voet beraamd kunnen worden, die niet
 „ gepast was, op den toestand dier Kerken.
 „ Tot eene *Generaale* Synode, zou te veel tyds
 „ vereischt worden. Ook zouden zyne Maje-
 „ steit van Groot-Britanje en verscheiden
 „ andere Vorsten oordeelen, dat, daartoe,
 „ ook de Lutherschen behoorden beschreeven
 „ te worden: waaruit, veelligt, nieuwe zwa-
 „ righeden zouden ryzen. Men kon ook vraa-
 „ gen, of, na 't eindigen der Synode, de O-
 „ verheid derzelve besluiten, blootelyk, zou
 „ hebben aan te neemen, of haar na-oordeel
 „ vry behouden? 't Eerste streedt met Gods
 „ woord, den grond der Hervorminge en 't
 „ regt des Lands. Het tweede zou nieuwe ge-
 „ legenheid tot twist en oproer geeven kon-
 „ nen, wanneer 't gebeuren mogt, dat de O-
 „ verheid verschildte met de Synode. Al 't welk
 „ egter niet gezeid werdt, om iemand te doen
 „ wanhoopen, aan het beroepen en houden ee-
 „ ner nuttige Synode; maar alleenlyk, om te
 „ doen zien, dat zy, tegenwoordig, niet te
 „ wagten was. Zyne Majesteit van Groot-Bri-
 „ tanje en de Staaten van Gelderland en O-
 „ veryffel hadden ook begreepen, dat de te-
 „ genwoordige geschillen behoorden te wor-
 „ den nedergelegd, door 't gezag der hooge
 „ Overheid.
 „ De Graaven van Holland hadden, al van
 „ ouds, groot gezag geoeffend over de Gees-
 „ telykheid, haar gebiedende dienst te doen,
 „ tegen 't Pauselyk verbod, en verbiedende,
 „ duistere en ergerlyke stoffen op den Predik-
 „ stoel te brengen. De Staaten zelve hadden,
 „ eeni-

„ eenige jaaen herwaards, verscheiden' ge- 1616.
 „ schillen, uit den twist over de Predestinatie
 „ gereezen, in de Steden, door hun gezag,
 „ nedergelegd; Gomarus en Arminius tot
 „ vrede vermaand, en de scheuring, die, uit
 „ het vergen eener ongewoone ondertekening
 „ van de Belydenis en Catechismus, te vree-
 „ zen stondt, gezogt te voorkomen. Den
 „ Haagfchen Conferenten of Samenspreeke-
 „ ren haddenze liefde en eenigheid aanbevo-
 „ len, te gelyk verklaarende, dat zy de vyf
 „ punten hielden in staate. Naar deeze ver-
 „ maaning hadden de wederzydsche Leeraars
 „ beloofd, zig te zullen voegen. En 't Besluit,
 „ toen, eenpaariglyk, en met goed genoeg
 „ van de eene en de andere partye, genomen,
 „ was de grondslag geweest van alle de volgen-
 „ de Besluiten, die 't zelfde einde bedoelden;
 „ tot op de Resolutie van Louw- en Lente-
 „ maand des jaars 1614 (d): waarby 't gevoe-
 „ len, welk de Staaten verdraaglyk hielden,
 „ nader omschreeven werdt, op dat niemant,
 „ onder deksel van het zelve, onverdraagly-
 „ ke leeringen invoeren mogt.
 „ Hunne Agtbaarheden hadden zwaarig-
 „ heid gemaakt, in het aanneemen deezer Re-
 „ solutie; doch egter verklaard, wel te mogen
 „ lyden, dat anderen zig van dezelve bedien-
 „ den. Maar men hadt, hieruit, naar 't scheen,
 „ gelegenheid genomen, om de Resolutie ver-
 „ dacht te maaken, als 't werk van eenige Re-
 „ monstranten, als partydig en duister inge-
 „ steld, ja, als strydig met de waarheid, en
 „ met

(d) Zie hier voor bl. 63.

1616.

„ met de eer der Hervormde Kerken. Hunne
 „ Edelheden wisten, dat de Resolutie geen
 „ werk der Remonstranten ware: ook, met
 „ welk een ryp beraad, en na 't inneemen der
 „ verschillende gedagten van Leiden, Rotter-
 „ dam en anderen, ter eener, en van Dordrecht,
 „ ter anderer zyde, men, tot dezelve, geko-
 „ men ware. Ook kon men zulk eene Resolu-
 „ tie niet houden voor partydig, vooral niet
 „ by de broeders Contraremonstranten, alzo
 „ veelen hunner de Resolutie hadden aange-
 „ nomen. Men bezage de Resolutie zelve. Zy
 „ sprak van hevige twisten en wederzydsche
 „ nageevingen. Zy vermaände elk, tot gemaai-
 „ tigde gevoelens. Maar hadden niet de Con-
 „ traremonstranten zelve erkend, dat men
 „ van de Predestinatie, voorzigtiglyk en so-
 „ berlyk, spreken moest? De Resolutie stelde
 „ eenige paalen; maar zy steldeze, aan beide
 „ de zyden, en meer voor de Remonstranten
 „ dan voor de Contraremonstranten, zynde
 „ deeze paalen de zelfde, welken, by de oude
 „ Kerkvergaderingen, gesteld waren tegen ge-
 „ voelens, die aan de Leere der genade na dee-
 „ lig zouden mogen zyn. De Leer, die de Reso-
 „ lutie voordroeg, was die der Remonstran-
 „ ten niet, voor zo ver zy verschilden van de
 „ Contraremonstranten; maar de Leer der Ge-
 „ reformeerden, ja der Christenen in 't ge-
 „ meen; want hoe men ook 't stuk der Predes-
 „ tinatie begreep, vast ging het, dat uit-
 „ verkoorenen, en opregte, standvastige ge-
 „ loovigen ter eener; en verworpenen, en zul-
 „ ken, die ongeloovig stierven, ter anderer
 „ zyde, de zelfde personen waren. En nog
 „ ver-

„ verboodt de Resolutie niet, hooger te lee- 1616.
 „ ren, schoon zy de voorgestelde Leer voor
 „ genoegzaam hielt. Zy vorderde, op ver-
 „ zoek der Contraremonstranten zelve, dat
 „ men, in alle andere punten, bleefe by de
 „ Leer der Hervormde Kerken, zonderling
 „ in deeze Landen. 't Slot der Resolutie strek-
 „ te alleen tot vrede en stigting. Nergens
 „ bleek hier, derhalve, eenige partydigheid.
 „ Ook was de Resolutie met klaare woorden
 „ ingesteld. 't Was waar, dat zy niet bepaal-
 „ de, of de genade wederstaan kon worden,
 „ of niet; noch of 't geloof voor de verkie-
 „ zing, of de verkiezing voor 't geloof ging.
 „ Maar klaar te leeren, 't gene klaar was, en
 „ het duistere onbeslist te laten, was niet dub-
 „ belzinnig, maar duidelyk spreken. Zulks
 „ was, in verscheiden' Kerkvergaderingen;
 „ daar men tot geene beslissing komen wilde,
 „ dienstig gevonden. Als ook de Koning van
 „ Groot-Britanje riedt, in de zaak eens te zyn;
 „ doch de wyze niet naauwkeurig te onder-
 „ zoeken; riedt hy niet dubbelzinnig te spreek-
 „ ken; maar iet te zeggen, en iet te zwygen.
 „ De Resolutie, leerende dat God niemant ter
 „ verdoemenisse geschaapen hadt, noch niemant
 „ noodzaakte te zondigen, ontkende, daar-
 „ mede, Gods voorweetenschap of de erfzonde
 „ niet. Augustyn en Prosper hadden 't zelf-
 „ de gezeid: en wie toch hadt Gods voorwee-
 „ tenschap beter verdedigd, de erfzonde meef
 „ aangewezen, dan zy? 't Zeggen der Reso-
 „ lutie, dat God niemant ter zaligheid nood-
 „ digde, wien hyze niet geeven wilde, was
 „ ook niet dubbelzinnig: want het tegendeel
 X. DEEL. I „ van

1616. „ van dit zeggen was niet, dat God allen,
 „ die hy noodigde, beslooten hadt, zalig te
 „ maaken; maar dat hy niemant noodigde,
 „ dan dien hy de zaligheid eenigermaate gun-
 „ de, of eenigszins beslooten hadt te geeven:
 „ 't welk zeer wel, met het zeggen der Con-
 „ traremonstranten in de Haagfche Conferen-
 „ tie, en met de gevoelens van oude en nieu-
 „ we Kerkenleeraaren overeenkwam. Uit het
 „ gezeide, bleek dan, dat de Leer der Resolu-
 „ tie niet met de waarheid ftreedt. Ook wer-
 „ den 'er de Hervormde Kerken niet door ge-
 „ brandmerkt, gelyk fommigen waanden. Im-
 „ mers zeiden de Staaten niet, dat de Gerefor-
 „ meerden, of Contraremonstranten eenigen
 „ van de genoemde uiterften geloofden. De
 „ Belydeniffen, de Nederlandsche inzonder-
 „ heid, leerden duidelyk, dat God de oorzaak
 „ der zonde niet was: de Catechismus, dat hy
 „ den mensch gefchaapen hadt, om hem lief
 „ te hebben, en met hem zalig te worden. Ver-
 „ fcheiden' Hervormde Leeraars veroordeel-
 „ den de genoemde uiterften. De Resolutie hadt
 „ 'er gewag van gemaakt, om de Hervormde
 „ Kerken van allen blaam te zuiveren, en haar
 „ te waarschuwen, dat zy, door haare streng,
 „ tegen de wederparty, te fterk te trekken,
 „ niet te verre loopen zouden: gelyk Nikafius
 „ van der Schuuren gedaan hadt, die, geleerd
 „ hebbende, dat God den mensch tot de zon-
 „ de bewoog, naar 't getuigenis der Contra-
 „ remonstranten in de Haagfche Conferentie,
 „ door de Kerken, beftraft was. De Remon-
 „ stranten werden ook vermaand, by de Re-
 „ solutie; 't welk zy in 't goede namen, de
 „ Re-

„ Resolutie verdedigende. En 't zou den Staa- 1616.
 „ ten lief geweest zyn, zo de broeders, die
 „ men Contraremonstranten noemde, ook de
 „ Resolutie verdedigd, en aangewezen had-
 „ den, dat de uitersten, by de zelve afgekeurd,
 „ ook door de Hervormde Kerke, veroor-
 „ deeld werden. Men hielt dan de Resolutie
 „ genoeg verdedigd, als zynde opgesteld in
 „ alle billykheid, niemand veroordeelende,
 „ de betwistte punten onbeslist latende, o-
 „ vereenkomstig met de zuivere Leer, en tot
 „ eere en stigting der Hervormde Kerken
 „ strekkende. Ook was zy, door den Koning
 „ van Groot-Britanje, en door verscheiden
 „ Kerkvoogden in Engeland, goedgekeurd,
 „ en hier, door veele Klaffen en Kerkendie-
 „ naars; ook door Contraremonstranten, aan-
 „ genomen.

„ Hunne Agtbaarheden, beter gedagten heb-
 „ bende dan veelen van het oogmerk der Hee-
 „ ren Staaten, scheenen alleenlyk te vreezen,
 „ dat de verdraagzaamheid ongebondenheid
 „ en schadelyke nieuwigheden voortbrengen
 „ zou, tot benadeeling der Hervormde Lee-
 „ re. En deeze bezorgdheid was mynen Hee-
 „ ren den Staaten aangenaam: ook wilden de
 „ Edelen en de andere Steden der Stad Am-
 „ sterdam, hierin, niet toegeeven. De onge-
 „ bondenheid ging, dit moestenze bekennen,
 „ reeds te ver. Doch dit was aan 't niet ver-
 „ draagen van verdraaglyke punten te wyten.
 „ Zo partyen, geen ander verschil hebbende
 „ dan 't gene in de Conferentie verhandeld
 „ was, elkanderen de hand booden, niemand
 „ zou 't hert hebben van nieuwigheden voor

1616. „ te stellen. De Klassen, hier en daar zynde
 „ gescheurd, konden geene Kerkentugt oefenen;
 „ waarom zy, ten spoedigste, behoorden hereenigd te worden. Andere ongebondenheid kon den Staaten niet geweeten worden, hebbende deezen geene schorfing van kerkelyke straffen verleend, dan voor zo veelze zaaken, in de Conferentie verhandeld, betroffen. Wel was waar, dat de Staaten ook verboden hadden, tegen de Remonstranten te handelen, by wyze van onderzoek; doch dit was geschied, om dezelfde reden, waarom de Contraremonstranten hadden geweigerd, te antwoorden op eenige vraagen aangaande de verwerpinge, hun voorgesteld, door de Remonstranten. Sedert, hadden de Staaten zelve voorzien tegen ongebondenheid in de Leere, beveelende, dat men zig, in alle andere punten, zou hebben te houden aan de Leer der Hervormde Kerken, met melding zelfs van de Belydenis en Catechismus, die van veel dienst konden zyn, als zy, met bescheidenheid, gebruikt werden.

„ Anderen scheenen bekommerd, of de Resolutien ook strekken mogten, om de Contraremonstranten te dringen uit de Kerken: doch zonder grond, willende de Staaten, duidelyk, beide de partyen geduld hebben. Niemand was, om 't gevoelen der Contraremonstranten, geweerd van den dienst, kennende men geene Stad in Holland, die alleen van Remonstrantsche Leerzaars bediend werdt. Ook was niemand, om 't een of 't ander gevoelen, maar alleen om onverdraag-

„ zaam-

„ zaamheid en scheuring afgezet: waartoe men 1616.
 „ nog zeer noode gekomen was, en voortaan
 „ ook noode zou komen.

„ Men bragt, eindelyk, ook als eene zwaa-
 „ righeid in, dat, door 't naarkomen der Re-
 „ solutie, en gevolgelyk door het voorstellen
 „ der verschillende gevoelens in de zelfde Ker-
 „ ke, altoos onrust blyven zou in de Gemeen-
 „ te. Doch 't gene aanstoot geeven kon be-
 „ hoefde men niet op den predikstoel te bren-
 „ gen. Den Leeraaren werdt, by de eenvou-
 „ digheid, ook de voorzigtigheid aangepree-
 „ zen. Waarom zouden zy, voor eenen tyd ten
 „ minste, niet kunnen zwygen van de ge-
 „ schilpunten? Dagt iemand anders; die be-
 „ hoorde, ten minste, te begrypen, dat het
 „ verschil zo groot niet was, als eenigen meen-
 „ den. Het *eerste* der vyf punten stonden de
 „ Contraremonstranten toe: alleenlyk zeg-
 „ gende, dat het de gantsche Predestinatie
 „ niet vervatte, 't welk de Remonstranten ook
 „ erkenden, belydende zy zekere Predestina-
 „ tie tot het geloove, en erkennende, dat God,
 „ in het roepen of niet roepen, in 't geeven
 „ van veel of weinig tyds ter bekeeringe, zy-
 „ ne vrymagtigheid gebruikte. Eenigen, den
 „ Contraremonstranten toegedaan, zeiden, dat
 „ men, over den rang van Gods besluiten om
 „ het geloof en om de zaligheid te geeven,
 „ niet behoorde te twisten. De Remonstran-
 „ ten stonden toe, dat geloof en werken de
 „ oorzaak der verkiezinge niet waren, en be-
 „ kenden, omtrent het *tweede* punt, dat, wat
 „ de toeigening aanging, Christus alleen voor
 „ de geloovigen gestorven was. By de Con-

1616. „ traremonstranten, wederom, was zyn lyden
 „ genoegzaam, om aller menschen zonden te
 „ verzoenen. Sommigen zeiden, dat God elks
 „ zaligheid wilde, onder zekere voorwaarde,
 „ en altoos meerder gaaven schonk aan die
 „ de minderen wel gebruikte. Het *derde* punt
 „ was buiten geschil. Over 't *vierde*, twistte
 „ men zo fyn, dat het verschil naauwlyks te
 „ merken was. De Remonstranten erkenden,
 „ dat God de verlichting des verstands, den
 „ lust en kragt ten goede, onwederstandelyk,
 „ schonk. De Contraremonstranten, dat hy
 „ den mensch tot bekeering bewoog, door
 „ inwendige aanraading, die, niet het vermo-
 „ gen om te wederstaan, maar den wederstand
 „ zelve wegnam, terwyl de wil, schoon be-
 „ woogen door de genade, vry en onbedwon-
 „ gen medewerkte. Wederom, stelden de Re-
 „ monstranten, dat de genade niet slegts de
 „ magt om te gelooven werkte, maar het ge-
 „ loof zelf; dat alle menschen deeze genade
 „ niet ontvingen, maar eenigen, in wien zy
 „ den wederstand wegnam, hangende onze
 „ bekeering ook niet aan onzen wil. Omtrent
 „ het *vyfde* punt, leerden de Remonstranten,
 „ dat de geloovigen eenige zekerheid hadden
 „ van hunne zaligheid, die toenam, met het
 „ toeneemen hunner Godsdienstigheid; dat
 „ zy vastelyk vertrouwen moesten op Gods
 „ barmhertigheid, voor het tegenwoordige
 „ en voor het toekomende, en dat, door alle
 „ zonden, de genade niet verlooren werdt.
 „ De Contraremonstranten erkenden, aan den
 „ anderen kant, dat den roekeloozen de ze-
 „ kerheid der zaligheid niet toekwam; dat zy
 „ al-

„ altoos met vreezen en beeven verzeld was; 1616.
 „ dat eenige beginfels des waaren geloofs kon-
 „ den verlooren worden; dat 'er eene maat
 „ des geloofs was, binnen welke, een uitver-
 „ koorene niet zekerer zyn kon van zyne za-
 „ ligheid dan een verworpene; dat sommigen
 „ deeze zekerheid, eerst kort voor hunnen
 „ dood, verkreegen; dat de geloovigen, ten
 „ opzigt van hun zelve, konden uitvallen;
 „ en dat zy, door zwaare zonden, de voor-
 „ naame werking der genade verlooren. Uit
 „ al het welke men zien kon, hoe lang men,
 „ wederzyds, zelfs over de Predestinatie, zou
 „ kunnen prediken, zonder tot twist te ver-
 „ vallen, vooral, zo men zyne Leer ter be-
 „ tragting wilde aandringen: waartoe alle lee-
 „ ringen behoorden te worden gerigt. De Con-
 „ traremonstranten beoogden, 't werk der za-
 „ ligheid Gode alleen toe te schryven, den
 „ mensch alle verdiensten en roem te benee-
 „ men, de waare geloovigen, voor alle wan-
 „ hoop en slaaffche vreeze, te bewaaren. Wie
 „ kon hier iet tegen hebben? De Remonstran-
 „ ten oordeelden, dat men niemand de hoop
 „ der zaligheid behoorde af te snyden. Zy
 „ zогten den mensch te vermaanen, tegen de
 „ verharding en tegen de zorgeloosheid, en
 „ tot het valtmaaken zynere roeping en ver-
 „ kiezinge, door goede werken. Wat Contra-
 „ remonstrant zou dit willen wederspreeken?
 „ En genomen, dat men de verschillen, ook
 „ op het naauwste, begeerde te verhandelen;
 „ waarom zou zulks niet kunnen geschieden,
 „ behoudens de liefde en vrede, als 't maar zon-
 „ der schelden en bescheidenlyk gedaan werdt,
 „ en als men tyd en plaats, voorzigtiglyk, in
 „ agt nam? I 4 „ Huñ-

1616.

„ Hunne Agtbaarheden hadden nu, ten be-
 „ sluite, nog op 't gewigt der zaake te let-
 „ ten. Zomen de verdraagzaamheid verwierp,
 „ zou één van deeze drie dingen geschieden
 „ moeten. Men zou alle de Leeraars tot één
 „ gevoelen moeten brengen; 't welk onmo-
 „ gelyk was: of, men zou de eene party de
 „ andere moeten laten veroordeelen: 't welk
 „ noch Christelyk was, noch, ter oorzaak
 „ van het groot getal der Predikanten van bei-
 „ de de partyen, geschieden kon: of, men
 „ zou twee Hervormde Kerken moeten toe-
 „ laten; dat zeer verderfelyk zyn zou: alzo
 „ de scheuring, eens gemaakt zynde, geduu-
 „ rig grooter, en eindelyk ongeneeslyk wor-
 „ den zou: ook veele nieuwe en gevaarlyke
 „ doolingen uitbroeijen, waarvan de oude en
 „ latere geschiedenissen verscheiden' voor-
 „ beelden uitleverden. Scheuringen teelden
 „ ook nieuwe scheuringen. Stondt het vry,
 „ om het verschild tusschen de Remonstranten
 „ en Contraremonstranten, te scheuren; waar-
 „ om ook niet over andere punten, waarin
 „ deeze laatste onderling verschilden? Dit
 „ zag men, aan veele voorbeelden, met naa-
 „ me aan de Herdoopers, die reeds in zo vee-
 „ le deelen gescheurd waren, dat 'er naauw-
 „ lyks iemand gevonden werdt, dieze allen
 „ wist op te noemen. Ook zou de scheuring
 „ gevaarlyk zyn voor den staat des Lands,
 „ die, voornaamlyk, door den band van Gods-
 „ dienst, verknogt gehouden werdt. Vyand-
 „ schap van gewest tegen gewest, van Stad te-
 „ gen Stad, partyschap in de Steden zelve,
 „ ja tot in de huizen toe, was uit zulk eene
 „ scheuring te wagten. Verscheidenheid van
 „ open

„ openbaare Godsdiensten was, in Koningkry- 1616.
 „ ken, schadelyk; in vrye Staaten, ten hoog-
 „ ste verderfelyk. En wat moeilykheden, hier-
 „ uit, in deeze volkryke Stad, zonden kunnen
 „ ryzen, liet men de Heeren zelve naden-
 „ ken. Meer andere zwaarigheden zou de
 „ scheuring na zig sleepen, die beter bedagt
 „ dienden, dan gezeid. 't Omhelzen eener wel
 „ bepaalde verdraagzaamheid zou, daarente-
 „ gen, terstond, rust en stilte baaren. Leerin-
 „ gen, strydig met het algemeen geloove, zou-
 „ den, eendragtlyk, verbannen worden. De
 „ Kerkendienaars zouden in vriendschap met
 „ elkanderen omgaan, en dus den weg berei-
 „ den, tot het houden eener wettige en onpar-
 „ tydige Synode, daar de gevoelens nader
 „ vergeleeken zouden kunnen worden. De Ge-
 „ meente zou gestigt, en tot liefde en gehoor-
 „ zaamheid vermaand worden. De vriend-
 „ schap en 't goed verstand, tusschen de Ede-
 „ len en Steden, tusschen de Steden onderling,
 „ en tusschen de beste ingezetenen, liefheb-
 „ bers van den waaren Christelyken Hervorm-
 „ den Godsdienst, zouden, meer en meer,
 „ aanwassen, tot grootmaking van Gods
 „ naam, tot welstand des Vaderlands, en tot
 „ opbouwung der Kerke. Waartoe de Staaten
 „ al wat van hun eenigszins kon gevorderd
 „ worden, en de Gemagtigden den dienst van
 „ hunne Persoonen, als hiertoe herwaards ge-
 „ zonden, gaarne aanboden; welken dienst
 „ zy baden, dat voor aangenaam gehouden
 „ mogt worden (e).”

De

(e) Verhael der Deputatie naar Amsterd. gedrukt 1616.

1616. De aanspraak van de Groot werdt met veel
 aandagt aangehoord. De andere Gemagtigden
 bevestigden het goede oogmerk der Staaten.
 Muis, in 't byzonder, gaf te verstaan, dat die
 van Dordrecht zig by de meerderheid hadden
 gevoegd, om goede redenen, van welken hy,
 zo 't begeerd werdt, nadere opening wilde
 doen. De Vroedschap antwoordde, alleenlyk,
 dat zy op de zaak zou letten. Daarna zeide zy,
 dat zy haare meening den Staaten, door haare
 afgevaardigden, zou doen verstaan. De Ge-
 magtigden der Staaten zouden gaarne in nader
 onderhandeling gekomen zyn, om de zwaarig-
 heden der Amsterdammers op te lossen, wa-
 re 't mogelyk. Doch deezen dedden duidelyk
 genoeg merken, dat zy, hiertoe, niet gezind
 waren. Alleenlyk, gaven zy te kennen, dat zy
 rust en vrede zогten, en niet gaarne zouden
 zien, dat dezelve, door iemand hunner ingeze-
 tenen, ergens, gestoord werdt (f).

De Gemagtigden bemerkten, ligtelyk, dat
 men, met de bezending, niet gevorderd was,
 en keerden wederom naar den Haage. Midler-
 wyl, besloof de Vroedschap, by meerderheid
 van weinige stemmen (g) „ dat zy den waa-
 „ ren Christelyken Godsdienst, nu meer dan
 „ vyftig jaaren herwaards, hier te Lande, ge-
 „ oefend, zou handhaaven. Dat het ondienstig
 „ was voor den Staat, in den zelve, de min-
 „ ste verandering te gedoogen, dan by wege
 „ eener wettige Synode. Dat men, hierom,
 „ niet hadt kunnen bewilligen, in verschei-
 „ den

(f) Verhael der Deput. bl. 94 enz. BRANDT II. Deel, bl.
 183 enz.

(g) GROTIUS Verantw. Hoofdst. VIII. bl. 29.

„ den' voorstellingen, sedert het jaar 1611, 1616.
 „ gedaan; ook niet in den voorslag van der
 „ Staaten Gemagtigden. Dat men, wyders, niet
 „ kon toestaan, dat, op den naam der Stad
 „ Amsterdam, eenige Plakaaten werden ge-
 „ maakt, veel min uitgevoerd, tegen die van
 „ de Religie, dan na het overweegen en ver-
 „ handelen der geschillen, in eene wettige Si-
 „ node. Dat men, eindelyk, tot dien tyd toe,
 „ ook niet zou kunnen gedoogen, dat eenige
 „ Contraremonstrantsche Predikanten in hun-
 „ nen dienst geschorst, of van den zelve af-
 „ gezet werden, om dat zy, met de Remon-
 „ stranten, geene kerkelyke eenigheid konden
 „ houden; noch dat de Contraremonstranten
 „ gehinderd werden, in hunnen Godsdienst,
 „ onder dekfel van scheuring, of als zy zwaa-
 „ righeid maakten, om de Predikaatsien der
 „ Remonstranten, of der zulken, die't met de
 „ Remonstranten hielden, te hooren (b).” Men

De meer-
 derheid
 der Staa-
 ten be-
 sluit de
 voorige
 Resolu-
 tien te
 doen ag-
 tervol-
 gen.

„ bragt dit Besluit in de Vergadering der Staaten
 „ van Holland, die, midlerwyl, wederom, by
 „ meerderheid van stemmen, hadden vastgesteld,
 „ dat de voorige Resolutien op de vrede der
 „ Kerken zouden stand grypen, met die mee-
 „ ning nogtans, dat het gene, in eenigen der-
 „ zelve, van de Belydenis en Catechismus
 „ gezeid was, niet zo moest begreepen wor-
 „ den, als of men deeze twee schriften gelyk
 „ stelde met Gods woord: men hieltze alleen
 „ als Formulieren van eenigheid, die, naar
 „ Gods woord, verklaard moesten worden.
 „ Voorts werden Gekommitteerde Raaden

„ ge-

(b) TRIQLAND. bl. 714.

1616. „ gelast en gemagtigd, om de Resolutien, al-
 „ omme, in de Steden en ten platten Lande,
 „ te doen naarkomen (i).”

IV. Zulke srydige Besluiten van de meerder-
 Twist op heid der Staaten en van de Stad Amsterdam
 verschei- gaven, zo draze rugtbaar werden, geen gering
 den' voedsel aan de tweedragt. In sommige Steden,
 Plaatsen, werden Contraremonstrantsche Predikanten,
 ter gele- zwaarigheid maakende om in ééne Klasfis te
 genheid komen met Remonstrantschen, afgezet van
 van de hunnen dienst, en belet te prediken (k). Zekere
 srydige Huisluiden, te Grofthuizen, de Kerk hebbende
 Besluiten der Le- de opgebroken, om eenen afgezetten Predikant
 den van aldaar te doen prediken, werden aan regte ge-
 Holland. vorderd: doch verwierven, by 't Hof van Hol-
 land, schorsing der regtspleeginge, op voor-
 schryvens der Steden Amsterdam en Enkhui-
 zen. De Gekommitteerde Raaden namen dit
 den Hove zeer kwalyk. De zaak kwam, einde-
 lyk, nog voor de Staaten, dieze afdeeden tot
 genoegen van den Predikant; hoewel de op-
 breekers der Kerke boete geeven moesten, die
 hun, door den Schout van Hoorn, met ge-
 weld, werdt afgehaald (l). Omtrent deezen
 zen tyd, kreeg ook *Pieter Korneliszoon Hooft*,
 Drossaard van Muiden en Baljuw van Gooi-
 land, beroemd door zyne treffelyke Neder-
 landsche Historie en andere Schriften, aan-
 schryvens van Gekommitteerde Raaden, om
 den Contraremonstrantschen Predikanten in
 deezen oord, om vredes wille, te gemoet te ko-
 men,

(i) Zie Resol. Holl. 30 Sept. — 22 Octob. 1616. bl. 15 enz.
 BRANDT II. Deel, bl. 387.

(k) TRIGLAND. bl. 254.

(l) BRANDT II. Deel, bl. 407-414.

men, in 't beroep van eenen Predikant te Huizen (m). Daarentegen, stelden Baljuw en Mannen van Schieland tweescherpe Keuren tegen de afgezonderde vergaderingen der Contraremonstranten te Zevenhuizen en elders. De plaats, daar men byeenkwam, werdt, ten behoeve der armen, verbeurd verklaard: zulken, die in dezelve geleerd, en zulken, die de vergadering belegd hadden, verweezen, in eene boete van driehonderd guldens (n). De Groot hadt, op 't sterk aanhouden van Burgemeesteren van Rotterdam, de eerste dertwee Keuren, die de boete behelsde, ingesteld; doch hy riedt egter de uitvoering af. Ondertusschen, hadt de Baljuw eene schuur, te Zevenhuizen, daar men gepredikt hadt, reeds doen toespoken. Te Schoonhoven, kwam, omtrent deezzen tyd, of wat laater, een diergelyk scherp verbod uit, op het houden en bedienen der afgezonderde Contraremonstrantsche Vergadering aldaar (o).

De Staaten van Holland raadpleegden, mid-De Con-
 lerwyl, geduuriglyk, over 't wegneemen der trare-
 Kerkelyke geschillen; doch zonder tot eenig mon-
 vast besluit te kunnen komen, anders dan dat stranten
 de meesten verklaarden, zig te houden aan de winnen
 voorige Resolutien. Nogtans scheenen de Con- gunst,
 traremonstranten langs hoe meer begunstigers Leden
 te vinden onder de Leden, en de Groot, die van Hol-
 der Staaten Vergaderingen bywoonde, ver- land.
 klaarde, t'eenen dage, aan iemand „ dat Am-
 „ sterdam en de voorstanders der Contrare-
 „ mon-

(m) HOOFTS Brieven N. 48. bl. 41.

(n) TRIGLAND. bl. 765.

(o) VAN DEN SANDE V. Boek, bl. 74. TRIGLAND. bl. 791.

1616. „ monftranten ftout, de Advokaat en de an-
 „ dere Steden flauw waren, en dat de Re-
 „ folutie en alles in gevaar was (p).” Men viel
 nu den Staaten, dagelyks, laftig, met smeek-
 fchriften van klaagende Contraremonftrant-
 fchen, die om andere Predikanten verzogten,
 dan zy hadden. In Slagt- en Wintermaand,
 werden 'er eenigen gelezen, gefield op den
 naam der *bezwaarde en bedroefde Gemeenten in*
Gouda, Rotterdam, Schoonhoven, Briele, den Haa-
ge, Hazerswoude, Benthuizen, Zoetermeer, Ze-
venhuizen, Moordrecht en Maasland. Doch op
 deeze smeekfchriften, welken men hielt tot
 fcheuring te trekken, werdt niets beflooten (q).

Staat der
 Kerkely-
 ke ge-
 fchillen
 in de
 andere
 gewes-
 ten.

In Overyffel, daar men de beginsfels van dier-
 gelyke zwaarigheden ondervondt, volgden de
 Staaten het voorbeeld van die van Holland,
 verbiedende, in Lentemaand deezes jaars, al-
 len Predikanten het leeren der hooge gefchil-
 len van Gods eeuwige Predeftinatie (r). In
 Gelderland, hadt men in beraad geleid, of mien
 de Klaffen hooren zou, op een bekwaam mid-
 del van vereeniging, dan of de Staaten zelve
 iet, by voorraad, beraamen zouden: in welke
 laafte, de Kerkelyken groot mishaagen toon-
 den (s). Maar in Friesland, daar, na 't veran-
 deren der Regeeringe te Leeuwaarden, de Staa-
 ten genoegzaam allen de zyde hielden, welke
 men, in Holland, de Contraremonftrantsche
 noemde, kreegen de Klaffen bevel, om geene
 Pre-

(p) BRANDT II. *Deel*, bl. 419.

(q) Refol. Holl. 4 Nov. -- 22 Dec. 1616. bl. 34. TRIGLAND.
 bl. 394. BRANDT II. *Deel*, bl. 433.

(r) BAUDART. *Memor. VIII. Boek*, bl. 1. BRANDT II. *Deel*,
 bl. 440

(s) BAUDART. *Memor. VIII. Boek*, bl. 11. UYTENBOG. bl. 707.

Predikanten te vorderen tot den Kerkendienſt, dan die de Belydenis en Cateehismus onder-
tekenden (f). 1616.

Te Amſterdam, hielden de Contraremon-
ſtrantsche Predikanten, van tyd tot tyd, hei-
melyke Byeenkomsten: in eene van welken,
in Louwmaand des jaars 1617, vaſtgeſteld
werdt, geene Kerkelyke eenigheid meer te on-
derhouden met de Remonſtranten. Men ſtelde
dit Beſluit in geſchrift, welk, door veelen, ge-
tekend werdt. Eenigen, die zwaarigheid maak-
ten, werden 'er, door bezending, toe overge-
haald. Anderen bleeven weigerig (u). Eenige
maanden laater, verbonden veele Contrare-
monſtrantsche Predikanten, in eene Byeen-
komst in den Haage, de Vergadering van *Cor-
respondensie* of onderlinge verſtandhouding ge-
noemd, zig aan elkanderen, tot verdediging
van 't gene zy voor de zuivere Leere hielden,
tegen de Remonſtranten. Ook werdt hier, als
een kenmerk van de waare broederschap, vaſt-
geſteld, dat men zulken alleen voor broeders
hadt te houden, die de Remonſtranten en Re-
monſtrantschgezinden voor valsche Leeraars
verklaarden (v). Doch zulke Vergaderingen
hieldt men, omtrent deezen tyd en laater, ge-
duuriglyk, in verſcheiden' Steden. De Remon-
ſtranten deden het zelfde, te Rotterdam en
elders. In Louwmaand, haddenze wederom een
Vertoog opgeſteld, en den Staaten van Hol-
land overgeleverd, waarby zy klaagden, dat
hun-

(f) BAUDART. *Memor. VIII. Boek, bl. 32.*

(u) UYENBOGAERT, *bl. 701.* TRIGLAND. *bl. 689.* BAUDART.
Memor. IX. Boek, bl. 1, 26.

(v) *Zie de Acte by BRANDT II. Deel, bl. 462.*

1617. hunne partyen zig niet aan der Staaten Resolutien hielden: voorts, verlof begeerende, om 'er, insgelyks, van ontslaagen te zyn (w). De Wethouderschap te Rotterdam boodt, kort hierna, den afgezonderden Contraremonstranten aldaar eenen Predikant van hun gevoelen aan, die in de openbaare Kerke leeren zou; mids zy geenen afgezonderden Kerkenraad hielden. Doch zy hadden zig nu reeds verbonden, om geene Kerkelyke gemeenschap te houden met de Remonstranten. 't Voldeedt hun zelfs niet, dat *Nikolaas Grevinkhoven*, Remonstrantsch Predikant te Rotterdam, op wien men 't meest schein gelaaden te hebben, op raad van den Pensionaris de Groot, vrywillig afstand deedt van zynen dienst (x). De Remonstranten verbonden zig, eerlang, in den Haage, ook onderling nader aan elkanderen, stellende zekere punten van eenigheid op, welken zy, door de Predikanten, die gemeenschap met hen houden wilden, lieten tekenen. Onder anderen, werdt, in dezelve, verklaard „ dat zy, ziende hunne partyen, „ welken zy *scheurmaakers* noemden, afwyken „ van de Resolutien der Staaten, zig ook niet „ langer aan deeze Resolutien zouden kunnen „ houden; maar hun gevoelen, openlyk, moeten leeren, met wederlegging van 't gevoelen hunner partyen. Voorts, wilden zy „ Christelyke eenigheid houden met zulke „ Predikanten van het verschillend gevoelen, „ die hen begeerden te verdraagen (y).”

De

(w) BRANDT II. Deel, bl. 465.

(x) BRANDT II. Deel, bl. 464-468.

(y) Zie BRANDT II. Deel, bl. 513.

De Staaten, in Lentemaand, in 's Prinſen 1617.
 byzyn, raadpleegende, op de kerkelyke ver- Voorſlag
 ſchillen, floeg zyne Doorlugtigheid voor „ dat van den
 „ men den *Religiens verwanten*,” dus noemde hy Prinſe, ter
 de Contraremonſtranten gemeenlyk „ moet Vergade-
 „ toelaaten, vryelyk te prediken, en dat men ringe van
 „ de verlaaten' Leeraars, by verdrag, weder- Holland.
 „ om moest aanneemen: of, kon dit niet ge-
 „ ſchieden, anderen van dezelfde gezindheid
 „ beroepen, in derzelve plaats.” Eenige Le-
 den bewilligden in deezen voorſlag (z); doch
 men kwam tot geen beſluit.

Tot hiertoe, was de ſcheuring der twee par- VI.
 tyen nog niet zeer openlyk geſchied; doch, na Oor-
 't neemen van de voorgemelde beſluiten, in ver- ſprong
 ſcheiden' Kerkelyke Byeenkomſten, ging men der af-
 verder, en kwam tot openbaare afzondering: ring,
 waartoe ook de Remonſtranten, op Plaatsen, te Am-
 daar zy de Wethouderschap tegen hadden, al ſterdam.
 van den aanvang deezer jaars, hadden beſloot-
 ten. Eenige Leden der Walfche Gemeente te
 Amsterdam, misnoegd om 't afzetten van Gou-
 lart, waarvan wy, te vooren (a), gewaagd heb-
 ben, vereenigden zig, ſedert, met de Remon-
 ſtrantschgezinden, en hielden, in deeze Stad,
 de eerſte afgezonderde Byeenkomſten, in klei-
 nen getale, op afgelegen' Plaatsen. Hier pre-
 dikte eerſt voor hun, in de Fransche taale, *Jakob Batelier*, Student in 't Walfche Kollegie te
 Leiden. Doch de Nederlandsche Remonſtran-
 ten te Amsterdam zогten, kort hierna, eenen
 Predikant van hun gevoelen op, die in 't Ne-
 der-

(z) Refol. Moll. 2 Maart 1617. by BRANDT II. Deel, 66
 462.

(a) Bl. 26.

1617. derduitsch voor hun predikte. *Christiaan Sopi-
gius*, Predikant te Warmond, deedt dit, voor
t eerst, in 't huis van den Timmerman en
Houtkooper *Willem Sweersen*, op Vlooijen-
burg. Sommige yverige Contraremonstranten
spraken den Leeraar openlyk tegen, hem hee-
tende liegen. Doch anderen van dezelfde ge-
zindheid bestrafden hen, hierover. Daarna
huurden de Remonstranten van *Herman Ren-
dorp*, een' aanzienlyk' burger, een' grooten
Spyker of Pakhuis, op Dwarsboomflood, die,
terstond, tot eene Predikplaats bekwaam ge-
maakt werdt. De Predikanten der openbaare
Kerke namen dit zeer euvel, en predikten 'er
tegen. Men vondt verscheiden' schtschriften
aangeplakt en gestrooid, tegen het prediken
der Arminiaanen, niet zonder bedreigingen
van derzelver byeenkomsten te zullen stooren.

De Ver-
gadering
der Rem-
onstranten
aldaar
wordt,
door 't
graauw,
gestoord.

Ook viel het graauw, op den twaalfden van
Sprokkelmaand, onder de preeke, in der Re-
monstranten Vergaderplaats, onder een by-
ster getier van *val in, val in, sta dood, sta dood
den Predikant, dien scheurmaaker*. En werdt hy
niet dan met groot gevaar gered, en, door den
Brouwer in de Haan, *Pieter Evertszoon Hulft*,
geborgen. Maar alle de glazen van 't Pakhuis
werden uitgesmeeten, de houten vensters ver-
broken, de vergaderden, die elk naar een goed
heenkomen zogten, met slyk geworpen, ge-
stooten, verjaagd en nageroepen: waarna de
woeste hoop wederom naar 't pakhuis keerde,
daar banken en predikstoel en al wat los was
vernield werdt, tot dat de Schout, des avonds
ten zes uuren, derwaards getrokken, de plon-
deraars verdreef. Tegen den volgenden Zon-
dag,

dag, vondt men wederom verscheiden' dreigende schotschriften aangeplakt, om de Remonstranten af te schrikken van 't prediken. Ook kwam 't graauw, op dien Zondag, zynde den negentienden van Sprokkelmaand, al een uur voor den opgang der Zonne, aan verscheiden' oorden der Stad, op de been, om Arminiaansche vergaderingen te stooren. Een deel liep den Schout agter na, die juist toen goedgevonden hadt, naar Paapsche byeenkomsten onderzoek te doen. Omtrent half negen uren, schoolde een hoop volks samen voor 't huis van *Rem Egbertszoon Bisschop*, op den Singel of Koningsgraft, het zesde ten noorden der Bergstraate. Deeze man, een broeder van den Professor Episcopijs, was bekend voor yverig Remonstrantsch. De Predikant Sopingius hadt by hem t'huis gelegen. En men hadt het graauw diets gemaakt, dat hier gepredikt werd: 't welk ligtelyk geloof vondt. Men viel dan aan op dit huis, eerst met schellen tot de schel brak, toen met werpen in de glazen, en met bonzen op de deur. De Schout *Willem van der Does*, verzogt, uit den naam van eenen der Regenten, tot het stillen van den oproer, begaf zig, ten dien einde, derwaards. Zo deedt ook de Onderfchout *Arend Elbertszoon Haan*, met zyne dienaars. Doch zy vertrokken, na een half uur, wederom, zeggende, geenen last van Burgemeesteren te hebben, om daar, den gantschen dag, te blyven. 't Graauw riep toen, *de Schout gaat weg: 't huis is ons ten prys, met al wat 'er in is*. Straks werd de deur, met een' balk, opgeramd. 't Geboefte viel in 't huis, daar alles geplonderd, vernield en geroofd werd.

1617.

't Huis
van Rem
Egberts-
zoon Bis-
schop
wordt
geplon-
derd.

1617. Rem Egbertszoon hadt, zo wel als de Schout, reeds te vooren, verzekerd, dat'er geene Vergadering tot zynent gehouden werdt. Doch't hadt hem niet mogen baaten. Hy was nu, met zyne Huisvrouw en gezin, 't gevaar ontweeken. De schade, welke hy, aan geld en goederen, geleeden hadt, begrootte hy, sedert, op meer dan vyfduizend guldens. Hy hielt voor zeker, dat het graauw, door eenigen, met geld, omgekogt was, om hem tot een voorbeeld te stellen, en elk, in Amsterdam, af te schrikken van het houden en bywoonen der Remonstrantsche Vergaderingen. Doch daarna werden ook de huizen van zynen broeder, *Jan Egbertszoon Bisschop*, en van anderen gedreigd met plondering, die egter belet werdt (b). De Wethouderschap verklaarde, by eene Keure van den eenentwintigsten „ dat de Remonstranten, met het houden hunner afgezonde vergaderingen, oorzaak gegeven hadden tot den gepleegden moedwil, op welken men, egter, ernstig onderzoek dagt te doen. Te gelyk, werdt gelaft, dat elk, die zig aan den waaren Christelyken Hervormden Godsdienst begeerde te houden, zig wagten moest, voor 't bywoonen van afgezonde vergaderingen, en vooral, voor 't leenen of verhuuren van plaats tot dezelve (c).” De Staaten van Holland, kennis der plonderinge van Rem Bisschops huis bekomen hebbende, vermaanden, ten zelfden dage, de Steden van 't Noorderkwartier, tegen diergelyke zwaarigheden, op haare hoe-

Keur tegen 't plonderen.

(b) BRANDT II. *Deel*, bl. 473-500.

(c) BAUDART. *Mémol.* IX. *Boek*, bl. 16.

de te zyn (d). Voorts, raakten 'er, te Amsterdam, eenigen in hegtenis, die men handdaadig hieldt aan de plondering; doch zy werden allen, met der tyd, zonder, of met eenigen borgtogt, ontslaagen. De Amsterdamsche Remonstranten vervoegden zig, in Lentemaand, met twee Vertoogen, aan de Staaten van Holland, derzelve bescherming verzoekende, Remonstrants, dat hun, in de openbaare Kerke, eenige Predikanten van hun gevoelen mogten vergund worden, of, kon dit niet zyn, dat men hun vryheid gawe tot het houden van afgezonderde vergaderingen. De afgevaardigden van Amsterdam ter Dagvaart van Holland noemden het eerste deezer twee vertoogen *oproerig*, en begeerden 'er zig niet nader op te uiten, voor dat de andere Leden zouden verklaard hebben, of de Stad Amsterdam kwalyk gedaan hadt, dat zy den ouden, waaren, opregten, Christelyken, Hervormden Godsdienst, tot hiertoe, hadt gehandhaafd. Men besloot, eindelyk, de verzoekers te wyzen aan de Wethouders hunner Stad, wien zy een diergelyk smeekschrift overleverden. Doch hun verzoek vondt geen ingang (e). Zy kreegen, hierom, van tyd tot tyd, grooter' afkeer van de Stads Predikanten, die sommigen hunner, met naame Rem Egbertszoon Bilschop, eerlang, ook het Avondmaal ontzeiden. Sedert, gingen zy, nu en dan, naar Abkoude, naar Vreeland, en elders hieromtrent ter preeke (f).

Maar,

(d) Refol. Holl. 21 Febr. 1617. bl. 32.

(e) Refol. Holl. 10, 21. Maart 1617. bl. 57, 71. BRANDT II. Deel, bl. 503, 508, 510.

(f) BRANDT II. Deel, bl. 501, 507, 512.

1617. VII. Oorsprong van 't inneemen der Klooster Kerke, in den Haage, door de Contraremonstranten.

Maar, op andere Plaatsen, gelukte het den Contraremonstranten beter, dan den Remonstranten te Amsterdam, afgezonderde vergaderingen te houden. Zelfs maakten zy zig, aar verscheiden' oorden, van de openbaare Kerken meester. In den Haage, was, tot hiertoe, de zetel der Remonstranten geweest. Want schoon hier, in de Nederduitche Gemeente, drie Contraremonstrantsche Predikanten waren, hielden twee derzelveu gemeenschap, met den eenigen Remonstrantschen Predikant, Joannes Uitenbogaard. Doch de derde en jongste, *Henricus Rosæus*, was, sedert eenigen tyd, in geschil geraakt, met Uitenbogaard; 't welk zo hoog liep, dat Rosæus zig onthieldt van 't Avondmaal, welk Uitenbogaard uitdeelen moest. De Staaten, geen middel hebbende konnen vinden, om Rosæus tot het opvolgen hunner Resolutien te beweegen met gemoede, hadden hem, hierop, geschorst in zynen dienst. Sedert waren hy en de zynen naar Ryswyk ter preekgegaan (g). Ook hadden de Raaden *Kouwenburg*, *Rosa* en *Baarsdorp*, de Griffier van den Hove *Antboni Duik* en anderen verklaard, dat zy Uitenbogaard niet langer konden hooren prediken, met een goed geweeten (h). De Advokaat Oldenbarneveld hadt hierop Prinse Maurits, wien hy, tot hiertoe, over de kerkelyke geschillen, niet gemoeid hadt, verzogt, „ dat hy zig voegen wilde by de Staaten, tot „ handhaving van 't gezag der hooge Over- „ heid; also men klaarlyk zag, dat alles op

„ par-
(g) UYTENBOG. Leven en Verantw. Cap. VIII. bl. 69 106. TRIGLAND. bl. 274-282.

(h) UYTENBOG. Leven Cap. IX. bl. 107, 108.

„ partyfchap uitliep.” Doch de Prins verklaarde „ zig altoos onzydig gehouden te hebben, „ te gelyk begeerende, dat men hem buiten ’t „ gefchil liete (i).” Uitenbogaard kwam ook te woorde met zyne Doorlugtigheid, en ontdekte klaarlyk, dat hy naar de zyde der Contraremonftranten helde, onder anderen beweerende, dat elke party eene Kerk hebben, en afzonderlyk Avondmaal houden moest: ’t welk Uitenbogaard voor openbaare fcheuring hieldt (k). De Haagfche Contraremonftranten verzogten, federt, om eene Kerk. De Staaten oordeelden wel, dat zy zig behoorden voldaan te houden met de openbaare Kerke, daar twee Predikanten van hun gevoelen leerden; doch ftonden hun egter de Gafthuiskerk toe, mids zy geen en afzonderlyken Kerkenraad hielden. Maar hierin maakte men zwaarigheid. ’t Prediken in de Gafthuiskerke duurde egter (l), van den aanvang deezes jaars, tot in Hooimaand (m). Toen werdt, op den negenden, de Kloofter-Kerk ingenomen, door de Contraremonftranten (n). Men wil, dat deeze Kerk, welke men niet gewoon was te gebruiken tot den Predikdienst, eenige maanden tevooren, bezigtigd was, door den Prinfe (o). Men was nu bezig om dezelve te herftellen, op laft der Staaten van Holland (p).

De

(i) Refol. Holl. 23 *January* 1617. *bl.* 15. UYTENBOG. Aant. by BRANDT II. *Deel*, *bl.* 340.

(k) UYTENBOG. *Leven Cap.* IX. *bl.* 108, 109.

(l) D. CARLEYONS *Letters in the Cabala or Myfteries of State P. I. p.* 173.

(m) UYTENBOG. *Leven Cap.* IX. *bl.* 122, 123, 124, 134.

(n) Refol. Holl. 21, 27 *July* 1617. *bl.* 164, 170.

(o) UYTENBOG. *Leven Cap.* IX. *bl.* 135.

(p) Refol. Holl. 23 *Maart* 1617. *bl.* 75.

1617. De Prins ging, den volgenden Zondag, voor
 VIII. 't laatst, in 't gehoor van Uitenbogaard. Doch
 Prins op den driewintigsten begaf hy zig naar de
 Maurits Klooster-Kerke (q), sedert, de *Prinses Kerk* (r),
 gaat in de genoemd, verzeld van Graave Willem Lode-
 Klooster. wyk en van een aanzienlyk gevolg van Hee-
 Kerk. ren: welk, van tyd tot tyd, aanwies. Doch
 de Prinses Weduwe van Oranje en haar Zoon
 Graaf Fredrik Henrik, de Advokaat Olden-
 barneveld, de Heeren van Asperen, van Veen-
 huizen, van der Myle, van Groeneveld, de
 Jonkheeren van Sevender en van Liere, de
 Heeren Huigens, Melander, Martini, de Wet-
 houders van den Haage en andere luiden van
 aanzien hielden zig by de groote Kerke, daar
 de Remonstranten nog verdraagen werden (s).
 Maar men moet hier aanmerken, dat Groene-
 veld de oudste Zoon, Veenhuizen en van der My-
 le Schoonzoonen waren van den Advokaat (s).

Afzon-
 dering
 in andere
 Steden.

De afzondering hadt dus, in den Haage, haa-
 re volkomen' gedaante gekreegen. In sommige
 andere Steden, was zy nog geweldiger toege-
 gaan. Te Oudewater, hadt de Contraremon-
 strantsche Predikant *Joannes Lydius* zig afge-
 zondert van de Klasfis, zonder zig, door de
 Wethouderschap, door de Staaten, of door
 derzelver afgezonden te laten beweegen
 tot hereeniging. De opschudding, die hieruit
 ontstondt, was op 't hevigst ten tyde der ge-

WOON-

(q) UYTENBOG. *Leven Cap. IX. bl. 141.*

(r) BAUDART. *Memor. IX. Boek, bl. 85. BRANDT II. Deel, bl. 556, 646, 647.*

(s) Remonst. *in de Waaragt. Hist. van J. v. OLDENBARNEV. bl. 168, 169.*

(t) Ik vind deezen naam, reeds in de *Resolutien van Holland* van den 16 November 1618, *bl. 366.*

woonlyke verandering der Wethouderen, welke men genoodzaakt werdt te doen, naar den zin der yveraaren, die Lydius zyde hielden (t). Te Heusden, daar men, tegen dank der Wethouderen, Contraremonstrantsche Predikanten ingevoerd hadt, drong men den Drossaard, wat laater, in eenen oloop, tot het maaken van merkelyke verandering, in de wettelyk verkooren Magistraaten, welken men hieldt, niet te zyn van den ouden Hervormden Godsdienst (v). In den Briele, lieten eenigen zig verluiden, dat zy de Kerk zouden inneemen, daar kwame van wat 'er van wilde: 't welk de Wethouders bewoog, op hunne verzekerdheid verdagt te zyn (w). Sommige schippers stelden, in hunne vlaggen, 's Prinzen wapen, met dit byschrift: *Liever met Oranje te leggen in 't veld, dan langer met de Arminiaanen te zyn gekweld*. Ook zag men, in openbaaren druk, een' lyst der Steden en Sterkten, die het hielden tegen de Arminiaanen (x). Doch deeze dingen schynen laater gebeurd te zyn. Men wil, dat de Contraremonstranten sterk waren aangemoedigd, tot diergelyke onderneemingen, door eenen Brief des Konings van Groot-Britanje, in de Lente deezes jaars, in 't licht gekomen, en zeer veel verschillende van den Brief, dien hy, te vooren, aan de Staaten geschreeven hadt, alzo hy niet meer riedt, de geschillen verdraaglyk te verklaaren, maar dezel-

(t) Resol. Holl. 25 Febr. 22 April 5, 12, 20, 25 May 1617. bl. 39, 106, 117, 123, 127, 130, 153. TRIGLAND. bl. 1024.

(v) GROTIUS Verantw. Hoofdst. IX. bl. 96.

(w) Resol. Holl. 5 Aug. 1617. bl. 177.

(x) GROTIUS Verantw. Hoofdst. IX. bl. 96.

1617. zelve te besliffen, door eene Nationaale Synode (y). Sommigen meenden, dat men hem, van hier, te kénnen gegeven hadt, dat, met het dryven der verdraagzaamheid, eene verandering in de Regeering deezer Landen beoogd werdt, ten zynen nadeele; en dat hy, hierdoor, tot het afzenden van zulk een' Brief bewoogen geworden was (z). Vast gaat het, dat de Engelsche Gezant, Dudlei Karleton, in Sprokelmaand te voeren, uit den Haage, naar Engeland, geschreeven hadt „hoe verscheiden” „luiden op hem begeerd hadden, dat hy eenen brief van zyne Majesteit aan Prins Maurits moest zoeken te verwerven, waarby „deeze aangezet werdt, om in zynen yver „voor de waare Leere te volharden (a):” op welk schryven, 's Konings brief gevolgd was.

IX.
Raad-
pleegin-
gen op
het hou-
den eener
Nationa-
le Si-
node.

't Houden of niet houden eener Nationaale Synode was, federt het ontvangen van den Brief des Konings van Groot-Britanje, de hoofdzaak geweest, die, tusschen de Gewesten en Steden, betwist werdt. De Staaten van Zeeland zonden, in Bloei maand, Gemagtigden naar den Haage, om ernstelyk aan te houden by die van Holland, op het spoedig byeenroepen eener Nationaale Synode. De Gemagtigden hadden hunnen last eerst geopend aan zyne Doorlugtigheid, die, bevindende dat dezelve, onder anderen, bestondt in eene aanraading tot voorkoming en heeling van scheuring, gezeid zou hebben, *het is te laat: de scheuring*

(y) BAUDART. Memor. IX. Boek, bl. 59.

(z) BRANDT II. Deel, bl. 525.

(a) D CARLETON'S Letters in the Cabala or Mysteries of State P. I. p. 173.

ring is 'er alreede: waarop zy beslooten hadden, van dit gedeelte van hunnen last niet te repen. Eenige dagen laater, deden ook de Staaten van Gelderland die van Holland verzoeken om te bewilligen in het houden eener Nationaale Sinode, onder 't gezag hunner Hoog-Mogendheden, de Heeren algemeene Staaten. Ook hadden Friesland en Groningen en Ommelanden Gemagtigden naar den Haage gezonden, dringende, van gelyken, op het byeenroepen eener Nationaale Sinode, door de Vereenigde Gewesten (b). 't Liep aan tot in Oogstmaand, eer de Staaten van Holland goedvonden te antwoorden op den voorslag, door die van Zee-land gedaan. Doch eer wy dit verhaalen, keeren wy ons, kortelyk, tot het weinige, welk, omtrent deezzen tyd, in algemeene en krygs-zaaken, voorgevallen is.

De Hertog van Savoye, in oorlog geraakt met Spanje, deedt, in Lentemaand deezes jaars, door zynen Gezant, *Guillet de Monchou*, de algemeene Staaten verzoeken, om onder de algemeene Staaten verzoeken, om onder vierhonderd paarden, behalven eenige krygs-behoefden. Doch de Staaten, onlangs onder-vonden hebbende, hoe weinignuts een Leger van Nederlanders doen kon in Italie, en in de aangrenzende gewesten; beslooten den Hertog, liever, met vyftigduizend guldens ter maand, te ondersteunen. Zo veel belang steldenze 'er in, dat hunnen ouden vyand afbreuk gedaan werdt (c). De Fransche Gezant, du Mau-

1617.

X. Onder-stand aan den Hertog van Savoye.

(b) Zie BRANDT II. Deel, bl. 545-553.

(c) Resol. Holl. 21 Maart 1617. bl. 80. Notul. Zeel. 13 Apr. 1617. bl. 93. BAUDART. Memor. Fr. Boek, bl. 100, 109. VAN DEN SANDE V. Boek, bl. 72.

1617. Maurier, hadt de Staaten, uit den naam zyns Meesters, ook kragtelyk, tot het ondersteunen des Hertogs van Savoye, aangezet (*d*). In de Lente des volgenden jaars, werdt de vrede eerst getroffen, door bemiddeling van den Paus en den Koning van Frankryk.

XI. Over 't heffen der tollén op den Rynstroom, was, onlangs, geschil gereezen tusschen de Vorsten van Brandenburg en Nieuwburg. De laatste wilde den tol, die te Rees geheeven werdt, te Burik doen heffen, daar 't van ouds plagt te geschieden: 't welk de eerste niet gehengen wilde, alzo hy meer meester was van 't gene, te Rees, daar Staatsche bezetting lag, ontvangen werdt, dan van 't gene, te Burik, werdt geheeven. Hy deedt, hierom, by Plakaat, verklaaren, dat de schippers te Rees zouden moeten vertollen, alshoonze zulks reeds te Burik gedaan hadden. De Nederlandsche Koophandel langs den Ryn werdt merkelyk belemmerd, door deezen twist. De algemeene Staaten zonden, eindelyk, in 't voorjaar, Gemagtigden af, die te wege bragten, dat de schippers, borg stellende voor den tol, vryelyk voorby vaaren mogten, tot dat het geschil tusschen de Vorsten gevonden zou zyn (*e*).

Klagten over inbreuk op 't Bestand.

Het beslaan van eenige Nederlandsche schepen in Spanje gaf den Staaten, ten deezen tyde, wederom stoffe, tot klaagen over inbreuk op 't Bestand. Ook reezen 'er, geduurig, geschillen op de grenzen, die nog niet behoorlyk geregeld waren. De Aartshertogen zonden, in 't najaar, twee Gemagtigden naar den Haage, om

(*d*) AUBERY Memoir. p. 492.

(*e*) BAUDART. MEMOIR. IX. Boek, bl. 109.

om deeze gefchillen te effenen (f), en veelligt ook, om den staat der Kerkelyke oneenighe- 1617.
den, van naby, te befpieden, op datze 'er, in
tyd en wyle, hun voordeel mede zouden mo-
gen doen. Doch ik vind niet, dat zy iet van
belang hebben uitgevoerd.

In 't Noorden, ftondt het, dit jaar, zeer on-De Ko-
rustig. De Koning van Deenemarke wapen-ning van
de zig, zo men vermoedde, tegen de Han-Zweeden
ze-Steden, die ook volk aannamen en zig verzoekt
verfterkten; gelyk Hamburg, in 't byzonder, ten om-
deedt. De Koning van Poolen bereidde zig, onder-
insgelyks, ten oorloge, tegen den Koning van stand te-
Zweeden, 't welk deezen bewoog, eenen ge- gen Poo-
zant te zenden naar den Haage, die, op den len.

zesden van Slagtmaand gehoor verworven
hebbende, de Staaten ernstelyk verzogt, om
onderstand. Doch de zaaken ftonden, ten dien
tyde, hier, zo verward, dat men het antwoord
op zyn verzoek verschoof (g). In 't begin des
völgenden jaars, na dat de Poolen in Lyfland
gefallen waren, ftondt men den Koning van
Zweeden veertigduizend guldens toe ter
maand. De Grootvorft van Muskovie, die bei-
de met Poolen en Zweeden overhoop lag, ver-
zogt toen de Staaten ook om onderstand, die
hem egter geweigerd werdt, waarop hy vre-
de maakte met den Koning van Zweeden (h).

In Hooimaand deezes jaars, keerde *Willem XII:*
Korneliszoon Schouwen van Hoorn, te rug in Zee- Ontdek-
land, van eene reize rondsom den aardkloot, king der
Straat
door van Le

(f) BAUDART. Memor. IX. Boek, bl. 202.

(g) BAUDART. Memor. IX. Boek, bl. 126. Zie ook Resol-
Holl. 23 Maart 1617. bl. 76.

(h) BAUDART. Memor. IX. Boek, bl. 100, 101.

1617. door hem en *Jakob le Maire*, Zoon van Izaak le Maire, voorheen Koopman te Amsterdam (i), doch nu te Egmond woonagtig, voor re-
 kening van eenige byzondere Perfoonen, met
 twee fchepen, ondernomen. De vaart beoos-
 ten de Kaap de goede Hoop, en westwaards,
 door de Straat van Magellaan, was, hier te
 Lande, allen byzonderen Perfoonen verboden,
 en stondt alleen der Oostindifche Maatschap-
 pye vry. Maar de oude Le Maire hadt gedagt,
 dat 'er een doortogt te vinden zou zyn, bezui-
 den de Straat van Magellaan. 't Ontdekken
 van deezen doortogt, sedert de *Straat van Le
 Maire* genaamd, was het merkwaardigste, welk
 op deeze reize voorviel. Schouten, die, voor
 Schipper, en Le Maire, die voor Opper-Koop-
 man voer, op het grootfte der twee fchepen,
 deden deeze merkwaardige ontdekking, in 't
 begin des jaars 1616 (k). Zy vonden ook ee-
 nige Eilanden, welken zy naar de Staaten, naar
 Prins Maurits, en naar Barneveld noemden.
 Van de Straat zelve en van de Eilanden na-
 men zy, ten zelfden tyde, by eene plegtige ver-
 klaaring, bezit, uit den naam van de algemeene
 Staaten en van Prinse Maurits (l).

Walvis-
 fchen
 voor
 Scheve-
 ningen
 gestrand.

Voor Scheveningen waren, dit jaar, vier
 Walviffchen gestrand en gevangen (m). Men
 hielt dit toen, schoon 't meermaalen gezien
 was, in 't gemeen, voor eene voorbode der
 naderende beroerten. Doch tegenwoordig zou
 men 'er eer uit besluiten, dat 'er overvloed van
 Wal-

(i) Zie IX. Deel, bl. 337.

(k) W. C. SCHOUTENS Reize bl. 79, 80.

(l) Voir Supplém. au Corps Diplom. Tom. II. P. I. p. 282.

(m) BAUDART. Memor. IX. Boek, bl. 97, 202.

Walvifch in 't Noorden was, en onze Walvifchvangers zouden 'er door aangemoedigd worden, om fterker ter viffcherye uit te ruften. 1617.

Gelyk men, eenige jaaren geleeden, met De Purgoeden uitflag, de Beemfter bedykt en droog-gemaakt hadt, zo verwierven Edam en Monnikendam, in Zomermaand deezes jaars, Oktroi van de Staaten van Holland, om de Purmer, een kleiner Meer tuffchen de twee genoemde Steden, te doen bedyken (n). 't Gefchiedde egter niet, voor den jaare 1620, waarvan de binnenlandsche onlusten, die ook de Regeeringen der twee gemelde Steden verdeeld hielden, vermoedelyk, eene der voor naamfte oorzaaken zullen geweest zyn.

De draad der gefchiedeniffe leidt ons wederom tot het verhaal deezer onlusten, die, in dit en eenige volgende jaaren, het gewigtigfte gedeelte onzer Vaderlandsche Historie zullen uitmaaken.

Men hadt nu, te Oudewater en elders, gezien, dat de onderlinge verdeeldheid niet alleen uitliep, op fcheuring in de Kerke: maar dat 'er ook ongewoone veranderingen in de Regeering der Steden door te wege gebragt werden. Zy, die, naderhand, de zyde der demonftranten hielden, hadden, al in den aanvang der oneenigheid, ongewoone poogen gedaan, om luiden van hunne gezindheid op 't kuffen te helpen, op meerderheid der Regenten hun tegen Te Utrecht, was 't ook, van de andere zyde,

XIII. De fcheuring in de Kerk
aanleiding tot ongewoone verandering in de Regeering.
al

(n) Refol. Holl. 8, 9 Jany 1617. bl. 142, 144. Groot-Plakaarb. II. Deel, kol. 1719.

(o) Zie hier voor, bl. 22, 24.

1617. al vroeg, ondernomen (p), hoewel 't mislukt was. Doch nu, sterker en openlyker ondersteund wordende, begonden de Contraremonstranten zulke veranderingen, aan verscheiden oorden, met beteren uitslag, in 't werk te stellen. Men beproefde zyne kracht eerst in de kleine Steden, die geene stem hebben ter Staatsvergaderinge, van zins, naar 't schynt, om, daarna, tot de stemmende Steden van Holland over te gaan. De Advokaat Oldenbarneveld bespeurde wel haast, waar 't op aangelegd ware. Verscheiden' Leden der Vergaderinge ontdekten 't, zo wel als hy. En naardemaal weinigen geneigd waren, het bewind, hun toevertrouwd, af te staan, raadpleegde men, terstond, op de beste middelen, om zig te verzekeren, tegen beroerten in de Steden, waaruit verandering in de Regeering te dugten was. Veelen begonden zelfs te gelooven, dat de Godsdienst slegts tot een' dekmantel gebruikt werdt, om deeze verandering uit te werken (q). Men kreeg vermoeden, dat zyne Doorlugtigheid zelve hieronder roeide, of dat, ten minsten, eenigen zyner voornaamste aanhangeren, hunne eigen' bevordering zekende door 's Prinzen verheffing, hem gaarne tot Graave van Holland, waartoe wylen Prins Willem zo goed als aangenomen was, of tot Heere der Vereenigde Gewesten zouden hebben zien verklaaren, dat zy meenden, niet dan na 't veranderen der tegenwoordige Regeeringe, 't welk, dagt men, alleen door oproer te bewerken was, te zullen kunnen geschie-

(p) Zie bl. 25.

(q) GROTIUS Verantw. Cap. XIX. bl. 194. Zie ook de Voorz.

schieden. Ook hadt men den Prins doen gelooven, dat de Advokaat en de tegenwoordige Regeering de vermindering van zyn gezag zogten (r), immers niet ligt bewilligen zouden in zyne verheffing: en dat de Contraremonstranten, daarentegen, zeer op het vermeerderen van 's Prinses gezag gesteld waren: waarom men hem, t'eenigen tyde, hadt hooren zeggen, dat hyze bieldt voor de oude Gereformeerden, die zynen Vader op den stoel gezet hadden (s). Op zulke vermoedens en redenen, beslooten dan de tegenwoordige Regenten, dat zy, voor de rust in de Steden, waarvan de behoudenis hunner agtbaarheid afhing, op eene byzondere wyze, behoorden te waaken.

Dit kon geschieden, door middel der gewoonlyke Lands soldaaten, of door de schut-^{XIV.} teryen, of, door van nieuws geworven' kne-^{Oorzaaken van 't} ten uit de Ingezetenen, welken men, hier te ^{aanneemen der} Lande, *Waardgelders* plagt te noemen, veel-^{Waardgelders.} ligt, om dat zy, zonder daadelyk te dienen, zig, om *geld*, gereed hielden, tot het voeren der wapenen in tyd van nood, tegen welken zy *bewaard* werden. Doch de gewoonlyke Lands soldaaten lagen niet in alle Steden, alwaar men onraad vreesde. In Haarlem, in Leiden, in Hoorn, was geene bezetting. De Prins ook, die 't voornaamste gezag oefende over 's Lands Krygsvolk, hadt verklaard, dat hy *verstonde*, niet te doen jegens die van den Hervormden Godsdienst, waardoor hy de Contraremonstranten alleen betekende, van welken de tegenwoor-

(r) UYTENBOG. Leven en Verantw. Cap. IX. bl. 122, 124, 135. Cap. X. bl. 156.

(s) UYTENBOG. Dageg. by BRANDT II. Deel, bl. 558.

1617.

dige Regeering de meeste opschuddingen vreesde. Ook hadt zyne Doorlugtigheid zwaarigheid gemaakt, om die van Oudewater, na den moedwil aldaar gepleegd, op hun verzoek, nog een vendel knegten toe te staan. En sommige Hopluiden, bezetting houdende in de Steden, hadden verklaard, mondelingen of schriftelyken last te hebben van den Prinse, om de Wethouders niet te gehoorzaamen, in zaaken, spruitende uit het stuk van den Godsdienst. Alle deeze redenen deden de meeste Steden besluiten, dat zy zig op de gewoonlyke bezettingen, al werdenze haar al toegestaan, niet zouden kunnen verlaten (t). Op de schut-teryen, grootendeels, de zyde der Contraremonstranten toegedaan, was geheel geen staat te maaken. Men kwam, hierom, tot het aanneemen van Waardgelders, in zulke Steden, die dezelve oordeelden te behoeven. De meerderheid der Staaten van Holland nam, op den vierden van Oogstmaand, een besluit, welk de Contraremonstranten, sedert, *de scherpe Resolutie* genoemd hebben. 't Liep op deezzen zin: „ De Staaten, gezien hebbende 't ge-
 „ ne, dit jaar, in verscheiden' Steden, als Haar-
 „ lem, Amsterdam, Schoonhoven, Briele, Ou-
 „ dewater, Woerden, Heusden, en vooral in
 „ den Haage, tegen de orde, vryheden en ge-
 „ regtigheden der Landen en Steden, voorge-
 „ vallen was; en te vergeefs, de Steden, wel-
 „ ken nog zwaarigheid maakten, om zig te
 „ voegen met de overige Leden, hebbende
 „ zoeken over te haalen tot eenigheid, zelfs
 „ door

Bestuit
 der Staa-
 ten van
 Holland
 van den
 vierden
 van
 Oogst-
 maand,
 de *sch-
 pe Reso-
 lutie* ge-
 naamd.

(t) GROTIUS Verantw. Cap. X. bl. 205.

„ door de aanbieding van 't beroepen eener. 1617.
 „ Provinciaale Sinode; hadden, eindelyk, be-
 „ slooten, de Nationaale Sinode, door som-
 „ migen verzogt, alsstrydig met de hoogheid
 „ en gerechtigheid van Holland, af te slaan.
 „ Voorts, vonden zy raadzaam, hunne inzig-
 „ ten op 't stuk van den Godsdienst in open-
 „ baaren druk te geeven; de gewesten, die de
 „ Nationaale Sinode begeerd hadden, te be-
 „ antwoorden; de voorige Resolutien, met al-
 „ le gemaatigheid en bescheidenheid, te doen
 „ agtervolgen, en alle daadelykheden, over
 „ Persoonen, openbaare en andere Plaatsen
 „ en goederen, te doen weeren. Ten welken
 „ einde, de Regenten der Steden, by voor-
 „ raad, en tot dat anders, staatswyze, zou
 „ worden beslooten, gelaft, en, des noods,
 „ gemagtigd werden, tot het aanneemen van
 „ meer volk van wapenen, ter hunner verze-
 „ keringen weeringe van daadelykheid: wor-
 „ dende, wyders, elk, die zig beklaagen mogt,
 „ over 't gene de Regenten der Steden, uit
 „ kragte deezer Resolutie, zouden doen, be-
 „ volen, zig by niemant anders te verwoegen
 „ dan by de Staaten, alzo, op 't gene, by de
 „ Geregthoven, gedaan of voorgenomen
 „ mogt worden, geen agt zou wordengeslaa-
 „ gen. Eindelyk, besloot men, eene bezen-
 „ ding te doen aan 'Prinse Maurits, aan de
 „ Prinsesse Weduwe en aan Prinse Henrik, om
 „ dezelve te verzoeken, dat zy de hand lee-
 „ nen wilden, tot het uitvoeren deezer Reso-
 „ lutie (u).” Deeze bezending geschiedde,

ten

(u) Zie BAUDART. MEMOR. IX. Boek, bl. 37.

1617. ten zelfden dage. Men verzekerde den Prins van het goede oogmerk der Edelen en meeste Steden, om de vryheden en geregtigheden van 't Land en den waaren Christelyken Hervormden Godsdienst te handhaaven. Zyne Doorlugtigheid verscheen, hierop, des anderen-daags, in de Vergadering van Holland, om der Staaten meening nader te verstaan, die hem, zeide hy, in groote hevigheid, aangediend was; en om tevens te verklaaren, dat hy niet goedvondt, dat de Staaten, tegenwoordig, scheiden zouden, gelyk hy verstaan hadt, het voorneemen te zyn. Sommigen antwoordden den Prinse; doch verwardelyk, en zonder dat 'er omvraag gedaan, of besluit genomen werdt (v).

XV. De verklaring van de inzigten der Staaten op 't stuk van den Godsdienst, van welke in de Resolutie gewaagd werdt, was, den vyfden van Oogstmaand, getekend, en kwam, vervolgens, in 't licht. Zy betuigden, by dezelve, den Hervormden Godsdienst te willen blyven handhaaven. Zy weezen aan, om welke redenen, hun het regt toekwame, om kerkelyke wetten te maaken, en wat hen bewoogen hadt, tot het beveelen der verdraagzaamheid, in de verschillende punten. Ook gaven zy te verstaan, in de Nationaale Sinode niet te kunnen bewilligen, om dat men toeleg maakte, om aldaar punten te besliffen, die in de Christelyke Kerke onbesliff gelaaten waren (w). Doch in deeze verklaring, en in de voorgemelde Resolutie, hadden Amsterdam, Enkhuizen, Edam en Purmerende niet bewilligd. Op den naam

(v) Refol. Holl. 4, 5 Aug. 1617. bl. 176, 177.

(w) LAUDART. Memor. IX. Boek, bl. 31.

naam deezer vier Steden, kwam, in 't begin 1617. van Herfstmaand, een ernstig *Protest* in 't licht ^{Verklaaring en} tegen de Resolutie der Staaten, waarby zy zig den kantondelyk verklaarden voor 't houden eenerten zig Nationaale Sinode, tot besliffing der gereezen ^{tegen de} geschillen. Dordrecht voegde zig, eerlang, by de vier Steden, nevens dezelve, op eene Nationaale Sinode dringende (x). De overige Leeden deden nieuwe poogingen, om de Stad Amsterdam, daar de besluiten, welken Burgemeesters en Vroedschappen geduuriglyk namen, slegts door eene of twee stemmen, overgehaald werden (y), van meening te doen veranderen. Men bediende zig, hiertoe, van den arbeid van den Pensionaris de Groot, die voorloeg „ dat men de geschillen in eene Provinciale Sinode moest trachten by te leggen, „ of, gelukte dit niet, eene algemeene Sinode „ beroepen, omze af te doen (z).” Doch men begreep ligtelyk, dat hiermede de zaak op de lange baan geschooven werdt; alzo alle uitheemsche Mogendheden zig niet even spoedig zouden laten beweegen, om in zulk eene Sinode te bewilligen. Ook hadden de Contraremonstranten zo veel reden, om op eene Nationaale Sinode te dringen, naardien zy zig, daarin, van de meerderheid verzekerd hielden, als de anderen om de algemeene Sinode beter te keuren, alwaar de Nederlandsche Kerken, maar ééne stem moettende hebben, het besluit

(x) Refol. Holl. 29 Aug. 12 Sept. 1617. bl. 185, 191. BAUDART. Memor. IX. Boek, bl. 62.

(y) Zie C. P. HOOFTS Redev. by BRANDT II. Deel, bl. 563.

(z) GROTIUS Verantw. Cap. VI. bl. 63-68. BRANDT. II. Deel, bl. 568 enz.

1617. sluit der Sinode, niet zo ligt, ten nadeele der Remonstranten, zouden kunnen doen uitvallen (a). Deeze en diergelyke voorstellen waren, derhalve, vergeefs. Amsterdam bleef by zyn gevoelen.

XVI. Het antwoord aan de Staaten van Zeeland, Bezen- strekkende om de Nationaale Sinode af te slaan ding naar (b), werd't hun overgebracht, door *Jan van Duivenvoorde*, Heere van Duivenvoorde, en *Hugo Zeeland*, over 't stuk der de Groot, welke laatste, by deeze gelegenheid, eene aanspraak deedt, tot verdediging van Sinode. heid, eene aanspraak deedt, tot verdediging van de jongste Resolutie der Staaten van Holland gerigt. Ook sloeg hy den Zeeuwen, daarna, het houden eener algemeene Sinode voor (c). Doch men bleef, in Zeeland, schoon met eenig verschil van gevoelen, nog voor 't houden eener naar Dor- Nationaale Sinode (d). Duivenvoorde en de drecht. Groot toogen ook naar Dordrecht, om deeze Stad, wederom, tot de zyde der Edelen en meeste Steden over te haalen. Doch zy deden vergeeffschen arbeid. Op deeze reize, werden zy, van 't graauw, te Veere in Zeeland, en te Dordrecht, smaadelyk bejegend, en voor *Arminiaanen* gescholden (e).

Verschei- Ondertusschen, begon men, in verscheiden' den' Ste- Steden, hier vroeger, elders later, een zeker den lig- getal van Waardgelders aan te neemen, die eg- ten ter over 't geheel, in gantsch Holland, nog geen Waard- agttienhonderd beliepen (f). 't Geschiedde te gelders. Haar-

(a) BRANDT II. *Deel*, bl. 571.

(b) Zie het by BAUDART. *Memor. IX. Boek*, bl. 45 en by BRANDT II. *Deel*, bl. 572.

(c) Zie *Notul. Zeel.* 14, 17 *Aug.* 1617. bl. 142, 143, 154. BRANDT II. *Deel*, bl. 583.

(d) *Notul. Zeel.* 19 *Aug.* 1617. bl. 159. en BRANDT II. *Deel*, bl. 591-620.

(e) BRANDT II. *Deel*, bl. 621, 622.

(f) GRQTIVS *Verantw. Cap.* XLX. bl. 231.

Haarlem, te Leiden, te Gouda, te Rotterdam, 1617.
 te Schoonhoven, te Hoorn, en misschien nog
 op eene of twee andere Plaatsen. Te Leiden, Te Leiden, worden eenige Burgers ontschutterd.
 boodt de Schuttery aan, dubbele wagt waar te
 neemen, zo men de Waardgelders wilde afdan-
 ken. Doch de Wethouders waren hier zo wei-
 nig geruſt op de Schuttery, dat zy, eerlang,
 't Stadhuis, met een ſterk houten Staketsfel,
 deden beſchanſen, den burgeren vernieuwing
 van eed afvorderden, en eenige honderden
 ſchutters, dien eed weigerende, ontschutterden
 (g). Veelen van deezen ontwierpen Verbind-
 ſchriften, welken, niet van boven naar bene-
 den, maar rondſom 'eenen kring, op lynen,
 van 't middelpunt afloopende, ondertekend
 waren, op dat men niet zou kunnen zien, wie
 eerſt getekend hadt. De Gemagtigden deezer
 luiden, welken men *O- of Cirkeltekens* noem-
 de, vervoegden zig, daarna, aan den Hoogen
 Raad, waarop, eerlang, het bannen en vangen
 van eenigen volgde. De ontschutterden bega-
 ven zig, eindelyk, naar de Staaten van Hol-
 land, die hen vermaanden, tot gehoorzaam-
 heid aan de Wethouderschap, te gelyk ver-
 klaarende, dat hun niets onbehoorlyks geve-
 rgd was. Doch dit geſchiedde eerſt, in den Zomer
 des volgenden jaars (b). Te Delft, kon men zig
 luttel verlaaten, op de twee vendels gewoon-
 lyke ſoldaaten, aldaar in bezetting leggende,
 alzo zy, ter gelegenheid van den oploop over
 den Kooren-Excyns (i), de Magiſtraat niet had-
 den

(g) VAN DEN SANDR VI. *Boek*, bl. 79.

(b) UYTENBOG. bl. 827-829, 905 enz. TRIGLAND. bl. 940.
 GAOTIUS *Verantw. Cap. XIX. bl. 216.* BRANDT II. *Deel*, bl. 702.

(i) Zie hier voor, bl. 96.

1617. den bygeftaan. Ook hadt een vreemd perfoon, voorgeevende laft te hebben van zyne Doorlugtigheid, aldaar, vergadering van Schutters belegd, zonder kennis der Wethouderfchap. Sommigen hadden, hierom, geoordeeld, dat men, ook hier, Waardgelders behoorde aan te neemen (*k*). Nogtans meen ik niet, dat het gefchied is. Van twee vendels, leggende in Schoonhoven, alwaan, reeds in 't jaar 1615, merkelyke onluft geweest was (*l*), meende men meer te vreezen dan te hoopen te hebben, alzo zy zig, buiten weten der Wethouderfchap, van kruid en lood voorzien hadden (*m*). In andere Steden, hadt men ook byzondere redenen, om voor opfchudding te vreezen, of de bezetting te miftrouwen.

De Advokaat Oldenbarneveld, die dit aanneemen van Waardgelders bovenal ter herte nam, vertrok, op den veertienden van Oogftmaand, naar Viane, en, van daar, naar Utrecht, alwaar hy, overvallen door eene zwakheid, die hem eenige weeken bybleef, eenen geruimen tyd vertoefde. Men heeft, naderhand, gemeend, dat deeze zwakheid flegts voorgegeven werdt, en dat hy naar Utrecht verreisd was, om de aanneeming der Waardgelders, ook daar, te bevorderen (*n*). Doch hy heeft den Geneesmeester genoemd, die hem bediend hadt (*o*). Naardemaal hy egter, ten tyde van de ligtinge der Waardgelders, in Utrecht was, is het

(*k*) *See* GROTIUS Verantw. Cap. XIX. bl. 230.

(*l*) BRANDT II. Deel, bl. 452.

(*m*) GROTIUS Verantw. Cap. XIX. bl. 230.

(*n*) BAUDART. Memor. IX. Boek, bl. 87.

(*o*) Brief van Oldenbarnev. aan zyne Excell. van 24 Apr. 1618, in de Waar. Hift. bl. 139.

het ten hoogste waarschylyk, dat men, met hem, over dit stuk heeft geraadpleegd; zo, om dat de Heeren, die thans 't voornaam bewind hadden in 't Stigt, doorgaans met den Advokaat plagten te spreken over zaaken van gewigt, als om dat *Gillis van Ledenberg*, Sekretaris der Staaten van Utrecht, naderhand, verklaard heeft, dat het Besluit der Staaten den Advokaat bekend gemaakt en door hem goedgevonden was. Dezelfde Ledenberg, door 't Gewiens handen de gewigtigste zaaken gingen, hadt, op het ontvangen van eenige berigten uit den Haage en van elders, wegens gevallen' en gevreesde beroerten, in verscheiden' Hollandsche Steden (*p*), den voorslag gedaan, om in Utrecht ook Waardgelders aan te neemen. En twee dagen hierna, beslooten 'er de Staaten toe, op den agtentwintigsten van Oogstmaand ouden, dat is, den zevenden van Herfstmaand nieuwen styl. De Raad der Stad bewilligde, ten zelfden dage, in dit besluit. Men vondt goed, voor eerst, zeshonderd man te bezoldigen (*q*); zonder hierin, gelyk verscheiden' Leden der Vergaderinge, naderhand, verklaard hebben, eenig ander oogmerk te hebben, dan de bewaaring der rust, in den Staate en de bescherming der tegenwoordige Regeeringe. Ook bragt de eed, dien de Waardgelders doen moesten, mede, dat zy beloofden te dienen, *tegens den ghenen, die den Staat van den Lande van Utrecht, in kerkelyke off politycke saecken,*

1617.

(*p*) Verclaringe van Ledenb. den 27 Aug. 1618 *Styls Vet. M. S.*

(*q*) Extr. uit de Resol. der Staat. en des Raads van Utrecht: van 26 en 28 Aug. 1617. *M. S. Zie ook GROT. Verantw. Cap. XLX. bl. 229.*

1617. *fouden willen troubleren, ende tegens alle anderen des gemeene Lands vyanden (r).*

XVII. **Verfchillen met den Hoogen Raad en 't Hof.** Op deeze wyze, werdt, in en buiten Holland, gehandeld, in overeenkomst van de Resolutie der Hollandsche Staaten van den vierden van Oogstmaand. 't Gene, by dezelve, verklaard was, met opzigt op de Geregtshoven, hadt deeze reden. De Hooge Raad en 't Hof, 't zy ter oorzaake van den invloed, dien zyne Doorlugtigheid hadt, op deeze twee Geregtshoven, of om andere redenen, hadden, tot hiertoe, geen genoegen kunnen scheppen, in de Resolutien, die, tot bevordering van de vrede der Kerken, door de Staaten, of door de meerderheid derzelven, genomen waren. Zo verging dit zelfs, dat zy, nu en dan, zulken gedeekt hadden, die, in gevolge van deeze Resolutien, door de Wethouders der Steden, van den predikdienst afgezet, of, op eenige andere wyze, gestraft geworden waren. Men hadt, hiervan, onlangs, een merkwaardig voorbeeld gezien, welk Haarlem betrof. De Wethouderschap, de Kerkenordering van den jaare 1591 willende invoeren, en, volgens dezelve, in den jaare 1615, eenen Predikant hebbende doen beroepen, hadt, daarmede, zo veel misnoegen verwekt, onder veele Contraremonstrantsche Leden der Gemeente, dat het gezag der Staaten naauwlyks magtig was, om het, voor eene korte wyle, te stillen (s). 't Gemor zig, daarna, wederom verheffende, besloot men, tot het aanneemen van eenige Waardgelders,

en
 (r.) Verclar. van Roertert van Lanscroon Cap. eener Comp. Waardgeld. van 27 Aug. 1618. ouden styl. M. S.

(s) UYTENBOG. bl. 791-798. TRIGLAND. bl. 821-834.

en vorderde , te gelyk , den Schutteren vernieuwing af van hunnen ouden eed. *Elias Christiaanszoon*, Lintwerker en yverig Contraremonstrantfch, weigerde deezen eed, waarop hy ontschutterd, en op maandgeld gesteld werdt, 't welk hy niet goetvondt te voldoen. *Abraham de Blok* maakte, ten deezen tyde, den Heeren ook veele moeite, hebbende, zo getuigd werdt, eenen Schepen der Stad te na gesproken, zonder de beschuldiging te bewyzen, of in te trekken. Beide deeze luiden werden, zonder vorm van regtsgeding, door Burgemeesteren, ter Stad uitgezet, voor den tyd vantwaalf jaaren. Hierop beriepen zy zig op den Hoogen Raad, die 't beroep aannam, en de Wethouders deedt dagvaarden, hun te gelyk belastende, met de uitvoering van 't vonnis, stil te staan. De Blok, hierop wederom in de Stad gekomen, werdt, door 't Geregt vervolgd om de boete, op 't breeken van den ban; doch, op nieuws, met Mandementen gedekt door den Hoogen Raad. De Gekommitteerde Raaden schreeven den Hoogen Raad aan, dat dezelve zig hoeden moest, voor regtspleegingen, strydig met het oogmerk der Staaten. Aan 't Hof, welk zig, ^{verschilt} ten deezen tyde, gesteken hadt, in zekere zaak te ^{Nieuw-} Nieuwkoop, alwaar men, buiten reden, zo ^{koop.} geoordeeld werdt, afgezonderde Vergaderingen gehouden hadt, gingen diergelyke brieven af (1). De zaak van Haarlem duurde nog tot in 't volgende jaar. De Staaten verstonden, dat de stukken hun moesten worden overgeleverd; doch de Hooge Raad voer, desonaange-

Zien,
 (1) Resol. Holl. 27 Sept. 3 Oct. 17 Nov. 30 Dec. 1617. bl. 198,
 203 enz. 227, 262.

1617. zien, voort met de regtspleeging, stellende de Wethouders van Haarlem in 't ongelijk, en den Deurwaarder belastende, de *Sententie* ter uitvoering te leggen. De Wethouders, gedekt door de meerderheid der Staaten, verklaarden, daarentegen, de *Sententien* des Hoogen Raads voor nietig en van onwaarde, en herhaalden hun vonnis van uitzetting, onder zwaare bedreiginge (*u*): waarby de zaak hangen bleef, tot op de verandering der Regeeringe in de Stad. Diergelyke verschillen, schoon niet van zo veel nasleeps, hadt men, byna dagelyks, met de Geregtshoven, 't welk de meerderheid der Staaten bewoogen hadt, in hunne *Resolutie* van den vierden van Oogstmaand, de klagten over regtspleegingen, uit hoofde hunner *Resolutien*, geschied, te betrekken voor hunne Vergadering.

Vier Steden verdedigen de Geregtshoven tegen de meerderheid der Staaten. Doch de vier Steden, Amsterdam, Enkhuizen, Edam en Purmerende, verklaarden, in 't begin van Herfstmaand, aan beide de Geregtshoven, dat de gemelde *Resolutie* genomen was buiten haare bewilliging, en dat zy verstonen, dat allen klaageren de gewoonlyke weg van regten openstaan moest. De vier Steden gaven, door deeze verklaring, eenen geweldigen krak aan de *Resolutie*. De Hooge Raad, of eigenlyk zes Leden van denzelven, toen de Vergadering uitmaakende, besloot de-

De Hooge Raad besluit de *Resolutie* van zelve niet te agtervolgen. De Raadsheer Romhout Hogerbeets en eenige anderen hadden, egter, niet bewilligd in dit besluit. Hogerbeets hadt 'er, 's daags te vooren, over gespro-

(a) BRANDT II. *Deel*, bl. 647, 651-662.

MR. ROMBOUT HOGERBEEETS.
Pensionaris van Leiden.

J. van Ravestijn pinxit.

J. Hondraeken fecit.

Is. Tirion sculpsit.

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS.

fproken met zyne Doorlugtigheid, die in den 1617.
 Raad verscheenen was. Hy verklaarde den ^{den vier-}
 Prinse „ dat hy niet tegenwoordig kon zyn, ^{den van}
 „ daar men 't gezag der Staaten van Holland, Oogst-
 „ welken hy hieldt voor zyne Hooge Over- ^{maand}
 „ heid, stondt in twyfel te trekken." De Prins ^{niet te}
 antwoordde, *dat by de Staaten daar ook voor ken-* ^{agter-}
de; doch dat men elkanderen wel mogt booren. Hier- ^{volgen:}
 op was de Wethouderschap van Haarlem, door
 eenige Raaden, zwaarlyk beschuldigd. Ook
 beweerde men, dat de Staaten magt noch ken-
 nis hadden, om regt te oefenen. Doch Hoger-
 beets verklaarde, andermaal, zig aan de Re-
 solutie, staatswyze, en by meerderheid van
 stemmen genomen, en den beiden Raaden toe-
 gezonden, te willen houden. 't Mogt weinig
 baaten. 't Gezag der Staaten, of der meerder-
 heid onder dezelve was reeds zo verre verval-
 len, dat eene meerderheid der Leden des Hoo-
 gen Raads zig, tegen het zelve, durfde ver-
 zetten. Ondertusschen, verwekte dit voorval ^{De}
 en diergelyken zo groot een misnoegen in ^{Raads-}
 Hogerbeets, dat hy, kort hierna, besloot, het ^{heer Ho-}
 Pensionarischap van Leiden, welk hy, te voo- ^{gerbeets}
 ren, bekleed hadt, op de aanbieding van den ^{wederom}
 Burgemeester *Vrank van Torenvliet*, wederom ^{Pensio-}
 te aanvaarden (v). ^{naris van}
 Leiden.

Midlerwyl, wies ook het ongenoegen tus ^{Groote}
 schen de Leden van Holland. Amsterdam, ver- ^{ver-}
 Enkhuizen, Edam en Purmerende verklaarden ^{deeld-}
 zig tegen 't aanneemen der Waardgelders, ten ^{heid}
 koste van den Lande, in eenen tyd, dat men, ^{onder de}
 zeidenze, 't gewoone volk van oorloge naauw- ^{Leden}
 lyks ^{van Hol-}
 land.

(v) Memor. van R. HOGERBEETS, by BRANDT II. Deel, bl.
 662-666. Zie ook Resol. Holl. 3 Nov. 16 Dec. 1617. bl. 228, 236.

1617. lyks betaalen kon. Dordrecht was't, hierin, eens, met de vier Steden. Deezen hielden, veelyds, afgezonderde Vergaderingen in den Haage. Doch dit deeden ook de andere Steden; zo dat 'er schier eene scheuring kwam, in de Staatsvergadering van Holland. Agt Steden, Haarlem, Leiden, Gouda, Rotterdam, Briele, Schoonhoven, Alkmaar en Hoorn gaven eene verdediging in 't licht van de Resolutie van den vierden van Oogstmaand. Zy was ingesteld op den naam der Staaten. Men vondt het, in de zelve, vreemd, dat de vier Steden, ge-
 „ woon, in haare Vroedschappen, over de
 „ zweevende geschillen, te besluiten, by meer-
 „ derheid van stemmen, niet konden gedoo-
 „ gen, dat zulks ook in de Vergadering der
 „ Staaten gedaan werdt. 't Was in te schik-
 „ ken, dat zy Resolutien, by de meerderheid
 „ genomen, tot haarent, niet lieten ter uit-
 „ voering brengen; doch dat zy, de minsten
 „ zynde in getal, de meerderheid noodzaaken
 „ wilden, haar oordeel, in derzelver Steden,
 „ op te volgen, was t'eenemaal onverdraag-
 „ lyk." Maar Amsterdam en anderen verston-
 „ den, dat men zig de vyf punten niet moest
 „ laten opdringen, gelyk zy meenden, dat
 „ de meeste Leden zогten te doen; veel min,
 „ dat men, onder deksel derzelven, vreemde
 „ stellingen liete invoeren, tot onteering der
 „ oude Hervormde Leere (w)."

XVIII.
 Prins
 Maurits

Onder dit strubbelen, vondt Prins Maurits geraaden, de party, die hy voorstondt, door daadelykheid, te styven. In den Briele, begon

men,

(w) BAUDART. Memor. IX Boek, bl. 63. BRANDT II. Deel, bl. 625-630.

men, omtrent deezen tyd, zo zeer te vreezen ^{1617.} voor opschudding, dat men in beraad lei, om, ^{brengr} of eenige wagten aan te neemen, of eenige ^{meerder} vendels te verzoeken, die belooven zouden, ^{bezetting} de Wethouderschap en de openbaare Plaatsen ^{in den} te zullen beschermen. Hangende deeze raad- ^{Briele.} pleeging (x), of, gelyk anderen verhaalen (y), en gelyk ook waarschynlyker is, na dat de Gekommitteerde Raaden Ruikhaver en Meer- man de bezetting reeds hadden doen zweeren, dat zy den Staaten van Holland, en, in derzelve afzyn, den Gekommitteerden Raaden en den Wethouderen der Stad getrouw zyn, en de Kerken en openbaare Plaatsen tegen allen overlast beschermen zouden (z); vertrok de Prins, van zynen Broeder Fredrik Henrik verzeld, schielyk, by nacht, op den negenentwintigsten van Herfstmaand, naar den Briele (a). In de Stad zynde, deedt hy daar binnen komen twee vendelen voetvolks, een van welken den Wethouderen zeer onaangenaam was. Men hadt verwyling verzogt van deeze vermeerdering van bezetting, of, ten minste, dat de twee vendelen ook belooven mogten, dat zy de Magistraat zouden beschermen. Doch de Prins vondt geen van beide geraaden. Voor reden van dit bezetten van den Briele gaf hy, sedert „, dat hy, verstaan hebbende, hoe men „, van zins was, Waardgelders aan te neemen, „, 't welk hy onbehoorlyk hieldt, zulks, op „, dee-

(x) GROTIUS Verantw. Cap. XIX. bl. 246.

(y) Zie UYTENBOG. bl. 811.

(z) Norul. Zeel. 14 Aug. 1617. bl. 139, 140, 236. BRANDT II. Deel, bl. 596.

(a) Resol. Holl. 29 Sept. 1617. bl. 200.

1617. „deze wyze, hadt willen voorkomen.” On-
 Gerugten der 't volk werdt verspreid, dat Oldenbar-
 ten na- neveld de Stad aan den Spanjaard verraaden
 deele des hadt, en dat zy reeds zou zyn geleverd ge-
 Advo- weest, zo de Prins zulks, door zyne wakker-
 kaats en heid, niet hadt voorkomen (b). Ten zelfden ty-
 des Prin- de, liep 'er een gerugt, dat Vlisfingen, door
 fen. bestel van den Advokaat, aan zekeren kant
 open lag, op dat het te ligter zou konnen in-
 genomen worden, door den Spanjaard (c). 't
 Gemeen werdt geaasd met deeze gerugten,
 die, by de verstandigsten, geenen ingang von-
 den. Ondertusschen hadt de maar van 's Prin-
 fen voorneemen om den Briel te bezetten, ee-
 nige weeken te vooren, reeds gelêgenheid ge-
 geven, dat men hem, by den Graave van Lei-
 ceester, vergeleeken, en gezeid hadt, dat hy
 zig meester zocht te maaken van het Land; 't
 welk hy, egter, verklaarde, niet gedagt, maar
 alle zyne daaden, in tegendeel, gerigt te heb-
 *Commis- ben, om 't Land, naar den inhoud zyners *Last-
 sien. brieven, te dienen (d). In den Briele, bleef
 het, sedert, zo onrustig, dat de meerderheid
 der Staaten, in Louwmaand des volgenden
 jaars, besloot, den Hoofden der bezettinge aan
 te schryven, dat zy 't gezag der Wethouderen
 hadden te handhaaven, en 't inneemen van Ker-
 ken of andere openbaare Plaatsen te beletten (e).

XIX.
 Hande-
 lingen

De algemeene Staaten handelden, midler-
 wyl, in hunne Vergadering, over 't houden der

Na-

(b) GROTIUS Verantw. Cap. XIX. bl. 246. BRANDT II. Deel,
 bl. 630.

(c) UYTENBOG. Memor. by BRANDT II. Deel, bl. 631.

(d) Notul. Zeel. 14 Aug. 1617. bl. 139, 140. by BRANDT II.
 Deel, bl. 595.

(e) BRANDT II. Deel, bl. 699.

Nationaale Sinode, terwyl men, ter Staatsvergaderinge van Holland, bezig was, om de zaak tot eene Provinciaale Sinode te bereiden. Vier Gewesten, Gelderland, Zeeland (f), Friesland en Groningen en de Ommelanden zogen de Nationaale Sinode, door de algemeene Staaten, te doen vaststellen, by meerderheid van stemmen: waartegen, de meeste Leden van Holland begreepen, dat hun geene Sinode kon overdrongen worden, tegen hunnen dank; also elk Gewest, by het dertiende Artikel van de Utrechtsche Vereeniging van den jaare 1579, de beschikking der zaaken van den Godsdienst aan zig zelf behouden hadt. Utrecht en de meerderheid van Overijssel waren 't eens met Holland. Maar alle de Leden van Gelderland waren niet volkomen in een gevoelen met de drie overige Gewesten. Men hadt, in dit Gewest, alleen by meerderheid van stemmen, tot de Nationaale Sinode beslooten. Doch also de meeste Gewesten voor de Sinode stemden, voer men, ter algemeene Staatsvergaderinge, voort, met het maaken van voorbereidsels, tot het houden der zelve. Ernstig, nogtans, werdt hiertegen *geprotesteerd*, van wege de Staaten van Holland, Utrecht en Overijssel. Maar tegen dit *Protest*, deden Dordrecht, Amsterdam, Enkhuizen, Edam en Purmerende een ander aantekenen, ter algemeene Staatsvergaderinge. Van den anderen kant, verklaarden aldaar Christoffel Biesman, Burgemeester van Nieuwmegen, en Henrik van Brienem, wegens 't Kwartier der Verluwe,

1617.
over 't
houden
eener Na-
tionaale
of Pro-
vinciaale
Sinode.

(f) Infr. voor en Rapp. van de Gedep. ter Gener. in de Nul. Zeel. van 1617. bl. 192, 213.

1617. luwe, afgezonden ter algemeene Staatsvergaderinge, dat zy geen en last hadden, om de Synode, in weêrwil van Holland, door te dryven. Welke wederzydsche verklaaringen van byzondere Leden van een Gewest, in de Vergadering der algemeene Staaten, aanliepentege den gewoonen vorm der Regeeringe, volgens welken, elk Gewest hier maar ééne stem heeft. Doch alles werdt thans verwardelyk behandeld. Op den elfden van Slagtmaand, werdt het ontwerp op het houden eener Nationaale Synode, by de meerderheid, ter algemeene Staatsvergaderinge, vastgesteld. Daarna werdt Dordrecht benoemd tot de Plaats, alwaar men de Synode houden zou. Vervolgens, werden de brieven ontworpen, by welken, men eenige uitheemsche Mogendheden nodigde, om de Synode, door Gemagtigden van haare Kerken, te laten bywoonen: ook de brieven van uitschryving aan de byzondere Gewesten. Doch onder 't naleezen deezer brieven, vertrokken de Afgevaardigden van Holland, op één na (2); die van Utrecht en Overyffel, en de twee Afgevaardigden van Gelderland, uit de Vergadering. Van wege Holland en de twee andere Gewesten, werdt, des anderendaags, aangetekend „ dat men 't ge„ handelde van 's daags te vooren, over ker„ kelyke zaaken, voor nietig en van onwaarde„ hieldt.” De twee Geldersche Afgevaardigden betuigden ook, te blyven by hunne voorige meening (g). Maar uit Overyffel waren, al

Dordrecht wordt benoemd tot de Plaats van het houden eener Nationaale Synode.

in

(g) BAUDART. Memor. IX. *Boek*, bl. 40 enz. UYTENBOGAERT, bl. 865 enz. BRANDT II. *Deel*, bl. 632-638.

(2) *Gerrit Jakob Wisfen*, die, wegens Amsterdam, in de Gekommitteerde Raaden zat.

in Wynmaand, Gemagtigden van Deventer en van de kleine Steedjes Haffelt en Vollenhove, die geene stem hebben op den Landdag, verscheenen in de algemeene Staatsvergadering, zig verklaarende voor het houden eener Nationaale Sinode, tegen 't gevoelen der meeste Leden van hun Landschap (b). Al het welke zulk eene verwarde gedaante gaf aan den tegenwoordigen toestand der Regeeringe, dat men 'er niet dan scheuring onder de Gewesten en onder de byzondere Leden van elk Gewest tuischeen te konnen verwagten. De schran-Verwag-derste Remonstranten voorspelden ook, sedert ting der eenigen tyd, dat men de Sinode zou willen Remon-houden, al was 't met verandering der gant- stranten siche tegenwoordige Regeeringe, waaruit zy de van de Sinode: verdrukking hunner partye te gemoet zagen. Uitenbogaard in 't byzonder hadt, hierom, de zynen gezogt te beweegen, om de Sinode in te willigen, zo als zy van de Contraremonstranten begeerd werdt. Zelfs hadt hy gepoogd dit Aanmer- den Advokaat te beduiden, met aanwyzing, kelyke redenen, dat men, de Sinode eenvoudiglyk inwilligen- tusschen de, geene verandering van Regeering te wag- den Ad-ten hadt, en meer hoop hieldt, om de zaak der vokaat en Remonstranten eens hersteld te zien, al was zy Uitenbo- schoon in de Sinode veroordeeld. Doch de gaard: meeste Remonstranten begreepen, dat zy niets moesten helpen bevorderen, welk, huns oordeels, tot verdrukking der waarheid zou strekken. En Oldenbarneveld hadt den Leeraar te gemoet gevoerd, *Wilt gy 's Lands gerechtigheid weg geeven; ik niet (i)*. De Sinode scheen dan;

(b) BRANDT II. Deel; bl. 632.

(i) UYTENBOG. Leven. Cap. XIII. bl. 261. Dagreg. op 9 d^e April 1617. by BRANDT II. Deel; bl. 640.

1617. in weêrwil der verschillende Leden, te moeten doorgedreeven worden, of men moest de eenpaarigheid zoeken door het veranderen der Regeeringe. Het eerste was gevaarlyk, en zou zeer veel hebben toegebracht, om de besluiten der Synode te doen klein agten: waarom men tot het laatste beslooten heeft.

XX.
De Engelsche
Gezant
Dudlei
Karleton
doet eene
Rede tot
aanraa-
ding der
Synode.

Doch eer 't hiertoe kwame, werden, van wederzyde, verscheiden' andere middelen gebruikt, om de Leden der algemeene Staaten en die van Holland in 't byzonder, te brengen tot eenpaarigheid. Van den kant der vier Gewesten, zegt men de Nationaale Synode te vorderen, door tusschenkomst van den raad des Konings van Groot-Britanje, wiens Gezant, Dudlei Karleton, op den zesden van Wynmaand, ter algemeene Staatsvergaderinge, eene Rede gevoerd hadt, waarin hy „den oorsprong der „ Remonstrantsche gevoelens niet hooger „ bragt, dan tot den tyd van Arminius, de Contraremonstranten verklaarende voor aanhangers der zuivere oude Leere, die, door „ Resolutien, by meerderheid van stemmen „ genomen, gekweld, verdrukt en tot afzondering, welke men met den haatelyken naam „ van scheuring en oproer benoemde, gedrongen werden.” Voorts merkte hy „ de Utrechtsche Vereeniging aan, als geground op „ den Godsdienst: het punt, waarby elk gewest het regt gelaaten werdt, om over den „ Godsdienst te beschikken, zag, meende hy, „ alleen op de handhaaving der zuivere Leere, „ niet op het invoeren van nieuwigheden.” En naardemaal de geschillen in verscheiden' Gewesten waren doorgedrongen, besloot hy, „ dat

„ dat zy, niet door eene Provinciaale; maar 1617.
 „ door eene Nationaale Sinode, moesten weg-
 „ genomen worden. Het houden van wêlk eene
 „ Sinode hy den Staaten, uit den naam zyns
 „ Meesters, „ want zelf was hy, meent men,
 „ nader in 't gevoelen der Remonstranten, dan
 „ in dat van hunne partyen (k) „ ernstelyk, aan-
 „ prees (l).” De Staaten van Holland, of de Ant-
 „ meeste Leden derzelven, zig voelende geraakt woord
 „ door deeze Rede, verdedigden hunne Resolu- der Staa-
 „ tien, vrymoediglyk, den Gezant voorhouden- ten van
 „ de „ dat de oorlog tegen Spanje, de oorzaak Holland
 „ der Utrechtsche Vereeniging, niet om den op dezel-
 „ Godsdienst begonnen was, maar om 't schen- ve.
 „ den der vryheden, handvesten en voorreg-
 „ ten, van welken geen der minsten was het
 „ regt van elk Gewest, om orde te stellen op
 „ de Kerkelyke zaaken: onder welk regt zy
 „ begreepen de magt om onwettige kerkely-
 „ ke bestraffingen te beletten; om Kerkendie-
 „ naars te stellen en af te zetten; om zig te-
 „ gen in- en uitheemsch geweld te verzeke-
 „ ren, en om te verhinderen, dat de Geregts-
 „ hoven *provisien* verleenden tegen de Reso-
 „ lutien der Staaten: het naarkomen van wel-
 „ ke Resolutien zy, overeenkomstig met den
 „ raad, hun, door zyne Majesteit van Groot-
 „ Britanje, voorheen gegeven, nog hielden
 „ voor het beste middel, om de Kerkelyke
 „ eendragt te verkrygen. De Nationaale Si-
 „ node was, hiertoe, huns oordeels, geheel
 „ ondienslig, zo wel als de beslissing der ge-
 „ „ schil-

(k) T. BIRCH *Negotiis from 1592 to 1617. p. 205.*

(l) *Zie HAUBART. MEMOI. IX. Book, bl. 69. UYTENBOGAERT, bl. 129.*

1617. „ schillen. Ook begreepen zy nog, dat deeze
 „ Sinode hun, door de andere Gewesten, niet
 „ mogt overdrongen worden (m).”

Weeg-
 schaal
 van Kar-
 letons
 Rede-
 voering
 komt in
 licht.

Doch, behalven in dit antwoord, werdt
 Karletons Redevoering wederlegd, in een
 Boekje, zonder naam des Schryvers, in Slagt-
 maand, in 't licht gegeven, onder den titel
 van *Weegschaal*. De Gezant hieldt 'er zig zeer
 over gebelgd. De Koning zelf schreef 'er over,
 aan de algemeene Staaten; die, eindelyk,
 schoon zonder bewilliging van Holland, U-
 trecht en Overyffel, de Weegschaal verbooden,
 duizend guldens beloovende aan hem,
 die den Schryver, en zeshonderd guldens aan
 hem, die den Drukker wiff aan te wyzen. Doch
 't Plakaat, waarby dit verbod geschiedde,
 werdt, in verscheiden' Steden, niet afgekondigd.
 Eenigen deeden, sedert, scherp onderzoek
 naar den Schryver, zonder hem te ontdekken (n).
 De Sekretaris der Staaten van Utrecht,
 Gillis van Ledenberg, werdt verdagt
 gehouden, dat hy de hand gehad hadt,
 in dit werkje (o). Doch, naderhand, is ge-
 bleeken, dat *Jakobus Taurinus*, Remonstrantsch
 Predikant te Utrecht, de Weegschaal geschree-
 ven hadt (p).

XXI.
 Rede-
 voerin-
 gen van
 den Fran-
 schen
 Gezant

De Heer van Maurier, Gezant van Frank-
 ryk, deedt, op den derden van Slagtmaand,
 eene Rede, in de Vergadering der algemeene
 Staaten, die, zonder dat 'er in gerept werdt
 van eene Sinode, onder anderen, strekte, om
 de

(m) Zie dit Antwoord by UYTENBOG. bl. 832-859.

(n) UYTENBOGAERT; bl. 859 enz.

(o) Interrog. van Suylesteyn. Art. LXXXIII. Interrog. van Ledenb. van 10 Sept. 1618. Art. I. II. MSS.

(p) UYTENBOGAERT Leven. Cap. XIII. bl. 263. Cap. XIV. bl. 268.

de Leden te vermaanen tot eendragt, en dus ^{1617.} beiden den partyen even zeer betrof, hoewel ^{Maurier} zy egter meest ten voordeele der Remon- ^{tot een-}frantschgezinden geduid werdt (q). Wat laa- ^{dragt}ter, deedt hy diergelyke Redevoering, in de ^{strekken-}Vergadering der Staaten van Holland, dienen- ^{de.}de om de Leden van dit Gewest te vermaanen tot het verschuiven van de beslissing der zweevende geschillen, tot dat men 'er, met meer bedaardheid, over zou kunnen oordeelen: 't welk alles was, wat, van den kant der meeste Leden, begeerd werdt (r). Doch Frankryks raad vondt thans, by de meeste Gewesten, by eenige Steden van Holland, en by Prins Maurits, veel minder ingang, dan ten tyde van Henrik den IV. De Koning was jong, en zyne Staatsdienaars zogten hunne eigen' grootheid meer, dan de eer des Koningkryks (s). Ook hadt men, hier, de vriendschap van Frankryk thans zo noodig niet, als gedurende den oorlog. Des nagts na den zesentwintigsten van De Prins Slagtmaand, vertrok Prins Maurits, in stilte, ^{bezoekt} uit den Haage, om eenige Hollandsehe Ste- ^{eenige}den, in persoon, te beweegen, tot bewilliging ^{Steden in} in de Nationaale Sinode. Van 't aanstaande ^{persoon.} vertrek zyner Doorlugtigheid hadt men berigt gekreegen, te Leiden: doch niet van 't oogmerk zyner reize. Men was, hierom, bekom- ^{Bekom-}merd, dat hy de Waardgelders mogt komen ^{mering te} afdanken, en, gelyk onlangs in den Briele ge- ^{Leiden.}schied was, ander Krygsvolk in de Stad brengen;

(q) Zie BRANDT II. Deel, bl. 643.

(r) Zie Resol. Holl. 15. Dec. 1617. bl. 249. BRANDT II. Deel, bl. 673.

(s) AUBREY Memoir. p. 319, 370, 372.

1617. gen ; waaruit verandering in de Regeering
 gespeld werdt. Men vondt, hierom, in 't by-
 zyn van Hogerbeets, die egter toen nog geen
 eed aan de Stad gedaan hadt, geraaden, de
 Schuttery, zonder tromslag, in de wapenen te
 brengen, de klok, tegen den morgenfond, op
 te houden, en de poorten niet vroeg te ope-
 nen: ook, zo haast 'er nadere tyding komen
 zou van de aankomst zyner Doorlugtigheid,
 hem, door gemagtigden, te verzoeken, dat hy
 Leiden, voor deeze reize, niet geliefde te ver-
 eeren met zyne komst. Eindelyk, besloot men,
 de nabuurige Steden, Haarlem, Gouda en
 Woerden, kennis te geeven van 's Prinsfen rei-
 ze, op dat zy, insgelyks, op haare hoede mog-
 ten zyn. Doch deeze voorzorg was vrugteloos.
 De Prins vertrok op Delft, en voorts op Schie-
 dam, Rotterdam, Dordrecht en Gorinchem.
 In alle deeze Steden, vermaande hy de Vroed-
 schappen, tot bewilliging in de Nationaale
 Sinode. Ook verdedigde hy 't gedrag der Ge-
 regtshoven, in 't verleenen van provisien, te-
 gen de Resolutien der Staaten. Voorts, drong
 hy op 't afdanken der Waardgelders, die, in
 eenige Steden, waren aangenomen (†). Zaaken
 allen, die zyne Doorlugtigheid hadt doen aan-
 roeren, in eenen Brief, op den zelfden zesen-
 twintigsten van Slagtmaand, aan de Steden van
 Holland afgezonden: in welken brief, hy ook
 klaagde „ dat men, hier en daar, tot verklei-
 „ ning van 't gezag, welk hy, altoos, over 't
 „ Krygsvolk gehad hadt, en hebben moest, den
 „ be-

's Prinsfen
 Brief
 aan de
 Steden.

(†) BAUDART. MEMOR. IX. Boek, bl. 97. BRANDT II. Deel,
 bl. 666, 667.

„ bezettingen nieuwe beloften afgevergd hadt; 1617.
 „ 't welk hy meende niet verdiend te hebben,
 „ schoon hy, desonaangezien, beslooten hadt,
 „ in zyne trouwe jegens de Landen, te vol-
 „ harden (u).”

De Prins hadt deeze reis en 't afvaardigen ^{Verschl} des gemelden briefs noodig geoordeeld, tegen ^{onder de} den tyd der gewoonlyke Dagvaart van Hol- ^{Steden} land, die nu aanstaande was, en, op welke ^{over de} 't punt van de Sinode en anderen meer ston- ^{punten} den gebragt te worden. Midlerwyl, hadden de ^{van be-} Afgevaardigden van Amsterdam, Enkhuizen, ^{schryvin-} Edam en Purmerende den Gekommitteerden ^{ge.} Raaden, bezig met het ontwerpen der punten van beschryvinge, verzogt, in dezelve te doen stellen eenige punten, 't verschil tusschen sommige Steden en de Geregtshoven, 't stuk der Waardgelders, en 't stellen van eenige orde, by voorraad, op de oefening van den Hervormden Godsdienst, op verscheiden' Plaatsen, betreffende. Doch de Afgevaardigden der Steden Haarlem, Leiden, Gouda, Rotterdam, Schoonhoven, Briele, Alkmaar en Hoorn, kennis van dit verzoek bekomen hebbende, begeerden, dat men deeze punten, als, haars oordeels, strydig met 's Lands vryheden en met het gezag der Staaten, uit de beschryving laten zou. Dordrecht verstondt, daarentegen, dat men den vier Steden te wille moest zyn. De Gekommitteerde Raaden, sedert, vernomen hebbende, dat de Prins de punten, door de vier Steden voorgeslaagen, ook goedgekeurd en verscheiden' Steden aangepreezen hadt; zo

ze

(*) Zie den Brief by BRANDT II. Deel, bl. 668.

1617. ze den Leden der Vergaderinge toe, nevens de aanmerkingen, welken'er, door de agt Steden, tegen gemaakt waren (v). De Staaten vergaderden, hierop, den agtsten van Wintermaand.

De Advokaat Oldenbarneveld, sedert eenige weken, in den Haage te rug gekeerd, verzocht, op deeze Dagvaart, gelyk hy, te vooren, meermaalen gedaan hadt, ontslaagen te worden van zyne ampten, zig beroepende op zyne hooge jaaren en zwakheid; doch men oordeelde, in 't gemeen, zynen dienst niet te kunnen missen (w). Hy liet zig dan beweegen, om in denzelven te volharden.

XXII. De vyf Steden, Dordrecht, Amsterdam, Enkhuizen, Edam en Purmerende, ziende de overige Leden gezind tot het byeenroepen eener Provinciaale Sinode, sloegen voor „ dat de Staaten dezelve zouden kunnen beschryven, „ mids zy, te gelyk, bewilligden, in het houden der Nationaale Sinode, na dat de Provinciaale zou geëindigd zyn; van welke Nationaale Sinode het ontwerp eerst zou herzien worden, in de Vergadering van Holland; en, daarna, in de Vergadering der algemeene Staaten, worden vastgesteld.” Dus meendenze den meesten Leden wat nader gekomen te zyn; doch deezen deden, sedert, eenen anderen voorslag. Zy begeerden „ dat „ men eene Provinciaale Sinode byeenriep, „ niet om de geschillen aldaar te besliffen; „ maar om eenen voet te beraamen, op welken men elkanderen zou kunnen verdraagen,

Andere voorslag.

(v) Refol. Holl. 31 Nov. 1617. bl. 233. TRIGLAND. bl. 981. BRANDT II. Deel, bl. 671.

(w) Refol. Holl. 13 Dec. 1617. bl. 245. BRANDT II. Deel, bl. 673.

„ gen, overeenkomstig met de genomen' be-
 „ sluiten." Maar men kon elkanderen niet o- 1617.
 verhaalen. De Steden, die voor de Nationaa-
 le Sinode yverden, werden, eerlang, gestyfd
 door de stem van Schiedam, welk haare zyde
 koos (x). Verscheiden' andere Steden wankel-
 den van gelyken. Doch die van Haarlem le-
 verden, in Louwmaand des jaars 1618, eene Merk-
 Verklaaring in, behelzende „ dat zy, in den waardige
 „ aanvang en in 't heetst van den oorlog te- Verklaa-
 „ gen Spanje, de eersten geweest zynde, die 't ring van
 „ Spaansch geweld, lang en kloekmoedig, Haarlem.
 „ hadden wederstaan, om, ware 't mogelyk, 1618.
 „ 's Lands vryheden te beschermen; nu, met
 „ droefheid, bespeurden, dat de staatswyze
 „ Resolutien, eenigen tyd herwaards, wettig-
 „ lyk, genomen, ten onregte, doorgestree-
 „ ken en vrugteloos gemaakt waren, tot ver-
 „ kleining van 't gezag der Staaten, en van de
 „ voorregten en vryheden des Lands. Dat men
 „ dit zelfde gezag, in openbaaren druk, te
 „ keer ging. Dat de Geregthoven provisien
 „ verleenden, tegen de Resolutien der Staa-
 „ ten, entegen de Privilegien, geregtigheden
 „ en gebruiken der Steden. Dat men de Wet-
 „ houders, op verscheiden' Plaatsen, gedreigd,
 „ op sommigen, openlyk, aangetast hadt. Dat
 „ de verkiezing der zelve, op sommige Plaat-
 „ sen, niet vry geweest; maar, door oproer,
 „ afgedrongen geworden was. Dat de Kerken,
 „ dienaars en goede Gemeente, zig houden-
 „ de aan den Hervormden Godsdienst, doch
 „ alleen in 't stuk der Predestinatie verschil-
 „ len.

(x) TRIGLAND. *bl* 963, 1043 enz. UYTENBOG. *bl* 220, 221, 222.

1618. „ lende, door anderen, uit de Kerken gejaagd,
 „ openlyk gehoond, mishandeld en beroofd
 „ werden. Dat eenige Kerkendienaars zig zelfs
 „ afzonderden van hunne medebroeders, die
 „ 't, in dit stuk, met hen eens; doch naar de
 „ Kerkenordering van den jaare 1591 beroe-
 „ pen waren, of te werk gingen. Dat men, in
 „ gedrukte schriften, andere verschillende ge-
 „ zindheden gedreigd hadt, met verjaaginge
 „ uit den Lande. Dat 'er, tegen dit alles, tot
 „ hiertoe, geene behoorlyke orde gesteld, of
 „ uitgevoerd was; maar dat, in tegendeel,
 „ sommige ongeruste Perfoonen, door de Wet-
 „ houders der Steden, zynde uitgezet, by an-
 „ deren, gehandhaafd werden. Dat eenige Ste-
 „ den, verre van den vyand gelegen, bezwaard
 „ bleeven met bezettingen, zonder dat men
 „ wift, of, by dezelve, niet iet zou onderno-
 „ men worden, tegen de Wethouders, of te-
 „ gen de rust der Steden, onder deksel van
 „ Godsdienst, in plaats van dat zy de Wet-
 „ houders zouden behooren te beschermen:
 „ al het welke die van Haarlem bewoogen
 „ hadt, om, voor het bewilligen in de gewoo-
 „ ne oorlogslasten, waartoe de tegenwoordige
 „ Dagvaart, onder anderen, aangelegd was,
 „ te verklaaren:

„ 1. Dat zy bereid waren, het regt en 't ge-
 „ zag der Staaten van Holland en Westfries-
 „ land, des Stadhouders en der Gekommitteer-
 „ de Raaden, in zaaken van Staat, oorlog, Re-
 „ geeringe en geldmiddelen, met het gene 'er
 „ aan valt was, ook het gezag der Geregts-
 „ hoven, in 't gewoon beleid van 't Regt, en
 „ der Officieren en Wethouderen, in de Ste-
 „ den

„ den en ten platten lande, in al wat hun Ampt 1618.
 „ betrof, te helpen handhaaven, naarkomen-
 „ de en doende naarkomen de Resolutien,
 „ die, by de Staaten, eenpaariglyk, of, bui-
 „ ten zaaken van belasting, aanneeming van
 „ oorloge en Regeeringe, by meerderheid van
 „ stemmen . genomen waren.

„ 2. Dat zy de *Uniën, verbindtenissen en ver-*
 „ *dragen, voor deezen*, tusschen de Leden van
 „ Holland en Westfriesland, onderling, en
 „ met andere hunne Bondgenooten, *gemaakt,*
 „ *wilden naarkomen*, en elkanderen bystaan,
 „ *met goed en bloed*, tegen de Spaansche tiran-
 „ ny, en allerlei uit- en inheemsch geweld, en
 „ verkragting der regten en vryheden van 't
 „ Land en de Steden.

„ 3. Dat zy, ten dien einde, de Regeerders
 „ der groote en kleine Steden wilden handhaa-
 „ ven, by derzelve wettig gezag; beschermen
 „ tegen daadelykheid, en *niet gedoogen, dat ie-*
 „ *mant tot de Regeering der Steden werdt gevoor-*
 „ *derd, anders dan door vrye en wettige verkie-*
 „ *zing*: te gelyk doende herstellen, 't gene,
 „ hiermede strydig, ondernomen was.

„ 4. Dat zy den Evangelischen Hervormden
 „ Godsdienst wilden blyven verdedigen, zon-
 „ der egter toe te laten, dat op iemants ge-
 „ loof onderzoek werdt gedaan, noch dat de
 „ *andere Gewesten, buiten bewilliging van die van*
 „ *Holland*, hierop, eenige schikking beraam-
 „ den. Voorts wilden zy de zweevende ge-
 „ schillen, met gevoeglyke middelen, zoeken
 „ neder te leggen; terwyl zy nogtans verston-
 „ den, dat de Kerken in 't bezit van wette-
 „ lyk beroepen' Dienaaren en van derzelve
 „ Ge-

4618. „ Gemeenten bleeven, en dat alles wat daar tegen, geweldiglyk, ondernomen was, hersteld werdt.

„ 5. Dat zy de Geregthoven wilden erkennen, en verdedigen, naar derzelve Lastbrieven en Berigtschriften, mids zy geene provisien verleenden, tegen de Resolutien der Staaten, of tegen de vryheden en gevegtigheden der Steden, vooral niet tegen het oud gebruik, volgens welk de Steden, in *Crimineele* zaaken, buiten gewoonlyk Regtsgeding, afgedaan, den Hoven niet onderworpen waren.

„ 6. Dat 's *Lands middelen* gebruikt zouden worden, niet slegts tot afweering van uitheemsch geweld, maar ook tot *verdediging van alle goede ingezetenen, tegen allerlei overlafst aan lyf en goed*, die hun, zelfs onder dekfel van Godsdienst, mogt worden aangedaan.

„ 7. Dat het *Krygsvolk*, bezetting houdende in Holland, of ook in andere Gewesten, doch door Holland betaald wordende, des vermaand zynde, verplicht zou wezen, boven den algemeenen, volgens het zevende punt der Unie, te doen eenen *byzonderen eed* van de Steden en gewesten, daar zy lagen, en derzelve Regenten en ingezetenen te beschermen en by te staan.

„ 8. Dat zy zig, uit kragte der *voorheen gemaakte Unien en Verbonden*, verplicht rekenden, om elk, wien, om de gemelde oorzaaken, eenig letfel aangedaan of gedreigd werdt, te *beschermen, met lyf en goed*, en 't gene, hiermede strydig, geschieden mogt, spoedig te helpen herstellen. Ten besluite verzogtenze,

„ dat

„ dat elk Lid, voor 't bewilligen in de krygs- 1618.
 „ lasten, zig, op de voorgemelde punten, ron-
 „ delyk, geliefde te verklaaren, op dat de
 „ bewilliging eenpaariger mogt kunnen ge-
 „ schieden (y).”

De zeven Steden, Leiden, Gouda, Rotter- Verschel-
 dam, Schoonhoven, Briele, Alkmaar en Hoorn, den' Ste-
 voegden zig met die van Haarlem, in het doen den
 der gemelde verklaring. Verscheiden' andere stemmen
 Leden betuigden, niets tegen dezelve te heb- de Ver-
 ben, mids men, op de begeerde herstelling, niet van Haar-
 verder dronge, dan dezelve gevoeglyk zou kon- lem toe.
 nen geschieden. De Steden zelven, die, in 't
 Kerkelyke, verschilden van de meerderheid,
 verklaarden, dat zy de Wethouders wilden
 handhaaven; 't welk het voornaamste was,
 welk de anderen bedoeld hadden: waarop,
 na 't wegneemen van eenige andere zwaarig-
 heden, de Steden allen in de gemeene lasten
 bewilligden (z).

Doch eer dit nog gelukte, hadden *Johan De Ge-*
Skytten, Gezant des Konings van Zweeden, zanten
 voor de eerste, en de Fransche Gezant Mau- van
 rier, voor de tweede reize, ter Vergadering Frankryk
 van Holland verscheenen zynde, de Leden, den ver-
 ernstelyk, vermaand, tot eendragt. Maurier maanen
 stondt hierop, in 't byzonder, stil „ dat de die van
 „ Kerkelyke geschillen behoorden bygelegd Holland
 „ te worden, door zagte middelen, in eene dragt.
 „ Provinciaale Sinode (a).” Doch alzo de Ko-

nin-

(y) Zie deeze Verklaring by GROTIUS Verantw. Cap. XIX.
 bl. 236. Verg. Resol. Holl. 27 Jan. 1618. bl. 26.

(z) GROTIUS Verantw. Cap. XIX. bl. 243. BRANDT II. Deel,
 bl. 721.

(a) Zie BRANDT II. Deel, bl. 733, 722. en Resol. Holl. 13
 Maars 1618. bl. 57.

1618. ningen van Frankryk en Zweeden beide, in deezen tyd, ondersteuning begeerden van den Vereenigden Staat, die, zouden zyze verkrygen, eenpaariglyk, zou moeten ingewilligd worden, is 't ligtelyk te begrypen, waarom zy zo zeer op de eendragt der Gewesten en Steden drongen.

Oordeelen over de Verklaring van Haarlem. Maar schoon de Leden der Dagvaart van Holland zig niet sterk gekant hadden tegen de Verklaring van Haarlem, opdat de bewilliging in de gemeene lasten, te ligter, doorgaan mogt, werdt dezelve, buiten de Vergadering, van allen, die der Contraremonstrantsche zyde waren toegedaan, scherp overgehaald; gelyk de goedgunners der Remonstranten, daarentegen, deeze Verklaring, die, eerlang, in 't licht kwam, hooglyk preezen. Mengeloodde, in 't gemeen, dat zy opgesteld was, door *Joan de Haan*, Rombout Hogerbeets en Hugo de Groot, Pensionarissen van Haarlem, Leiden en Rotterdam (*b*); en, uit den styl derzelve, vermoed ik, dat de laatste daarin de voornaamste hand gehad heeft. Ook ontkent hy dit niet, in zyne Verantwoording. Alleenlyk geeft hy te verstaan, dat de andere Afgevaardigden der agt Steden, midsgaders de Advokaat Oldenbarneveld hunne aanmerkingen over de Verklaring hadden gemaakt, eer zy werdt ingeleverd (*c*). Men deedtze, egter, op den naam van Haarlem, waarschyglyk, om dat deeze Stad, na Dordrecht, de eerste stemmen moest. Voorts, werdt de Verklaring, terstond, in het Fransch, overgezet, vermoedelyk door

Ui-

(*b*) GROTIUS Verantw. Cap. XIX. bl. 235.

(*c*) GROTIUS Verantw. Cap. XIX. bl. 235.

Uitenbogaard (d), en, heimelyk, naar Frank- 1618.
ryk en elders buitens Lands, verzonden. Ten
minste, werdt dit laatste, uit den Haage, naar
Utrecht, geschreeven (e), schoon de Groot,
daarna, betuigd heeft, hiervan, geene kennis
gehad te hebben (f). Doch in de Verklaring, ^{Agter-}
die, terstond, in elks handen kwam, vonden ^{dogt,}
veelen bedenkelyk „ dat men voorhadt, 's zelve, in ^{door de-}
„ Lands middelen te besteeden, tot het hand- ^{andere}
„ haaven der tegenwoordige Regeeringe, wel- ^{Steden}
„ ke men, niet zonder vrye en wettelyke ver- ^{verwekt,}
„ kiezing, wilde veranderd hebben; dat men
„ erkende, geen vertrouwen te stellen op de
„ bezettingen, en sommige Steden aanmerk-
„ te als daarmede bezwaard; en dat men de
„ andere Gewesten geen gezag altoos, in 't Ker-
„ lyke, over Holland, wilde laten oefenen.”
By al het welke nog kwam, dat men 't gene in
de Verklaring gezeid werdt van *Unien en Ver-*
bindtenissen, onder anderen, toepaste, op zekere
heimelyke Verbonden, onlangs, tusschen
de agt Steden onderling, en met een of twee
Gewesten, geslooten, 't welk men hielt te
strekken, tot scheuring in den Staat. Maar
schoon 't my, uit vergelyking van verscheiden
schriften en stukken, niet onwaarschynlyk
voorgekomen is, dat men, ten deezen tyde, o-
ver zulke verbonden, in heimelyke onderhan-
deling, geweest is, en, veelligt, reeds eenig
ontwerp daarvan op 't papier gebragt hadt (g);
heb

(d) Zie zyn Leven en Verantw. Cap. XIII. bl. 260.

(e) Brief der Gedep. van Utrecht ter Gener. van 11 Febr. 1618.
sangeh. in de Interrogat. van J. van Rensse van Suylesteyn. *Art.*
LXVIII. LXIX. M. S.

(f) GROTIUS Verantw. Cap. XIX. bl. 245.

(g) Brief, boven gemeld, in de genoemde Interrogat. *Art.* LXX,
LXXI. Zie ook UTENBOG. Leven Cap. XIII. bl. 260.

1618. heb ik egter niet kunnen ontdekken, dat men, immer, tot het sluiten derzelve, gekomen is, ten ware men aan de Verklaaring van Haarlem zelve, die, door de zeven Steden, aangenomen was, den naam van afzonderlyk verbond geeven wilde: in welk geval men, door de verbonden, in deeze Verklaaring gemeld, de oude verbonden, en, byzonderlyk, de Utrechtsche Vereeniging zou moeten verstaan. Doch deeze en veele andere uitdrukkingen in de Verklaaringe werden zo opgevat, als of de agt Steden en anderen eenig geweldig besluit genomen hadden, ten nadeele der gemeene Vereeniging, en tegen het wettig gezag zyner Doorlugtigheid. De Volmagt, in Bloei maand hier aan volgende, door de agt Steden, aan haare Gemagtigden ter Dagvaart gegeven, strekkende, om onderling en met de andere goede Steden te beraamen zodaanige middelen, als men, tot voorkoming van gedreigde of gevreesde daadelykheden, zou noodig of dienstig oordeelen, bragt ook veel toe, tot voedsel van de agterdogt, die men reeds tegen de voornaamsten deezer Afgevaardigden hadt opgevat. Zy zelve waren 'er niet onkundig van, en hadden, hierom, in 't byzonder, begeerd, dat de Steden, by deeze Volmagt, alles wat hun, wegens 't gene zy, uit kragte derzelve, verrigten zouden, overkomen mogt, ten haaren laste zouden neemen; gelyk geschied was (b).

XXIII. Terwyl de gewoone Vergadering van Hol-
Prins land

(b) Zie deeze Procuratie by BRANDT II. Deel, Byvoegf. bl. 989. BAUDART. Memor. X. Boek, bl. 7. GROTIUS Verantw. Cap. XIX. bl. 248.

land nog zat, vertrok de Prins, in Lentemaand, 1618. naar Gelderland, en, in Bloei maand, naar Overyffel, om de Landdagen, aldaar, by te woonen, en deeze Gewesten, tot eenpaarige bewilliging in de Nationaale Sinode, over te haalen. Ook porde zeker verfchil met eenige Nieuwmevenaars hem tot de reize naar Gelderland.

't Getal der Remonstranten in dit Gewest was, federt eenige jaaren, fterk toegenomen, vooral in 't Kwartier van Nieuwmeven, daar zy, door de Regeering, begunftigd werden. Ook hebben wy gezien, dat Chriſtoffel Biesman, Burgemeester van Nieuwmeven, zig, in den Haage, tegen 't beroepen eener Nationaale Sinode, buiten bewilliging van Holland, verklaard hadt. De Regeering in deeze Stad was verdeeld. Tien Leden waren tegen, zeven voor 't houden der Nationaale Sinode. Prins Maurits hadt, in Hooimaand en Slagtmaand des voorleeden jaars, de oneenigheid, reeds, door Gemagtigden, gezogt by te leggen; doch 't was niet gelukt. Eenigen uit de burgerye, die 't met de minderheid hielden, hadden zyne Doorlugtigheid, federt, een' Lyft toegefchikt van zulken, die zy, by de aanftaande verandering der Regeeringe, in Louwmaand, gaarne tot Burgemeesters, Raaden en Gemeentslieden aangesteld zagen; niet zonder, in een bygevoegd gefchrift, de meeste tegenwoordige Regenten lelyk af te fchilderen, en voor Arminiaanen uit te maaken. Doch deezen, hiervan kennis bekomen hebbende, vervoegden zig, inſgelyks, by den Prinſe, hem verzoekende, in 't kiezen der nieuwe Wethouderen, agt te geeven op hun meeste genoegen: 't welk zy

Maurits
vertrekt
naar den
Land-
dag, te
Arnhem.

Verande-
ring der
Regeer-
inge, te
Nieuw-
meven.

1618. verklaarden te zyn, dat van het grootſte deel der Burgerye. Doch alzo hun verzoek niet uit den naam der gantsche Wethouderſchap geſchiedde, ſloeg 'er de Prins weinig agt op. Zy merkten 't, en beſlooten, ſedert, de Wet te veranderen, op den gewoonlyken tyd, zonder den Prins te kennen. Zie hier, op welken grond. Nieuwme- gen hadt, als eene vrye Ryksſtad, van oude tyden af, het regt gehad, om zyne eigen' Wethouders te ſtellen; 't welk, door Gemagtigden der Burgerye of Gilden, plagt te geſchieden. Men hadt dit regt zelfs voorbehouden, toen de Stad, in den jaare 1248, aan Otto den II, Graave van Gelder, verpand werdt (i). Doch by 't overgaan der Stad aan Prinſe Maurits, in den jaare 1591, werdt de Magiſtraatsbeſtelling, gedurende den oorlog, verbleeven aan den Prinſe, als Stadhouder van Gelderland, van wege de algemeene Staaten (k). Ook hadt hyze, ſedert, gedaan; wordende hem de nieuwe Regenten, jaarlyks, voorgeſlaagen, door de ouden. Maar het Beſtand, dat, in veele opzigten, naar eene volkomen' vrede geleek, als waar- door veelen, zelfs in verbeurd verklaarde goederen-en voorregten, herſteld werden, hadt, meende men, een einde van den oorlog gemaakt, en derhalven ook van het Verdrag, wegens de beſtelling der Wet (l). De Prins oordeelde, daarentegen, dat het Beſtand niet; maar eene volkomen' Vrede alleen voor het einde van den oorlog kon gehouden worden; en dat hy, hierom, het regt behieldt, welk hy, by

(i) Zie II. Deel, bl. 384.

(k) Zie VIII. Deel, bl. 360.

(l) Remonſtrantie der ontl. Rogent. aan de Staat. Gen. MS.

't overgaan der Stad, bedongen hadt; gelyk 1618.
 men 't hem, verscheiden' jaaren na 't sluiten
 van 't Bestand, onverhinderd, hadt laten ge-
 bruiken. Hy begaf zig dan, tegen den tyd der
 gewoonlyke verandering, in Louwmaand dee-
 zes jaars, naar Nieuwmegen, verzeld van den
 Kantzler, twee Raaden en een' Rekenmees-
 ter van Gelderland, nevens den Rigter van Ve-
 luwen-Zoom. De bezetting kreeg last, om zig
 gereed te houden, tot het weeren van beroer-
 te, voor welke zyne Doorlugtigheid bedugt
 was; also de burgers, in 't vermoeden geraakt,
 dat de Prins voorhadt, iet te doen tot kren-
 king hunner Privilegien, Vertoogen hiertegen
 gereed maakten, en tekenen lieten. Hierna be-
 gaf zig de Prins naar 't Raadhuis, daar de
 gantsche Wethouderfchap bedankt, doch te
 gelyk verzogt werdt, in een ander vertrek, nog
 een weinig te willen toeven. Zy verdeelde zig
 egter in twee byzondere Kamers; waarna de
 Prins eenigen uit de genen, die, te vooren, de
 minderheid gehad hadden, ontboodt, omze,
 nevens eenige nieuwen, aan te stellen. Doch
 zy weigerden, op éenen na, zig, van nieuws,
 te laten beëedigen. Op hun verzoek, werden,
 daarna, alle de ontslaagen' Regenten ontboo-
 den by den Prinse: wien zy, by monde van den
Syndicus, Joan Biel, voorhielden, dat de tegen-
 woordige wyze van handelen streedt met de
 Privilegien, en dat het Verdrag van den jaare
 1591, met het Bestand, geëindigd was: 't welk
 zyne Doorlugtigheid ontkende. Waarna Biel,
 uit den naam der ontslaagen' Regenten, *pro-
 testeerde* tegen 't gene'er geschied was; zig van
 het zelve beroepende op de algemeene Staa-
 ten,

1618. ten, uit welker naam de Prins, in 't jaar 1591, verdraagen was, en van welken hy, meendenze, nu gelast moest geweest zyn. Doch de Prins vondt niet geraaden, hun Protest te aanvaarden. Ondertusschen, traden zy zelve tot eene nieuwe Magistraatsbestelling. De Prins stelde ook nieuwe Wethouders, onder welken, meen ik, maar één uit de ouden was. De Gemeenteluiden werden ook veranderd, door zyne Doorlugtigheid. De Sekretarissen, de Roédraagers, de Poortiers én Boden kreegen last, om geene andere Wethouders te erkennen, dan die, door den Prinse, gesteld waren (m). De anderen verwoegden zig, sedert, aan de algemeene Staaten, en aan de Staaten van Holland, klaagende, over 't schenden hunner vryheden. De agt Steden beflooten, terstond, ten voordeele der klaagende Regenten, te schryven aan de Staaten van Gelderland. Doch Dordrecht en de vier anderen wilden niet gedoogen, dat de Brief, op den naam der Staaten, afgezonden werdt: waarom hy te minder klem hadt, in Gelderland (n). Wat den algemeenen Staaten betreft, zy hoorden den Prins, in hunne Vergadering, tegen die van Nieuwmegen, en weezen deezen, daarop, naar de Staaten van Gelderland, die zyner Doorlugtigheid, in Lentemaand, in persoon op den Landdag verscheenen, in alles gelyk gaven, en dankten, voor 't gene hy, tot herstelling der orde en rust te Nieuwmegen, gedaan

(m) Brief van Geerlick van den Capelle, Martin Gregory, Henrick van Essen, Goossen van Varick en Jan van Gelsfeyn aan hunne Hoog. Mog. in dato $\frac{3}{11}$ January 1618. MS.

(n) Resol. Holl. 24 Febr. 23, 24 Maart 1618. bl. 49, 73, 75, 76, 77. BRANDT II. Deel, bl. 709.

daan hadt. 't Gene Biesman en van Brienen, 1618.
 te vooren, in den Haage, verklaard hadden,
 werdt hier ook veroordeeld, als strydende met
 het besluit des Landschaps. Voorts beslooten
 de Staaten. eenpaariglyk, hunnen Gemagtig-
 den in den Haage te belasten, op het houden
 der Nationaale Sinode, ernstelyk, aan te drin-
 gen, en, te gelyk, overeenkomstig met eenen
 voorslag van zyne Doorlugtigheid, op het af-
 danken der Waardgelders in Holland (o).

In Bloei maand, vertrok de Prins naar den Landdag in Overysfel, die toen, te Deventer, gehouden werdt. Hy verzogt, hier, den Staaten „ dat zy toch in het houden der Nationaale Sinode wilden bewilligen, also men „ niet voorhadt, dezelve te doen strekken, „ anders, dan tot bemiddeling der geschillen „ in 't Kerkelyke, zonder de Gewesten, of der- „ zelve Leden ergens in te verkorten, of ie- „ mant, ter zaake van den Godsdienst, te be- „ zwaaren.” Hy voegde hierby „ dat men de „ Gewesten, die nog zwaarigheid maakten, „ met goede redenen, zou zoeken te brengen „ tot bewilliging, en dat de besluiten der Si- „ node niet van waarde gehouden zouden „ worden, dan nadatze, door de Gewesten, „ goedgekeurd en bekrachtigd waren.” En on- „ der deeze voorwaarden, bewilligden de Staa- „ ten, eindelyk, in 't houden der Sinode (p), „ hoewel Kampen, daar men strengst was, te- „ gen

De Prins
haalt O-
veryffel
over, tot
bewilli-
ging in de
Sinode.

(o) BAUDART. Memor. X. Boek, bl. 7. Landd. Recesi. der Staat. van Geld. van XIII. en XIV. Maart by BRANDT II. Deel, bl. 711, 712.

(p) Zie Resol. van Ridd. en Steden by GROTIUS Verantw. Cap. V. bl. 49.

1618. gen de Contraremonstranten, het besluit langft tegen hieldt. 't Besluit der Staaten werdt, egter, niet voor Oogftmaand (q), in den Haage gebragt; wanneer de zaaken, in Utrecht, reeds geheellyk veranderd waren van gedaante, en, in Holland, op 't punt ftonden van te veranderen, gelyk wy, wel haast, zien zullen.

XXIV. In deezen staat der zaaken, waren de Regenten van veele Steden van Holland, en die van de Stad Utrecht in merkelyke bekommering, ziende de dingen eenen gantschanderen zwaai neemen, dan zy gehoopt hadden. 't Strooijen van schotschriften tegen den Advokaat Oldenbarneveld, nam, van tyd tot tyd, toe.

Een kwam 'er, ten deezen tyde, in 't licht, getiteld *Praktyk van den Spaanschen Raad*, waarby hy vertoond werdt, als hadt hy geld genooten van Spanje. Een ander, *Noodwendig Discours* genaamd, drong op eene geweldige verandering in de Regeering. Sommigen hebben François van Aarsens voor den opsteller deezer schriften gehouden (r). De Prinsesse Weduwe van Oranje verhaalde aan iemant „ dat men „ Prinse Maurits uit Brussel geschreeven hadt, „ dat Oldenbarneveld geld, „ sommigen spraken van geheele koffers met gouden pistoletten „ (s) uit Spanje ontvangen hadt, en dat zyne „ Doorlugtigheid hieraan ten deele geloof

„ sloeg.” Ook bleek dit, uit zeker zeggen van zyne Doorlugtigheid, 't welk Uitenbogaard schryft, uit den mond van zekeren geloofwaardigen Edelman, die 't van den Graave van

Kui-

(q) UYTENBOG. bl. 988. TRIGLAND. bl. 1059, 1060.

(r) AUBFRY Memoir. p. 305, 400.

(s) K. BRANDT Leven van H. de Groot, bl. 119.

Kwaad
vermoe-
den van
den Prin-
se op den
Advo-
kaat.

Merk-
waardige
woor-
den, den
Prinse

Kuilenburg verklaarde verstaan te hebben. Aan 1618.
 dezen Graave, hadt de Prins geraaden „ de
 „ party, welke hy toegedaan was, niet langer toege-
 „ te volgen, of dat het hem schadelijk zyn zou, schree-
 „ ven.
 „ also deeze party, „ meenende daarmede,
 „ naar 't schynt, den Advokaat en de zynen,
 „ naar Spanje wilde.” De Graaf vraagde naar
 bewys. 't *Is nog geen tyd*, werdt hem geant-
 woord, *men moet eerst platte formen scheeren over*
eenigen. Zo men, hernam toen de Graaf, *dien*
weg in wil; dat 's regt naar Spanje: waarop hem
te gemoet gevoerd werdt, Beter zo dan anders;
men zal haast zien, wie de styffste beurs heeft (t).
 Doch lang van te vóoren (3), zou de Prins aan
 de Prinsesse Weduwe, uit wier mond, Uiten-
 bogaard het te boek stelt, gezeid hebben, *dat*
het geschil niet beslist zou worden, dan door de wa-
penen (u). De Blaauwboekjes hielden geen' laa- Vuil
 ger' toon. In zeker schot'schrift, geschreeven schot-
 met de eigen' hand en naamtekening van Jan schrift
Dankerts, voorheen Notaris in den Haage (v), van Jan
 nu te Amsterdam; die, wegens een diergelyk, kerts.
 ten tyde van 't Bestand gemaakt, door voor-
 sprak van Uitenbogaard, vergiffenis verwor-
 ven hadt (w); werdt de Advokaat gedreigd,
 met een *Crimineel* regtsgeding. Voortslas men
 'er in „ dat men hem voet by stuk zetten, en
 „ bewyzen zou, dat hy honderdentwintigdui-
 „ zend Dukaatjes ontvangen hadt. Uitenbo-
 „ gaard,

(t) UYTENBOG. by BRANDT II. Deel, bl. 744. Zie ook UY-
 TENBOG. Leven Cap. X. bl. 171.

(u) UYTENBOG. Leven Cap. IX. bl. 122.

(v) UYTENBOG. Leven en Verantw. Cap. X. bl. 159.

(w) Zie Resol. Holl. 18, 21 Juny 1603. bl. 122, 124.

(3) Den agtsten van Wintermaand des jaars 1616.

1618. „ gaard, stondt 'er in, hadt tagtigduizend gul-
 „ dens, in gouden Albertinen, getrokken, 't
 „ welk men hem, in zyn bakhuis, hadt aan-
 „ gezeid.” Gaat, las men verder, tot Brussel,
 „ 't staat daar klaarlyk geschreeven, op 't Register,
 „ daar de andere gestreelden staan, met naam en toe-
 „ naam. 't Geschrift, welk deeze en andere din-
 „ gen behelsde, was den maaker ontvallen, te
 „ Amsterdam, werwaards hy gevlugt was, uit
 „ vreeze voor den Fiskaal van den Hove, die, uit
 „ andere oorzaken, onderzoek op hem deedt. 't
 „ Was opgeraapt, en den Advokaat ter hand ge-
 „ steld, die 't, in de volle Vergadering, bragt, te
 „ gelyk verklaarende „ dat men hier een' schry-
 „ ver hadt, die niet, gelyk diergelyken plagten
 „ te doen, zynen naam verzwieeg, maar voet by
 „ stuk zetten, en zyne beschuldigingen bewyzen
 „ wilde. Hiertoe was hy ook, van zynen kant,
 „ bereid. Uitenbogaard niet minder. Hy be-
 „ geerde dan, dat men Dankerts van Amster-
 „ dam haalde, en bewys afvorderde van 't gene
 „ hy geschreeven hadt.” Men besloot, hierop,
 „ naar Amsterdam te schryven. Dankerts werdt in
 „ de gyzeling gezet; doch men begeerde hem niet
 „ naar den Haage te zenden; zig beroepende op
 „ het Privilegie der Stad, volgens welk, de mis-
 „ daaden, aldaar begaan, voor de bank van Sche-
 „ penen, geoordeeld moesten worden. De Fiskaal
 „ *Kinschot* trok naar Amsterdam met het boek-
 „ je, om Dankerts te ondervraagen; doch men
 „ vondt niet geraaden, dat hy zig kweet, zo als
 „ hy meende te behooren. Dankerts zat in de gy-
 „ zeling, tot dat de Advokaat gevat was (x),
 „ waar-

De
 maaker
 raakt in
 hegtenis.

(x) Resol. Holl. 7, 11 April 2 Nov. 1618. *bl.* 93, 98, 332.

waarna men hem losliet, en, eindelyk, nog be-
 loonde, voor 't gene hy gedaan of geleeden
 hadt, zonder dat men den Advokaat immer
 iets van 't gene hem, door deezen mensch, aan-
 gewreeven was, geregtelyk, te last gelegd heeft
 (y). Doch zulke en diergelyke beschuldigingen,
 die, by 't gemeen, veel te veel ingang vonden,
 bewoogen den Advokaat, op den raad der Prin-
 sesse Weduwe van Oranje, tot het schryven van
 eenen Brief aan Prinse Maurits, die, eenige
 jaaren naderhand, gedrukt werdt. Hy was, den
 vierentwintigsten van Grasmaand, getekend,
 en vervatte eene omstandige verdediging van
 des Advokaats gedrag, met eene sterke betui-
 ging zyner genegenheid voor 't Huis van Nas-
 sau (z). Tegelyk, schreef hy een Vertoog aan
 de Staaten van Holland, welk, terstond, in 't
 licht kwam. Zyne bedryven en diensten wer-
 den, in het zelve, omstandiglyk, vertoond,
 van dat hy eerst in 's Lands dienst getreden was,
 tot op den tegenwoordigen tyd. In 't byzonder,
 wees hy aan „ hoe zeer hy gearbeid hadt, om
 „ goed verstand te onderhouden tusschen de
 „ Staaten en zyne Doorlugtigheid. Ook beriep
 „ hy zig, ten blyke van de diensten, door hem,
 „ den Huize van Nassau gedaan, op de brie-
 „ ven en bescheiden, welken hy in handen
 „ hadt. Geschenken verklaarde hy nooit be-
 „ geerd of gezogt; maar somtyds wel, voor
 „ beweezen diensten, ontvangen te hebben.
 „ Zyne goederen waren, zeide hy, allen eer-
 „ lyk

(y) UYTENBOG. Leven en Verantw. Cap. X. bl. 171 enz. His-
 tor. bl. 93ⁿ enz.

(z) Zie deezen Brief by UYTENBOG. bl. 943 en in de Waaragt,
 Hist. van OLDENBARNEY. bl. 132 enz.

1618.
 Wordt
 geslaakt
 en be-
 loond.
 De Ad-
 vokaat
 verdedigt
 zig, in
 eenen
 Brief aan
 den Prin-
 se, en in
 een Ver-
 toog aan
 de Staa-
 ten van
 Holland.

1618. „ lyk en wettiglyk verkreegen, waarop hy,
 „ zo men 't goedvonde, onderzoek wilde laa-
 „ ten doen. De verdere beschuldigingen, in
 „ Schotschriften, tegen hem uitgeworpen,
 „ verklaarde hy voor openbaare lasteringen,
 „ zig, omtrent de meesten, beroepende op de
 „ kennisse der Staaten zelveu." Ten besluite,
 „ riedt hy „ dat men den raad der Koningen
 „ van Frankryk en Zweeden volgde, en rust
 „ en eendragt zocht: dat de Gemagtigden ter
 „ algemeene Staatsvergaderinge zig niet aan-
 „ trokken, 't gene niet aan hun gesteld was;
 „ dat zyne Doorlugtigheid, de Raaden van
 „ Staate, de Raaden ter Admiraliteit en de
 „ Gekommitteerde Raaden zig hielden aan
 „ derzelver Berigtschriften; dat het Regt ge-
 „ handhaafd, en de Kamer van Rekening in
 „ goede orde gehouden werdt. Wanneer hier-
 „ by eenigheid kwam onder de Staaten, ver-
 „ trouwde hy, dat alles haast wederom her-
 „ steld zou worden (a)."

*Provisio-
 neele O-
 pening,*
 tegen dit
 Vertoog
 uitgege-
 ven,
 wordt
 verbood-
 den.

Doch het uitgeeven van dit Vertoog haalde den Advokaat eene nieuwe sneeuwjagt van naamloze schriften op den hals. Een, getiteld *Provisioenele Opening*, werdt zo lasterlyk geoordeeld by de Staaten, dat zy 't, by openbaar Plakaat, verbooden, vyfhonderd guldens beloovende aan elk, die Schryver of Drukker ontdekte. By 't zelfde Plakaat, namen de Staaten den Advokaat, om zyne langduurige en getrouwe diensten, in hunne byzondere bescherming en hoede (b). Doch sommigen te-

(a) Remonstr. in de Waar. Hist. bl. 146-199. Zie ook Resol. Holl. 7 April 1618. bl. 93.

(b) Zie Resol. Holl 20, 22, 25 Juny 1618. bl. 154, 155, 159. Groot-Plakaatb. I. Deel, kol. 457.

kenen aan, dat men dit Plakaat, te Amsterdam, 1618. en in de Steden, die 't met deeze Stad eens waren, niet liet afkondigen, 't welk de Schryvers van naamlooze schriften, die zig, meent men, meest te Amsterdam onthielden, te stouter maakte. Ook strooide men, ten deezentyde, uit, dat de Prins gezeid zou hebben, *dat hy den Advokaat en de zynen zo fyn vermaalen zou als stof (c)*. De meerderheid der Staaten van Holland ontwierp, omtrent deezen tyd, een Vertoog aan den Prinse, om by hun gezag gehandhaafd te worden (*d*). Doch 't blykt niet, dat het eenig gevolg gehad heeft, welk aan hunne verwagting beantwoordde. Zelfstwyfel ik, of het den Prinse wel overgeleverd zy. Men sloeg, in Zomermaand, ter Vergadering van Holland voor, om zekere gedrukte *Remonstrantie van François van Aarsens* op te haalen, en hem het verder schryven te verbieden (*e*). Doch ik vind niet, dat hierop iet beslooten werdt. 't Verhaalde toont klaarlyk, welke redenen van bekommering de Regenten van verscheiden' Hollandsche Steden en van Utrecht, ten deezen tyde, hadden. Doch 't wordt tyd, dat wy zien, welke middelen zy in 't werk stelden, om de gevreesde verandering der Regeeringe te voorkomen; en welk eene uitkomst dezelve hadden. Verscheiden' ongedrukte stukken en bescheiden my, gelukkiglyk, ter hand gekomen, stellen my in staat, om dit naauwkeuriger te doen, dan tot hiertoe geschied is.

XXV.

Zo dra men, in den Haage, tyding kreeg ^{Bewee-} van ^{gingen te}

- (c) Holl. 21 May 1618, bl. 122. UYTENBOG. bl. 954.
 951 II. Deel, bl. 751.
 (d) by BRANDT II. Deel, bl. 751.
 (e) Holl. 22 Juny 1618. bl. 156.

1618. van de verandering der Regeeringe te Nieuw-
 Utrecht en te Leiden, uit vreeze voor verandering in de Regeeringe. megen, in Louwmaand deezes jaars, was men bedugt, voor diergelyke veranderingen, in veele Hollandsche Steden en in Utrecht. *Joan van Renesse van Zuilestein* en *Justus van Ryzenburg*, Heer van Ryzenburg, waren toen, wegens Utrecht, afgevaardigd, in de Vergadering der algemeene Staaten. Ryzenburg schreef, over 't gebeurde te Nieuwmegen, eenen Brief naar Utrecht, die, door hem en Zuilestein, getekend werd. In deezen Brief, werden de ontslaagen' Regenten genocmd * *verdrukte Heeren*, en vroomen, die men, † *met opzet, voorbadt te verlaten*. Ook las men 'er in, *dat zyne Doorlugtigheid, tegen reden en tot misnoegen van de goeden*, op den voorslag van die van Nieuwmegen, ter algemeene Staatsvergaderinge, *toegelaten was* (f). Men was, ten deezen tyde, in overleg, om zig van eenige Plaatsen te verzekeren, tot voorkoming eener gevreesde verandering in de Regeering. Te Utrecht, hadden eenigen voorgeslaagen, dat men Schoonhoven verzekeren moest; 't welk anderen, in den Haage, niet wel scheen te smaaken. Doch, te Leiden, zou men gaarne gezien hebben, dat Woerden verzekerd werd. Hiervan hadt de Predikant *Uitenbogaard*, te Leiden zynde, kennis gekreegen, uit den mond van den Pensionaris *Hogerbeets*, die op hem begeerd hadt, zulks te willen berigten, aan *Adolf van de Waal*, Heer van *Moersbergen*, die toen, wegens Utrecht, in den Haage was, met verzoek, dat hy 'er, heimelyk, kennis van geeven wilde aan den

Voor-
 sla-
 gen, om
 Schoon-
 hoven,
 Woer-
 den en
 andere
 Plaatsen
 te verze-
 keren.

* *geop-
 pressee-
 de.*
 † *by des-
 sein.*

(f) Interrog. van *Suylesteyn Art. LIX. — LXIII. M. 3.*

Sekretaris Ledenberg, op dat deeze, daartoe, 1618.
 in tyd en wyle, de behulpzaame hand bieden
 mogt; also men, te Leiden, voorhadt, met
 iemand van Woerden, wien men de zaak mogt
 toevertrouwen, deswege, in onderhandeling
 te treden. Uitenbogaard deedt deeze bood-
 schap, en Moersbergen schreef, 't gene men
 hem verzogt hadt, in Sprokkelmaand, aan
 Ledenberg (g): daarby voegende „ dat dee-
 „ ze zaak heimelyk behandeld moest worden,
 „ en dat 'er, in deeze tydsomstandigheden,
 „ voorraad van wapenen noodig was; dat men
 „ ook de Huizen te Duurstede, ter Eem en te
 „ Abkoude behoorde te bezetten;” 't zy dat
 men, hierdoor, gelyk, daarna, verklaard werdt,
 het platte Land van Utrecht, tegen oproer,
 zogt te beveiligen (h), 't zy dat men 'er eenig
 verder inzicht mede gehad hebbe. Doch deeze
 overleggingen hadden geen gevolg. Midler-
 wyl, bleef men, te Utrecht, in geduurige vrees
 voor de komst van den Prinse, uit welke men
 verwagte, dat gelegenheid tot opschudding
 genomen zou worden, die, waarschylyk, uit-
 loopen zou, op verandering der Regeeringe.
 Men hadt, hierom, al in Herfstmaand des voor-
 leeden jaars, toen 's Prinsen reis naar eenige ^{Utrecht, te}
 Zuidhollandsche Steden op handen was, op ^{voor 's}
 Ledenbergs voorslag, eenen Brief opgesteld ^{Prinsen}
 aan zyne Doorlugtigheid, strekkende, om ^{komst.}
 hem te verzoeken van, voor deeze reize, niet
 te Utrecht te willen komen. Doch deeze Brief, Men ver-
 die toen niet overgegeven werdt, bleef, eenen ^{zoekt}
 tyd ^{hem, de-}

(g) UYTENBOG. Leven en Verantw. Cap. XIII. bl. 257, 258.

(h) Inverzog. van Suylcstejn Art. LXXIV. — LXXXII. M. 8.

1618. tyd lang, open, in handen van de Utrechtsche Afgevaardigden in den Haage; werdt, een en zelve uit te stellen. andermaal, veranderd, ook, zo fommigen, naderhand, verklaard hebben, met kennis van den Advokaat, en, eindelyk, na dat Zuilestein naar Utrecht gefchreeven hadt, dat de Prins stontd te vertrekken naar den Landdag te Arnhem, in Lentemaand deezes jaars, door *Gerard ter Stein*, behandigd aan zyne Doorlugtigheid (i); wien dezelve, gelyk men denken kan, gantsch niet aangenaam was. Nogtans, begaf hy zig, door Utrecht, naar Arnhem. De poorten werden, op den dag zyner aankomste, langer dan naar gewoonte, geslooten gehouden, en Ledenberg leide in beraad, omze den Prinse niet te openen. Doch hiertoe durfde men niet besluiten. De Prins kwam dan in de Stad. De wooning, daar hy zynen intrek nam, werdt, als ware 't om hemeer aan te doen, door eenige vendelen Schutters, bezet; vier van welken in de wapenen gebragt waren, om hem in te haalen. Doch eenigen hebben, naderhand, verklaard, dat dit bezetten geschied was, om den toeloop van Contra-remonstranten en anderen by den Prinse te belletten, waaruit men opschudding, inneeming van Kerken en verandering der Regeeringe vreesde. Ook was, omtrent deezen tyd, beslooten, 't getal der Waardgeldereren te vermeerderen (k). De Prins zette zyne reis toen voort,

Hy komt 'er nogtans. Doch vertrekt wederom.

ZON-

(i) Interrog. van Suylesteyn *Art. XVI.-XXXIII.* Interrog. van F. van Baexen, Heer van Conincxvry *Art. XXVIII.-XXXIV.* Interr. van J. de Goyer *Art. XVII.-XXIII.* Interrog. van Dirick van Eck *Art. XIII.* Verclar. van Ledenb. van 27 Aug. 1618. O. S. *MSS.*

(k) Interrog. van Conincxvry *Art. XXXV.-XXXVIII.* van de Goyer *Art. XXV.-XXIX.* van Johan van Grovsteyn *Art. XXI.-XXIV.* van Dirick van Eck *Art. XIII. XIV. MSS.*

zonder iet, openlyk, te Utrecht, te verrigten. 1618.
 't Ontbrak, nogtans, den Prinse niet aan eenige vertrouwde vrienden, in de Staaten van Utrecht, die hem, van tyd tot tyd, berigt gaven van 't gene 'er gehandeld werdt (1), zo ver zy 'er kennis van krygen konden. Na dat men dan, ter algemeene Staatsvergaderinge, overeenkomstig met 's Prinzen meening, wat laater, hadt begonnen te handelen, over de noodzaakelykheid van het afdanken der Waardgelders, in Holland en in Utrecht, het aannemen en aanhouden van welken, zyne Doorlugtigheid, naar sommiger verhaal (m), *rebellie* genoemd hadt; werdt door eenigen, in de Staaten van Utrecht, voorgeslaagen, „ dat men, om kosten te spaaren, de Waardgelders behoorde afdanken, en van den „ Prinse eenige vendels te begeeren, staan „ de ten laste van 't Stigt.” Hiertoe werdt beslooten, zelfs door zulken, die voor 't aannemen der Waardgelders geyverd hadden: 't zy dat, deezen dagten, dat men genoeg beholpen zou zyn, met de gewoonlyke soldaaten, of dat zy hoop hadden, om eenige Steden van Holland te beweegen, tot het draagen van een gedeelte van den last der Waardgelderer, liever dan dat men dezelve zou zien afdanken. Men gaf dan den Afgevaardigden naar den Haage last, om, overeenkomstig met het besluit der Staaten, te spreekken met zyne Doorlugtigheid. Sommigen schryven, dat zy hier toe slegts vryheid, geen' uitgedrukten last gehad

(1) Waargt. Hist. van J. V. OLDENBARNEV. bl. 214.

(m) UYTENBOG. by BRANDT II. Deel, bl. 504.

1618.

had hebben (n). Doch ik bezit een egt afschrift eener Verklaaringe van Ledenberg zelven, waarin duidelyk erkend wordt, dat de Utrechtsche Afgevaardigden last hadden, om met den Prinse te spreken (o). De Afgevaardigden van Utrecht waren toen Adolf van de Waal, Heer van Moersbergen, *Jakob van Zuilen van Nyveld*, Heer van Hoeflaken, *Willem Bor van Amerongen*, Heer van Zandenburg, *Kornelis van de Poll*, *Pieter Ploos*, *Jakob de Gooyer*, *Willem van Nyenrode*, en de Sekretaris Ledenberg. Zy, of ten minste Hoeflaken, Nyenrode en Ledenberg hadden hunnen intrek in den Haage, ten huize van *Daniel Tresfel*, eersten Klerk der algemeene Staaten. Eer zy nog met den Prinse gesproken hadden, lieten eenige Hollandsche Heeren, hun, door den Dienaar van Hogerbeets, vraagen, of zy hun, dien avond, 't was de vyfde van Hooimaand, konden spreken. Men kwam, ten zeven uren, byeen. De Hollandsche Heeren waren *de Lange*, Burgemeester van Gouda, en de Pensionarissen de Haan, Hogerbeets en de Groot. De laatste voerde het woord; volgens het Verbaal, welk, daarvan, sedert, door de Utrechtschen, gemaakt werdt, en waarvan ik een Afschrift in handen heb, in 't breede, vertoonende, hoe men thans, onder dekfel van Godsdiens, met allerlei middelen van scheuring, oproer, munitery en wederspanningheid, de Staaten en Wethouders, in derzelver hoogheden, vryheden en geregtigheden, zagt te verkorten, enze het gezag van anderen te onderwerpen; 't welk verscheiden' Steden bewoont, gen

Byeen-
komst
tusschen
de Hol-
landsche
en Stigt-
sche Ge-
magtig-
den, ten
huize
van Da-
niel
Tresfel.

Wat hier
gehan-
deld
werdt.

Voorslag
der Hol-
land-
schen.

(n) Zie BRANDT II. Deel, bl. 204.

(o) Vercl. van Ledenb. van 27 Aug. 1618. Styl. Vet. MS.

„ gen hadt, daartegen te voorzien, met aan- 1618.
 „ neeminge van Waardgelders. Hierdoor,
 „ haddenze zulke muiters gehouden tot hun-
 „ nen pligt, gelyk, te Leiden, te Haarlem en
 „ elders, gebleeken was. De Staaten van U-
 „ trecht hadden, vervolgde hy, uit die zelfde
 „ aanmerking, zig zelve en hunnen Staat,
 „ insgelyks, door het aanneemen van nieuwe
 „ knekten, verzeerd. Doch de kwaadgun-
 „ stigen, zulks bespeurende, begonden, op
 „ allerlei wyze, in Holland, te arbeiden, om
 „ de Waardgelders, alomme, te doen afdan-
 „ ken. Men moest zig dan, hiertegen, met
 „ moed, verzetten, en de Landen in verze-
 „ kertheid bewaaren. Dit was het eerste deel
 „ van derzelve hoogheid en oppermagt, tot
 „ behoudenis van welke, men zig bedienen
 „ moest van 's Lands middelen. Vergeefs was
 „ 't, den vyand, buiten, te willen keeren, als
 „ men, binnen, niet veilig woonen mogt, ge-
 „ lyk zulks, breeder, in de Verklaaring van
 „ Haarlem, gezeid was, waarmede de Ede-
 „ len en meeste Steden van Holland overeen-
 „ stemden, zynde zy vastelyk van meening
 „ daarby te blyven. Maar nu, ging hy voort,
 „ waren 'er tydingen gekomen van Utrecht,
 „ meldende, dat de Staaten van dit Gewest
 „ beslooten hadden, hunne nieuwe knekten af
 „ te danken; 't welk zy, met droefenis, ver-
 „ stonden, alzo de kwaadgunstigen, hierdoor,
 „ sterk zouden aangemoedigd, de goeden,
 „ daarentegen, zeer verslaagen gemaakt wor-
 „ den, zo in 't Stigt, als in Holland, en in an-
 „ dere nabuurige Landen, alwaar nog zeer
 „ veele goeden waren. 't Verheugde hun eg-

1618. „ ter, dat de Staaten van Utrecht, tegenwoor-
 „ dig, in zo grooten getale, in den Haage,
 „ waren; waarom ook de goede Steden van
 „ Holland geraaden gevonden hadden, hun te
 „ doen verzoeken, dat zy 't stuk nader wilden
 „ overleggen, en zig zelve en Holland zo
 „ veel nadeels niet toebrengen: 't welk, daar-
 „ na, onherstelbaar zyn zou. De gelegenheid
 „ van 't Gewest van Utrecht was hun tamelyk
 „ wel bekend, waarom zy ligtelyk konden af-
 „ neemen, dat de nieuwe last zwaar genoeg
 „ drukte, gelyk zy zulks, in hunne Steden,
 „ ook gevoelden; doch zy verstonden, dat
 „ men 's Lands middelen, voor alle andere
 „ zaaken, daartoe besteeden moest.”

Ant-
 woord
 der U-
 trecht-
 schen.

De Utrechtsche Afgevaardigden, eerst af-
 zonderlyk geraadpleegd hebbende, gaven den
 Hollandschen te kennen „ dat 'er groot on-
 „ derscheid was, tusschen de Hollandsche Ste-
 „ den en de Stigtschen. Dat Utrecht veel
 „ zwakker van gelegenheid was, dan de Ste-
 „ den van Holland, en daarenboven belast met
 „ eene talryke uitheemsche bezetting, daar zy
 „ zig, in nood, niet veel op zouden durven
 „ verlaaten. Dat de Staaten van Utrecht, tot
 „ verzekerdheid van den Staat des Lands en
 „ van de gemeene rust, genoodzaakt waren
 „ geweest, te ligten zes vendels Neêrlandsch
 „ Krygsvolk, ieder van honderdenvyftig kop-
 „ pen, welker wapening en foldy, sedert
 „ Herfstmaand laatstleeden, hun eene groote
 „ somme gekost hadt. Dat zy, in 't eerst, ge-
 „ hoopt hadden, spoedig te zullen kunnen ont-
 „ heeven worden van deezen last, dien zy,
 „ boven de gewoonlyke en buitengewoonly-
 „ ke

„ ke lasten des krygs, niet lang zouden kon-
 „ nen draagen. Dat niemant hun, ondertus-
 „ schen, eenigen onderstand aanbodt, daar
 „ zy, blyvende alleenlyk zig zelven bescher-
 „ men, zeer kwalyk eenige nieuwe zwaarig-
 „ heid zouden kunnen uitstaan, met welke
 „ zy, nogtans, van alle kanten, gedreigd wer-
 „ den. Dat zy 't misnoegen van den Prinse
 „ klaarlyk bemerkten konden. Dat de alge-
 „ meene Staaten en de Raad van Staate hun
 „ niet alleen geschreeven; maar ook bezonden
 „ hadden, om hen de nieuwe knegten te doen
 „ afdanken. Al het welke geheel anders ge-
 „ steld was, in de Hollandsche Steden. Dat de
 „ Staaten van Utrecht zig, hierom, genood-
 „ zaakt gevonden hadden, van twee kwaad-
 „ den het minste te kiezen, en hun hadden
 „ gelast, den Prinse te verzoeken, de uit-
 „ heemsche bezetting uit Utrecht te willen
 „ ligten, en de oude vendels Landzaaten,
 „ staande ter betaalinge van 't Stigt, in de
 „ plaats, derwaards zenden; wanneer de Staa-
 „ ten de nieuwe knegten zouden ontslaan. Dat
 „ zy, hierop, den raad der Hollandsche Hee-
 „ ren verzogten, op dat zy, bedugt voor op-
 „ schudding aan de eene, en voor verloop van
 „ den Staat hunner geldmiddelen, aan de an-
 „ dere zyde, weeten mogten, hoe zy den Staat
 „ des Lands best zouden mogen verzekeren.
 „ Dat de Staaten van Utrecht hiertoe gaarne
 „ wilden arbeiden, zo zy geholpen en onder-
 „ steund werden. Doch dat zy, zonder on-
 „ dersteuning, de zaaken niet langer konden
 „ staande houden, en genoodzaakt zouden zyn,
 „ hunnen last te openen aan zyne Doorlugtig-
 „ heid.”

1618.
Weder-
ant-
woord
der Hol-
land-
fchen.

* gada-
bau
sbaerd.

De Hollandsche Gemagtigden antwoordden, hierop „ dat zy wel konden zien, dat de Utrechtischen reden hadden, om op hunne zaaken te letten; doch dat de voorflag, dien zy den Prinse zouden moeten doen, ook vol gevaars stak. Dat het niet te vermoeden was, dat zyne Doorlugtigheid bewilligen zou in hun verzoek, alzo die van Holland hem onlangs verzogt hebbende, dat hy een vendel, ten hunnen laste staande, in zekere Stad, [Oudewater], wilde zenden, hy anders gedaan hadt. Dat de voorflag, aan zyne Doorlugtigheid gedaan zynde, niet lang geheim zou blyven, en, rugtbaar geworden, hen in grooter gevaar stellen, dan zy nu waren. Dat de oude en nieuwe bezettingen zig beide gehoond zouden agten. Dat het niet vast ging, dat de Landzaaten, ter betaalinge van Utrecht staande, niet* verleid waren. Dat men, hierom, moed houden en standvastig blyven moest. Dat hunne Steden en anderen den Utrechtischen de hand zouden bieden. Dat de Staaten van Holland, die nog vergaderd waren, spoedig scheiden zouden; doch eerst op alles orde stellen, met naame op hun Krygsvolk, onder welk zy de trouwen van de ontrouwen haast zouden weeten te onderscheiden. Dat zy thans bezig waren, met het stellen van zulke orde op hunne geldmiddelen, dat Utrecht daaryan ook verligting gevoelen zou. Dat zy, hierom, verzogten, dat men zig niet verhaasten wilde, zullende zy hun, binnen weinige dagen, nader bescheid geeven.” Het gene, hier, gezeid werdt, wegens de verlig-

ligting, die Utrecht, door de regeling van 't 1618. stuk der Geldmiddelen in Holland, gevoelen zou, zag, zo de Groot, naderhand, verklaard heeft, op de raadpleeging, over het verzenden der Fransche troepen naar Frankryk; dat, zo 't voorgang gehad hadt, tot verligting zou gestrekt hebben van Utrecht; welk Gewest zyn aandeel draagen moest, in het onderhoud deez-zer troepen, die, door Holland, betaald werden (p).

De Utrechtschen namen, eindelyk, aan, nog Besluit eenige dagen te toeven met het openen van der U-hunnen last aan den Prinsse, en verslag van 't ^{trecht-} gehandelde, 't welk men, wederzyds, beloof- ^{schen.} de, geheim te zullen houden, te doen aan de Staaten van Utrecht (q). Ook stelden zy een *Verbaal* van 't gehandelde op, welk, door hen allen, goedgekeurd werdt. Ledenberg schreef het, in 't ruwe. 't Werdt door *Jan Both de Jonge*, Klerk der Staaten van Utrecht, in 't net gesteld, en, daarna, door Ledenberg, hier en daar, nog wat verbeterd (r). Alle welke kleine omstandigheden wy dus naauwkeurig aantekenen, om dat de minsten, sedert, van gewigt geoordeeld zyn. Wegens het *Verbaal*, schreef de Groot, naderhand, dat men 't, misschien, wat breeder gesteld hadt, om de Staaten van Utrecht, welken 't vertoond moest worden, te ligter, tot het aanhouden der soldaaten over te haalen (s).

Men zal, veelligt, begeerig zyn, te weeten, Gelegen-
hoe heid tot

(p) *Zie GROTIUS Verantw. Cap. XIX. bl. 259.*

(q) *Verbaal van de Gecom. van Utrecht in den Nagte. M. S.*

(r) *Interrog. van Jan Both de Jonge, van 27 Dec. 1618. M. S.*

(s) *GROTIUS Verantw. Cap. XIX. bl. 255. Zie ook bl. 259.*

1618. hoe de Hollandsche Heeren zo spoedig kwamen aan de kennis van een geheim besluit, in de byeenkomst de Staaten van Utrecht genomen. Dit vind ik by Trefsel.¹⁾ 'er van. Ledenberg, na 't neemen van dit besluit, met zes anderen, naar den Haage, vertrokken, was, den derden of vierden van Hooimaand, des nademiddags na vyf uren, zeer vermoeid, gekomen ten huize van den Predikant Uitenbogaard, vragende, of 'er geen kans ware, om Hogerbeets, de Groot en de Haan, daar, dien avond, nog te spreken. Uitenbogaard nam aan, hiertoe, zyn best te zullen doen, en ging naar 't huis van de Haan, die, 's avonds na zevenen, met de twee anderen, tot zynent kwam; Ledenberg deedt hier, ten aanhooren van Uitenbogaard, die, een en andermaal, uit het verrek gaan wilde; doch gedrongen werdt, te blyven; den drie Pensionarissen opening van 't besluit en den last der Staaten van Utrecht; om, zo hy verklaarde, uit hun te verneemen, wat men, in Holland, doen zou, en of men den Utrechtschen niet eenige penningen zou kunnen schieten. Men antwoordde hem „ dat de Hollandsche Staten „ den nog niet genegen waren tot afdanking „ haarer Waardgelderden, en dat, over 't schieten van geld, met de Steden moest gesproken worden (2).” Dit geschiedde, sedert, na dat men eerst den Advokaat gehoord hadt (u), en hierop volgde de byeenkomst by Trefsel. Eenige Utrechtschen, hier tegenwoordig, hadden, te vooren, zeer gedrongen, op het spre-

(1) UYTENBOG. Leven en Verantw. Cap. XII. bl. 237. GROT, Verantw. Cap. XIX. bl. 252.

(2) GROTIVS Verantw. Cap. XII, bl. 237.

spreeken met den Prinse. Nyenrode heeft, naderhand, verklaard, dat hy van de Poll, meermaalen, vermaand hadt, om te helpen doorzeten, dat men den last der Staaten volvoerde, naar behooren. Doch de Hollandsche Heeren hadden hen, zeide hy, daarvan afgetrokken, en zy hadden zig laten overhaalen, doordien ook in hunnen last gesteld was, dat zy, zo hun iet anders voorkwam, daarvan verslag zouden doen aan de Staaten van Utrecht (v). Men mag vermoeden, dat Ledenberg dit laatste in den last hadt doen stellen, om daaruit gelegenheid te neemen, tot het bewerken der opening, van wege de Hollandsche Steden gedaan.

1618.

De Staaten van Holland, nu ook raadpleegende op het afdanken der Waardgelden, waartoe de algemeene Staaten, zelfs met be-
 williging van Overysfel, beslooten hadden, in Holland en in Utrecht, te arbeiden (w), kwamen, kort hierna, overeen, dat men den algemeenen Staaten, den Prinse en Graave Willem vertoonen zou „ hoe zy, met het aanneemen
 „ van luiden van wapenen, niet anders voor-
 „ hadden, dan zig zelven te verzekeren tegen
 „ daadelykheden; hoe ook, naar zy onderrigt
 „ waren, de Staaten van Utrecht geen ander
 „ oogmerk hadden. Voorts, dat de zaak ligtelyk te vinden zou zyn, zo zyne Doorlugtigheid eenige uitheemsche bezettingen,
 „ daar 't beste vertrouwen niet op viel, wilde wegneemen, en de Staaten van Utrecht,
 „ ne-

XXVI.
 Verloog
 van Hol-
 land aan
 den Prin-
 se, op 't
 stuk der
 Waard-
 gelders.

(v) Interrogat. van W. v. Nyenrode Art. XIV-XVI. M. S.

(w) BRANST II. Deel, bl. 206.

1618. „ nevens de Steden van Holland, daar 't noodig zou zyn, met Nederlandsche vendels „ voorzien.” Dertig Gemagtigden omtrent, uit de Edelen en Steden, deeden den Prinse en den Graave dezen voorslag, by monde van den Advokaat. Men speurt 'er uit, dat de meening der Hollandsche Steden nog niet was, Utrecht met geld te ondersteunen; maar dat zy alleenlyk begeerd hadden, dat de Utrechtschen 't voltrekken van hunnen last verschuiven zouden, op dat men 't eenpaariglyk doen mogt, en 't voorstel duste beter ingang doen vinden. De Prins zou met het toestaan van twintig vendelen de Staaten van Utrecht en de Hollandsche Steden hebben kunnen vergenoegen (x). Doch zyne Doorlugtigheid vondt het ongeraaden. De Utrechtsche Afgevaardigden vertrokken, hierop, naar huis, zonder den Prinse hunnen byzonderen last geopend te hebben.

XXVII. Weinige dagen laater, besloot men, ter algemeene Staatsvergaderinge, buiten bewilliging der Hollandsche Afgevaardigden, en, in 't afzyn van die van Utrecht, eenigen uit die Vergadering te benoemen, om, nevens zyne Doorlugtigheid, naar Utrecht te trekken, en de Staaten, met de beste, gevoeglykste, en bekwaamste middelen, te beweegen, tot af-danking der geligte Waardgelders. 's Daags na dit besluit, welk, den drieëntwintigsten van Hooimaand, vastgesteld was (y), bedienden de Afgevaardigden van eenige Hollandsche Steden zig ook van de gelegenheid, dat verscheiden

(x) Resol. Holl. 11, 12 July 1618. bl. 181, 185. GROTIUS Verantw. Cap. XIX. bl. 255.

(y) Resol. Holl. 16, 24 July 1618. bl. 188, 190.

den' afgevaardigden eenen keer naar huis deden; om, ter Vergaderinge van Holland, insgelyks, te doen besluiten, tot eene bezending naar Utrecht, met welke men beoogde, het neemen van een eenpaarig besluit, op 't stuk der Waardgelders, te bewerken. De Vergadering bestondt toen alleenlyk uit de Edelen en uit de Steden Haarlem, Delft, Leiden, Amsterdam, Gouda, Rotterdam en Alkmaar; die, eenpaariglyk, op Amsterdam na, tot de gemelde bezending beslooten (z). De Leden, die naar huis gekeerd waren, hadden, voor hun vertrek, verklaard, dat zy de Vergadering hielden voor gescheiden, en voor nietig en van onwaarde, 't gene, in hun afzyn, in dezelve, beslooten zou worden. Doch de meerderheid hadt, hiertegen, beweerd, dat de Vergadering nog duurde (a). Men benoemde dan, om naar Utrecht te gaan, Vrank van Torenvliet, Burgemeester, en Rombout Hogerbeets, Pensionaris van Leiden, *Dirk Jakobszoon Schoonhoven*, en Hugo de Groot, Gekommitteerde Raaden. Zy kreegen last, om, in alleryl, te vertrekken. Vooraf, nogtans, verzogt de Groot, uit naame van die van Holland, aan de algemeene Staaten, dat zy hunne bezending geliefden uit te stellen, tot dat de Vergadering van Holland talryker, en de Gemagtigden van Utrecht te rug gekeerd zouden zyn. Ook sloeg hy voor „ dat op de afdanking der Waardgelden, deren geene zwaarigheid zou vallen, zo men „ den Regeerderen beide van Holland en van „ U-

(z) GROTIUS Verantw. Cap. XIII. bl. 137. Cap. XIX. bl. 261.
 (a) Resol. Holl. 21 July 1618. bl. 197.

1618. „ Utrecht goeden byftand belooven wilde, te-
 „ gen alle daadelykheid, zelfs tegen zulke,
 „ die om den Godsdienst zou heeten te ge-
 „ fchieden (b).” Doch hierop kwam geen ant-
 woord. Men ftelde dan brieven op, gerigt aan
 den Kolonel Joan Ogle, die over 't Krygsvolk,
 binnen Utrecht leggende, en fttaande ter betaa-
 linge van Holland, gebodt, hem belaftende,
 niets te doen, noch voor te neemen, dan 't
 gene hem, by de Staaten van Utrecht, of, by
 de Afgevaardigden der Staaten van Holland,
 zyne betaalsheeren, bevolen zou worden.
 Terftond hierop, vertrokken de vier Afge-
 vaardigden, die, in 't doorreizen van Leiden,
 hunnen laft openen aan Burgemeesteren, wel-
 ken dien ook goed vonden (c). Des anderen-
 daags, den vyfentwintigften van Hooimaand,
 des morgens ten agt uren, kwamenze binnen
 Utrecht, hunnen intrek neemende in de Her-
 berg van Aart van Schendel, daar Montfoort
 uithing. Hier ontboodenze, terftond, by zig
 den Sekretaris Ledenberg, hem openende,
 waartoeze waren afgezonden, met verzoek,
 dat hy te wege brengen wilde, dat zy, terftond,
 mogten gehoord worden. Hy nam dit aan, ver-
 klaarende, te gelyk, dat hunne komft zynen
 Meesteren zeer aangenaam zou zyn, naardien
 zy, kennis gekreegen hebbende van het besluit
 der algemeene Staaten tot de bezending, Moers-
 bergen afgevaardigd hadden naar den Haage,
 om den raad en hulp van eenige Gemagtigden
 uit Holland te verzoeken. Voorts vraagde de
 Groot

De Hol-
 landfche
 Gemag-
 tigten
 komen te
 Utrecht.

(b) Refol. Holl. 24 July 1618. bl. 199.

(c) R. HOGEBREETS AART. by BRANDT II. Deel, bl. 308.

Groot aan Ledenberg, of de Staaten van Utrecht 1618.
 niet eenige middelen bedagt hadden, om zyner Door-
 lugtigheid en den Gemagtigden der algemeene Staa-
 ten genoeg te geeven: waarop deeze antwoord-
 de, dat men, daarover, beter in Holland dan te U-
 trecht, zou kunnen handelen (d).

Omtrent den middag, verscheenen de Hol-
 landsche Gemagtigden in de Vergadering der
 Staaten van Utrecht. De Groot, hier het woord
 voerende, hieldt den Staaten voor „ hoe die
 „ van Holland, ongaarne, verstaan hadden, dat
 „ eenige Afgevaardigden ter algemeene Staats-
 „ vergaderinge beslooten hadden, de knegten,
 „ te Utrecht, om goede redenen, aangenomen,
 „ te doen afdanken, niettegenstaande hun, by
 „ de gantsche Vergadering van Holland, ver-
 „ toond ware het regt, welk elk Gewest heeft,
 „ om orde te stellen tot zyne eigen' verzeke-
 „ ring, welk regt men, onder anderen, by het
 „ eerste punt der Utrechtsche Vereeniging,
 „ en by het zevende en tweeëndertigste van
 „ de Instructie des Raads van Staate, uitdruk-
 „ kelyk aan zig behouden hadt. Dat men, des-
 „ wege, nog nadere Vertoogen, zo aan de al-
 „ gemeene Staatsvergaderinge, als aan den
 „ Prinse hadt gedaan: doch dat, hierop, niets
 „ dan een besluit tot het bezenden der Staa-
 „ ten van Utrecht gevolgd was: waarom de
 „ Staaten van Holland, bezeffende, hoe naauw
 „ zy, door de nader Vereeniging en door ou-
 „ der Overeenkomsten, verbonden waren met
 „ die van Utrecht, niet hadden kunnen na-
 „ laaten, hen herwaards te zenden, om den
 „ Staa-

(d) GROTIUS Verantw. Cap. XIX. bl. 266.

1618. „ Staaten van Utrecht te verzekeren, dat zy
 „ gezind waren, alles toe te brengen, wat hun
 „ mogelyk ware, tot handhaaving van der-
 „ zelve gezag, en van de vryheden en gereg-
 „ tigheden van het Landschap en van des-
 „ zelfs Leden; waartoe zy verzogten, dat de
 „ Staaten deeze bezending, als komende van
 „ hunne oudste en naaste bondgenooten, mids-
 „ gaders de persoonen der afgevaardigden,
 „ voor aangenaam geliefden te houden (e).”
 Dit laatste verklaarden de Staaten: en, te ge-
 lyk, dat zy eenigen magtigen zouden, om na-
 der met de Hollandsche afgevaardigden te
 handelen. Deezen deden, terstond, gelyken
 voorslag in den Raad der Stad, en ontvingen
 gelyk bescheid (f). Ten zelfden tyde gavenze
 den Staaten, uit den naam des Advokaats, in
 bedenking, of 't niet geraaden zou zyn, goede
 wagt te houden aan de Amersfoortsche Poor-
 te, op dat geen nieuw Krygsvolk in de Stad
 gebragt wierdt. Sommigen merkten ter deezer
 gelegenheid aan, dat de Prins, tegen der Staa-
 ten en der Wethouderen dank, veelligt, de
 poort zou doen open smyten. De Groot werdt,
 naderhand, beschuldigd, dat hy dit geweldge-
 noemd hadt, zonder dat hy 't rondelyk ont-
 kend heeft, zeggende „ dat de regte Hollan-
 „ ders geene Hovelingen zyn; maar gewoon,
 „ elk ding zynen waaren naam te geeven (g).”
 XXVIII. Maar dien zelfden avond, kwam zyne Door-
 De Prins lugtigheid, verzeld van eenige Gemagtigden
 en de Ge- der algemeene Staaten, binnen Utrecht: alwaar
 magtig- hy

(e) Zie de Propositie in GROTIUS Verantw. Cap. XIX. bl. 267.

(f) BRANDT II. Deel, bl. 809.

(g) GROTIUS Verantw. Cap. XIX. bl. 277.

hy, terstond, door de Staaten en Wethouders 1618.
 der Stad, werdt verwelkomd. Des anderen- den der
 daags verscheen hy, *Nikolaas de Voogd*, uit Gel- algemeene
 derland, *Adriaan Manmaaker*, uit Zeeland, en ne Staa-
Willem, Heer tot *Zwartzenburg*, uit Friesland, in ten ko-
 de Vergadering der Staaten van Utrecht. Hun men, ins-
 voorstel strekte, om de Staaten te beweegen, gelyks, te
 tot afdanking der Waardgelders en tot bewil- Utrecht.
 liging in de Nationaale Sinode. Ledenberg De Hol-
 gaf, hiervan, terstond, kennis aan de Hol- land-
 landsche Afgevaardigden, die den Prins, na schen
 den middag, gingen verwelkomen, hem te ge- begroe-
 lyk bekend maakende „ dat zy daar gekomen ten zyne
 „ waren, om, met die van Utrecht te raad- Doorlug-
 „ pleegen over eene eenpaarige orde op 't stuk tigheid.
 „ van de Waardgelders, en op de verzekerd-
 „ heid der Steden, waarover zy, op 't be-
 „ geeren der Utrechtschen, verzogten, dat,
 „ in Holland, gehandeld mogt worden.” De Gesprek
 Groot verhaalt, in zekere Aantekeningen, tusschen
 dat de Prins, by deeze gelegenheid, zeide, den Prin-
Men zou de Magistraaten wel beschermen; maar se, de
eerst willen weten, hoe zy regeeren zouden. Men Groot,
badt vyf valsche punten zoeken in te voeren in den en de
anderen.
Godsdienst: men badt hem willen ontzetten van zyn
Stadhouderschap, en ten Lande uitjaagen. Doch hy
badt hierin orde gesteld. hy wist wel, wat hy deedt.
hy badt vyf Gewesten voor zig, en de zes Steden
van Holland zouden Gemagtigden naar Utrecht zen-
den, om hem te ondersteunen. De Hollandfche
 Gemagtigden antwoordden hierop „ dat nie-
 „ mant, huns weetens, eenig voorneemen
 „ hadt, ten nadeele zyner Vorstelyke waardig-
 „ heid; dat men bereid was, zyne verdiensten
 „ te erkennen, naar vermogen; doch dat de
 „ arg-

1618. „ argwaan , ter wederzyde , sedert de algemeene
 „ scheuring over kerkelyke geschillen , ont-
 „ staan , verdwynen zou , zo men de zaaken ,
 „ niet tot beslissing , maar tot bylegging wil-
 „ de beleiden : 't welk , huns bedunkens , ligt
 „ te doen ware .” Maar de Prins drong sterk ,
 op de Nationaale Sinode . *Wilden* , zeide hy ,
de Utrechtschen daarin bewilligen ; men zou hen met
hunne Kerken in de Stad bewornden laten : zo niet ;
dan moesten de afgezonderden ook Kerken hebben . De
Waardgelders waren erger dan de Spaansche Kas-
teelen . Die moesten af . Wyders vraagde zyne
 Doorlugtigheid hun , of zy last hadden , om met
 de afgevaardigden der algemeene Staaten te spreek-
 en ? Zy zeiden , *Neen* . Ook schryft de Groot ,
 dat de Prins , onder 't spreken , zig ontvallen
 liet , *dat alles de schuld was van den Advokaat* .
 Waarop geantwoord werdt „ dat zy allen , zo
 „ de Advokaat dood was , zig verplicht zou-
 „ den rekenen , 's Lands gerechtigheid voor te
 „ staan .” Ook zeide de Groot , *dat men Hol-*
land schein te veragten , en den anderen Gewesten te
willen onderwerpen : waarop de Prins hernam ,
dat de Advokaat , daarentegen , van Holland schein
te willen maaken de algemeene Staaten (b) . Uit dit
 gesprek , welk nog andere byzonderheden be-
 helsde , was ligtelyk op te maaken , dat de komst
 der Hollandfche afgevaardigden , te Utrecht ,
 van kleinen dienst zyn zou . 't Gene de Prins
 gezeid hadt , dat men hem van zyne waardig-
 heden dagt te ontzetten , hadt , ook naar 't ge-
 tuigenis van anderen (i) , geenen den minsten
 grond . 't Schynt nochtans , dat men zyne Door-
 lug-

Onge-
 grond-
 heid van
 't ver-
 moeden
 dat men

(b) H. DE GROOT *Memor. in zyn Leven door K. BRANDT bl. 126.*
 (i) *LYTENBOG. Leven en Verzntw. Cap. XII. bl. 232.*

Jugtigheid in zulk een vermoeden gebragt 1618. hadt. Immers ik vind, dat men, naderhand, ^{den Prins} ^{van zyne} ^{waardig-} ^{heden} ^{dagt te} ^{ontzet-} ^{ten.} onderzocht heeft, of 'er, in de Stad of Regeering van Utrecht, nimmer voorflag ware gedaan, om den Prins te ontzetten van 't Stadhouderschap, en het den Graave van Kuilenburg op te draagen (*k*). Ook scheen men benedkelyk te houden, of sommigen het oog niet op Graave Fredrik Henrik hebben mogten: waarvan wy, hierna, nog iets zullen aantekenen.

's Daags na dit gesprek met den Prins, den Antzevenentwintigsten van Hooimaand, kwam ^{woord} ^{der Staa-} ^{ten van} ^{Utrecht,} ^{op 's} ^{Prinzen} ^{voorflag.} Moersbergen wederom te rug te Utrecht, be- rigtende, dat de Vergadering van Holland, in welke men hem, den vyfentwintigsten, ge- hoor hadt verleend (*l*), beslooten hadt, haare ^{Prinzen} ^{voorflag.} vryheid te handhaaven, vertrouwende, dat die van Utrecht van gelyken zouden doen (*m*). Doch Dordrecht hadt, in dit antwoord, niet bewilligd, begeerende, dat men 't uitstelde, tot dat de Vergadering voltalliger was. Ten zelfden dage, antwoordden de Staaten van Utrecht, op het voorstel, hun van wege de algemeene Staaten gedaan. In dit antwoord, welk de Groot ontworpen hadt, werden de Afgevaardigden genoemd *Heeren, die, uit het midden van de Gedeputeerden der Provinciën van Gelderland, Zeeland, Friesland, Overijssel, Stad Groningen en de Ommelanden ter Vergadering der Heeren Staaten Generaal, aan hunne Ed. Mogendheden waren afgezonden*; zo dat hun de hoedaanigheid van *Gekommitteerden der Heeren Staaten Generaal,* die

(*k*) Interrog. van Suylesteyn Art. LXXI. M. S.

(*l*) Resol. Holl. 25 July 1618. bl. 200.

(*m*) UYTENBOG. bl. 978. TRIGLAND. bl. 1044.

1618. die zy zig zelve toefchreeven, noch duidelyk ontzeid, noch toegestaan werdt (n). In 't antwoord zelf, beweerdenze regt te hebben, om op hunne verzekerdheid orde te ftellen; wyders verzoekende, dat de Prins en de andere Heeren zig, wegens 't ftuk der Waardgelders, geliefden te openen aan de Staaten van Holland, met aanbieding van hunne Afgevaardigden, tegen den tyd, daartoe te beftemmen, te willen zenden naar den Haage, en hun laft te geeven, om niet alleen voorftagen te hooren; maar ook op dezelve te helpen befluiten, zo als, tot de meefte verzekerdheid, ruft en eenigheid van de Landen, Steden en Leden, zou bevonden worden te behooren. 't Byeenroepen eener Nationaale Sinode hielden zy ondienftig en gevaarlyk: ook kon het, meendenze, niet wettiglyk gefchieden, buiten eenpaarige bewilliging der Geweften (o).

XXIX. Terwyl dit, te Utrecht, voorviel, was de Stad Amsterdam, aanschryvens van den Prinzen bekomen hebbende, bezig, om, nevens de Steden, die 't met haar eens waren, Gemagtigden te fchikken naar deeze Stad, die, in der Staaten Vergadering aldaar, de bezending, uit Holland gedaan, zouden tegenspreken. Daarentegen, hadt deeze bezending kennis haarer handeling overgefchreeven naar den Haage, alwaar zy werdt goedgekeurd, door de meefte Leden; die, ten zelfden tyde, beflooten, nog twee Gemagtigden, *Wessel van Boetselaar*, Heer van Asperen, en *Maarten Ruikba-*

(n) GROTIUS Verantw. Cap. XIX. bl. 269, 270.

(o) BRANDT II. Deel, bl. 211.

haver, Oud Burgemeester van Haarlem, naar Utrecht te zenden. Doch in Boetselaars plaats, 1618. vertrok, sedert, *Jan Fanszoon Engelsman*, Oud Burgemeester van Hoorn, reeds te vooren benoemd (p). Dordrecht en Amsterdam, daarna ingevolgd van Schiedam, Enkhuizen, Edam en Purmerende, hadden, ondertusschen, de bezending, door de andere Leden beraamd, tegengesproken en voor nietig verklaard, zig, voorts, ook bereidende, tot de reize naar Utrecht (q).

Hier, gaven de Hollandfche Gemagtigden Verden Staaten, den zevenentwintigsten, te verstaan „ dat 'er gerugten liepen van eenig voor- ^{decid-}heid on-
„ neemen om eene Kerk te vermeesteren, ^{der de} Staaten
„ vraagende, wyders, of 't niet geraaden zou van U-
„ zyn, nader orde te stellen op de wagten, en ^{trecht.}
„ op 't bezetten der poorten en andere plaatsfen
„ van belang, midts men hiervan sprake met
„ zyne Doorlugtigheid (r).” Doch men bespeurde, ten deezen tyde, zo groote oneenigheid, verwarring en drift, in de Vergadering der Staaten, dat 'er niets beslooten werdt, op deezen voorslag (s). Men begon, onder de Staaten, te vermoeden, dat zyne Doorlugtigheid voorhadt, de Waardgelders, daadelyk, af te danken, en vraagde elkanderen, wat men, in zulk een geval, doen moest? Eenigen meenden, dat men 't zou moeten aanzien, gemerkt de Prins altoos groot gezag over't Krygsvolk
ge-

(p) GROTIUS Verantw. Cap. XIX. bl. 262.

(q) Resol. Holl. 27, 28, 29, 30 July 1618. bl. 203, 204, 206, 208, 210. UYTENBOG. bl. 981 enz. TRIGLAND. bl. 1039 enz.

(r) GROTIUS Verantw. Cap. XIX. bl. 266.

(s) R. HOGERBEETS by BRANDT II. Deel, bl. 813.

1618. geoeffend hadt, en de Groot heeft, naderhand, geschreeven, dat hy van dit gevoelen was, schoon hy niet dagt, dat de Prins tot daadelyke afdanking besluiten zou (t). Doch anderen zagen 't stuk anders in. Zy vreesden, dat de Prins, gesterkt door de uitheemsche bezetting binnen Utrecht, of veelligt ook, door ander Krygsvolk, welk hy, van buiten, derwaards, ontbieden zou mogen, de Waardgelden daadelyk zou afdanken. Over den weg, dien men hadt in te slaan, om dit, of, ten minste, de zwaarigheden, die 'er uit zouden volgen, te voorkomen, was men in woorden geraakt onder de Staaten: daar sommigen schynen te hebben uitgeslaagen van zig te willen verzetten tegen 't gene de Prins mogt voorneemen; terwyl anderen begreepen, dat men behoorde te wyken, zonder dat men elkanderen verstaan, of tot een eenpaarig besluit komen kon. In deezen onzekeren toestand, hebben eenigen, byzonderlyk Ledenberg, den Pander *Jakob van Door*, naar Nieuwerfluis, en anderen, naar elders gezonden, om het Krygsvolk, dat naar of over 't Stigt trekken mogt, op te houden, en den Staaten, zonder uitstel, kennis te geeven van hun wedervaaren (u). Ook vergaderden, op den dertigften van Hooimaand, verscheiden' Leden der Regeeringe ten huize van Joan van Renesse van Zuilestein, om raad te pleegen. Des morgens verscheenen hier, behalve Zuilestein zelve, Koningsvry, Hoeflaken, Zandenburg, Ryzenburg, Moers-

Vergadering ten huize van Zuilestein.

(t) GROTIUS Verantw. Cap. XIX. bl. 272.

(u) Interrog. van Suylesteyn. Art. XXIX. XXX. van Coninckvry Art. XXIII. MSS.

Moersbergen, de Gooyer, Grovestein, van 1618. Eck, en Joan van Zuilen, Heer van Zevender, Schout van Utrecht. Jonkheer Joan van Grovestein diende den overigen aan, dat Gysbrecht van Harteveld, oudste Hopman der Waardgelders, hem, pas te voeren, aangezeid hadt, dat hy en de andere Hopluiden niet begeerden te dienen, tegen de algemeene Staaten, noch tegen den Prins. De meesten van deeze Heeren, ook Ledenberg, verscheenen, des nademiddags, ter zelfder plaatse. Grovestein was toen, zo hy zelf naderhand getuigd heeft, ter maaltijd geweest, by de Hollandsche Gemagtigden; die, zo hy zig inbeeldde, dagten, dat men, met de Waardgelders en Schutters, iet byzonders zou hebben kunnen doen. Voorts, hadt hy Harteveld bewoogen, om den Heeren, ten huize van Zullestein vergaderd, in persoon, aan te zeggen, 't gene hy hem, des morgens, verklaard hadt. Harteveld deedt dit, met byvoeging, dat zyn volk zelf ook onwillig was; waarop hooge woorden gereezen waren, tusschen hem en de meeste Heeren. Sommigen vraagden, wie hem belast hadt, tegen de Staaten en zyne Doorlugtigheid te dienen? Anderen, met naame Ledenberg, verweeten hem zyne blooheid: waarop hy, toornig, vertrok (v). En toen schynt men Fredrik van Baexen, Heere van Koningsvry, verzogt te hebben, om 't opperbevel over de Waardgelders te willen aanneemen, gelyk hy deedt (w). In eene deezer byeenkomsten, werd ook

(v) Interrog. van Suylesteyn Art. XXXV. - XLIII. van Conincvry Art. XLI. - LII. van de Goyer Art. XLIV. - XLVI. van Grovesteyn. Art. XXVII. - XXXII. MSS.

(w) Interrog. van Conincvry. Art. XVIII. M. S.

1618.

ook een brief gelezen, door den Advokaat geschreeven aan Ledenberg, en meldende, „ dat hy, voor deezen tyd, geene hulp wist „ te doen aan de Stad; doch dat de Fransche „ gezanten gekomen of voorhanden waren, „ door welker middel, men zyne Doorlugtig- „ heid uit Utrecht zou zoeken te trekken (x).” Moersbergen, Grovestein en Ledenberg begaven zig, hierop, naar de Hollandfche Gemagtigden, welken zy aandienden, 't gene hun van Harteveld voorgehouden was. De Hollandfche Gemagtigden veroordeelden 't gedrag van Harteveld, zeggende, zo Grovestein verklaard heeft, *dat hy zynen meesteren, die hem betaalden, getrouwer behoorde te zyn.* Doch de Groot heeft, naderhand, geschreeven, dat hun slegts gezeid was, dat Harteveld zwaarigheid maakte, de wagten waar te neemen, die hem, by de Staaten, en by de Wethouderschap der Stad, zouden belast worden; en dat zy, hierop, diergelyk antwoord gegeven hadden (y). Terstond hierop, ontboodenze eenige Hop- luiden der gewoonlyke bezetting, staande ter betaalinge van Holland (z), welken zy den eed voorhielden, en bevel gaven, om den Staaten van Utrecht gehoorzaam te zyn. Ook leverdenze hun toen de brieven over, waar by hun diergelyk bevel gegeven werdt, door de Staaten van Holland, gelyk zig de meerderheid noemde. Vooraf, haddenze den Prinse verklaard „ dat zy de uitvoering van dit gedeel- „ te van hunnen last, tot hiertoe, hebbende

De Hol-
landfche
Gemag-
tigden
geeven
der be-
zetting,
ten laste
van Hol-
land
staande,
bevel,
om den
Staaten

„ uijt-

(x) Interrog. van D. van Eck. *Art. XV. M. S.*(y) GROTIUS Verantw. *Cap. XIX. bl. 273.*(z) Interrog. van Grovesteyn. *Art. XXXIII. M. S.*

„ uitgesteld, nu daarmede niet langer draalen 1618.
 „ durfden, uit vreeze dat de schade, by ver- van U-
 „ der verzuim te wagten, hun mogt geweeten trecht te
 „ worden (a).” Men vindt, dat de Prins hier-gehoor-
 op gezeid zou hebben, dat, zo zy den soldaaten zaamen.
 betaaling weigerden, by andere Afgevaardigden uit
 Holland te ontmoet zag, die zulks geen gestand zou-
 den doen. Ook hadden de Bevelhebbers Ernst
 van Nassau, Ogle, Vere en anderen twyfel-
 agtig antwoord gegeven. Men verstondt, ten Men ver-
 zelfden tyde, dat de Prins, des anderendaags, neemt,
 zelf de afdanking der Waardgelderden doen, dat de
 zou. Tegen den avond, kreegen de Oversten voor-
 der gewoonlyke bezettinge laft, om, des an- heeft, de
 derendaags, voor vier uren, met hun volk, Waard-
 in de wapenen te komen, op de Neude of 't gelders af
 Marktveld. Ogle kwam den Hollandschen Ge- te dan-
 magtigden nog eens vraagen, wat hem te doen ken.
 stondt? Zy rieden hem, zorg te draagen, dat
 alles zonder bloedstorting afliep. Met den
 dag, kwam de bezetting in 't geweer (b). De De U-
 Hollandsche Gemagtigden, toen in Utrecht trecht-
 niets meer te verrigten hebbende, en vernee- sche Staa-
 mende, dat de meeste Leden der Regeerin- ten en
 ge, ook Ledenberg, bedugt voor erger, de Holland-
 Stad verlaaten hadden, beslooten, insgelyks, sche Ge-
 te vertrekken. Voor dat zy afreeden, zagen magtig-
 zy de Afgevaardigden van Dordrecht, Am- sluiten te
 sterdam, Schiedam, Enkhuizen, Edam en Pur- wyken.
 merende, voor de Herberg de Hulk, van de
 wagen stappen. Naderhand vernamenze, dat
 zy geen half uur langer in Utrecht moesten ge-
 blee-

(a) GROTIUS Verantw. Cap. XIX. bl. 274, 275. K. BRANDT
 Leven van H. de Groot, bl. 129.

(b) BRANDT II. Deel, bl. 815, 816.

1618. bleeven zyn, of men zou hen op Haazenberg gebragt hebben (c). In den Haage gekomen, deeden zy verslag van hunne verrigtingen: waarin de meerderheid genoeg nam (d); doch die, door de zes Steden, wederom werden afgekeurd (e).

De De Prins hadt, te Utrecht, de toegangen
 Waard- naar 't Marktveld, en andere plaatsen van be-
 gelders lang, door het gewoone garnizoen, en door
 worden, eenige vendels, den voorigen dag, in de Stad
 te U. gebragt, doen bezetten. Toen, begaf hy zig
 trecht,af. naar de Markt, verzeld van de Gemagtigden
 gedankt. der algemeene Staaten, en van eenen grooten
 stoet van Heeren. By het halve vendel Waard-
 gelders, welk hier de wagt hielt, werdt, ter-
 stond, de andere helft, die elders waakte, ont-
 booden. De Prins beval hun, de wapenen af
 te leggen, en ontsloeg hen van eed en dienst.
 Zy gehoorzaamden terstond. De vyf andere
 vendels, by trommelslag, op de markt, ver-
 gaderd, werden, op dezelfde wyze, afgedankt.
 Alles ging toe, in de uiterste stilte; 't welk
 sommigen toeschryven aan de verzekering van
 betaaling, door die van Amsterdam, aan de
 Hollandsche vendelen gedaan (f). Na dat het
 werk verrigt was, kwamen eenige Leden der
 Regeeringe, die, te vooren, 's Prinsen toeleg
 begunstigd hadden, of, nu de zaaken zo af-
 liepen, hem toevielen, zyne Doorlugtigheid
 begroeten en bedanken, hem te gelyk verzoek-
 ende, dat hy, nevens de Gemagtigden der al-
 ge-

(c) R. HOGERBEETS Memor. by BRANDT II. Deel, bl. 216, 217.

(d) UYTENBOG. bl. 982 enz. BRANDT II. Deel, bl. 216.

(e) Resol. Holl. 1, 3 Aug. 1618. bl. 211, 212, 218.

(f) TRIGLAND. bl. 1090.

gemeene Staaten, orde wilde stellen op de verze- 1618.
 kertheid van't Gewest en de Stad. Des anderen-
 daags, vervoegde de Prins zig in de Kamer der
 Wethouderschap van Utrecht, daar eenige Bur-
 gers, zig noemende Gemagtigden der Gemeen-
 te, kwamen begeeren, dat de Regeering ver-
 anderd mogt worden: hoewel men, naderhand,
 zeide, dat zy alleenlyk last hadden, eene Kerk
 te verzoeken, voor de Contraremonstranten
 (g). Hierop volgde, den vierden van Oogst- De Re-
 maand, de verandering der Regeeringe: aan- geering
 welke zelfs eene nieuwe gedaante gegeven wordt
 werdt, wordende de Vroedschap, uit veertig veran-
 Raaden bestaande, nu voor haar leeven aan- derd.
 gesteld (h), daar zy, te vooren, jaarlyks, plagt
 vernieuwd te worden. De Prins stelde deezen
 Raad, voor deeze reize, uit de dienende Raa-
 den, en uit eene benoeming van veertig ande-
 ren, door deeze Raaden, en van twintig, door
 zyne Doorlugtigheid zelve; gedaan. In het Lid
 der Gekoorenen en in dat der Ridderfchap, ge-
 schiedden, naderhand, ook merkelyke veran-
 deringen; zo dat men, eerlang, eene geheele
 nieuwe Staatsvergadering kreeg. De Sekreta-
 ris Ledenberg werdt ook verlaaten van zyn
 Ampt (i). De voornaamsten, die, ten deezen
 tyde, uit het bewind raakten, waren Joan de
 Gooyer en Jonker Joan van Grovestein, die tot
 het Lid der Gekoorenen behoord hadden. In
 hunne plaats, kwamen eerlang Jonker Gys-
 brecht van Hartevelt, die eerste Hopman der
 Waardgelders geweest was, en Meester *Joan*
Strik

(g) BRANDT II. Deel, bl. 218.

(h) Zie Groot Urr. Plakaatb. III. Deel, bl. 96.

(i) Zie BRANDT II. Deel, bl. 218, 220, 221, 222.

1618. *Strik* (*k*). Uit het Lid der Ridderfchap, werden verlaaten Jonkheeren Justus van Ryzenburg, Heer tot Ryzenburg, Willem Bor van Amerongen, Heer van Zandenburg, Adolf van de Waal, Heer van Moersbergen, en Fredrik van Baexen, Heer tot Koningsvry. Te vooren was het Lid der Ridderfchap reeds met zeven nieuwe Edelen vermeerderd (*l*). De voorouders der ontslaagen' Heeren hadden ook het ongeluk gehad van in de ongunst van den Graave van Leicester gevallen te zyn, en, in den jaare 1587, gevangen genomen te worden; gelyk wy, op zyne plaats (*m*), hebben aangetekend. Voorts, werdt Nikolaas van Berk Burgemeester der Stad, in de plaats van Ryzenburg. Hy was, in 't jaar 1611, uit het Lid der Gekoorenen ontslaagen (*n*), en, federt, buiten bewind gehouden. Kornelis van de Poll bleef, nevens hem, Burgemeester. Hy was ook in de byeenkomst by Trefel geweest. En de Groot heeft, meen ik, op hem het oog gehad, als hy van eenen spreekt „ die, van „ toen af, reeds voorgenomen hadt, de Resolutien, welken hy hadt helpen neemen, „ te vernietigen, en de Staaten van Utrecht „ ten beste te geeven, om zyn voordeel te „ doen, met de verandering der Regeeringe (*o*).” Ook blykt, van elders, dat hy, wegens 't verhandelde by Trefel, ten nadeele van de Groot, getuigd heeft (*p*). De nieuwe Vroed-

De Con-
trare-

(*k*) Groot Utr. Plakaarb. I. Deel, bl. 209, 202.

(*l*) Groot Utr. Plakaarb. I. Deel, bl. 304, 305, 306.

(*m*) VIII. Deel, bl. 247.

(*n*) Groot Utr. Plakaarb. I. Deel, bl. 199.

(*o*) GROTIUS Verantw. Cap. XIX. bl. 255.

(*p*) GROTIUS Verantw. Cap. XIX. bl. 271.

Vroedschap was zo dra niet gesteld, of de Con- 1618.
 traremonstranten verzogten en verkreegen de ^{mon-}
 Buurkerk tot hun gebruik. Daarna, werdt den ^{stranten}
 Remonstranten gelaft, hun de Domkerk in te ^{bekomen}
 ruimen, en zig te behelpen in de Buurkerk (q). ^{de Buur-}
 De groote verandering in Utrecht baande den ^{en daarna}
 weg tot de gevolgde verandering in Holland, ^{de Dom-}
 en tot het houden der Nationaale Sinode, ^{kerk.}

Te Leiden, was men bedugt geweest voor
 de komst van den Prinse, die, den twaalfden
 van Oogstmaand, van Utrecht vertrokken was.
 Doch hy deedt de Stad, voor deeze reize, niet
 aan (r).

In den Haage te rug gekeerd, werden hy ^{De alge-}
 en de Gemagtigden, ter algemeene Staatsver- ^{meene}
 gaderinge, verslag van 't gehandelde te U- ^{Staaten}
 trecht gedaan hebbende, plegtiglyk bedankt. ^{beveelen}
 Zulks geschiedde ook, door de zes Holland- ^{het af-}
 sche Steden, Dordrecht, Amsterdam, Schie- ^{danken}
 dam, Enkhuizen, Edam en Purmerende. Men ^{der}
 drong toen de andere Leden wederom tot het ^{Waard-}
 afdanken der Waardgelder in Holland. Ter ^{gelders}
 wyl zy'er over raadpleegden, en Rotterdam, ^{in Hol-}
 op den raad van de Groot, reeds tot de afdan- ^{land,}
 king beslooten hadt (s), vervoegden zig eeni- ^{daar 't,}
 ge Leidsche Burgers, met een smeekschrift, ^{insge-}
 aan de Vergadering der algemeene Staaten, ^{lyks, ge-}
 waarin zeer geklaagd werdt, over den moed- ^{schiedt.}
 wil der Waardgelder en, binnen deeze Stad, en
 over de Wethouders en Staaten van Holland,
 die deezen moedwil niet bedwongen. De meer-
 derheid der algemeene Staaten besloot, hier-
 op,

(q) BRANDT II. Deel, bl. 818, 819, 820.

(r) R. HOGERBEK18, by BRANDT II. Deel, bl. 820.

(s) K. BRANDT Leven van H. de Groot bl. 132.

1618. op, het afdanken der Waardgelderden, by een streng Plakaat, te beveelen. Die van Holland hadden gaarne gezien, dat het vaststellen en afkondigen van dit Plakaat, nog eenige dagen, uitgesteld was geworden. Doch hun verzoek vondt geen ingang. 't Plakaat werdt, den eenentwintigsten van Oogstmaand, in den Haage, afgekondigd. Te Leiden, hadt men de verdeelde schuttery wederom vereenigd, eer 't Plakaat in de Stad kwam: waarop men, den drie-entwintigsten, aldaar, de Waardgelders afdankte. De afdanking volgde ook, in de andere Steden (t), op goede toezegging, schryft de Groot (u), dat alles, hiermede, in rust blyven zou.

XXX.
Voorstel
van den
Fran-
schen
Gezant
Boisfise.

Ant-
woord
der Staa-
ten.

De Koning van Frankryk hadt, kort te voren, eenen buitengewoonen Gezant, *J. de Thumery, Heer van Boisfise*, herwaards gezonden, om de Staaten wederom te vermaanen, tot eendragt in den Staat, en tot gemaatigheid, in 't stuk der Kerkelyke verschillen. Hy deedt zyn voorstel ter algemeene Staatsvergaderinge, op den veertienden van Oogstmaand (v): De Staaten antwoordden hem, den vyfentwintigsten „ dat de inwendige oneenigheden, op „ verre na, zo gevaarlyk niet waren, als men, „ buitens Lands, schein verspreid te hebben. „ Dat zy 'er anders zyne Majesteit wel van „ zouden onderrigt hebben, en dat zy, alleen- „ lyk, verzogten, dat hy drie of vier Hervorm- „ de Godgeleerden herwaards wilde zenden

„ OP
(t) UYTRNOG. bl. 991. TRIGLAND. bl. 1091. BRANDT II. Deel, bl. 826 enz.

(u) GROTIUS Verantw. Cap. X. bl. 106. Cap. XIX. bl. 280.

(v) Zie het by BRANDT II. Deel, bl. 221 en anderen. *Voies* ouss AUBREY Memoir, p. 374.

„ op de Nationaale Sinode, die te Dordrecht 1618.
 „ stondt gehouden te worden.” Doch die van
 Holland hadden niet bewilligd, in dit ant-
 woord (v). Wat laater, schreef de Heer van
 Langerak, uit Frankryk „ dat de Koning gee-
 „ ne Predikanten uit zyn Ryk op de Sinode
 „ wilde laten gaan, om dat men hem geene
 „ voldoening gegeven hadt, omtrent zyne klag-
 „ ten, over François van Aarsens, Heere van
 „ Sommelsdyk (w).”

't Stuk der Sinode werdt, terstond na 't af-Laatste
 danken der Waardgelderden, ernstig doorgezet, raadplee-
 ter algemeene Staatsvergaderinge. De Remon-gingen.
 stranten hadden, al in 't voorjaar, gezien, dat op 't stuk
 zy 'er niets goeds van te hoopen hadden, ende der Sino-
 zulks den Staaten van Holland, in een wyd-
 lustig vertoog, te kennen gegeven (x). Doch
 de magt deezer Staaten nam dagelyks af, en de
 Advokaat zelf wist den Remonstranten geenen
 moed meer te geeven (y). Die van Amsterdam,
 met eenige Kerkelyken geraadpleegd hebben-
 de (z), hadden, reeds in Lentemaand, ter
 Staatsvergaderinge van Holland, in twee breed-
 spraakige vertoogen, beweerd, dat de geschil-
 len niet te regten waren, dan door eene Na-
 tionaaale Sinode (a). Enkhuizen hadt hier een
 byzonder geschrift bygevoegd (b): welke
 schriften, door de Groot, werden beantwoord
 (c), zonder dat my bekend is, of zyne rede-
 nen,

(v) UYTENBOG. bl. 993.

(w) Notul. Zeel. 26 Offob. 1618. bl. 164.

(x) Zie BRANDT II. Deel, bl. 743.

(y) UYTENBOG. Aant. by BRANDT II. Deel, bl. 755, 756, 820.

(z) TRIGLAND. bl. 1051.

(a) Zie TRIGLAND. bl. 1051, 1054.

(b) Zie TRIGLAND. bl. 1055.

(c) Zie BRANDT II. Deel, bl. 769.

1618. nen, toen, het licht zagen. Ook schreef hy eene wederlegging der Amsterdamsche bedenkingen tegen het houden eener Provinciaale Sinode tot bylegging der geschillen; welken, wat laater, ter Staatsvergaderinge, waren ingeleverd (*d*). Daarna, kwam 'er nog een andere voorslag uit zyne pen, die den Prinse behandigd werdt, en strekte, om eene Kerkelyke Vergadering te beroepen in Holland, waarin men onderzoeken zou, hoe verre de geschillen tot den grondslag der Leere behoorden, hoe verre niet: en zo men 't hierover niet eens worden kon, moest men, dagt hy, daarna, eene algemeene Kerkelyke Vergadering tragten byeen te brengen (*e*). Niet veel verschilde hiermede de voorslag, welken die van Holland, op 't einde van Zomermaand, ter algemeene Staatsvergaderinge, deden, in de tegenwoordigheid van den Prinse en van Graave Willem (*f*). Doch de andere Gewesten hadden nu reeds tot de Nationaale Sinode beslooten, en veranderden niet van gevoelen. De brieven van Uitschryving, den vyfentwintigsten van Zomermaand gedagtekend, waren naar de byzondere Gewesten afgezonden: ook aan den Koning van Groot-Britanje, aan de Kerken van Frankryk, en aan verscheiden Vorsten en Staaten, die den Hervormden Godsdienst beschermden of toelieten, met verzoek, dat zy ook eenige Godgeleerden op de Sinode zenden wilden. Doch die van Holland, oordeelende, dat de algemeene Staaten

De Nationaale Sinode wordt byeengeroepen.

(*d*) BRANDT II. Deel, bl. 720, 724, 720.

(*e*) Zie GROTIUS Verantw. Cap. VI. bl. 68.

(*f*) UYTENBOG. bl. 957. GROTIUS Verantw. Cap. VI. bl. 72.

ten, zonder hunne bewilliging, eene Kerkely-
ke Vergadering beschryvende, binnen eene 1618.
Stad van hun Gewest, zig een gezag aanmaa-
tigden, welk hun niet toekwam (g), zonden
de Brieven van uitschryving, ongeopend, te
rug: 't welkze, daarna, nog eens deeden (h).
Ook vaardigdenze Brieven af aan de Koningen
van Frankryk en van Groot-Britanje, en aan
de andere Mogendheden, welken de algemeene
Staaten, over de Sinode, hadden geschree-
ven. In deeze brieven, verzogtenze, dat men
niemand wilde toelaaten, herwaards te komen,
tot styvinge van eenen toeleg, die aan 't ge-
zag der Overheden en aan de vrede der Ker-
ken nadeelig was (i). Doch dit alles was, voor
het afdanken der Waardgelderden, gebeurd.
Terstond daarna, gaven de meeste Leden van
Holland den moed op, om het houden der Na-
tionaale Sinode te beletten. De raadpleeging-
gen op dit stuk werden, met nieuwen ernst,
hervat. De Edelen en alle de Steden, op Gou-De Le-
da na, bewilligden in de Sinode, op den vyf-
entwintigsten van Oogstmaand: doch met ee-
nige bepaalingen, die meest hierop uitliepen, Holland
dat de zaaken, aldaar, tot bylegging, niet tot bewilli-
beslissing, zouden moeten beleid worden, en gen allen,
dat de handelingen der Sinode van geene op zekere
zouden zyn, dan na datze, staatswyze, waren ren wy-
goedgekeurd (k). Men handelde nog over dit ze, in de
Sinode, stuk,

(g) GROTIUS Verantw. Cap. XIX. bl. 202.

(h) UYTENBOG. bl. 959, 965. TRIGLAND. bl. 1067. BAUDART. Memor. IX. Boek, bl. 75.

(i) UYTENBOG. bl. 965. BRANDT II. Deel, bl. 203. GROT. Verantw. Cap. XIX. bl. 203, 208.

(k) Resol. Holl. 24, 25 Aug. 1618. bl. 242, 247. by BRANDT II. Deel, bl. 831-832.

1618. stuk, tot op den negenentwintigsten, en de gevoelens waren toen zo na tot één gebragt, dat men, zo de Advokaat, naderhand, verklaard heeft (1), binnen drie uren, ten volle, in de Sínode bewilligd zou hebben; wanneer een ongemeen voorval de raadpleegingen van Holland, voor eene poos, geheelyktremde. Ik zie op de gevangenis van den Advokaat Oldenbarneveld, en van de Pensionarissen Hogerbeets en de Groot. Doch de omstandigheden en gevolgen deezer vreemdege, beurtenis zyn zo gewigtig geweest, dat wyze liever, geheelyk, in 't volgende Boek begrypen, dan met het verhaal van een gedeelte derzelve, het tegenwoordige Boek vergrooten willen.

(1) UYTENBOG. bl. 1204.

VADERLANDSCHE
HISTORIE.
NEGENENDERTIGSTE BOEK.

I N H O U D.

- I. Oorzaaken der gevangenis van Oldenbarneveld , Hogerbeets en de Groot. Verschillende inzigten van Prinsse Maurits en den Advokaat. Toeleg , om Graaf Fredrik Henrik, in 't Lid der Edelen, te beschryven. II. De verschillen in den Godsdienst dienen beide den partyen tot bevordering baarer oogmerken. Redenen van misnoegen tegen den Advokaat. Kwaad vermoeden op hem. III. Hy wordt gevat. Ook de Groot , Hogerbeets en Ledenberg. Wat de Staaten van Holland, hierop, besluiten. IV. Men zoekt den Advokaat te doen slaaken. Van der Myle, Uitenbogaard en anderen wyken. Schotschriften tegen de gevangenen. V. Men stelt uit, hen te onderzoeken. Oorzaaken eener buitengewoone verandering der Regeeringe in de Steden. Poogingen van senigen, ten voordeele der gevangenen. VI. Prins Maurits ver stelt de Wet te Schoonhoven, Briele, Delft, Schiedam, Gorinchem, Oudewater, Woerden, Monnikendam, Hoorn, Medenblik en Alkmaar. VII. Hy wordt hiervoor door de meeste Leden der Staaten bedankt, en tot diergelyke verandering in andere Steden verzogt. VIII. Hy maaktze, te Leiden, te Haarlem, X. DEEL. Q

lem, te Rotterdam, te Gouda en te Amsterdam.
 Te Dordrecht wordtze voorkomen. IX. Oordeelen
 over deeze verandering. De Prins wordt 'er, pleg-
 tiglyk, voor bedankt. X. De Fransche Gezanten
 arbeiden, ten voordeele der gevangenen. XI. Ho-
 gerbeets wordt verhoord. Ook Ledenberg te U-
 trecht, die zig zelv' het leeven beneemt. XII.
 Tweede ondervraaging van Hogerbeets. De Groot
 wordt verhoord. Zyn gesprek met de Voogd en
 Maanmaaker. XIII. Gemagtigden tot onderzoek
 der gevangenen aangesteld. De Advokaat wordt
 ondervraagd. XIV. Derde verhooring van Ho-
 gerbeets. De Groot wordt verder gehoord. XV.
 Voorstel der Fransche-Gezanten. Antwoord op het
 zelve. Vond van Scriberius, om den gevangenen
 iet te berigten. XVI. Verlof tot opregting eener
 Westindische Maatschappye. Handel met Eng-
 land en Deenemarke. Venetie ondersteund. Grond-
 slagen eener oude Stad, by Goereede, ontdekt. Prins
 Filips Willem sterft. XVII. Staat der Kerkely-
 ke zaaken. XVIII. Aanvang der Nationaale Si-
 node, te Dordrecht. Handelingen derzeloe. De
 Remonstranten worden 'er uit gezet. XIX. Zy
 komen te Rotterdam byeen. Hunne Leer wordt,
 in de Sinode, veroordeeld. De Sinode scheidt. XX.
 Onderzoek te Utrecht. Hogerbeets ten vierde
 maale gehoord. De Engelsche Gezant werkt te-
 gen de gevangenen. XXI. 't Lid der Edelen wordt,
 ten verzoeke van Prinse Maurits, met twee nieu-
 we Heeren vermeerderd. XXII. Raadplegingen
 op het stellen van Regteren over de gevangenen.
 Naamen der vierentwintig Regteren. Zy booren
 Hogerbeets. De Heer van Moersbergen wordt
 gevat. De Groot komt voor de Regters. XXIII.
 Ook Oldenbarneveld. XXIV. Verklaaringen van
 den

den Griffier Aarsens en den Burgemeester Berk: waaruit de Advokaat beschuldigd wordt. XXV. Belydenis des Advokaats, voor de Regters. XXVI. Bededag uitgeschreeven. XXVII. Boijse en Maurier spreken voor de gevangenen. De Advokaat wil geene vergiffenis verzoeken. Zyn gedrag, in zyn uiterste. XXVIII. Inhoud van zyn vonnis. Hy wordt onthalsd. Oordeel over hem en zyn vonnis, in Frankryk. XXIX. De Groot en Hogerbeets laaten zig ook niet beweegen, tot het verzoeken van vergiffenis. Zy worden tot eene eeuwige gevangenis verweezen, en naar Loevestein gevoerd. Vonnis over Ledenbergs Lyk. XXX. Moersbergen verwerft eene soort van vergiffenis. XXXI. Vonnissen over de Haan, Trefel en Uitenbogaard. XXXII. Gerugten wegens eene aansaande verheffing van Prins Maurits. Bedenkingen over de vonnissen van Oldenbarneveld, Hogerbeets en de Groot.

't Evangen neemen van den Advokaat kwam veelen niet onverwagt voor. Men wist, in 't gemeen, dat Prins Maurits misnoegd op hem was. En veelen hielden hem schuldig, aan slinkfchen handel met den Spanjaard. Doch over 't vatten van Hogerbeets en de Groot stondt elk verbaasd (a). De eerste was, maar weinige maanden, in zaaken van Stads Regeeringe, gebruikt geweest. De andere wel eenige jaaren; doch zonder zig, gedurende dien tyd, zeer verdagt gemaakt te hebben, by 't gemeen. Alleenlyk

1618.

I. Onderzoek naar de oorzaken der gevangenis van Oldenbarneveld. Hogerbeets en de Groot.

was

(a) K. BRANDT Leven van H. de Groot, bl. 136.

1618. was hy, door eenige uitgegeven' schriften, voor eenen voorstander der Remonstranten, bekend geworden. Maar men begreep nog niet, dat hy, hierom, verdiend hadt, in hegtenis te worden genomen. 't Zal dan niet ondienstig zyn, agt ik, de oorzaaken van den ramp dezer drie mannen, hier, wat omstandiger, en, zo veel doenlyk zy, naar waarheid, te ontvouwen.

Gezag van Prins Maurits en van den Advokaat.

Het voorig gedeelte dezer geschiedenisse heeft ons doen zien, dat 'er, in deezen Staat, niemand was, met zo veel gezags bekleed, als Prins Maurits en de Advokaat Oldenbarneveld. Zo bekend was dit, dat Graaf Willem Lodewyk hen, by Uitenbogaard, genoemd hadt „ twee Personaadjen, op welken's Lands „ welvaart genoegzaam rustte (b).” De waarigheden en ampten, welken zy bekleedden, gaven hun dit aanzien alleen niet; maar zy hadden 't, voornaamlyk, te danken, aan menigvuldige gewigtige diensten, door Maurits, in den oorlog; door Oldenbarneveld, in verscheiden' Staatshandelingen, den Landen gedaan (c). Doch 't ongeluk wilde, dat deeze twee Personaadjen, meermaalen, verschillende inzigten hadden; waaruit, dikwils, merkelyk misnoegen gereezen was, tot agterdeel van 't Land. Zigtbaarst was dit bespeurd, in den handel over 't Bestand, welk de Advokaat hadt weeten door te dryven, in weêrwil van den Prins, die, hierover, een misnoegen tegen hem opvatte, welk hy, zo sommigen willen (d), nimmer heeft kunnen afleggen. Het naderende

(b) UYTENBOG. Leven en Verantw. Cap. X. bl. 157.

(c) GROTIUS Verantw. Cap. XX. bl. 291.

(d) AUBREY Memoir. p. 295.

de van 't Bestand, waarna, de voorige geschillen over 't hervatten van den kryg, of het sluiten van de Vrede, wederom leevendig stonden te worden, gaf beide den Prinse en den Advokaat aanleiding, om, by tyds, verdagt te zyn, op de bekwaamste middelen, om zig, tot het doorzetten der maatregelen, die elk hunner heilzaamst hieldt, in staat te stellen. De Advokaat zocht zyn gezag te behouden by de Steden, welke belang haar tot vrede neigden, en wist, door zyne aanpryding, in veelen derzelven, Wethouders en Amptenaars in 't bewind te doen stellen, welke inzigten hy kende, en die, door hem bevorderd zynde, ook byzondere verplichting aan hem hadden. Maar Amsterdam; de aanzienlykste Stad van Holland, en, hierom, meer dan eenige andere, gebelgd over 't groot gezag des Advokaats; ten tyde der handeling van 't Bestand, ter oorzaake van het Koopbelang, met hem oneens geworden zynde; hadt hy, nimmer, sedert, kunnen winnen. In 't Lid der Edelen, welk eerst stemt, ter Vergaderinge van Holland, waren zyne twee Schoonzoonen, de Heeren van Veenhuizen en van der Myle, beschreeven geweest. Ook hadt hy 'er nog andere vrienden: 't welk de voornaame reden was, waarom dit Lid, waarin, ten deezen tyde, weinige Edelen beschreeven waren, tot hiertoe, zo bestendig, de zyde gevolgd hadt van den Advokaat. Men was, sedert eenigen tyd, in overleg geweest, om het gezag van het Lid der Edelen nog meer te vergrooten, en een Persoonadje van merkelyk aanzien, in het zelve, te beschryven, die, dezo eer, voornaamlyk, zullende te danken heb-

1618.

Involed
des Advokaats
op de Le-
den van
Holland.

Overleg
om Graaf
Fredrik
Henrik
in 't Lid
der Ede-
len te be-
schry-
ben ven.

1618. ben aan het beleid van de vrienden des Advokaats, ook geschaapen stondt, zyne zyde te houden. Graaf Fredrik Henrik was, in den jaare 1612, door koop, eigenaar geworden der Heerlykheid van Naaldwyk in Delfland (1), aan welke, van ouds, de eer van *Erfmaarschalk*, of, gelyk men nu spreken zou, *Erfgrootstalmeester des Graaven van Holland*, plagt verknogt te zyn (e). Men leide dan in heimelyk beraad, om hem, als Heer van Naaldwyk, onder de Edelen te beschryven: waarvan de Grootiet ontdekt hadt, uit van der Myle. Doch 't bleef agter, om dat men 't niet zonder kennis van Prinse Maurits durfde doen, en bedugt was, dat hy 't afkeuren zou, als men 'er hem over sprak (f). Ondertusschen was dit overleg zo bedekt niet gebleeven, of het hadt eenige vrienden van den Prinse, en, veelligt, zyne Doorlugtigheid zelve in 't vermoeden gebragt, dat men hem den voet dagt te ligten, en eenen anderen te bekleeden, met zyne waardigheden (g): welk vermoeden, egter, van de zyde des Advokaats, altoos, als geheel ongegrond, is aangemerkt.

Prins
Maurits
ver-
moedt,
dat de
Advo-

Doch, 't zy hieruit, of uit eenige andere oorzaak, 't is zeker genoeg, dat Prins Maurits, al federt lang, in 't begrip was geweest, dat de Advokaat en de zynen toeleg maakten, op het verminderen van zyn gezag, onaangezien zy al-

(e) Zie VAN LOON *Aloude Regeer.* V. *Deel*, bl. 514. en hier voor III. *Deel*, bl. 543.

(f) H. DE GROOT *Memor.* in zyn *Leven*. door K. BRANDT bl. 176.

(g) UYTENBOG. *Brief* aan zyne Exc. in zyn *Lev.* Cap XII. bl. 222.

(1) Graaf Fredrik Henrik hadt deeze Heerlykheid gekogt van den Graave van Aremberg, voor driehonderdenzeftigduizend guldens. *Resol. Holl.* 6 Aug. 1612. bl. 190.

alzoos beweerd hebben, dat zy 's Prinzen wet- 1618.
 tig verkreegen gezag veel eer. gezogt hebben kaat hem
 te handhaaven (b). Men hadt zyne Doorlug- den voet
 tigheid, in Louwmaand des jaars 1617, in woor- zoekt te
 den geraakt zynde, met den Advokaat, hoo- ligten.
 ren zeggen „Monfiour Barneveld, ik heb my-
 „ ne eer zo lief, als gy de uwe.” En des an-
 derendaags, tegen eenigen uit de Geregts-
 hoven „ Ik weet wel, dat men my kan kleiner
 „ maaken; maar zyn dit myne verdiensten (i)?”
 Zyne vrienden, die geene vrienden des Advokaats
 waren, sterkten hem in deeze gedagten.
 Wy hebben, te vooren (k), verhaald, dat,
 men, omtrent den tyd van 't sluiten van 't Be-
 stand, gesproken hebbende, over 't verande-
 ren van den vorm der Regeeringe, en 't ver-
 meerderen van 't gezag zynere Doorlugtigheid;
 zulken, die toen aan 't roer zaten, hadden
 weeten te wege te brengen, dat deeze raad-
 pleegingen verschooven, en eindelyk versloft
 waren. Men weet dit den Advokaat, meer dan
 iemand, en men hielt zig verzekerd, dat hy
 zig voorgesteld hadt, den Prins kleiner te ma-
 ken. Eenigen van 's Prinzen vrienden, met na-
 me Reinier Pauw, Burgemeester van Amster-
 dam, en François Franken, Raadsheer in den
 Hoogen Raade, hadden, omtrent dien tyd,
 eenige poogingen aangewend, strekkende,
 naar 't scheen, om den Advokaat, door mid-
 del van Uitenbogaard, te beweegen, tot han-
 deling met den Prinse, op gelyken voet, als
 waarop men, weleer, met wylen Prinse Wil-
 lem,

(b) GROTIUS Verantw. Cap. IX. bl. 96.

(i) UYTERWOG. Leven. Cap. IX. bl. 124.

(k) IX. Deel, bl. 455.

1618. lem, gehandéld hadt. Doch Uitenbogaard hieldt zig hier buiten (l). *Louis Aubery*, Zoon van Benjamin Aubery, Heere van Maurier, en sedert het jaar 1613, Ambassadeur van 't Hof van Frankryk in den Haage, verhaalt, dat de Prinsesse Weduwe van Oranje Oldenbarneveld; over dit stuk, ook getoetst hadt; doch dat de Advokaat haar, met veele redenen, hadt getoond, dat de Prins, de opperste magtzoekende over den Vereenigden Staat, zyn eigen verderf zocht; waarna zy afgelaaten hadt, hierop verder te dringen. Zy en Oldenbarneveld beide zouden, paderhand, dit voorval aan den Heere van Maurier verhaald hebben (m).

II. De verschillen over den Godsdienst gaven, Men be- eerlang, der eene en andere partye gelegenheid, dient zig om aan de bevordering haarer byzondere in- van de verschillen in den Gods- dienst, tot be- vorde- ring zy- ner oog- merken. zigten te arbeiden. 's Prinsen vrienden bedien- den 'er zig van, om het gezag zyner Doorlug- tigheid te vestigen en te vermeerderen; de Ad- vokaat en de zynen, om hunne eigen' partye te styven. 't Misnoegen onder 't gemeen werdt, wederzyds, verwekt, gevoed of gebruikt, om verandering te bewerken, in de Regeeringe der Steden: gelyk, al vroeg, te Utrecht, te Alkmaar en te Leeuwaarden, gezien was (n). Doch onder de Predikanten, die over 't stuk van den Godsdienst verschilden, en onder de Gemeenten, die hun togedaan waren, hadden 's Prinsen vrienden den sterksten aanhang. Men hadt, hier te Lande, toen 't getal op zyn grootst was, nog geene tweehonderd Remon- strantsche Predikanten. De overigen waren al- len

(l) UYTENBOG. Leven. Cap. X. bl. 155, 156.

(m) AUBERY Memoir. p. 203, 295, 369.

(n) Zie hier voor, bl. 21 §24, 25.

len Contraremonstranten, by welken de Prins, 1612.
 en verre de meesten van 's Prinzen vrienden
 en dienaars zig gevoegd hadden. Veelen van
 deeze Contraremonstrantsche Predikanten wa-
 ren, van ouds, gebeeten op Oldenbarneveld,
 die, dagtenze, door het dringen op de vaststel-
 ling en invoering der Kerkenordening van den
 jaare 1591, het Kerkelyk gezag te na geko-
 men was (q). Hierom, sloegenze te ligter over
 tot 's Prinzen zyde, welke zy merkelyk sterkten.

De Advokaat, hiervan niet onbewust, hadt ^{Vier}
 des te sterker geyverd, om de Kerkenordening ^{voornaa-}
 van 't jaar 1591 te doen invoeren, verzekerd ^{me oot-}
 dat men, door middel derzelve, met der tyd, ^{zaaken}
 alomme in Holland, vreedzaame en gemaa- ^{van het}
 tigde Predikanten zou kunnen bekomen, en ^{misnoe-}
 minder te dugten hebben, voor beroerten, en ^{gen te-}
 der 't gemeen. Hy begunstigde, om gelyke ^{gen den}
 reden, de zyde der Remonstranten, die der O- ^{Advo-}
 verheid groot gezag toeschreeven in Kerkely- ^{kaat en}
 ke zaaken; en hy bragt, door middel van den ^{de zynen.}
 invloed, dien hy onder de Edelen en onder de ^{1. 't be-}
 Burgemeesters van Leiden hadt, te wege, dat ^{gunstigen}
 'er, na Arminius, Professors in de Godgeleerd- ^{der Re-}
 heid op 's Lands Hooge Schoole gekooren wer- ^{mon-}
 den, die men oordeelde of wist, het gevoe- ^{stranten,}
 len der Remonstranten te zyn toegedaan: waar-
 door ook het getal der Remonstrantsche Pre-
 dikanten, van tyd tot tyd, aanwassen moest.
 De Wethouders der meeste Steden waren, ins-
 gelyks, den Remonstranten gunstig; en alzo
 deezen de minsten in getal bleeven, zegt men,
 door verscheider Staatsbesluiten, te wege te
 brengen, dat zy, ten minsten, in de Kerke,
 verdraagen werden.

Doch

(q) Zie UYTENBOG. Leven en Verantw. Cap. II. bl. 16, 17.

2618. Doch toen men zag, dat de Contraremonstranten zig niet hielden aan de Resolutien, staatswyze genomen, en zelfs zig kanteden tegen de Wethouderfchap van verſcheiden Steden, welke, haars oordeels, niet genoeg beſchermd werdt, door den Prinſe; beſloot men tot het aanneemen van Waardgelders, die eenen byzonderen eed deden aan de Magiſtraaten. Zulk een eed, of, ten minſten, eene beſofte van gelyke betekenis werdt ook den gewoonen bezettingen, hier en daar, afgevorderd. Al het welke, voornaamlyk, geſchiedde, door 't beleid des Advokaats. Doch dit was nieuwe ſtof tot misnoegen voor den Prinſe, die begreep, dat men, op deeze wyze, het gewoonlyk krygsvolk ontſloeg van den eed, hem als Kapitein Generaal gedaan: en dat men de Waardgelders bezigen wilde, om geloofsdwang omtrent de Contraremonſtranten in te voeren. Van de andere zyde, bragt men, hier tegen, wel in, dat de nieuwe eed niet onbeſtaanbaar was met den eed aan den Prinſe; die, onder anderen, tot het zelfde einde ſtrekte, en dat de Waardgelders, alleenlyk, gebruikt zouden worden, om oproeren te beletten en de Wethouders te beſchermen; doch men ſcheen den Prinſe niet te kunnen diets maaken, dat hieronder niet iet anders ſchool. Ook hadden ſommigen hem zo ſterk verzekerd, dat Oldenbarneveld zyn gezag zagt te beſnoeijen, dat hy het vergen van den nieuwen eed en het aanneemen der Waardgelders als een' ſtap daartoe aanzag.

4. 't gebeurde, 't Gebeurde te Utrecht, kort voor het af-danken der Waardgelders aldaar, ſterkte hem in

2. het aanneemen der Waardgelders.

3. het vorderen van eenen nieuwen eed of beſofte van de gewoone bezettingen.

in deeze gedagten. 't Was klaar genoeg, dat ^{1618.} alles hier bestierd werdt, door den Advokaat; ^{te U.} die, weetende dat de Prins arbeidde, tot het ^{trecht.} afdanken der Waardgelders, desonaangezien, bewerkt hadt, dat 'er eene bezending naar Utrecht geschied was, om dit te voorkomen; of, ten minste, de Regeering aldaar zo wel te verzekeren, als, door de Waardgelders, zou hebben kunnen geschieden. De last, aan de bezetting op Hollandsche betaling staande, om de Staaten van Utrecht te gehoorzaamen, was ook, door hem, verworven. Hogerbeets en de Groot waren de bekwaamsten onder de afgezonden naar Utrecht, en deelden, hierom, in het misnoegen, welk de Advokaat zig, door deeze bezending, op den hals hadt gehaald. Zy hadden, te Utrecht zynde, geraaden, de poorten te bezetten en de wagten te verdubbelen; en de onwilligheid der Waardgelders om de Staaten en Regeering te beschermen ernstelyk veroordeeld: 't welk de Prins aanmerkte, als eenen geweldigen tegenstand tegen hem, en tegen de Gemagtigden der algemeene Staaten. Al dit gaf dan de naaste gelegenheid tot het besluit, om zig van den Advokaat en van Hogerbeets en de Groot te verzekeren (p).

Ik heb, tot hiertoe, nog geen gewag gemaakt Iet, we- van het vermoeden van Landverraaderye, gens 't welk veelen van Oldenbarneveld hadden, om dat het my twyfelagtig gebleeven is, of het ^{vermoeden van} ooit regt by den Prins heeft gehuisvest. Nog- ^{Landver-} raaderye. tans was, te Utrecht, onlangs, iet verklaard, welk dit vermoeden, eenigszins, scheen te hebben verlevendigd. Wy zullen, hier onder,

(p) Notul. Zeel. 17 Sept. 1618. bl. 147.

1618. der, melden; wat'er ons van voorgekomen zy. Ondertuffchen, is, uit het gezeide, op te maaken, dat het voorstaan der Remonstranten, 't veranderen van den eed of 't vergen eener nieuwe belofte van de bezettingen, het aanneemen der Waardgelders, en het gebeurde te Utrecht, al het welke 's Prinsen vrienden hielden te strekken tot onredelyke verkleining van 's Prinsen gezag, voor de voornaamfte oorzaken van de gevangenis der drie Heeren gehouden moet worden. Wy komen nu, tot het verhaal der omstandigheden deezer gevangenis.

III. De Groot hadt, voor zyne reize naar Utrecht, reeds hooren mompelen, dat men den Prinse eenen voorflag gedaan hadt, om eenigen uit de Vergadering van Holland by 't hoofd te vatten, en aan regte te vorderen. Hy deedt 'er den Advokaat opening van, hem te gelyk te bedenken geevende; of hy niet wel zou doen van zig naar eene goede en verzekerde Stad te begeeven. Doch de Advokaat meende, dat men, met het afdanken der Waardgelders, en, met het bewilligen in de Sinode, den Prinse ten volle zou vergenoegen. Beide dagtenze, dat men hen, zo't al ten ergste loopen mogt, zekerlyk, in een gewoon Regtsgeding ontvengen zou (*q*). Alle de Leden van Holland, geen en uitgezonderd, hadden ook, voor weinig tyds, den Advokaat, wederom, in hunne byzondere bescherming genomen (*r*). De Vergadering stondt nu op 't scheiden, voor eenige dagen, en de meeste Leden hadden geraaden gevonden, den Prins te verzoeken, om, midlerwyl, de zaaken, derwyze, te beleiden, dat

(*q*) H. DE GROOT Memor. in zyn Leven. *bl.* 134.

(*r*) Resol. Holl. 7 Aug. 1618. *bl.* 225.

alle daadelykheid vermyd werdt (s). Doch ik weet niet, of 't geschied, noch hoe 't opgenomen zy. De Leden kwamen, ten bestemden tyde, wederom samen. 's Daags voor de gevangenis, kwam de Raadsheer Berkhout, met nog iemand, by den Advokaat, hem aanzeggende, dat hy voor zeker zou gevangen worden: waarop deeze, zittende op zyn koelvat, met zyn stokje in de hand, zeide, 't *zyn booze menschen*, daarby voegende, onder 't ligten van zynen hoed, *myn Heeren, ik bedank u voor de waarschuwing* (t). Nogtans vondt hy niet raadzaam te wyken. Op den dag der gevangenis zelve, zynde zondag, den negenentwintigsten van Oogstmaand, kwam Uitenbogaard, des morgens ten zeven uren, by den Advokaat, om hem het inleveren van zeker Vertoog voor de Remonstranten te verzoeken. Hy vondt hem treuriger, dan naar gewoonte, en zittende met zyne rug tegen de tafel; 't welk den Predikant bewoog, den ouden Heer te troosten, met de voorbeelden van veele trefelyke mannen, die, hun Vaderland de beste diensten gedaan hebbende, slegtst beloond waren geworden (v). Een half uur na 't vertrek van Uitenbogaard, tradt de Advokaat in zyne koets, en reedt, voor 't laatst, naar 't Hof. Hy was 'er naauwlyks, of een Kamerling kwam hem aanzeggen, dat zyne Doorlugtigheid hem begeerde te spreken. Ten dien einde, begaf hy zig naar 't vertrek, daar zulks plagt te geschieden. Doch uit dit, werdt hy, terstond, in een

(s) Resol. Holl. 16 Aug. 1618. bl. 228.

(t) UYTENBOG. Dagreg. by BRANDT II. Deel, bl. 241.

(v) UYTENBOG. Leven. Cap. IX. bl. 147. Dagreg. by BRANDT II. Deel, bl. 241.

1618: een ander vertrek geleid, daar hem Nythof, Luitenant van 's Prinses Lyfwagt (w), uit naame der algemeene Staaten, gevangen nam. Hy verzogt, den Prinse te mogen spreken. Doch 't werdt hem afgeslaagen (x). De Groot, Ook de Groot, kort daarna, in de Vergadering der Gekommitteerde Raaden gekomen, en staande om te gaan naar die der Staaten van Holland, werdt, op gelyke wyze, ontbooden by den Prinse, daar, zeide men, de Advokaat ook was. Doch hy was pas boven gekomen, of de Kapitein des Armes, Pieter van der Meulen, zeide hem aan, dat hy hem, van wege de algemeene Staaten, in hegtenis nam. Men bragt hem eerst op een Kamer, daar hy, doortwee Hellebaardiers, bewaard werdt: daarna op een klein kamertje, uitkomende op het binnenhof, en, 's avonds, op eene andere Kamer, daar hy, drie dagen en drie nagten, bleef, met geslooten' vensters (y). En Ho- gerbeets. Met Hogerbeets, die zig ook omtrent de Kamer der Gekommitteerde Raaden onthieldt, handelde men, op gelyke wyze. Elk werdt in een afzonderlyk vertrek gezet, zonder dat zy iet weeten mogten van elkanders hegtenis. Men ver- zekert zig, ins- gelyks, van Le- denberg. Dien zelfden morgen, was 'er iemand naar Utrecht gezonden, om den Sekretaris Ledenberg te vangen (z), die, eenige weeken in zyn huis verzekerd geweest zynde, onder een sterk geleide, naar den Haage gebragt, en ook, in een vertrek van 't Hof, opgeslooten werdt (a). Wie,

(w) VELIUS Hoorn, bl. 562.
 (x) HAUDART. Memor. X. Boek, bl. 62. UYTENS. Hist. bl. 995.
 (y) K. BRANDT Leven van H. de Groot, bl. 135.
 (z) GROTIUS Verantw. Cap. XIII. bl. 141. UYTENBOG. bl. 995.
 (a) UYTENBOG; bl. 1005. K. BRANDT Leven van H. de Groot, bl. 149.

Wie, eigenlyk, het gevangen neemen der 1618. drie Heeren, Oldenbarneveld, Hogerbeets en ^{Onder-}de Groot, beslooten hadden, staat ons hier, ^{zoek,} wat nader, aan te wyzen. Sommigen schryven, ^{wie de} dat zulks geschied is, door 't beleid van wei- ^{gevangenis der}nigen uit de algemeene Staaten, met zyne ^{drie Hee-}Doorlugtigheid, buiten kennis van die van Hol- ^{ren be-}land (b). Doch Hogerbeets zelf heeft aange- ^{slooten}tekend (c), dat het bestemd was, door dezelf- ^{hadden.}den, die, wegens de algemeene Staaten, te Utrecht waren geweest, te weten de Voogd, Manmaaker en Zwartsenburg; en dat zy 't hadden uitgevoerd, door den Prinse, en daarna eerst, ter algemeene Staatsvergaderinge, alwaar het te vooren nooit voorgesteld was, doen goedvinden. En dit komt, na, genoeg, ^{De Staa-}overeen met het Register der Resolutien van ^{ten van}Holland, alwaar men, op deezen zelfden dag, ^{Holland}aangetekend vindt, dat „ by de Heeren van ^{krygen}„ Mathenes en andere Gedeputeerden, hui- ^{'er ken-}nis van. „ den deezen morgen, geweest zynde in de „ Vergaderinge van de Heeren Staaten Gene- „ raal, gerapporteerd werdt, dat, by den Pre- „ fident -- -- vermaan gedaan was, dat, by „ zyne Excellentie en de Gedeputeerden tot „ afdanking van de Waardgelders tot Utrecht „ geweest zynde, by last van de Vergaderin- „ ge van de Heeren Staaten Generaal, goed- „ gevonden was, te doen in arrest neemen de „ perfoonen van den Heere van Oldenbarne- „ veld, Advokaat van 't Land van Holland, „ en de Pensionarissen Mrs. Rombout Hoger- „ beets

(b) UYTENBOG. Leven en Vennwtw. Cap. XIII. bl. 244.

(c) MEMOR. by BRANDT II, Deel, bl. 241.

1618. „ beets en Hugo de Groot (d).” Doch men moet dan de woorden, *by last van de Vergadering van de Heeren Staaten Generaal*, niet aan de onmiddelyk volgenden, maar aan de onmiddelyk voorgaanden hegten. Ten zelfden dage, werden de Heeren *Reintze, Lients, Zwartenburg, Hemert en Duffum*, door de algemeene Staaten, gezonden aan die van Holland (e), om hun aan te zeggen „ dat het vasthouden der „ drie Persoonen, ten dienste van den Lande, „ geschied was: hebbende men bevonden, dat „ de Kerkelyke geschillen, allengskens aangewassen zynde, in den Staat der Regeeringe, gebragt waren; dat de zaak, daarna, met gezag gehandhaafd was, door het aanneemen der Waardgelders, die 't gantsche Land beroerd hadden, en die men, tot herstelling der rust, en om de Sinode beter te doen vorderen, hadt moeten afdanken; dat hier nu bygekomen was, 't gene men te Utrecht ontdekt hadt, dat men den band der Vereeniging hadt zoeken te breeken, waarvan de drie gevangenen de hoofdbeleiders geweest waren; dat men, met zulke verdeeldheden, 't Land niet houden kon; dat, eindelyk, by 't onderzoeken der gevangenen, van alles nader blyken zou, waartoe men verzogt, dat deeze Vergadering de handbieden wilde.” De Edelen en meeste Steden antwoordden, hierop „ dat hun 't gebeurde „ bedroefde, en van hun als eene schending „ van

(d) Resol. Holl. 29 Aug. 1618. bl. 257. by BRANDT II. Deel, bl. 343.

(e) Resol. Genex. 29 Aug. 1618. by K. BRANDT Leven van de Groot, bl. 237.

„ van 's Lands vryheid en gerechtigheid werd ^{1618.}
 „ aangemerkt; waarom zy begeerden, dat de
 „ gevangenen terstond gelaakt werden." Doch
 de zes Steden, Dordrecht, Amsterdam, Schie-
 dam, Enkhuizen, Edam en Purmerende, zei-
 den, alleenlyk „ dat zy van 't voorgevallene
 „ verflag zouden doen; begeerende, dat al-
 „ les, midlerwyl, bleeve in staate." Ten zelf- ^{Besluit}
 den dage, beslooten de Edelen en meeste Ste- ^{by hen,}
 den, den Prinse, vrymoediglyk, te kennen te ^{hierop}
 geeven „ dat men, door deeze handelwyze, ^{geno-}
 „ de hoogheid, vryheid en gerechtigheid van ^{men.}
 „ 't Land van Holland hielt gekwetst te zyn;
 „ en hem te verzoeken, dat hy 't, als Stadhou-
 „ der, geliefde te regten." 't Geschiedde. Doch
 de zes Steden deden 'er; ten zelfden tyde, ee-
 ne verklaring tegen, waarby zy de klagte en
 't verzoek der andere Leden niet goedkeurden.
 De Prins antwoordde „ dat het gebeurde, niet
 „ by zyne orde, maar van wege de algemee-
 „ ne Staaten verrigt was; die geloofd moesten
 „ worden, zulks niet zonder grond gedaan te
 „ hebben; dat hy 't regt van Holland niet be-
 „ twisten wilde, en dat de Heeren Staaten van
 „ Holland 't geschil, welk hierover gevallen
 „ mogt zyn, met de Heeren Staaten Gene-
 „ raal, wel zouden weeten te vinden." Waar-
 op men besloot, te wagten, met het verder
 voortaan van 's Lands gerechtigheid, tot op de
 wederkomst van eenige Leden, die verflag aan
 hunne Steden deden; en, ondertuffchen, zorg
 te draagen, dat de gevangenen, van wege de
 algemeene Staaten, wel werden behandeld (f).

De

(f) Resol. Holl. 29, 30 Aug. 1618. bl. 258, 260. by BRANDT
 II. Deel, bl. 243, 244, 245.

1618.

IV.

Poogingen om den Advokaat te doen loslaten.

De tyding van het gevangen neemen des Advokaats hadt, gelyk men denken kan, zyne oude huisvrouw, zyne kinderen en verder gezin gedompeld in eene diepe verlaagenheid. De Heeren van der Myle en Veenhuizen, zyne Schoonzoonen, en de Heer van Groeneveld, zyn oudste Zoon, begaven zig, des nademiddags, by zyne Doorlugtigheid, verzoekende, dat men hunnen Vader, om zynen ouderdom, zyn huis tot eene gevangenis gawe: waarop de Prins antwoordde, *'t is het werk van de Staaten Generaal. Uwen Vader zal geen leed geschieden, niet meer dan my zelf.* Veenhuizen, midlerwyl, verschoonen willende, dat zyn Schoonvader tegen de Kloosterkerk was geweest; hoorde de Prins naauwlyks 't woord *Kloosterkerk* reppen, of hy borst uit, *die zig tegen de Kloosterkerk wil stellen, zyne voeten zullen hem niet van hier draagen.* Immers op deeze wyze, vindt men deeze byzonderheden, in Uitenbogaards Dagregister (g), uit den mond van van der Myle zelven, aangetekend. Ik heb eene Aantekening in handen, waarin, nog gemeld wordt, dat van der Myle, Veenhuizen en Groeneveld zig, des nademiddags, by de algemeene Staaten, vervoegd; doch geen antwoord, op hun verzoek, gekreegen hebben. Maar de Heeren van Schagen en van Asperen, beide beschreeven in de Ridderschap, ondernamen, omtrent deezen zelfden tyd, Oldenbarneveld te doen ontslaan. Doorgedrongen tot aan de Kamer, daar de Advokaat zat, begeerden zy, dat men hem losliete. 't Gerugt, welk dit maakte, deedt den Prins uitkomen, en beveelen, dat men den

E.

(g) By BRANDT II. Deel, bl. 242.

Edelen 't geweer afname, hen voorts, bewaa- 1618.
rende, tot dat men, hierop, het goedvinden der
algemeene Staaten verstaan zou hebben. Te
gelyk, verklaarde hy, dat men hen, zyns be-
dunkens, met eene bestraffing, onder handtas-
ting, zou mogen ontslaan: gelyk geschiedde
(b). Van der Myle, sedert, onder de hand, ge- Van der
waarschuwd, dat men naauw op hem lette, Myle
week uit den Haage naar Rotterdam, van waar wykt
hy den Thesaurier de Bye kennis gaf, dat hy, naar
uit droefenis over 't gebeurde, zig, voor eene Frank-
poos, buiten den Haage dagt te onthouden. ryk.
Hy vertrok, terstond, naar Frankryk, alwaar
hy, den negenden van Herfftmaand, aankwam.
Doch, in 't volgende jaar, keerde hy wederom
in den Haage (i). Verscheiden' andere Persoo-
nen, vriendschap gehouden hebbende met den
Advokaat, weeken, ten deezen tyde, ook ten
Lande uit. Uitenbogaard verliet den Haage, Uitenbo-
op den zelfden dag, dat de Advokaat gevangen gaard en
werdt (k). Ook toog de Heer van Moersber- anderen
gen, zyne brieven, uit den Haage naar Utrecht vlugten,
geschreeven, te vooren, geligt hebbende uit insge-
der Staaten Kamer (l), naar Munsterland (m). lyks.
Trefsel zelf nam de vlugt: ook de Predikant
Taurinus, Schryver der Weegschaale, die,
kort hierna, te Antwerpen, overleedt (n). Ee-
nige anderen waren in vreeze van te zullen ge-
vat worden; schoon zy niet wyken durfden.

't Gemeen werdt haast van de gevangenis der Inhoud
drie van ze- van ze-

(b) BRANDT II. Deel, bl. 242.

(i) Geschreev. Memorie wegens den H^{re}. van der Myle.

(k) UTENBOG. Leven en Verantw. Cap. IX. bl. 147.

(l) Interrog. van J. de Goyer. Art. LXI. M. S.

(m) GROTIUS Verantw. Cap. XV. bl. 154.

(n) BRANDT II. Deel, bl. 220, 233.

1618. drie Perfoonaadjen onderrigt, door eene gedrukte Verklaaring, die, op den dag der gevangenis, zonder ondertekening of drukkers naam, by der Staaten drukker, uitkwam, en voor het werk gehouden werdt van eenige Heeren, uit de algemeene Staatsvergadering (o), veelligt dezelfden drie, die te Utrecht geweest waren. In deeze verklaring, werdt voor reden van de gevangenis gegeven „ het „ ontdekken van verscheiden' zaaken, te Utrecht en elders, waarvan voor deezen groot agterdenken geweest was, en die strekten, tot nadeel der Gewesten in 't gemeen, en van elk byzonder Gewest, niet zonder vermoedelyk gevaar van den staat van 't Land, en van een bloedbad, in Utrecht en in verscheiden' Steden van Holland: van welke ontdekte zaaken Oldenbarneveld, Hogerbeets en de Groot voor hoofdbeleiders werden gehouden: waarom zy, door de algemeene Staaten, gevat waren, op dat men hen hunne bedryven, uit hunne hegtenis, mogt doen verantwoorden, naar behooren (p).”

De gevangenen worden, in Schotfchriften, beschuldigd van Landverraad. Met het uitkomen deezer Verklaaring, werden de verdenkingen en beschuldigingen van Landverraad en handel met Spanje wederom leevendig onder 't gemeen. De gevangenen werden lelyk ten toon gesteld, in allerlei Blaauwboekjes, rymen, liedjes, die nu eenen vryen loop hadden (q). Veelen stelden voor zeker, dat men gruwelyke stukken, te Utrecht, ont-

(o) Zie Repert. der Gener. Plakaat. bl. 24.

(p) Zie dit Biljet by BRANDT Hist. der Rechtspl. bl. 2.

(q) GROTIUS Verantw. Cap. IX. bl. 94. Cap. XV. bl. 154. BAUDANT. MEMOR. X. Boek, bl. 63, 64.

ontdekt hadt; waarop de algemeene woorden der Verklaaringe, dat men zaaken te weeten gekomen was, waaromtrent men voorheen vermoeden gehad hadt, verkeerdelyk, toegepast werden. Nogtans, zou ik niet durven verzekeren, dat eenige Gemagtigden der algemeene Staaten den Advokaat niet verdagt gehouden hebben van ontrouw. Doch 't gene zy, Wat deswege, te Utrecht ontdekt hadden, was, zo men, des-
 ver my gebleeken is, van zeer weinig gewigt. Utrecht, wege, te
 Gysbrecht van Harteveld, Domheer der Ker- verstaan
 ke ten Dom, en *Johan van Weede*, Sekretaris hadt.
 derzelfde Kerke, hadden, op den derden van Oogftmaand, 's daags voor de verandering der Regeeringe te Utrecht, schriftelyk, verklaard,
 „ dat Jonkheer *Johan van Oostrum* hun, om-
 „ trent drie maanden geleeden, in zekere her-
 „ berg, gezeid hadt, dat de Heeren Staaten
 „ den loop zyner Doorlugtigheid wel zouden
 „ stuiten, alzo zy genoeg bemerkten, waar hy
 „ heenen wilde. En gevraagd zynde, *by wat*
 „ *middelen?*” zou hy geantwoord hebben,
 „ dat, als de Prins het Land van Utrecht en
 „ eenige Steden van Holland, of van andere
 „ Gewesten wilde aantasten, met de harde
 „ hand, de Staaten beslooten hadden, agt- of
 „ tienduizend soldaaten aan te neemen, en de-
 „ zelve te leggen, in Rotterdam, Hoorn,
 „ Kampen en Zwolle, waarna men den Prinse
 „ zou aanzeggen, *zo gy ons niet wilt met vrede*
 „ *laaten; zullen wy genoodzaakt zyn met den Aarts-*
 „ *hertoge van Oostenryk te verdraagen voor ons*
 „ *zelven, en ons onder zyne gehoorzaamheid te be-*
 „ *geeven.*” Voorts zou van Oostrum hier heb-
 „ ben bygevoegd „ dat men zulk een verdrag

1618. „ met den Aartshertoge zou kunnen maaken,
 „ waarby vryheid van Godsdiensft bedongen,
 „ en alle vrees voor dwinglandy voorkomen
 „ werdt: al het welk hy verklaarde, niet uit
 „ zig zelve te zeggen; maar, terftond, van
 „ goeder hand, uit de voornaamften, verftaan
 „ te hebben (r).” Doch uit deeze verklaaring,
 die in zig zelf weinig om 't lyf hadt, kon nog
 minder, ten lafte van Oldenbarneveld, worden
 befloten. Voorts hadt, veelligt, Nikolaas van
 Berk, die nu Burgemeester te Utrecht gewor-
 den was, reeds iets gezeid, ten lafte des Advo-
 kaats, waarvan hy, wat laater, ook eene fchrif-
 telyke verklaaring gaf, welker inhoud en klem
 wy, hierna, onderzoeken zullen.

v. De gevangenen zaten, eenige weeken, eer
 Oorzaak zy onderzocht werden. De Groot heeft, hiero-
 van het ver, naderhand, geklaagd in zyne Verantwoor-
 uitstellen ding (s) Doch veelligt, zonder genoegzaamen
 van 't grond. De Leden van Holland, die begeerd
 onder- hadden te ftaan over dit onderzoek, waren ge-
 zoek der fcheiden, *op reces*, om over eenige dagen we-
 gevan- der te vergaderen; en hadden gevorderd, dat
 genen. de zaaken, midlerwyl, blyven zouden, in den
 ftaat, waarin zy waren (t). Hieruit moest uit-
 ftel van de verhooring volgen: ook weige-
 ring van toegang van vrienden, 't welk, in
 diergelyke gevallen, voor de verhooring, nim-
 mer, te gefchieden plagt. Doch in deezen tus-
 fchentyd, vondt Prins Maurits geraaden, de
 Regeering, in verfcheiden' Hollandsche Ste-
 den,

(r) Atteft. van G. v. Hartev. en J. de Weede van XXIV. July
 1618. *ouden ftyl M. S.*

(s) *Cap. XIV. bl. 142.*

(t) *Refol. Holl. 30, 31 Aug. 1618. bl. 261, 263.*

den, te veranderen, buitens tyds. Hiermede ^{1618.} werden ook twee maanden gesleeten, 't welk ^{Reden} het onderzoek der gevangenen, dat, midler- ^{van de} wyl, aangevangen was, van tyd tot tyd, ver- ^{buiten-} schuiven deedt. Veelen kwam dit veranderen ^{gewoone} der Regeeringe onverwagt voor. Men meen- ^{verande-} de, dat de Steden, door het afdanken der ^{ring der} Waardgelders, en door het genoegzaam bewil- ^{Rege-} ligen in de Nationaale Sinode, den Prinse vol- ^{ringe, in} komen voldaan zouden hebben. De Leden had- ^{verschei-} den zelfs, op den dertigsten van Oogstmaand, ^{den' Ste-} met genoegzaame eenpaarigheid van stemmen, ^{den van} beslooten, de twee Provinciaale Sinoden, die ^{Holland.} de Nationaale Sinode moesten voorgaan, te doen beschryven: 't welk, weinige dagen daarna, geschiedde. Want, schoon Gouda, Schoonhoven, Briele en Alkmaar zig ongelast verklaard, en Leiden en Rotterdam zig op hunne Pensionarissen beroepen hadden, hadden zy, nogtans, verstaan, dat men de twee Sinoden beschryven zou, zo zy, in vier of vyf dagen, geen nader bescheid bragten (*u*): 't welk niet gevolgd was. De eenigheid onder de Leden van Hollandscheen, derhalve, hersteld, in de gewigtigste punten, waar over men, te vooren, verschild hadt. Doch de zaak der drie gevangenen hadt een nieuw verschil veroorzaakt. Die van Rotterdam hadden sterk aangehouden ^{Poogin-} by den Prinse, dat men de Groot ontslaan, of, ^{gen van} ten minsten, in zyn huis te Rotterdam, ver- ^{verschei-} zekeren zou (*v*). Die van Leiden begeerden, ^{den' Ste-} dat Hogerbeets, volgens de Privilegien, bin- ^{den, ten} voorde- ^{voorde-} nen le ^{der}

(*u*) Refol. Holl. 30, 31 Aug. 1618. bl. 260, 263. by BRANDT II. Deel, bl. 245.

(*v*) K. BRANDT Leven van H. de Groot, bl. 139.

1618. ^{gevangenen.} nen hunne Stad, te regt gesteld werdt. De Prins wees hen naar de algemeene Staaten. Doch zy beweerden beide, dat zyne Doorlugtigheid, als Stadhouder van Holland, gehouden was; de Privilegien voor te staan. Maar de Prins bleef by zyn eerste antwoord (w). Van sommigen wordt ook verhaald, dat, in eenige Steden, beslooten was, ter naaster Dagvaart, aan te houden op het ontslag der gevangenen, en te verklaaren „ dat men, daarna, beschuldigen, in orde, tegen hen hooren wilde, „ die, zoze binnenlandsche zaaken betroffen, „ door die van Holland alleen, zouden moeten geoordeeld worden. Voorts, dat men den „ Prins verzoeken zou, tot handhouding der „ voorregten. Doch zò zulks, ten eerste, niet vallen wilde, zou men geen onderzoek der gevangenen toelaaten, dan in 't bywezen der Ambassadeuren van Frankryk, Engeland en Zweeden, en ten overstaan van Gedeputeerden van alle de Leden van Holland en Westfriesland, zonder welker kennis en bewilliging, ten voornaamsten deele, niet zou worden voortgevaaren. Doch „ zo de gevangens, of eenigen derzelve verfland gehouden mogten hebben met de „ Spaanschen, Aartshertogen, of derzelver „ aanhangers, ten nadeele der Vereenigde Gewesten, en zulks klaar en genoegzaam beweezen werdt; zou menze handelen, gelyk „ men schelmen en verraaders behoorde te handelen, anderen ten voorbeelde, zonder enig mededoogen (x).” Maar de zes Steden verston-

(w) R. HOGERBEETS Memor. by BRANDT II. Deel, bl. 246.

(x) UYTENBOG. bl. 1009.

stonden niet, dat men den gevangenen zo veel gunst behoorde te doen van hun ontslag en te regtstelling, in de byzondere Steden, of voor Hollandsche Regters alleen, te bevorderen. Dit geschil stondt, naar sommiger begrip, nieuwe zwaarigheden naar zig te sleepen, om welken te voorkomen, zyne Doorlugtigheid en eenige Leden van Holland beslooten (y), eené ongewoone verandering te maaken in de Regeering van de meeste Steden. Men begon dit werk, zonder uitstel, met het begin van Herfstmaand. De Predikant *Henricus Arnoldi*; die te Delft stondt, en thans in den Haage was, schreef, den vierden, aan *Martinus Gregorius*, Raadsheer in den Hove van Gelderland, wogens den toestand deezes tyds „ dat hy, dien dag, den Prinse gesproken, en hem be- merkw. waardig schryven van den Predikant Arnoldi.

„ merd gevonden hadt; dat de Steden van „ Holland begeerden, dat men de gevangens, „ voor derzelyer eigen' Vierschaar, te regt „ stelde, zo men haaren Privilegien geen ge- „ weld aan wilde doen; dat de gevangens, on- „ dertuffchen, buiten alle zwaarigheid waren, „ en de Staat verlooren, zo de Prins haar, „ hierin, te wille was; doch dat men, veel „ ligt, in eenige Steden, den Vroedschappen re- „ kenschap van hun bedryf afvorderen, en tot „ zifting komen zou: en dat men hoopte, dat „ alles wel zou uitvallen, zo dit gebeuren mogt „ (z).” Ook gebeurde het laatste, kort hierop.

Den zevenden van Herfstmaand, maak- VI.
te de Prins de eerste verandering, binnen Prins
Schoon- Maurits

(y) VAN DEN SANDE VI. Boek, bl. 20.

(z) Zie deezen Brief by BRANDT II. Deel, bl. 348. Zie ook
TYENBORG: Leven Cap. XI. bl. 205.

1618. Schoonhoven, daar de dienende Wethouders, Vroedschappen en * Kiezers ontslaagen werden, en anderen, door den Prinse, in derzelver plaatsen gesteld. Op den tienden, geschiedde het zelfde, in den Briele. In beide deeze Steden, lag eene bezetting van eenige vendelen, die t'eenemaal afhingen van den Prinse. Zyne Doorlugtigheid, van hier, naar Delft getrokken, deedt, aldaar, gelyke verandering, op den vyftienden. Hier lag, insgelyks, gewoone bezetting. Van Delft, toog hy naar Schiedam, naar Gorinchem, naar Oudewater, en naar Woerden, op alle welke Plaatsen, nog in Herfstmaand, verandering geschiedde in de Regeering. Te Monnikendam, volgde zulks, op den eersten van Wynmaand. In deeze kleine Steden, was de Prins genoeg beschermd door zyne Lyfwagt, die, onlangs, ter gelegenheid van een los gerugt wegens een' toeleg op 's Prinsen leven, merkelyk vergroot zynde (a), toen hy, den dertigsten van Herfstmaand, binnen Monnikendam kwam, uit driehonderd soldaaten bestondt (b). Tegen welke menigte, niemant het hert hadt, zig te verzetten. De verandering geschiedde, derhalve, hier, en in grooter en sterker Steden, daar bezetting lag, zonder eenige moeite. Maar, te Hoorn, hadt dit werk meer voeten in de aarde. Hier lag geene bezetting, en het voornaamste lighaam der burgerye hieldt het met de tegenwoordige Regeeringe. Sommigen melden, dat de Prins, al vroeg in 't voorjaar, bezetting in Hoorn hadt zoeken te werpen; doch dat

Moeite, met deeze verandering, te Hoorn.

(a) UYTFNBOG. bl. 1011.

(b) BRANDT II. Deel, bl. 250, 251, 252, Byvoegf. bl. 993, 994, 995.

dat de knegten, door 't ys en tegenwind, be- 1618.
 let zynde gelykelyk aan te komen, op bevel
 van Burgemeesteren, buiten gehouden wa-
 ren (c). De Prins bevondt zig, na 't verande- De Prins
 ren der Regeeringe te Monnikendam, in de trekt van
 nabuurige Stad Edam, daar egter geene veran- Edam
 dering gemaakt werdt, zo ver my gebleeken der-
 is. Hier kreeg hy kennis, dat men, te Hoorn, waards.
 Vroedschap belegd, en in dezelve beslooten
 hadt, hem te ontvangen, zo hy zig derwaards
 begave. Hy vertrok dan, des anderendaags,
 den tweeden van Wynmaand, van Edam, en
 was reeds naby Hoorn, toen men hem, uit den
 naam der Wethouderen en Raaden, verzogt,
 dat hy toch met geen groot gevolg in de Stad
 komen wilde. De Prins vondt dit verzoek zeer
 ontydig. Hy antwoordde „ dat hy bereid was,
 „ eenen anderen weg te neemen, zo die van
 „ Hoorn hem niet in de Stad hebben wilden.
 „ Doch dan zou hy zien, wat hem, naderhand,
 „ te doen stondt. Wat zyn gevolg betrof, dat
 „ wilde hy niet verminderen, ook niet van
 „ een' eenigen Paadje.” De afgezondenen Men laat
 hieldt hy, ondertusschen, by zig, tot dat hy hem bin-
 aan de Stad gekomen was. Hier was de Poort nen met
 geslooten, op 't winket na. De afgezondenen zyn ge-
 vooruit getreden zynde, om der Wethouder- volg.
 schap, die, buiten de poort, op 't Hoofd,
 stondt, verslag te doen, besloot men, terstond,
 den Prins, met zyn gevolg, binnen te laten.
 De Schuttery was in de wapenen: tusschen twee
 ryen van welke, de Prins begeleid werdt, tot
 aan zyne herberge, tegen over welke, eene
 hou-

1618. houten Loots, voor 's Prinzen muskettiers, op-
 geslaagen was. Men hielt de maalyd met zy-
 ne Doorlugtigheid, met groot betoog van we-
 derzydsche vriendelykheid. Doch 't bezetten
 van 't Stadhuis, de Waage, de wagthuizen en
 poorten, door twee vendelen Schutters, op
 heimelyk bevel der Wethouderfchap, baarde
 byfter omzien, onder den Adel van 's Prinzen
 gevolg. Ook haakten veele schutters, om aan
 den man te komen met de muskettiers; en de
 Stad stondt in gevaar van in eene zorgelyke be-
 roerte te vallen, hadden de Wethouders, hier-
 toe, maar het minste verlof willen draagen.
 Doch zy vonden raadzaamer, zig stil te hou-
 den. Ook hielden zig eenige Burgers gereed,
 om den Prinse de hand te bieden, zo men hem
 tegenstand wilde doen. Des morgens, ontboodt
 zyne Doorlugtigheid de Hopluiden der Schut-
 terye, hun afvraagende, *waarom zy zo sterk
 waakten? daar hy hun, immers, geene reden gege-
 ven hadt, om hem te mistrouwen.* Zy beriepen zig
 op den last van Burgemeesteren, en deezen op
 de Vroedschap, die, terstond, byeengeroepen
 zynde, den Prins, gelykerhand, kwam ver-
 zoeken „ dat hy geene verandering maaken
 „ wilde in de Wethouderfchap, „ daar by voe-
 gende „ dat zulks met de Privilegien streedt,
 „ welken zy verplicht waren voor te staan; dat
 „ 'er ook groot misnoegen, twist en onrust uit
 „ ontstaan zou, onder de burgers. Hadt men
 „ op iemant iet te zeggen; men zou hem aan-
 klaagen, en zyne verantwoording hooren.
 „ Den schuldigen mogt de Prins afzetten, of
 „ anders straffen. Zy waren bereid, zig met
 eede te zuiveren van 't gene hun nagegeven
 „ werdt,

De
 Schutte-
 ry bezet
 eenige
 plaatsen.

De
 Vroed-
 schap
 verzoekt
 dat 'er
 geene
 verande-
 ring ge-
 maakt
 worde
 dan door

„werdt, dat zy zyner Doorlugtigheid zouden ^{1618.}
 „hebben willen den voet ligten, of zyn voog- ^{vermeer-}
 „rig gezag verminderen.” Eindelyk, baden- ^{dering}
 ze „dat, zo hy immers iet wilde veranderen, hy van haar
 „liever 't getal der Vroedschappen vermeer- ^{getal.}
 „deren wilde, met eenige Perſoonen, ter zy-
 „ner keuze.” Deeze laatste voorſlag ſcheen
 den Prinſe te behaagen, waarna men, op zyn De
 ſterk aanhouden, den ſchutteren beval naar ^{Schut-}
 huis te gaan. Toen, vernieuwde de Vroed- ^{ters trek-}
 ſchap haar voorig verzoek. De Prins nam aan, ^{ken af.}
 zig daarop, met den eerſten, te zullen beraa-
 den, en haar dan wederom te ontbieden. Dus
 verliep deeze dag, en de volgende. Maar op
 den derden dag, zynde den vyfden van Wyn-
 maand, wanneer nu verſcheiden' vendelen
 knegten, uit Friesland en van elders, te ſche-
 pe, aangekomen waren in de haven; liet de
 Prins de Magiſtraat byeen roepen op 't Stad-
 huis, om zyne meening te verſtaan. Zy was zo ^{De Re-}
 dra niet vergaderd, of de Prins, verzeld van ^{geering}
 veele Edelen, en van eenige honderden ſoldaa- ^{wordt}
 ten, die zig, in eene halve maan, op de markt ^{veran-}
 plaatſten, tradt naar 't Stadhuis, bedankte ^{derd.}
 de geheele Vroedschap, en ontſloegze van eed en
 dienſt. Doch agt oude Vroedschappen werden,
 terſtond, wederom aangenomen, en de plaats
 der twaalf, die verlaaten bleeven, met twaalf
 nieuwen, gevuld. Voorts, werden 'er vier nieu-
 we Burgemeesters geſteld. Na den middag,
 zette de Prins ook eenige Hopluiden der ſchut-
 terye af. Doch de Schepens, Weesmeesters en
 andere Amptenaars liet men hunne ampten
 behouden, onaan gezien 'er verſcheiden' ont-
 ſlaaghe' Vroedschappen onder waren. De
 Schout

1618. Schout, den Prinse gevraagd hebbende, *hoe 's daarmede gaan zou?* kreeg tot bescheid, *daar is al genoeg veranderd, ja, al te veel.* Zyne Doorlugtigheid, eene bezetting van negenhonderd of duizend man, onder den Luitenant Kolonel *Eisinga*, een' geschikt' Friesch' Edelman, binnen Hoorn, gelaaten hebbende (d), begaf zig, des anderendaags, naar Enkhuizen, daar geene verandering geschiedde. Van hier toog hy op Medenblik, alwaar, op den agtsten, elf Wethouders verlaaten bleeven, en vyf ouden van nieuws aangesteld (e). Van Medenblik, nam de Prins zyne reize naar Purmerende, en, van daar, zonder iet veranderd te hebben, naar Alkmaar. Hier was zyne Lyfwagt, den agtsten, reeds binnen gekomen. Hy volgde, den tienden, verzeld met omtrent honderd wagens, van welken eenigen der voorsten omtrent honderd muskettiers voerden. De Schuttery was in de wapenen. Doch 's Prinsen Lyfwagt hadt het Stadhuis bezet. Ook lag 'er een vendel Schotten in de Stad, welk, insgelyks, in 't geweer stondt. De Prins, op den elfden, verscheenen zynde in de Vroedschap, die toen uit zeventwintig Leden bestondt, ontfloegze allen van eed en dienst; en stelde, van nieuws, eene Vroedschap van vierentwintig Perfoonen aan, onder welken, maar agt ouden waren. Onder de zestien nieuwe Vroedschappen, waren 'er vyf, die, in den jaare 1610, door Gemagtigden der Staaten van Holland, van hunne ampten verlaaten geweest waren. Voorts werden, hier,

(d) VELIUS HOORN, bl. 67.

(e) BAUDART. MEMOI. X. Boek, bl. 68. BRANDT II. Deel, bl. 257. Byv. bl. 228.

hier, ook nieuwe Burgemeesters en Schepens 1618.
gesteld (f).

Na dat, in zo veele Steden, de hekken der VII. Regeeringe verhangen waren, keerde de Prins De Prins naar den Haage, alwaar de Staaten van Hol- wordt, land, reeds, gedeeltelyk, uit afgevaardigden door de der nieuwe Regeeringe, bestaande, al in Herfst- meeste Leden maand, byeen gekomen waren. Zyne Door- der Staa- lugtigheid, den twaalfden, te rug gekomen, ten be- en, door de Staaten verwelkomd zynde, deedt dankt, en hun, vervolgens, aandienen „ dat hy, hoewel verzogt, „ ongaarne, genoodzaakt was geweest, tot gelyke „ wederbrenging van de rust en eenigheid in verande- „ den Lande, zig, met groote moeite, en, ring, in „ niet zonder gevaar, te begeeven naar eeni- andere „ ge Steden van Holland en Westfriesland, en, Steden; „ aldaar, voor eenen korten tyd, de Burge- te doen „ meesters, Schepens en Vroedschappen te „ ontslaan, en dezelfden, of anderen, in derzel- „ ver plaatsfen, te herstellen, zonder, daarby, „ nogtans, te verstaan, der byzondere Steden „ geregtigheid of privilegien, eenigermaate, „ verkort, of iets byzonders daarin gezogt te „ hebben, anders dan de vordering van den „ dienst van den Lande. Dat deeze verande- „ ring, in eenige Steden, nog niet was geschied, „ alwaar zyne Doorlugtigheid dezelve niet „ minder noodig hieldt, dan in de Steden, daar „ zy geschied was. Waarop hy de meening van „ de Vergadering begeerde te verstaan, op „ dat hy alles, met de beste orde, en, tot de „ meeste rust en dienst van den Lande, mogt „ kunnen verrigten.” De Edelen en meeste

Le-

1618. Leden verftonden „ dat men den Prins, voor
 „ de genomen' moeite, bedanken zou, te
 „ gelyk, verklaarende, dat men vertrouw-
 „ de, dat hy, in alles, 's Lands best beoogd
 „ hadt; en ten zynen goevinden stelde, of
 „ hem, zo hy 't noodig vondt, verzogt, in
 „ andere Steden en Plaatsen, van gelyken, te
 „ willen doen: waartoe men hem wilde on-
 „ dersteunen." Maar Haarlem, Leiden en Rot-
 „ terdam verklaarden zig ongelast, om hierop te
 „ stemmen. Gouda stelde de zaak ter beschei-
 „ denheid van den Prinse. 't Besluit der Leden
 „ den Prinse zynde aangediend, verklaarde hy,
 „ op nieuws „ in 't gene gedaan en nog te doen
 „ was, geen ander inzicht te hebben, dan de
 „ vordering van den dienst en rust van den
 „ Lande, zonder dat 'er iet byzonders onder
 „ gemeend of gemengd ware, ook buiten be-
 „ nadeeling van de geregtigheden en Privile-
 „ gien des Lands en der Steden." Voorts, be-
 „ geevende „ dat van deeze zyne verklaring
 „ aantekening gehouden mogt worden, tot
 „ meerder kennisse van zyne goede en opregte
 „ meeninge (g)."

VIII. Hierna, zondt de Prins zyne Lyfwagt en
 Zyne eenig ander Krygsvolk naar Leiden, en begaf
 Doorlug- zig, op den twee-entwintigsten, in persoon der-
 tigheid waards. Nu, of al vroeger, hadt hy zynen broe-
 veran- der, Fredrik Henrik, gevergd, hem te verzel-
 der Regee- len; doch deeze hadt zulks, heuschelyk, gewei-
 geering gerd, begeerende, *dat zyne Doorlugtigheid hem*
 te Lei- *toch niet zou medeneemen, in eenige Steden van*
 den, *Hol-*

(g) Resol. Holl. 12, 19 *OEob.* 1618. *bl.* 295, 307. by BRANDT
 II. *Deel,* *bl.* 359.

Holland (b). Des anderendaags, werdt de Vroedschap, te Leiden, ontslaagen: en, terstond daarna, eenigen wederom hersteld. Doch tweewintig van de veertig bleeven geheel verlaaten. Onder de nieuwe Vroedschappen, waren 'er eenigen, die zig, wegens 't stuk der Waardgelders, gekant hadden tegen de voorige Regeering, en een, die zynen naam getekend hadt, in den kring, waarvan wy, boven (i), gewaagden. De Hopluiden der Schutterye, by den Prinse ontbooden zynde, werden tot eenigheid en onderwerping aan de Wethouderschap vermaand. Om 't graauw, welk reeds gaande werdt tegen de Remonstranten, te stuiten, deedt de Prins, met goevinden der Magistraat, allen overlast en moedwil, by openbaare afkondiging, verbieden (k).

Van Leiden, trok zyne Doorlugtigheid naar te Haarlem. Binnen deeze Stad, waren, den vierentwintigsten, drie vendelen gezonden, behalve 's Prinse Lyfwagt. Dit volk stondt, by de aankomst van den Prinse, in 't geweer. Doch den schutteren, die ook in de wapenen gekomen waren, hadt de Prins belast, af te trekken (l). Hy kwam, ten vier uren, met een gevolg van omtrent tagtig wagens, in de Stad. Voorts, de gantsche Vroedschap, tegen 's anderendaags, op 't Stadhuis ontbooden hebbende, ontsloeg hyze van eed en dienst. Daarna ontboodt hy de nieuwe Vroedschappen, onder

(b) UYTENBOG. Dagreg. by BRANDT II. Deel, bl. 273.

(i) Bl. 167.

(k) ORLERS Leyden, bl. 597. BAUDART. Mem. X. Boek, bl. 69. UYTENBOGAERT, bl. 910, 1010.

(l) BAUDART. Mem. X. Boek, bl. 69.

1618. der welken hy dertien ouden herstelde. Negen-
 tien bleeven 'er verlaaten. Ook werden 'er
 nieuwe Burgemeesters en Schepens gesteld. De
 Hopluiden der Schutterye tot gehoorzaamheid
 vermaand, en allen overlast, gelyk te Leiden
 geschied was, by afkondiging verboden heb-
 bende (m), keerde de Prins naar den Haage. 's
 Daags na de verandering der Regeeringe te
 Haarlem, kwam de Pensionaris de Haan, te
 rug gekeerd van de Dagvaart, welke hy, tot
 hiertoe, bygewoond hadt, in de Kamer van
 Burgemeesteren. *Arend Meindertszoon*, die toen
 voorzat, vraagde hem, *wat hy daar te doen hadt.*
Ik kom, was het antwoord, om, naar gewoonte,
verslag te doen van 't gene op de Dagvaart is voor-
gevallen. Doch de Burgemeester zondt hem naar
 huis, zeggende, *dat men hem wel ontbieden zou,*
als men hem noodig hadt. Maar als niemant, in
 twee maanden tyds, zynen dienst vereischte,
 verftoutte hy zig, den Burgemeester te vaa-
 gen, *wat men met hem voorhadt? U te verlaaten*
van uw ampt, zeide men hem, zonder dat men
zig gehouden agt, u reden te geeven. Dit geschied-
 de ook, terstond. Naderhand, van verschei-
 den' kanten, gewaarschuid, dat men hem zou
 vasthouden, week hy, in den aanvang des vol-
 genden jaars, ten Lande uit (n). Van Haarlem,
 begaven zig, op 's Prinzen last, twee vendelen,
 onder de Graaven Ernst en *Fan van Nassau*,
 naar Rotterdam: alwaar nog een Fransch ven-
 del lag. Zy kwamen 'er, op den negenentwin-
 tigsten van Wynmaand, gevolgd van 's Prin-
 sen

te Rot-
 terdam.

(m) AMPZING Haarl. bl. 484. SCHREVEL. Haarl. bl. 192. BRANDT II. Deel, bl. 862. Byv. bl. 995.

(n) BRANDT Rechtspl. bl. 242 enz.

fen Lyfwagt: en eerlang van den Prinse zelv'. 1618.
 Des anderendaags, werd de Regeering ver-
 anderd. Zeven oude Vroedschappen werden,
 op nieuws, aangenomen: vyftien geheel ver-
 laaten: twee waren overleeden: voorts, wer-
 den 'er nieuwe Burgemeesters en Schepens ge-
 steld, en de Hopluiden der Schutterye, naar
 gewoonte, tot gehoorzaamheid vermaand.
 Ten zelfden dage, zondt de Prins een vendel
 knegten naar Gouda, en, den volgenden dag,
 zyne Lyfwagt (o). Doch eer hy zelf, derwaards,
 vertrok, ontdekte hy iet, te Rotterdam, 't welk
 hem, zo men meent, zeer misnoegd maakte,
 op de Groot. In het Eedboek der Stad, was
 de gewoonlyke eed der Amptenaaren gesteld,
 in eenen tyd, dat Prinse Willem de hooge O-
 verheid was opgedraagen: waarom, in deezen
 eed, gewaagd was van getrouw te zyn *aanden
 Prinse van Oranje*. Doch na 's Prinse dood,
 hadt Oldenbarneveld, die toen hier Pensionaris
 was, volgens een besluit der Vroedschap,
 in den eed, gesteld, in plaats van *aanden Prin-
 se van Oranje, aan de Hooge Overheid van Hol-
 land*. In de Groot's tyd, in 't jaar 1616, was
 hierby nog eene kleine verandering gekomen,
 in gevolge van een besluit der Vroedschap,
 geschreeven met de hand van den Sekretaris
Anthony van der Aa, ter gelegenheid, dat som-
 migen den algemeenen Staaten de hooge O-
 verheid der Landen begonden toe te schryven.
 Men stelde, naamlyk, agter de woorden *Hooge
 Overheid*, tot verklaring, *dat is; de Staaten van
 Holland*. Nu hadt men den Prinse diets ge-
 maakt,

(o) BRANDT II. Deel, bl. 164.

1618. maakt, dat de Groot den naam zyner Doorlugtigheid, met eigen' hand, in den eed, doorgeschragt hadt. Hy begeerde dan, enkelyk, het Eedboek te zien, en vondt'er de gemelde veranderingen; die de Groot, zo hy zelf, naderhand, begreep, veel kwaads deden by den Prinse, by wien hy, hier, thans geenen verdiger hadt (p).

en te
Gouda. Zyne Doorlugtigheid, van Rotterdam naar Gouda vertrokken, veranderde, aldaar, de Regeering, op den eersten van Slagtmaand. Tien Vroedschappen bleeven hier verlaaten. Voorts, werden 'er vier nieuwe Burgemeesters gesteld. Doch de Schepens bleeven in hunne bedieningen. De Hopluiden der Schutterye deden ook belofte van getrouwheid aan de tegenwoordige Regeeringe (q).

De Prins
komt te
Amster-
dam. g
Van Gouda, trok de Prins naar Amsterdam, daar hy, den tweeden van Slagtmaand, werdt ingehaald, met alle betoog van eere, staande detwintig vendelen schutters en de drie vendelen Stads soldaaten in 't geweer. In deeze Stad, die, sedert eenige jaaren, de meening, welke nu bovendreef, gevolgd hadt, in 't stemmen ter Dagvaart, scheen geene verandering der Regeeringe vereischt te worden, gelykze ook niet geschied was, te Enkhuizen, te Edam, en te Purmerende, die, altoos, met Amsterdam gestemd hadden. Doch als men zig herinnert, 't gene wy, te vooren, hebben aangemerkt, dat de besluiten der Vroedschap, hier, geduuriglyk, door eene meerderheid van zeer weinige stemmen, gemaakt waren, en daarby bezeit, hoe

(p) K. BRANDT Leven van H. de Groot, bl. 156.

(q) BRANDT II. Deel, bl. 265.

hoe ligt zulk eene meerderheid, door sterven 1618.
of andere toevallen; de minderheid worden
kan, zal men, zonder moeite; begrypen, dat
de meerderheid hier ook belang vindt by de
verandering; waarom zy 'er, meent men, den
Prins toe bewoogen heeft. Op den derden van Hy ont-
Slagtmaand, 's morgens ten tien uuren, ver- slaat hier
scheen de Prins in de Raadkamer, alwaar de ook de
Vroedschap, door zynen last, byeengeroepen Vroed-
was. Hy deedt 'er dit voorstel: „ myne Hee- schap.
„ ren, dewyl hier, in den Raad, gelyk ook in
„ andere Steden, groot verschil is geweest, o-
„ ver-zaaken en geschillen van Godsdienst en
„ Regeeringe; waaruit verdere zwaarigheden
„ zouden mogen ontstaan; zo ben ik hier ge-
„ komen, uit last van de Regeerders des Lands,
„ om ook daarin te voorzien, gelyk ik, in an-
„ dere Steden, gedaan heb. Ten dien einde,
„ bedank ik deeze zesendertig Raaden voor
„ hunnen dienst, en ontslaze van hunnen eed,
„ ook van den eed en 't regt, welk hun, als
„ Schepenen geweest zynde, in 't kiezen van
„ Burgemeesteren, toekomt.” Hierby, voegde
hy „ dat hy van deezen lasten moeite gaarne
„ verschoond was geweest; maar dat de hooge
„ nood en dienst van den Lande dit vereifch-
„ ten, om alle misverstand en oneenighe-
„ den, die 't Land kwelden, weg te neemen
„ en voor te komen (r).” Terwyl de Raaden
vast opstonden, om te vertrekken, vraagde de
Oud · Burgemeester, Kornelis Pieterszoon
Hooft, den Burgemeesteren, Jakob Hoing en
Dirk Bas, of zy, daarop, niet begeerden te
zeg-

(r) BAUDART. Memor. X. Boek, bl. 69, 70.

1618. zeggen. Zy zeiden *neen*; en niemand anders openbaarde zig. Hooft verklaarde toen, dat hy zig verpligt vondt, kortelyk, iet voor te stellen: waartoe verlof verzogt en verkreegen hebbende van zyne Doorlugtigheid, hief hy aan, op deezen zin: „ 't Zal, doorlugtige Vorst, op Lichtmiffe eerstkommende, vyfendertig jaaterszoon „ ren zyn, dat ik in den Raad ben beroepen, Hooft „ en, gedurende al dien tyd, heb ik myne aan zyne „ genegenheid tot het Huis van Nassau dik Doorlug- „ wils betoond. Dikwils ben ik, van deezer tigheid. „ Stede wege, ter Vergaderinge van Holland, „ ook ter Generaliteit verscheenen. Verscheiden' misverstanden zyn, in dien tyd, tus- „ schen deeze Stad en de Steden Haarlem en „ Leiden, ontstaan, die ter scherpe, geregte- „ lyke en andere handelingen uitborsten; zo „ dat men goedvondt, uwe Vorstelyke Door- „ lugtigheids tusschenspraak en bemiddeling, „ daarover, te verzoeken, waardoor die ver- „ schillen, eindelyk, waren nêergeleid (2). „ Des agt ik my gelukkig, dat ik myn ge- „ moed, in deeze gesteltenis van zaaken, voor „ uwe Vorstelyke Doorlugtigheid, mag ont- „ lasten. Ik zal anders niet zeggen, dan dit wei- „ nige. De geheele Vergadering van deezen „ Raad was, by duuren eede, verbonden, tot „ voorstand van de voorregten en vryheden „ deezer Stede. De Heeren Raaden hebben „ zig, hierin, tot nog toe, na behooren, en, „ met groote eendragt en zorgvuldigheid, ge- „ kwee-

(2) Hooft zag, hiermede, op de geschillen over den Overtoom, die, voor eenige jaaren, aan den Prins verbleeven waren. Zie *Resol. Holl.* 8 April 11 en 18 Decemb. 1604. *bl.* 123, 316, 321.

„ kweeten, met naame omtrent drie punten, 1618.
 „ die my nu in den zin komen: *eerst*, om, by
 „ middel van * beslag op perfoonen of goede- * *Arrest.*
 „ ren, alhier, regtsgebied te vestigen, en al-
 „ lerlei zaaken bankvast te maaken: 't welk,
 „ somtyds, met groote moeite en ohlust, te-
 „ gen eenige Steden, met naame tegen Rot-
 „ terdam en Middelburg, is gehandhaafd: *ten*
 „ *anderen*, het Privilegie *de non evocando*, mede-
 „ brengende, dat men geene burgers voor een-
 „ nen vreemden vierfschaar of regtbank mag
 „ betrekken: *ten derden*, dat geene burgers in
 „ gevangenis mogen gehouden worden, als
 „ zy vermogen borg te stellen van, ter aan-
 „ maaninge des Regters, voor 't geregt te ver-
 „ schynen. Doch deeze punten zyn niet te ver-
 „ gelyken, by de punten, die nu in geschil
 „ staan. 't Is wel waar, dat het welvaaren van
 „ den Staat de opperste Wet moet zyn; maar
 „ ik houde het daar voor, dat zelfs niemant
 „ uit den Raad, ter zaake van de strydigheid
 „ der gevocens, die, somtyds, in den Raad
 „ zyn geweest, eenig besluit poogde te ma-
 „ ken, ten nadeele van de Leden, die de min-
 „ ste stemmen uitbragten, als of die niet, zo
 „ wel als de anderen, voor eerlyke en vroom-
 „ me luiden, voor goede Patriotten en tegen-
 „ standers van Spanje mogten bestaan. En
 „ hoewel die Heeren, welken de minste stem-
 „ men hadden, hun inzicht en gevoelen over
 „ de zweevende geschillen, met goeden ernst,
 „ volgens hunnen pligt, voorstelden; zo heeft,
 „ nogtans, niemant uit hun zig ooit eenige * *sa-* * *Com-*
 „ *menrotting*, of iet diergelyks, in 't minste, *plor.*
 „ onderwonden, om de anderen, met slinkfche

1618. Waarop de Prins, lagchende, zeide, *Heer Theſaurier, gy zoudt niet gaarne * afgedankt zyn.* Burgemeester van Beveren, die verandering vreesde, hadt zig in huis gehouden. Doch de Prins verzogt hem, des avonds, by zig, bejegende hem vriendelyk, en, als 't gesprek, by geval, op de Indien viel, deedt hy hem een treffelyk Boek ſchenken, welk van de Indiſche zaaken handelde (u). Voorts, vertrok hy uit Dordrecht, zonder eenige verandering gemaakt te hebben. Midlerwyl, was, op 's Prinſen begeeren, het Lid der Ridderſchap van Holland, in 't begin van Wynmaand, met vyf van nieuws beſchreeven' Edelen vermeerderd: te weten, *Walraven van Brederode*, Heer tot Brederode, *Adriaan van Zwieten*, Heer van Zwieten, *Nikolaas van Boekhorſt*, Heer van Wimmenum, *Henrik van Raaphorſt*, Heer tot Raaphorſt, en *Anthonis van der Linde*, Heer van Kroonenburg en Loenen (v). Omtrent zes weeken te vooren, waren de Heeren van Schagen en Warmond, naar 't ſchynt, voornaamlyk, door 't beleid des Advokaats, onder de Edelen beſchreeven geworden (w): waarom zyne Doorlugtigheid te noodiger hielt, de eenigheid onder dit Lid te bevorderen, door eene byvoeging van vyf nieuwe Edelen.

IX. In alle de Steden, daar de Prins, ten deezen Oordeelen over deeze veranderingen. tyde, de Wet veranderde, verklaarde hy, „ dat „ zulks geſchiedde, om dat de nood en 's Lands „ dienſt zulks vorderden, zonder dat het in ge- „ volg getrokken, of der Steden Privilegien, „ daar-

(u) BEVERW. Dordrecht, bl. 360. BRANDT II. Deel, bl. 273.

(v) Refol. Holl. 15 Sept. 1618. 216. BAUD. X. Boek, bl. 70.

(w) Refol. Holl. 2 Aug. 1618. bl. 214.

„ daardoor, benadeeld gerekend zouden wor- 1618.
 „ den: ook buiten krenking van de eere, goeden
 „ naam en faam der zulken, die verlaaten wer-
 „ den (x).” In ’t kiezen der nieuwe Wethoude-
 ren, bediende zyne Doorlugtigheid zig, gemeen-
 lyk, van den raad der zulken, die, in elke Stad,
 meest voor de Contraremonstranten geyverd
 hadden, en gerekend werden, zulken, die ’t
 met hen eens waren, best te kennen. Zy voor-
 zagen den Prins, gemeenlyk, van een’ lyst der
 genen, die zy bekwaam hielden tot de Regee-
 ringe; waarnaar zyne Doorlugtigheid zig,
 doorgaans, schikte, in het doen der keuze (y).
 Doch van de verandering over ’t geheel oor-
 deelde elk, naar hy gezind was. De Contrare-
 monstranten preezen dit werk, hemelhoog,
 en hielden ’t voor den grootsten dienst, dien
 de Prins den Staat en der Kerke immer ge-
 daan hadt (z). De Remonstranten, en zy, die
 der Remonstrantsche zyde toegedaan waren,
 spraken ’er, daarentegen, kwalyk van, oor-
 deelende, dat men de beste en eerlykste Lief-
 hebbers des Vaderlands, onder welken ’er wa-
 ren, die de belegeringen van Haarlem, Leiden
 en Alkmaar hadden doorgestaan, uit het be-
 wind, gezet hadt, om hunne zaak, te zekerer, te
 onderdrukken (a). Maar de Staaten van Hol-
 land beslooten, den zestienden van Slagtmaand, De Staa-
 ten van
 den Prins nu in den Haage wedergekeerd, Holland
 plegtiglyk te danken, voor ’t gene hy verrigt keurenze
 hadt, de gemaakte veranderingen volkomen goed, en
 bedan-
 ken ’er
 goedkeurende en bekragtigende. Hiervan werd den Prin-

(x) GROTIUS Verantw. Cap. IX. bl. 96, 97, 103.

(y) UYTENBOG. bl. 1012. ERANDT II. Deel, bl. 169.

(z) BAUD. Memor. X. Boek, bl. 70. TRIGLAND. bl. 1097, 1099.

(a) UYTENBOG. bl. 1013. GROTIUS Verantw. Cap. IX. bl. 103.

1618. werdt eene Akte gemaakt, waarby de Staaten
 fe, pleg- verklaarden „ dat zy, na ryp beraad, met een-
 tiglyk, „ paarige bewilliging en volkomen' magt,
 over. „ verstonden, dat zyne Doorlugtigheid, in
 „ deeze niet min dan in zyne voorgaande be-
 „ dryven, zyne opregte zugt, zorg en trou-
 „ we, jegens de Landen van Holland en West-
 „ friesland, onaangezien menigvuldige ge-
 „ vaaren en zwaarigheden, getoond hadt:
 „ waarom zy hem, deswege, bedankten; het
 „ verrigtte goedkeurden en bekragtigden; met
 „ belofte van de nieuwe Magistraaten, in der-
 „ zelve wettig gezag, te erkennen, te doen
 „ erkennen en te handhaaven; zullende zulke
 „ ingezetenen, die dezelve weigerden te ee-
 „ ren en te gehoorzaamen, als verstoorders
 „ der gemeente ruste worden gestraft. Ook
 „ zouden alle hooge Amptenaars van Regee-
 „ ringe, Regt en Oorloge gehouden zyn, hier-
 „ toe de hand te bieden, en zyne Doorlugtig-
 „ heid in 't byzonder verzogt worden, ten
 „ deezem einde, al wat van zyne hooge amp-
 „ ten en gezag afhing toe te willen brengen.
 „ Wyders, zouden 't de Staaten voor aange-
 „ naam houden, en 's Prinsen goed oogmerk
 „ ondersteunen, zo zyne Doorlugtigheid goed-
 „ vinden mogt, op de nadere verzekerdheid en
 „ rust van eenige Steden, nog eenige voorzie-
 „ ning te doen: schoon zy, met dit alles, vol-
 „ gens verscheiden' verklarings van den
 „ Prinse, niet verstonden, de Traktaaten, Pri-
 „ vilegien, vryheden en gerogtigheden der
 „ Landen in 't gemeen, of der Steden of In-
 „ gezetenen in 't byzonder, eenigszins ver-
 „ minderd, of eenige Ingezetenen, in hunne
 „ eere,

„ eere, goeden naam en faam, gekwetst te 1618.
 „ zyn; maar dat dit alles, zo in 't byzonder
 „ als in 't gemeen, stand grypen zou, alzo zulks
 „ voor de rust en dienst der Landen, nood-
 „ zaakelyk, vereifcht werdt, en by de Staaten
 „ verftaan was, alzo te behooren (b).”

Doch 't wordt tyd, dat wy wederkeeren tot de ^{X:}gevangenen van Staat, op welker zaak de ^{Poogingen der}verandering der Regeeringe van merkelyken ^{Fransche}invloed was. Kort na 't vatten des Advokaats, ^{Gezanten,}leverde een der Fransche Gezanten een Ver- ^{ten, ten}toog in, ter algemeene Staatsvergaderinge, ^{behoefte}waarby hy verklaarde, verwonderd te zyn o- ^{der ge-}ver 't gebeurde, en bedugt, dat de Koning, zyn ^{vange-}meester, zig daaraan stooten, en den Advokaat, ^{nen.}mogelyk, in zyne bescherming neemen zou (c). Doch welk bescheid hierop kwam, is my niet gebleeken. Weinig tyds hierna, vertrok de buitengewoone Gezant, Boisfise, uit den Haage, misnoegd, om dat de Staaten hem, zyns oordeels, geen behoorlyk regt deden, op de klagten, uit 's Konings naam, gedaan, over François van Aarfens, nu, door koop, geworden Heer van Sommelsdyk; wien hy beschuldigd hadt van, in zeker naamloos geschrift, der Majesteit van Frankryk te na gesproken te hebben (d). Doch de Gezant was naauwlyks te Antwerpen, of hy keerde, op 's Konings uitdrukkelyken last, naar den Haage te rug. Frankryk hadt nog te veel belang, by de vriendschap der Vereenigde Gewesten. Boisfise

(b) Zie Resol. Holl. 7, 16, 17 Nov. 1618. bl. 345, 366, 372. BAUD. Memor. X. Boek, bl. 70. UYTENBOGAERT bl. 1012.

(c) Zie BRANDT II. Deel, bl. 276.

(d) Resol. Holl. 30 Aug. 1618. bl. 260. UYTENBOG. bl. 1002, 1003, 1007, 1008.

1618. sife dan, op den zeventienden van Herftmaand, op nieuws, gehoor verworven hebbende, ter algemeene Staatsvergaderinge, verzogt ronde opening van den tegenwoordigen toestand der zaaken; den Staaten zyns meesters raad en hulp aanbiedende. Voor deeze aanbieding werdt zyne Majesteit, heuschelyk, bedankt. Doch wegens den staat der zaaken deedt men slegts algemeene opening, onder anderen verklaarende, dat de burgerlyke regeering, door het voorzigtig beleid des Prinzen, reeds, grootendeels, op eenen goeden voet hersteld was (e).

De gevangens krygen kennis van de Verklaaring tegen hen uitgekomen,

Midlerwyl, hadden de gevangens, immers Oldenbarneveld en de Groot, al vroeg, kennis bekomen van de Verklaaring, die, op den dag hunner gevangenis, verspreid was. De Advokaat ontstelde 'er zig byster over, onder anderen zeggende, ten aanhooren van *Jan Franken*, zynen dienaar, *Dat te Utrecht iet zou vernomen, of ontdekt zyn, is my onbekend. Ik weet niet, dat daar iet vernomen is, of men heeft het, te voeren, al geweeten (f)*. De Groot, die, door den Luitenant Nythof, kennis van 't Geschrift gekreegen hadt, hieldt 'er zig, insgelyks, zeer door beledigd. Ook deedt hy verscheiden' poogingen, om den Prinse te spreken, dien hy wilde voor slaan, dat hy alle zyne ampten nederleggen zou, en zig in 's Prinzen byzondere zaaken laten gebruiken. Op den dertienden van Herftmaand, schreef hy eenen wydluftigen Brief aan den Prinse, tot zyne verdediging. Hy herhaalde, hierby, ook, zyn verzoek, om zyne Doorluchtigheid te mogen

(e) Zie BRANDT II. Deel, bl. 277-281.

(f) BRANDT Rechtspl. bl. 12.

gen spreken. Doch hy kreeg geen antwoord ^{1618.}
 (g). Van 't veranderen der Regeeringe gaf men ^{en van de}
 den gevangenen ook heimelyk berigt. De ^{veran-}
 Groot kreeg 'er kennis van, door schryvens ^{dering}
 zyner Huisvrouw (h). De Advokaat ontving ^{der Re-}
 eenige Briefjes, die, „omvat in eene dunne ^{geeringe.}
 schagt, in schoone Saffraanpeeren, gesteken
 waren. Doch dit middel werdt ontdekt. Een
 der bewaarderen des Advokaats, een' peer naar
 zig genomen hebbende, vondt 'er een briefje
 in, welk deezen zin, in 't Latyn, vervatte:
Verlaat u niet op de Staaten van Holland; want de
Prins van Oranje heeft, in veele Steden, de Magi-
straaten veranderd. Dudlei Karleton is uw vriend
niet (i). De oude man stiet zig zeer aan dit ver-
 anderen der Wethouderen, 't welk hy hieldt
 voor eene daad van oppergezag, welke hem
 versterkte in de vrees, die hy, lang te vooren,
 gehad hadt, dat Prins Maurits stondt naar de
 Souverainiteit; schoon hy verklaarde, nooit
 gedagt te hebben, dat hy zig, op zulk eene wy-
 ze, zou hebben meester gemaakt. Zyn dienaar
 heeft, ten minste, lang hierna, geschreeven,
 dat hy zig, in deezervoege, uitliet, in zyn by-
 zyn (k). Midlerwyl, was de Advokaat, op den
 zevenden van Herfstmaand, overgebracht in de
 Kamer, daar de Admirant van Arragon voor
 deezen gezeten hadt. Zy was nu tot een' vas-
 ten kerker herbouwd.

Tot hiertoe, waren de gevangens nog niet ^{XI.}
 ondervraagd. Men begon dit werk eerst met ^{Eerste}
 Ho- ^{onder-}
 onder- ^{vraag}
 vraag

(g) K. BRANDT *Leven van H. de Groot*, bl. 139-148.

(h) BRANDT *Rechtspl.* bl. 8.

(i) BAUDAERT. *Memor. X. Boek*, bl. 70.

(k) Aanteek. van JAN FRANKEN in *de Waaragt. Hist.* bl. 549,
 551, 552, 553.

1618. Hogerbeets, op den zevenentwintigsten van
 van Ho- Herftmaand. De algemeene Staaten, aan wel-
 gerbeets. ken en aan zyne Doorlugtigheid, de Staaten
 van Holland, al op den vyftienden, de zaak
 der gevangenen, by meerderheid van ftemmen,
 verbleeven hadden (1), hadden 'er twee Fis-
 kaalen toe benoemd, *Laurens Sylla*, uit Gelder-
 land, en *Pieter van Leeuwen*, uit Utrecht (m):
 waarby, daarna, Anthonis Duik, uit Holland,
 gevoegd werdt. Veelligt, verkoos menze, uit
 deeze drie gewesten, om dat deezen het mee-
 fte belang hadden, by 't gene te onderzoeken
 ftondt. Nevens de twee eerftgemelde Fiskaa-
 len, kwamen, in de Kamer van Hogerbeets,
 des avonds ten zes uren, de Voogd uit Gel-
 derland; Manmaaker uit Zeeland; *Adriaan Ploos*,
 van Utrecht; *Zwartfenburg* uit Friesland, en
 Koenders van Groningen. Van welken vyf,
 drie, nevens den Prinfe, te Utrecht geweest
 waren. De Griffier *Henrik Pots* verzelden hen.
 Eer Hogerbeets antwoordde, beriep hy zig op
 zyn inboorlingschap van Holland, en op zyn
 poorterschap te Leiden, en verklaarde, door
 zyn antwoorden voor vreemden, zyne Privi-
 legien niet te buiten te willen gaan. Voorts,
 vraagde van Leeuwen, of de Advokaat hem niet
 geraaden hadt, het Pensionarisfchap van Leiden aan
 te neemen? Hy zeide neen; doch hy hadt, uit
 zig zelve, des Advokaats raad verzogt, die
 hem de zwaarigheden ter wederzyde voorge-
 fteld, en voorts de vrye keuze gelaaten hadt.
 Wegens de Waardgelders, te Leiden aange-
 nomen, beleeft hy, dat zulks al gefchied was,

» VOOR

(1) Refol. Holl. 15 Sept. 1618. bl. 277. by BRANDT II. Deel, bl. 274.
 (m) BRANDT Rechtspl. bl. 4.

„ voor hy in den dienst der Stede was geko- 1618.
 „ men, en dat hy niet geraaden hadt, dezelve
 „ af te danken, om dat hy niet bevondt, dat
 „ zulks tot gerustheid en dienst van de Stad
 „ zou hebben gestrekt.” Omtrent de handeling
 met de Utrechtsche Afgevaardigden, in den
 Haage, en met de Staaten, te Utrecht, ver-
 klaarde hy zig, met onderscheid; doch Ploos
 beweerde, meermaalen, dat hy *catagorice*, of met
ja of *neen*, behoorde te antwoorden. Dit was 't
 voornaamste, welk, in dit onderzoek, voorviel,
 zo ver Hogerbeets zelf zig het, eenen gerui-
 men tyd daarna, wist te binnen te brengen (n).

Omtrent deezzen tyd, werdt ook Ledenberg Onder-
 ondervraagd. Zulks was reeds, te Utrecht, ge- vraag-
 fchied, op den zesden en tienden van Herfst-
 maand, uit den naam zyner Doorlugtigheid. van Le-
 denberg,
 Hier, hadt hy beleeden „ dat de Waardgel- te U-
 trecht.
 „ ders, te Utrecht, op aanschryvens van de
 „ Utrechtsche Afgevaardigden in den Haage,
 „ met kennisse van Oldenbarneveld, en, in ge-
 „ volge van een besluit der Staaten, waren
 „ aangenomen, tot voorkoming van inwen-
 „ dige beroerten. Dat de Advokaat ook ge-
 „ raaden hadt, in Lentemaand laatstleeden,
 „ den Prins te verzoeken, dat hy niet te U-
 „ trecht wilde komen. Dat het openen van
 „ den last aan zyne Doorlugtigheid op het af-
 „ danken der Waardgelders uitgesteld was, na
 „ dat de Gemagtigden der Hollandsche Ste-
 „ den verzogt hadden, de afdanking, nog ee-
 „ nigen tyd, te willen ophouden. Dat deeze
 „ Gemagtigden, uit zig zelve, te Utrecht,
 „ ge-

(n) R. HOGEBE. Gedenkschr. by BRANDT Rechtspl. bl. 4.

1618. „ gekomen waren ; schoon de Staaten , kort te
 „ vooren , op den raad , onder anderen , van
 „ Ryzenburg en Moersbergen , beslooten had-
 „ den , om eenige Gemagtigden uit Holland
 „ te verzoeken (o). Dat deeze Gemagtigden
 „ geoordeeld hadden , alles , te Utrecht , in staat
 „ te zullen kunnen houden , als de bezetting ,
 „ op Hollandsche betaaling staande , zig stil
 „ hieldt , en als de Staaten van Utrecht gelyk
 „ bevel gaven aan de Waardgelders ; alzo zy
 „ niet dagten , dat zyne Doorlugtigheid volk
 „ van buiten zou doen komen . Dat hy niet
 „ wist van eenig besluit , om der bezetting een-
 „ nen nieuwen eed af te vergen . Dat de Ad-
 „ vokaat , laatstelyk , te Utrecht zynde , de
 „ Staaten , naar zyne gewoonte , vermaand
 „ hadt , hunne vryheden en geregtigheden te
 „ handhaaven , hun vertoonende , dat hun het
 „ regt der Synode en der Waardgelders beide
 „ toekwam . Dat hy den Schryver der Weeg-
 „ schaale niet kende dan door het gemeen
 „ gerugt . Dat Taurinus , die 'er voor ging ,
 „ veel ommevang plagt te hebben , met de
 „ Groot , Uitenbogaard , Bor , Grevinkho-
 „ ven en anderen (p).” Doch men begeerde
 „ meer uit hem te weeten , dan , in deeze ant-
 „ woorden , vervat was . De Groot heeft aange-
 „ tekend , dat hem , toen hy eenige weken ge-
 „ vangens gezeten hadt , door den Luitenant Nyt-
 „ hof , verhaald was , dat Ledenberg , te Utrecht ,
 „ met de paleie , gedreigd , en zelfs , door den
 „ scherpregher , aangeraakt was (q). De Fiskaal

Men
dreigt
hem met
de pyn-
bank.

van

(o) Vercl. van Ledenbergh van 27 Aug. 1618. styl. vet. MS.

(p) Interrogat. van Ledenb. van 31 Aug. 1618. ouden styl. MS.

(q) H. DE GROOT Memor. in zyn Lev. door K. BRANDT bl. 149.

van Leeuwen, die, zig gemengd hebbende in de bewegingen van den jaare 1610, door beleid, zo hy dagt, van Ledenberg, van zyn ampt ontzet; doch nu, met de verandering, wederom hersteld was, gebruikte, meent men, te groote strengheid tegen den gevangen. Men wil, dat hy hem, ook in den Haage, op den zeventwintigsten, nevens anderen, gekomen zynde, om hem te ondervraagen, tegen 's anderendaags, scherp bedreigd hadt met de pynbank, zo hy niet meer belyden wilde, dan hy, tot nog toe, gedaan hadt. En deeze bedreigingen houden sommigen voor de naaste oorzaak van zynen deerlyken dood, kort daarna, voorgevallen (r): hoewel anderen dien dood aan bewustheid van schuld en vrees voor openbaare straffe toefchryven (s). Ook hebben de Fiskaalen, van Leeuwen en Sylla, naderhand, verklaard, geene bedreigingen of hardigheid, tegen den gevangen, gebruikt te hebben. Wat 'er van zy; Ledenberg begaf zig, na dat de Fiskaalen vertrokken waren, eenigen tyd, in 't gebed. Daarna, gaf hy zynen Zoon, Hy be-
Joost, wien men vergund hadt, hem gezelschap te mogen houden, een open briefje, geschreeven in 't Fransch, welketaal de jonge Ledenberg niet verstondt, hem belastende, het zelve wel te bewaaren, en niet op te staan, als 'er, 's nagts, eenig gerugt gemaakt werdt, alzo hy, veelligt, eens ter stoel zou moeten gaan. Doch in dien nagt en den volgenden dag, gebeurde 'er niets. Maar in den nagt tusschen den agt-
 en

(r) UYTENBOG. *bl.* 1005. GROTIUS *Veneww. Cap. XIV. bl.* 145.

(s) BAUDART. *Memor. X. Boek, bl.* 65. TRIGLAND. *bl.* 1092.

1618. en negenentwintigsten, hoorde de Zoon zynen Vader zulk een ongewoon geluid maaken; dat hy oprees, en aan de wagt om licht riep. Men vondt toen den elendigen, die zig, met een broodmes, twee wonden in den buik gegeven, en den hals afgesteken hadt, wentelende in zyn bloed, en alreeds overleeden. Op het briefje, welk de Zoon, daarna, te voorschyn bragt, las men deeze woorden: „ *Je scai que l'inclination est de statuer en ma personne l'exemple, me confronter avecq mes meilleurs amis, me torturer, apres me convaincre de contrarietez & de faussetez, comme on dict, & apres sur des poincts & pointilles fonder une sentence ignominieuse, car ainsy fault il faire, pour justifier la saisissement & emprisonnement. Pour echaper tout cela, je me vay rendre a Dieu par plus court chemin. Contre l'homme mort ne tombe sentence de confiscation des biens. Actum XVII Septembris 1618 stil. vet.* Dat is „ Ik weet, dat de meening is, in mynen persoon, het voorbeeld te stellen, my te hooren tegen myne beste vrienden, my te pynigen, my, daarna, te agterhaalen op tegenstrydigheden en valscheden, gelyk men spreekt; en dan, op punten en puntjes, een schandelyk vonnis te bouwen: want zo moet men doen, om het vangen en opsluiten te regtvaardigen. Om dit alles te ontwyken, ga ik tot God, door korter' weg. Tegen eenen dooden, valt geen vonnis van verbeurdverklaaring van goederen. Gedaan den zeventienden van Herffstmaand 1618, ouden styl.” De vrienden van den dooden verzogten den algemeenen Staaten, dat hun het lyk gegund mogt worden ter begra-

graavinge. Doch alzo de Prins afwezig was, 1613. oordeelde men, dat hierin niet kon gedaan worden. Het Lyk werdt dan gekist en bewaard, tot dat 'er, in 't volgende jaar, over gevonnist werdt (t).

Op den derden en vierden van Wynmaand, XII. werdt Hogerbeets, voor de tweede reize, gehoord, door de gemelde Gemagtigden, Koenders uitgenomen. 't Onderzoek betrof nu, voor naamlyk, 't gebeurde, te Utrecht. Men vraagde hem, of de Kolonel Ogle, des nagts voor de afdanking der Waardgelders, niet in de Herberge der Hollandsche Gemagtigden geweest was. Doch hy ontkende zulks. Meer vindt men niet aangetekend wegens dit onderzoek, in 't Gedenkschrift van Hogerbeets (u), dien men toen negen volle weeken wagten liet, eer men hem verder ondervraagde. Men vondt ook nog geraaden, hem toegang van Huisvrouw en vrienden te ontzeggen, hoe ernstig 'er om verzogt werdt.

't Liep aan tot den derden van Slagtmaand, De Groot eer de Groot, voor 't eerst, ondervraagd werdt. Eenigen uit de algemeene Staaten, zonder dat 'er nog iemand uit Holland by was, benevens de Fiskaalen van Leeuwen en Sylla en den Griffier Pots, hoorden hem, over verscheiden' punten. Hy beriep zig ook eerst op zyn inboorlingschap in Holland, waarom hy voor geene vreemden behoefde te regt te staan (v), en bekende toen „ op last der Vroedschap van Rot-

„ ter-
(t) UYTENBOG. bl. 1005, 1006, 1007. TRIGLAND. bl. 1092.
BRANDT II. Deel, bl. 275.

(*) By BRANDT Rechtspl. bl. 6.

(v) GROTIIUS Veraniw. Cap. XV. bl. 153.

1618. „ terdam, die van Utrecht eenige redenen te
 „ hebben voorgehouden, die hen besluiten
 „ deeden, het openen van hunnen laft uit te
 „ ftellen: houdende Rotterdam voor dienfti-
 „ ger, met den Prins te handelen, voor Hol-
 „ land en Utrecht famen. Ook, dat hy, in-
 „ gevolge van eenen algemeenen laft, om goed
 „ verftand en eenigheid te onderhouden, al-
 „ gemeene beloften van vriendschap en by-
 „ ftand, in overeenkomst met de oude Unien
 „ en Traktaaten, aan die van Utrecht gedaan
 „ hadt. Dat men Waardgelders hadt aangenomen,
 „ om dat de gerugten liepen, dat fomigen de
 „ Remontrantschgezinde Wethouders wilden doen
 „ afzetten. Dat, zelfs te Gouda, hooge woorden
 „ gevoerd waren, door de Contraremonstranten,
 „ voorgeevende, de bezetting op hunne zyde te
 „ hebben. Dat het zenden van volk uit Rotterdam
 „ naar Schoonhoven buiten zyn' raad en in zyn
 „ afzyn gefchied was, en dat hy niet wift, of
 „ die van Rotterdam aan die van Schoonhoven
 „ geld gegeven hadden, tot onderhouding der
 „ Waardgeldereren. Dat de Afgevaardigden van
 „ Holland aan Ogle, flegts in 't algemeen, be-
 „ laft hadden, goede zorg te draagen. Dat hy
 „ niet wift, tegen Ogle gezeid te hebben, *wat
 „ zou men in Holland zeggen, zo de Prins de
 „ Waardgelders wilde afdanken?* noch, of hy
 „ hem gevraagd hadt, *wat middel 'er zyn zou,
 „ om den Prins te beletten, dat hy geene bezetting
 „ in Utrecht bragt?* ook niet, of Hogerbeets,
 „ des nagts, een briefje aan Ogle gezonden
 „ hadt." Dus liep deeze eerste ondervraaging
 af. Des anderendaags kwam de Voogd, de eer-
 ste

Heeft

ste der ondervraageren, hem spreken. Deez' 1618. hieldt hem voor „ dat men blyken hadt van een by- „ de punten, die den Advokaat, onlangs, in zonder „ zekere gedrukte schriften, te last gelegd ^{gesprek} „ waren, met naame, dat hy geld van de Spaan- ^{met de} „ sche zyde getrokken hadt, om 't Bestand te ^{Voogd,} „ vorderen, en het opregten der Westindische „ Maatschappye te beletten”, hem te gelyk vermaanende, te openbaaren, 't gene hy hiervan weeten mogt. De Groot, dit zeggen geloovende, begon zelf arg vermoeden te krygen van zekere handelingen des Advokaats, die tweezins uitgelegd, en ten kwaadste ge- duid konden worden, zomen, van elders, blyk zyner ontrouwe hadt. Het gantsche beleid der Kerkelyke zaaken kon men, dagt hy, hieronder rekenen. Ook gaf hy van deeze twyfelag- tige handelingen, naderhand, schriftelyke o- pening. Doch daarna hieldt hy, 't gene hem, ten nadeele des Advokaats, gezeid was, voor een konststreek der onderzoekeren (w), om hem moedeloos te maaken, of te doen klap- pen, zo hy eenige geheimen wist. Manmaaker, ^{en met} zyn oude vriend, kwam hem, den volgenden ^{Manmaa-} dag, bezoeken, tragtende iets uit hem te trek- ^{ker.} ken, dat Graave Fredrik Henrik betrof, en de gesprekken, welken men, deezen aangaan- de, gehouden mogt hebben. Doch de Groot be- tuigde, ernstelyk, dat men deezen Prins en de Prinsesse Weduwe ten onregte verdagt hieldt. Manmaaker liet zig hierop ontvallen, *dat Prins Henrik zeer styfzinnig was; doch dat zyne moeder leedwezen hadt van haar beleid.* De Groot her- nam

(w) GROTIUS Verantw. Cap. XX. bl. 288.

1618. nam, toen „ dat hy Prins Henrik nooit hadt
 „ hooren spreken, dan tot rust en vrede van
 „ 't Land. Doch dat 'er, in deszelfs afzyn, by
 „ de Prinseffe Weduwe, wel eenig gesprek
 „ gevallen was, waarvan hy, des belast, nade-
 „ re opening doen zou (x).” Dit zag, naar 't
 fchynt, op de voorgenomen' beschryving in 't
 Lid der Edelen, waarvan wy, te vooren (y),
 gewaagd hebben, en welke hy, wat laater, aan
 Manmaaker openbaarde (z).

XIII. 't Liep aan tot den negenden van Slagt-
 maand, eer de Staaten van Holland beslooten,
 ook eenigen uit dit Gewest aan te stellen, tot
 onderzoek der gevangenen. Zy verkooren hier-
 toe den Heer van Zwieten, uit de Edelen; Hugo
 Muis van Holy, wegens Dordrecht; Reinier
 Pauw, wegens Amsterdam, en den Sekretaris
Albrecht Bruinink, wegens Enkhuizen: welken
 de Griffier van den Hove van Holland, An-
 thonis Duik, als Fiskaal, toegevoegd werdt,
 also de Fiskaal Kinschot, met den Advokaat,
 vermaagschapt was. Duik gebruikte veele re-
 denen, om zig van deezen last te doen ontslaan.
 Doch men begreep, dat hy dien, ten dienste
 des Lands, behoorde op zig te neemen. De an-
 dere Gewesten voegden 'er verscheiden' Per-
 soonen by, onder welken ik, behalve de ge-
 melden, ook Schotte, Salmius, Aitsma, Van
 den Sande, Sloot, Schaffer en anderen ge-
 meld vindt. De Staaten van Holland stonden,
 voor deeze reize, tõe, dat de Lastbrief, door
 de

(x) K. BRANDT Leven van H. de Groot, bl. 151-155.

(y) Bl. 245.

(z) K. BRANDT Leven van H. de Groot, bl. 176.

de algemeene Staaten, gegeven werdt (a). Terstond hierna, begon men den Advokaat te ondervraagen; op den vyftienden van Slagtmaand, in de tegenwoordigheid van Zwieten, Muis, Pauw en Bruinink. Voor 't onderzoek, verklaarde de Advokaat „ dat het gene hy zou „ zeggen strekken zou tot voorstand der regten zyners meesteren, de Staaten van Holland en Westfriesland.” Voorts, beweerde hy, „ dat den algemeenen Staaten geen regt toe kwam, om zynen persoon vast te houden.” Het onderzoek duurde wel twintig dagen agtereen, dikwils voor- en nademiddag. Doch van 't gene hem, in dien tyd, over verscheiden' zaaken, lang en kort voorleeden, verrigt of gesproken, gevraagd werdt, en van 't gene hy 'er op antwoordde, vindt men, myns weeten, nergens, iet byzonders gemeld. Terwyl hy, de eerste reize, verhoord werdt, deedt men alle zyne papieren en aantekeningen, uit zyne kamer, haalen, waarvan hem, daarna, alleenlyk een gedeelte wedergegeven werdt (b). Hogerbeets onderging dit zelfde lot, na dat men ontdekt hadt, dat hy eenige berigten, van buiten, hadt weeten te bekomen. Zwieten, Manmaaker en Sylla, op den dertigsten van Slagtmaand, by hem gekomen zynde, vraagden hem, *wat brieven by, in Bloeimaand laatstleden, naar Antwerpen gezonden hadt, en aan wien?* Hy antwoordde, *dat by novit eenige brieven, aanen Hoiemant, in vyanden landen woonende, naar Antwerpen of naar elders, geschreeven of gezonden hadt.*

1618.

De Advokaat

wordt

ver-

onder-

vraagd.

Zwie-

(a) Resol. Holl. 9, 13, 14, 17 Nov. 1618. bl. 348, 356, 359, 374, 375. BRANDT Rechtspl. bl. 16.

(b) BRANDT Rechtspl. bl. 17 enz.

1618.

Zwieten riedt hem, voor zig te zien, naardemaal de Heeren wel onderrigt waren van 't gene zy hem voorstelden. Doch hy bleef by zyn voorig antwoord. Sylla hervraagde, *wat kennis by aan Pater Tempel hadt?* Hogerbeets antwoordde, *dat hy hem niet kende, noch ooit, zyns weetens, gezien hadt?* Waarop de Heeren ver trokken, zonder ict aan te tekenen (c).

XIV.
Derde
onder-
vraag-
ing
van Ho-
gerbeets.

Maar op den zesden en zevenden van Wintermaand, werdt Hogerbeets, voor de derde reize, gehoord; waarby nu Muis en Pauw, behalve de Heeren uit de andere Gewesten, en de drie Fiskaalen, van Leeuwen, Sylla en Duik, tegenwoordig waren. Duik ondervraagde hem, zeer scherp, op alles, waarover hy, reeds te vooren, gehoord was. Hy klaagde zeer, dat men hem dus lang hadt laten zitten, zig beroepende op een Privilegie, welk vorderde, „ dat men, iemant, van wege de Graaflykheid, „ willende beschuldigen van zynen lyve, zulks, „ binnen zes weeken, doen moest.” Duik antwoordde, dat dit Privilegie in geen gebruik was, voorts sterk dringende op verklarung, wegens eenige byzondere meeningen, ter Vergaderinge van Holland, voorgesteld: en den gevangenen beschuldigende „ dat zy met de „ regeeringe gespeeld hadden, naar hun wel- „ gevallen, en nu beweerden, dat de algemeene Staaten, in de byzondere Gewesten, met „ naame in Holland, geen gezag hadden, daar „ men 't, voorheen, gantsch anders verstaan „ hadt, toen men te Groningen een Kasteel „ wilde bouwen.” Hogerbeets hernam, *dat 'er*

groot

(c) R. HOGEBE. Gedenkchr. by BRANDT Rechtspl. bl. 22 enz.

groot onderscheid was, tusschen Holland en Groningen, 1618. en dat, in allen geval, verschillende gevoelens in 't stuk van Regeeringe geene halszaaken waren: waarop geantwoord werdt, dat het by geene gevoelens gebleeven was (d).

Midlerwyl, werdt de Groot ook verschei- De Groot
den' reizen gehoord, waarvan men den juistest wordt
tyd niet aangetekend vindt. De ondervragers verder
scheenen 't nu meest te hebben toegelegd, op onder-
het ontdekken van eenig zonderling voornee- zegt.
men, door den Advokaat en door de agt Ste-
den, gesmeed, tegen den Prinse. De Groot be-
tuigde „ dat de Advokaat hem, altoos, met
„ agtinge gesproken hadt van zyne Doorlug-
„ tigheid: en, meenende, dat 'er, onder de
„ opschuddingen, onlangs te Utrecht en el-
„ ders voorgevallen, eenig voorneemen
„ school, om den Prinse meerder gezag op
„ te draagen; hadt hy genegenheid getoond,
„ om, daarover, staatswyze, te handelen, hou-
„ dende zulks beter, dan verandering, uit ver-
„ warring en oproer, te wagten. De agt Steden
„ hadden, zeide hy, geen ander oogmerk ge-
„ had, dan tot eenig redelyk verdrag te ko-
„ men, met den Prinse. Doch na 't opregten
„ der Kloosterkerke, hadden zy gevreesd,
„ dat zyne Doorlugtigheid eenig voorneemen
„ ten haaren nadeele hadt; waarom zy een
„ Vertoog hadden ingesteld, strekkende om
„ den Prins te beweegen, tot bescherminge
„ der Wethouderen; doch 't was niet overge-
„ leverd, om dat de Gemagtigden der Verga-
„ dering, sedert, met den Prinse, over dezelf-
„ de

(d) R. HOGEB. Gedenkchr. by BRANDT Rechtspl. bl. 24 enz.

1618. „ de stoffe, mondeling, gehandeld hadden.” Sylla vraagde, *wat men voorbadt, als de Prins dit verzoek zou hebben geweigerd?* De Groot antwoordde, *dat hierop niets beslooten was.* Muisen Pauw zогten hem, toen, tot bekentenis te brengen „ van zekeren aanlag op den Bricle, door „ die van Rotterdam, onder schyn van den „ Stapel, gesmeed; van een voorneemen, om „ alle de Waardgelders in Utrecht te brengen, „ en om, in geval van belegering, met hulp „ van den vyand, te dreigen.” Van dit laatste hadt men, naar 't schynt, vermoeden geschept, uit de Verklaaring van Harteveld (e). Doch de Groot verwierp deeze vermoedens, als geheel ongegrond. Toen sprak men, wederom, van 't aanneemen der Waardgelders, 't welk de Groot beweerde, alleen of voornaamlyk, geschied te zyn, tot bescherming der Wethouderen. Eindelyk, viel 't gesprek, op nieuws, op Oldenbarneveld, dien men hielt het oog naar Spanje gehad te hebben. Doch de Groot verklaarde hiervan nimmer iet te hebben gemerkt. Men drong hem sterk, en herhaalde zulks, naderhand, in verscheiden' byzondere gesprekken, die de Voogd, Gokkinga en Duik met hem hielden. Maar de Groot verklaarde bestendiglyk, geene kennis te hebben van eenigen heimelyken handel met den vyand. Voorts, werdt hy naauw ondertaft, over 't gehandelde in de byeenkomst by Trefel, waarvan men 't Verbaal, door Ledenberg opgesteld, bekomen hadt. Hy beleedt „ dat verscheiden' redenen, „ die den Hollandfchen Gemagtigden en hem

„ in

(e) Zie hier voor, bl. 261.

„ in 't byzonder, by het zelve, werden toege- 1618.
 „ schreeven, door Ledenberg, eerst, waren
 „ aangeroerd; als, dat de last der Utrechtschen
 „ gevaarlyk was; dat 'er zwaarigheid was in
 „ dien den Prinse te openen, om dat de oude
 „ vendels dan zien zouden, dat zy mistrouwd
 „ werden; dat men aan de trouwe van eenige
 „ vendels twyfelde, en dat de onderhandeling
 „ met den Prinse niet geheim blyven zou.”

Voorts, verklaarde hy „ dat zy, in de vermaa-
 „ ning aan de Utrechtschen, tot voorstand van
 „ hun regt tegen elk, den naam zyner Door-
 „ lugtigheid niet hadden gebruikt: gelyk men
 „ meende.” Op de vraage, hoe veele Waard-
 „ gelders men gedagt hadt aan te neemen; ant-
 „ woordde hy „ dat, hierop, naar de gelegen-
 „ heid en nood der Steden, by de Vroedschap-
 „ pen, zou beslooten geworden zyn.” Het on-
 „ derzoek betrof nog eenige andere punten van
 „ minder belang, en eindigde, met den eenen-
 „ twintigsten van Wintermaand (f).

Eenige dagen te vooren (4), hadden de Fran- xv.
 sche gezanten, Boisise en Maurier, op welke Voorstel
 voorspraak de gevangens, thans, nog groote der Fran-
 hoop vestigden; vernomen hebbende, dat de Na- siche ge-
 tionaaie Synode, te Dordrecht, reeds aangevan- zanten
 gen was, wederom een Vertoog gedaan aan de gemeene
 algemeene Staaten, strekkende „ om hen, van Staaten.
 „ 's Konings wege, te vermaanen tot eendragt,
 „ tot maatigheid in 't behandelen der Kerke-
 „ lyke geschillen op de Synode, en tot het doen
 „ van goed en kort regt aan de gevangenen,
 „ om.

(f) K. BRANDT Leven van H. de Groot, bl. 161-165.

(4) Den twaalfden van Wintermaand.

1618. „ omtrent welken zy begreepen, dat men, met
 „ veele zagmoedigheid, te werk gaan moest.
 „ Oldenbarneveld in 't byzonder was, huns
 „ oordeels, om zyne langduurige dienften,
 „ eene gunstige bejegening waardig, en kon
 „ bezwaarlyk verdagt gehouden worden van
 „ verraaderye, zo men dit woord verstondt, in
 „ zyne eigenlyke betekenis, en 'er geene on-
 „ eenigheid over 't behandelen van Staatszaa-
 „ ken, geen argwaan over iemants groot ge-
 „ zag, noch staatzugt, die de menschen dik-
 „ wils meer doet onderneemen dan hun be-
 „ taamt, toe betrokke.” Voorts, drongen zy
 „ ook „ op het stellen van onpartydige Regters
 „ over de gevangenen, en vermaanden de
 „ nieuwe Wethouders tot regtvaardigheid
 „ en goedertierenheid, omtrent het volk in 't
 „ gemeen, en tot gemaatigheid jegens hen,
 „ die afgezet waren; op dat, zeidenze, de on-
 „ gestadige Gemeente geene reden hebben
 „ mogt, om over 't wegneemen der oude or-
 „ de te klaagen, en opdat zy, die van hunne
 „ bedieningen ontzet waren, de verandering,
 „ geduldiglyk, draagen mogten (g).”

Ant-
 woord
 der Staa-
 ten op
 het zel-
 ve.

Op dit voorstel, antwoordden de algemeene
 ne Staaten, den negentienden van Winter-
 maand „ dat hun toeleg altoos geweest was,
 „ en nog bleef, de onderlinge eendragt te hand-
 „ haaven; dat de verandering der Wethoude-
 „ ren, waarvan, misschien, buitens Lands
 „ meer gerugt gemaakt was, dan de zaak ver-
 „ diende, met voorzigtigheid, gemaatigdheid,
 „ en zonder eenig geweld of gevaar van bloed-
 „ stor-

(g) Zie de Propositie by BRANDT II. Deel, bl. 964.

„ storting was verrigt: dat 's Lands gezag, de 1618.
 „ onderlinge eendragt en de verzekerdheid
 „ tegen die van buiten, welken eenige staat-
 „ zugtige en twistgierige geesten hadden zoe-
 „ ken te stooren, niet zonder groot gevaar
 „ voor den geheelen Staat, daardoor, hersteld
 „ geworden was. Dat men, in het kiezen van
 „ nieuwe Wethouderen, gezien hadt, op be-
 „ voegde en vertrouwde luiden, die den wel-
 „ stand des Vaderlands beminden, en, zonder
 „ twyfel, 's volks genegenheid zouden zoeken
 „ te winnen. Dat men, hiervan, reeds, in
 „ veele Steden, blyken zag. Dat de Staaten
 „ altoos gehoopt hadden, dat, in de Sinode,
 „ een middel tot vrede en eendragt zou ge-
 „ vonden worden, en dat zy 'er zig nog eenen
 „ goeden uitslag van beloofden, ter oorzaake
 „ van het groot getal van geleerde en godza-
 „ lige mannen, in dezelve vergaderd. Dat de
 „ Staaten, onledig met het vaststellen der Re-
 „ geeringe, en, bevindende de* famenspanning* *Conspi-*
 „ zo groot, dat zy byna alles besmet hadt; den *ratie.*
 „ gevangenen niet wel zulk kort regt hadden
 „ kunnen bezorgen, als zy anders zouden ge-
 „ daan hebben. Dat zy, nogtans, geen' tyd
 „ hadden verzuimd, en nu haast in staat zou-
 „ den zyn, om een vonnis te vellen, over welks
 „ regtmaatigheid, elk, die den Staat lief hadt,
 „ met naame zyne Majesteit van Frankryk,
 „ voldaan zou zyn: als waarin zy ook plaats
 „ zouden geeven aan behoorlyke zagtheid en
 „ genade, waartoe zy, van natuure, geneigd
 „ waren." Zy beslooten, met een verzoek,
 „ dat zyne Majesteit hun liever dan anderen,
 „ in zaaken hunne Regeeringe aangaande, ge-
 „ loof

1618. „ loof wilde geeven (b).” Op gelyken zin, schreevenze eenen Brief aan den Koning van Frankryk, hem, met algemeene betuigingen, verzekerende, dat hy, de uitkomst ziende, genoeg zou hebben aan hunne handelingen (i).

Schran-
dere
vond van
Scribe-
rius om
den ge-
vange-
nen, be-
dekte-
lyk, ee-
nige din-
gen te
berigten.

Het antwoord der algemeene Staaten op den voorflag der Fransche gezanten voorfpede den gevangenen niet goeds. Zy kreegen van deszelfs inhoud eenige kennis, door middel van eenen geestigen vond van den vermaarden *Petrus Scriverius*, die toen, te Leiden, woonde. Hy hieldt zig, hier, ten deezen tyde, bezig, met het vervaardigen eener uitgaave der Latynsche Digtwerken van den Haagfchen Dichter, *Joannes Secundus*, en bestondt, onder 't drukken, in eenige proefbladen, sommige regels uit te werpen, en de plaats te vullen met anderen, vervattende, 't gene hy den gevangenen wilde bekend maaken. De bladen, die 't geheim inhielden, met voordagt, derwyze, zynde ingenaaid, datze, in 't affnyden, niet geraakt werden, maar geslooten bleeven; zondt men het werk aan Hogerbeets en de Groot. De ingevoegde regels gaven den gevangenen middel aan de hand, om heimelyke berigten te bekomen, meldende hun voorts „ dat het on-
„ dervraagen des Advokaats langzaam voort-
„ ging; dat men nog iet goeds hoopte van het
„ misnoegen des Franschen Konings, wiens
„ gezanten de zaak der gevangenen zeer toe-
„ gedaan waren, en tot bescheid gekreegen
„ hadden, dat men hun, in 't kort, regt doen

„ ZOU.

(b) Zie dit Antw. by BRANDT II. Deel, bl. 965.

(i) Zie BRANDT II. Deel, bl. 970.

„ zou. Dat de Staaten van Holland, tegen den 1618.
 „ vyftienden van Louwmaand, vergaderen
 „ zouden, wanneer men, gewiffelyk, beflui-
 „ ten zou, tot het aanftellen van Regters. Dat
 „ de Predikanten, hier, [te Leiden,] veragt
 „ werden, en dat men fterk van oorlog fpak.
 „ Dat de beroerte, te Rotterdam voorgeval-
 „ len, mogelyk, eenig nut voortbrengen zou.”
 Dit laafte zag op zekere opfchudding onder
 de Remonfrantschgezinde burgery deezer Stad,
 ter gelegenheid, dat de Predikant Grevinkho-
 ven, afgezet zynde van zynen dienft, naar den
 Haage ontbooden was; waar over veel te doen
 viel, ter Staatsvergaderinge (k). Voorts waren
 de gemelde berigten, in deeze Latynfche ver-
 zen, begrepen:

Nestoris examen tardum est, longumque gubernal;

Limen ad offensum substitit icla nape.

Seria Liligeri juvat indignatio Regis,

Et facit buc aliquid motus in urbe tua.

Spernitur interpres sacer htc, Gradibus amatur;

Et terquinque duces, si numerentur, erunt.

Hæc retro quosdam sua vertere lumina cogunt.

Siqua fides dictis, jam citò finis erit.

Talia legati Hectoridum responsa tulere.

Quos pronos causæ scito favere tuæ.

Conventum patriæ mox nostra Batavia cernet,

Quindecimum dederis tu modò fane diem.

Tunc de Judicibus certum est disponere vestris.

De

(k) Resol. Holl. 14 Nov. 1618. bl. 359. BRANDTII. Deel, bl. 944

X. DEEL.

V

1618. De Groot, jonger en lugtiger van geest dan Hogerbeets, merkte 't geheim haast, en bediende zig van de middelen, hem aangewezen, om nieuwe berigten te bekomen. Doch Hogerbeets leide het boek aan een' kant. Men liet hem, een en andermaal, vraagen, of hy 't al eens gelezen hadt, en deedt 'er hem sterk toe aanspooren. Doch dit gaf agterdocht. 't Boek werdt hem afgevorderd, en met nauwkeurigheid nagelezen, wanneer deeze welbelegde list ontdekt werdt, eer zy, by Hogerbeets, enige uitwerking gedaan hadt (1). Scriverius stelde, wat laater, een Latynsch Lofvers, onder een afbeeldsel van Hogerbeets, welk, ten deezen tyde, in plaat gebragt was: waarin hy, 's mans bedryven, kortelyk, hebbende opgeteld, ten belluite, vraagde, *waar nu 's loon bleef van zo veele verdiensten?* Hierover, werdt hy, geregtelyk, aangesproken, en in eene boete van tweehonderd guldens verweezen, die hy zig, by *panding, afhaalen liet. De drukker, *Govert Basson*, moest gelyke boete opbrengen (m).

Zyn Lof-
digt op
Hoger-
beets.

* Execuc-
tie.

XVI.
Verlof
tot de
opreg-
ting ee-
ner West-
indische
Maat-
schap-
pye.

De gevangenis des Advokaats hadt ook invloed op den Westindischen handel. Hy hadt de opregting eener Westindische Maatschappye, waarop sommige Koopluiden, onlangs, wederom gedrongen hadden, tot hiertoe, weeten te stremmen, oordeelende, dat zy onbestaanbaar was met het Bestand. Doch, in Slagtmaand deezes jaars, gaven 'er de algemeene Staaten verlof toe. 't Verlof werdt egter eerst aan de byzondere Gewesten gezonden (n),

waar-

(1) BRANDT Rechtspl. bl. 26 enz. K. BRANDT Leven van H. de Groot. bl. 164.

(m) Resol. Holl. 8 Maart 1619. bl. 53. BRANDT Rechtspl. bl. 51 enz.

(n) BAUDART. Memor. XIII. Boek, bl. 74.

waardoor 'er nog eenige jaaren verliepen, eer 1618.
de Maatschappy in stand kwam.

Men hadt, in dit jaar, twee Gezantschappen Gezantschappen
afgezonden, een naar Deenemarke, om de ge- naar Deenemarke
schillen over den Zondschen tol te regelen, en en naar Engeland.
een naar Engeland, tot vereffening, onder an-
deren, van eenige geschillen, van nieuws ont-
staan, over den handel in Oostindie, over de
vaart op Groenland en Spitsbergen, over den
Lakenhandel, en over de Haringvisscherye (o).
De onzen voeren ten Haring op de Engelsche
kusten, zonder, na dat Koning Jakob de Ste-
den van verzekering te rug gegeven hadt, ver-
lof daartoe te verzoeken van den Bevelhebber
van Scarborough; gelyk zy te vooren plagten.
Zy dekten zelfs hunne buizen, door eenige
Oorlogschepen, die niet schroomden, zig,
onder Engeland, te vertoonen. 't Gemeen
vondt dit vreemd in Engeland. Doch de Ko-
ning trok het zig niet aan (p). Ten deezen ty-
de, werdt ook gehandeld, om de Nederland-
sche Oostindische Maatschappy, met de En-
gelsche, te vereenigen (q): hoewel dit werk,
nimmer, tot stand kwam.

Tegen de zeefchuimeryen in de Middeland- Toertts-
sche zee, die niet nalieten, wederom, sterk in ting te-
zwang te gaan, hadden de Vereenigde Staaten gen de
eenige schepen uitgeruft, onder den Admiraal zeefchut-
Hillebrand Gerritszoon Quast, die, in 't voorjaar, meryen.
eenen Turkschen Roover bemagtigde, om-
trent Algiers. Eenentagtig Turken en Mooren

WER-

(o) VAN DEN SANDE VI. *Boek*, bl. 81. BAUDART. *Mémor.* X. *Boek*, bl. 122, 136.

(p) RAPIN *Tome* VII. p. 122.

(q) *Resol.* Holl. 23 *May* 18 *Sept.* 1618. bl. 127, 282. H. DE
GROOT *Brief* aan zyne Exc. in zyn *Leven*, bl. 149.

1618. werden in zee geworpen, en zeventien Christen Slaaven, te Alikante, aan land gezet (r).

Onder-stand aan Venetie gedaan. Den kryg, tusschen den Aartshertoge Ferdinand en den Staat van Venetie, wederom ontsteken zynde, gaven de Vereenigde Gewelten deezen Staat vryheid, tot het koopen en uitrusten van eenige Oorlogschepen, en tot het werven van tweeduizend man hier te Lande. De Nederlandsche schepen, die dit volk naar Italie hadden overgevoerd, geraakten, in 't wederkomen, op den vierentwintigsten van Zomermaand, in een gevegt met agt Spaansche Oorlogschepen, met wederzydsche schade. De onzen, over welken *Melchior van den Kerkhove*, als Admiraal, geboodt, zeilden toen naar Korfu, om zig te herstellen. Wat laater, deedt de Nederlandsche Admiraal, *Mooi Lambert*, den Turkschen zeeschuimeren, wederom, merkelyke afbreuk. Hy hieldt zig, den meesten Zomer, op, in de Middellandsche zee, die hy, eerlang, wederom, voor eenen tyd, veilig maakte voor de Koopvaarders (s).

Ontdekking der grondslagen eener over-oude Stad, by Goereede. Omtrent Goereede, werden, deezen Zomer, by zeer laag water, ontdekt de grondslagen van eene overoude Stad, van welker gelegenheid en ondergang men geen bescheid vindt, in oude schriften, ten ware men, hier, zoeken moest de vermaarde Koopstad *Witlam* aan de *Maaze*, waarvan, in schriften der negende eeuw, gewaagd wordt (t). Men vindt, in deeze blootgeraakte grondslagen, eenige Romeinsche munten en andere oudheden, waaruit afgenomen werdt, dat de Plaats, ten tyde der

(r) BAUDART. Memor. X. Boek, bl. 98.

(s) BAUDART. Memor. X. Boek, bl. 106.

(t) Zie I. Deel, bl. 274. II. Deel, bl. 54.

der Romeinsche Regeeringe hier te Lande, 1618:
geblœid hadt (u).

Dit jaar, vertoonden zig, hier te Lande, twee Komeeten, een, in den Zomer, die maar agt dagen schein, en een op het einde van Slagtmãand, die grooter was, en langer gezien werdt. Wyzen en onwyzen maakten 'er uitleggingen over, en scheenenze voor voorboden te houden van 's Lands ongevallen: hoewel eenigen toen reeds zagen, dat 'er, uit zulke verschynselen der natuure, niets, met grond, te voorspellen ware (v).

Op den twintigften van Sprokkelmaand deezes jaars, was, binnen Brussel, overleeden Philips Willem, Prins van Oranje, zonder kinderen (w). Hy hadt, by uitersten wil, tot zynen algemeenen Erfgenaam, verklaard zynen Broeder, Prins Maurits (x), die, terstond, de titels zyns overleeden' broeders, aannam, en zig in 't bezit stelde van Breda, Buuren, Ysselfstein, Leerdam en andere Heerlykheden, hier te Lande.

De Kerkelyke zaaken, in de Vereenigde Gewesten, begonden, na 't uitschryven der Nationaale Sinode, en vooral na 't veranderen der Wethouderen in de Steden, eenen eenpaariger gang te gaan. De nieuwe Staaten van Holland bewilligden, terstond, in de Sinode, zonder eenige voorwaarden. Alleenlyk hielt Gouda zig aan zyne voorige verklaring (y).

Al-

(u) BAUDART. *Memor. X. Boek, bl. 101.*

(v) BKANDT II. *Deel, bl. 971.* BAUD. *Memor. X. Boek, bl. 102.*

(w) BAUDART. *Memor. X. Boek, bl. 99.* AUBERY *Memoir. p. 236.*

(x) *Voiez DU MONT Corps Diplom. Tom. V. P. II. p. 305. en AITZEMA I. Deel, bl. 444.*

(y) *Resol. Holl. 3,27 OFeb. 1618. bl. 291,325. en hier voor, bl. 239.*

1618. Alles schikte zig ten nadeele der Remonstranten. In de Plaatsen, daar zy de meeste Predikanten hadden, liet men den Contraremonstranten, terstond, toe, beurtswyze, met de Remonstranten, te prediken (z). Op andere Plaatsen, werden eenige Remonstrantsche Predikanten geschorst in, of afgezet van hunnen dienst; dat, in de Provinciaale Sinoden, die, reeds in Zomermaand, in Gelderland, begonnen waren (a), nog sterker aanging: alzo men, vaststellende, dat de Contraremonstranten de oudste brieven hadden (b), zorg gedraagen hadt, dat zy, in de Zuidhollandsche Sinode, die te Delft gehouden werdt, verre het grootste getal uitmaakten. Uitenbogaard, Grevinkhoven en verscheiden' andere Remonstrantsche Predikanten werden, in deeze Sinode, afgezet of geschorst (c). In de Noordhollandsche Sinode, werden verscheiden' Predikanten bestraft, om dat zy zig gehouden hadden, aan de Resolutien der voorige Regeeringe, in Kerkelyke zaaken. Anderen werden afgezet (d). Doch in 't Stigt en in Overyffel, daar de Remonstranten de meesten waren, weigerden de Contraremonstranten Sinode met hen te houden (e). In 't afzenden naar de Nationaale Sinode, 't welk het voornaamste was, dat, in de Provinciaale Sinoden, geschieden moest, ging men, overal, de Remonstrantsche Predikanten voorby. Alleenlyk, werden, in 't

Stigt,

(z) BAUDART. X. Boek, bl. 67. BRANDT II. Deel, bl. 224.

(a) BAUDART. Memor. X. Boek, bl. 38.

(b) Zie TRIGLAND. bl. 1100, 1101.

(c) TRIGLAND. bl. 1101. BRANDT II. Deel, bl. 907 enz. 937, 938.

(d) BRANDT II. Deel, bl. 920 enz. 948.

(e) UYTENBOG. bl. 1044 enz. BRANDT II. Deel, bl. 929.

Stigt, de Predikanten verdeeld in drie soorten, 1618.
 Remonstranten, Contraremonstranten en *Neu-*
tralistes, of Stilzitters. De twee eerste soorten
 zonden elk haare afgevaardigden naar de Na-
 tionaale Sinode. De laatste hielden zig stil
 (f). De Remonstrantsche afgezondenen van
 't Stigt waren dus de eenigsten van dit gevoe-
 len, die op de Nacionaale Sinode, als afgezon-
 den' Leden, verscheenen. Wy kunnen niet
 voorby, van de voornaamste handelingen dee-
 zer vermaarde Sinode, hier, een kort verhaal
 in te voegen.

Tegen 't begin van Slagtmaand, zag men de XVIII.
 afgevaardigden tot de Sinode, na elkanderen, Aanvang
 te Dordrecht, aankomen. Van de uitheem- der Na-
 schen kwamen de Engelschen eerst: daarna, tionaale
 ook die van de Palts, Hessen, Zwitserland, Sinode,
 Geneve, Brandenburg, Nassau, Oostfriesland te Dor-
 en Breemen. Van Frankryk, kwam niemant, drecht.
 en die van Anhalt waren niet genodigd (g).
 Ook hadt men veel werks moeten doen, om
 de Zwitserfche Kerken, tot de afvaardiging
 herwaards, over te haalen. Die van Zurich,
 Bern, Bazel en Schafhuizen hadden, eenpaarig-
 lyk, zig hiertegen verklaard. „ De geschil-
 „ len, die de Nederlandfche Kerken verdeel-
 „ den, betroffen, zeidenze, Zwitserland niet.
 „ Ook plagt men, van ouds, weinig nut te trek-
 „ ken van Kerkelyke Vergaderingen en Sino-
 „ den. En was de raad, door den Koning van
 „ Groot-Britanje, voor eenige jaaren, gegeven,
 „ om de geschillen te houden van den Predik-
 „ stoel

(f) BRANDT II. Deel, bl. 927.

(g) BRANDT III. Deel, bl. 2, 10, 12.

1618. „stoel, hoog te agten.” Zy gebruikten nog andere redenen, tegen de afvaardiging naar Holland. Doch de Heer *Pieter van Brederode*, wat laater, uit den naam der algemeene Staaten, in Zwitserland gekomen, hadt de Regeering bewoogen, zonder dat men wist door welke redenen, om in het afzenden van eenige Godgeleerden te bewilligen (*h*). Op den dertienden van Slagtmaand, werd de Sinode aangevangen, met twee Predikaatsien, eene in de Nederduitsche, en eene in de Walsche spraake. De eerste geschiedde, door *Balthazar Lydius*, Predikant te Dordrecht. Daarna, begaven zig de Gemagtigden der algemeene Staaten, de Professoren, Predikanten en Ouderlingen, die tot de Sinode gezonden waren, naar de Stads Doele, daar men vergaderen zou. Van hier, werden eenigen gezonden, om de uitheemsche Godgeleerden af te haalen. Zy werden, in de Doele, verwelkomd, door de Heeren *Politiken* of Gemagtigden der algemeene Staaten. Deezen waren, in 't geheel, agtien in getal: doch sommigen woonden de Sinode niet by. De inlandsche Kerkelyken waren vyf Professoren, zesendertig Predikanten en twintig Ouderlingen, boven de twee Remonstrantsche Predikanten en een' Ouderling, uit het Stigt. 't Getal der uitheemschen beliep agentwintig (*i*). De Leden gezeten zynde, deedt *Balthazar Lydius*, Predikant te Dordrecht, een gebed (*k*), en *Martinus Gregorius*, die thans onder de *Politiken* voorzat, eene aanspraak,

(*h*) Acta Synodal. Deput. Helvet. MSS.

(*i*) BRANDT III. Deel, bl. 15.

(*k*) Handel. der Nation. Sinode. Sess. I. bl. 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8.

fpraak, tot opening van de Sinode: waarna hy 1618.
 den laft, hun door de algemeene Staaten ge-
 geven, deedt voorlezen (l). Alles gefchied-
 de, in de Latynfche taale, ten dienfte der uit-
 heemfchen. In de tweede zitting, die, 's ande-
 rendaags, gehouden werdt, verkoos men *Joan-* Verkie-
nes Bogerman, Predikant te Leeuwaarden, tot zing van
Præfes, of Voorzitter; *Jakobus Rolandus* en *Her-* een' Præ-
mannus Faukelius, Predikanten te Amsterdam en ftes, twee
 te Middelburg, tot *Affefforen*, of Byzitters; en Affeffo-
Sebastiaan Damman en *Pestus Hommius*, Predi- Scriben.
 kanten te Zutfen en te Leiden, tot *Scriben* of
 Schryvers (m). Alle deezen waren voor yveri-
 ge Contraremonftranten bekend; hoewel Dam-
 man, voor deezen, Arminius hadt aangehan-
 gen (n). Voorts, tradt men, in de derde zit-
 ting, des nademiddags, tot het onderzoek der
 Geloofsbriefen van de Sinodaale Leden (o). En
 alzo men, reeds te vooren, vaftgefteld hadt,
 voornaamlyk van de vyf punten te handelen,
 werdt, terftond hierna, beraadslaagd, om ee-
 nige Remonftranten te daagen voor de Sinode
 (p). Deezen, midlerwyl, te Leiden vergaderd,
 ontwierpen een Vertoog aan de Sinode, waar-
 by zy verzogten, als Leden, in dezelve, te mo-
 gen verfchynen; niet als gedaagden. Doch dit
 Vertoog vondt geen' ingang (q). De brieven,
 waarmede dertien Remonftranten werden ge-
 daagd, werden, terftond hierna, afgezonden.
 Terwyl men naar de gedaagden toefde, han- Afhan-
 del- deling

(l) Zie hunne geheime Infr. by BRANDT III. Deel, bl. 18.

(m) Sinod. Handel. Seff. II. bl. 12.

(n) BRANDT III. Deel, bl. 27, 28.

(o) Sinod. Handel. Seff. III. bl. 13. Seff. IV. bl. 18.

(p) Sinod. Handel. Seff. IV. bl. 20, 21. Seff. V. bl. 21.

(q) BRANDT III. Deel, bl. 37-40.

1618. delde men, in verscheiden' zittingen, over eenen nieuwe Nederduitsche overzetting der H. Schriften, die, sedert, by der hand genomen, en uitgevoerd werdt; over 't prediken van de Catechismus; over de Catechisatiën; over 't doopen der Kinderen van Heidensche ouderen; over 't voorbereiden der Studenten in de Godgeleerdheid, en over 't drukken van ergerlyke boeken (r).

De gedaagde Remonstranten komen te Dordrecht.

De gedaagde Remonstranten en eenige anderen, midlerwyl, binnen Rotterdam, geraadpleegd hebbende, op 't gene hun, in de Sinode, te doen stondt (s), begaven de eersten zig naar Dordrecht, daar zy, den vyfden van Wintermaand, aankwamen. De Professor Simon Episkopius was één deezer gedaagden; schoon hy, te vooren, nevens Polyander, als een medelid der Sinode, tot dezelve, genodigd geweest was (t), in welke hoedaanigheid, hy nu, te vergeefs, zagt erkend te worden. Hy en de anderen gingen, terstond, de uitheemschen begroeten, hun, te gelyk, een schriftelyk Berigt overleverende van den staat der geschillen (u). De Utrechtsche afgezondenen uit de Remonstranten, die, tot hiertoe, als Leden der Sinode, waren aangemerkt, werden, in de drieëntwintigste zitting, door den Voorzitter Bogerman, vermaand, om zig by de gedaagden te voegen, waartoe de twee Predikanten, des anderendaags, beslooten (v).

Rede-

Doch, in deeze zelfde zitting, op den zeven-

(r) Sinod. Handel. *Seff.* VI. — XXII. *bl.* 24-72.

(s) Historisch Verhaal, *f.* 19.

(t) P. A LIMBORCH *Vit. Episcopii* p. 118.

(u) Historisch Verhaal, *f.* 14.

(v) Sinod. Handel. *Seff.* XXIII. *bl.* 73. HALE'S *Briefv.* *bl.* 71, 103.

venden van Wintermaand, verscheenen de ge-
 daagde Remonstranten voor de Sinode. Episkopius deedt toen eene sierlyke en wydluftige Redevoering, strekkende, om de inzigten der Remonstranten, tot voortplanting der waarheid, en tot verhoeding van scheuring, te verdedigen, en de Contraremonstranten in 't ongelijk te stellen. 't Kort begrip kwam uit, op deeze drie punten. „ 1. Dat de Remonstranten „ de raauwe of harde gevoelens van sommigen, over 't stuk der Goddelyke Voorschikking, altoos hadden tegengesproken. 2. Dat „ zy de scheuring, hierom, voor eenig Sindaal oordeel, gemaakt, mispreezen hadden. „ 3. Dat zy de onderlinge verdraagzaamheid „ over de verschillende punten hadden voorgestaan: waarby nog gekomen was het toeschryven van de hoogste magt aan de Overheid, in Kerkelyke zaaken.” Hy sloot, met een verzoek „ dat men zig aan hun kleen getal niet stooten wilde, en zig alleen met de „ H. Schrift en gezonde redenen tegen hen behelpen (w).” Toen Episkopius uithadt, begerde Bogerman, dat hy een afschrift der Rede overleveren zou. Hy antwoordde, *dat by 'er geen hadt, welk net genoeg gesteld was, of, gelyk elders (x) gemeld wordt, dat by 't netter zou uitschryven.* Men verstondt hem zo, dat hy ontkende, eenig ander afschrift in 't geheel te hebben: 't welk, toen men 't naderhand gewaar werdt, gelegenheid gaf, dat hy, voor de Sinode, wegens onopregtheid en kwaade trou-

1618.
voering
van E.
pisko-
pius, in
de Sino-
de.

Waar-
over hy
bestraft
wordt.

(w) Sinod. Handel. Sess. XXIII. bl. 75 enz. Acta Synod. Remonstr. p. 24 & seqq.

(x) Acta Synodal. Deput. Helvet, MSS.

1618. trouwe, bestraft werdt (y). Maar nu vorderde *Daniel Heinfus*, Sekretaris der Politiken, dat hy 't afschrift, welk hy voor zig hadt, overgaf, nadat het eerst, door alle de gedaagden, getekend was. Dit geschiedde, terstond. Bogerman bestrafte hem ook „ dat hy anderhalf uur ge- „ sproken hadt, zonder, op zyn verzoek om „ verlof tot spreken, behoorlyk antwoord af „ te wagten; daarby voegende, dat het gedaag- „ den niet paste eerst te spreken; maar te hoo- „ ren, wat men hun hadt voor te houden (z).”

Sinoda-
le eed of
belofte. Hierna, werdt de Sinodaale eed gedaan, waar-
by beloofd werdt „ in het oordeel over de ge- „ loofsgechillen, geenerlei menschelyke „ schriften, maar Gods woord alleen, voor „ eenen zekeren en onfeilbaaren regel des ge- „ loofs, te zullen gebruiken, en, in dezeze gant- „ sche handeling, niet dan Gods eer, de rust „ der Kerke, en, bovenal, de behoudenis van „ de zuiverheid der Leere te zullen voor oo- „ gen hebben.” Doch in 't vorderen van dee-
zen eed, werden de Utrechtsche Remonstran-
ten voorbygegaan (a). In de volgende zitting,
deeden de Remonstranten een tweede Ver-
toog, waarin zy beweerden, dat de Sinode hun
weigeren wettige Regter niet zyn kon, te gelyk, eenige
de Sinode voorwaarden opgeevende, welken zy, in eene
voor Regterte wettige Sinode, vorderden (b). Doch over dit
erken- Vertoog werden zy scherp bestraft, door den
nen. President, dien zy, op hunne beurt, onbe-
schroomd, te keer gingen. Ook verwierpen de
Po-

(y) Sinod. Hand. *Seff.* XXX. *bl.* 154. Acta Synod. Rem. p. 65.(z) HALE'S Brieven, *bl.* 21.(a) Sinod. Handel. *Seff.* XXIII. *bl.* 91.

(b) Acta Synod. Remonstr. p. 38 & seqq.

Politiken de voorwaarden, door hen gevorderd. De Remonstranten verdedigden zig, 1618. daarna, schriftelyk, tegen de bestraffing, die hun gedaan was, en slooten, met ernstige aantuiging, dat zy de Synode voor geenen wettigen Regter konden houden; schoon zy, desonaan gezien, bereid waren, hunne Leer, voor dezelve, te verdedigen. Doch de Synode, met naame de uitheemschen, hielden deeze aantuiging voor ongegrond (c).

De Remonstranten kwamen toen, in de een-^{Zy gee-} endertigste zitting', op den dertienden van ^{ven hun} Wintermaand, tot het voorstellen van hun ge-^{gevoe-} voelen, op het eerste der vyf punten. Daarna ^{len, over} gavenze hun begrip van de vier andere pun-^{de vyf} ten, te gelyk, over: daarby voegende eenige ^{over,} redenen, waarom zy niet slegts verklaarden wat zy gevoelden, maar ook wat zy niet gevoelden, aangaande de betwistte Leeringen, en in 't byzonder, waarom zy ook, tegen de vermaaning des Presidents, van de Verwerping gehandeld hadden (d). Toen vorderde Bogerman hun ook hunne bedenkingen af, op de Belydenis en Catechismus. Doch zy weigerden zig, deswege, te verklaaren, voor het afhandelen der vyf punten. Heinsius geboodt het hun, daarna, uit den naam der Politiken. Doch zy bleeven 't nog al weigeren. Men onder-
vraagde hen, hoofd voor hoofd, ofze eenige bedenkingen hadden? sommigen zeiden, *neen*. Anderen antwoordden, met onderscheiding (e). Doch alzo, hieruit, eenig verschil onder ^{en hunne} hen bedeu-

(c) Sinod. Hand. Sess. XXV. XXVI. XXVII. XXIX. bl. 115, 116 enz. 111 enz. 136 enz.

(d) Acta Synod. Remonstr. p. 71, 73, 74, 76, 77, 80.

(e) Historisch Verhaal, f. 62, 63.

1618. kingen hen gevreesd werdt, beslooten zy, daarna, hunne Bedenkingen over te geeven (f).
op de Nu moest men komen, tot het verdedigen
Belyde- en wederleggen van de punten, door de Re-
nis en monstranten ingeleverd, waaromtrent zy meer
Cate- vryheid vorderden, dan de Synode hun wilde
chismus. toestaan. Zy begeerden, dat men hun toelie-
Verfchil te, nevens het voorstellen van hun gevoelen,
tusschen ook dat van hunne partyen te wederleggen.
de Sino- Doch dit laatste werdt hun, door de Synode,
deen de geweigerd. De Gemagtigden der Staaten ge-
Remon- booden hun, zig naar 't besluit der Synode te
stranten, voegen. Doch zy verklaarden, dit van zig zel-
over de ven niet te kunnen verkrygen. Ook gavenze
verdere redenen van deeze hunne weigering, in eenen
wyze van beslooten Brief, die, niet voor 's nademiddags,
hande- in de Synode, gelezen werdt. Men hadt toen
len. eenige boeken der Remonstranten in de Sino-
 de gebragt, uit welken men hen begon te on-
 dervraagen. Doch zy weigerden, op deeze on-
 dervraagingen, te antwoorden (g). Na veel o-
 ver- en wedspraak, gaf men hun nog eenige
 uren tyds, om zig nader te bedenken. De Si-
 node raadpleegde, midlerwyl, ook, op 't gene
 haar te doen stondt, met geslooten' deuren (h).
 Zy besloot, eindelyk, den Remonstranten aan-
 tebieden „ dat zy, over de punten, die men
 „ hun voor te houden hadt, meest zulken zou
 „ vraagen, die, onder hen, voor de vaardig-
 „ sten en geoefendsten gehouden werden, en
 „ dat deezen, in 't antwoorden, ook zouden
 „ mo-

(f) Acta Synod. Remonstr. p. 83 & seqq.

(g) Historisch Verhaal, f. 96, 97, 98, 99, 102, 103, 106, 107. HALE'S Brieven, bl. 115 enz.

(h) HALE'S Brieven, bl. 140.

„ mogen aanwyzing doen van Leeringen, die, 1618.
 „ hier te Lande, door Hervormde Leeraars,
 „ voorgestaan werden, en, huns oordeels, met
 „ Gods woord streeden." De Remonstranten
 verzogten tyd van beraad, en verklaarden,
 daarna, schriftelyk, op den negenentwintigsten
 van Wintermaand „ dat zy gezind waren, eerst
 „ van de Verkiezing te handelen, en daarna
 „ van de Verwerping, met verdediging van
 „ hun eigen, en wederlegging van het strydig
 „ gevoelen." Doch de Synode begeerde hun
 dit niet toe te staan. Men vraagde hun „ of
 „ zy zig aan het jongste Besluit der Synode wil-
 „ den onderwerpen, of niet?" Zy antwoord-
 den „ dat zy zulks niet konden doen, dan in
 „ overeenkomst met de schriftelyke Verklaa-
 „ ring, door hen ingeleverd (i)." De Gemag-
 tigten der Staaten hielden dit hun gedrag voor
 ongehoorzaamheid, en deden, terstond, eene
 bezending naar den Haage, om het goeddun-
 ken der algemeene Staaten hierop te verstaan
 (k). Deezen begreepen „ dat de Remonstran-
 „ ten zig behoorden te onderwerpen, of dat
 „ de Synode, deedenze 't niet, hunne Leer,
 „ uit hunne overgeleverde en andere Schrif-
 „ ten, oordeelen mogt." Men gaf hun hiervan 1619.
 kennis, op den derden van Louwmaand des
 volgende jaars. De President Bogerman deedt
 hun toen ook verscheiden' vraagen, aangaan-
 de de Leere; waarop zy weigerden te antwoor-
 den: Hierop, ontstondt veel over- en weder-
 spraak. Eindelyk, vermaande de Raadsheer
 Martinus Gregorius de Remonstranten tot

(i) *Histor. Verh. f. 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115.*
 (k) BRANDT III. *Deel, bk. 233.*

1619. gehoorzaamheid, alzo men hun, zeide hy, vryheid liet, tot voorstellen en wederleggen. *Laat men ons dit toe*, vraagde Episkopius, *zo veel, als wy zelven zullen noodig agten?* „Neen, hernam „de Raadsheer, zo veel als de Sinode zal noodig agten.” Kort hierna, scheidde de Vergadering (l). Men hieldt, sedert, eenige zittingen, waarin overlegd werdt, hoe men verder hadt te handelen met de Remonstranten (m). Daarna, werden zy wederom geroepen. De President zeide toen „dat het gantsche verskil de orde betrof. De Remonstranten wilden eerst hun gevoelen verklaaren, en de Sinode wilde, dat zy eerst, op eenige vragen, antwoorden zouden:” waarop Episkopius hernam, *zo dit alleen 't verskil is; men levere ons de vraagen; wy zullen 'er op antwoorden, en, 't gene wy meer te zeggen hebben, in ons antwoord, invoegen.* Veelen meenden, dat men 't toen gevonden hadt. Maar de President weigerde, de vraagen over te geeven, beweerende, dat zulks, naar regte, niet gebruikelyk was. De Remonstranten vertrokken zynde, vraagde de President „of men hen, ziende hunne hardnekkigheid, niet uit hunne schriften, behoorde te oordeelen?” In de volgende zitting, deedt hy den zelfden voorslag. Veelen onder de uitheemschen meenden, dat men den Remonstranten de vraagen behoorde te leveren, en hen, daarop, naar welgevallen, laten antwoorden. Doch de meeste inlandschen begrepen 't anders. Ook stemden de Politiken,

dat

(l) Sinod. Handel. *Seff.* XXXIX. — XLVI. *bl.* 196-253. *Hist.* Verhaal, *f.* 118 enz.

(m) HALE'S Brieven, *bl.* 140 enz.

In de Remonstranten oordeelen zou, uit
 de schriften. 't Besluit, hierop, door de 1619.
 Politiken, genomen, werdt hun, den elfden
 van Louwmaand, aangekondigd. Men gaf hun,
 voorts, nog eenige dagen tyd, om nog iets over
 het eerste der vyf punten over te leveren, 't
 gene omtrent gereed was. Midlerwyl, handel-
 den de Heeren Politiken, in 't byzonder, met
 de Remonstranten. Doch zonder vrugt. De Re-
 monstranten booden aan, op de vraagen, Laatste-
aanbie-
ding der
Remon-
stranten,
 „ hun, door den President, over de vyf pun-
 „ ten, voorgesteld; of nog voor te stellen; te
 „ zullen antwoorden: en hun antwoord, te ge-
 „ lyk met hunne verklaaring over ieder punt,
 „ schriftelyk, te zullen overleveren; mids men
 „ hun toeliete, zulks, op zulk eene wyze; te
 „ doen, als zy, den negenentwintigsten van
 „ Wintermaand, begeerd hadden." Maar men Eisch der
Sinode,
 „ vorderde, dat zy, op de vraagen, by monde,
 „ of geschrifte, naar gelegenheid van zaaken,
 „ antwoorden zouden;" zonder dat men rept
 van de wyze, te vooren, door hen voorgeslaa-
 gen. En hierin konden de Remonstranten niet
 bewilligen (n). Men ontboodt hun, den veer-
 tienden van Louwmaand, in de zevenenvyftig-
 ste zitting der Sinode. Zy bemerkten ras, dat
 de uitheemsehen, oordeelende, dat zy te styf
 stonden op de wyze der handeling, hun nu te-
 gen gevallen waren. Zy gaven de redenen van
 hun voorig besluit, in geschrifte, over: ook
 hunne Verklaaring over het eerste der vyf Ar-
 tikelen, met aanbieding van, op gelyken voet,
 te

(n) Synod. Hand. *Seff.* LIV. LV. bl. 258, 266. *Histor. Verh.* f. 132-139.

1619. te willen voortgaan, tot de overigen. De President vraagde hun, of zy nog bleeven, by 't gene zy, in dit Gefchrift, ter nedergefteld hadden. Zy verklaarden, van ja. Toen deedt hy 't hen allen ondertekenen: waarna hy hen, met eene fcherpe Rede, uit de Synode zettede, welk lot zy, zeide hy, hunner eigene ftyszinnigheid hadden te wyten. Ook verzuimde hy niet, hun, met de Kerkelyke straffen, te bedreigen, fluitende, eindelyk, met deeze woorden, *Ik geef u dan, uit den naam der Heeren Gemagtigen en der Synode, uw afscheid. Men outflaat u. Gaat beenen.* Zy deeden 't, terftond: doch kreegen, in 't uitgaan, bevel van de Politiken, welk hun, ook te vooren, reeds meer dan eens, gegeven was, om, zonder nader' laft, niet uit Dordrecht te vertrekken (o).

De Remon-
stranten
worden
uit de
Synode
gezet.

't Gefchil, by welks gelegenheid, de Remon-
stranten uit de Synode gezet werden, fcheen, in den eerften opflag, van klein gewigt. 't Betrof alleen de wyze, waarop zy hunne Leer verdedigen, en de Leer hunner partyen wederleggen zouden mogen. De Synode wilde hun, omtrent deeze wyze, de wet ftellen. Zy be-
geerden zig, daarin, naar hun welgevallen, te gedraagen. Doch als men aanmerkt, dat alle de Leden der Synode geen eenerlei begrip hadden, omtrent het Leerftuk der Goddelyke Voorschikking, en dat de Leer der Verweringe, in 't byzonder, waarvan de Remonstranten, uitvoerig, wilden handelen, aan merkelyke zwaarigheden onderhevig was, kan men ligtelyk begrypen, waarom de Synode den Remon-

(o) Synod. Hand. *Seff.* LVII. bl. 288 ens. Hiftor. Vch. f. 140, 141, 142, 143.

monstranten de wyze van verdedigen en wederleggen wilde voorschryven, en waarom zy die aan zig zelven houden wilden. De Remonstranten meenden, hun voordeel te zullen kunnen doen met de verschillende begrippen der Leden van de Synode; wanneer men hun toeliet, breedspreekig, te handelen van de Verweringe. Maar de Synode vondt niet geraaden, hun zo veel voordeels te gunnen.

Na dat zy uit de Synode gelooten waren, liet men hun aanzeggen, dat zy hunne Verklaring, over de vier overige punten, in gestellen en der Synode overleveren konden. Zy deden dit, zo uitvoerig, dat men veele zittingen doorbragt, met hunne schriften te lezen en te overweegen, by welke nu en dan, hevige geschillen ontstonden, tuschen eenige Leden der Synode (p). De algemeene Staaten, sedert, de handelingen der Synode, tot hiertoe gehouden, hebbende goedgekeurd, deedt haar egter, door den Sekretaris Heinsius, vermaanen, dat zy zig zou haasten (q). Men tradt dan, tot het onderzoek en de wederlegging der vyf Remonstrantsche punten; zonder egter alles te leezen, wat de Remonstranten, ter hunner verdediging, hadden ingeleverd. De Politiken en veele Leden der Synode klaagden zeer, over de langheid hunner schriften. Sommigen zeiden, dat de Synode wel twaalf jaaren zitten mogt, zo menze allen zou moeten onderzoeken (r).

Doch terwyl men, met dit werk, in de Si-
XIX.
no. Vergade-
ring der

(p) HALE'S Brieven. bl. 170. BALCANQUAL'S Brieven, bl. 225, 243.

(q) BRANDT III. Deel, bl. 401, 403.

(r) BRANDT III. Deel, bl. 441.

1619. **Remon-** node, bezig was, en de Remonstranten, eerst-
stranten daags, de veroordeeling hunner Leere te ge-
te Rot- moet zagen, vergaderden, te Rotterdam; op
terdam. den vyfden van Lentemaand; tien Remon-
 strantsche Predikanten en eenige Ouderlingen
 en Diakenen, om orde te stellen, op hunne zaa-
 ken. In deeze byeenkomst, by veelen eene *Tegen-Sinode* genaamd, besloot men, het houden
 van afgezonderde Godsdienstige oefeningen,
 die, hier en daar, reeds aangevangen; doch ge-
 stoord en verboden waren (s), ernstelyk, door
 te zetten, onaan gezien de Plakaaten, daarte-
 gen gemaakt of nog te maaken. Voorts wer-
 den, hier, op't behaagen der andere Predikan-
 ten, Kerken en Kerkendienaren van het Re-
 monstrantsch gevoelen, eenige regels ontwor-
 pen, waarnaar men zig, in 't byeenhouden,
 leeren en bestieren der Gemeenten, zou hebben
 te gedraagen. Onder anderen, besloot men een
 Vertoog te doen aan de algemeene Staaten en
 aan den Prins van Oranje, waarin men den
 onwettigen handel, dus sprak men, der Synode
 van Dordrecht voorhadt aan te wyzen (t).
 Doch de gedaagde Remonstranten, te Dor-
 drecht, een afschrift bekomen hebbende van
 't gehandelde te Rotterdam, oordeelden zulk
 een vertoog, voor deezen tyd, ongeraaden (u).
 De Rotterdamsche Byeenkomst, kort hierna,
 rugtbaar geworden, werdt zeer kwalyk geno-
 men door de Overheid, en voor oproerig ver-
 klaard.

De oor-
 deelen

In de Synode, kwam men nu, eindelyk, tot
 het

(s) BRANDT II. *Deel*, bl. 941, 947.

(t) UYTENBOG. bl. 1152, 1159.

(u) BRANDT III. *Deel*, bl. 490.

het leezen der oordeelen over de vyf punten. ^{1619.}
 De Engelschen begeerden, dat dit, openlyk, ^{over de}
 geschieden zou. Doch de President Bogerman, ^{vyf pun-}
 niet dienstig vindende, dat elk de verschillen- ^{ten wor-}
 de gedagten der Leden hoorde, drong door, ^{den, in de}
 dat men 't, met geslooten' deuren, deedt (v). ^{Sinode,}
 Men bevondt toen, dat alle de uitheemschen ^{gelezen.}
 en verscheiden' inlandschen, met Gomarus,
 die, na zyn vertrek van Leiden, Professor te
 Groningen geworden, en, van daar, naar de
 Sinode gezonden was; verschilden, over het
 onderwerp der Goddelyke Voorschikking:
 waarvoor hy den mensch nam, eer dezelve ge-
 vallen was, en de anderen den zelfden mensch,
 na zynen val (w). Met dit leezen, werden ee-
 nige zittingen gesleeten (x). Daarna, ging men
 over, tot het stellen der Sinodaale *Kanons*, of
 Wetten, waartoe eenige Gemagtigden be-
 noemd werden; tegen 't gevoelen van Boger-
 man, die dit werk gaarne alleen gedaan, en
 het, daarna, den Leden voorgelegd zou heb-
 ben; om 'er hun *placet* of *non placet*, goed- of
 afkeuring, met een enkel woord, op te hooren
 (y). Drie weeken werden 'er gesleeten, met
 het opstellen der *Kanons*, die, daarna, in drie
 verscheiden' zittingen, in Grasmaand, gelezen
 werden (z). Zy behelsden, voor eerst, de vast-
 stelling der Leere, die voor regtzinnig gehou-
 den werdt: en, ten anderen, de verwerping
 van 't genemen als dooling aanmerkte. Toen
 las

(v) BALCANQUALS Brieu. bl. 262 enz.

(w) BALCANQUALS Brieu. bl. 272.

(x) Sinod. Hand. Seff. CII--CXXV. bl. 326-332.

(y) A&Z Synod. Deput. Helvet. MSS. BALCANQUALS Brieu,
bl. 309. en Aant. bl. 323.

(z) Zie Groot-Plakamb. I. Deel, kol. 135.

1619. las men ook een ontwerp van afkeuring eeniger harde spreekwyzen. Alles werdt met genoegzaame eenstemmigheid goedgevonden, en onderschreeven (a). Voorts, kwam men tot het leezen van een Sinodaal vonnis tegen de Perfoonen der Remonstranten: waaraan de meeste uitheemschen, en alle de inlandschen hun zegel hingen. Doch de Politiken verklaarden, dat zy hunne toestemming, op dit vonnis, niet geeven konden; maar dat men 't, van de algemeene Staaten, afwagten moest. Ook werdt het vonnis, alleenlyk, door de twee Scriben of Schryvers, Damman en Festus, ondertekend, en door Heinsius, tot getuigenis van 't gene 'er geschied was (b). Doch, na 't eindigen der Synode, werdt het, door de algemeene Staaten volkomenlyk goedgekeurd en bekragtigd (c). Voorts, werden de Belydenis en Catechismus gelezen en goedgekeurd (d). Ook tradt men, tot het afdoen van eenige byzondere zaaken, die voor de Synode gebragt waren. Makkovius, Profeffor te Franiker, beschuldigd, dat hy God tot eene oorzaak der zonde stelde, werdt van Ketterye zuiver geschouwen (e): de Leer van Vorstius, daarentegen, als onregtzinnig, veroordeeld, en hy onwaardig verklaard, om het ampt van Doktor en Profeffor der Godgeleerdheid, in de Hervormde Kerke, te bekleeden; welk vonnis, daarna, door de algemeene Staaten, bevestigd werdt (f). Ondertuffchen, hadt de

Ook de Kanons der Leer, het Vonnis tegen de Remonstranten, enz.

Makkovius vrygesproken. Vorstius veroordeeld.

(a) BALCANQUALS Aant. bl. 326.

(b) Zie Groot-Plakaarb. I. Deel, kol. 164.

(c) Groot-Plakaarb. I. Deel, kol. 167.

(d) BALCANQUALS Aant. bl. 330 enz.

(e) Acta Synod. Deput. Helvet. MSS. BALCANQUALS Aant. bl. 350 enz. 367 enz.

(f) Synod. Hand. Sess. CLII. bl. 416.

de Synode befloten, de Leeraars der Hervormde Kerken te vermaanen, dat zy zig onthielden van spreekwyzen, die de paalen van den regten zin der Schriftuure te buiten gingen, en dertelen verftanden regtvaardige oorzaak gaven, om de waare Leer te lafteren. Ook gefchiedde dit, federt (g). En hieldt men, hiermede, voldaan te hebben aan de begeerte van eenige uitheemfchen, die fterk gedrongen hadden op de veroordeeling van eenige spreekwyzen, eertyds gebruikt, door Leeraars, die voor regtzinnig gehouden werden (h). Al het gemelde was afgehandeld, in honderdtweënvyfzig zittingen. Nu fchoot het ftuk der Kerkenordering nog over, welk men niet geraaden vondt, te verhandelen, in de tegenwoordigheid der uitheemfchen; waarom men befloot, deezen hun affcheid te geeven: 't welk zeer plegtiglyk gefchiedde. Vooraf, tradt de Synode, in orde, op den negenden van Bloei maand, uit de Doele, haare gewoonlyke Vergaderplaats, naar de groote Kerke, daar Bogerman eerft een gebed, toen eene aanspraak deedt aan 't volk, dat, in groote menigte, van alle kanten, was famengevloeid. De Sinodaale Kanons over de vyf punten en het vonnis van afzetting over de Remonstrantsche Hoogleeraar en Predikanten werden, vervolgens, door de Scriben, Damman en Festus, openlyk, gelezen: ook het getuigenis der Politiken, waarby zy, alleenlyk, verklaarden, dat de Kanons befloten waren, en het vonnis gesteld, in de Synode. Toen deedt

1619.

De uitheemfchen vertrekken uit de Synode.

(g) Zie Groot Plakaath. I. Deel, kol. 163.

(h) Synod. Hand. Sess. CXXXII. bl. 333. BALGANQ. Aanteek. bl. 334.

1619.

deed Bogerman de dankzegging, en de Vergadering scheidde. Doch de Leden der Sinode kwamen, na den middag, in hunne gewoone Vergaderplaats, byeen, daar de honderdvierenvyftigste zitting gehouden werd. Hier deed de Raadsheer Martinus Gregorius, President der Politiken, na het gewoonlyk gebed, eerst eene korte dankzegging aan Gode, en eene bede, om verderen bystand, tot behoudenis der waarheid en herstelling der vrede. Daarna, keerde hy zig tot de uitheemschen, dezelve dankende, voor de hulpe, nu zes maanden lang, der Sinode bewezen. De President Bogerman nam toen het woord, en deed nog uitgebreider dankzegging aan de uitheemschen, welken hy, vervolgens, hun afscheid gaf, en behouden reize wenschte. De uitheemschen namen toen ook, na elkanderen, hun afscheid van de Sinode. Bogerman besloot alles, met een gebed en dankzegging aan Gode. Hierna, stonden de Politiken eerst op, groetende alle de uitheemschen in rang, met het geeven van de regterhand. De President, Assessoren, Scriben en alle de inlandschen volgden dit voorbeeld. Eindelyk, ging men ter maalyd, onder 't houden van welke, de ooren gestreeld werden, met een bevallig muzyk van stemmen en snaarspel. Des anderendaags, werden de uitheemschen, van wege de algemeene Staaten, beschoonken ieder met eenen gouden penning, ter waarde van honderdenvyftig guldens, hangende aan eenen keten van vyftig (i).

De

(i) Synod. Hand. *Seff.* CLIII. CLIV. bl. 418-427. Hist. Verh. f. 212-215.

De inlandfchen hielden, na 't vertrek der 1619. uitheemschen, nog zesentwintig zittingen, De Si- voornaamlyk over 't stuk der Kerkenordenin- ge, en over eenige byzondere zaaken (*k*). Zy ontwierpen eene nieuwe Kerkenordering, op den voet van die des jaars 1586. Doch ze werd niet goedgekeurd, by de byzondere Staaten (*l*). De laatste zitting, zynde de honderdentagtigste, werd, den negenentwintigsten van Bloei- maand, gehouden. Men tradt toen, in orde, naar de groote Kerk, alwaar Lydius, wederom, de preeke deedt. De Wethouderfchap van Dordrecht, uit de Kerk, naar 't Raadhuis gegaan zynde, werd, hier, door Bogerman en de Assessoren, bedankt voor de gunst en beleefdheid aan de Sinode, in haare Stad, beweezen. De Sinode, daarna, in haare gewoone Vergader- plaats, zynde wedergekeerd, werd bedankt, door de Gemagtigden der algemeene Staaten, die, op hunne beurt, door den President Bogerman, bedankt werden. Ook bedankte deeze de gantsche Sinode; waarna hy de byeen- komst met een gebed en dankzegging aan Godde besloot. Men scheidde, met het toefteeken van de regterhand der broederschap, en met betuigingen van onderlinge eendragt en liefde, van elkanderen (*m*). En dit was 't besluit deezer vermaarde Sinode: de kosten van welke, door sommigen, op een millioen guldens, door anderen, nog hooger berekend zyn (*n*). Vier

(*k*) Vide Post A&a Synod. Nation. in 's Groot-Plakaatb. III. Deel, bl. 416.

(*l*) Zie BOR Auth. Strukk. III. Deel, bl. 11 enz. en Groot-Plakaatb. III. Deel, bl. 464.

(*m*) Historisch Verhaal, f. 218.

(*n*) Zie Post A&a Sess. CLXXX. in 's Groot-Plakaatb. III. Deel, bl. 440. en BRANDT III. Deel, bl. 661.

1619.

Vier dagen na dat men den uitheemschen hun affcheid gegeven hadt, welker sommigen, terstond, naar den Haage reisden, om, zoze zeiden, iet vreemds te zien (o), geraakte de Advokaat Oldenbarneveld aan zyn deerlyk einde. Doch eer wy dit verhaalen, moeten wy den draad van 't verhaal der Regtspleeginge over hem en de andere gevangenen, wederom aanhegten, daar wy dien afgebroken hebben.

XX. Op het einde des voorleeden jaars, maakten de Fiskaalen, met naame Pieter van Leeuwen, hun werk van het hooren en ondervraagen van verscheiden' Perfoonen, die gemengd waren geweest in 't gene omtrent het stuk der Waardgelders, te Utrecht, was voorgevallen. Zuilestein, Nyenrode, van Berk, Koningsvry, de Goyer, Grovestein, van Eck, Hoeflaken, en anderen werden, in Wintermaand, onder beëdigde belofte van 't gene men hun voorstellen zou geheim te zullen houden, op verscheiden' vraagstukken, gehoord, en wy hebben, in 't voorgaande Boek, reeds gebruik gemaakt van 't gene zy, omtrent het gebeurde, te Utrecht, en in den Haage met de Utrechtsche Gemagtigden, beleeden. Van 't gene, waarop iet van belang kon te zeggen vallen, gaven zy Ledenberg de meeste schuld. Ook ontkenden de meesten niet, en sommigen bevestigden, rondelyk, dat hy, over de voornaamste zaaken, met den Advokaat, plagt te raadpleegen (p). Doch van iet, dat naar handel met den vyand zweemde, beleedt niemant een woord, ten zynen

(o) Historisch Verhaal, f. 216.

(p) Interrog. van Suylesteyn Art. V. van Conincvry Art. V. van van Eck. Art. IX. MSS.

nen laste, uitgenomen Berk, van wiens getuigenis wy, hierna, zullen spreken. Uit deeze verscheiden' verklarings, ondervraagde men, daarna, de gevangenen, in den Haage. Hogerbeets werdt, voor de vierde reize, gehoord, op den vyf- zes- en zevenentwintigsten van Louwmaand, over het gebeurde in den Haage, ten huize van Trefel; waaromtrent hy zig gedroeg aan de belydenis van de Groot; welke hy begeerde, dat, in regte, ook voor de zyne genomen werdt. Voorts, onderzocht men hem, over het gene, in Slagtmaand des jaars 1617, op de tyding, dat de Prins, veelligt, te Leiden stondt te komen, in deeze Stad, gehandeld ware, en wat men, aan de Steden Haarlem, Gouda en Woerden, geschreeven hadt (q). Doch ik vind niet, wat hierop geantwoord werdt. De twee andere gevangenen werden niet gehoord, voor het aanstellen der Regteren; waarop, in deeze maand, ernstelyk, geraadpleegd werdt. Doch eer 't hiertoe kwame, vielen 'er nog eenige zaaken voor, die ons hier te melden staan.

De Koningen van Frankryk en van Groot-Britanje, die verschillende inzigten hadden op 't stuk der gevangenen, deden ook hunne gezanten, op verschillende wyzen, werken, omtrent dezelve. Dudlei Karleton deedt, op den twaalfden van Louwmaand, een voorstel ter algemeene Staatsvergaderinge, waarin hy kwalik sprak van de Groot; doch niets tot zyn nadeel wist te noemen, dan dat hy de vryheid der zeevaart en visscherye gedreeven hadt, waardoor zyne Majesteit van Groot-Britanje,

1619.

Hogerbeets
wordt
wederom
gehoord.De Ge-
zanten
van
Frankryk
en Engeland
werken voor
en tegen
de ge-
vangenen.

de

(q) R. HOGEBEETS Gedenkschr. by BRANDT Rechtspl. bl. 47.

1619. *de grootste Eiland-Vorst, die 'er was, zig gehoondrekende* (r). De Fransche Gezanten deden, daarentegen, op den drieëntwintigsten, een Voorstel, waarin, zy den Staaten, tot het stellen van onzydige Regters, en tot voorzigtigheid en gemaatigheid vermaanden (s).

Maar terwyl men op 't stellen der Regteren raadpleegde, vondt de Prins dienstig, het **XXI.** Het Lid der Rid- derfchap wordt met twee Heeren vermeer- derd. raadpleegde, vondt de Prins dienstig, het Lid der Ridderfchap, welk, reeds in Wyn- maand laatstleeden, met vyf Hollandsche E- delen, vermeerderd was, met nog twee Hee- ren te vermeerderen; die, beide buitengeboo- renen zynde, eenigen tyd geleeden, *genaturali- seerd* waren. Deezen waren Daniel de Hartaing, eigenaar, door koop, der Heerlykheid van Heemskerk, welke hy, met bewilliging der Staaten van Holland, in den jaare 1612, naar zeker heerlyk goed in Henegouwen, hem toe- behoord hebbende, *Marquette* vernoemd hadt (t); en François van Aarsens, Héere van Som- melsdyk (u). Zy hadden reeds verzogt, in 't Lid der Ridderfchap, te mogen beschreeven worden, en de Prins, de Edelen, op den zeven- tienden van Louwmaand, by zig ontbooden hebbende, ondersteunde hun verzoek. Men verwierf tyd van beraad, tot 's anderendaags. De Vergadering bestondt toen uit veertien E- delen. Zeven verstonden, dat men *Marquette* beschryven; zeven anderen, dat men 't nalaa- ten

Omfan- dig ver- haal der bände-

(r) Zie BRANDT Rechtspl. bl. 43. GROTIUS Verantw. Cap. XIX. bl. 214.

(s) Zie de Propof. in 't Leven van Oldenbarneveld, bl. 273.

(t) Vide A. MATTHÆI Fund. Sacr. Ædium. Fund. XIII. in Anal. Tom. III. p. 498.

(u) Resol. Holl. 19 Oetob. 1612. bl. 308. GROTIUS Verantw. Cap. IX. bl. 103, 104.

FRANÇOIS VAN AARSENS,
Heer van Sommelsdyk,
Ambassadeur aan't Hof van Frankryk enz.

A. Schenkman del. naar 't Oryg. van. Aarsens

J. Houbraken fecit

THE UNIVERSITY
PSYCHOLOGY LIBRARY
MICHIGAN, LINDA AND
TALDEN FOUNDATIONS.

ten zou. 't Verzoek van Sommelsdyk werd, 1619. door agt, afgeslaagen; door zes, toegestaan. ling hier.
 Men gaf 'er den Prinse kennis van, door *Andries de With*, Pensionaris van Dordrecht, wiens eigen *Verbaal* wy, hier, volgen. Zyne Doorluggigheid antwoordde „ dat de gevoelens der „ Heeren Edelen, in de Vergadering van Hol- „ land, eenen tyd lang, uitgeloopen waren op „ verandering van Godsdienst, en om hem ten „ Lande uit te dryven; dat zy, eerst, hunne „ stem hadden gegeven tot de Resolutie van „ den vierden van Oogstmaand des jaars 1617, „ daarna, tot den last, den Gemagtigden naar „ Utrecht medegegeven. Dat hy, hierin, moest „ voorzien; en schoon hy, by eene Acte der „ Staaten van Holland, gemagtigd was, om „ nog eenige verandering te doen, daar hy „ zulks zou goedvinden; dat hy't, nogtans, niet „ gaarne, in de Vergadering der Edelen, doen „ zou." De Heeren, die hier by waren, zig ge-
 raakt voelende, verschoonden zig, ten besten, en keerden toen naar de Vergadering te rug. Men deedt, op nieuws, omvraage. De Heer van Brederode verklaarde, schriftelyk, van meening te zyn, dat men den Prinse volkomen genoeg geeven moest, en Marquette en Sommelsdyk beide beschryven. De Heeren van Asperen, Noordwyk, Benthuizen, Wezenburg, Duivenvoorde en Wimmenum voegden zig met hem. Doch de Heeren van Mathenes, Obdam, Schagen, Warmond, Zwieter, Raaphorst en Kroonenburg hielden, zulks te stryden met hunnen eed, en met 's Lands en hunne Privilegien; waarom zy't niet konden goedvinden. De stemmen bleeven dus steeken. De
 With

1619.

With deedt 'er verslag van aan den Prinse, en gaf hem, genoegzaam, te verstaan, welke E-delen voor het beschryven der twee Heeren gestemd hadden. De Prins verklaarde, hierop, „ dat hy noodig vondt, de stemmen der Ede-
 „ len, in de Vergadering van Holland, vast
 „ en goed te stellen; dat zulks geschieden
 „ moest, door vermeerdering van hun getal, of
 „ door uitzetting van eenigen: vraagende, wy-
 „ ders, welk van deeze twee middelen de With
 „ zou raaden te gebruiken?” Doch deeze be-
 riep zig op zyne kleine bekwaamheid om in
 een stuk van zulk een gewigt te raaden: den
 Prinse, midlerwyl, voorhoudende, welke rede-
 nen sommige Edelen, tegen het beschryven
 van Marquette en Sommelsdyk, hadden inge-
 bragt, met naame tegen den laatsten; ook dat
 'er eenige Steden niet toe scheenen te neigen.
*Welke Steden, vraagde de Prins? ik weet dat veele
 Steden zulks goedvinden.* Doch de With noemde
 hem geene Steden. Voorts, begeerde zyne
 Doorlugtigheid, dat de With de Edelen, die
 zwaarigheid maakten, om de twee Heeren te
 beschryven, nog eens spreken zou. Doch hy
 trof niemant aan dan Mathenes en Obdam; al-
 zo de anderen, Prins Henrik, dien dag, ont-
 haald hebbende, beschonken, of niet by huis
 waren. De twee gemelde Heeren verklaarden,
 „ dat zy getrouwe dienaars waren van het Land
 „ en van zyne Doorlugtigheid, voor wien zy
 „ goed en bloed veil hadden: doch zy konden
 „ hun geweeten en eed geen geweld aandoen.
 „ Zy hielden Marquette en Sommelsdyk voor
 „ eerlyke, vroomme Heeren, die veel aan't Land
 „ verdiend hadden; doch konden, in hun ver-
 „ zoek,

„ zoek, als srydig met 's Lands geregtigheid, 1619.
 „ niet bewilligen." Zy voegden 'er by, dat zy
 ook geene Vergadering op dit stuk beleggen
 konden; gelyk de With hun, uit 's Prinsen
 naam, verzogt hadt. De Prins moest zelf hier-
 toe komen, en deedt de Edelen, tegen 's ande-
 rendaags, zynde den negentienden van Louw-
 maand, in de Kamer der Staaten, byeen ko-
 men. Van daar, ontboodt hy hen by zig, en
 hieldt hun, in tegenwoordigheid van Graave
 Willem, voor „ hoe hy, tot rust en dienst des
 „ Lands, de Magistraaten, in eenige Steden,
 „ veranderd hebbende, diergelyke verande-
 „ ring, onder de Edelen, ook wel noodig
 „ hieldt; doch, om minder misnoegen te gee-
 „ ven, gedagt hadt, zulks te konnen voorko-
 „ men, door het versterken van hunne Ver-
 „ gadering, met de Heeren van Marquette
 „ en Sommelsdyk: waarom hy verzogt en be-
 „ geerde, dat zy deeze Heeren aanneemen
 „ zouden, onder schriftelyke verklaring, dat
 „ hun zulks, voor het toekomende, niet tot
 „ nadeel zou strekken: ook, datze 'er, terstond,
 „ op beslooten, terwyl hy in zyne Kamer gaan
 „ zou." Men deedt dan, wederom, omvraag.
 De With nam de stemmen op, die ik, in zyn
 Verbaal, genoegzaam woordelyk, op deeze wy-
 ze, vinde aangetekend. *Brederode* stemde „ on-
 „ der Acte van non prejuditie en zonder conse-
 „ quentie, beide de Heeren te admitteeren, tot
 „ contentement van zyne Excellentie:" *Mat-
 theus* „ dat hy 't niet kon goedvinden; en, zo
 „ hy overstemd werdt, protesteerde van 't ge-
 „ ne aldaar geschiedde: anders te willen bly-
 „ ven en zyn een trouw Vassal van 't Land en
 „ Die-

1619.

„ Dienaar van zyne Excellentie." *Obdam* verklaarde „ zyn goed en bloed te zyn tot dienst „ van zyne Excellentie; maar dat hy niet kon „ doen, tegen zynen eed en conscientie." *Duivenvoorde* „ dat den Heeren bekend waren de „ redenen, by zyne Excellentie geallegeerd, „ en dat hy zig conformeerde, met het avis „ van den Heere van Brederode:" *Wezenburg*, „ dewyl zyne Excellentie het zo ernstig be- „ geerde, dat hy den Heer van Marquette zou „ admitteeren; maar alzo hem niet bleek van „ de qualiteit des Heeren van Sommelsdyk, „ verhoopte hy, dat zyne Excellentie zou goed- „ vinden, dat hy dien niet kon admitteeren: „ ook om te ontgaan de offensie van de Ma- „ jesteit van Frankryk, die gemiscontenteerd „ was, tegen den Heere van Sommelsdyk „ voornoemd." *Noordwyk* „ dat hy de twee „ Heeren zou admitteeren; dewyl het zyne „ Excellentie zo ernstig begeerde, onder Ac- „ te de non prejuditie." *Asperen* „ conformeer- „ de zig met het avis van den Heere van Bre- „ derode." *Benthuizen* zeide „ dat hy in con- „ sideratie hadt gehad het verzoek van zyne „ Excellentie, en dat hy beide de Heeren zou „ admitteeren, onder Acte van non prejudi- „ tie." *Schagen* verklaarde „ dat, als het we- „ zen moest, hy het dan zou aanzien." *War- „ mond* „ dat hy als nog niet kon verstaan, zulks „ in de magt van hun Edelen te zyn, en zig te „ conformeeren met het avis van den Heer „ van Obdam. *Zwieten* conformeerde zig met „ het avis van den Heer van Brederode, de- „ wyl der Prinzen begeerten commandemen- „ ten waren." *Wimmenum* verklaarde „ dat „ hy

„ hy oorbaar en dienftig voor het Land be- 1619.
 „ vondt te zyn, dat de twee Heeren werden
 „ geadmitteerd, en zig te conformeeeren met
 „ het avis van den Heer van Brederode.”
Raaphorst meende „ dat 'er Hollandfche Ede-
 „ len genoeg in 't Land waren, om te mogen
 „ befchryven, en dat men geene vreemdelin-
 „ gen behoorde te admitteeren.” *Kroonenburg*
 verklaarde, ten laafte „ dat hy 'er niet te-
 „ gen kon zyn, als zyne Excellentie zulks be-
 „ liefde: en, gedrongen zynde, om zig duide-
 „ lyker te verklaaren, heeft hy de admiffie,
 „ hoewel ongaarne, toegestaan.” Alle deeze
 ftemmen werden, daarna, den Prinfe voorge-
 lezen, en, by de meerderheid derzelve, be-
 flooten, dat de Heeren van Marquette en Som-
 melsdyk, onder de Ridderfchap en Edelen,
 zouden worden toegelaaten, ter begeerte van
 den Prinfe, en onder uitdrukkelyke verklaa-
 ring van niet in gevolge te zullen getrokken
 worden (v): De twee Heeren werden, hierop,
 in 't Lid der Edelen befchreeven. De fchrifte-
 lyke Verklaaring, of *Afte van non prejuditie* luid-
 de, van woord tot woord, als volgt:

Alzo, volgens de oude Privilegien, Regten, Vry- Afte van
heden en loffelyke observantien deezer Landen, nie- non pre-
mant toe en komt, noch en competeert het recht, om juditie,
onder de Ridderfchap en Edelen van Holland en West- het toe-
wriesland befchreeven te worden, dan alleen de gee- laaten
nen, die gebooren Hollanders zyn, van oude adelyke der twee
en Ridderlyke Hollandfche ftemmen, bezittende heer- in het
lyke of adelyke Stamgoederen in den zelven Lande, Lid der
al-Ridder- fchap.

(v) Verhaal gehouden by ANDRIES DE WIT, Raadpenf. van
 Dordrecht. MS.

1619. *alles, na oude costumen en berkomen; en midsdien wel en te regt gesustineert is, dat Jonker Daniel de Hertaing, Heer van Marquette, Lieut. Gener. van de Cavallerie en Ritmeester, zynde een Edelman uit Henegouwen, buiten Holland gebooren, en Heer François Aerssens, Heer van Sommersdyk, eertyds Ambassadeur der Hoog-moog. Heeren Staaten Generaal by de Majesteit van Vrankryk, mede buiten Holland gebooren zynde, tot den voorn. staat, by hen lieden, verzogt, niet geadmitteerd kunnen worden, zonder de bovenge-noemde observantien te buiten te gaan. Nogtans, aanmerkende de ernstige begeerte van Zyne doorlug-tige Excellentie, den Prinse van Oranje, zeer in-stantelyk begeerende, dat men de voorn. Heeren van Marquette en van Sommersdyk mede onder de Rid-derschap en Edelen zoude willen beschryven, ende de Capaciteit van der beide voorn. Heeren Persoo-nen, met vaste toezegginge, 't zelve niet getrokken te zullen worden in eenige consequentie; zo is 't, dat wy, Riddereschappen en Edelen van den Lande voornoemd, nodig geagt hebben van dies Aste ge-maakt te worden van Non prejuditie; by welke wy mede malkanderen, by adelyke trouwe, eer en vroom-igheid, beloofd hebben en belooven, by deezen, voor ons, onze erven en nakomelingen, de voorn. oude Privilegiën, Regten, Vryheden en loffelyke obser-vantien, in alle toekomstige tyden, voortaan, stric-telyk, te observeeren en doen observeeren, zonder de-zelven meer te laten infringeeren, directelyk of in-directelyk: welken volgende, wy ook hebben goedge-toosdun-vonden, te verzoeken zyn hooggemelde Vorstelyke Doorlugtigheid, de voornoemde Aste mede gelieve te confirmeeren en tekenen, op dat zulks de Posteri-se van 't teit en alle anderen dienen moge * ad perpetuam rei*

* ter al-toosdun-rende ge-dagtenis-se van 't gebeurde.

rei gestæ memoriam. *In kennisse, deezen onder- 1619.*
tekend, op den 21 January 1619.

Den volgendendag, verscheenen de twee **XXII.**
 Heeren, in de Vergadering van Holland. Raad-
 Men was, hier, toen bezig, met raadpleegen ^{pleegin-}
 op het stuk der gevangenen, en het stellen van ^{gen op}
 Regteren over dezelve. De Leden begreepen, ^{het aan-}
 eenpaariglyk, dat men de zaak voor de Ver- ^{stellen}
 gadering der Staaten behoorde te brengen, of, ^{van Reg-}
 ten minste, zorg te draagen, dat de meeste ^{teren.}
 Regters, door Holland, gesteld werden. Doch
 de Hollandsche Gemagtigden tot het onder-
 zoek der gevangenen vertoonden den Staaten,
 dat de zaak den anderen Gewesten zo wel als
 Holland betrof; waarom zy oordeelden, dat
 men de regtspraak den algemeenen Staaten be-
 hoorde te laten, zorgdraagende, nogtans, om
 zo veele Hollandsche Regters te stellen, dat het
 regt van Holland bewaard bleeve. Hiertoe
 neigden toen ook de meeste Leden. Doch Lei-
 den, Rotterdam en Schiedam verklaarden zig,
 op het afstaan der regtspraak, niet volkomen
 gelast. 't Is aanmerkelyk, dat de Heeren van ^{Veenhul-}
 Veenhuizen en van Sommelsdyk uit de Ver- ^{zen en}
 gadering vertrokken, toen men, op den twee- ^{Som-}
 entwintigsten, over 't stuk der gevangenen, ^{melsdyk}
 begon te raadpleegen (w). De eerste bestondt ^{vertrek-}
 den Advokaat te na. Wegens den tweeden, ^{ken uit}
 hadden de Huisvrouw en Kinderen des Adv- ^{de Ver-}
 kaats den Staaten van Holland vertoond, of ^{gadering.}
 deden 't, kort hierna, dat hy den Advokaat
 „ en die van zynen huize, eenige jaaren her-
 „ waards, een vyandlyk hert toegedraagen, en
 „ zulks,

(w) Resol. Holl. 22, 23, 25, 27 Jan. 1619. bl. 5, 6, 9, 11.

1619. „ zulks, nog onlangs, met gedrukte boekjes,
 „ bekend gemaakt hadt; waarom zy begeer-
 „ den, dat hy, nevens Muis en Pauw, die zy
 „ voor beschuldigders en partyen des Advo-
 „ kaats hielden, zig zelven kenden en uit de
 „ Vergadering bleeven, terwyl de zaak des Ad-
 „ vokaats overwoogen werdt.” De Staaten
 stelden 't, hierop, ter bescheidenheid van den
 Heere van Sommelsdyk, of hy blyven of ver-
 trekken wilde. Maar Muis en Pauw werden,
 meendenze, ten onregte, verdagt gehouden (x).
 Wegens 't stellen van Regteren, werdt, einde-
 lyk, op 't einde van Louwmaand, beslooten,
 dat zy, in 't geheel, vierentwintig zouden
 zyn, twaalf uit Holland, en twee uit ieder
 der zes andere Gewesten (y). Doch Holland
 deedt, ter algemeene Staatsvergaderinge, ver-
 klaaren „ dat men haar, slegts voor deeze
 „ reize, regtspraak over de gevangenen af-
 „ stondt, zullende zulks niet in gevolg mogen
 „ getrokken worden (z).” 't Liep, ondertus-
 schen, nog aan tot diep in Sprokkelmaand, eer
 men de Regters stelde, en van Last- en Berigt-
 schrift voorzage. Men verkoos, tot deeze merk-
 waardige bediening, uit Gelderland, *Henrik*
van Effen, Raad in den Hove aldaar, en *Niko-*
laas de Voogd, Burgemeester van Arnhem; uit
 Holland, *Nikolaas Kromhout*, eersten voorzit-
 tenden Raad in den Hove, *Adriaan Junius*, *Pie-*
ter Kouwenhoven van Belois (5) en *Henrik Rosa*,
 Raa-

Naamen
 der vier-
 entwin-
 tig Reg-
 teren.

(x) Zie BRANDT Rechtspl. bl. 41.

(y) Resol. Holl. 30, 31 *Januar.* 1619. bl. 13, 15.

(z) GROTIUS Verantw. Cap. XV. bl. 150.

(5) De Raadsheer Kouwenhoven, de Groot in den
 graad van Agter-Zusters-Kinderen bestaande, verzogt ver-
 schoofde

Raaden in den zelfden Hove, *Adriaan van Zwieten*, Heer van Zwieten, Baljuw en Dykgraaf van Rynland, *Hugo Muis van Holy*, Schout van Dordrecht, Baljuw en Dykgraaf der Landen van Stryen, *Arend Meinardszoon*, Burgemeester van Haarlem, *Gerard Beukelszoon van Zanten* en *Jakob van Broekhoven*, Gekommitteerde Raaden van Holland, *Reinier Pauw*, Burgemeester van Amsterdam, *Pieter Fanszoon Schagen*, Vroedschap van Alkmaar, en *Albrecht Bruinink*, Sekretaris der Stad Enkhuizen: uit Zeeland, *Adriaan Manmaaker*, Ridder, en vertoonende, van wege den Prinse van Oranje, den eersten Edele, in Zeeland, en *Jakob Schotte*, Burgemeester van Middelburg, en Afgevaardigde ter algemeene Staatsvergaderinge: uit het Stigt, *Adriaan Ploos*, Raad in den Hove van Utrecht en Afgevaardigde ter algemeene Staatsvergaderinge, en *Anselmus Salmius*, Raad en Pensionaris der Stad Utrecht: uit Friesland, *Johan van den Sande*, Raad in den Hove aldaar, en *Rink Aitsma*, Afgevaardigde ter algemeene Staatsvergaderinge en Burgemeester van Leeuwarden: uit Overyffel, *Volkert Sloot* tot Vollenhove, en *Johan van Hemert*, Burgemeester van Deventer, beide Afgevaardigden ter Vergadering hunner Hoog-Mogendheden: en uit Groningen en de Ommelanden, *Gooffen Schaffer*, Raadsheer der Stad Groningen, en *Schato Gokkinga*, Raad en Syndicus der Ommelanden, ook bei-

1619.

de
 schoond te worden van over zyne zaak, als Regter, te zitten; doch het Hof verstondt, dat hiertoe geene genoegzaame reden was, te minder, om dat hy, by partye, niet gewraakt werdt. Zie *Decif. en Resol. van den Hove van Holland* gedrukt 1751. N. 138. bl. 78.

1619. de Afgevaardigden ter algemeene Staatsvergaderinge. De algemeene Staaten, van welken de HunLaft. Regters hunnen laft ontvingen, verleenden hun ook gezegelde Brieven, waarby men beloofde, hen te dekken, voor alle schade, die hun of den hunnen, t'eenigen tyde, ter oorzaake van het voltrekken van hunnen laft, zoumogen overkomen. Ook verbonden zy zig, by eede, om niets te openbaaren van 't gene voor hunne Regtbank omgaan zou (a). By ziekte, afsterven, of ander wettelyk belet van eenen of eenigen der Regteren, hadden de anderen voort te vaaren, en, by meerderheid van stemmen, te besluiten. Hunne Sententien zoudenze doen uitvoeren, door Amptenaars der algemeene Staaten (b). Voorts strekte hun laft zig niet slegts, om regt te doen over Oldenbarneveld, Hogerbeets, de Groot en 't Lyk van Ledenberg; maar ook over Adolf van de Waal, Heer van Moersbergen, die, in Louwmaand, door eenige Ruiters, in het Stigt van Munster; en dus buiten der Staaten gebied, betrapt, en eerst naar Zutfen, en, van daar, onder een sterk geleide, naar den Haage gebracht was (c), alwaar hem de Gemagtigden en de drie Fiskaalen, drie weeken agtereen, byna dagelyks, ondervraagd hadden (d). Doch na 't stellen der Regteren, werden hy en de andere gevangenen alleen voor hun gehoord.

Moersbergen wordt gevangen.

Hogerbeets wordt,

Hogerbeets verscheen, de eerste, voor deeze nieuwe Regtbank, op den laatsten van Sprokkel.

(a) GROTIUS Verantw. Cap. XVI. bl. 158.

(b) Zie de Commissie by UYTENBOG. bl. 1196.

(c) BAUDANT. MEMOR. XI. Boek, bl. 6.

(d) Resol. Holl. 4 Febr. 1619. bl. 20. Brief van Moersberg, van 14 Maart O. S. by BRANDT Rechtspl. bl. 81.

kelmaand. Ook werdt hy, voor dezelve, onder-
 vraagd, op den eersten en vyfden van Lentemaand, meest op het aanneemen en onderhouden der Waardgelderden. Hieromtrent beleeft hy, dat zy, te Leiden, geligt waren, om be-
 „ roerte te beletten, en wel voor zyne aan-
 „ komst aldaar.” Waarop Broekhoven zeide,
Was dit zo; dan hadt merke, grootelyks, misbruikt, in
** t bezetten van zyn huis, tot tweemaal toe.* Voorts
 beweerde Hogerbeets, dat Leiden en de an-
 „ dere Steden geoordeeld hadden, dat haar zo
 „ wel vrystondt, de aangenomen' Waardgel-
 „ ders te betaalen uit de * middelen van Hol- * *Contri-*
 „ land, als Amsterdam en de andere Steden *buiten.*
 „ van 't Noorderkwartier de hunnen daar uit
 „ betaalden.” Doch Pauw merkte hiertegen
 aan, dat Amsterdam zulks deedt, uit kragte
 der † Voldoeninge (e): 't welk Hogerbeets zei-
 de, ligtelyk, te kunnen wederlegd worden (f). † *Satis-*
 My is niet gebleeken; dat men hem, na deez-
 en, verder ondervraagd heeft.

Op den vyfden van Lentemaand, werdt de
 Groot voor de Regters ontbouden. Doch eeni-
 gen tyd te vooren, was Manmaaker hem ko-
 men bezoeken, en hadt hem, door verschei-
 den' bedekte redenen, getragt te beweegen,
 om vergiffenis te begeeren, waarnaar de Groot
 niet luisteren wilde. Manmaaker was toen we-
 derom gevallen, op 't stuk van Prinse Henrik,
 zeggende, onder anderen, *dat hy buiten § ge- § Credyt.*
loove was by zyne Doorlugtigheid, en by de Gewesten;
en dat men bevondt, dat Maurier, Meegang en Ui-
ten-

(e) Zie VII. Deel, bl. 371.

(f) R. HOGEBEETS Gedenkſchr. by BRANDT Rechtspl. bl. 55.

1619. *tenbogaard veel kwaads in de zaak gedaan hadden.*"

Voorts begeerde hy te verstaan, *wat de gevangenen hier van wist.* De Groot antwoordde „ dat „ hy met Meegang nimmer woorden gewis- „ feld hadt, en met Uitenbogaard niet over „ deeze stoffe, en dat Maurier, in 't byzonder, „ niet anders dan in 't openbaar, gesproken „ hadt, raadende, naamlyk, tot bylegging der „ geschillen." Ook verklaarde hy hem, by „ deeze gelegenheid, de overleggingen van eenigen, om Prins Henrik in 't Lid der Edelen te beschryven, waarvan wy, boven (g), *gewaagd hebben.* Doch dit gesprek was het laatste, welk de Groot, met iemand uit de algemeene Staaten, in 't byzonder, hielt. Voor de Regters verscheenen, maakte hy verscheiden' aanmerkingen op derzelver wettelykheid, onder anderen zeggende „ dat eenigen belang hadden „ by de zaaken, welken zy oordeelen zouden; „ als hebbende, te vooren, verstaan, dat men „ de Waardgelders moest afdanken, tegen den „ wilder Staaten van Utrecht: ook, dat eenigen der Regteren hem en anderen [met de „ paleye] gedreigd hadden." Op het eerste antwoordde Duik „ dat hy, dus redeneerende, „ de meeste Regters verdagt scheen te willen „ maaken:" op het tweede „ dat dreigen minder was dan Waardgelders." 't Voornaamste, waarover hy, wyders, *gehoord werd.* kwam hierop uit. Men vraagde, *of de Advokaat bem niet gezoid hadt, dat de Prins naar de Souverainiteit stondt, en dat men zulks behoorde te beloften?* Waarop de Groot antwoordde „ dat de „ Ad-

De Groot
komt
voor de
Regters.

„ Advokaat hem te kennen gegeven hadt, be-
 „ denking te hebben, of, onder de burgerlyke 1619.
 „ bewegingen, ook iet zulks schuilen mogt,
 „ daarby voegende, dat alle veranderingen, by
 „ wege van oproer, gevaarlyk waren, zonder
 „ iet meer.” Men hernam te vraagen, *of hy*
 „ *zelf aan niemant ooit gezeid hadt, dat zyne Door-*
 „ *lugtigheid stondt naar de Souverainiteit?* ’t Ant-
 „ woord was „ Neen; schoon hy veelligt aan ee-
 „ nige vertrouwde Perfoonen wel verhaald
 „ hadt, dat hy vreesde, voor eenige verande-
 „ ring uit oproer, zonder iet vast te stellen.
 „ Voorts hadt hy van den Prinse altoos ge-
 „ sproken met behoorlyken eerbied, gelyk zy-
 „ ne hoedaanigheden en verdiensten vereisch-
 „ ten.” Wyders, beleedt de Groot, op ver-
 „ scheiden vraagen „ dat de Advokaat hem nim-
 „ mer gesproken hadt van eenen aanslag op
 „ Woerden, schoon hy, uit sommigen, ver-
 „ staan hadt, dat die van Leiden wenschten,
 „ dat Woerden, door eenige vertrouwde ven-
 „ dels, mogt verzekerd worden. Dat hy niet
 „ wift van eenige Vergaderingen ten huize
 „ van van der Myle; schoon hy ’er, somtyds,
 „ geweest was, en ’er Briemen, Bieseman,
 „ Bafius, de Haan, Hogerbeets of Uitenbo-
 „ gaard aangetroffen hadt; doch dan waren
 „ ’er alleen gemeene gesprekken gevallen.
 „ Dat Oldenbarneveld hem nimmer gesproken
 „ hadt over de bekwaamste middelen, om een
 „ einde van den oorlog te vinden; en gantsch
 „ niet, van zig onder Spanje en’t Huis van Oos-
 „ tenryk te begeeven; ook niet van zyn voor-
 „ neemen om de Kerkelyke geschillen te rek-
 „ ken, en, daardoor, de verlenging van’t Be-
 „ stand

1619. „ stand te beter door te dringen (b).” Dit was
 „ t voornaamste, welk, ten deezen tyde, voor-
 viel. De Groot, sedert, verscheiden' reizen
 hebbende aangehouden, om op nieuws gehoord
 te worden, verscheen, andermaal, voor de
 Regters, op den zestienden van Grasmaand.
 Hy deedt hun toen eene wydluftige Verklaa-
 ring zyner inzigten, op de zaaken, waarover
 geschil viel, en verzogt zulks schriftelyk te
 mogen doen; waartoe hem vyf uren tyds en
 een blad of vel papiers vergund werdt (i). Wy-
 ders, beleedt hy, op eenige vraagen „ de Brie-
 „ ven ontworpen te hebben, die men, op 't
 „ stuk der Sinode, aan den Koning en aan de
 „ Kerken van Frankryk wilde schryven; ook,
 „ dat men, te Rotterdam, nooit voorgehad
 „ hadt, den Godsdienst te verdrukken, door
 „ middel van de soldaaten; maar alleen, de
 „ verdraagzaamheid te bevorderen en de Ker-
 „ ken en Wethouders te beschermen; en dat
 „ die van Rotterdam, in 't begin, genegen ge-
 „ weest waren tot eene Sinode, uit een gelyk
 „ getal van Remonstranten en Contraremon-
 „ stranten bestaande. Doch dat hy hen bewoo-
 „ gen hadt, om toe te laten, dat de verkie-
 „ zing geschiedde door de Klassen; mids de
 „ Staaten van Holland, daarby, eenige vreed-
 „ zaame Predikanten voégden (k).” En deeze
 was de laatste reize, dat men de Groot onder-
 vraagde. Hy hadt zig, in de gevangenis, meest
 bezig gehouden met het opstellen eeniger
 Schrif-

(b) Memor. van H. DE GROOT by K. BRANDT in zyn Lev. bl. 175-179.

(i) Zie deeze Deductie by K. BRANDT Leven van H. de Groot, bl. 181 enz.

(k) Memor. van H. DE GROOT in zyn Lev. bl. 179, 180.

Schriften en Gedigten, die, naderhand, het 1619. licht zagen (1).

De Regters begonden den Advokaat te onderzoeken, op den zevenden van Lentemaand. Hy hielt zig, eer hy antwoordde, wel drie dagen bezig, met het betwiften van de wettigheid der Regteren. Daarna, vraagde men hem, „ naar zeker fchryvens aan die van Leiden, „ en Utrecht, in Wynmaand des jaars 1617, „ wanneer men meende, dat de Prins derwaards komen zou (m): midsgaders, naar het „ oogmerk der byeenkomst by van der Myle, „ waarover men de Groot ook onder- vraagd hadt. Van 't fchryven naar Leiden, welk aan van der Myle, toen aldaar zynde, gefchied was, beleedt hy niets, dan dat hy derwaards hadt gezonden, om op de beweegingen des volks te doen waaken. Van 't andere, verklaarde hy geen geheugenis te hebben. Voorts, gevraagd zynde, of van der Myle, op zyne reizen naar Frankryk, in den jaare 1614, den Marquis d'Ancre der Landen magt tegen de Prinzen en die van den Hervormden Godsdienst niet aangeboden hadt, antwoordde hy, dat zyn laft, aan den Koning, aan de Koninginne Moeder, en aan de Heeren alleen *complimenten* inhieldt. Ook verklaarde hy te gedenken van zeker Berigt voor den Koning van Groot-Britanje, gezonden aan Karon, om zyne Majesteit, naar waarheid, te onderregten en deszelfs gunft te verzoeken. Uit zyne Brieven aan Karon, trok men veel tot zyne bezwaarnis: ook werdt hy, gelyk hy zelf fchreef,

(1) BRANDT Rechtspl. bl. 79.
(m) Zie hier voor, bl. 133, 207.

XXIII.
Onder-
vraag-
ing
van Ol-
denbar-
neveld
voor de
Regters.

ge-

1619. gekweld, uit zekere verklaringen, in zyn na-
 deel gedaan, door den Griffier Aarsens en door
 Nikolaas van Berk, Burgemeester van Utrecht
 (n). 't Zal hier, derhalve, te pas komen, den
 Leezer te onderregten van 't gene my, omtrent
 deeze Verklaringen, waarvan, myns weetens,
 nog niets het licht gezien heeft, uit oude Pa-
 pieren, gebleeken is.

XXIV. Ik heb in handen een oud Afschrift eener
 Verklaaringe van den Griffier Aarsens, zonder
 dagtekening, en, naar 't schynt, niet voltrok-
 ken. Hierin, verhaalt de Griffier, eerst, het
 voorval, welk hy, in den jaare 1607, met Pa-
 ter Neyen gehad hadt, en welk, van ons, op
 zyne plaats (o), te boek gesteld is. Voorts,
 voegt hy'er by „ dat hy van dit voorval, toen,
 „ aan den Advokaat kennis gegeven, en dat
 „ deeze hem gezeid hadt, dat hy 't zeggen
 „ moest aan Hogerbeets, Uitenbogaard, Brui-
 „ nink en Kromhout. Dat hy dit egter niet
 „ hadt gedaan. Dat Krauwels hem gezeid hadt,
 „ dat Neyen, behalve het Handschrift, hem
 „ overhandigd, nog een ander van honderd-
 „ duizend Dukaaten hadt, welk hy meende,
 „ aan een' Persoon van meerder * aanzien dan

* Credyt.

† authentique.

„ hy waste moeten aangeboden zyn, zonder
 „ dat hy egter wist, dat zulks geschied, of dat
 „ het Handschrift aangenomen was. Dat Krau-
 „ wels hem ook verklaard hadt, verwonderd
 „ te zyn, dat eenigen der voornaamsten uit de
 „ Regeeringe, zelfs oude en † egte Geuzen,
 „ zig zo lieten misleiden, dat zy zulke ge-
 „ schenken ontvingen; hem noemende twee,
 „ die

(n) BRANDT Rechtspl. bl. 30, 31.
 (o) IX. Deel, bl. 271.

„ die zulks gedaan hadden, te weteen *Beerens-*
 „ *stein*, Burgemeester te Delft, en Ruikhaver, 1619.
 „ Burgemeester te Haarlem: dat de eerste een,
 „ kostbaaren diamant ontvangen hadt, zonder
 „ dat hy wist, wat de andere hadt ontvangen;
 „ maar de diamant was gekogt van eenen *Duar-*
 „ *te Fernando*, Juwelier. Dat hy, Aarfens, dit
 „ den Advokaat te kennen gegeven hadt, die
 „ daarop hadt gezeid, *zwygt daar van stil; ik*
 „ *zal het zelf eens onderzoeken*. Dat hy, ettelyke
 „ dagen daarna, den Advokaat, deswege, we-
 „ derom hadt aangesproken, die hem zeide,
 „ *dat hy 'er naar gevraagd hadt, en dat 'er iet aan*
 „ *was (p).*” Tot hiertoe gaat myn Affchrift
 van deeze Verklaaring. Wat Burgemeester van
 Berk betreft; deeze hadt, op den agtentwin-
 tigsten van Herfstmaand ouden styl des voor-
 leeden jaars, ook eene Verklaaring gegeven
 waarvan ik geen Affchrift heb konnen magtig
 worden. Doch op den eenentwintigsten van
 Wintermaand, werdt hy, wegens deeze Ver-
 klaaring, onder eede, op zekere vraagen, ge-
 hoord, die my, nevens de antwoorden, ter
 hand gekomen zyn. Hy erkende, toen „ dat
 „ de Verklaaring, zo als zy lag, waaragtig was:
 „ in 't byzonder, dat de Advokaat hem gezeid
 „ hadt, dat het verschil over den Godsdienst
 „ zo groot niet was, of 't kon ligtelyk byge-
 „ legd worden, hem, daarbenevens, vraagen-
 „ de, *of 't niet beter ware, dat wy ons wederom*
 „ *begaven onder den Koning van Spanje?* ook, 't
 „ gene verhaald stondt, op de handelingen van
 „ den zelfden Koning, in Portugal, jegens hen,
 „ die

(p) Depositie van den Grefijer Aarfens MS.

1619. „ die hem tot dit Ryk hadden helpen bren-
 „ gen. Doch den tyd, jaar en maand, wan-
 „ neer de Advokaat dus tot hem gesproken
 „ hadt, wist hy niet naauwkeuriglyk te noe-
 „ men. Alleenlyk bragt hy zig te binnen, dat
 „ het geschied was, toen de Advokaat nog in
 „ de Spuijstraat in den Haage woonde (6), en
 „ dat, hy ingelaaten zynde in de zaale ter zy-
 „ de het voorhuis, de Advokaat hem, langs
 „ een klein trapje, gebragt hadt tot in zyn
 „ Comptoir. Voorts, waren hem, Berk, van
 „ wege den Koning van Spanje of Aartsher-
 „ togen, geene aanbiedingen gedaan, dan 't
 „ gene hem wedervaaren was van den voor-
 „ noemden Advokaat, uitgedrukt in de ge-
 „ melde Verklaaringe. Ook hadt de Advokaat,
 „ federt dit gesprek, hem, nimmer, we-
 „ derom, over diergelyke zaaken, gesproken
 „ (9).” Meer is my van Berks Verklaaringe
 ten lafte des Advokaats niet voorgekomen.

WatBerk Doch op den zelfden eenentwintigsten van
 tegen Ui- Wintermaand, verklaarde hy ook „ dat Ui-
 tenbo- „ tenbogaard, omtrent drie jaaren geleeden,
 gaard „ tegen hem gezeid hadt, dat men 't met Span-
 verklaard „ je al eens was; dat men niet meer oorloo-
 hadt. „ gen zou; dat men wel zag, hoe't in 't Land
 „ van Kleeve toeging; dat ons volk en de
 „ vyand elkanderen verftonden; en den buit
 „ deelden; dat Gelderland al verdraagen was:
 „ ook

(9) Interrogat. van N. van Berck, Art. I. II. III. IV. MS.

(6) Dit moet al eenige jaaren geleeden geweest zyn, alzo men vindt, dat de Advokaat, in de Lente des jaars 1611, het Huis van Aremberg gekogt heeft: 't welk hy, federt, bewoonde. *Resol. Holl.* 9 April 1611, bl. 58.

„ ook Overijssel: dat de poorten aldaar zou- 1619.
 „ den open staan, als 'er de vyand voorkwam;
 „ dat hy, Berk, wel zien kon, hoe 't, hier in
 „ de Stad [Utrecht], gesteld was; dat men
 „ den vyand, als hy kwam, hier ook niet we-
 „ derstaan zou; dat elk bedieningen zocht, om
 „ eigen voordeel; dat de voornaamsten, die
 „ te Nagmaal gingen, zig de eersten omkee-
 „ ren zouden, als de vyand kwam, om in hun-
 „ ne ampten te mogen blyven; dat men, te-
 „ genwoordig, eene andere wyze van leeven,
 „ moest houden, dan men plagt, en zien, hoe
 „ 't rondsomme toeging, en op zyn eigen be-
 „ lang agt geeven (r).” Doch Uitenbogaard
 heeft, in eenen Brief aan den Prinse, in Wyn-
 maand des voorleeden jaars geschreeven, ont-
 kend, op zulk eene wyze, gesproken te heb-
 ben, of 'er eenen goeden zin aangegeven (s).
 Ook gewaagt hy, in dien Brief, van zekere aan- Onder-
 biedingen, welken hy aan Berk, zo deeze te zoek, op
 vooren gezeid hadt, van wege de Spaanschen, de ge-
 gedaan zou hebben. Doch op deeze beschul- loof-
 diging verdedigt hy zig dus. *'t Geen Berck seydt* waardig-
van 't gunt ick hem soude hebben gepresenteert, is heid van
louter versiert. Hy raeskalt, daer is in 't minste niet Berks
aen, niet het minste. Alleenlyk, verhaalt hy, Verklaa-
 „ dat, ter gelegenheid van de geschenken, ringe.
 „ die de Staatsche Gemagtigden op de hande-
 „ ling van 't Bestand, met kennisse der hooge
 „ Overheid, van de Aartshertogen ontvingen,
 „ eenig geschil gereezen was, tusschen den
 „ Heere Renesse van der Aa, die laatst, en den
 „ Heere Berk, die eerst in de handeling ge-
 „ bruikt

(r) Interrog. van N, van Berck. Art. V. MS.

(s) Zie den Brief in zyn Leven Cap. XI. bl. 188, 191.

1619.

bruikt was, en die beide oordeelden, dat hun dit geschenk geheel toekwam: dat men zig, daarna, van Uitenbogaard bediend hadt om den twist, hieruit, voornaamlyk, ontstaan, te bemiddelen, en dat het wel zyn kon, dat hy Berk, ter deezer gelegenheid, hadt aangeraaden, zig met de helft van het gemelde geschenk te laten vergenoegen." En, vervolgt hy, *indien dit is; och Godt! wat boosheyt ware dat van dien mensch, den onnosfelen, die poochde syne begeerlickheyt te breydelen, over een present der Spanjaerden, om 't welck in zyn-handen te krygen, hy selve gingh questie moveren tegen andere, nu, na 't verloop van negen jaren, te gaen beswaren, als of hy die gheen ware, die hem eenigh present of gels van 's vyants wegen hadde aangeboden (t)*. Ook heeft hy niet verzuimd, op eene andere plaats, aan te merken, dat Berk, op den eenentwintigsten van Wintermaand, verklaard heeft, dat hem van niemant eenige aanbiedingen, uit naam der Spaanschen, gedaan waren, buiten 't gene hem van den Advokaat wedervaaren was (u). Waaruit, ten minste bleek, hoe weinig staats 'er te maaken ware op 't gene hy, te voeren, van Uitenbogaards aanbiedingen verhaald hadt. Veelligt, is 'er ook uit af te neemen, wat men van zyne Verklaaring, wegens de aanbiedingen des Advokaats, te houden hebbe. Uit alles, kan men zien, tot welke soort van ondervraagingen des Advokaats, de Verklaringen van Aarfens en Berk gelegenheid gegeven hebben.

III

(t) Zie den gemelden Brief bl. 192, 193.

(u) UYTENBOG. Leven en Verantw. Cap. XIII. bl. 257.

In Grasmaand, werdt de Advokaat, wederom, verscheiden' dagen, somtyds twee en drie reizen 's daags, gehoord. Hy weigerde toen, andermaal, de Regters te erkennen, en beriep zig op de byzondere Gewesten; welke Afgevaardigden ter algemeene Staatsvergaderinge alleenlyk de Regters gesteld hadden. Doch ziende, dat hy, hiermede, niet vorderde, besloot hy, behoudens zyn regt, te antwoorden, en beleedt toen „ een geschenk van „ den Koning van Frankryk ontvangen te hebben, ter waarde van twintigduizend guldens, „ in gevolge van eene belofte, hem, in den „ jaare 1598, gedaan. Ook hadt hy van eenigen Heeren, wegens gedaane diensten, geschenken genooten. Van anderen hadt hyze geweigerd. Maar van de Spaansche zyde, hadt hy niets getrokken: ook niemant anders, met zyne kennis. Het zeggen van Aarzens of Berk, van woorden, over twaalf jaaren, gesproken, kon, dagt hy, niet ten zynen laste komen. Hadden zy gedagt, dat daaraan der Landen dienst gelegen was, zy zoudenze geene twaalf jaaren hebben mogen verzwigen. Op de overdragt der Souverainiteit aan den Koning van Frankryk, hadt hy, nimmer, met iemand, 't zy met den Hertoge van Sully of met Buzanval, iet gehandelt. Dat zyne Doorlugtigheid naar de Souverainiteit of naar meerder gezag stondt, hadt hy gevreesd. Zo egter de Prins, zo wel als zyne Raaden, zig, deswege, aan hem hadt willen verklaaren, en, na 't hooren zynere bedenkingen daartegen, de opening hadt goedgevonden, zou hy die, met gene-

X. DEEL.

Z

„ gen-

1619.
XXV.
De Ad-
vokaat
wordt
lang ag-
tereen
gehoord
voor de
Regters.
Zyne be-
lydenis.

1619. „ genheid, gedaan hebben. Nu hadt hy 'er
 „ flegts in 't byzonder van gefproken, en ge-
 „ regelde handeling over zulk een gewigtig
 „ punt goedgevonden; doch een fchrik gehad,
 „ voor oproer en verwarring. Hy hadt, uit de
 „ fchotschriften, eenige jaaren herwaards ge-
 „ ftrooid, en uit eenige daadelykheden, vree-
 „ ze gefchept, dat men verandering van Re-
 „ geeringe zocht, door oproer; en daarvan, nu
 „ drie of vier jaaren geleeden, opening ge-
 „ daan in de Vergadering van Holland: ook
 „ hadt hy 'er den Prinfe, vrymoediglyk, over
 „ gefproken, hem zeggende, dat 'er gerugten
 „ liepen, dat de Contraremonstranten niet te
 „ vrede zouden zyn, of zyne Doorlugtigheid
 „ moest Graaf van Holland wezen, en dat
 „ hem, van goederhand, gezeid was, dat ze-
 „ ker Burgemeester van eene goede Stad (7)
 „ geoordeeld hadt, dat het aan den Advokaat
 „ ftondt, zulks voor tē slaan; hoewel deeze
 „ Burgemeester, daarover, op zyn verzoek,
 „ gefproken zynde; verklaard hadt, zulks een
 „ misverftand te wezen. 't Zelfde hadt hy ook
 „ aan Graave Willem voorgehouden. In zyne
 „ Brieven aan Karon, die, met een bedroefd
 „ gemoed, gefchreeven waren, en hierom,
 „ meende hy, verſchooning verdienden, hadt
 „ hy gezien op zulke Kerkelyken, Puriteinen
 „ en vreemdelingen, die der Overheid 't ge-
 „ zag in Kerkelyke zaaken onttrekken wilden.
 „ De Resolutien tot vrede en verdraagzaam-
 „ heid

(7) Hiermede wordt, denk ik, Reinier Pauw, Burge-
 meester van Amsterdam, gemeend. Zie UYTENBOGAERTS
Leven en Verantw. Cap. X. bl. 155, 156, 157, 158.

„ heid hadt hy bevorderd, met een goed oog- 1619.
 „ merk, oordeelende hy de geschillen niet
 „ van zulk een gewigt, dat 'er de vrede der
 „ Kerke om behoorde gestoord te worden: en
 „ te minder, om dat, by 't aanneemen der wa-
 „ penen, niet slegts vryheid van geweeten;
 „ maar ook oefening van verscheiden' Gods-
 „ dienst was toegestaan; hebbende de Luther-
 „ schen en alle soorten van Doopsgezinden,
 „ by goede kennisse, hunnen Godsdienst, van
 „ 't begin des oorlogs, geöefend. De verklaa-
 „ ring der drie Gewesten, Holland, Utrecht
 „ en Overyssel, tegen de Synode hadt hy op-
 „ gegeven, de Groot geschreeven, tot bewaa-
 „ ring van het regt der Gewesten. Holland en
 „ Utrecht hadden ook, beweerde hy, regt,
 „ om Waardgelders, ter hunner verzekering,
 „ aan te neemen, en mogten dezelve, niet
 „ buiten hunne bewilliging, worden afge-
 „ dankt. Hy hadt ook aan eenige Kolonellen
 „ gezeid, dat zy vooral aan de Staaten, hunne
 „ betaalsheeren, en aan de Staaten en Wet-
 „ houders der Steden, daar zy lagen, gehouw
 „ en getrouw zyn moesten, volgens hunnen
 „ eed, in zaaken, de hoogheid en wetten der
 „ byzondere Gewesten, en niet de algemeene
 „ Staaten betreffende." Dit was 't voornaam-
 „ ste, welk de Advokaat, zo ver men weet, in
 „ deeze ondervraagingen, beleeden heeft. Men
 „ vindt, wyders, dat hem nog eenige vraagen ge-
 „ daan zyn „ omtrent zyne woorden 'tegen de
 „ Synode, 't verkrygen van Brieven van den
 „ Koning van Groot Britanje in den jaare 1612,
 „ en 't verzoeken van gelyke Brieven, in den
 „ jaare 1618; omtrent zekeren zynen voorslag,

1619. „ om twee Biffchoppen te zenden van de Re-
 „ monftranten, en omtrent verſcheiden' ande-
 „ re punten,“ zonder dat men gemeld vindt,
 „ wat hy op dit alles antwoordde (v).

XXVI. Tot hiertoe, maakte Oldenbarneveld nog
 Uitschry-geene gedagten altoos, dat men voorhadt, hem
 ving van te doen ſterven; doch onder deeze laafte on-
 eenen dervraagingen, werdt 'er, door de algemeene
 Biddag. Staaten, een biddag uitgefchreeven, tegen den
 zeventienden van Grasmaand: waarvan hy,
 wat laater, kennis kreeg, en 't welk hem deedt
 denken, om zig ter dood te bereiden (w). In
 deeze uitschryving las men „ dat de Kerk en
 „ de Staat, eenige jaaren herwaards, door ee-
 „ nige ſtaatzugtigen, tot bevordering hunner
 „ byzondere ſtaatzugtige oogmerken, in groot
 „ gevaar van het uiterſte verderf gebragt zyn-
 „ de, door het byeenroepen der Nationaale
 „ Sinode, genoegzaam gered waren; dat men
 „ ook, met den eerſten, een wettig oordeel ver-
 „ wagtte, over hen, die den ſtaat van 't Land
 „ hadden beroerd; waardoor alles zig tot ruſt
 „ ſcheen te zullen ſchikken: dat men God hier-
 „ voor te danken hadt, en hem, onder anderen,
 „ te bidden, dat hy der vyanden raadſlagen en
 „ beleidingen tegen deeze Landen geliefde te
 „ verbreeken (x).” En 't was gantsch geen
 wonder, dat de Advokaat, uit zulk eene uit-
 ſchryving, opmaakte, dat het kwalyk met hem
 afloopen zou. Veele anderen zagen 't eveneens
 in, en men vindt verſcheiden' Predikanten,
 die zwaarigheid maakten, om zulk een' Biddag
 af

(v) Zie BRANDT Rechtspl. bl. 87 enz.

(w) UYTENBOG. Leven en Verantw. Cap. XVIII. bl. 387.

(x) UYTENBOG. bl. 1143. Achabs Bidd. bl. 3.

af te kondigen. Ook werden, in Gelderland (y), 1619.
 in 't Stigt, in Overyffel, en elders, de Brieven
 van Uitschryving, derwyze, veranderd, dat de
 afkondiging, daar, gemakkelyker doorging.
 Doch veele Predikanten keurden de eerste Brie-
 ven goed, en predikten, op den zelfden zin:
 God ook dankende, dat hy de oogmerken der
 staatzugtigen gestuit, en 't bloedbad, dat zy
 maaken wilden, belet hadt (z).

Na 't houden van deezen Biddag, begreep **XXVII.**
 elk, dat de zaak der gevangenen naar 't einde Boifise
 liep. De Fransche Gezant Maurier verzogt, en Mau-
 derhalve, wederom, gehoor ter algemeene rier
 Staatsvergaderinge, op den eersten van Bloei spreken
 maand. Boifise was reeds naar Frankryk te rug weder-
 gekeerd, en hadt, in zyne Affcheidrede, op om voor
 den drie-entwintigsten van Lentemaand, zyne de gevan-
 voorige vermaaningen tot zagtheid omtrent de genen.
 gevangenen herhaald. Doch de Staaten hadden,
 in hun antwoord, genoegzaam, te verstaan ge-
 geven, dat hun die herhaalde vermaaningen
 verveelden, en dat zy stonden, om tot streng-
 heid over te slaan (a). Zy spraken stouter, door-
 dien zy Lodewyk den XIII, die, thans, met de
 inwendige verwarringen zyns Ryks, de handen
 vol werks hadt, minder ontzagen; om dat hy
 hun minder dienst doen kon. Doch Maurier
 was, door dit antwoord, niet afgeschrikt. Hy
 deedt eene deftige en uitvoerige Rede, in 's
 Prinsen tegenwoordigheid, strekkende, om te
 toonen, dat men de gevangenen behoorde te
 verschoonen, zo zy aan geene ontrouw schul-
 dig

(y) Zie BAUDART. Memor. XI. Boek, bl. 22.

(z) BRANDT Rechtspl. bl. 99, 100.

(a) Zie BRANDT Rechtspl. bl. 101, 102.

1619. dig bevonden werden. Ook beweerde hy, dat men zo veele agting behoorde te hebben voor 's Konings voorspraak, als men, eertyds, getoond hadt voor die der Koninginne van Engeland, om wier wille, men den Admiraal Treslong hadt geslaakt (b). Prins Maurits, in 't byzonder, zocht hy te doen zien, hoe edelmoe- dig en Vorstelyk hy zig gedraagen zou, zo hy zyne gunst bewees aan zulken, door welken hy meende verongelykt te zyn (c). Doch deeze aanspraak deedt geene vrugt. De Huisvrouw en Kinderen des Advokaats, reeds dikwils Verzoekschriften in zyn voordeel hebbende ingeleverd, gaven nu drie Vertoogen, na elkanderen, over aan de Regters, waarin zy hem, tegen de voornaamste beschuldigingen, verdedigden (d). Doch alle deeze poogingen waren vergeefs. De Advokaat zelf hadt, op den eersten van Bloemaand, voor de Regters verscheenen zynde, begeerd, op nieuws over eenige punten gehoord te worden. Doch ik vind niet, dat hem dit verzoek werdt ingewilligd (e). Men was nu bezig, met het opmaaken van zyn vonnis, en hy vernam, uit berigten, hem, heimelyk, op den elfden van Bloemaand, toegekomen, dat het reeds geveld lag, en den veertienden of vyftienden zou uitgesproken worden. Doch 't geschiedde nog eerder. Omtrent deezent tyd, arbeidden Graaf Willem en de Fiskaal Duik, by Prins Maurits, om Oldenbarneveld by 't leeven te bewaaren. De Prins bewilligde

Men zoekt den Advokaat te bewegen, om vergiffenis te begeeren.

(b) Zie VIII. Deel, bl. 86.

(c) Zie BRANDT Rechtspl. bl. 104 enz.

(d) Leven van Oldenbarn. bl. 184 enz. BRANDT Rechtspl. bl. 113, 120, 125.

(e) Leven van Oldenbarnev. bl. 225.

'er in, mids de vrienden des Advokaats ver-
giffenis voor hem verzogten. Dit werdt hun, ^{1619.}
door de Prinsesse Weduwe, bedektelyk, in den
mond gegeven. Zy spraken 'er, onderling, o-
ver; doch konden 'er niet toe verstaan. Zelfs
verklaarden zy der Prinsesse, dat zy 'er niet
een' voet om verzetten wilden, al zou hy 'er
den hals moeten laten (*f*). Men ging dan
voort, met het vonnis.

De Advokaat was, des Zondags, den twaalf-
den van Bloemaand, een groot deel van den ^{Hem}
dag bezig geweest, met het leezen der ontvan- ^{wordt de}
gen' berigten, en met het versteeken van zyn ^{dood}
geheim schryfgereedschap, schriften en aant- ^{aange-}
keningen, welke laatsten, voor een groot ge- ^{zeid.}
deelte, onder een Spaansch stoeltje, en agter de
tapyten, genaaid werden (*g*). Doch des avonds,
omtrent half zes uren, kwamen de Fiskaalen
van Leeuwen en Sylla in zyne kamer. Van
Leeuwen voerde het woord: hem, uit den naam
der algemeene Staaten en der Heeren Regte-
ren, aanzeggende, dat hy, op morgen, hadt te
komen hooren de Sententie des doods. Hy zei-
de, hierop, meer verwonderd dan verflaagen,
de Sententie des doods! de Sententie des doods! Dat
hadt ik niet verwacht. Ik meende, dat men my nog
zou hebben gehoord. Ik hadt sommige dingen ge-
steld, die ik meende te veranderen, als door gram-
schap verrukt zynde. Daarna, verzogt hy verlof, Zyn ge-
om zyne Huisvrouw, voor 't laatst, te mogen ^{drag en}
schryven. 't Werdt hem vergund. Onder 't ^{gesprek-}
schryven, hoorde men hem zeggen, *dat ik toch* ^{ken, kort}
^{voor zyn}
^{wist,}
^{einde.}

(*f*) Aant. van VOLK. OVERLANDER, Schepen van Amst. by
BRANDT Rechtspl. bl. 133.

(*g*) Leven van Oldenbarnev. bl. 226, 227.

1619. *wist, waarom ik sterven zal? waarop een der Fis-
kaalen zeide, gy weet het wel; doch zult het, bier-
na, nog byzonderer hooren.* Hy schreef nog, toen
Antbonius Walæus, Predikant en Professor te
Middelburg, binnen tradt. Deez' hadt men,
van Dordrecht, uit de Sinode, gehaald, om den
Advokaat, in zyn uiterste, te troosten. Hy was
een bescheiden en verstandig Leeraar, en een
der bekwaamsten, dien men, tot deezen dienst,
zou hebben kunnen verkiesen, Ook hadt de Ad-
vokaat goed genoeg in de gesprekken, wel-
ken hy, den volgenden nagt, met hem hielt.
Voorts, werden 'er twee soldaaten in de kamer
gesteld, die den Advokaat beletteden, in 't
heimelyk, met zynen dienaar, te spreken. De
Advokaat begeerde op *Walæus*, dat hy den
Prinse van Oranje, uit zynen naam, twee din-
gen verzoeken zou, eerst, *vergifenis, zo hy iet
tegen hem misdaan mogt hebben*; en, ten anderen,
dat hy zynen kinderen gunstig wilde zyn. *Walæus*
vraagde, *of hy, door vergiffenis, ook verstondt, het
ophouden van het vonnis des doods?* waarop de Ad-
vokaat, zig een weinig bedagt hebbende, ant-
woordde, *dat zyn verzoek zo ver niet strekte.* Om-
trent tien uren des avonds, deedt *Walæus* dee-
ze boodschap aan den Prinse, terwyl de Haag-
sche Predikanten, *Lamotius* en *Beyerus*, den
Advokaat gezelschap hielden. Zyne Doorlug-
tigheid, *Walæus* gehoord hebbende, antwoor-
de, met traanen in de oogen: *'t ongeluk van den
Advokaat is my leed. Ik heb hem altyd lief gehad,
en dikwils vermaand anders te doen. Dewylhy, ee-
nigen tyd berwaards, eenen anderen vorm van Re-
geeringe heeft zoeken in te voeren, die Kerk en Staat
zou hebben t'ondergebracht, heb ik my tegen hem
moe-*

Zyne
bood-
schap aan
Prinse
Maurits.

's Prinse
ant-
woord.

moeten stellen. Maar 't gene by, tegen my, misdaan heeft, vergeef ik hem, gaarne: hoewel hy zulks wel zonder voorwaarde hadt kunnen verzoeken; want hy heeft het krygsvolk van den eed, dien zy my, als bunnen Veldoverste, schuldig waren, zoeken af te trekken. Twee dingen hebben my wat gespeeten: het eene, dat hy gezeid heeft, dat ik stondt naar de Souverainiteit: het ander, dat hy my, te Utrecht, in zulk een gevaar heeft gebragt. Dan ik beveel 't aan uwe voorzigtigheid, of gy hem deeze dingen bekend wilt maaken, of niet; want ik zoek niet anders dan 's mans zaligheid. Ook heb ik op de Regters begeerd, dat het gene hy tegen my heeft misdaan hem tot geene misdaad zou toegerekend worden. Wat zyne kinderen aangaat, die zalik gunstig zyn, zo lang zy wel doen. Walæus, met dit bescheid vertrekken willende, werdt te rug geroepen door den Prinse, die hem vraagde, spreekt hy van geen pardon? De Predikant antwoordde, dat hy daarvan, met waarheid, niet hadt verstaan. Voorts, bragt hy 's Prinzen zeggen den Advokaat, voorzigtiglyk, over; die er op antwoordde „ dat hy, „ voor zyne kinderen, niet meer begeerde: en „ dat zyne Doorlugtigheid miste, als hy dagt, „ dat hy voor zig zelve pardon zegt. Dat hy, „ waarlyk, al sedert het jaar 1600, gevreesd „ hadt, dat de Prins stondt naar de Souverainiteit, of meerder gezag. Doch dat het gene te Utrecht gedaan was strekte, tot voor- „ kominge van oproer.” Na dit gesprek, bereidde de Advokaat zig, geheellyk, tot sterven; schoon de Predikanten hem niet konden doen bekennen, dat hy de dood verdiend hadt. Voorts, hieldenze eenig gesprek over de Goddelyke Voorschikking, waaromtrent de Ad-

1619.

Aanmer-
king des
Advo-
kaats op
het zel-
ve.

Hy be-
reidt zig
ter dood.

1619.

vokaat zig zo verklaarde, dat Walæus hem hieldt te zyn in 't gevoelen der Contraremonstranten. Doch anderen meenen, dat hy zig wat zagter uitdrukte. By zekere gelegenheid, toonde hy zyne zugt voor de andere gevangenen, vraagende, *zal myn Grotius ook sterven? en ook Hogerbeets?* Doch Beyerus zeide „hiervan „nog niet vernomen te hebben.” 't *Zou my van hun jammeren*, hernam de Advokaat, *zy zyn nog jong, en zouden den Landen nog veel dienst kunnen doen.* Ook zegt hy, toen 't nu laat in den nacht werd, wat te rusten. Doch 't mogt hem niet gebeuren. Des las hy, eene lange wyle, in zyn Fransch Psalmboek. Ook liet hy zig, door Beyerus, iet voorlezen. Omtrent vyf uuren, werden de Predikanten ontboden voor de Regters, die reeds vergaderd waren. De Advokaat rees toen ook uit het bedde, en deedt zyn hemd, door zynen dienaar, van vooren, open snyden: ook gaf hy deezen zyne slaapmuts, omze hem te rug te geeven, als hyze eischen zou. Alles geschiedde, in de grootste bedaardheid. De Predikanten, wederom, by hem gekomen zynde, deedt Walæus het morgengebed. Voor vier uuren, hadden de Huisvrouw en Kinderen des Advokaats, 's avonds te vooren, zynen bitteren afscheidbrief ontvangen hebbende, verzogt, hem, nog eens, voor 't laatst, te mogen spreken. De Regters hadden den ouden man, hierop, doen vraagen, of hy ook lust hadt, om zyne Huisvrouw, kinderen of kindskinderen nog eens te zien? Doch hy, niet wetende dat zy zelve 't begeerden, vondt zulks ongeraaden. Dit antwoord deden de Regters stellen op 't Verzoekschrift der vrienden,

Zyne vrienden verzoe hem te spreken.

't Wordt afgeweezen.

den, die hierop afhielden. De Prinsesse Weduwe, verneemende, dat de Advokaat sterven zou, zocht hem nog, door haare voorbede, te redden. Doch kon geen gehoor krygen, by Prinse Maurits. De Fransche Gezant Maurier verzocht, ten vyf uren des morgens, gehoor by de algemeene Staaten. Doch 't werdt hem geweigerd. Des schreef hy, terstond, eenen Brief aan de Staaten, waarin hy verzocht, dat de doodstraf in ballingschap mogt veranderd worden. Maar zyn verzoek vondt geen' ingang. Ten zeven uren, schreef de Advokaat nog een briefje aan zyne Huisvrouw en Kinderen, voornaamlyk om zynen dienaar, Jan Franken, aan hunne gunst te beveelen, en hun kennis te geeven van 't verzoek, welk hy aan den Prinse gedaan hadt.

Het binnen- en buitenhof was, met het aanbreeken van den dag, reeds met soldaaten bezet. Ten vier uren, begon men 't schavot te maaken op 't binnenhof, voor de vensters van den trap der groote zaale, ter regterzyde. Kort voor agt uren, vermaande Walæus den Advokaat, om zig te bereiden. Hy tradt, terstond, uit, naar de Kamer der Regteren. Doch daar vernam hy, dat het een misverstand, en nog wat te vroeg was. Hy keerde dan wederom naar zyne Kamer, en las nog wel een half uur of langer, in zyn Fransch Psalmboek. Tusschen agt en negen uren, bragt men hem op de Rolle van 't Hof, daar de vierentwintig Regters, de drie Fiskaalen en de Griffier Pots zaten. Zyn vonnis, welk Pots hem voorlas (b), was gegrond „ op zyne bekende

1619.

XXVIII.

't Hof
wordt
bezet.Men leest
den Advokaat
zyn vonnis.

„ nis

(b) BRANDT Rechtspl. bl. 135, 164.

1619. „ nis en op 't gene den Regteren verder ge-
 „ bleeken was". In het zelve, werdt hem,
 Inhoud „ voor misdaad, toegerekend „ dat hy gedree-
 van het „ ven hadt, dat elk Gewest, in 't zyne, alleen
 zelve. „ magt hadt, om over Kerkelyke zaaken te
 „ beschikken; en dat hy 't Protest der drie Ge-
 „ westen, zonder last, opgegeven hadt. Voorts,
 „ het verzoeken en verwerven van byzonde-
 „ re Brieven van den Koning van Groot-Bri-
 „ tanje; het schryven aan den Koning van
 „ Frankryk, op den naam der algemeene Staa-
 „ ten; het bevorderen van onregtzinnige Leer-
 „ aars; het beleggen van afzonderlyke Verga-
 „ deringen; het niet verhinderen der strenge
 „ Plakaaten tegen de belyders van den waaren
 „ Godsdienst, die hy vreemdelingen, Puritei-
 „ nen en Vlaamschgezinden genoemd hadt; het
 „ bewerken eener samenspanning tusschen agt
 „ Steden van Holland; het instellen der scher-
 „ pe Resolutie van den vierden van Oogst-
 „ maand 1617, waarop het aanneemen der
 „ Waardgelderden gevolgd was; het zenden
 „ van Gemagtigden naar den Briele, tot het
 „ vorderen van eenen nieuwen eed van de be-
 „ zetting; het raaden tot ligtinge van Krygs-
 „ volk in Utrecht; het goedkeuren van een
 „ nieuw Berigtschrift voor dit Krygsvolk,
 „ waarby het zelve verbonden werdt, tegen
 „ elk te dienen; het kennen van eenen Brief,
 „ te Utrecht ontworpen, om den Prins te ver-
 „ zoeken van niet in de Stad te willen komen;
 „ het vermaanen tot waaken aan de poorten
 „ van Utrecht, en op 't krygsvolk, welk van
 „ buiten komen mogt, in een Briefje aan Le-
 „ denberg, welk hy begeerd hadt, dat ver-
 „ brand

„ brand zou worden; het bewerken van een 1619.
 „ Verbond tusschen de agt Steden, en het ar-
 „ beiden, ten zelfden einde, te Utrecht, door
 „ Moersbergen en van de Poll; het ontraaden
 „ van de opening aan den Prinse, op het af-
 „ danken der Waardgelderer te Utrecht; het
 „ weeten en goedkeuren van 't verhandelde
 „ ten huize van Uitenbogaard en Trefel; het
 „ toestaan, dat de Stad Schoonhoven's Lands
 „ middelen gebruikte, tot betaalinge haarer
 „ Waardgelderer, en dat andere Steden on-
 „ gewoone voorwaarden by haare consenten
 „ gevoegd hadden; het belasteren van zyne
 „ Doorlugtigheid, als of dezelve stondt naar
 „ de Souvereiniteit; het kennis geeven aan die
 „ van Leiden van 's Prinsen vermoedelyke
 „ komst aldaar; het bedroefd zyn over 't be-
 „ zetten van den Briele door den Prinse, en 't
 „ vermaanen aan Gekommitteerde Raaden,
 „ om andere Steden, tegen diergelyke onder-
 „ neemingen, te waarfchuwen; het vorderen,
 „ dat het gewoonlyk krygsvolk den Staaten,
 „ betaalsheeren, en den byzonderen Staaten
 „ van 't Gewest, daar het lag, getrouw ware
 „ en diende, ook tegen de algemeene Staaten
 „ en den Prinse; het bewerken der bezending
 „ naar Utrecht, als de Prins derwaards stondt
 „ te gaan, om de Waardgelders af te danken,
 „ welk afdanken hy hieldt voor geweld, dat
 „ men, met geweld, wederstaan mogt; het
 „ ontdekken der geheimen van den Staat; het
 „ afflaan, op eigen gezag, van zeker merk-
 „ waardig Verbond, waaraan den Staat veel
 „ gelegen was; het bewerken van handsluiting
 „ aan verscheiden' Gerechtshoven, en, einde-
 „ lyk,

1619. „lyk, het ontvangen van groote geschenken
 „van eenige uitheemsche Mogendheden,
 „Heeren en Kollegien, zonder daarvan be-
 „hoorlyke kennis te geeven.” Om al het wel-
 ke, hy veroordeeld werdt tot het zwaard, met
 verbeurdverklaring zyner goederen (i).

Hy
 spreekt
 iet op
 zyn von-
 nis.

De Advokaat hadt zig, onder 't leezen van
 deeze Sententie, zitten keeren en draaijen,
 schynende, somtyds, iet te willen zeggen.
 Doch hy bedwong zig, tot dat alles gelezen
 was. Toen gaf hy te verstaan, dat men hem
 meer te last leide, dan men uit zyne bekente-
 nisse trekken kon. Ook hadt hy 'er iet tegen,
 dat men zyne goederen verbeurd verklaarde.
 Maar de Voogd, een der Regteren, viel hem
 in de reden, zeggende, *uwe sententie is gelezen,*
voort, voort. Toen tradt de oude man, met zyn
 stokje in de hand, zeer kloekelyk, van de Rol-
 le, over de zaale, naar 't schavot. Hier geko-
 men, sloeg hy 't gezigt hemelwaards, zegen-
 de, *o God, wat komt 'er van den mensch!* Toen

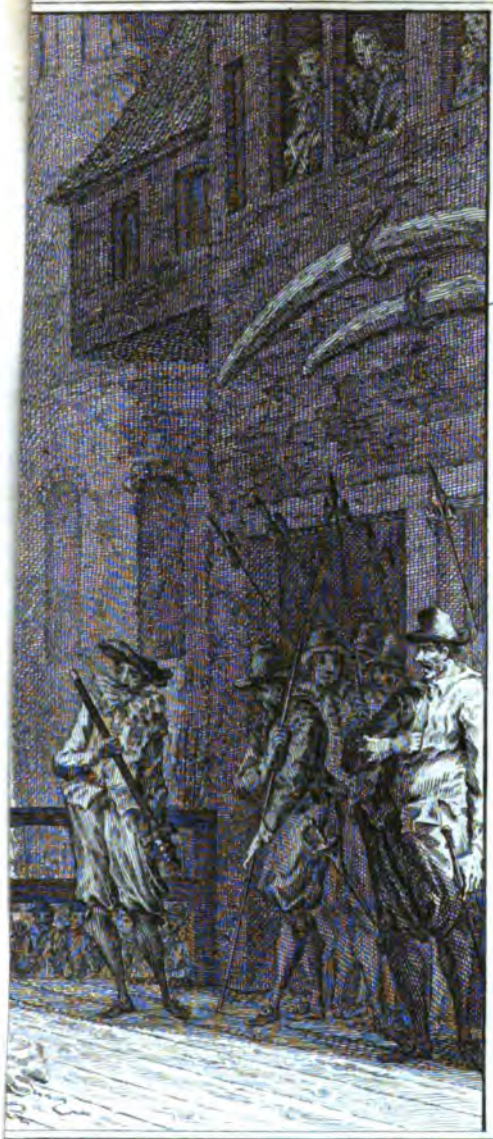
Treedt
 naar 't
 schavot.

knielde hy neder, op de bloote planken, also
 'er geen kussen by der hand was. Terwyl sprak
 Lamotius het gebed, welk omtrent een vieren-
 deel uurs duurde. Daarna, schein hy beter ge-
 moed dan te vooren; ontkleedde zig, met hulp
 van zynen dienaar, en sprak, toen, of voor het
 ontkleeden, het volk aan, met deeze woorden,

Sprekt
 het volk
 aan.

Mannen, geloof niet, dat ik een Landverraader ben.
Ik heb opregt en vroom gehandeld, als een goed Pa-
triot; en die zal ik sterven. Daarna, eischte hy
 zyne fluweelen slaapmuts, die hy voor zyne
 oogen trok. In 't gaan naar 't zand, sprak hy
 eeni-

(1) Zie de Sentent. by BRANDT Rechtspl. bl. 164 enz.

reed, om onthalt te worden, in't jaar 1619.

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
ASTOR LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS

eenige schietgebeden. Ofhy, ten deezzen tyde, 1619.
 nog eenige hoop hadt van den dood te zullen
 ontgaan, en, hierom, zynen knegt gevraagd
 zou hebben, *of 'er niemand kwam*, is twyfel-
 agtig. Nog voor half tien uren, knielde hy
 neder, zeggende, tegen den scherpreger, *maak* Wordt
bet kort, maak bet kort. Met een, hief hy de han- onthalsd,
 den, al biddende, zo na aan den hals, dat hem,
 met het hoofd, ook eenige stukjes van de vin-
 geren afgehouden werden. Veelen doopten
 hunne neusdoeken in het bloed, dat, met drie
 of vier sterke stralen, uit het lighaam liep;
 anderen bonden 'er 't bloedig zand in, en droe-
 gen 't met zig, of verkogten 't. Zelfs sneedt men
 bloedige spaanders van de planken, ten gely-
 ken einde (*k*): al het welke egter geschiedde,
 met verschillende inzigten van liefde, haat of
 wraakgierigheid. De Groot heeft ook, eenige
 jaaren laater, openlyk, geschreeven, dat Olden-
 barnevelds vyand, waarmede hy den Prins
 schynt te meenen, zynen dood aanschouwd
 heeft (*l*). 't Lighaam werdt, den volgenden nagt, en be-
 in stilte begraven. De papieren, die in zyne graaven.
 gevangenkamer verfteken waren, werden daar-
 na, door de Regters, gevonden. 't Is twyfelag-
 tig, of zy nog ergens voorhanden, of reeds
 voorlang vernietigd zyn. De Advokaat was,
 in den ouderdom van eenenzeventig jaaren,
 zeven maanden en agttien dagen gestorven (*m*).

De algemeene Staaten, de Sententie des Ad- Zyne
 vokaats, die terstond gedrukt werdt, zenden- Sententie
 de aan de byzondere Gewesten, schreeven, te wordt
 ge- aan de

(*k*) Achabs Biddagh *bl.* 39.

(*l*) CL. SARAVII Epist. p. 196.

(*m*) BRANDT Rechtspl. *bl.* 176-184.

1619. gelyk „ hoe hun, door de Regters, getoond
 byzon- „ was, dat 'er verscheiden' punten, niet ver-
 dere Ge- „ meld in de Sententie, ten zynen laste gebragt
 westen „ waren, die groot vermoeden gaven, of hy
 en naar „ zyne oogen niet wel mogt gehad hebben naar
 Frankryk „ den vyand; doch dat men, daarop, naar reg-
 gezon- „ ten, geen vonnis zou hebben konnen vellen,
 den. „ zonder scherper onderzoek; waarvan men
 „ hem, om zynen hoogen ouderdom en ande-
 „ re redenen, hadt willen verschoonen (n).”
 Doch de Groot merkt aan, dat dit schryven
 kwam van eenigen der Regteren, die den naam
 van algemeene Staaten slegts aangenomen had-
 den. Ook meent hy, dat men het pynigen niet
 zou gemyd hebben, om 's mans ouderdom,
 hadt men grond gehad om hem van ontrouw
 te verdenken; also men zig niet ontzag, hem,
 in zyne hooge jaaren, door Beuls handen, te
 doen sterven (o). De Sententie werdt ook naar
 Frankryk gezonden, nevens eenen Brief aan
 den Koning, waarin geklaagd werdt, over 't
 gedrag van Maurier, wien de Koning zou ge-
 lieven te belasten, zig voortaan te onthouden
 van het voeden of ondersteunen van diergely-
 ke partychappen in den Staat. Voorts, werdt
 Oldenbarneveld, in deezen Brief, ook schuldig
 verklaard aan onvergeeflyke misdaden, die
 niet in de Sententie vermeld waren (p). In
 Frankryk, hieldt men deezen Brief geschree-
 ven te zyn, door den Heere van Sommels-
 dyk, dien, in zeker schryvens aan den Heere
 van Maurier, de naam van *garnement* gege-
 ven

(n) Zie BRANDT Rechtspl. bl. 185.

(o) GROTIUS Verantw. Cap. XX. bl. 289.

(p) Zie BRANDT Rechtspl. bl. 187.

ven werdt. Ook nam de Koning het zeer kwalijk, dat men, hier, zo weinig agt geslaagen hadt op zyn verzoek (q). Jeannin en Boisife, naderhand, in Frankryk, met Uitenbogaard, sprekende, over de dood des Advokaats, oordeelden beide, dat hyze onschuldig geleeden hadt, en voornaamlyk, om dat hy zig te sterk gekant hadt tegen den Prins: waarin hy zig, naar Jeannins gevoelen, wel wat hadt behooren te maatigen (r). Doch het deerlyk lot deezes mans heeft ons reeds lang genoeg bezig gehouden. Van zyne perfoonlyke hoedaanigheden zal ik, alleenlyk, spreken met de Resolutien van Holland, in welken zyn dood, op den dertien-^{*handeling.}den van Bloeimaand, aangetekend staat: waar-^{†gebeu-}na deeze woorden volgen: *een man van grooten gen.* *bedryve, * besoigne, † memorie en § directie, ja * sin. § beleid.* *gulier in alles. Die staet; siet toe dat hy niet en valle, * onge-* *ende sy Godt syne siele genadigh. Amen (s).* ^{meen.}

Na 't onthalzen van Oldenbarneveld, waar-^{XXIX.}van de tyding beide Hogerbeets en de Groot Men verbaasde en bedroefde, liet men 't schavot ^{tragt de} nog eenige dagen staan, en zegt, midlerwyl, ^{Groot en} Hogerde vrienden van deezen twee, bedektelyk, te ^{beets te} beweegen, om hen vergiffenis te doen verzoeken. Drie van de Regters vervoegden zig, ten ^{bewee-} deezen einde, by Hogerbeets, vorderende, dat ^{gen, om} hy of zelf vergiffenis verzoeken zou, of 't zy- ^{vergifse-}nen vrienden voor hem laten doen. Doch hy ^{nis te} sloeg't beide, kloekmoedig, af: waarop de Reg- ^{verzoeken.}ters, verstoord vertrekende, in 't uitgaan, zelden, *zo zult gy dan vaaren als Barneveld: 't scha-*

vof

(q) UYTENBOG. bl. 1208.

(r) UYTENBOG. Lev. en Verantw. Cap. XV. bl. 300, 302, 303, 305.

(s) Resol. Holl. 13 May 1619. bl. 102.

1619. *tot staat 'er nog (t)*. De Huisvrouw van de Groot werdt ook, van hooger hand, aangepord, om vergiffenis te begeeren voor haaren man. Dan zy wees deezen raad, rustig, van de hand, zeggende, *Ik zal 't niet doen: en heeft hy 't verdiend; men sla hem 't hoofd af*. Nogtans, sprak zy den Prinse, die haar meer niet zeide dan *dat men den weg van recht of genade moest inslaan*. 't Stuk werdt, daarna, in ernstige overweeging genomen by de vrienden van Hogerbeets en de Groot, onder welken, gelyk het gaat, eenig verschil viel. 't Besluit was, nogtans, geen vergiffenis te verzoeken; maar 't vonnis te verwag-

Sententie over 't Lyk van Ledenberg.

ten (u). Midlerwyl, was 'er, op den vyftenden, Sententie gegaan, over het Lyk van Ledenberg, welk, met de kist, op eene horde, naar buiten gesleept zynde, aan eene halve galg gehangen werdt. Doch 't werdt, kort daarna, heimelyk, weggehaald, en, buiten Utrecht, in de Kapelle van 't Huis te Zuilen, zynen Schoonzoon Lokhorst toebehoorende, begraven (v). De reden, waarom men hem deeze schande, na zynen dood, waardig oordeelde, is, uit het voorig gedeelte deezer geschiedenis, ligtelyk, op te maaken; en, in de Sententie (w), uitgedrukt. By dezelve werden, tegen zyne verwagting, alle zyne goederen verbeurd verklaard. De Groot hadt het leezen deezer Sententie op de rolle, gelyk, te vooren, die des Advokaats, in zyne Kamer, konnen hooren. Ook zeide men 'er Hogerbeets iet van: waarop

zy

(t) Zie BRANDT Rechtspl. bl. 205, 206.

(u) K. BRANDT Leven van H. de Groot, bl. 195, 196.

(v) UYTENBOG. bl. 1007.

(w) By TRIGLAND. bl. 1092.

zy zig beide een doodelyk vonnis voorftelden. ^{1619.}
 Op den agttienden van Bloei maand, werdt de ^{De Groot}
 Groot, door den Fiskaal Sylla, voor de Reg- ^{en Ho-}
 tērs, ontbouden, om zyne Sententie te hooren: ^{gerbeets}
 en, terftond na hem, Hogerbeets, door den ^{worden}
 geweldigen Provooft, Karel Nys. Zy werden ^{toteene}
 beide verweezen ter eeuwiger gevangeniffe, ^{gevang-}
 met verbeurdverklaaring hunner goederen (x). ^{nis ver-}
 't Gene men hun, als misdaad, te laft leide is, ^{oor-}
 uit het gene wy van hunne bekenteniffen en ^{deeld.}
 van de Sententie des Advokaats gemeld heb-
 ben, genoeg op te maaken. De Groot werdt,
 in 't byzonder, bezwaard, over 't ontwerpen
 der Keure van Schieland (y): Hogerbeets, o-
 ver 't raadpleegen om Woerden te verzekeren.
 De Groot sprak niets op de Sententie. Maar,
 eenige jaaren laater, heeft hyze uitvoerig
 wederlegd, in openbaaren druk. Hogerbeets,
 onder 't leezen zeer ontfteld geworden, zeide,
dat zyne Sententie niet overeenkwam met het gene hy
verklaard hadt, en dat hy betering derzelve verzogt.
 En als men hem geboodt te zwygen, floeg hy
 met de hand op de borft, onder 't gebruiken
 van HORATIUS woorden

*Hic murus abeneus esto,
 Nil conscire sibi, nulla paleocere culpa.*

dat is,

- „ Dit zy een kop'ren muur, zig niets bewuft
 te wezen,
 „ En door geen' misdaad te verbleeken, of te
 vreezen.

Doch

(x) Zie de Sententien by BRANDT Rechtspl. bl. 207, 219 en elders.

(y) Zie hier voor, bl. 141.

1619. Doch hy begreep, naderhand, dat deeze hevigheid te ver gegaan was, waarom hy, des wege, vergiffenis verzogt van hunne Hoog-Mogendheden. Daarna, gunde men hem en de Groot 't bezoek hunner naastbestaanden. Op den vyfden van Zomermaand, des nagts omtrent elf uren, werden zy beide, onder een geleide van vyfentwintig foldaaten, op wagens, gevoerd naar Delftshaven, en van daar, te schepe, naar Dordrecht, en voorts, wederom op wagens, door Papendrecht en Gorinchem, naar 't Huis te Loevestein (z), aan 't Westeinde der Bommelerwaard, op Hollandfchen bodem, schuins over Woudrichem. Hier werden zy, elk afzonderlyk, opgeslooten. Loevestein is, van toen af, eerst regt vermaard geworden in 's Lands Gefchiedenissen, en heeft, naderhand, meermaalen, gediend, tot eene gevangenis van Staat.

Zy worden naar Loevestein gevoerd.

XXX. Nu wordt het tyd, dat wy zien, hoe 't met den Heere van Moersbergen afliep. Hy was, in Lentemaand, gehoord voor de Regters, en hadt gemerkt, dat zyne onderhandelingen over 't verzekeren van Woerden zwaarft gewogen werden. Hiervan hadt hy zyne Huisvrouw kennis gegeven, en haar tevens geraaden, de gunst van zyne Doorlugtigheid, van Graave Willem, van Karleton en van de Regteren te zoeken. Nogtans, hieldt hy zig voor geheel onschuldig (a). Maar ziende, dat het schavortien dagen na des Advokaats dood, staan, en de Beuls in den Haage bleeven, liet hy zig, door medelyden met zyne Huisvrouw, en, door

Moersbergen verwerft eene soort van vergiffenis.

(z) BRANDT Rechtspl. bl. 212.

(a) Zie zyn' Brief by BRANDT Rechtspl. bl. 211 enz.

door den raad zyner vrienden, beweegen, om 1619.
 vergiffenis te verzoeken van de algemeene
 Staaten (b), welke hem, op den negenentwintigsten van Bloei maand, verleend werdt: doch,
 onder deeze heimelyke voorwaarden „ dat hy
 „ zig eene maand onthouden zou op zyn Huis
 „ te Moersbergen, tot beschikking zyner by-
 „ zondere zaaken, zonder, aldaar, met iemand,
 „ te mogen spreken, buiten bewilliging van
 „ Graave Ernst Kasimir van Nassau, die, ten
 „ dien einde, vier of vyf soldaaten op 't Huis
 „ zou leggen. Dat hy, daarna, ten Lande uit
 „ vertrekken, en 'er zes jaaren buiten blyven
 „ zou, zonder egter, na verloop van dien tyd,
 „ daar wederom binnen te mogen komen, dan
 „ op uitdrukkelyk verlof van hunne Hoog-
 „ Mogendheden, en van de Staaten van U-
 „ trecht.” Hy werdt dan naar zyn Huis, te
 Moersbergen, gevoerd, en van daar, den vyf-
 den van Hooimaand, naar Welle, in 't Land
 van Kleeve. Van hier trok hy, eerlang, naar
 Holstein; daar hy eenige jaaren verbleef, tot
 dat de zaaken, hier te Lande, derwyze, ver-
 anderden, dat hem vergund werdt, zyne da-
 gen in zyn Vaderland te eindigen (c).

De gewezen Pensionaris van Haarlem, de XXXI.
 Haan, ingedaagd en niet verscheenen zynde, ^{De Haan} ^{wordt}
 was, op den vierentwintigsten van Bloei maand, ^{voor}
 door de Heeren Regters, voor vyftien jaaren, ^{vyftien,}
 op lyfstraffe, gebannen, met verbeurdverklaa- ^{Trefsel}
 ring van de helft zyner goederen. Hy begaf ^{voor}
 zig; sedert, in dienst van den Vorst van Hol- ^{twee jaa-}
 stein, ^{ren, en} Uitenbo-

(b) Resol. Holl. 23 May 1619. bl. 106.

(c) Zie BRANDT Rechtspl. bl. 237-242.

1619. stein, die hem tot zynen geheimen Raad aan-
 gaard — nam, en aan wiens Hof hy, den vyfden van
 voor — Slagtmaand des jaars 1624, overleedt (*d*). Ui-
 eenwig — tenbogaard werdt, op den zelfden dag, als de
 geban- — Haan, ten eeuwigen dage, gebannen, met
 nen. — verbeurdverklaaring van alle zyne goederen:
 zonder dat, in zyne Sententie, eenige misdaad
 gemeld werdt; 't welk de *Regters*, zeide Sylla
 naderhand, hadden nagelaaten, om dat zy met ge-
 ne blaauwboekjes of verantwoordingen gediend
 waren (*e*). Zelfs werdt Trefsel, ten wiens huize
 de byeenkomst, die zo veel gerugts gemaakt
 hadt, gehouden was, omtrent deezen tyd, ter
 oorzaake van zyn agterblyven, voor twee jaa-
 ren, gebannen, en in eene boete van tweedui-
 zend guldens verweezen, insgelyks, zonder dat
 'er eenige misdaad, in zyne Sententie, was uit-
 gedrukt (*f*). Ook schryft de Groot, dat hy niet
 kon bevroeden, waarom men hem schuldig
 hieldt, alzo hy, by de samenkomst ten zynen
 huize, niet tegenwoordig geweest was (*g*).
 Doch men begreep, veelligt, dat hy, zynde in
 dienst der algemeene Staaten, zulk eene byeen-
 komst tot zynent niet hadt moeten toelaaten,
 of 'er zynen meesteren kennis van geeven.

Dus liep het werk deezer vermaarde Regt-
 bank ten einde. Zy kostte, naar sommiger
 verhaal, den Landen meer dan zeventigdui-
 zend guldens (*h*). Uit egte Berigten blykt, dat
 'er tweeënzeventigduizend guldens toe opge-
 nomen waren, die, naderhand, uit de verbeurd-

ver

(*d*) BRANDT Rechtspl. bl. 245-254.

(*e*) UYTENBOG. Lev. Cap. XIII. bl. 238.

(*f*) BAUDANT. Memor. XI. Boek, bl. 74.

(*g*) GROTIUS Verantw. Cap. XX. bl. 296.

(*h*) GROTIUS Verantw. Cap. XV. bl. 157. Cap. XIX. bl. 222.

verklaarde goederen werden afgeloft (i). Elke 1619.
 Regter ontving vierentwintighonderd gul-
 dens, uit de Kasse der algemeene Staaten, en
 honderdenvyftig, uit die van elk Gewest. De
 Fiskaalen, de Griffier Pots, de Luitenant Ny-
 hof, de geweldige Karel Nys en anderen, die
 eenigen dienst, in deeze Regtspleeging, ge-
 daan hadden, werden ook beloond en bevor-
 derd. Aan Graave Ernst Kasimir van Nassau
 was, omtrent twee weeken voor de dood des
 Advokaats, voor zekere gedraagen' lasten en dien-
 sten, vermoedelyk, te Utrecht, ter gelegenheid
 der veranderinge aldaar, eene somme van veer-
 tigduizend guldens toegestaan (k).

Ten deezen tyde, werdt ook sterk gespro- XXXII.
 ken, vooral by zulken, die dagten, dat de Prins Gerug-
 van Oranje hierop het oog gehad hadt, van ver- ten, we-
 dere verandering in den vorm der Regeeringe. gens ee-
 In de Vergaderingen van elk Gewest, werdt, ge- ne aan-
 arbeit, en zou verder gearbeid worden, aan't staande
 herfmeeden der Unie van Utrecht (l), en, zeide verhef-
 men, om den Prins te verheffen, tot Vorst of fting van
 Hoofd der Vereenigde Gewesten of der Gene- den Prin-
 raliteit. Hierby werdt gevoegd, dat men ook se van
 bezig was, met het ophaalen der oude eischen van Oranje.
 den Huize van Nassau op Gelderland: en dat,
 de gifte der Staaten van dit Gewest daarby ko-
 mende, men eenen Hertog van Gelder heb-
 ben zou. Voorts sprak men van een Huwelyk
 tusschen den Prinse en eene Dogter van Bran-
 denburg; aan welke alle de eischen haars Va-
 ders

(i) Resol. Holl. 31 Maart 1623. bl. 39. 3 Octob. 1624. bl. 127.

(k) BRANDT Rechtspl. bl. 262, 269.

(l) Zie Resol. Holl. 14 Maart 26 Aug. 21 Dec. 1619. bl. 64,
 209, 313.

1619. ders op Gulik, Kleeve en Berg zouden worden afgestaan. Dan alle deeze gerugten verdweenen, door den tyd (*m*). Ook vindt men 'er weinig spoor van, in egte bescheiden. Alleenlyk, deedt Amsterdam, in 't volgende jaar, een voorslag ter Dagvaart, die 't gemeene Land en 's Prinsfen Persoon betrof, en om welken, in 't geheim, in 't byzyn van den Prinsfe, te hooren, Marquette en drie Heeren van Dordrecht, Amsterdam en Hoorn benoemd werden; met last, om 'er, zonder verflag te doen, op te mogen besluiten (*n*). Doch ik weet niet, wat deeze voorslag inhieldt, veel min, of 'er iet op beslooten werdt. Eenige maanden laater, werdt, op twee *Memorien*, door Haarlem en Amsterdam, ingeleverd, en, naar 't schynt, deezen zelfden voorslag betreffende, beslooten, elkan-
 * *sonde-* deren eerst, daarop, nog nader te * polsen, om
ren. elkanders oogmerken te verstaan (*o*). Sedert, schynt de handeling over dit punt, van tyd tot tyd, verschooven te zyn. Sommigen hebben geschreeven, dat men te groote zwaarigheden ontmoette, in de uitvoering van het ontwerp, op 's Prinsfen verheffing gemaakt (*p*), en dat 'er de gemoeden van 's Prinsfen beste vrienden zelve gantsch niet toe bereid waren; waarom het agtergebleeven zou zyn. Doch anderen hebben geoordeeld, dat alle deeze gerugten flegts uitstrooisels waren, om dien Vorst, by de liefhebbers der vrye Staats-Regeeringe, haatelyk te maaken, en de onderneem-
 ming

(*m*) *UYTENBOGAERT* by *BRANDT* Rechtspl. *bl.* 269.

(*n*) Resol. Holl. 12 *Marsz* 1620. *bl.* 40.

(*o*) Resol. Holl. 15 *Septemb.* 1620. *bl.* 202.

(*p*) *AUBERY* *Memoir.* *p.* 325.

ming van zulk een' toeleg voor te komen (q). 1619.
 Dat den gevonnisten het vreezen en zeggen,
 dat zyne Doorlugtigheid naar de Souverainiteit stondt, openlyk, tot misdaad toegerekend was, maakt het ook onwaarfchynlyk, dat de Vorst, of iemand zyner vertrouwde vrienden, ten deezen tyde, zulk een oogmerk gehad zou hebben.

Doch eer wy van deeze merkwaardige Regts-Gedagpleeging, geheellyk, aftappen, en dit Boek ten van besluiten; kunnen wy niet nalaten aan te merken, dat men, in laater' tyden, onder grooten Bynkershoek, en kleinen, de vonnissen der drie gevangenen ver de onbillyk geoordeeld heeft. Een beroemd Regts-geleerde heeft zig verwonderd „ met welk een Sententien der „ aangezigt, de Regters den Advokaat en andrie Heeren. „ deren tot eene hoofdmisdaad hebben durven. „ ven toerekenen het begrip, dat elk Gewest „ het regt heeft, om over Kerkelyke zaaken „ te beschikken; daar men, in de nader ver- „ klaaring op het dertiende Artikel der U- „ trechtsche Vereeniging, met ronde woor- „ den las, *de meening niet te zyn, dat de eene „ Provincie of Stad hem 's fait van de andere, in „ 't point van de Religie, zou onderwinden (r).*”
 Voorts, stelt hy vast „ dat Hogerbeets en de „ Groot, ja Oldenbarneveld zelf, naauwlyks „ om eenige andere reden, veroordeeld zyn, „ dan om den raad, dien zy den Staaten, of den „ byzonderen Magistraaten gegeven hadden, „ of om de uitvoering van 't gene hun, door de „ Staaten of Magistraaten, gelast was, alles

(q) Zie BRANDT Rechtspl. bl. 269.

(r) C. V. BYNKERSHOEK, *Quest. Juris publ. Libr. II. Cap. XVIII. p. 316, 317.*

1619. „ zonder eenige kwaade trouwe: 't welk ook
 „ oorzaak geweest is, dat men, na meer dan
 „ veertig jaaren verloops, de Wethouder-
 „ schap van Leiden en Rotterdam, door den
 „ Hoogen Raade, heeft zien veroordeelen,
 „ om den erfgenaamen van Hogerbeets en de
 „ Groot betaaling te doen der Wedden, die
 „ men deezen Pensionarissen nog schuldig was.
 „ Ook zou den erfgenaamen des Advokaats
 „ eenige vergoeding gedaan zyn (s).” Op eene
 „ andere plaats, handelende van het eerste Lid
 „ der Utrechtsche Vereeniging, waarin gezeid
 „ werdt „ dat, in geschillen tusschen byzondere
 „ Gewesten, Steden of Leden, de andere Ge-
 „ westen, Steden of Leden zig niet zullen stee-
 „ ken, dan tot bemiddeling; zo lang partyen
 „ zig 't regt onderwerpen;” heeft hy zelfs,
 „ duidelyk, te verstaan gegeven, dat men, zyns
 „ oordeels, in den jaare 1619, tegen dit punt is
 „ aangegaan, alzo de gevangenen niet alleen niet
 „ weigerden; maar zelfs ernstelyk begeerden,
 „ dat men hen, voor hunnen gewoonlyken Reg-
 „ ter, te regt stelde: waarop hy deeze woorden
 „ volgen laat: *Zo gy weeten wilt, met wat regt dan
 „ de gemagtigde Regters der algemeene Staaten, o-
 „ ver deeze zaak, geoordeeld hebben; moet gy ervare-
 „ ner' luiden raadpleegen: ik ben niet in staat, om 't
 „ u te zeggen (t).* Elders, zegt hy „ dat alwat,
 „ in de jaaren 1618 en 1619, tegen Barneveld,
 „ Hogerbeets en de Groot gedaan en gewee-
 „ zen is, op geen ander regt steunt, dan op
 „ * *Prætor.* „ 't gene de * Regter gezeid wordt te wyzen,
 „ ook

(s) Id. cod. Oper. Libr. II. Cap. II. p. 207.

(t) Id. cod. Oper. Libr. II. Cap. XXIII. p. 362.

„ ook dan, wanneer hy onregtvaardiglyk von: 1619,
„ nist (u).”

Ten besluite, 't gantsche geschil over de Punt van regtvaardigheid of onregtvaardigheid der von- 't geschil,
nissen, van welken wy spreekten, hangt af van over de dit ander, of den algemeenen Staaten de opper- regtvaard-
ste magt toekomt, over de Vereenigde Ge- digheid
westen, dan of de Staaten van elk Gewest, regtvaard-
binnen elk Gewest, de opperste magt hebben, digheid
over alles, wat niet aan 't bondgenootschap derzel-
afgestaan is. 't Laatste is nu 't gemeen gevoe- ven.
len, en 't was ook 't gevoelen van Oldenbar-
neveld en van hun, die 't met hem hielden (v),
't Eerste werdt, door Prinsse Maurits en doot
veele anderen, staande gehouden. En wy heb-
ben, by eene andere gelegenheid, aangemerkt
(w), dat dit stuk, ook in vroeger' tyd, niet e-
veneens begreepen geweest is; waarom het
niet vreemd schynen moet, dat men, deswer-
ge, ook in den tyd, waarvan wy handelen,
verschillende gedagten hadt. Maar hieruit
moest ook een verschillend oordeel volgen,
over 't gedrag der beschuldigten. Zo den al-
gemeenen Staaten de opperste magt toekwa-
me, waren zy, zekerlyk, schuldig, om dat zy
zig dikwils gekant hadden, tegen de beslui-
ten der algemeene Staaten. Doch zo de op-
perste magt ware, by de Staaten der byzon-
dere Gewesten, waren zy onschuldig, om dat
zy niets gedaan hadden, dan op last dier Staa-
ten, en binnen de paalen van derzelve ge-
bied.

(u) Id. eod. Oper. Libr. II. Cap. II. p. 201.

(v) GROTIUS Verantw. Cap. I. II. bl. 1, 14. See also BURNET
Hist. of his own Time. Vol. I. p. 13.

(w) VIII. Deel, bl. 335.

1619.

bied. En hiertegen dient niet, dat zy zelven, tot het geeven van zulk een' last, geraaden hadden, om dat zy om te raaden waren aangenomen, en, zo veel gebleeken is, niet ter kwaader trouwe geraaden hebben. De Advokaat hadt, agt ik, op dit verschillend begrip over de opperste magt het oog, als hy, naar sommiger verhaal, in den jongsten nagt van zyn leeven, tegen de Predikanten, zeide, *Ik wil de Regters niet beschuldigen; maar ik kom in senen tyd, waarin men andere grondregels van Regeeringe volgt dan men plagt: welk zeggen, den Prinse, naderhand, zynde aangediend, van hem, in deezer voege, beantwoord werdt: de Advokaat heeft die grondregels in den Staat niet gevonden; maar zoeken in te voeren (x).* Wiens meening naast aan de waarheid kwame, blyve het oordeel des onpartydigen Leezers aanbevolen.

(x) BAUDART. Memor. XI. Boek, bl. 55.

VADERLANDSCHE
HISTORIE.
 VEERTIGSTE BOEK.

I N H O U D.

- I. *Opfchudding onder de Remonstranten, te Alkmaar en te Hoorn. De gedaagde Remonstranten worden gebannen.* II. *Verandering in 's Lands Hooge Schoole, te Leiden.* III. *Vergadering der Remonstranten, te Antwerpen. De Zoonen des Advokaats worden verlaaten van hunne ampten. Verscheiden Schouten en Sekretarissen afgezet.* IV. *Klagten over 't krenken van 't Bestand. Zeeschuimeryen. Verdrag tusschen de Engelsche en Nederlandsche Oostindische Maatschappy. Verovering van Jakatra. Batavia gestigt.* V. *Oorsprong van den Oorlog in Boheeme. De Paltsgraaf Fredrik, Zusterszoon van Prinse Maurits, wordt tot Koning van Boheeme verkooren.* VI. *De Staaten neemen deel in de zaaken van dit Ryk. Staat des oorlogs aldaar.* VII. *De Aartsheertogen verzamelen een Leger ten dienste des Keizers. Spinola valt in de Nederpalts. Paapenmuts gestigt. Koning Fredrik wykt naar Holland.* VIII. *Dood der Prinsefse Weduwe van Oranje. Van Graave Willem Lodewyk. Berigtschrift voor Graave Ernst Kasimir, zyn' opvolger in 't Stadhouderfchap van Friesland. Prins Maurits wordt Stadbonder*
 van

van Groningen en Drente. Antoni Duik wordt Raadpensionaris. IX. Oldenbarneveld; Hugerbeets en de Groot worden verklaard, misdaad van gekwetste hoogheid begaan te hebben. Vervolging der Remonstranten. X. Zonderlinge ontkoming van Hugo de Groot uit het Slot te Loevestein XI. Einde van het Bestand. Voorslag der Aartshertogen, die afgewezen wordt. XII. Verraad op Tiel gestraft. Dood van Filips den III. Zyn Zoon, Filips de IV. volgt hem op. De Aartshertog Albertus sterft. Veldtocht der Spaanschen. Gulik verlooren. Aanslag op Sluis. XIII. Staat van Boheeme en de Palts. XIV. Verbond met Deenemarke, welk niet bekrachtigd wordt. XV. Opregting eener Westindische Maatschappye. XVI. Onlusten in Frankryk. XVII. Tocht naar Brabant. Spinla belegerd Bergen op Zoom. Steenberghe verlooren. XVIII. Bedryf van Mansfeld in de Neder-Palts. Hy trekt naar Brabant. Slag by Fleuri. Bergen op Zoom verlaaten. Inval in de Zevenwolden. XIX. Oostfriesche onlusten. De Staaten verschuiven 't ontruimen van Lieroord. Mansfeld valt in Oostfriesland. Ruimt het wederom. XX. Aanslag van Prinse Maurits. Paapenmuts verlooren. Verdrag met die van Tunis en Algiers. Verschil met Gelderland en Overijssel, over de gemeene lasten. XXI. De Groot schryft zyne Verantwoording, die strengelyk verbooden wordt XXII. Aanslag op het leeven van Prinse Maurits, in eenige hoofdbeleiders en medepligtigen, gestraft. XXIII. Nederlaag van Hertoge Christiaan van Brunswyk. XXIV. Handeling van Koning Jakob den I. te Brussel. 's Keizers bezending aan de Staaten. XXV. Klachten van Hamburg en Breemen. Toerustingten ter zee. XXVI. Geschied onder de

Loden der hooge Regeeringe in Friesland. XXVII. Aanslagen om Amsterdam in brand te steeken Duarte. Strenge Vorst. Hooge Vloed. Inval in de Veluwe. Breda belegerd. XXVIII. Verbond van onderlinge bescherming met Groot-Britanje. XXIX. Gelyk Verbond met Frankryk. XXX. Prins Maurits zoekt, vergeefs, Breda te ontzetten. Zyn vrugteloze aanslag op Antwerpen. XXXI. Hy wordt ziek. Dringt zynen Broeder tot een Huwelyk. Sterft. Zyne natuurlyke Kinderen. Uiterste wil. XXXII. Zyne gedaante, aart, deugden en gebreken.

Erwyl de Synode nog zat, ontstond 1619.

'er, hier en daar, met naame te Alk-
 maar en te Hoorn, merkelyke be-
 weeging onder de Remonstranten,
 of onder 't graauw, welk hun toe-
 gedaan was, en met moeite verdroeg, dat de
 Predikanten van hun gevoelen, alomme, ge-
 schorft of afgezet werden. Te Alkmaar, werd,
 in Lentemaand, de Kerk overweldigd, de
 Klassis kist opgebroken, het Klassisboek ge-
 scheurd. Ook tastte men zekeren Contraremon-
 strant aan; die op eene schuifkar gezet, en spot-
 telyk herom gevoerd werdt. *Joannes Evertszoon*
Geeſteranus, Remonstrantsch Predikant te Alk-
 maar, naderhand, voor Gemagtigden der Staa-
 ten en der Kerken, ondervraagd zynde, over
 de oorzaak deezer beroerte, werdt, daaraan,
 onschuldig bevonden; doch egter afgezet van
 zynen dienst (a). In Sprokkelmaand, te voo-
 ren, waren de Remonstrantsche Predikanten

I.
Op-
Schud-
dingen,
onder de
Remon-
strantsch-
gezin-
den, te
Alkmaar.

(a) BAUDART. XI. Boek, bl. 16. BRANDT III. Deel, bl. 357-382.

1619. te Utrecht ook allen van hunne ampten ver-
 laaten, door de Vroedschap. Doch hier ont-
 stondt geene beroerte (b). Te Hoorn, liep het
 en te Hoorn. erger af. De Magistraat hadt, hier, der Huis-
 vrouwe van *Dominikus Sapma*, eenen der ge-
 daagde Remonstranten op de Synode, haare
 wooning opgezeid. De man was, hierop, zon-
 der verlof, schoon niet zonder kennis der Po-
 litike Gemagtigden, van Dordrecht vertrok-
 ken, om orde te stellen op zyne huisselyke zaa-
 ken. Zo dra hy te Hoorn kwam, werdt hem
 belast, geene Vergaderingen aan te leggen of
 by te wonen, en zig van alle Kerkelyke dien-
 sten te onthouden. Daarna, kreeg hy bevel om
 de Stad te verlaaten, en wederom naar Dor-
 drecht te keeren. Den tienden van Lentemaand,
 werdt hy, des morgens ten agt uren, door den
 Schout, voor zyne deur, op de Stads wagen
 gezet; terwyl de bezetting in 't geweer stondt.
 't Volk was ook, in grooten getale, samenge-
 vloeid, om dit schouwspel te zien, en men ver-
 haalt, dat sommige Contraremonstranten de
 Remonstranten zeer tergden, als durfdenze
 niets bestaan, tot redding van hunnen ouden
 Leeraar. Wat 'er van zy, eenigen, gaande ge-
 raakt, greepen de paarden by den toom, snee-
 den de zeelen aan stukken, ligten Sapma, met
 zyne vrouw en kind, van de wagen, en sloop-
 ten de wielen. Toen rukten de soldaaten aan,
 schiepende, met los kruid, op den hoop, die,
 merkende dat 'er niemant gekwetst werdt, te
 feller aandrong, en 't Krygsvolk, met pannen,
 naar 't hoofd wierp. De Magistraat, toen ander
 volk

(b) BRANDT III. *Deel*, bl. 390 enz.

volk doende aantrekken, gaf bevel, om met 1619. scherp te schieten. 't Geschiedde. Zes of zeven werden dood geschooten: veertig omtrent gekwetst. De overigen namen de vlugt. De soldaaten, eens gaande geraakt, hielden geene maat meer; schietende langs verscheiden' straa- ten, en in en door de huizen, waardoor ook ee- nige onschuldigen getroffen werden. Na 't stil- len van den oloop, en toen men Sapma, met eenen tweeden wagen, vervoerde, werdt nog eenen Smid, die hem *waar wel* toeriep, met een- geveerden kogel, de kin van 't hoofd geschoo- ten; zo dat hy dood ter aarde viel. Sommigen gekwetsten werdt, naderhand, door Gemagtig- den der Staaten, afgevraagd, of zy niet van ee- nigen uit de Remonstranten, of uit de afgezet- te Wethouders waren opgemaakt, om Sapma, met geweld, in de Stad te houden. Ook zaten zy eenige weeken in hegtenis, waarna zy, midt de kosten der gevangenis betaalde, werden ontslaagen. Sapma, wederom te Dordrecht ge- komen, werdt ook aangesproken over zyn ver- trek, van daar, zonder uitdrukkelyk verlof. Doch men liet deeze zaak, eerlang, steeken, alzo hy bybragt, dat de President der Politiken hem, te vooren, beloofd hadt, zyn vertrek, by de andere Heeren, te zullen verontschuldigen (c).

De gedaagde Remonstranten hadden bevel ^{De ge-} gekreegen, om te Dordrecht te vertoeven tot ^{daagde} nader' last (d), die hun, eerst eenige dagen na ^{Remon-} 't vertrek der uitheemschen, gebragt werdt, ^{stranten} worden ^{door} geban-

(c) BAUBART. *Memor. XL. Boek, bl. 20.* TRIGLAND. *bl. 1141.* HEN, VELLIUS HOORN, *bl. 572 enz.* Historisch Verhaal, *f. 177 enz.* BRANDT III. *Deel, bl. 472 enz.*

(d) BRANDT III. *Deel, bl. 502.*

1619.

door Gemagtigden der algemeene Staaten, en hierop uitkwam „ dat zy zig zouden hebben „ te fchikken tot een ftil ampteloos leeven; in „ welk geval, de Staaten voor hun onderhoud „ binnen of buitens Lands ter hunner keure zor- „ gen zouden.” Doch zy maakten allen zwaa- righeid om dit te belooven. *Henrikus Leo* alleen verbondt zig, den Staaten te gehoorzaamen. Ook tekende hy, naderhand, een gefchrift, welk men de *Akte van Stilftand* noemde, en welk ook, door verfcheiden' anderen, onderfchreeven werdt, die zig, zo wel als hy, verbonden, niet meer te prediken. Den overigen gedaagden, na 't eindigen der Sinode, tegen den tweeden van Hooimaand, in den Haage ontbooden zynde, was dezelfde *Akte* ook voorgelegd; doch zy haddenze geweigerd te tekenen. Zy werden, hierop, allen gebannen, uit de Vereenigde Gewesten en uit het gebied der algemeene Staaten: en, kort daarna, vervoerd. Tien Predikanten en de gewezen Profeffor *Episkopius* lieten zig naar Waalwyk in Brabant brengen, twee naar Nieuwenhuis, in 't Graaffchap Benthem, en een naar Huiffen, in 't Land van Kleeve. Daarna, werden nog verfcheiden' andere Remonstrantsche Predikanten, om 't bywoonen der Byeenkomst te Rotterdam, die men hielt tot oproer te ftrekken, gebannen en naar Waalwyk gevoerd (e). Het Hof van Holland (f) en de algemeene Staaten verbooden den afgezetten Remonstrantschen Predikanten het houden van openlyke of heimelyke Vergaderingen, onder zwaare boeten (g). Ook werden deeze hunne Ver-

(e) Hiftor. Verhaal, f. 216 enz. BRANDT III. Deel, bl. 662-699.
 (f) BRANDT III. Deel, bl. 764 enz.
 (g) Zie de Plak. agt. UFFENBOG. Onderz. derzelven.

gaderingen, op verscheiden' Plaatsen, door Soldaaten en Geregtsdienaars, gestoord; zonder dat zy, door herhaalde Verwoogen, aan de Staaten van Holland en aan de Wethouders van verscheiden' Steden, eenige vryheid zagen te verwerven. De Kerken en Plaatsen der afgezetten werden, door Contraremonstrantsche Predikanten, ingenomen: 't welk, in sommige Steden, gelyk te Gouda, en in verscheiden' Dorpen, daar de Remonstrantschgezinden een groot getal uitmaakten, niet zonder veel tegensporrelings der Gemeente, geschieden kon (b). De heimelyke Vergaderingen der Remonstranten werden, ondertusschen, aangehouden, en 't leedt niet lang, of verscheiden' gebannen en vervoerde Predikanten keerden wederom in 't Land, om hunne of andere Gemeenten, in stilte, naar hunne begrippen, te stigten.

Na 't veroordeelen der Remonstrantsche Leere en Leeraaren op de Synode, vindt men ook raadzaam, 's Lands Hooge Schoole, te Leiden, te hervormen. Om hiertoe den weg te baanen, was 'er, in Slagtmaand des voorleeden jaars, reeds eenige verandering gemaakt, in het Kollegie der Heeren Curateuren of Bezorgden der Hooge Schoole, die de zaak der Remonstranten, naar men dagt, te zeer, waren toegedaan geweest. De Staaten van Holland hadden, by raade zyner Doorlugtigheid, beslooten, dat de Bezorgers, om de drie jaaren, zouden afgaan, en voor de eerste reize, in Sprokkelmaand deezes jaars. Hierdoor, raakten de Heeren van Mathenes en van der Myle uit

(b) BRANDT III. *Dool*, bl. 109.

1619. uit het bewind der Hooge Schoole, en Jonkheer *Joan van Waffenaar en Duivenvoorde*, Heer van Duivenvoorde, Heer *Adriaan Pauw*, Ridder, en Meester *Rechus van den Honaart*, Raad in den Hoogen Raade, werden tot nieuwe Curateuren benoemd (i). Deezen stelden, in Hooimaand, *Gerardus Joannes Vossius*, Regent, en *Kaspar Barleus*, Onder-Regent van het Theologisch Kollegie, uit hunne ampten. De eerste werdt, daarna, Professor der Welspreekendheid, te Leiden, en vervolgens Professor der Historien op de Doorlugtige Schoole te Amsterdam. De andere, die, door de Zuidhollandsche Sinode, tot alle Kerkelyke dienften, onbekwaam verklaard was, tekende de Acte van Stilstand, en werdt, na eenigen tyd, ook tot Professor der Welspreekendheid, op de zelfde Doorlugtige Schoole, te Amsterdam, beroepen. *Festus Hommius*, die Scriba op de Sinode geweest was, werdt Regent in *Vossius* stede. De Remonstrantschgezinde Studenten werden ook uit het Kollegie gezet (k). Voorts, werdt de Hooge Schoole voorzien van Professoren, die der Sinodaale Leere waren toegedaan. Midlerwyl, hielden de byzondere Sinoden zig bezig, met het schorsen en afzetten van Predikanten, die voor Remonstrantsch bekend waren, of verdagt gehouden werden. De Rectoren en Schoolmeesters der Latynsche en andere Scholen liet men, daarna, ook de Sinodaale Kanons aanneemen, by schriftelyke Acte. Ook werdt zulks, op sommige plaatsen, den Orgelisten afge-

(i) Refol. Holl. 17 Nov. 1618. bl. 375.

(k) BRANDT III. Deel, bl. 341-352, 355-398, 310-325.

gevorderd (l). In Holland niet alleen; maar 1619.
 ook in 't Stigt, in Gelderland en in Overyffel,
 werden de Remonstrantschgezinde Predikan-
 ten afgezet van hunnen dienst (m). 't Getal der-
 zelveu beliep, in 't geheel, omtrent tweehon-
 derd, van welken 'er omtrent tagtig ten Lande
 uit gebannen werden. Zeventig omtrent teken-
 den de Acte van Stilstand: van welken 'er om-
 trent twintig hunne tekening herriepen. Ruim
 veertig weeken, in deezen tyd en sedert, af
 van de Remonstranten, onder welken 'er eeni-
 ge weinigen waren, die tot de Roomsche Kerke
 overgingen, of tot een ergerlyk leeven vervie-
 len. De meesten koozen de zyde der Contrare-
 monstranten. Eenigen hielden zig op zig zelveu,
 zonder zig by eenige gezindheid te voegen (n).

Te Waalwyk, werwaards verscheiden' ge- III.
 bannen' Remonstrantsche Predikanten gebragt Vergade-
 waren, kwam, eindelyk, zo groot een' toevloed ring der
 van deeze Broederschap, dat men besloot eene Remon-
 Vergadering te beleggen, te Antwerpen; al- stranten,
 waar Uitenbogaard en eenige anderen zig ont- te Ant-
 hielden. Hier werdt, omtrent den aanvang van werpen.
 Wynmaand, onder anderen, orde gesteld op de
 bediening der Kerken in 't Land. Ook regtte
 men een Kollegie op, bestaande uit zes Direc-
 teurs of Bestierders, Uitenbogaard, Episko-
 pius, Grevinkhoven, *Eduard Poppius*, *Karel Niel-*
lius en *Joannes Arnoldus Corvinus*. Door dit Kol-
 legie, of door de drie eerstgenoemde Direc-
 teurs, kreegen sommige Remonstrantsche Leer-
 aars last, om de Gemeenten in 't Land, heimelyk,

te

(l) BRANDT III. Deel, bl. 853-888. 912-917. 925-939.

(m) BRANDT III. Deel, bl. 939-976. IV. Deel, bl. 1 omw.

(n) BRANDT IV. Deel, bl. 16.

1619. te gaan bedienen: gelyk, door eenigen, met veele vrymoedigheid, geschiedde (o). Buiten Rotterdam, buiten Hoorn, en te Leiden, werden de Vergaderingen der Remonstranten, meermaalen, geweldiglyk gestoord: by welke gelegenheid, ook sommigen doorschooten, of, op andere wyzen, mishandeld en beroofd zyn, door het Krygsvolk (p).

Veenhuizen en van der Myle niet meer beschreeven, onder de E-delen. Omtrent deezen tyd, besloot het Lid der Ridderchap van Holland, by meerderheid van stemmen, de Heeren van Veenhuizen en van der Myle, die elk met eene Dogter van den onthalsden Advokaat gehuwd waren, niet meer onder de Edelen te beschryven (q). Van der Myle, die eenige maanden in Frankryk geweest, en nu wederom herwaards gekeerd was, werdt, om het schryven van eenige brieven, welken men hielt der tegenwoordige Regearinge en den Prinse te na te spreken, op Goereede gebannen (r). De verdreeven Koning van Boheeme verzogt, op 't einde des jaars 1621, aan de algemeene Staaten, of hy wederom in den Haage mogt komen wonen. Doch dit verzoek werdt van de hand gewezen (s). In 't volgende jaar, vergunde men hem egter, op herhaald verzoek der Koninginne van Boheeme, dat hy zyn verblyf houden mogt, in de Beverwyk (t). Doch nu, in 't jaar 1619, sloegen de Gekommitteerde Raaden den Prinse ook voor, of

De Zoonen des Advoca-

(o) BRANDT IV. Deel, bl. 40-51.

(p) BRANDT IV. Deel, bl. 52-57, 69-71.

(q) Resol. Holl. 18, 29 Octob. 14 Dec. 1619. bl. 240, 243, 244, 290. BRANDT IV. Deel, bl. 157.

(r) Resol. Holl. 16 Decemb. 1620. bl. 265.

(s) Resol. Holl. 21 Decemb. 1621. bl. 258.

(t) Resol. Holl. 23 Maart 4 May 1622. bl. 55, 85.

of 't niet geraaden ware, Reinier van Oldenbarneveld, Heer van Groeneveld, oudsten Zoon des Advokaats, te verlaaten van zyn ampt van Luitenant Houtvester: doch zyne Doorlugtigheid besloot hiertoe eerst in den volgenden Zomer; wanneer de Heer van Groeneveld ook van zyne waardigheid van Heemraad van Delfland ontzet werdt (u). Ten zelfden tyde, werdt zynen Broeder, Willem van Oldenbarneveld, Heere van Stoutenburg, het Bevelhebberschap over Bergen op Zoom benomen. Doch zyn Ritmeesterschap heeft hy verkogt (v). In Wintermaand, te vooren, was 'er, op nieuws, door Gemagtigden van den Prinse en Gekommitteerde Raaden, buitens tyds, verandering gemaakt, in de Wethouderschap te Gouda, alwaar men, tot hiertoe, de Remonstranten, onverhinderd, hadt laten byeenkomen (w). Te Leiden, werdt de Schout, *Lot Huigenszoon Gaal*, dien men hielt te slap te zyn in 't stooren der Remonstrantsche Byeenkomsten, verplicht, zyn ampt af te leggen, welk toen gegeven werdt aan Meester *Willem de Bont*, die sterker yverde (x). Ook kwam men, eerlang, tot het afzetten van verscheiden' Baljuwen, Schouten en Sekretarissen ten platten Lande; die of Remonstrantsch waren, of geagt werden, te veel oogluiking te gebruiken, omtrent de Remonstranten (y). Ook werdt *Lancelot van Brederode*, Raadsheer in den Hove van Holland, die merkelyk

(u) Resol. Holl. 31 Octob. 1619. bl. 246. 7; 10 July 1620. bl. 220, 126.

(v) BRANDT IV. Deel, bl. 291.

(w) BRANDT IV. Deel, bl. 72.

(x) Resol. Holl. 2 Aug. 14, 20 Dec. 1619. bl. 194, 289, 290, 305.

(y) Resol. Holl. 19 Jan. 1621. bl. 13. BRANDT IV. Deel, bl. 292, 302.

1619. van zyne mederaaden verschilde, over 't uitvoeren der Plakaaten tegen de Remonstranten, in de Lente des volgenden jaars, verlaaten van zyn ampt (z). 't Bleek klaarlyk, dat men voorhadt, geene Remonstrantschgezinden in de Regeeringe meer te dulden. Zelfs sloeg Haarlem, in Wintermaand des jaars 1619, voor, of men allen, die, in de Wethouderfchap der Steden, ontvangen werden, niet, by eede, behoorde te verbinden aan de Hervormde Leer, zo als dezelve thans, hier te Lande, gepredikt werdt, de Privilegiën daarnaar uitleggende, of schikkende (a). Doch ik vind niet, dat, hierop, ten deezen tyde, iet beslooten werdt. Zulken, wyders, die zig bemoeiden met het verzamelen van penningen tot ondersteuning van de zaak der Remonstranten, raakten ook, op verscheiden' plaatsfen, in zwaarigheid. *Paulus Stochius*, een der ontslaagen' Vroedschappen te Leiden, zat, ter deezer oorzaake, eenen geruimen tyd, in hegtenis, en kwam niet los, dan na 't betaalen eener merkelyke geldboete (b). Rem Egbertszoon Bisschop van Amsterdam, wiens Huis men, in 't jaar 1617, geplonderd hadt; om gelyke reden, in 't begin des jaars 1620, voor Schepenen, ontbooden zynde, verscheen niet, en week, eerlang, ten Lande uit, tot dat hy 't, na de verandering der Regeeringe, in den jaare 1621, waagde, wederom te keeren (c).

IV.
Klagten

Terwyl de gevolgen der merkwaardige ver-

an-

(z) Resol. Holl. 6, 10 Maart. 1620, bl. 34, 38. BRANDT IV, Deel, bl. 203 enz.

(a) Geschr. Aant. van deezen tyd.

(b) BRANDT IV, Deel, bl. 164-176.

(c) Brieven van Verm. mannen. bl. 227, 236. BRANDT IV, Deel, bl. 183-192, 610-617.

anderingen in Kerk en Staat der hooge Regeeringe geduurig werk verschafte, viel 'er, in andere gemeene zaaken, weinig voor. Men hieldt, van onzen kant, nog aan met klaagen, over het kwalyk houden van 't Bestand, door de Spaanschen. De algemeene Staaten hadden, in Sprokkelmaand, den Kollegien ter Admiraliteit aangeschreeven, dat zy den Koopluiden en Schippers, welken men, door het aanhouden en neemen hunner Schepen, merkelyke naedeelen toebragt hadt, aanzetten zouden, tot het begrooten en opgeeven hunner schade, binnen den tyd van vier maanden (d). Doch 't zeeschuimen der Biskaaieren en Duinkerkeren hieldt, het gantsche jaar, aan. Ook deden die van Algiers den onzen veel afbreuk ter zee. Doch in Oogstmaand, werden eenige Algiersche zeeschuimers, te Amsterdam, opgebragt. Ten zelfden tyde, deedt de Regeering van Algiers eenen voorslag van Vrede aan de Vereenigde Staaten (e): doch 't liep nog tot in 't jaar 1622 aan, eer dezelve geslooten werdt. Midlerwyl, hieldt het zeeschuimen aan, waardoor die van Hoorn, in den Herfst en Winter des jaars 1620, wel omtrent veertig schepen verhooren (f). De sterke toerusting ter zee in Spanje maakte de Vereenigde Staaten ook ongerust, alzo men niet wist op wien zy gemunt ware (g): doch deeze ongerustheid verdween, door den tyd.

1619.
over 't
krenkten
van 't
Bestand.

Zee-
schuime-
ryen.

De onlusten tusschen de Engelsche en Neder-Verdrag
land- tusschen

- (d) BAUDART. Memor. XI. Boek, bl. 6.
- (e) BAUDART. Memor. XI. Boek, bl. 7, 95.
- (f) VELIUS HOORN, bl. 596.
- (g) BAUDART. Memor. XI. Boek, bl. 23.

1619.
de Eng-
elfche
en Ne-
derland-
fche
Ooftin-
difche
Maat-
fchap-
pye.

landfche Ooftindifche Maatschappye, welken, in de jaaren 1613 en 1615, niet hadden konnen bygelegd worden, werden, eindelyk, in Zomermaand deezes jaars, gelukkiglyk, geflift. Eenigen uit de Bewindhebbers en de Advokaat der Nederlandfche Maatschappye, *Willem Boreel*, hadden zig, eenige maanden te voren, naar Londen begeven, alwaar zy, met de Engelfche Bewindhebbers, in onderhandeling traden. Men trof, eindelyk, op den tweeden van Zomermaand, een Verdrag, voor den tyd van twintig jaaren, binnen welken, de handel in de Indien den beiden Maatschappyen vry zouftaan, zonder dat zy dien elkanderen, door verdragen met Indifche Mogendheden, door fterkten, of op eenige andere wyzen, zouden zoeken te beletten. Ook werdt beftemd, dat men onderling overeenkomen zou, wegens den prys, dien beide de Maatschappyen befteeden zouden voor de Peper, te Bantam, en op andere plaatfen van Groot Java. Elke Maatschappye zou tien Oorlogsfchepen onderhouden, tot befcherming van den handel. Elk zou in 't bezit blyven van de Veffingen in de Indien, welken hy tegenwoordig bezat. De Sterkten en bezettingen, in de Molukken, Banda en Amboina, zouden onderhouden worden, uit eene belasting, door eenen gemeenen Raad, uit beide de Maatschappyen aangefield, te leggen op de waaren, die uit deeze Eilanden zouden vervoerd worden. Het Verdrag vervatte nog verfcheiden' andere punten, welker fommigen, naderhand, nader verklaard werden (*b*). Doch ik meen, dat het

(*b*) A.G. Publ. Angl. Tom. VII. P. III. p. 115. AITZEMA I. Deel, bl. 12.

het nimmer volkomen onderhouden is. 1619.

Terwyl men, hier, aan dit Verdrag arbeid-Verhaal
de, gaf het onderling misnoegen tusschen de van het
twee volken in Indie, onder anderen, gelegen. innee-
heid, tot het stigten van *Batavia*, op 't Eiland men van
Java, alwaar de Nederlandsche Maatschappy, Jakatra
sedert, den zetel haares handels gevestigd heeft. en het
't Zal niet ondienstig zyn, hier, van den aanleg van Ba-
deezzer beroemde Koopstad, waarvan, dat met tavia.
reden vreemd schynen mag, onze Historië-
schryvers, die dezen tyd beleefd hebben,
naauwlyks eenig gewag maaken, een beknopt
berigt te geeven.

De Maatschappy hadt haaren bevelhebber-
ren in Indie, reeds in 't jaar 1617, gelaft, een
bekwaam stuk Lands van den Koning van Ja-
katra of eenige andere Javaansche Mogendheid
te koopen, tot het stigten eener Stad en Sterkte,
alwaar men den voorraad der Indische en Ne-
derlandsche waaren zou mogen ontvangen en
bewaaren (i). Eenige jaaren tē vooren, hadden
de onzen reeds eene wooning gehad, te Jakatra
aan den zeekant, beoosten de Rivier *Tangerang*,
waartoe zy den grond van den Koning gekogt
hadden (k). Doch *Jan Pieterszoon Koen*, in 't jaar
1618, het opperbevel over Nederlandsch Indie
bekomen hebbende, zegt, hieromtrent, eene
nieuwe Stad en Sterkte aan te leggen, en, daar-
toe, insgelyks, verlof te bekomen van den Ko-
ning van Jakatra. Terwyl men hierover han-
delde, kreeg Koen vermoeden, dat de Koning,
met de Bantammers en met de Engelschen, die

zig

(i) J. CAMPHUYS *Batavias Grondvest. in VALENTYN Oostind.*
IV. Deel, 1. Stuk, bl. 429.

(k) CAMPHUYS bl. 435.

1619. zig te Bantam en te Jakatra onthielden, in heimelyke onderhandeling, getreden was, om hem en de zynen, die 't reeds te Bantam naauwlyks houden konden, ook van Jakatra te verdryven. Hy valt hierop, bedektelyk, aan 't versterken van de wooning der Maatschappye: 't welk, toen 't gemerkt werdt, groote agterdocht verwekte by de Engelschen en Javaanen. De Stad Jakatra werdt toen ook gestrekt. Men besloot zelfs de Sterkte der Nederlanderen, met eenige Schansen, daar Engelsch geschut op geplant werdt. Maar Koen vernieldeze, eerlang, vernomen hebbende, dat de Engelschen een schip der Maatschappye genomen hadden, en verdere vyandlykheden dreigden. Kort hierna, verliet hy de nieuwe Vesting, op de tyding van 't naderen eener Engelsche Vloote, 't bevel over dezelve latende aan *Pieter van den Broeke*. Hy stak, op den laatsten van Wintermaand des jaars 1618, met zeven schepen, in zee, raakte slaags met de Engelschen; doch week, eerlang, naar Amboina, alzo de Engelschen, nieuwe versterking van schepen gekreegen hebbende, hem veel te magtig geworden waren. De Vesting te Jakatra, toen, door de Engelschen, te water, en door de Javaanen, te lande, belegerd zynde, werdt 'er, op den negentienden van Louwmaand deezes jaars, een Verdrag getroffen; waarby den Koning van Jakatra zesduizend Ryksdaalders werden toegelegd, en voorts bedongen, dat de Wooning der Maatschappye niet verder versterkt zou worden (1). Alles scheen nu in rust:
toen

(1) CAMFRUYS bl. 421-434.

soen van den Broeke, ter maaltyd genoodigd by den Koning, met eenigen der zynen, vastgehouden en in boeijen gesmeeten werdt. Dit schein 't bedryf der Engelschen, die de onzen haast noodzaakten tot een Verdrag, waarby men beloofde, hun de Vesting te zullen opgeeven. Doch's daags na 't sluiten van dit Verdrag, welk op den eersten van Sprokkelmaand geschied was, rukten de Bantammers, of' aangepord door de onzen, of, om dat zy den Koning van Jakatra de Sterkte en schatten der Nederland-sche Maatschappye misgunden, onverhoeds, in Jakatra, berooven den Koning, die slegt werdt bygestaan van de zynen, in eenen oogeblik, van zyn gebied, en verzenden hem in ballingschap. Van den Broeke en de andere gevangenen werden toen naar Bantam gevoerd; daar zy nog eenige weeken zaten. Midlerwyl, bleef de nieuwe Vesting nog in de magt der onzen, die, sedert, handelden, om zig onder de bescherming des Konings van Bantam te begeeven. Doch 't liep aan tot den elfden van Lentemaand, eer men omtrent de voorwaarden overeen kwam (*). De Koning van Bantam weigerdeze nogtans te bevestigen. Ook dreigde hy, sedert, de Vesting, met geweld, aan te tasten. De Javaanen arbeidden zelfs reeds aan eene schans of bolwerk, niet verre van de Wooning der Engelschen: doch de onzen verdreeven hen uit hun voordeel. 't Leedt egter niet lang, of zy vielen op nieuws aan 't werk. Doch 't verschyenen van Jan Pieterszoon Koen, met eene Vloot van agttien schepen, op de reede van Jakatra, deedt

(*) CAMPHUY8 bl. 433-437.

1619.

deed de zaaken veranderen van gedaante. De Engelsche Vloot, dié, tot hiertoe, in de Straat van Sunda, gekruist hadt, was, op zyne aankomst, van daar, geweekeñ. Koen, zig gelaatende op Jakatra, niet op den Koning van Bantam verstoord te zyn, liet deezen weten, dat hy zig onzydig hadt te houden. En, zonder hierop bescheid te wagten, of hem tyd van beraad te geeven, valt hy, uit de Vesting, aan 't hoofd van omtrent duizend man, in dertien vendels verdeeld, aan op de Stad, die slegts door een steenen bolwerk, aan de Noordzyde, en aan eenen anderen oord, door eene schutting van dikke planken, beschermd werdt. Zy was in een oogenblik veroverd. Koen nam 'er bezit van, uit den naam der Nederlandsche Oostindische Maatschappye, op den dertigsten van Bloemaand (n). Hy vorderde, sedert, het slaaken der gevangenen te Bantam, waarin de Koning bewilligen moest. De Engelschen verlieten deeze Stad, kort hierna. Doch de Koning, den onzen den handel te Jakatra belemmerende, haalde zig, eerlang, eene Oorlogsverklaring op den hals. Ook duurden de onlusten tusfchen de Maatschappye en hem verscheiden' jaaren (o). Wy zullen, hierna, de gelegenheid waarneemen, om 'er eenig nader verflag van te doen.

Twee maanden omtrent voor Koens aankomst, hadden de hoofden der bezettinge, op de nieuwe Vesting te Jakatra, beslooten, aan dezelve den naam van *Batavia* te geeven (p), in-

ge-

(n) CAMPHUYS bl. 459-483.

(o) CAMPHUYS bl. 484-489.

(p) CAMPHUYS bl. 457.

gevolge van eenen last, reeds in 't jaar 1617 ^{1619.} gegeven, door de Maatschappye, behelzende, „ dat de Plaats of het Landschap, alwaar men „ het Hoofdkantoor der Maatschappye vestigen zou, *Batavia*, en de inwooners *Batavieren* „ geheeten zouden worden.” Doch Koen toonde zig misnoegd, dat zulks zonder zyne kennis geschied was. Ook deedt hy den nieuwen naam, dien men boven de poort van 't Huis Mauritius geschreeven hadt, terstond, uitgeegen (q), voorts zorg draagende, dat de naam *Batavia*, in geene openbaare schriften, gespeld werdt, voor Oogstmaand des jaars 1621, wanneer 'er bevel kwam uit het Vaderland „ dat de Stad „ en 't Kasteel, gebouwd in 't Koningkryk van „ *Jakarta*, voortaan, *Batavia* genoemd zou „ worden (r).” En 't is dit *Batavia*, dat, sedert, in getal en aanzienlykheid van gebouwen, van tyd tot tyd, zynde aangegroeid, veele jaaren agtereeren, en nog tegenwoordig, onder de voornaamste Koopsteden der wereld gerekend is geworden. De Opper-Landvoogd en Raaden van Nederlandsch Indie houden 'er hun gewoon verblyf, en de Maatschappyy voorziet, van daar, en Indie en het Vaderland van veelelei Koopwaaren.

De binnenlandsche kryg in Boheeme, die, reeds in 't voorleeden jaar, ontsteken was, hadt Oor- merkelyken invloed op den staat der Veree-^{v.} nigde Nederlanden: waarom wy niet voorby ^{sprong} van den kunnen, hier, eenig verslag te doen van de oorzaaken deezes krygs. ^{oorlog in} Boheeme.

Men hadt, in dit Koningkryk, sedert meer dan eene

(q) P. VAN DEN BROECKE *Voyagie*, bl. 99.

(r) CAMPHUY8 *bl.* 489-491.

1619. eene eeuw, openlyk belydenis gedaan van twee-
 derlei Godsdienst. De Hussiten, welker belyde-
 nis *sub Utraque* genoemd werdt, om dat zy het
 Avondmaal onder beide de gedaanten ontvin-
 gen, en de Roomsch-Katholyken, welker Leer-
 men *sub Una* noemde, om dat zy 't Avondmaal
 bedienden onder de gedaante van brood alleen;
 beleefden hun begrip even vry volgens de wet-
 ten. Zelfs was Keizer Sigismond niet voor Ko-
 ning erkend, dan na hy toegestaan hadt, dat
 niemand dan die in 't gevoelen der Hussiten was,
 Burger in Praag zyn mogt. Men onderhieldt dit
 Verdrag, tot in 't jaar 1570, wanneer Maximiliaan de II. te wege bragt, dat een Roomsch-
 Katholyk, met het Burgerfchap, vereerd werdt.
 Een ander verwierf dezelfde gunst, in 't jaar
 1599. Daarna, werdt het Verdrag met Sigis-
 mond, meer dan eens, gekrenkt. De Jezuiten
 werden, in Praag, ontvangen. 't Getal der
 Roomschgezinden nam, door den tyd, zo sterk
 toe, dat de Hervormden zig te vrede moesten
 houden, dat hun, door Rudolf den II, vergund
 werdt, de Ampten van Regeering, te gelyk met
 de Roomschgezinden, te mogen bekleeden. De
 Keizerlyke Amptenaars in Boheeme weigerden
 egter dit Verdrag af te kondigen, beweerende,
 dat het te nadeelig ware voor den Roomfchen
 Godsdienst, en dat men 't den Keizer, belem-
 merd met den kryg tegen de Turken, zyns on-
 danks, hadt afgedrongen. Matthias, zynen
 Broeder Rudolf, in 't jaar 1614, zynde opge-
 volgd, gaf den Hervormden nog meer stof tot
 klaagen, over 't schenden hunner voorregten.
 De Keizer, daarna, zynen Neef, Ferdinand, tot
 zynen aanstaanden opvolger in 't Koningkryk,
 wil-

willende doen verklaren, beschreef, ten dien einde, de Stenden van Boheeme alleen, zonder daaronder te rekenen, die van Silezie, Moravie en Opper- en Neder-Lausnits, schoonze met die van Boheeme vereenigd waren. De Boheemsche Hervormden, hierover te onvrede, verscheenen, in kleinèn getale, op den Landdag, alwaar de Roomschen, verre de meerderheid hebbende, volkomen voldeeden aan 's Keizers begeerte. Ferdinand werdt zelfs gekroond binnen Praag (s), en hieldt, sedert, zyn hofte Gratz. Maar de *Verdedigers* des Koninkryks, een zeker getal van aanzienlyke luiden, aangesteld door de Stenden, om de hand te houden aan 't naarkomen der oude voorregten, beschreeven de Stenden des Ryks en der ingelyfde gewesten, in welke Vergadering, een smeekschrift werdt ingesteld, waarby men den Keizer, om 't herstellen der voorregten, verzogt. Voorts, besloot men, in den Zomer des jaars 1618, wederom te vergaderen, om 's Keizers antwoord te overweegen. Maar Matthias gaf, in plaats van te antwoorden, zynen Stedehouder in Boheeme bevel om den Stenden het byeenkomen te beletten. Deez' vondt zig, hiertoe, nogtans niet magtig. De Stenden, zyns ondanks, vergaderd zynde, hadden herts genoeg, om zig van eenige Keizerlyke Amptenaars te verzekeren, drie van welken, uit de vensters van 't Kasteel, werden dood gesmeeten. Terstond daarna, verbonden zy zig, onderling, tegen elk, die hun zou willen aantasten; en, verneemende, dat de Kei-

(s) Apol. Ordin. Regni Bohem. sub utraque edit. 1619. Strav. VII Corp. Hist. Germ. Tom. II. p. 2051.

1619. Keizer zig tegen hen toeruffte ten oorloge, ſtel-
denze vierentwintig *Befchermers* aan, die magt
kreegen, om krygsvolk te werven, en belastingen
te leggen op de onderzaaten des Koninkryks en der
ingelyfde Landſchappen. De Aarts-her-
togen Albertus en Izabelle deden ook een
Leger verzamelen ten dienſte des Keizers, die
den Graave van Bucquoi het opperbevel gaf
over den voorgenomen togt naar Boheeme. De
Graaf *Ernst van Mansfeld* hadt het gebied over
't Leger der Stenden.

In deezen ſtand der zaaken, overleedt Kei-
zer Matthias, op den twintigſten van Lente-
maand deezes jaars 1619 (*t*). *Ferdinand* deedt
zig, terſtond, uitroepen voor Koning van Bo-
heeme, en kwam, in die hoedaanigheid, te
Frankfort, alwaar hy, op den agtentwintigſten
van Oogſtmaand, ook tot de Keizerlyke waar-
digheid verheeven werdt (*u*). Maar de Stenden
van Boheeme, gezwooren hebbende, dat zy
hem niet voor Koning erkennen zouden, ver-
kooren, tot deeze hoogheid, *Fredrik, Paltsgraaf*
aan den Ryn, die, in den jaare 1612, getrouwd
was, met Elizabeth, Dogter van Jakob den I,
Koning van Groot-Britanje. Hy begaf zig, ter-
ſtond, naar Praag, alwaar hy, in Slagtmaand,
gekroond werdt. Midlerwyl, hadden ook de
Stenden van Hongarye Ferdinand verworpen,
en *Bethlehem Gabor*, Vorſt van Zevenbergen,
met de Koninklyke waardigheid, vereerd.

VI. De Staaten der Vereenigde Nederlanden, uit
deeze bewegingen, eenen oorlog in Duitſch-
land te gemoet ziende, waarin de zaak der Protes-
tes-

(*t*) BAUDART. Memor. XI. Boek, bl. 24.

(*u*) STRUVII Corp. Hiſt. Germ. Tom. II. p. 2059.

teftanten, en gevolgelyk ook de hunne veel zou ^{1619.}
 konnen telyden hebben, zogten Koning Jakob ^{men deek}
 te beweegen, om zynen Schoonzoon by te staan. ^{in de zaa-}
 Ook hielden zy een waakend oog op den togt ^{ken van}
 van 't Leger der Aartshertogen, welk, in 't Land ^{Boheer-}
 van Luxemburg verzameld zynde, omtrent den ^{me.}
 aanvang van Herftmaand, gereed was, om, on-
 der Graave Henrik van den Berg, naar Duitsch-
 land te trekken. Prins Maurits, die zig 't belang
 van den verkooren Koning van Boheeme, eenen
 Zoon zyner halve Zuster, Louife Juliana, ook
 zeer ter herte liet gaan, gaf aan alle de Staat-
 fche Ruitery en aan duizend of twaalfhonderd
 Muskettieren bevel, om het Leger der Aarts-
 hertogen op zyde te blyven, en zorg te draa-
 gen, dat het den Duitschen Bondgenooten der
 Staaten geen nadeel deedt. Doch eenige op-
 fchuddingen, in Bruffel en elders, gereezen, o-
 ver 't opstellen van nieuwe belastingen, ftrem-
 den deezen togt, en noodzaakten de Aarts-
 hertogen, om het Leger te doen fcheiden en in
 de oproerige Steden te verdeelen (v). De Vere-
 eenigde Staaten, midlerwyl, hun volk by der
 hand willende houden, hadden, reeds in Gras-
 maand, hunnen onderzaaten verboden, zig in
 eenigen vreemden Krygsdienst te begeeven (w).

Hagchelyk ftonden, omtrent het einde dee- ^{Staat van}
 zes jaars, de zaaken van Ferdinand en Fredrik ^{den kryg}
 beide. De laafte hadt verscheiden' Duitsche ^{in Bo-}
 Vorsten, en de Vereenigde Gewesten op zyne ^{heeme.}
 zyde, die allen Krygsvolk, ten zynen behoefte,
 verzamelden. Ook hadt hy zelf in de Palts
 tien-

(v) BAUDART. Memor. XI. Boek, bl. 24.

(w) Groot-Plakaatb. II. Deel, kol. 294.

1619. tienduizend man op de been gebragt, die naar Boheems gefchikt werden. Men wil, dat hy zynen mededinger te magtig geweest zou zyn, zo zyn Schoonvader hem behoorlyk hadt willen byftaan. Doch deeze was thans met Filips den III, Koning van Spanje, fterk in onderhandeling, over een Huwelyk tuffchen Karel, Prinf van Walles, en eene Dogter van Filips; welk hy ligtelyk begrypen kon, geen en voortgang te zullen hebben, zo hy zig tegen de oogmerken van 't Huis van Oostenryk, in Duitfchland, wilde verzetten. Ook wift het Hof van Spanje deeze Huwelykshandeling zo lang te rekken, dat de zaaken van den Keurvorft-Paltsgraave eenen gantsch nadeeligen keer genomen hadden. Wat Ferdinand betreft, de afval der Hongaaren belemmerde hem zeer. Ook kwam het hem kwalyk, dat het Leger, in Luxemburg verzameld, wederom gefcheiden was. Doch Maximiliaan, Hertog van Beyeren, en de drie Kerkelyke Keurvorften hielden zyne zyde. De Keurvorft van Saxon, die zig te vooren onzydig verklaard hadt, werdt, door de aanbieding van de Opper-Lausnits, mids hyze overmeesterde, bewoogen, om 's Keizers zyde te kiezen. De Paus zondt hem eenig geld toe, en de Koning van Spanje eenige manschap uit Napels en uit het Hertogdom Milaan (x).

VII. De Aartshertogen bragten, tegen 't volgende najaar, een aanzienlyk Leger op de been, ten dienfte des Keizers. Men begrootte het op zes-entwintigduizend knegten en vierduizend paarden. De Markgraaf Spinola hadt 'er 't bevel

(x) RAPIN *Tom. VII. p. 125-129, 130-132.*

vel over. 't Volk was tusschen Rynberk en We- **1620.**
zel byeen gebragt. Terwyl het verzameld ^{ten dien-}
werdt, hieldt Prins Maurits zig, met zestien ^{ste des}
vendelen knegten en dertig kornetten paarden, ^{Keizers.}
een uur gaans beneden Wezel, om op de bewe-
gingen des Markgraafs te waaken, en zig, daar-
na, met de benden, door de Duitsche Vorsten
byeen gebragt, te vereenigen. Koning Jakob
hadt zig laten overhaalen, om vierentwintig-
honderd Engelschen herwaards te zenden, on-
der Horatio Vere. Doch eer zy zig met de Staat- ^{Spinola}
sche troepen vereenigen konden, hadt Spinola ^{valt in de}
reeds eenen inval gedaan in de Neder-Palts, ^{Neder-}
welke hy, in eene maand tyds, op Heidelberg, ^{Palts.}
Manheim en Frankendaal na, geheellyk be-
magtigde. Te vooren, hadt hy zig meester ge-
maakt van Dietz, in 't Graafschap Nassau, 't
welk deerlyk geplonderd was (y). In Wyn-
maand, kwamen de Engelschen, verzeld door
de Staatschen, onder Prins Fredrik Henrik,
eerst by het Duitsche Leger, onder den Mark-
graave van Anspach, in de Palts. Doch onee-
nigheid onder de Opperhoofden was oorzaak,
dat 'er weinig kon uitgevoerd worden. Ook
vorderde het ruwe jaargetyde, dat men de
Staatsche Ruitery te rug ontboodt. Doch de
Knegten en Engelschen betrokken de Winter-
legeringen, in de drie genoemde Plaatsen van
de Palts (z). Prins Maurits wierp, om Spinola ^{Paapen-}
den aftogt langs den Ryn naar Reeste beletten, ^{muts ge-}
eene schans op, tusschen Bon en Keulen, op ^{stigt,}
een Eilandje, *Romperwaard* genaamd. Men gaf, ^{door}
aan ^{Prins} Maurits.

(y) Resol. Holl. 31 Aug. 1620. bl. 194.

(z) RAPIN *Touv.* VII. p. 133-135.

1626. aan deeze schanse, naar haare vierkante gedaante, den naam van *Paapenmuts* (a). De Keizer vorst van Saxen was, in Wynmaand, ook in de Neder-Lausnits gevallen, welke hy zig geheel-lyk onderworpen hadt. De Hertog van Beve-
ren, Opper-Oostenryk bemagtigd hebbende, voegde zig, omtrent den zelfden tyd, by het Leger onder den Graave van Bucquoi. De kroonen' Koning Fredrik hadt zyne magt in heeme byeen gebragt. De vereenigde Landen eenige Plaatsen in dit Ryk hebbende ver-
trokken regtaan op de Hoofdstad, omtrent twee weken, in Slagmaand, een bloedige slag voerde, waarin Fredriks Leger de nederlaag kreeg. Zelf, in Praag gebleeven zynde, week hy om te ontvangen der smertelyke tyding, met de Gemaa-
lin, Kinderen en eenigen Hofftoetsen de Stad uit, zynen weg neemende naar de Vereenigde Gewesten. De Staaten, van zyne re-
nede verwittigd, zonden hem eenige Ruitery te gemoet, die hem tot Emmerik begeleidde. Van hier werdt hy, in een Jagt van den Prins van Oranje, den stroom afgevoerd (b). In de Lente des volgenden jaars; kwam hy in den Haag aan. De algemeene Staaten ontvingen hem be-
leefdelyk, en deden hem zynen intrek nemen in 't Huis van den Heere van der Myle (c). Wy-zullen, hierna, gelegenheid hebben, om te melden, hoe 't verder met de zaaken van den verdreeven Vorst afliep.

VIII. Fredrik Henrik was nog op den togt naar de Palts;

(a) VAN DEN SANDE VI. Boek, bl. 86.

(b) VAN DEN SANDE VI. Boek, bl. 87.

(c) Resol. Holl. 9 Maars — 8 April 1621. bl. 45. AITZEMA L. Deel, bl. 46.

LOUIZE DE COLIGNY,
Prinsefse Weduwe van Oranje.

A. Schomaeus del. auct. Orjannae

J. Houbraken fecit

L. Princeps orandi

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
ASTOR LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS

Palts, toen zyne Moeder, die, in Grasmaand te vooren, naar Frankryk vertrokken was, te Fontainebleau, in eene krankte viel, die haar, op den negenden van Wynmaand, uit het leven nam. De togt haars eenigen Zoons maakte haar, terwyl zy 't bedde hieldt, zeer bekommerd. Zy meende, dat men hem, die, zeide zy, te vooren ook, om de zaak der Remonstranten, in gevaar geweest was, naar de Palts zondt, om hem op de vleeschbank te brengen. Zo ver liep de zorg deezer tedere Moeder. Zy hadt, in Holland zynde, den Remonstranten, met naame Uitenbogaard, groote gunst toegedraagen, en heeft, desonaangezien, by de eene en de andere partye, den naam van eene Godsdienstige, beleefde en minzaame Prinsesse nagelaaten. Eenige yveraars hadden haar egter zo lelyk weeten af te maalen, dat zy, t'eenigen tyde, door Delft rydende, met slyk geworpen, en voor *Arminiaansche Hoer* gescholden werdt. Haar Lyk, naar Holland gevoerd zynde, werdt, nogtans, in Bloei maand des volgenden jaars, in deeze zelfde Stad, in 't graf van haaren overleeden Egtgenoot, Prinse Willem van Oranje, bygezet (d).

1620.
Dood
der Prin-
sesse We-
duwe
van O-
ranje.

Enige maanden te vooren, op den tienden Graaf van Zomermaand deezes jaars 1620, was ook Willem Graaf Willem Lodewyk, Stadhouder van Friesland, Groningen en Drente, te Leeuwarden, overleeden aan eene beroerte, die hem, zo som- migen melden, aangekomen was, onder 't schryven van eenen Brief aan Prinse Maurits, over 't gene

(d) BAUDART. Memor. XII. *Boek*, bl. 69. BRANDT IV. *Deel*, bl. 394-399. AUBERY Memoir. p. 197 & suiv.

1620. gene'er te doen zou staan, in geval hy, Maurits, schiepelyk aflyvig werdt (e). Hy hadt den Vereenigden Gewesten, veele jaaren agtereen, verscheiden' gewigtige diensten gedaan, met naame in den tyd van Leicester. Ook hadt hy de nieuwe krygskunde eerst in gebruik gebragt; die Maurits, op zyn voorbeeld, in grooter' volmaaktheid, oefende. Zyn Broeder, Graaf *Ernst Kasimir van Nassau*, werdt, meest door bewerking der Steden (f), na hem, Stadhouder van Friesland. Doch 't Stadhouderschap van Groningen en Drente werdt aan Prins Maurits opgedraagen (g). De Stad Groningen bedong, by deeze gelegenheid, de vrye Raadsbestelling, gelyk van ouds; welke zy, te vooren, aan Graaf Willem hadt moeten afstaan (h). De voornaamste punten van het Berigtschrift voor Graaf Ernst Kasimir liepen op deezen zin.

„ Hy was gehouden, 's Lands Staaten en derzelver * Afgevaardigden te eeren naar behooren, zig geenerlei gezag aanmatigende, over de † Oppermagt en Hoogheid des Landschaps. Voorts, zou hy, nevens de Afgevaardigden der Staaten, 's Lands Voorregten en Vryheden voorstaan; op de Sterkten, dieterbezorging van Friesland stonden, goede toezigt hebben; de Krygsampten, die de Staaten zelve niet vervulden, begeeuen; niet, dan by raade der Staaten of der Afgevaardigden, eenig Bevelhebberschap over eene Sterkte vervullen, en, in 't verleggen

„ der

Graaf Ernst Kasimir wordt Stadhouder van Friesland, Prins Maurits van Groningen en Drente. Berigtschrift voor Graaf Ernst. * Gedeputeerden, † Souverainheit.

(e) AITZEMA I. Deel, bl. 2.

(f) AITZEMA I. Deel, bl. 2.

(g) BRANDT IV. Deel, bl. 285.

(h) AITZEMA I. Deel, bl. 7.

der bezettingen, zig gedraagen naar het Berigtſchrift der Afgevaardigden. Nog was 1620.
 hem 't aankooſen van vaſte goederen bin-
 nen het Geweſt ontzeid: 't welk den voor-
 gaanden Stadhouderen ook niet hadt vry ge-
 ſtaan. Eindelyk, was hy gehouden den Her-
 vormden Godsdienſt, zo als dezelve thans
 openlyk geleerd werdt, en in de Dordrecht-
 ſche Sinode vaſtgeſteld was, doch alleen met
 opzigt op de Leer, niet met opzigt op de
 Kerkenordering; te handhaaven, zonder
 daarin eenige verandering te maaken, of te
 gedoogen (i)."

Meester Adriaan Duik, Sekretaris der Staa-
 ten van Holland, was ook, in deezen jaare, o-
 verleeden. Meester Andries de With, Penſio-
 naris van Dordrecht, die 't ampt van 's Lands
 Advokaat, reeds eenigen tyd, by voorraad,
 bekleed hadt, werdt toen ook aangesteld om
 de pen te voeren, als Sekretaris (k). Men hadt,
 federt eenen geruimen tyd, reeds gearbeid aan
 een nieuw Berigtſchrift voor den Advokaat,
 dien men, in Oldenbarnevelds plaats, zou moe-
 ten aanſtellen (l). En men verloor, in Louw-
 maand des volgenden jaars 1621, na veele en
 herhaalde raadpleegingen, tot dit gewigtig
 Ampt, den Raadsheer *Anthonis Duik*. Doch men
 vondt geraaden, hem niet meer *Advokaat*, maar
Raad-Penſionaris te noemen (m): 't zy om dat
 de naam van *Advokaat*, by 't gemeen, nu gehaat
 was, of om dat, aan een Ampt, welk men, door
 een

(i) WINKEL. Chron. XX. Boek, bl. 910.

(k) Refol. Holl. 2, 7 Dec. 1620. bl. 245, 254.

(l) Refol. Holl. 17 Dec. 1619. bl. 292.

(m) Refol. Holl. 13, 21 July, 17, 21 Dec. 1620. bl. 122, 151,
 269, 374. 21 Januar. 1621. bl. 16.

1620. een nieuw Berigtschrift, eenigszins van natuur deedt veranderen, niet kwalyk een nieuwe naam voegde. Aan Meester Andries de With, die't Ampt van Advokaat, twee en een half jaar, by voorraad, waargenomen hadt, werden, voor deezen dienst, vyfduizend guldens toegelegd (n).

IX. De Weduwe en Kinderen des onthalsden Advokaats en de Huisvrouwen van Hogerbeets en de Groot, eenigen tyd te vooren, verzogt hebbende, de verbeurdverklaring van de goederen der gevonnisten, met zekere ponden, te mogen afkopen, volgens de Privilegien, gaven gelegenheid, dat de gewezen' Regters, in Zomermaand, verklaarden, by 't vaststellen der Sententien, van verstand geweest te zyn, dat de veroordeelden, Daniel Trefel uitgenomen, misdadaad van gekwetste hoogheid begaan hadden. Op welke verklaring, de Groot, daarna, onder anderen, aanmerkte, dat zy te laat, en niet door alle de Regters geschied was (o). Doch de Staaten verstonden, dat de verbeurdgemaakte goederen, ingevolge deezer Verklaringe, niet konden worden geloft (p). 't Verzoek van de vrienden der drie Heeren werdt nog eens herhaald, in't volgende jaar, en toen, door voorschryvens des Heeren van Puyfieux, Sekretaris van Staat des Konings van Frankryk, van 's Konings wege, ondersteund (q). Doch 't was 'er zo ver van af, dat 'er eenig gunstig antwoord op zou gekomen zyn, dat men, in tegendeel, ter afge-

(n) Resol. Holl. 9 Maart — 2 April 1621. bl. 9.

(o) GROTIUS. Verantw. Cap. XVIII. bl. 165, 167, 168.

(p) BRANDT IV. Deel, bl. 288.

(q) Uit den eigenhand. Brief, gedagt. Fontainebleau 18 Apr. 1622.

gemeene Staatsvergaderinge, besloot, in zes jaaren tyds; geene voorpraak noch verzoek voor de verweezen' en gebannen' Perfoonen toe te laten. Men nam, kort hierop, ook diergelyk Besluit in de Vergadering van Holland, vaststellende, in gelyken tyd van zes jaaren, geene verzoeken te ontvangen, tegen Ordonnantien of bevelen over veroordeelde, gebannen' of vastgezette Perfoonen, door de Regters, de algemeene Staaten, of die der byzondere Gewesten, gegeven (r): waardoor de weg tot alle verder verzoek, vooreerst, geheellyk afgesneden werdt.

De Vergaderingen der Remonstranten, binnen en buiten verscheiden' groote Steden, werden, dit jaar, en het volgende, sterk voortgezet, onaangezien zy, dikwils, geweldiglyk gestoord werden, gelyk, onder anderen, wederom buiten Rotterdam, te Leiden en te Gouda geschiedde: in welke laatstgemelde Stad, de soldaaten, met steenen, werden afgekeerd. Verscheiden' luiden werden, ter oorzaake van 't aanleggen of bywoonen deezer Vergaderingen, in regten betrokken en in boeten beslaagen: sommigen, die men hielt deel aan eenig oproer gehad te hebben, werden gebannen (s). Doch van de Predikanten, die deeze Vergaderingen bedienden, raakten 'er, ten deezen tyde, eenigen in hegtenis. *Samuel Prince*, weleer Predikant te Baardwyk, by Heusden; werdt, op Goereede, betrapt, en, sterk gebonden, naar denraaken in

(r) Resol. Holl. 25 May - 26 Juny 1621. bl. 126. BRANDT IV. *hegtenis.*
Deel, bl. 518.

(s) BRANDT IV. *Deel, bl. 260-273, 353-376, 462-468, 476-478, 542-547.*

1620. den Haage gevoerd, werwaards, wat laater, ook gevangen gebragt werdt *Joannes Grevius*, voorheen Predikant te Heusden, dien men, te Emmirik, gevat hadt. Ook voerde men, gevangkelyk, derwaards *Bornborus Vezekius*, gewezen Predikant te Egteld, in Gelderland. Men smeet deezen in een afzigtelyk gat, daar hy agt of negen dagen eenen stank verdroeg, die, zo hy schreef, naauwlyks te lyden was (t). Grevius en Prince werden, eerlang, door de algemeene Staaten, gevonnist, om in het Rasphuis te Amsterdam bewaard, en als andere Tugtelingen gehandeld te worden. Vezekius werdt, te Haarlem, in 't Tughuis gezet. Zy zaten tot in 't volgende jaar. Toen raakte, in Zomermaand, ook *Isaak Welsing*, weleer Predikant te Hoorn, te Gouda, in hegtenis. Hy werdt naar den Haage en op de Gevangenpoort gebragt, en daarna voor 't Hofte regt gesteld. Doch na eenige weeken zittens ontkwam hy, by nacht, uit de gevangenis, door hulp van twee Saaywerkers van Leiden; die zig, hiertoe, door den afgezetten Predikant, *Bernardus Dwinglo*, hadden laten beweegen (u). In Oogstmaand daarna, werdt Sapma, te Amsterdam, gevat, en meer dan eens verhoord voor Schepenen, die met den man verlegen scheenen. Hy zat tot den tweeëntwintigsten van Herfstmaand. Op dien dag, kwam zyne Huisvrouw hem in de gevangenis bezoeken, en deedt hem haare kleederen aantrekken, in welken hy, tegen den avond, uit de gevangenis ging, zonder van iemant gekend te worden; alzo hy een' doek dicht om de kin gespeld hadt,

met

(t) Brieven van Verm. mannen, gedrukt 1662. bl. 246.

(u) BRANDT IV. Deel, bl. 474.

met welken, zyne vrouw, als of zy met tandpyn gekweld geweest was, hem, te vooren, ^{1621:} was komen zien (v). Zy bleef eenige dagen zitten: doch werdt toen los gelaaten. Twee dagen voor 't uitkomen van Sapma, was Vezekius, eenen verroefsten sleutel hebbende weeten te bekomen, met welken hy de deur openen kon, uit het Tugthuis te Haarlem ontsnapt (w). Doch dit ontkomen gaf den Staaten van Holland aanleiding tot een besluit, om de gebannen' Predikanten, die men in handen kreeg, voortaan, naar Loevestein te voeren: welk besluit eerst te werk gesteld werdt aan *Simon Lucæ* ^{Anderen} *Bysterus*, ^{worden} gewezen Predikant te Ingen, in de ^{naar Loe-} Betuwe, die, in Oogstmaand, buiten Rotter- ^{vestein} dam gevat en naar den Haage gebragt was, ^{gevoerd.} alwaar hy, eerlang, tot eene eeuwige gevangenis, veroordeeld werdt. Men voerde hem, in Wynmaand, naar Loevestein, daar hy omtrent tien jaaren gezeten heeft (x). Grevius en Prince, die te Amsterdam in 't Rasphuis zaten, zouden, meent men, ook derwaards gebragt geweest zyn, zo Sapma en eenige anderen geen middel gevonden hadden, om hen, des nagts tusschen den twaalfden en dertienden van Wynmaand, te verlossen. Men hadt de sleutels van de Kamers, daar zy zaten, weeten naarge- maakt te krygen; en hielp hen, met touwlad- ders op het dak, en langs houten ladders, zwart geverwd, om in den donker minder gezien te worden, naar beneden (y). 't Ontkomen van

(v) BRANDT IV. Deel, bl. 560-577.
 (w) BRANDT IV. Deel, bl. 577, 578.
 (x) BRANDT IV. Deel, bl. 543-552.
 (y) BRANDT IV. Deel, bl. 579-582.

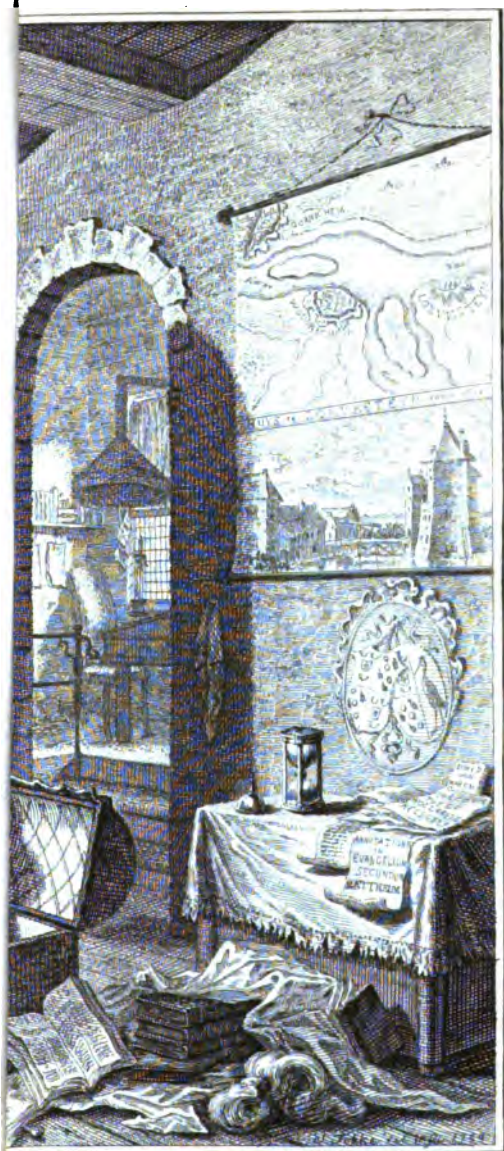
1621. verscheiden' Predikanten agtereen, uit de gevangenissen en Tugthuizen, was oorzaak, dat 'er, naderhand, weinigen in hegtenis raakten, die niet naar Locvestein gebragt werden. Nogtans scheenenze, in deezen kerker, ook niet wel genoeg bewaard te zyn: 't welk, eenige maanden te vooren, gebleeken was aan de zonderlinge ontkoming van Hugo de Groot, die ons, hier, een weinig omstandiger, staat te verhaalen.

X. Hogerbeets en de Groot zaten, op 't Slot te Zonder- Loevestein, elk in een afzonderlyk vertrek. linge Hunne Huisvrouwen, die zig, nevens hen, lieten ontko- opsluiten, hadden vryheid om de spys te ming van Hugo de bereiden en te kooken, en, op zekere dagen, Groot, naar Woudrichem of Gorinchem te gaan, tot uit de het koopen van behoeften. 'Te Gorinchem, Loeve- haddenze gemeenlyk haaren intrek by *Abraham* steinsche- *Daatselaar*, Koopman in lint en garen, gevangenis. wiens vrouw, *Joanna van Erp*, eene Zuster was van *Thomas Erpenius*, Hoogleeraar der Oostersche taalen te Leiden, en boezemvriend van beide de gevangenen, inzonderheid van de Groot(z). Doch de Huisvrouw van Hogerbeets overleedt op 't Slot, in Wynmaand des jaars 1620 (a). *Maria Reigersbergen*, Huisvrouw van de Groot, onderhieldt de vriendschap met Daatselaar, te Gorinchem. Alles wat de Groot van 't Slot naar Holland zondt, en alles wat hem, van buiten, toegezonden werdt, deedt zyn huize van Daatselaar bestellen, die 't verder voortschikte. Langs deezen weg, was, meermaalen, afen aan gebragt een koffer met boeken, die, door Erpenius, Vossius en anderen,

aan

(z) K. BRANDT Leven van H. de Groot, bl. 217.

(a) K. BRANDT als bov. bl. 231.

de gevangenis, in't jaar 1621.

THE UNIVERSITY OF
MICHIGAN LIBRARY
ANN ARBOR, MICHIGAN
48106-1000

aan de Groot geleend, en, na 't gebruiken, te rug gezonden werden. Want terwyl hy hier 1621. zat, schreef hy verscheiden' geleerde en Godvrugtige werken: waartoe hy veele boeken noodig hadt (b). De Kommandeur van 't Slot, *Jakob Prounink* gezeid *Deventer*, Zoon van den berugten Utrechtschen Burgemeester, Gerard Prounink Deventer, plagt dit koffer, in 't eerst, te doen openen; doch alzo hy 'er niets dan boeken in vondt, liet hy 't, ten laatsten, op en afgaan, zonder 'er naauwer agt op te geeven. De Groots Huisvrouw kreeg den eersten inval, om haaren man, in dit koffer, van 't Slot te laten draagen. De vond geviel den gevangen' niet kwalyk. Men bragt de kist in zyn Schryfvertrek, en bezogt, verscheiden' reizen, of hy 'er in leggen, en hoe lang hy 't 'er, beslooten, in harden kon. Toen nam men eenen dag waar, dat Prounink naar Heusden verreisd was, zynde den tweeëntwintigsten van Lentemaand, en verzogt zyne vrouw verlot, om een koffer met Arminiaansche boeken te verzenden: 't welk gereedelyk verleend werdt. Met het aanbreeken van den dag, begaf de Groot, na 't storten van een vuurig gebed, zig in de kist; daar hy zeer ongemakkelyk in lag, alzo zy maar vier voet min twee duim lang was, en geene lugt inliet dan door 't sleutelgat. Hy was in linnen onderkleeding, en men hadt de holligheden in de kist, met boeken en eenig garen, gevuld. In 't afdraagen, klaagden de soldaaten over de zwaarte van 't koffer, vraagende elkanderen, *of 'er de Arminiaan ook in mogt zyn?* waarop de

Groots

(b) K. BRANDT bl. 217, 235, 236, 237.

1621. Groot's Huisvrouw antwoordde, 't zyn *Arminiaansche boeken*. Men bragt dan 't koffer sloop, om, over den stroom, naar Gorinchem gevoerd te worden. *Elsje van Houwening*, Dienstmaagd van de Groot, die van 't geheim wist, hadt last om mede over te vaaren, en de vereischte zorg voor 't koffer te draagen. 't Kwam gelukkiglyk en spoedig te Gorinchem: en werdt daar, door den Schipper en zyn' Zoon, agter in 't huis van Daatselaar gebragt. *Elsje*, de draagers betaald hebbende, liep naar vooren, en huijsterde der Vrouwe van Daatselaar in 't oor, dat zy haaren Heer daaragter in een koffer hadt, dien men weg helpen moest. De Vrouw tradt, zeer ontsteld, met de Dienstmaagd, naar agteren. Men opende het koffer; daar de Groot omtrent twee uren in gelegen hadt, en slegts wat flauw en verzet wederom uitkwam. Terstond verzogt hy, Daatselaar zelv' te mogen spreken; doch deeze vondt zulks ongeraaden, zyner vrouwe de zaak geheellyk bevolen laattende, die, in korten tyd, door middel van haaren Zwager, *Kornelis Jakobszoon van der Veen*, de Groot een metselaars kleed wist te beschikken. Hiermede vermomd, tradt hy, verzeld van *Jan Lambertszoon*, Meester Metselaar, met een' maatstok in de hand, over eene volle markt, also 't juist kermis was, naar het veer, daar men hem voor een' metselaars knegt nam. Overgevaaren zynde, werdt de Groot, van den Metselaar, te voet, naar Waalwyk gebragt, daar zy met het vallen van den avond aankwamen. Hier huurde men een' wagen, die de Groot, den volgenden dag, op den middag, te Antwerpen bragt, daar hy, terstond, van Grevinkhoven en

Epis-

Episkopius ontvangen en geherbergd werd. 1621.
 Van hier schreef hy aan de Prinzen Maurits en Fredrik Henrik; ook aan de algemeene Staa-
 ten, tot verontschuldiging van zyne ontcominge „ dat de trek tot vryheid elk natuurlyk was;
 „ en dat hyze zig verworven hadt, zonder te
 „ brèeken, of iemand om te koopen.” Hy begaf
 zig, eerlang, naar Parys, daar hy verscheiden
 ballingen vondt, en onder anderen Uitenbo-
 gaard. De Bevelhebber Prounink, in den avond,
 van Heusden te rug gekeerd, en geen licht
 verneemende in 't schryfvertrek van de Groot,
 kreeg arg vermoeden, en ontdekte haast, dat
 de gevangen hem ontsnapt was. De wyze van
 zyne ontcoming kon toen niet bedekt blyven.
 Prounink begaf zig, terstond, naar Gorinchem,
 daar Daatselaars huis bezet en doorzocht werd,
 zonder dat men vondt, 't gene men meest zocht.
 't Koffer werd egter agterhaald, in 't Delftsche
 Veerschip; doch daar was niet in, dan garen en
 doek. De Groots Huisvrouw zat nog eenigen
 tyd op Loevestein: doch werd, eerlang, ont-
 slaagen, en kwam, in Herfstmaand, by haaren
 man, te Parys (c).

Het twaalfjaarig Bestand, met den aanvang **XI:**
 deezes jaars, naar 't einde loopende, begonden **Einde**
 de Vereenigde Staaten zig gereed te maaken **van het**
 om verweerderwyze te oorloogen. Men **Bestand.**
 besloot, de vendels van vyfenzeventig tot hon-
 derdentwintig, en van honderdenvyftig tot
 tweehonderd koppen te versterken. Men rust-
 te ook eenige Oorlogschepen uit, onder Hau-
 tain en Lambert Henrikszoon. De eerste kruis-

te

(c) K. BRANDT Leven van H. de Groot, bl. 242-250.

1621. te in de Middellandsche zee: de andere voor Duinkerken (*d*). Voorts werdt 'er eene Byeenkomst gehouden, te Watervliet, tusschen Gemagtigden der Aartshertogen en der Staaten; alwaar de onzen vergoeding vorderden van de schade, die hun, geduurende het Bestand, was aangedaan. Doch hier werdt niets geslooten (*e*). De Aartshertogen bereidden zig, van hunnen kant, tot eenige onderneeming, tegen 't uitgaan van 't Bestand. Zy hadden, in 't voorleeden jaar, de Remonstranten, die zig toen in Brabant ophielden, reeds poogen afte trekken van de Staatse zyde, zig latende verluiden, gelyk *Pieter Pekkius*, Kanselier van Brabant, tegen Uitenbogaard deedt, dat men niet ongenegen was, om, in de Plaatsen, welken men op de Staaten veroverenzou, den Remonstranten vryheid van Godsdienst toe te staan, en zelfs in de Regeering te stellen; hoewel, omtrent dit laatste, nog niets beslooten was. Ook hadden Spinola, de Spaansche Gezant en de Pensionaris van Antwerpen met Uitenbogaard gesproken: de eerste hadt hem een jaargeld, de ander een papier vol gouds aangeboden: doch hy, bespeurende waarop alles aangelegd was, wees deeze aanbiedingen van de hand. In eene van deeze gesprekken, hadt Spinola aan Uitenbogaard gevraagd, of *Graaf Henrik van de zynen ware?* waarop Uitenbogaard verklaarde, zulks niet te weten; maar te vermoeden, dat zyne Doorlugtigheid niet ongenegen zou zyn, om de Remonstranten te helpen, indien by

ken-

(*d*) Resol. Holl. 1621. bl. 35, 104, 121, 140. VAN DEN SANDE VI. Boek, bl. 86. VELIUS HOORN bl. 600.

(*e*) VAN DEN SANDE VI. Boek, bl. 87.

Handel
in Bra-
bant met
de ge-
bannen
Remon-
stranten.

konde (f). Men deedt. in dit jaar, nog eenige moeite, om hem, Episkopius en Grevinkhoven in Brabant te houden. Doch zy begaven zig, eerlang, naar Frankryk *(g)*. 162 f.

Midlerwyl, hadden de Aartshertogen, waarnende, dat de ongelukkige uitflag der zaaken in der Boheeme de Vereenigde Staaten, ligtelyk, zou doen luisteren naar voorflaggen van bevrediging, op voorwaarden, welken zy, te vooren van de hand gewezen hadden *(h)*, in Lente- maand deezes jaars, den Kanselier Pieter Pekkius naar den Haage gezonden, met last om den Staaten te vertoonen, hoe dienstig het ware, dat de Nederlanden allen onder een Hoofd vereenigd werden: hierby voegende „ dat zy, „ hiernaar willende luisteren, alle redelyke „ voorwaarden te wagten hadden: die, niet „ alleen door de Aartshertogen, maar ook door „ den Koning van Spanje, bekrachtigd zouden „ worden.” Doch men hoorde deezen voorflag met ongeduld, en beantwoordde dien, volgens 't goedvinden van Prinsse Maurits, op den vyf- entwintigsten, in zulker voege, dat duidelyk bleek „ hoe ongezind men ware, om de op- „ perste magt en hoogheid der Vereenigde „ Landen, welke men, dus lang, door de wa- „ penen, staande gehouden hadt, en die, door „ zo veele Mogendheden, en, zeide men, door „ de Aartshertogen en Spanje zelve, erkend „ was, wederom af te staan.” Zelfs werden zy, „ die,

(f) UYTENBOG. Leven en verantw. Cap. XIV. bl. 279-286. BRANDT IV. Deel, bl. 341 enz.

(g) UYTENBOG. Lev. Cap. XIV. bl. 291, 292. BRANDT IV. Deel, bl. 430-434, 492, 491.

(h) VAN DEN SANDE VI. Boek, bl. 38.

1621. „ die, in 't toekomstige, de oppermagt der
 „ Vereenigde Landen, op eenigerhande wy-
 „ ze, zouden zoeken in twyfel te trekken, met
 „ ronde woorden, onbekwaam verklaard, om
 „ tot eenige onderhandelingen met hunne
 „ Hoog-Mogendheden te worden toegelaa-
 „ ten." De Staaten van Holland hadden, in 't
 „ eerst, geoordeeld, dat men, in dit antwoord,
 „ verklaren moest, ook Pekkius onbekwaam te
 „ houden, om meer met de Staaten te handelen.
 „ Doch Gelderland, Friesland, Overijssel en Stad
 „ en Lande konden hiertoe niet verstaan; waar-
 „ om het agter bleef. Pekkius keerde, met dit
 „ antwoord, te rug naar Brussel, nadat hy nog
 „ eerst, in 't geheim, gesproken hadt met Prinse
 „ Maurits (*i*). Te Delft, was zyn gevolg, in 't
 „ komen naar den Haage, eenigszins smaadelyk
 „ bejegend, door het graauw: waartegen nu,
 „ door den Prinse en door de Wethouderschap,
 „ zorg gedraagen werdt (*k*). In de volgende
 „ maand, den tienden van welke 't Bestand ten
 „ einde liep, hieldt men zig, hier te Lande, ge-
 „ reed tot het afweeren der vyandlykheden, wel-
 „ ken men te gemoet zag. Zy waren egter, dit
 „ voorjaar, van klein belang, bestaande slegts in
 „ eenige schutgevegten tusschen de wederzyd-
 „ sche partyen, in Brabant, in Vlaanderen, en
 „ elders (*l*).

XII. Doch de vyand hadt, al voor 't nitgaan van
 Verraad 't Bestand, heimelyk verstand gehouden met
 op Tiel *Jakob Mom*, Amptman van 't Land tusschen Maas
 ontdekt en

(*i*) Aantek. van deezen tyd.

(*k*) Resol. Holl. 9 Maars -- 8 April 1621. bl. 21, 20, 22.
 Notul. Zeel. 26, 29 Maars 1621. bl. 71, 75. AITZEMA I. Deel,
 bl. 37. WASSENAAR Hist. Verh. I. Deel, f. 20, 21, 22.

(*l*) WASSENAAR I. Deel, f. 74 versf. 75.

en Waal, die aangenomen hadt, Tiel aan de 1621.
 Aartshertogente leveren. *Elbert van Botbergen*, en ge-
 Geldersch Edelman, *Adriaan van Eindhouts*, en ge-
 straft.
 Schout in 't Overampt van Kuik, en eenige an-
 deren hadden kennis van deezen flinkschen
 toeleg, die, even voor 't einde van 't Bestand,
 gelukkiglyk, ontdekt, en, in de drie genem-
 den, met den hals geboet werdt. Zy werden,
 op den zeventienden van Grasmaand, in den
 Haage, geregt (m).

Kort hierna, kreeg men hier tyding van het Dood
 overlyden van Filips den III, Koning van Span- van Filips
 den III.
 je, voorgevallen te Madrid, op den eenender-
 zigsten van Lentemaand (n). Hy werdt, door Zyn
 zynen Zoon, *Filips den IV*, opgevolgd (o). Op Zoon,
 den dertienden van Hooimaand, hieraan, stierf, IV, volgt
 te Brussel, de Aartshertog Albertus (p). Beide hem op.
 deeze sterfgevallen, zo kort op elkanderen, De Aarts-
 hertog
 bragten te wege, dat de krygsbedryven flauwer Albertus
 werden voortgezet, dan anders geschied zou zyn. sterft.

Nogtans hadt men, van 's vyands zyde, al Veldtogt
 vroeg, verspreid, dat men, dit jaar, met drie der
 Legers, dagt te velde te komen, één omtrent Spaan-
 schen.
 Sluis, één aan den Ryn, en één omtrent Fries-
 land. Men meent, dat de eigenlyke toeleg der
 Spaanschen was in de Veluwe te dringen, waar-
 toe hun zeer te stade kwam, dat zy van Grol,
 Oldenzeel en Lingen meester waren. Doch
 Maurits beschanste de Doesburgsche Waard,
 en versterkte de linkerzyde van den Yffel. Ook
 viel 'er, in 't najaar, zo veel regen, dat de vyand,

(m) Sententien van J. Mom, E. v. Botbergen en A. v. Eind-
 houts, gedrukt 1621.

(n) Cabala or Mysteries of State P. I. p. 223.

(o) WASSENAAR I. Deel, f. 22.

(p) WASSENAAR I. Deel, f. 65.

aan de regterzyde des Rynstrooms, weinig kon uitregten. Doch aan de linkerzyde dier Riviere gelukten hem zyne aanslagen beter. Spinola, voorhebbende Gulik, welk Staatsche bezetting inhadt, te belegeren, zondt Graaf Henrik van den Berge, van omtrent Wezel, daar 't gros des Legers lag, met eenige Ruitery, om 't Huis te Reide in te neemen. Dit Huis kwam *Floris, Vryheere van Boetselaar*, Heere te Odenkerken, toe, die Staatsche bezetting, op het zelve, ontvangen hadt. De Bevelhebber, *Reinard van Ditfort*, werdt overgehaald, om het Huis, den dertigsten van Oogstmaand, op te geeven, zonder éenen schoot af te wagten (g). Ook hadt de Graaf van den Berge geen grof geschut by zig. Doch men hadt Ditfort last tot de overgave gebragt, uit den naam des Heeren van Odenkerken, wien hy, volgens eene schriftelyke orde der algemeene Staaten, gehoorzaamheid schuldig was. Maar deeze orde verontschuldigde hem niet by Prinse Maurits. Men begreep, dat zy alleen op burgerlyke niet op krygsmans gehoorzaamheid zag. Ditfort werdt, in 't Leger by Doornik, in de Over-Betuwe, te regt gesteld, en, door den Krygsraad, gevonnist, om onthalsd te worden (r); 't welk, op den veertienden van Herfstmaand, geschiedde (s).

Gulik
verlooren.

Na 't bemagtigen van Reide, sloeg Graaf Henrik van den Berge 't beleg voor Gulik. Spinola zelf kwam, met het gros des Legers, te Glabbeek. De Stad was redelyk voorzien van voorraad (t). Ook stondt zy 't beleg door, tot

(g) Resol. Holl. 2 Sept. 1621. bl. 170.

(r) Memoir. de Fred. Henri p. 2, 3, 4.

(s) AITZEMA I. Deel, bl. 49, 50. WASSENAAR I. Deel, f. 79.

(t) AITZEMA I. Deel, bl. 50.

in den aanvang des volgenden jaars; wanneer zy, by verdrag, op den twee-entwintigsten van Louwmaand getekend, werdt opgegeven. De Bevelhebber, *Fredrik Pithan*, hadt niet slegts alle krygseer voor de bezetting bedongen; maar ook twaalf dagen tyds, om ontzet van Prinse Maurits af te wagten, eer hy de Plaats behoefde te leveren: 't welk, alzo 't ontzet agterbleef, ten bestemden tyde, geschiedde (u).

1621.

Terwyl Spinola op weg was naar Gulik, ondernam *Don Inigo de Borgia*, Bevelhebber van Antwerpen, eenen aanslag op Sluis, op welke Stad, hy, langs twee wegen, aantrok: doch 't geschut der naaste Sterkten, van den eenen, en de aankomst van eenen hoop Zeeuwsche Schutters, van den anderen kant, maar bovenal de zwaare regen hebben den toeleg gestuit (v).

Aanslag op Sluis.

In Boheeme en de Palts, liepen de zaaken van Koning Fredrik, meer en meer, agterwaards. Hy hadt, op den twintigsten van Grasmaand, gehoor gehad ter algemeene Staatsvergaderinge, en ernstelyk aangehouden om onderstand. Doch men maakte hier zwaarigheid, om hem merkelyk te ondersteunen. Hy was niet alleen in den Ryks ban gedaan, door den Keizer (w), maar, sedert, verlaaten van zyne meeste Duitsche Bondgenooten, die zig met Spinola verdraagen hadden. Nogtans werden, in Zomermaand, op aanraadinge van Prinse Maurits (x), honderdenvyftig duizend guldens

XIII. Staat der zaaken in Boheeme en de Palts.

VOOR

(*) Memoit. de Fred. Henri p. 4, 5. WASSENAAR I. Deel, f. 78, 79. II. Deel, f. 73 versf. 74. AITZEMA I. Deel, bl. 76, 105.

(v) WASSENAAR H. Deel, f. 10.

(w) WASSENAAR I. Deel, f. 12 versf.

(x) Resql. Holl. 9 Maars - 3 April 24 May - 26 Juny 1621. Sept. 1-22 Dec. 1621. bl. 8, 113, 174, 253.

1621. voor hem opgenomen (y). Doch dit hielp weinig, om 't verval zyner zaaken te herstellen. Bucquoi hadt, in 't voorjaar, Moravie bemagtigd. Van daar trok hy naar Hongarye, alwaar hy, na 't behaalen van eenige voordeelen, omkwam in een gevegt. Silezie hadt zig, kort te vooren, aan den Keizer onderworpen. De Graaf van Mansfeld, genoodzaakt Boheeme te ruimen, kreeg last van Koning Fredrik, om de Opper-Palts, die, door den Hertoge van Beyeren, met eenen inval, gedreigd werdt; te beschermen. Hy begaf zig, in den nazomer, derwaards. Doch hy kon niet beletten, dat Graaf *Joan van Tilly*, die de Beyersche troepen gebodt, zig van Bamberg en andere Plaatfen meester maakte. Spinola, zyne overwinningen in de Neder-Palts vervolgende; bemagtigde Stein, Ladenburg en Keizerslautern, en sloeg, in Wynmaand, het beleg voor Frankendaal. Hierdoor noodzaakte hy Mansfeld, de Opper-Palts te verlaten, die toen Tilly geheel in handen viel. Mansfeld trok naar de Neder-Palts. Op zyne aankomst, werdt het beleg van Frankendaal opgebroken. Doch alzo Tilly hem op de hielen volgde, werdt hy genoodzaakt, de wyk te neemen naar de Elzas. De voornaamste Plaatfen van de Neder-Palts, Manheim, Heidelberg en Frankendaal, bleeven egter nog in de magt des Paltsgraafs. De Koning van Groot-Britanje hadt, ondertusschen, den Ridder Digby gezonden naar Weenen, om een Verdrag tusschen den Keizer en den Paltsgraaf te bemiddelen. Doch Ferdinand, stout ge-

WOR-

(y) *ATREMA I. Deel, bl. 46-48, 52-61. WASSENAAR I. Deel, f. 22 vers. 39.*

worden op zynen voorspoed, hadt 'er geene ooren naar (z). Om den Koning van Groot-Britanje op te houden en flauw te maaken, zondt hy, sedert, den Graaf van Schwartzenburg naar Engeland, die den gantschen Winter sleet met handelen, zonder iet te sluiten (a). 1621.

De algemeene Staaten hadden, tegen 't uitgaan van 't Bestand, en ter gelegenheid der Boheemsche onlusten, geraaden gevonden, verscheiden' Gezantschappen af te vaardigen, om de voorige verbindtenissen met eenige Mogendheden te vernieuwen. Tot het Gezantschap naar Frankryk, werden, zo sommigen schryven, benoemd François van Aarsens, Heer van Sommelsdyk, en *Gideon van Boetselaar, Heer van Langerak* (b). Doch, naderhand, moet hierin verandering gekomen zyn. Immers my is, uit de egte stukken van dit gezantschap, welken ik, geschreeven, in handen gehad heb, gebleeken, dat het, door *Nikolaas van der Boekhorst*, Heere van Noordwyk, Adriaan Pauw, Ridder, Raad en Pensionaris van Amsterdam, Adriaan van Manmaaker, Ridder, eerste en vertoonende den Adel in Zeeland, en Adriaan Ploos, Thesaurier en gewoonlyken Raad in den Hove van Utrecht, bekleed geweest is. Zy verwierven eene Verklaring van den Koning, gedagtekend den vierentwintigsten van Grasmaand, „ dat hy gezind was, het Verbond van Vriend- „ schap, met de Staaten gemaakt, te onder- „ houden, en hunnen onderzaaten vryen han- „ del

(z) WASSENAAR I. Deel, f. 30-33, 34 vers. - 36, 60-69, 79, 73, 75-77. II. Deel, f. 13-19, 21-26, 48, 49, 51, 66-68.

(a) RAPIN Tom. VII. p. 459, 191.

(b) K. BRANDT Leven van H. de Groot, bl. 238.

1621. „ del in zyn Ryk toe te laten: 't welk hy zig, van „ hunnen kant, insgelyks, beloofde.” Voorts hadden de gezanten ook last gehad, om, met de deelgenooten in den handel op Oostindie, overeen te komen, wegens het ongelyk, welk deezen zig hielden aangedaan te zyn, door de Nederlandsche Oostindische Maatschappye, die een hunner schepen in de Indien bemagtigd hadt. Doch of hun dit gelukte, heb ik niët kunnen vinden. De wederzydsche onderzaaten hadden elkanderen nog andere schade ter zee aangedaan; waarover ook klagten vielen. Eindelyk, hadden de gezanten byzonderen last van Prinsse Maurits, om den Koning genoeg te geeven, wegens het gedrag van den Heere Gaspar van Vosbergen, die, door zyne Doorlugtigheid, naar Oranje gezonden was, en beschuldigd werdt, den Roomsch-Katholyken aldaar niet wel gehandeld te hebben (c). Zy keerden, spoedig, en, zo ik meen, al in Gras- of Bloei maand, te rug. Uit eenige byzondere aantekeningen, bespeur ik, dat men, in den aanvang der handeling, sterk geklaagd hadt, van 's Konings wege, over het dooden van Oldenbarneveld en het vasthouden van verscheiden' andere braave mannen, onaangezien 's Konings herhaalde voorspraak; ook over een schimpschrift van Aarfens, dien men niet schroomde eenen *bedrieger* te noemen, en gestraft wilde hebben. Doch de Gezanten hadden, hierop, niet dan goede woorden tot bescheid kunnen geeven. Naar Engeland vertrokken Jonkheer Jakob van Wyngaarden, Heer van Benthuizen, *Jakob Ka-*

mer-

(c) Instruct., Memor., Brieven, Resolut. en andere Acten van de Jaaren 1620 en 1621. MSS.

merling, Pensionaris van Delft, *Albert Sonk*, 1621.
 Albert Bruinink, Jakob Schotte en Jonkheer
Fredrik van Ferwou tot Martenabuis (d). De Hee-
 ren van Randwyk en Joachimi trokken naar
 de Duitſche Hoven (e). Daarentegen was *Jakob*
van Ulefeld, Rykskanfelier van Deenemarke, in
 Lentemaand, herwaards gekomen, om, uit den
 naam van den Koning, zynen meester, een Ver-
 bond van Vriendſchap en onderlinge beſcher-
 ming te ſluiten met de Vereenigde Geweſten
 (f). Wy hebben, te vooren (g), gezien, dat
 de verbindteniffen met Zweeden, de Hanze-
 Steden en de Duitſche Hoven, voor eenige jaa-
 ren, gemaakt, de vriendſchap tuſſchen Deene-
 marke en deezen Staat niet weinig hadden doen
 verkoelen. Doch het aanwaffend gezag van 't
 Huis van Ooſtenryk deedt Chriſtiaan den IV.
 omzien naar eene nieuwe verbindtenis met de
 Vereenigde Geweſten. Men trof ook een Ver-
 bond, op den negenden van Oogſtmaand, waar-
 by, onder anderen, bedongen werdt, dat de met Dee-
nemarkes
 Verdragen, met de nabuuren der Deenen, in
 den jaare 1613 en ſedert geflooten, niet ten
 nadeele van Deenemarke zouden mogen uitge-
 legd worden. Voorts, zou men, wegens den
 onderſtand, dien men elkanderen verſchaffen
 zou, nader overeenkomen, in eene Byeenkommſt
 van wederzydsche Gemagtigden, die, ſedert,
 te Breemen, gehouden werdt. Doch men kwam
 hier niet volkomen overeen. Ook werdt het welk niet
beking
nig
wordt.
 getroffen Verbond niet bekrachtigd, door Ko-
 ning

(d) AITZEMA I. Deel, bl. 12.

(e) AITZEMA I. Deel, bl. 26.

(f) Refol. Holl. 9 Maart -- 8 April 1621. bl. 20, 27, 28, 44.

(g) XXXVII. Boek, bl. 60, 61.

1621. ning Christiaan (*h*). De gezanten van Lubek en Hamburg, die in den Haage waren, deeden hun best, om het bevestigen van dit Verbond te beletten. Ook maakte Amsterdam zwaarigheid in eenige uitdrukkingen, die in het zelve gevonden werden (*i*). Wyders, ontving men, dit jaar, in den Haage, gezanten van de Graauwbunders, van Geneve (*k*), en van den Keurvorst van Brandenburg, die allen, op hun verzoek, met geld ondersteund werden. Ook deedt de Koning van Poolen den Staaten wederom zyne bemiddeling aanbieden (*l*), die, gelyk meermaalen, beleefdelyk afgeweezen werdt (*m*).

Verbond met den Keurvorst van Brandenburg. Met den Keurvorst van Brandenburg werdt, op den vierden van Zomermaand des jaars 1622, een Verbond van onderlinge Bescherming getroffen. De Staaten beloofden, by het zelve, den Keurvorst te zullen handhaaven in zyn Regt op Kleeve, Gulik en Berg: waartegen de Keurvorst een Regement van duizend knegten, in der Staaten dienst, zou onderhouden, zo lang dit Verdrag duurde, 't welk bepaald was op twintig jaaren, na dat hy in 't gerust bezit der gemelde Landen gesteld zou zyn; en nog vyfhonderd man, voor den tyd van een jaar. Voorts zou hy den Staaten een derde voldoen van de buitengewoone kosten, vereischt tot het bemagtigen van eenige Plaatsen, in de genoemde Landen (*n*).

't Her-

(*h*) Resol. Holl. 24 January 1622. bl. 24.

(*i*) AITZEMA I. Deel, bl. 40-44.

(*k*) Resol. Holl. 17, 20 Dec. 1621. bl. 254, 257, 15, 24 Maars 1622. bl. 43, 58.

(*l*) Resol. Holl. 25 May -- 26 Juny 1621, bl. 135.

(*m*) AITZEMA I. Deel, bl. 48, 49.

(*n*) Zie AITZEMA I. Deel, bl. 114.

't Hervatten van den oorlog met Spanje en 1621. met de Spaansche Nederlanden gaf gelegenheid tot de opregting der Westindische Maatschappye, waarover men, tot hiertoe, geraadpleegd hadt. Het Oktroi voor vierentwintig jaaren, welk deeze Maatschappye verwierf, was op den derden van Zomermaand, getekend. De Maatschappye werdt in vyf Kamers verdeeld. De Kamer Amsterdam, die vier negende deelen der Maatschappye uitmaakte, zou bestierd worden door twintig Bewindhebbers: de Kamer Zeeland bestierde twee negende deelen, door twaalf Bewindhebbers, en de Kamer van de Maaze, van 't Noorderkwartier, en van Friesland met Stad en Lande, ieder een negende, door veertien Bewindhebbers. Op zaaken van gewigt, zou eene Vergadering van negentien Persoonen beschreeven worden, agt uit de Kamer Amsterdam, vier uit Zeeland, en twee uit ieder der drie andere Kamers: waarby de algemeene Staaten den negentienden voegen zouden. Elke Bewindhebber en Hoofddeelnoot moest, in de Kamer Amsterdam, zesduizend, en in ieder der andere Kameren, vierduizend guldens aandeel hebben in de Maatschappye. Zy werdt, voor den tyd van agt jaaren, vry verklaard van inkomende en uitgaande regten. Voorts, zou zy, door de Staaten, met zestien Oorlogschepen en vier Jagten beschermd worden; waarby zy een gelyk getal van Oorlogschepen en Jagten voegen moest. De overige punten van het Oktroi hadden veele overeenkomst met dat der Oostindische Maatschappye (o). Een jaar laater, werdt der West-

(o) Groot-Plakaatb. I. Deel, kol. 565, 577.

1621. indische Maatschappye, met uitsluiting van alle anderen, de Zoutvaart op *Punto del Rey* toegestaan (p). Maar die van Hoorn, geholpen van die van Enkhuizen en Medenblik, kantten zig hier zo ernstelyk tegen, dat hun de vrye Zoutvaart vergund werdt; schoon zy 'er, belemmerd door de Spanjaards, niet veel voordeels uit haalden (q). 't Liep, ondertusschen, aan, tot in 't jaar 1623, eer de Maatschappye in staat was, om eene Vloot in zee te brengen. Wy zullen, in 't vervolg, meermaalen, gelegenheid hebben, om van haare verrigtingen te gewaagen. De algemeene Staaten maakten, dit jaar, ook verscheiden' schikkingen op de beveiliging van de vaart in de Middellandsche zee, die niet dan met kennisse der Admiraliteits Kollegien, en door Koopvaardyschepen, welken behoorlyk van manschap en geschut voorzien waren, mogt ondernomen worden (r).

XVI. In Frankryk, was, dit jaar, wederom een binnenlandsche Kryg ontstaan tusschen den Koning en de Hugenootten, die, sedert het herstellen van den Roomschen Godsdienst in Bearn, gemord hadden, over 't schenden van verscheiden' vryheden, hun, by plechtige overeenkomsten, beloofd; en die, tegen 's Konings verbod, Vergaderingen hielden, te Rochelle, om orde te stellen op hunne zaaken. Zy waren, hierop, voor weêrspannelingen verklaard. De Koning maakte zig, in dit jaar, meester van verscheiden' sterke Plaatsen, die hun, te vooren, tot hunne verzekering, waren afgestaan. Midler-

wyl,

(p) Groot-Plakaath. I. Deel, kol. 579. AITZEMA I. Deel, bl. 600.

(q) VELIUS Hoorn, bl. 605.

(r) Groot-Plakaath. I. Deel, kol. 896, 898, 902, 922.

wyl, zonden die van Rochelle Gemagtigden ^{1621.} herwaards, om onderftand te verwerven van de Staaten; die wel ongaarne zagen, dat hunne geloofsgenooten, in Frankryk, verdrukt werden; doch met den Koning in een Verbond ftonden; welk het belang van den Koophandel en andere redenen niet gedoogden, dat gefchonden werdt. Zy lieten de Rochelfche Gemagtigden egter zo lang in den Haage, dat zulks den Franschen Gezant, Du Maurier, in 't oog ftak. Hy viel 'er klagtig over aan de Staaten: te gelyk gewaagende van zeker fchip met wapenen, welk men, van hier, naar Rochelle hadt zoeken te voeren, en van zekere fchimplymen op zyne Majesteit van Frankryk, die, hier te Lande, verfpread werden. Doch men wees hem aan, dat de Rochelfche Gemagtigden hier nooit openlyk waren aangenomen, en dat het voeren van wapenen naar Rochelle, buiten kennis der Staaten, gefchied ware: ook werdt 'er onderzoek gedaan op de verfpreaders van het Schotschrift (s); doch het digten en verfpreaden van diergelyke werkjes, fchoon 't, in den aanvang deezes jaars, wederom, by openbaaren Plakaate, verboden was (r), ging thans zo zeer in zwang, dat men den Heere van Sommelsdyk, in Herftmaand, een fchimpfchrift t'huis zondt, waarin hy zelf, met lelyke trekken, werdt afgemaald. Het Hof deedt onderzoek op den maaker en drukker (u); doch ik weet niet, dat zy ontdekt werden. Wat den binnenlandfchen kryg in Frankryk betreft; hy

(s) Refol. Holl. 11 Sept. 8 Off. 2 Dec. 1619. bl. 175, 214, 219.

(r) Groot-Plakaarb. I. Deel, kol. 439.

(u) Refol. Holl. 24 Sept. 1621. bl. 198.

1621. eindigde, in Wynmaand des volgenden jaars, met een Verdrag, volgens welk, alle de Sterkten der Hugenooten geslegt moesten worden. Rochelle zelf, de eenigste sterke Stad, die zy nog behielden, werdt genoegzaam in bedwang gehouden; door het Fort Louis, welk de Koning bezet hadt (v).

XVII. In de Nederlanden, werdt de veldtogt des
Togt volgenden jaars, niet voor Bloei maand, aan-
naar Bra-gevangen. Prins Maurits schikte zynen Broe-
bant. der, Fredrik Henrik, met vyftienhonderd kneg-
1622. ten en zeven Kornetten Paarden, naar klein Bra-
bant. 't Huis Rustenburg aan de Demer werdt
ingenomen, verscheiden Dorpen gebrand, en
drie- of vierhonderd boeren, die brandschat-
ting weigerden, gevangen genomen, welken
egter, om een gering losgeld, geslaakt werden.
Marquette, die deezen togt bywoonde, stroop-
te tot voor de poorten van Brussel. Fredrik
Henrik zelf toog tot voor Leuven. Doch de
vyandyke Ruitery, die zeer sterk was, kwam
haast op de been, en noodzaakte de onzen de
wyk te neemen naar Breda. Men wil, dat het
voornaam oogmerk van deezen togt geweest
zy, den Graaf van den Berge, die, met zyne
Ruitery, de wervingen des Hertogs van Bruns-
wyk belemmerde, van den Rynkant, herwaards
te trekken (w).

Spinola Van 's vyands zyde, werdt'er iet wigtigers
belegert ondernomen. Spinola hadt het oog geworpen
Bergen op Bergen op Zoom: doch om de onzen te mis-
op Zoom. lei-

(v) DANIEL Journal Hist. de Louis XIII. p. xxij, WASSENAAR I. Deel, f. 49, 71. III. Deel, f. 38, 79, 91. IV. Deel, f. 64. AITZEMA I. Deel, bl. 94.

(w) Memoir. de Fredric. Henric p. 6, 7.

leiden, zondt hy Graaf Henrik van den Berge, 1622.
 in Hooimaand, naar Kleefsland, die zig, op
 den zeventienden, van Goch meester maakte.
 Prins Maurits was hem gevolgd, met de Staat-
 sche manschap, die by Schenkenschans verza-
 meld was. Zyn Broeder lag onttrent Rees, met
 de rest van 't Leger (x). Zo weinig kommer
 hadt Maurits voor Bergen op Zoom, dat hy het
 grootste deel der bezettinge de Stad hadt doen
 ruimen, om 't Leger by Rees te versterken;
 niet meer dan vyf vendelen Voetvolks binnen
 de Vesting en de naaste Sterkten latende,
 nevens drie kornetten Paarden. De Ruitery
 kreeg ook, sedert, last om te vertrekken. Doch
 Justinus van Nassau, Bevelhebber van Breda,
 verzekerde Rybouw, die dit Paardenvolk ge-
 boodt, dat Spinola op Bergen loerde, en drong
 hem te rug te keeren. Allengskens kreeg men
 'er volkomene zekerheid van: waarop de Stad,
 schielyk, van nieuwe bezetting, uit Zeeland,
 uit Rotterdam, en uit Breda, voorzien werdt.
 Op den agttienden, ontdekte men den vyand
 tusschen de Stad en Wouw. Don Louis de Ve-^{Steen-}
 lasko maakte zig, dien dag, meester van Steen-^{bergen}
 bergen, dat onvoorzien was van manschap, en ^{verloor}
 niet versterkt (y). Voorts rukte hy voor de ^{ten.}
 Stad, die nu dagelyks van volk en voorraad
 voorzien werdt. De belegerden deeden eenen
 moedigen uitval met drieduizend man. 't Ge-
 schut der Spaanschen begon eerlang te spee-
 len op de Stad; doch veroorzaakte weinig scha-
 de. Men deedt zyn best, om hun den toevoer
 af

(x) Memoir. de Freder. Henri p. 7.

(y) Memoir. de Freder. Henri p. 8, 9.

1622.

af te snyden , waarop het verloopen van veele vyandyke knegten volgde. Nogtans naderden de belegeraars de Vesting , dagelyks , meer en meer , zig , in Oogstmaand , meester maakende van eenige buitenwerken , niet zonder verlies van wederzyde. In de Stad , liet men niet af van schieten en arbeiden aan de werken (z): in welken staat , de belegering bleef , tot op het einde van Oogstmaand , wanneer de Graaf van Mansfeld , met een' aanzienlyken hoop volks , naar Bergen kwam , tot ontzet (a).

XVIII.
Verrig-
tingen
van den
Graave
van
Mans-
feld, in
de Ne-
der-
Palts.

Wy lieten deezen Graaf laatst in de Elzas , met zyn Leger , voorneemens om , van daar , wederom eenen inval te doen in de Neder-Palts. Koning Fredrik , die zig , tot in de Lente deezes jaars , in den Haage , onthouden hadt , was , toen , heimelyk van daar vertröcken , in den Briele sloop gegaan , en , tusschen Calais en Diepe , aan land gestapt : van hier , toog hy , slegts van twee Persoonen verzeld , te paarde , door Parys , Chalons en Toul , en voorby Nan-ey , in dertien dagen , naar Lindauw , in de Neder-Palts. Hy hadt , te vooren , Hertog *Christiaan van Brunswyk* en den Prins van Baden-Durlach bewoogen , om , ten zynen behoeve , een Leger op de been te brengen. Hertog *Christiaan* was een Broeder des regeerenden Hertogs van Brunswyk , *Fredrik Ulrich*. Hy was Ritmeester in Staaten dienst , en bereikte thans niet boven de twee-entwintig jaaren. Men wil , dat hy geene tien Ryksdaalers ryk was , toen hy aan 't werven ging. Doch hy was zo bemind by 't Krygsvolk , dat hy haast een tamelyk Leger op

de

(z) Memoir. de Freder. Henri p. 10, 11.

(a) AITZEMA I. Deel, bl. 117-120.

de been hadt (b). Hy maakte zig meester van eenige Plaatsen in het Graaffchap van der Mark. Doch de Graaf van Tilly en *Don Gonzales de Cordua* beletteden hem en den Prins van Baden zig te vereenigen met het Leger onder Mansfeld, welk tot aan Germersheim genaderd was, toen Koning Fredrik zig, onverwagt, by het zelve vervoegde. Den Prins van Baden, den zesden van Bloei maand, geslaagen zynde, viel Tilly op het Leger, onder Koning Fredrik en den Graave van Mansfeld, welk, insgelyks, op de vlugt gejaagd werdt. Dit gebeurde op den elfden van Zomer maand. Weinige dagen laater, behaalde Tilly ook eenig voordeel op Hertog Christiaan, dien hy egter niet verhinderen kon, met een goed deel van zyn volk, tot by Manheim, door te dringen. De Keizerschen, sedert, eene merkelyke versterking van volk bekomen hebbende, hielden de Mansfeldschen en Brunswykschen genoegzaam ingesloten, tusschen Manheim en Heidelberg. In deezen staat der zaaken, kwam 'er een gezant van den Koning van Groot-Britanje in 't Leger, om Koning Fredrik te raaden tot het afdanken van Mansfeld, en tot het vereffenen van zyn geschil met den Keizer, door onderhandeling. Hy, ziende geenen kans, om eenig voordeel te behaalen, op zyne vyanden, besloot hiertoe gereedelyk. De algemeene Staaten zогten Mansfeld toen aan, om, met zyn Leger, in hunnen dienst over te gaan, hem, in drie maanden tyds, zesmaalhonderdduizend guldens beloovende. Hy liet zig ligtelyk beweegen. Alleenlyk was

(b) Memoir, de Freder. Henri p. 5.

1622. 't motilyk, uit de Palts en 'op Staaten bodem te
 geraaken. Doch hy bediende zig, ten dien ein-
 de, van deeze list. Hy liet den Graave van
 Tilly en den Koning van Frankryk beide wee-
 ten, dat hy, afgedankt zynde, door Koning Fre-
 drik, genegen was, den Keizer of Koning Lo-
 dewyk te dienen. De Aartshertogin zelve werdt,
 door hem, aangezocht. Men maakte hieruit op,
 dat hy den dienst des Paltsgraafs wilde verlaa-
 ten; Tilly, zyne overwinningen in de Neder-
 Palts willende vervolgen, gaf hem gelegenheid,
 om te wyken met zyn Leger. Hy trok dan op,
 in 't begin van Oogstmaand, en nam eenen grooten
 omweg, door Lotharingen, Henegouwen
 en Namen, naar Brabant. Koning Fredrik, dien
 hy een stuk wegs geleidde, bleef eene poos te
 Sedan, en keerde, eerlang, naar Holland. Don
 Gonzales de Cordua, vermoeden of kennis ge-
 kreegen hebbende van Mansfelds oogmerk,
 verliet Tilly, den naasten weg inslaande, naar
 Brabant. By Fleuri, in 't Graaffschap Namen,
 ontmoetten de twee Legers elkanderen, en ge-
 raakten, op den negenentwintigsten van Oogst-
 maand, in een hevige gevegt, waarin geen van
 beide zig de overwinning kon toefchryven.
 Hertog Christiaan verloofte hier zynen arm (c).
 Zeven uren hadt de ftryd geduurd, toen Mans-
 feld zig een' weg gebaand hadt, om den togt
 voort te zetten. Hy kwam op den tweeden van
 Herfstmaand aan in de Langestraat, daar hy
 zig nederfloeg; hebbende, op deezen langen en
 lastigen togt, midden in de Hondsdagen, en
 meest door vyanden land, onder een geduurig

gc-

(c) Memoir. de Freder. Henri p. 13.

gebrek van mondbehoefden, omtrent vierduizend man verlooren: die, ten deele, verlopen, ten deele, in den slag, ten deele, door ongemak, omgekomen waren (d). Na Mansfelds vertrek uit de Neder-Palts, maakte Tilly zig, stormenderhand, meester van Heidelberg, en daarna van Manheim, by verdrag. Ook sloeg hy 't beleg voor Frankendaal, de eenigste sterke Plaats, die 't nog voor den Paltsgraave hieldt: al het welke voorviel, terwyl Koning Jakob zig, door eene looze Vredehandeling, te Brussel, tusschen den Keizer en den Paltsgraave; waarvan hy middelaar zyn wilde, schandelyk, liet ophouden (e).

De aankomst der Mansfeldschen stak den Beleg belegerden binnen Bergen op Zoom een hert ^{van Bergen op Zoom} onder den riem, en moedigde hen aan tot nieuwe uitvallen. Doch 's Graaven volk, tot op ^{wordt} omtrent zestien duizend man gesmolten zynde, was niet in staat om 't beleg te doen ophreken. Ook was het slegt voorzien van wapenen, en hadt in langen tyd geene betaaling gehad. Beide werdt het hun versorgd, door de algemeene Staaten, te Tilburg, alwaar zy zig, eerlang, nedersloegen. Ondertusschen werdt het beleg van Bergen op Zoom, de gantsche Herfstmaand door, voortgezet. De belegeraars dedden hun best, om de buitenwerken te bemagtigen; waartegen de belegerden zig, met ondermynen en uitvallen, wakkerlyk weerden. Veelligt, zou de vyand, door den tyd, meester geworden zyn van de stad. Doch de aankomst

(d) AITZEMA I. Deel, bl. 116, 120, 121, 122, 132.

(e) RAPIN Tom. VII. p. 191, 192.

1622.

komt van Prinse Maurits, met het Staatſche Leger, deedt hem 't beleg opbreeken. De Prins hadt, in Oogſtmaand, ondernomen, 's Hertogenboſch te verraffen; doch deezen toelag miſlukt zynde, was hy wederom geweeken naar 's Graavenwaard: van hier brak hy op, in 't laaſt van Herſtmaand, doende 't Leger te ſchepe afzakken tot voor Geertruidenberg. Hy leidde het, van daar, naar Roozendaal in de Baronnye van Breda, alwaar de Graaf van Mansfeld zig, op den tweeden van Wynmaand, by hem voegde. Dien zelfden dag, werdt het beleg opgebroken, onaangezien Graaf Henrik van den Berge, tot verſterking van het Spaanſche Leger, van den Rynkant herwaards gekomen was. Prins Maurits vondt niet geraaden, den wykenden vyand te vervolgen. Zyn Leger bleef, tot den drie-entwintigſten, by Roozendaal, waarna het de winterlegeringen betrok: 't welk de vyand, eenigen tyd te voeren, in de onzydige Landen van Gulik en Kleeve, reeds gedaan hadt (f) Kort te vooren, hadt Graaf Ernst van Naſſau, in twee dagen tyds, Steenberg en herwonnen (g). In Herſtmaand, deedt *Filips de Zoete*, gezeid *Hautain*, Bevelhebber van Sluis, eenen togt tegen de *Keurlingen*, eene ſoort van ſoldaaten, in Vlaanderen aangenomen, om 't Land van brandſchatting te vryen, en gewoon, geen kwartier te geeven. Ook gelukte het hem, eenen Hopman en honderdentwintig gemeenen te vangen: doch de boeren waren zo ſterk op de been gekomen, dat

Hautains
togt tegen
de
Keurlin-
gen.

(f) *Memoir. de Freder. Henri p. 15, 16. AITZEMA I. Deel, bl. 122, 123, 124, 125.*

(g) *Memour, de Freder. Henri p. 19.*

dat hy geenens kans zag, om verdere brand-^{1622.} fchatting op te haalen (b). Ten zelfden tyde, ^{De vyand} deden de vyandyke bezettingen van Lingen, ^{valt in de} Grol en Oldenzeel eenen inval in de Zevenwol- ^{Zeven-} den; daar zy egter, derwyze, ontvangen wer- ^{wolden.} den, dat zy haalt te rug moesten. Eenig volk, door Prins Maurits afgezonden, trof hen op den hertogt aan, te Ommen. Hier waren zy geweeken, in de Kerk, die egter niet te houden was. Ook gaven zy zig spoedig over, agterla- tende hun geweer; en eene maand solds, tot losgeld, beloovende. Te Ommen, werdt se- dert eene schans gelegd (i), die nog onderhou- den wordt.

De Graaf van Mansfeld hadt zig, na't ont- zet van Bergen op Zoom, naar den Haage be- geven, om betaaling te vorderen, en om te ver- neemen, wat hy, met zyne benden, die 't veld nog hielden, ten dienste der Staaten en des Ko- nings van Boheeme, die nu wederom in den Haage was, verrigten zou. Men voldeedt hem, zonder uitstel, en men vondt haast gelegenheid, om zig, op nieuws, van hem te dienen.

't Verdrag, in den jaare 1611, door Gemag- ^{XIX.} tigten der Staaten, bewerkt, tusschen Graave ^{Oostrie-} Enno en de Stad Embden (k), bleef niet lang in ^{sche on-} kragt. De onlusten reezen, door den tyd, zo ^{lusten.} hoog, dat die van Embden den Graaf, in 't jaar 1618, in hegtenis namen. De algemeene Staa- ten, gewoone middelaars in deeze geschillen, deden hem, egter, op vrye voeten stellen (l), en

(b) AITZEMA I. Deel, bl. 122.

(i) Memoir. de Fred. Henri p. 14. AITZEMA I. Deel, bl. 123.

(k) Zie XXXVII. Boek, bl. 53.

(l) BAUDART. Mem. XI. Boek, bl. 95.

1622. en bewerkten, in Zomermaand des volgenden jaars, een nieuw Verdrag, aan welks naarkoming, de Staaten de hand hielden, door de bezetting, die zy in de Stad Embden en in de Sterkte Lieroord gelegd hadden. Doch na't uitgaan van 't Bestand zocht Graaf Enno zigen zyn Graafschap te doen aanmerken, als onzydig: ook verwierf hy dit, eerlang, by de Aartshertoginne Izabelle, mids hy zorg droege, dat de Vesting Lieroord gernimd werdt, door de Staatfche bezetting. Hy deedt zyn best, om de Staaten hier toe te beweegen. Doch zy hadden 'er geene ooren naar. Zy verzogten hem, beleefdelyk, dat zy de Vesting nog eene wyle tyds mogten bezet houden, en dedden, midterwyl, de vervallen' werken derzelve herstellen. Hy beriep zig, daarentegen, op de belofte, voorheen, door de Staaten, gedaan. Men overwoog 's Graaven eisch met Prinse Maurits, die begreep, dat men zyn woord behoorde te houden; doch dat het te wenschen ware, dat men Graaf Enno beweegen kon, om 'er niet sterk op te staan, alzo het te dugten was, dat de vyand het Huis, terftond, zou bezetten. Terwyl hierover, met fchryven en herschryven, gehandelt werdt, rees 'er nieuw ongenoegen tusschen den Graave en de Stenden van Oostfriesland, over 't stuk der belastingen, waarin de Staaven, als middeljaars, gemengd waren. De ontruiming van Lieroord werdt, hierop, verschooven. In Bloei maand des jaars 1621, kwam *Sixtus van Amama* in den Haage: uit 's Graaven naam, sterk aanhoudende op deeze ontruiming, en zelfs op die van Embden, welk, buiten 's Graaven kennis, door de Staaten, bezet was. De geschillen met
de

Graaf
Enno
dringt op
het rui-
men van
Lier-
oord.

't Welk
de Staa-
ten ver-
schuiven.

de Stenden en vooral met Embden moesten, zyns oordeels, door 't Keizerlyk Hofgerigt, niet door de Staaten, beslist worden. Amamas voorstel werdt ondersteund, door den Groot-Britannischen Gezant Karleton. Prins Maurits en de Gemagtigden tot de Oostfriesche zaaken oordeelden, eindelyk, dat men verplicht was, Lieroord te ruimen, en den Graave Aste van onzydigheid te geeven, zo hy belooven wilde, de buitenwerken der Vesting te doen slegten, en 't Huis niet wederom te doen bezetten door krygsvolk van de Spaansche zyde. Doch deeze voorwaarden werden niet aangenomen. Hierop volgde, in 't begin deezes jaars, 't beslaan van eenige Embder schepen in Spanje, 't welk de Staaten agterlyker maakte, in 't handelen, met den Graave: die, in Bloeiimaand daaraan, eenen scherpen Brief schreef aan de Staaten, waarin hy klaar en onbewimpeld antwoord verzogt, of men Embden en Lieroord begeerde te ruimen, of niet; zullende hy, na 't ontvangen van zulk een antwoord, met zyne vrienden en bloedverwanten, overleggen, wat hem te doen zou staan. Op dit schryven, verzogten de Staaten den Graave; Gemagtigden naar den Haage te willen schikken, om de hangende geschillen aldaar af te doen. Hy antwoordde, dat hy van geene geschillen wist, die niet, door den gewoonen weg van Regte, beslist konden worden; dat hy, hierom, de bezending naar den Haage noodeloos hielt, en nogmaals verzogt, dat men Lieroord, zonder langer uitsel, ontledigde van bezetting.

In deezen staat der zaaken, was de Graaf Mansfeld van Mansfeld in den Haage gekomen: dien valt in

1622.

ning van de Mansfeldsche troepen (a), en vyftigduizend Ryksdaalers te fchieten, tot bezetting der zeshonderd man, binnen Embden bezetting houdende. Doch 't liep nog lang aan, eer de genoemde Oostfriefche Stenden zig verbinden wilden, om de drie tonnen fchats wederom af te leggen. Zy kwamen 'er egter, al lengskens, toe, op Ezens en Witmund na: 't welk gelegenheid gaf, dat de Staaten, eerlang, de Huizen in deeze twee Heerlykheden en eenige anderen bezetten deden, nadat dezelve, door de Mansfeldfchen, ontruimd waren. De Staaten, den Graave van Mansfeld toen honderdenvyftigduizend guldens verfchaft habbende op rekening, verpligten hem, eindelyk, gantsch Oostfriesland te verlaaten, in Louwmaand des jaars 1624. Wy zullen, hierna, zien, wat gebruik verder gemaakt werdt van zyn Leger. Graaf Enno viel toen wederom klagtig, over 't bezetten zyner Huizen en der Vesting Lieroord. Ook zогten die van Embden hunne verfschillen met den Graave, door bemiddeling der Staaten, te doen vereffenen. Doch dit laatste gelukte 'niet. De meeste Huizen werden egter ontruimd, na dat men de Vestingwerken, door Mansfeld, daaraan gemaakt, geflegt hadt. De Staaten booden ook aan, Lieroord te verlaaten, zo hun behoorlyke verzekering godaan werdt, dat deeze Vesting niet wederom bezet zou worden, en zo de Aartshertogin Izabelle den Graave een Afte van onzydigheid leverde, tot genoegen van hunne Hoog-Mogendheden. Doch hiertoe was deeze Vorstin niet te beweegen.

Lier-

(a) Refol. Holl. 14 July 26 Sept. 5 Dec. 1622. bl. 66, 109, 178.

Lieroord bleef, derhalven, in de magt der Staaten, en Graaf Enno deed, sedert, niet dan ver- 1622.
geeffche poogingen, om hen dit Huis te doen
ruimen (o). Doch zyne andere vastigheden wer-
den hem wederom overgeleverd (p). 't Verhaal
der Oostfriefche zaaken, dat niet wel afgebro-
ken kon worden, heeft ons gevoerd buiten de
orde van verfoerden' andere gebeurteniffen,
van welken wy nu verflag zullen doen.

Weinige weken na 't ontzet van Bergen op Zoom, ondernam Prins Maurits, in Slagtmaand XX.
des jaars 1622, eenen aanflag op Hulft, of, vol- Aanflag
gens geloofwaardiger berigten (q), op Antwer- van Prin-
pen. Hy deed agtentwintig vendelen knegten se Man-
fcheep gaan. Doch een schielijke opkomende rits.
vorst, en felle Noordoosten wind verhinder-
den den toeleg (r).

Aan den Rynkant, was, dit jaar, weinig voor- Paapen-
gevallen. Alleenlyk haakt de Prins van Chimai, mits ver-
in Sprokkelmaand, 't beleg geslaagen voor de looren.
schans Paapennuts, die, in tjaar 1620, door
Prinse Maurits, gestigt was. Doch de schans
werdt niet recht aangetast, voor Slagtmaand,
wanneer Graaf Henrik van den Berge 't beleg
geboodt. 't Liep nochtans aan tot den derden
van Louwmaand des volgenden jaars, eer zy
zig overgaf, by verdrag, waarby de bezetting
alle krygseer bedong (s).

De aanhoudende kaaperyen van die van Al-Verdrag
giers en Tunis hadden de Vereenigde Staaten met die
doen van Tunis

(o) AITZEMA I. Deel, bl. 97-105, 131, 166, 224-228, 343-350.

(p) Resol. Holl. 7 Maart 10, 15 May 1624. bl. 14, 59, 65.

(q) Memoir. de Freder. Henri p. 17.

(r) WASSENAAR IV. Deel, f. 72. AITZEMA I. Deel, bl. 212.

(s) WASSENAAR I. Deel, f. 65. II. Deel, f. 79. AITZEMA I.
Deel, bl. 166.

1622.
en Al-
giers.

doen besluiten, tot het afvaardigen van *Kornelis Pynaker*, Hoogleeraar te Groningen, naar deeze twee Zeesteden (t). Hy vertrok in Hooimaand, met last om te bearbeiten, dat de Nederlandische Koopvaardyschepen niet meer onderzocht werden door de Turksche Kaapers, en dat de gevangen' slaaven werden vrygegeven. Hy slaagde gelukkiglyk, in zyne handeling, sloot een Verdrag met die van Tunis (u) en Algiers, en keerde in Grasmaand des volgenden jaars te rug. Sedert gaven de Staaten verscheiden' Ordonnantien in 't licht, tot beveiliging van de vaart en handel in de Middellandsche zee en Levant. 't Voeren van Spaansche goederen derwaards werdt verboden. Ook werden de schepen voorzien van Zeebrieven, waarby verklaard werdt, dat zy geene vyanden goederen inhadden (v).

Vershil
over het
aandeel
van Gelderland
en Over-
yssel in
de gemeene
lasten.

In de Vereenigde Gewesten, was, dit jaar, wederom verschil gereezen, over het aandeel, dat elk, in de gemeene lasten, te draagen hadt. Gelderland en Overyssel, die vyf en een halve en drie en een halve guldens in de honderd droegen, beweerden, dat zy, voor een merke-lyk gedeelte, brandschatting moettende betalen aan den vyand, ieder een ten hondert minder behoorden op te brengen. De meeste Gewesten bewilligden in deeze vermindering, voor den tyd van een jaar; doch Friesland en Stad en Landstemden 'er tegen. Detwee Gewesten droegen egter, verscheiden' jaaren agtereen, maar vier en een halve en twee en een hal-

(t) Resol. Holl. 12 May 1622. bl. 93.

(u) Groot-Plakaatb. II. Deel, kol. 2293.

(v) AITZEMA I. Deel, bl. 135, 142-152.

halve guldens in de honderd. Doch zo dra zy, 1622. na 't herwinnen van verscheiden' Steden, ont-heeven werden van 't betaalen der vyandyke brandschattingen, werden zy wederom hooger gesteld in de gemeene lasten (w).

De Plakaaten tegen de Remonstranten werden, ten deezen tyde, in de meeste Steden, nog strengelyk uitgevoerd. In Lentemaand, was te Rotterdam gevat *Joannes Narffius*, voorheen Predikant te Bommel, en zig nu met de oefening der Geneeskunst geneerende. Hy zat eenige weeken in hegtenis: doch toen, de gelegenheid waarneemende, dat zyne Huisvrouw hem kwam bezoeken, ontnam hy des Cipiers Dogter, die hem spyze bragt, al lagchende, de sleutels, sloot haar in zyne kamer, opende de overige deuren, en vertrok (x). Poppius en Niellius, twee van de Bestierders of *Directeurs* der Remonstrantsche Broederschap, werden, in Louwmaand des volgenden jaars, te Haarlem, gevangen, aangebragt zynde, door zekeren *Jan Fanszoon Foklet*, die zig yverig Remonstrantsch veinsde, en Grevius en Prince uit het Rasphuis te Amsterdam hadt helpen verlossen. Zy zaten lang in hegtenis, eer zy hun vonnis kreegen; 't welk hen, op den tienden van Bloei-maand, verwees tot eene eeuwige gevangenis. Zy werden, kort hierna, naar Loevestein gebragt (y): werwaards men *Paulus Lindenius*, voorheen Predikant te Zoest, en nu te Kampen gevangen, eerlang, ook voerde (z).

Verschei-
den' Re-
mon-
strant-
sche Pre-
dikanten
naar Loe-
vestein
gevoerd.

Hugo

(w) AITZEMA I. Deel, bl. 153.

(x) BRANDT IV. Deel, bl. 704, 714, 715.

(y) BRANDT IV. Deel, bl. 874-894, 1062-1093.

(z) BRANDT IV. Deel, bl. 1096-1100.

1622. Hingo de Groot, die, in 't jaar 1621, uit deeze

XXI. De Groot schryft zyne Verantwoor-
 ding. gevangenis, ontkomen was, en zig nu te Parys onthieldt, arbeidde, aldaar, eenigen tyd, aan eenne Verantwoording van zig zelve en van hun, die, ten zynen tyde, aan 't roer der Regeeringe gezeten hadden. 't Werk, afgeschreeven zynde, werdt, heimelyk, herwaards gezonden, en, te Amsterdam, op de drukpers gelegd. 't Was nog niet afgedrukt, toen men, te Lillo, eenige Brieven van den Schryver hebbende aangehouden, uit dezelve, ontdekte, dat hy eenne Apologie of Verdediging, in Holland, op de pers hadt. Voorts, vondt men, onder deeze Brieven, ook eenen aan den Heere van Groeneveld, oudsten Zoon des onthalsden Advokaats; welken brief men verstondt, eenige bedenkelyke uitdrukkingen in te houden; en eenen aan den Heere van Stoutenburg, Groenevelds Broeder, in cyfer geschreeven (a). Doch de Groot schreef, kort hierop, aan de Staaten van Zeeland, dat deeze Brieven geen ander geheim dan dat van 't drukken zynen Verantwoording behelsden. Men deedt, ondertuffchen, zo veele moeite, met vraagen en uitvorschen, dat men de Drukkerij, daar 't werk op de pers lag, ontdekte. Men moest hier dan 't drukken staaken; doch 't werdt, te Hoorn, door den Drukker Izaak Willemszoon Verbeek, hervat en uitgevoerd. 't Boek kwam, in Slagtmaand doezes jaars, in 't licht (b). Doch 't verspreiden, hebben en leezen van het zelve werdt, terstond, strengelyk verbooden (c): welk verbod egter niet heeft kunnen te wege bren-

't Drukken derzelve wordt ontdekt.

Streng verbod van dit Boek.

(a) Refol. Hooll. 15 July 1622. bl. 113.

(b) K. BRANDT Leven van H. de Groot, bl. 227-302.

(c) Groot-Plakaatb. 1. Deel, kol. 451.

brengeu , dat het boek niet meermaalen ge- 1622.
 drukt en van veelen gelezen is, en, in laater
 tyd, de algemeene goedkeuring weggedraagen
 heeft. 't Plakaat, waarby dit Boek verboden
 werdt, verklaarde den Schryver ook strafbaar
 aan lyf en goed: 't welk hem gelegenheid gaf,
 om Koning Lodewyk den XIII. te verzoeken,
 om deszelfs bescherming, die hem, gunstig-
 lyk, verleend werdt (d). Joan de Haan, gewe-
 zen Pensionaris van Haarlem en nu Raad van
 den Hertoge van Holstein, meende, dat de
 Groot, in deeze zyne Verantwoording, niet
 klaar genoeg gesproken hadt van de eigenlyke
 oorzaken der veranderinge in den staat des
 Lands. Hy moest, zyns oordeels, vooral, dui-
 delyk getoond hebben „ wie dien toeleg over-
 „ lang by zig zelveu hadt bedagt, om, met
 „ vernietiging van 'sLands vry- en gerechtighe-
 „ den, en verdrukking der voornaamste, oud-
 „ ste en getrouwste Patriotten, te geraaken
 „ tot meerder of onbepaald gezag.” Doch de
 Groot was van gedagten, dat de tegenwoordige
 toestand der zaaken in Frankryk niet ge-
 hengde, dat hy vryer en openlyker schreeve
 (e). Ondertusschen, ziet men hieruit, hoe zeer
 sommigen van hun, die der oude Regeeringe
 gunst toedroegen, gebeeten waren op hem,
 dien zy voor de voornaamste oorzaak hielden
 van de verandering des jaars 1618. Doch dit
 bleek nog veel duidelyker, in Sprokkelmaand
 des volgenden jaars, toen men eenen aanslag
 op het leeven van Prinse Maurits ontdekte,
 aan

(d) K. BRANDT Leven van H. de Groot, bl. 306-310.

(e) BRANDT IV. Deel, bl. 324.

1622. aan welken eenigen, die, by de gemelde verandering, hunne ampten kwyt geraakt waren, en eenige bekende Remonstranten deel hadden. 't Zal der moeite wel waardig zyn, dat wy den aanleg, voortgang en uitslag deezer roekelooze onderneeming, omstandiglyk, ontvouwen.

XXII. Willem van Oldenbarneveld, Heer van Stoutenburg, jongste Zoon des Advokaats, was de voorbaarigste aandryver des aanslags, in welken hy ook zynen Broeder, Reinier, Heer van Groeneveld, met moeite, hadt ingewikkeld. Beide warenze, na den jammerlyken dood van hunnen Vader, ontzet geworden van hunne ampten. Hunne vaderlyke goederen, uit welken Stoutenburg tweeduizend guldens in 't jaar trekken moest, waren verbeurd verklaard, waardoor hy schier het eenig inkomen miste, welk hem overgeschooten was. Elk, die naar ampten haakte, schuwde 't gezelschap der twee broederen, wier zwagers, Veenhuizen en van der Myle, ook niet meer onder 's Lands Edele beschreeven werden. Al dit, gevoegd by den dood huns ouden Vaders, ontstak zo veel haat en gramschap in 't gemoed van Stoutenburg in 't byzonder, dat hy besloot, het leed, hem en zynere maagfchap aangedaan, te wrecken op Prinse Maurits, dien hy voor de oorzaak van het zelve hielt. Hy begreep ook, dat de Prins, den Advokaat, kort voor deszelfs einde, beloofd hebbende, dat hy zynen kinderen gunstig zyn zou, zo lang zy wel deden, zyn woord niet hielt, 't welk hem te meer tegen zyne Doorlugtigheid verbitterde. Hy spitste dan zyne zianen op nieuwe verandering in de Regeering, die, dagt hy, niet kon te wege ge-

Aanslag op het leven van Prinse Maurits, gesmeed door Willem van Oldenbarneveld, Heer van Stoutenburg.

gebragt worden, of de Prins moest eerst van kant zyn: waarna men, zo hy waande, de heken der Regeeringe ligtelyk zou konnen verhangen. Niet onwaarfchynlyk is 't zelfs, dat hy vermoed heeft, Prins Fredrik Henrik, die, na zyns Broeders dood, in 't bewind zou moeten komen, deeze verandering te konnen doen goedvinden. Hy kreeg, eerlang, luiden aan zyne koorde, die, gelyk hy, geleeden hebbende by de omwenteling der Regeeringe, verlangden naar herftelling. Onder deezen, waren de voornaamfte dryvers, beleiders en helpers, *Adriaan Adriaanszoon van Dyk*, gewezen Sekretaris van Bleiswyk, *David Koorenwinder*, gewezen Sekretaris te Berkel, Heerlykheid der Vrouwe van Oldenbarneveld, *Adriaan van der Duffen*, gehuwd met eene Dogter van wylen Elias van Oldenbarneveld, Pensionaris van Rotterdam, en Broeder des Advokaats, *Kors Janszoon van Alfen*, Haringkooper te Rotterdam, *Henrik Slatius*, gewezen Predikant te Bleiswyk, en zyn Zwager *Kornelis Gerritszoon van Woerden*, Schrynerker te Rotterdam. Onder de medewuftigen, vindt men *Jan* en *Abraham Blansfaart*, *Willelm Janszoon Parthy*, en eenige andere, hierna te melden: ook eenige eenvoudige luiden, die 't gene hun van den aanflag ter ooren gekomen was niet geloofd of verfoeid hadden; doch om datze 't niet ontdekten in lyden kwamen. De bovengenoemde Perfoonen waren allen Remonstrantschgezind, behalve Kooretwinder en van der Duffen, die der Roomschen belydenis waren toegedaan. Stoutenburg hadt, in den nazomer des jaars 1621, een gesprek ge- had, te Leiden, met den Predikant Bernardus

1622.

Andere
voornaam-
ste dry-
vers, be-
leiders en
helpers.

Gesprek
van Stou-
tenburg
en Dwin-
glo.

1622.

glo, die met Koorenwinders Zuster getrouwd was, hierop uitkomende, dat 'er goede hoop was op verlossing en vryheid van geweeten, door verandering in de Regeering. Groeneveld heeft, naderhand, bekend, uit Stoutenburg, te hebben verstaan, dat Dwinglo gezeid zou hebben, dat Leiden wel volgen zou, als de andere Steden begonden (*f*). Doch Dwinglo ontkent, in zekere zyne Verantwoording, immer zulk een antwoord gegeven te hebben. Ook verhaalt hy 't gesprek met Stoutenburg geheel anders, en voegt 'er zelfs by, dat Stoutenburg, daarna, met een briefje, genoegzaam wederriep, 't gene hy hem mondeling voorgehouden hadt (*g*). Ook overleide Stoutenburg zyn stuk, sedert, meest met van Dyk en Koorenwinder. Omtrent deezen tyd, liep 'er een gerugt, te Leiden en elders, dat de gewezen' Sekretarissen van Hazertswoude, Berkel, Bleiswyk en andere Plaatsen zeker getal van boeren zouden aanneemen, tot het uitvoeren van eenen aanslag, die niet genoemd werdt, in den Haage of elders. Wat laater, viel, tusschen Stoutenburg, van Dyk, Koorenwinder en Kors Janszoon van Alfen, overleg, om den Prins, van zekeren togt te rug keerende, te Rotterdam, aan te tasten, of ten minsten aldaar eenigen opstand te verwekken, tot voorstand der vryheid, gelyk men 't noemde. Doch deeze toeleg liep te niet. Men liet egter niet na, elkanderen, by monde en bedekte briefjes, op te hitfen, tot het ombrengen van den Prinse. Stoutenburg sprak 'er geduuriglyk van, met
zy-

Gerugt,
wegens
een
voorge-
nomen
opstand
onder de
boeren.

(*f*) Sentent. van R. van Oldenbarneveld. *gedr.* 1623.

(*g*) DWINGLO Verantw. *bl.* 222, 223-229, 240, 304, 306.

zynen Broeder, Groeneveld. Eindelyk, werdt, 1622.
 in 't laaft van 't jaar 1622, vastgesteld, dat
 men eenige Perfoonen huuren zou, die den
 Prins, te Ryswyk, daar hy dagelyks naar toe
 reedt, in 't op- of aftreeden van de koets, van
 kant zouden helpen. Doch tot het omkooopen
 van deeze luiden rekende men zesduizend gul-
 dens noodig te hebben, welken Koorenwinder
 ligtte, op 't geloove van den Heere van Groe-
 neveld, die zig, met moeite, hadt laten be-
 weegen, om hierinte bewilligen (b). *Klaas Mi-
 chielszoon Bontebal*, gewezen Sekretaris van Ze-
 venhuizen, verschafte tweeduizend guldens
 van deezen zes, die *Klaas Janszoon van Alfen*,
 gewezen Schout van Zevenhuizen, en *Kornelis
 Olsboorn*, Stiefvader van Bontebals Huisvrou-
 we, opshooten. De rest van 't geld ontving
 Koorenwinder van anderen. Op aandryven van
 Stoutenburg, verftrekte hy dit geld aan van
 Dyk, die 't volk tot den aanslag zou omkoo-
 open. En deeze ontboodt, op den negentienden ^{Van Dyk}
 van Louwmaand, te Bleiswyk, by zig Jan Blan- ^{koopt}
 faart, Saaywerker te Leiden en Proponent on- ^{eenigen}
 der de Remonstranten, dien hy te kennen gaf, ^{om tot}
 dat 'er iet in til ware, ten voordeele der Remon- ^{den aan-}
 stranten, en, eenige dagen laater, den toeleg 1623.
 om den Prins van kant te helpen ontdekte.
 Voorts, gaf hy hemeenig geld, en deedt hem
 belooven, dat hy zynen broeder, Abraham
 Blansaart, en nog eenige andere Leidenaars zou
 inwikkelen in den toeleg. De Blansaarts sprak-
 ken 'er van met Willem Janszoon Parthy, ook
 een Saaywerker, gelyk zy, die, nevens Abra-
 ham

(b) P. SCRIVERIUS Oud Batav. *Amb.* bl. 192.

1623. ham Blanfaart, den Predikant Welsing, voor-
 been, verloft hadt uit de Haagfche gevange-
 nis (i). Doch de twee Broeders hebben, nader-
 hand, beleeden, dat zy niet anders voorhad-
 den, dan van Dyk op te ligten, en geld van
 hem te trekken. Nogtans, trok Jan Blanfaart,
 federt, naar den Haage, daar hy sprak met van
 Dyk, die, nevens hem, de gelegenheid van
 Ryswyk bezigtigde; doch hy weigerde een Pis-
 tooltje of Zinkroertje aan te neemen, welk
 van Dyk hem wilde ter hand stellen. Hy keer-
 de toen naar Leiden, beloovende, tegen den
 vierden van Sprokkelmaand, wederom in den
 Haage te zullen zyn.

De ge-
 wezen
 Predi-
 kant Sla-
 tius
 neemt 'er
 deel in,

Midlerwyl, hadt van Dyk, meer volks tot
 den aanflag zoekende te werven, Kornelis
 Gerritszoon, Schrynwerker te Rotterdam, den
 zesentwintigften van Louwmaand, ten zynen
 huize, ontbooden, en hem daar kennis ge-
 geven van den aanflag. De Schrynwerker beloof-
 de 'er de hand toe te leenen en eenige ande-
 ren op te zoeken, welken hy, zonder van Dyk
 te melden, elk honderd of honderdenvyftig
 guldens vooruit zou geeven, en nog twee- of
 driehonderd guldens, als zy in den Haage ko-
 men zouden, om 't stuk uit te voeren. De Zus-
 ter van den gewezen Predikant van Bleiswyk,
 Henrik Slatius, was met deezen Schrynwerker
 getrouwd; en Slatius kreeg, omtrent deezen
 tyd of eerder, 't zy uit Kornelis Gerritszoon,
 of uit van Dyk, of uit Stoutenburg zelve, ken-
 nis van den toeleg tegen den Prinse. Hy was
 een man van eenen onrustigen geest, en lag,
 ten

(i) Zie hier voor, bl. 412.

ten deezen tyde, overhoop met de Remonstrantsche Broederschap (k), 't welk hem te heeter maakte op vertwyfelde aanslagen. Ook hieldt hy gemeenschap met miltzieke geesten, die, den wind van verandering in 't hoofd hebbende, zig, met den minsten blik van hoopedartoe, gaarne lieten aazen. In den Zomer des voorleeden jaars, hadt hy een Boekje geschreeven, den *Klaarlichtenden Fakkell* genaamd, vervattende verscheiden' beschuldigingen tegen den Prinse, en, onder anderen, dat hy de milttery, te Utrecht, in den jaare 1610, gestyfd hadt. Voorts werden 'er 's Lands Ingezetenen, met naame de Remonstranten, in vermaand, om zig, door hunne *handen*, en, door de *verschrikelyke wapenen* hunner *handen*, te verlossen van den dwingeland en van den godloozen hoop der tegenwoordige Regenten. 't Schrift was te Gouda gedrukt, en den Schryver, in eenen ton of half vat, t'huis gezonden; doch nog niet verspreid. Men meent, dat het gediend zou hebben, om onder 't volk gestrooid te worden, zo Stoutenburgs toeleg om den Prins, van den veldtogt te rug keerende, buiten 't Land te houden, of, te Rotterdam, van kant te helpen, gelukt ware. Slatius woonde nu in deeze Stad, daar van Dyk hem, op den eersten van Sprockelmaand, kwam vinden, op hem begerende, dat hy zyn agterhuis zou leenen, om de Pistoolen, welken men tot den aanslag gebruiken zou, daar te bewaaren, en eenige andere voorbereidsels te maaken; waarin Slatius bewilligde. Hy en zyn Zwager zогten toen Hy en drie zyn Zwa-

(A) BRANDT IV. Deel, bl. 259 enz.

1623. drie Bootsgezellen op, *Jan Klaaszoon* uit het Zuidland, *Herman Hermanszoon* van Embden, en *Dirk Leendertszoon* van Katwyk op den Ryn, welken zy, met geld, hun, door van Dyk, die reeds zesduizend gulden van Koorenwinder ontvangen hadt, ter hand gesteld, bewoogen, om op de wagt te staan, als de Prins, door eenigen van Leiden, om 't leeven gebragt zou worden; welke Leidenaars zy ook, des noods, zouden moeten beschermen (1). Van Dyk bragt, se-

Hy leent zyn agterhuis, 't agterhuis van Slatius, daar deeze en zyn Zwa-ger tot ber- ging en bereiding van schietge- reed- schap. ger ook het buskruid droogden en de kogels gooten, van welken men zig dagt te dienen.

Tegen den vierden of vyfden van Sprokkel- maand, zou Kornelis Gerritszoon met zyn volk in den Haage zyn. Doch van Dyk hem en Slatius, met een briefje, en daarna mondeling, hebbende geraaden, nog eenige luiden aan te neemen, bewilligden deezen twee tot eenen aanslag, dien zy niet ontdekten, *Jeroen Ewouts*, *Jan Faassen*, *Pieter Janszoon Broek* en *Jan Engelen*, alle Remonstrantschgezinde Bootsgezellen. De drie laatsten ontvingen geld op hand: 't welk Jeroen Ewouts weigerde.

Te Leiden, waren, midlerwyl, zo Jan Blansaart van Dyk berigt hadt, eenige gasten ziek, anderen onwillig geworden. Van Dyk zondt dan een briefje aan Jan Blansaart, hem, daarby, belastende, ander volk in de plaats te zoeken, en daarmede, den vierden, in den Haage te komen. En hierop zouden Jan Blansaart en Willem Parthy afspraak gemaakt hebben, om

van

(1) Sentent. van Jan Klaasz. Herman Hermansz. en Dirk Leendertz. gedrukt 1623.

van Dyk te gaan spreken, en hem diets te maaken, dat men nog vyf gasten aangenomen hadt; om hem dus meer gelds te doen schieten. Ondertusschen, hadt Stoutenburg ook met Koorenwinder gesproken van eenige boeren naar den Haage te doen komen, om de Regeering te helpen veranderen; 't welk, zo Slatius en van Dyk spraken, ook in alle Steden van Holland, geschieden zou. Eenigen dezer luiden maakten elkanderen diets, dat Prins Fredrik Henrik kennis van den toeleg hadt, en 't hoofd der partye was: 't welk sommigen te eerder besluiten deedt, om 'er de hand toe te leenen. Slatius, 't geweer gereed gemaakt en in een koffer geslooten hebbende, vaardigde met het zelve Jeroen Ewouts en zyne makkers af naar den Haage, die den vierden van Sprokelmaand vertrokken, en in eene herberg op 't Spui, daar Utrecht uithing, hunnen intrek namen. Doch 't koffer bragten zy in de herberg den Helm, daar van Dyk plagt t'huis te gaan. Slatius Zuster, ondertusschen, kennis van den aanslag gekreegen hebbende, maakte daarin groote zwaarigheid, en kreet 'er, nagt en dag, over. Doch hy en haar man stelden haar gerust. Men hielt, dien zelfden avond, nog eene maaltyd ten huize van Slatius, daar, op den goeden uitslag der onderneeming, of, zo anderen willen, op de goede reize van Kornelis Gerritszoon, gedronken werdt. De Remonstrantsche Predikanten *Kornelis Geesteranus* en *Gerard Velsius* waren hier toen juist ook voor eenen korten tyd tegenwoordig, en deeden een' dronk mede: 't welk hen, daarna, verdagt maakte, als of zy deel gehad hadden aan den

1623.

Slatius
zendt het
koffer
met ge-
weernaar
den Haage.

1623.

aanflag. Kornelis Gerritszoon vertrok, des anderendaags, uit Rotterdam, en vondt Jan Klaaszoon, Herman Hermanszoon en Dirk Leendertszoon te Overschie, met welken hy naar den Haage reisde, alwaar de anderen reeds gekomen waren. Kornelis en de zynen begaven zig naar de herberg het Zotje, in 't agterom. Hy bragt hun hier, op den vyfden, elk nog vyftien of zestien dubbele gouden Ryders, hem, door van Dyk, die nu ook in de herberg den Helm gekomen was, ter hand gesteld (m).

Verder
beleid
van den
aanflag.

Abraham Blansaart en Willem Parthy waren hem, hier, des Zondags den vierden, komen vinden, hem diets maakende, dat zy met hun zevenen in den Haage waren, en geld van hem begeerende. Hy bescheide hen tegen 's anderendaags, en toen werdt bestemd, dat Abraham Blansaart, Willem Parthy en een Rotterdammer, op den volgenden dag, zynde Dingsdag den zesden van Sprokkelmaand, den eersten aanval zouden doen; en dat de andere Rotterdammers en Leidenaars hen ontzetten zouden, zo zy 't te kwaad mogten krygen: waarna zy allen, over de tolbrugge, naar de Veenen, Noorddorp, Pynaker of Berkel, zouden vlugten, 's nagts van elkanderen scheiden, en elk in zyn huis zoeken te komen, omgeen agterdogt te geeven. Voorts zou Parthy eene aanspraak aan de gasten doen, in de duinen; waartoe hy de stof ontleenen zou uit den *Klaarlichtenden Fakkell* van Slatius, welk boekje van Dyk hem ter hand stelde. Ook gaf hy aan Abraham Blansaart wederom eenig geld voor hen,

(m) Uit verscheiden' Sententien.

hen, en de vyf anderen, die nergens te vinden waren. Zy keerden 'er, des avonds, mede naar Leiden, daar zy 't met Jan Blansaart deelden. Deezen drie bellooten toen, zo zy, naderhand, verklaard hebben, des anderendaags, wederom naar den Haage te gaan en den aanflag te ontdekken (n): doch zy werden door anderen voorkomen.

Van Dyk, niet wetende dat deezen drie hem bedroogen, hadt zig, dien zelfden nademiddag, naar Stoutenburg begeven, dien hy berigt deedt, hoe de zaak stondt. Stoutenburg of Koorenwinder gaf 'er Groeneveld ook kennis van. Ook vertelde Stoutenburg zynen Broeder, nu of vroeger, dat Kors Janszoon van Alfent veranderen der Regeeringe te Leiden, te Gouda en te Rotterdam te wege brengen zou. Ten zelfden tyde, sprak Kornelis Gerritszoon tegen de drie mannen, die met hem in 't Zotje waren, over 't uitvoeren des aanflags, des anderendaags, en als Herman Hermanszoon wat aarzelde, maakte hy hem diets, dat men slegts voorhadt, den Prins te vervoeren. Te vooren, hadt hy den vier anderen gasten, die 't koffer naar den Haage gevoerd hadden, ook eenig geld gebragt. Doch hen nader willende gaan spreekken, warenze niet te vinden: 't welk hy, terstond, aan van Dyk bekend maakte, die hem belastte hen op te zoeken.

De vier matroozen, Jeroen Ewouts, Jan Vierder Faassen, Pieter Janszoon Broek en Jan Engheuur-gelien, gevaar beginnende te zien, in den ontdekken den

(n) Sentent. van Abrah. en Jan Blansaart en Willem J. Parthey. aanflag, gedrukt 1623.

1623. ren, hadden beslooten, om 'er den Prins over te spreken, en waren 'er mede bezig, toen Kornelis Gerritszoon hen, in hunne herberg, kwam zoeken. Zy vonden zyne Doorlugtigheid te Ryswyk, die, verneemende, dat zy hem iet van gewigt te ontdekken hadden, hun heimelyk gehoor gaf. Jan Faassen deedt het woord, zeggende „ dat zy, met hun vieren, te Rotterdam, gehoord waren tot zekeren onbekenden aanslag, ten dienste van 't Land; dat hun elk driehonderd guldens, welken zy toonden, op de hand gegeven waren; en dat zy hier een koffer gebragt hadden, in de herberg den Helm: vraagende, wyders, of zyne Doorlugtigheid kennis van deezen aanslag hadt?” De Prins zeide, neen. Zy gaven hem ook berigt van de vier mannen, die zig in 't Zotje onthielden, en tot den zelfden aanslag waren aangenomen. De Prins, zeer verzet over 't gene hem aangebragt werdt, beval hun hem, langs eenen anderen weg, over Voorburg, te volgen, en op 't Hof in den Haage by hem te komen. Hy reedt, hierop, in al leryl derwaards, ontboodt den President en eenige Raaden van 't Hof, terstond, by zig, die, de ontdekkers nog eens gehoord hebbende, den Fiskaal en Geweldige zonden, om 't Zotje en den Helm te bezetten. In 't Zotje, werden Kornelis Gerritszoon, Herman Hermanszoon, Jan Klaaszoon en Dirk Leendertszoon, onverhoeds, overvallen, en terstond in hegtenis genomen. Van Dyk was nog in den Helm by 't koffer, toen hy hoorde dat de Officier beneden was. Hy zocht toen 't koffer te openen, en 't geweer onder 't bed te verbergen. Doch hier

Drie anderen en Kornelis Gerritszoon worden gevat.

hiertoe geen tyds genoeg hebbende, liet hy 't ^{1623.}
 koffer, met eenige Pistoolen daarin, open staan,
 sloeg den mantel om de ooren, en tradt voor-
 by den Officier ter deure uit, terwyl zeker die-
 naar zeide, dat hy dien man veele jaaren ge-
 kend hadt. Toen hy weg was, ging de Officier ^{Het kof-}
 naar boven, vondt het koffer en nam het met ^{fer ge-}
 zig. Van Dyk, Stoutenburg gewaarschuw ^{vonden.}
 hebbende, begaf zig, terstond, uit den Haage,
 by de duinen langs, het bosch om, over den
 Leidsehen dam, naar Bleiswyk. Stoutenburg,
 ylende naar zynen Broeder, Groeneveld, gaf
 hem ook te verstaan, hoe de zaaken stonden;
 waarop zy beide de wyk namen; doch met on-
 gelyke uitkomst, gelyk hierna staat te melden.

De vier gevangenen werden, terstond, door ^{De ge-}
 eenige Raaden van 't Hof, ondervraagd, en be- ^{vange-}
 leeden, aan de paleye gebragt zynde, den toe- ^{nen be-}
 leg op 's Prinzen leeven. Doch sommigen mel- ^{kennen}
 den, dat Kornelis Gerritszoon alleen gepynigd ^{den aan-}
 werdt. De vier ontdekkers liet men, ondertus-
 schen, in de Kasteleinye, goeden cier maaken,
 tot dat men nader agter de waarheid zou ge-
 komen zyn. De toegangen van den Haage wer-
 den bezet. Des anderendaags, reeden twee Raa- ^{Verschei-}
 den van 't Hof naar Rotterdam, men meent, ^{den' be-}
 om Adriaan van der Duffen te vangen. Doch ^{leiders}
 hy was niet te vinden. Ook hadt Slatius, op de ^{en mede-}
 tyding, dat zyn Zwager gevat was, zig terstond ^{wustigen}
 op de vlugt begeeven. Dien zelfden morgen, ^{begeeven}
 waren Abraham Blansaart en Willem Parthy ^{vlugt.}
 op weg geslaagen naar den Haage, van zyns
 om, zo zy daarna verklaarden, den toeleg te
 ontdekken. Doch verstaande, aan 't Huis te
 Deil, dat zulks reeds door anderen geschied
 was,

1623. was, keerden zy terstond te rug naar Leiden, en begaven zig, nevens Jan Blansaart, op de vlugt. Uit het gene de gevangenen beleeden hadden, hadt men beslooten, dat Slatius, van Dyk en de gewezen Prédikanten Kornelis Geesteranus en Gerard Velfius schuld aan den aanslag hadden. Men beloofde dan, by openbaare afkondiging, op den negenden van Sprokkelmaand, vierduizend guldens aan elk, die een' van deezen vier in hegtenis leverde. Doch Geesteranus en Velfius hebben, in laater' tyd, hunne onschuld doen blyken. Groeneveld en Stoutenburg werden ook gezogt; maar niet gevonden. De Leermeester van Groenevelds Zoon werdt gevat en gepynigd, zonder dat hy iets beleedt. Men bragt den Zoon van Koorenwinder ook naar den Haage, uit wien men weten wilde, waar zig zyn Vader onthieldt; doch hy ontdekte niets. Van der Myle, die niet ge-
 weeken was, werdt uit de Beverwyk gehaald, en eenige dagen in de Kasteleinye bewaard. Doch toen men hem op 't stuk van den aanslag tegen den Prinse ondervraagde, verantwoorde hy zig zo volkomenlyk, dat men hem wederom los liet. Hy kreeg, eenige maanden laater, vryheid, om alomme, door 't Land, te mogen reizen; mids hy egter in de Beverwyk bleewe woonen (o). De Advokaat Bosch werdt, in zyn Huis, in den Haage verzekerd; maar nadat zyne onschuld gebleeken was, insgelyks, geslaakt. Wat laater, raakte Abraham Wouterszoon, Zwaardveeger te Rotterdam, van wien Slatius de Pistoolen gekogt hadt, in hegtenis, waaruit hy,

Van der Myle wordt gehaald; doch onschuldig bevonden.

(o) Resol. Holl. 5 Dec. 1623. bl. 179.

hy, eerlang, ontfrapte, zonder dat ik heb kon- 1623.
nen vinden, of hy schuldig ware of niet. Maar
Klaas Michielszoon Bontebal, die een gedeelte
van 't geld verstrekt hadt, gevat zynde, werdt,
daarna, voor Mannen van Schieland, te regt
gesteld (p).

Aan de Bevelhebbers der Grenssteden en aan Men be-
de Staaten der andere Gewesten werden, ter-schuldigt
stond, brieven afgezonden, waarby gelaft en de Re-
verzocht werdt, op de schuldigen te letten, en mon-
dezelven in hegtenis te neemen. 't Stuk der sa- stranten,
menzweeringe werdt, in deeze brieven, meest in 't ge-
eenigen Arminiaanschen Predikanten en ande- wegens
ren van dien aanhang te last gelegd. De Remon- den aan-
stranten raakten, hierdoor, nog meer dan te dag.
vooren, in den gemeenen haat. Ook werden zy,
door sommige Predikanten, in 't openbaar,
vinnig doorgestreeken: al 't welk de voor-
naamsten in groote verslaagenheid dompelde,
en anderen bewoog, om hunne gemeenschap
te verlaten. Veelen waren vol agterdogt en
vreeze, niet weetende, wat 'er agter deezen
toeleg schuilen mogt, en somtyds het ergste
vermoedende. De Staaten van Utrecht gaven,
den veertienden van Sprokkelmaand, een streng
Plakaat uit, waarby de gantsche Broederschap
der Remonstranten genoegzaam beschuldigd
werdt met den toeleg, en ook vierduizend gul-
dens gezet op 't lyf van hun, die men schuldig
hieldt, zonder Geelsteranus en Velsius te ver-
geten (q).

Ten zelfden dage, werdt van Dyk, te Ha-Van Dyk
zertswoude, betrapt, in boeren kleederen. In wordt
heg-gevat en

(p) BRANDT IV. Deel, bl. 900-942.

(q) BRANDT IV. Deel, bl. 942-950.

1623. hegtenis zynde, ontboodt hy zyne bloedvrienden, van welken hy afscheid nam, bekennende een dood man te zyn. Men haalde hem, terstond, naar den Haage. Na dat hy verhoord en aan de paleye gebragt was, werdt'er, by openbaare afkondiging, die den zestienden geschiedde, vyfduizend guldens gezet op de lyven van Groeneveld, Stoutenburg en van der Duffen, vierduizend op dat van Koorenwinder, en zeshonderd op die van Abraham en Jan Blansaart. Men besloot, hieruit, dat van Dyk deezen gemeld hadt. Ook meent men, dat hy iets hadt ontdekt, 't welk Prinse Henrik raakte, met wiens naam, Stoutenburg schein gespeeld te hebben, om van Dyk te eerder in te wikkelen. Doch zyne bekentenis werdt zeer geheim gehouden. Zeker is 't, dat hy den aanslag op 's Prinsen leeven beleeden heeft (r).

De Heer Op zeker vermoeden, werden te Leiden ge-
van Groeneveld, van Paulus Stochius, *Guillelmus Coddæus*, geweneveld, zen Hoogleeraar in de Oostersche taalen, en op Vlieland, ge-
vangen. *Jan Pieterszoon Dou*, Landmeeter. Zy werden naauw ondervraagd, doch onschuldig bevonden; en na eenige dagen zittens ontslaagen, onder borgtogt (s). Groeneveld raakte, den agttienden, in banden. Hy hadt zig, tegen den avond, op aanraading zyner Huisvrouw, *Anna Weitsen*, Vrouwe van Brandwyk, op de vlugt begeven naar Scheveningen, daar een Visscher aanbodt, hem, met zyne pink, naar Engeland, Hamburg of elders heenen te voeren. Doch verschrikt voor de ruime zee, ging hy, met zynen Kamerling en den Visscher, langs 't strand,

(r) BRANDT IV. *Deel*, bl. 951 enz.

(s) BRANDT IV. *Deel*, bl. 953-955.

strand, naar 't naaste Dorp, daar een wagen ^{1623.} besteld werdt, die hen naar Zandvoort en voorts naar Egmond bragt. Hier trok de Heer van Groeneveld eene visscherspyaan, liet zig naar Petten brengen, en van daar overvoeren op Texel. Doch zig hier niet betrouwende, stak hy over op Vlieland, daar hy sloop dagt te gaan. Midlerwyl, hadt men, in den Haage, berigt gekreegen, dat hy te Scheveningen gezien was. Straks viel 't vermoeden op den Visscher, zynen vriend, wiens Vrouw aangetast, en, met dreigen, tot bekentenis gebragt werdt van 't gene zy wist. Toen hadt men 't spoor van zyne vlugt, welk men terstond volgde. De Schout van Vlieland, ondertusschen, ook iet vernomen hebbende, begon het Eiland te doorzoeken, en vondt, eindelyk, den Heer van Groeneveld, zittende onder de Visschers, gekleed in eene graauwe py, met groote visschers laarzen aan de beenen, en een noppers muts op 't hoofd. De Visscher, die hem verzelde, den Schout ziende inkomen, ontliet het gevaar. Doch Groeneveld werdt gevat, en, des anderendaags, onder een sterk geleide, naar den Haage gebragt, en op de gevangenpoort gezet (t).

Maar zyn Broeder Stoutenburg, die schuldigiger was dan hy, en Adriaan van der Duffen ^{van Stoutenburg} ontkwamen 't gevaar, dat hun dreigde. De eerste hadt zig, meent men, in eene kist, uit den ^{en van der Duffen} Haage doen draagen, en was, daarna, heimelyk, te Rotterdam gekomen, daar hy zig, met van der Duffen, nog tien of twaalf dagen, onthieldt

(t) Aanhangl. op Oud Batav. bh. 193. BRANDT IV. Deel, bh. 356.

1623. hieldt, ten huize van eenen gewezen Speelman; doch nu van goede middelen. Toen huurde men het schip van *Jakob Beltjes*, voor duizend guldens. De Schipper zou kaas laaden op Wezel, en hen, onder dezelve, verbergen. Doch anderen willen, dat zy, met hunne dienaars, als Schippers gekleed, in 't vooronder schuilden. Te Nieuwmegen, werden zy, voor 't eerst, gezien, door des Schippers knegt, wien men diets maakte, dat het geestelyken waren, welken men niet ontdekken moest. Omtrent het Tolhuis gekomen, werdt Stoutenburgs knegt, die even aan land gegaan was, terstond, gekend, door eenige soldaaten, die hem, in Bergen op Zoom, terwyl zyn Heer daar Bevelhebber was, gezien hadden. Men vraagde hem, terstond, naar zynen Heer. Hy speelde den die, met groot ge-
 vaar, te Goch, onweetenden; maar gedreigd met de pynbank, meldde hy, 't gene men weeten wilde. Toen zondt men, in der yl, eenige soldaaten naar 't schip. Doch zy kwamen te laat. Stoutenburg en van der Dussen, uit het wegblyven van den knegt, agterdocht krygende, hadden zig, door den Schipper, aan de overzyde der Waale, op den Kleeffichen bodem, aan land doen zetten. Hier huurdenze een' wagen, die hen en den Schipper, te post, naar Goch bragt. De Spaansche Bevelhebber ontving hen hier beleefde-lyk, en gaf hun, eenige dagen daarna, een sterk geleide mede naar Brussel, alwaar de Aartsheer-
 en, eerlang, te Brussel komen. togin Izabelle hen, eerlang, by eene schriftelyke Acte, in haare bescherming nam. De Staaten hadden haar, kort te vooren, verzogt, dat zy Stoutenburg wilde overleveren; doch 't was geweigerd. De Huisvrouw van van der Dussen

fen verzelde hem in zyne ballingschap. Doch Stoutenburgs egtgenoot, *Walburg van Marnix*, ^{1623.} Dogter van den Heere van Aldegonde, bleef in Holland. Haar man deedt, daarna, eene reis door Italie en Frankryk, en nam, te Brus-
 sel te rug gekeerd, in of na 't jaar 1626, na 't neemt omhelzen van den Roomschen Godsdienst, dienst on-
 dienst onder de Aarthertoginne. Sedert heeft der de
 men hem, als Ritmeester, de wapenen zien Aartshertoginne.
 voeren tegen zyn Vaderland, tot groot verdriet zyner maagen. 't Schip, waarmede hy uit Rotterdam gevlugt was, werdt, met de lading, verbeurd verklaard. Zyn Dienaar en des Schippers Vrouw en Knecht werden, onder *Acte van non præjuditio*, den Hove van Gelderland verleend, naar den Haage gebragt, zonder dat my gebleeken is, hoe 't met hen afliep (u). Voorts hadt men, bespeurende, dat Stoutenburg en van der Duffen wisselbrieven, uit Holland, zогten te trekken, al vroeg beslooten, alle onderhandeling met deezen twee te verbieden (v).

Op den zelfden dag, dat Groeneveld gevat vlugt van
 werdt, raakten de twee Blansaarts, en, 's nagts de twee
 daarna, Willem Parthy in hegtenis. De ontdek- Blan-
 kers van den aanslag en de vier eerste gevan- saarts en
 genen schynen niet van hun geweeten te heb- Parthy.
 ben; 't welk hun tyds genoeg gaf, om, zonder ontdekt te worden, uit Holland, en, over Vollehove, in Grol te geraaken, daar de Spaanschen nu meester waren. Doch de vrees, dat de Spaanschen hen mogten vatten, en losgeld af-

(u) BRANDT IV. Deel, bl. 957-960.

(v) Resol. Holl. 15 Maars 1623 bl. 27.

1623.

afperfen, deedt hen wederkeeren naar Vollenhove. Van daar, reisdenze, door Friesland en Groningen, naar Delfzyl, en verder op Embden, daar zy, 's nagts, in de herberg den Helm fliepen, en 's anderendaags, den agttienden van Sprokkelmaand, een' wagen namen, om naar Stikhuizen te ryden. Doch onderweg, overviel hun een nieuwe angst voor de Mansfeldsche Knegten, die toen in Oostfriesland lagen: des lieten zy zig te rug voeren naar Embden; doch namen eene andere Herberg. Hunne ongestadigheid en vreesbragt hen, hier, nog dien zelfden dag, in lyden. Eerst haddenze den Waard gezeid, dat zy drie of vier dagen dagten te blyven. Ook haddenze hem eene goede middagmaaltyd besteld. Maar terwyl dezelve bereid werdt, sprakenze met een' Schipper, die naar Bajonne in Frankryk moest, hem vraagende, of hy hen niet, te Calais, of te Douvres, aan land zetten kon. Midlerwyl, verliepenze de maaltyd, voorgeevende ergens in de Stad genoodigd te zyn. Van dit gesprek met den Schipper kreeg de Waard kennis, en hierop vermoeden, of zyne gasten ook schuldig mogten zyn, aan den aanslag tegen den Prins van Oranje. Zyn vermoeden vermeerderde, toen zy, terwyl hy over tafel zat, in alleryl, kwamen vraagen, wat zy verteerd hadden, en, beevende en bedeesd, zo veel voor elk betaalen wilden, als hy voor allen gevorderd hadt; welke verbaasdheid ontstaan was, op zyne vraag, waarom zynu naar Frankryk of Engeland wilden? Hy gaf dan den Schout kennis van zyn vermoeden, en deeze, hen waarneemende, toen zy ter deure uit gingen, verzogt hen, met hem, by den voorzitten.

tenden Burgemeester te willen gaan. Op deeze 1623.
 vraag, gingen Abraham Blansaart en Willem Parthy terstond door. Jan Blansaart zeide, dat zy nog twee of drie dagen te Embden bleeven, en dan by den Burgemeester komen wilden. Hierop ging hy naar den Helm, zyne eerste herberg. Doch hier werdth y, door den Schout, Zy worden te Embden agterhaald. bewaard, tot twee uuren na den middag, wanneer *Jan van Stappen*, Majoor van Groningen, en de Bode van 't Landschap, met den Voerman, die de drie vlugtenden te Delfzyl hadt gebragt, op eenig vermoeden, door de Regeering van Groningen, afgezonden, te Embden, en aan den Helm kwamen. Jan Blansaart, dit volk en den Voerman ziende, beleedt, terstond, den man te zyn, dien men zagt. Zyn Broeder werdt, wat laater, gevonden, in 't wapen van Leiden, op de appelmarkt, daar hy, gekleed, te bedde lag. Zig gevangen ziende, verzogt hy, terstond, dat men God voor zyne ziel bidden zou. Willem Parthy werdt, den volgenden nagt, in een Dorp, naby de Stad, betrapt, en terstond naar Embden gebragt. Hier zaten ze tot den twee-entwintigsten, wanneer zy, te schepe, naar Amsterdam, en voorts naar den Haage gevoerd werden, daar zy den zevenentwintigsten aankwamen (w). Weinige De vier eerste gevangenen worden onthoofd.
 uuren te vooren, was den vier eersten gevangenen hun vonnis voorgelezen, waarby zy verklaard werden, te hebben begaan misdaad van gekwetste hoogheid. Zy werden, vervolgens, onthoofd, na dat hun geweer, voor hunne oogen,

(w) BAUDART. Mem. XV. *Boek*, bl. 36. BRANDT IV. *Deel*, bl. 260-264, 299.

1623. gen, door den Scherpreger, gebroken was. 't Lighaam van Kornelis Gerritszoon, Zwager van Slatius, werdt gevierendeeld, en de deelen, aan halve galgen, op vier uitgangen van den Haage, gehangen (x).

Koorenwinder der betrapt te Overschie, en, met den Huisman, die hem geherbergd hadt, gevangkelyk, naar den Haage gebragt. Ook geraakten, op den vierentwintigsten, te Leiden, in hegtenis drie burgers, *Jan Pieterszoon*, *Lyndraayer*. *Samuel de Plekker*, en *Gerrit Korneliszoon*, Kleermaaker, die, iet gehoord en niet aangebragt hebbende, zulks duur bekogten (y).

Vlugt van Henrik Slatius. In den aanvang van Lentemaand, viel, eindelijk, ook Slatius in de handen van 't Geregt. Hy hadt zig, vlugtende, versteken in eene grove boeren py, en eenen slegten hangenden hoed op 't hoofd gezet, dien hy dicht in de oogen trok. Dus ging hy, den zevenden dag na 't ontdekken van den aanslag, door Amsterdam; voer, van daar, op Harlingen, en voorts, over Leeuwaarden, naar Groningen, meenende verder, over de moeren, naar Lingen te trekken. Maar te voet, in 't Dorp Rolde, niet verre van Koeverden, gekomen, ging hy in eene herberg, om een kanne biers te drinken. Hier vondt hy eenige soldaaten, met den Wagtmeester *Willelm Blaauw*, Zoon van *Quiryen Blaauw*, Bevelhebber van Koeverden, wagtende op eenig geld, welk, van Groningen, onder geleide, derwaards gezonden werdt, en wat te lang wegbleef. Terwyl de soldaaten hierover spraken

by

(x) BRANDT IV. Deel, bl. 989.

(y) BRANDT IV. Deel, bl. 965.

1623.

trent, een' doodslag begaan hadt. Maar men hadt hiervan geene kennis. Toen eerst kreeg men vermoeden, of hy ook deel hebben mogt aan den aanslag tegen den Prinse, daar 't gantsche Land van gewaagde, en veelligt wel die Slatius ware, op wiens lyf men vierduizend guldens gezet hadt. Men zondt hem dan, onder geleide van den Wagtmeeſter Blaauw en eenige Ruiters, naar Zwol, daar hy, ziekelyk zynde, zig ſtraks te bedde leide, met het aangezicht naar den muur, om niet gezien te worden: geevende, op 't gene hem, zelfs van aanzienlyke luiden, gevraagd werdt, geen of ſtuurſch beſcheid, als, *wat hebt gy my te vraagen? of wat heb ik u te antwoorden? gy zyt myn bevoegde Regter niet. Als ik in Holland kome, zal men my maar al te wel kennen.* Van Zwol, voerde men hem, te ſchepe, naar Amſterdam, daar hy, den twaalfden van Lentemaand, aankwam, terſtond gekend, en in zyne boeren py uitgetekend werdt. De tekening werdt in 't koper geëſt, door Klaas Janszoon Viſſcher, en in 't licht gegeven. Des anderendaags, bragt men hem naar den Haage. Dus hadt hem 't verloopen van zyn bier in deeze zwaarigheid gebragt; waaruit, naderhand, een ſpreekwoord ontſtondt, onder de drinkerts, die, noode van de bierbank ſcheidende, plagten te zeggen, *Ik wil Slatius niet ſlagten, en myn bier verloopen.* Op de gevangenpoort zittende, werdt hy zeer krank, zo dat eenigen meenden, dat hy zig zelve vergiftigd hadt. Doch dit vermoeden verdween, toen hy, daarna beterde (z).

De Re-

Ondertuſſchen, zonden verſcheiden'Remonſtrant

frantsche Predikanten, die te Amsterdam vergaderd waren geweest, een Vertoog aan de algemeene Staaten, aan de Staaten van Holland, en aan den Prinse van Oranje, waarbij zy den aanslag tegen zyn leeven verfoeiden, en zig daaraan onschuldig verklaarden. 't Zelfde geschiedde, ook in andere schriften, door hen, ten deezen tyde, in 't licht gegeven. Hiertegen, liepen wederom gerugten, ten nadeele van Izaak Welsing, Bernardus Dwinglo en nog twee of drie andere Predikanten. Dwinglo werdt, by openbaare afkondiging van 't Hof, beschuldigd, als hadt hy deel gehad aan verscheiden' aanslagen, ten nadeele van 't Land. Hy was met eene Zuster van Koorenwinder getrouwd, en hadt, veelligt, wel iets gehoord, dat ver zag; doch by hem niet geloofd werdt. Immers hy heeft zig, naderhand, in openbaaren druk, tegen allen kwaad vermoeden, verdedigd. Ook heeft Welsing zig, door ernstige betuigingen, gezuiverd. De gerugten, ten hunnen nadeele, schynen meest ontstaan te zyn, uit het gene Slatius en Jan Blansaart, in de gevangenis, tegen hen, schreeven: meenende zy beide, door 't beschuldigen hunner medebroederen, hun leeven te zullen redden. Doch toen de uitkomst hun leerde, dat deeze waan ydel was, herriepenze, 't geneze, ten nadeele der Remonstranten, hadden ingesteld (a).

Het Hof was, midlerwyl, bezig met de Regtspleeging over alle deeze gevangenen. De Heer van Groeneveld, terstond, beleeden hebbende, Groeneveld wordt ter dood

(a) BRANDT IV. Deel, bl. 1033-1044, 1053-1059, 1074, 1075, 1076, 1077, 1078.

1623. 't gene hy van den aanflag wist, werdt niet gepynigd, gelyk van Dyk en Koorenwinder. De Vrouw Weduwe van Oldenbarneveld besloot, in deezen staat der zaaken, verzeld van de Vrouwe van Groeneveld en zyn Zoontje, vergiffenis voor hem te verzoeken by den Prinse, die den smeekenden beleefdelyk bejegende; doch genoeg te verstaan gaf, dat 'er geene genade te hoopen ware. 't Regt ging dan zynen gang. Hy, van Dyk en Koorenwinder werden, als schuldig aan de misdaad van gekwetste hoogheid, ten zwaarde verweezen, met verbeurdverklaring hunner goederen. Op den agtentwintigsten van Lentemaand, werdt hun de dood aangezeid. Men schikte hun ook eenige Predikanten toe, welken zy goed gehoor gaven, met betooning van groot berouw over hunne zonden. De Moeder, Vrouw en 't Zoontje van Groeneveld werden, des nagts, by hem toegelaaten, om 't jongste afscheid te nemen. Ook werdt van Dyk van zyne Dogter bezogt. Des anderendaags, omtrent tien uren, tradt de Heer van Groeneveld, ten volle gekleed, met den hoed op 't hoofd, den mantel aan, en 't rapier op zyde, zonder gebonden of gehouden te worden, van de Poort naar 't Hof, zig eerbiediglyk buigende voor de menigte luiden van aanzien, die, uit de vensters van 't Hof, naar hem zagen, en waaronder hy vermoedde, dat Prins Maurits zyn mogt. Onder 't leezen van 't vonnis, toonde hy zig zeer kloekmoedig, en ging voorts rustig ter dood; zelf zynen mantel en rapier afleggende: ook zyne kraag en ponjetten op den grond werpende, en zyn wambuis ontknoopende. Zyn bovenlyf

Groeneveld gaat rustig ter dood.

lyf daarna, met hulp van zynen Kamerdienaar, ontbloot hebbende, ging hy naar 't zand, niets spreekende tot het volk, dan deeze weinige woorden, *Wraakgierigheid en kwaade raad hebben my hiertoe gebragt. Heb ik iemans misdaan; ik bid om Christus wil vergeeft het my.* Zyn gebed zullende doen, knielde hy, niet naar de Plaats, gelyk gemeenlyk geschiedt, maar naar den Kneuterdyk, ziende naar zyns Vaders huis. Toen hy 't mutsje voor de oogen trok, hoorde men hem zeggen, *O God, wat man ben ik geweest, en wat ben ik nu!* waarop, hy, zyne handen samenlaande, nog voegde *Patientie!* en naauwlyks was 'er dit woord uit, of de Scherpregter sloeg hem, met den eersten slag, het hoofd van 't lighaam. Zyn Dienaar beftelpte het bloed met zand, bedekte het lighaam met den mantel, en trok het aan de eene zyde van 't schavot. Toen werden Koorenwinder en Etnde van Dyk, wel vast gebonden, en de laatste ge- van Koorenwinder en van Dyk. slooten aan een' dienaar, de een na den anderen, gehaald. In 't gene zy tegen 't volk zeiden bleek, dat zy zig schuldig, erkenden en vergiffenis begeerden. Vier van de Pilstoolen, die van Dyk tot den aanslag uitgedeeld hadt, werden, voor zyne oogen, op een blok, aan stukken geslaagen. De lighaamen van beide werden, na 't onthalzen, gevierendeeld, de hoofden op staaken gezet. Maar 't Lyk van Groeneveld werdt in een zwart kleed gewonden, door vier Staatenboden, gevolgd van zynen dienaar, die de afgelegde kleederen droeg, t'zynen huize gebragt, en, den volgenden nagt, in zyns Vaders graf, begraven. Niemand van hun, die om den aanslag tegen den Prins leeden,

1623. den, werdt meer beklaagd dan de Heer van Groëneveld, die de minste schuld hadt, en, om zyne goedaartigheid, by veelen, bemind was (b).

Slatius, de twee Blansaarts en Parthy zaten tot den vierden van Bloeimaand; toen hun de dood aangezeid werdt, zo onverwagt, dat zy geene andere rekening maakten, of zy zouden, eerstdaags, geslaakt geworden zyn, waanende de twee Blansaarts en Parthy, dat het voorneemen, welk zy zeiden gehad te hebben, om den aanslag te ontdekken, voor de ontdekking zelve genomen zou worden, en Slatius en Jan Blansaart in 't byzonder, dat hun schryven en spreken tegen de Remonstranten hen van de dood bevryden zou. Men zondt hun oök eenige Predikanten toe; doch zy gaven 'er weinig gehoor aan.

Slatius gedrag in zyn uiterste.

Slatius bejegende hen schamperlyk en trots, zeggende, *dat by de dingen, die zy hem zeggen wilden, zelf wel wist*, en geduurig zoekende te twiften, over de Leer der Predestinatie. Ook verscheen hy, des anderendaags, op de Rol, om zyn vonnis te hooren, met een grimmig gelaat. Onder 't leezen, hoorde men hem, dikwils, zeggen, *dat 's niet waar; dat heb ik niet, of zo niet bekend. 't Is geen recht, maar geweld* en diergelyke woorden meer. Ook zeide hy, dat Geesteranus en Velsius niet geweeten hadden van den aanslag. Zyn Boekje, *Klaarlichtende Fakkelt* genaamd, werdt, na 't leezen van 't vonnis, voor zyne oogen, verscheurd. Jan Blansaart sprak niet een enkel woord op zyn vonnis. Abraham mompelde alleenlyk iet, binne mens mond. Maar Willem Parthy, die dronken

(b) BRANDT IV. Deel, bl. 1044-1052.

ken op de rolle kwam, viel den Griffier dikwils in, roepende dat hy onwaarheid las, en beweerende, dat zy voorgehad hadden, den toelleg te openbaaren. Allen vier werden zy verklaard de misdaad van gekwetste hoogheid begaan te hebben, en hierom ten zwaarde verweezen, met verbeurdverklaring hunner goederen. Slatius, aan twee dienaars vastgemaakt, werdt eerst naar 't schavot gebragt, derwaards tredende, met groote onvertsaagdheid. Zig naar 't volk keerende, zeide hy, *Eerlyke vrome burgers, hier ziet gy dien Henricus Slatius, naar wiens bloed men zo lang gedorst heeft*, met meer andere woorden, meest tot zynen roem en verontschuldiging strekkende. Den Predikant, die voor hem bidden wilde, wees hy af, zeggende, zelf te zullen bidden: hoewel men niet kon merken, dat hy 't deedt. Gekniel zynde, en de handen een weinig om hoog houdende, sloeg hem de Scherpregher, met het hoofd, de regterhand geheel, en de linker byna af. Jan De drie en Abraham Blansaart en Willem Parthy werden vervolgens onthalsd. Allen drie betuigden zyn den Prins om te brengen; maar den Parthy, heel of half dronken, gebruikte meer woorden dan de drie anderen. Zyn lighaam en die der twee Blansaarts werden begraven: dat van Slatius op een rad gelegd, en 't hoofd, op een staak, daar boven gezet, digt by de galge, buiten den Haage. Zyne Weduwe haalde egter, op eenen nagt, zyn lighaam en die van haaren Zwager en Koorenwinder van de raden, en begroefze by de Geestbrugge, vanwaarze, vier da-

1623.

De drie anderen verklaren van zins geweest te zyn den aanslag te ontdekken.

1623. dagen laater, in 't spitten, gevonden zynde, wederom naar 't galgeveld gebragt, doch ten tweedemaale weggehaald, en te Warmond, in zekere boomgaard, begraven werden, zonder ooit gevonden te worden (c). Op den laatsten van Bloemaand, hieldt men, door alle de Gewesten, eenen plegtigen dankdag over 't ontdekken der *abominable, barbarische Conspiratis* tegen den Prinse (d). Den eenentwintigsten van Zomermaand, werden de drie Leidsche gevangenen, Jan Pieterszoon Lyndraeyer, Samuel de Plekker en Gerrit Korneliszoon Kleermaaker, verweezen, om onthalsd te worden: en 't vonnis werdt, ten zelfden dage, aan hun uitgevoerd. Zy hadden alleenlyk beleeden, uit de Blansaarts, iet verstaan te hebben van het voorneemen tegen den Prinse; 't welk zy voor zottenklap gehouden, of verfoeid en veroordeeld hadden, verklaarende daarmede niet te doen te willen hebben. Ook hadt men hun gezeid, dat Prins Henrik kennis hadt van den toeleg. 't Verzwygen van dit alles werdt voor misdaad van gekwetste hoogheid verklaard by 't Geregt van Leiden (e), en kostte hun 't leeven (f). Klaas Michielszoon Bontebal, gewezen Sekretaris van Zevenhuizen, ontving gelyk vonnis van Schepenen en Mannen van Schieland, welk, op den derden van Hooimaand, te Rotterdam, aan hem uitgevoerd werdt. Hy hadt, zwaar gedreigd en gepy-

Eentge
andere
mede-
wustigen
worden
ter dood
gebragt.

(c) BRANDT IV. Deel, bl. 1075-1087.

(d) BAUDANT. Mem. XV. Boek, bl. 98.

(e) Sentent. van J. F. Lyndraeyer, S. de Plekker en G. Cornelisz. Cleermaecker gedr. te Leyden 1623.

(f) BRANDT IV. Deel, bl. 1110-1126.

pynigd zynde (g), bekend van den aanslag tegen den Prinse en de voorgenomen' verandering der Regeeringe kennis gehad, en tweeduizend guldens tot het uitvoeren van den zelveu verschaft te hebben. Zyn lighaam werdt heimelyk begraaven (b). Hy was de laatste van de vyftien, die, om 't kwaad voorneemen tegen zyne Doorlugtigheid, ter dood gebragt werden. Eenige anderen, die deel of kennis aan den toeleg gehad, of geld tot den zelveu geschooten hadden, werden niet gemoeid: 't zy dat zy ten Lande uit gevlugt waren, of zig, binnens Lands, schuil hielden, en niet sterk gezogt werden. De Remonstranten hebben niet kunnen ontkennen, dat eenigen uit hunne broederschap deel gehad hebben aan deezen aanslag; doch men heeft, tot hunne verdediging, aangemerkt, dat de ontdekking ook door eenigen uit hunne broederschap geschied is. De vier Matroozen, die den toeleg uitbragten, waren Remonstrantschgezind. De algemeene Staaten schonken elk hunner zeshonderd guldens, en een gaadje van vyftien guldens ter maand, met verder voorschryvens aan de Kollegien ter Admiraliteit, dat menze, voor anderen, vorderen zou, tot de eerst openvallende Scheepsampten, waartoe zy bekwaam mogten zyn. De Prins gaf ieder, daarenboven, een' gouden penning met zyn beeldtenis en wapen, ter waarde van tagtig guldens, nevens een verzilverd rapier (i).

1623.

Loon der ontdekken van den aanslag.

De

(g) B. DWINGLO Verantw. I. Deel, bl. 142, 196.
 (b) Sentent. van Claas Mich. Bontebal gedr. te Rotterdam. 1623.
 (i) BRANDT IV. Deel, bl. 941. Zie BAUDART MEMOR. XV. Boek, bl. 27-73.

1623. De oorlog te lande werdt, dit jaar, van wederzyde, flauwlyk gevoerd. 't Beleg van Bergen op Zoom hadt den vyand, en 't ontzet deezen Staat zo veel gelds gekoft (k), dat beide de partyen tyd behoefden, om een weinig op hun verhaal te komen. Ook hadden de Staaten den last der Mansfeldsche troepen nog op den hals. Daarenboven, verschaftenze Hertoge Christiaan van Brunswyk, die, van zyne wonde genezen zynde, verreisd was naar Oostfriesland, daar 't overschot zynere benden lag, eenigen onderstand in geld, met welken hy zyne benden versterkte, dezelve, in Bloei maand, voerende, door Turingen opwaards. Doch de Graaf van Tilly, die last hadt op hem te passen, dwong hem te rug te keeren, en volgde hem op de hielen. In Oogstmaand eerst, raakten de beide Legers slaags by Stadloon. Hertog Christiaan kreeg de nederlaag (l), en werdt genoodzaakt, met zyn meeste volk, de wyk te neemen naar Breêvoort. Daarna, voegde hy zig wederom by Mansfeld in Oostfriesland (m). Men hadt hem, van wege deezen Staat, zes tonnen schats toegestaan, waarvoor hy beloofde zyn Leger, welk hy op vierentwintigduizend man begrootte, den tyd van drie maanden, in hunnen dienst, te zullen houden (n).

XXIV. Ondertuffchen hadt de Koning van Groot-Britanje, in de Lente deezes jaars, te Brussel, een Verdrag getroffen met de Infante Izabelle,

(k) *Voyez* Memoir. de Fred. Henri p. 16.

(l) Memoir. de Freder. Henri p. 18.

(m) AITZEMA I. *Deel*, bl. 230.

(n) Resol. Holl. 1, 5 Aug. 21 *Octob.* 1623. *bl.* 24, 29, 30.

le, die volmagt hadt van Keizer Ferdinand. 1623.
 Volgens een der voorwaarden van het zelve, ^{den I. te} ~~den I. te~~ ^{Bruffel.} ~~Bruffel.~~
 moest de belegerde Stad Frankendaal in de Ne-
 der-Palts der Infante in handen gesteld wor-
 den, omze te bewaaren, tot dat 's Konings
 Schoonzoon, met den Keizer, verzoend zou
 zyn (o). Wat laater, ontwierp men ook een
 Bestand van vyftien maanden, tusschen Koning
 Jakob en de Infante, welk, zo wel als het
 voorig Verdrag, opzigt zou hebben op de Palts
 (p). Doch ik meen niet, dat het voltrokken
 werdt (q); schoon sommigen zulks verhaalen
 (r). Koning Jakob deedt nog weinig of niets
 ten behoeve zyns Schoonzoons; maar kort hier-
 na viel 'er iet voor, welk hem van gedrag deedt
 veranderen. Wy zullen 'er, op 't volgende jaar,
 kortelyk, van gewaagen moeten.

Ferdinand de II, zyne zaaken, in Boheeme 's Keizers
 en in de Palts, naar wensch, hebbende zien ge-bezen-
 lukken, was egter niet zonder kommer, dat ^{ding aan} ~~ding aan~~ ^{de Staa-} ~~de Staa-~~
 hem, uit de Vereenigde Gewesten, eenig na-
 deel mogt worden toegebracht. Hy zondt, waar-
 schynlyk, hierom, *Joan Baptist Grammaye*, in
 Herfstmaand, herwaards, met last om van ver-
 scheiden' punten te handelen. Doch alzo, in
 eenigen deezer punten, ondersteld werdt, dat
 de Vereenigde Staaten onderhoorig waren aan
 't Keizerryk, en de Keizer, in zynen Geloofs-
 brief, de Staaten *zyne en des Ryks getrouwen en*
beminden noemde, vondt men, hier, niet geraa-
 den, den Keizerlyken Gemagtigde openbaar
 ge-

(o) A& Publ. Angl. Tom. VII. P. IV. p. 48, 55.

(p) A& Publ. Angl. Tom. VII. P. IV. p. 57.

(q) AITZEMA I. Deel, bl. 254.

(r) RAPIN Tom. VII. p. 202.

1623. gehoor te verleenen, veel min, in nadere onderhandeling met hem te treden (s). De Keizerlyke Brieven werden niet aangenomen, en Grammaye, wiens komst reeds eenige agterdocht verwekt hadt by 't gemeen, onder welk verspreid was, dat hy van vrede met Spanje kwam handelen, werdt, spoedig doch beleefdelyk, afgevaardigd (t).

XXV.
Klagten
van Ham-
burg en
Bree-
men.

In den Herfft deezes jaars, ontving men hier gezanten van Hamburg en van Breemen. De eersten klaagden over de StaatscheKaapers, die hunne schepen, in volle zee, deden stryken, en, op het minste kwaad vermoeden, opbragten. Men antwoordde hun, dat men last geeven zou, om alle Hamburger schepen, die behoorlyke zeebrieven toonen konden, vry te laten vaaren. De Breemer gezanten verzogten opening van de Wezer, die de Staaten, om den Keizerschen en Spaanschen den toevoyer te belemmeren, met Oorlogschepen, geflooten hielden. Ook klaagdenze over den Graave van Oldenburg, die een' nieuwen Tol gelegd hadt op deezen stroom. Men zeide, op t eerste, dat de Wezer niet geflooten gehouden werdt, om de vryheden van Breemen te krenken; maar om den vyanden van deezen Staat afbreuk te doen; en op het andere, dat men den Graave van Oldenburg vermaanen zou, om den tol, dien hy opgereggt hadt, wederom af te schaffen. Ook schreef men hem, hierover, ernstelyk. Hy zondt, daarentegen, Gemagtigden herwaards, om zyn regt tot deezen tol te verdedigen. Voorts klaagde hy o-
ver

(s) Refol. Holl. 30 Sept. 1623. bl. 132.

(t) AITZEMA I. Deel, bl. 216-222.

ver Mansfeld, die zig van het Slot Kniphuizen, welk hy voor't zyne rekende, hadt meester gemaakt; begeerende, eindelyk, zo wel als die van Breemen, het openen van de Wezer en de Jade. Doch men gaf hem geen antwoord, naar genoeg. Ook duurde 't gefchil over den tol nog eenige jaaren na deezen (u).

De Staaten zonden, in de Lente deezes jaars, eene Vloot van elf Schepen in zee, onder beleid van den Admiraal *Jaques l'Hermite*, om den vyand, in de Westindien, afbreuk te doen (v). De kosten deezer uitrustinge werden, ten deele by 't Land, ten deele by de Oostindische Maatschappye, gedraagen. Men zegt, sedert, de nieuwlings opgeregte Westindische Maatschappye te beweegen, om ook deel te neemen in deezen togt. Doch zy verloor, voor haare eigen' rekening, eene Vloot uit te rusten naar Brazil, die drie-entwintig groote Schepen en drie Jagten sterk was, en onder beleid van *Jakob Willekens*, als Admiraal, en *Pieter Pieterzoon Hein*, als Onder-Admiraal, in Herfstmaand, in zee ftak (w). De Vloot onder l'Hermite zeilde, door de Straat van le Maire, den aardkloot rond, bemagtigende, onder wege, verscheiden' Spaansche schepen; doch 't gelukte haar niet, eenige Plaats te overmeesteren. l'Hermite stierf op deezen togt. Zyne Vloot keerde, in den Zomer des jaars 1626, in 't Vaderland te rug (x). Van de ver-

1623.

Toerusting
ter zee.

(u) AITZEMA I. Deel, bl. 229.

(v) Voyage van JAQUES L'HERMITE bl. 3.

(w) J. DE LAAT Verh. van Westindie, bl. 7.

(x) Voyage van L'HERMITE bl. 40, 45, 50, 56, 58, 60, 61.
AITZEMA I. Deel, bl. 483.

1623. rigtingen der Vloote onder Willekens zullen wy, hierna, verslag doen.

XXVI.
Geschil
in Fries-
land on-
der de
Leden
der hoo-
ge Re-
geerin-
ge.

In Friesland, was, sedert eenigen tyd, geschil gereezen, onder de Leden der hooge Regeeringe. De drie Goën, Oostergo, Westergo en de Zevenwolden, die de *Floreenen*, in Holland *Verpondingen* genoemd, betaalden, oordeelden, dat zy te veel droegen in de gemeene lasten. De Steden, het vierde Lid der hooge Regeeringe, bragten hiertegen in, dat zy 't grootste deel der belastingen op de vertee- ringe betaalden. De Gemagtigden der drie Le- den ter algemeene Staatsvergaderinge klaag- den hunnen Hoogmogenden, over de Steden; doch hadden last noch lust, om 't geschil aan derzelver uitspraak te onderwerpen, gelyk hun geraaden werdt. Men schreef egter aan de Ste- den, om haare Gemagtigden ook naar den Haa- ge te zenden. Doch eer deezen hiertoe kwa- men, zогten zy eenige verandering te maa- ken, in de wyze van 't bestellen der Wethou- deren. Tot hiertoe, stondt de Magistraatsbe- stelling, in alle de Steden, behalve Leeuwaar- den en Franiker, aan den Stadhouder en aan den Hove des Landschaps; welk Hof uit twaalf Raaden bestondt, drie van elk Lid, en der- halye niet meer dan drie uit de Steden. Hier- uit ontstondt, dat de negen Raaden, uit de drie andere Leden aangesteld, altoos de meer- derheid hebbende, de geschillen over de be- lastingen, naar 't oordeel der Steden, te zeer in derzelver nadeel beslisten. Ook wistenze Wethouders in de Steden te kiezen, die te zeer van hun afhingen, en hierom, dagt men, niet vry genoeg, voor 't belang der Steden,
stem-

stemmen durfden. Om deeze zwaarigheden 1623.
 te voorkomen, hadden de Steden, in 't voorleeden jaar, beslooten, de benoeming der jaarlykſche Wethouderen niet meer te zenden aan den Stadhouder en 't Hof; maar aan den Stadhouder, den drie Afgevaardigden Staaten uit de Steden, en den drie Raaden, die, van wege de Steden, in den Hove zaten; zig grondende, op het Berigtschrift voor 't Hof, waarby beraamd was, dat de tegenwoordige voet van 't bestellen der Wet gevolgd zou worden, tot dat, daarin, by de Steden, andere ſchikking zou worden gemaakt. Maar 't Hof, of de negen Raaden kantten zig tegen dit beſluit der Steden, verdedigende het tegenwoordig gebruik, in een Vertoog, welk op de Landſchaps Vergadering ingeleverd werdt. De Staaten des Landſchaps of de meerderheid derzelveſen viel den Hove toe, verbiedende, in den aanvang deezes jaars, het invoeren der nieuwigheid, door de Steden beraamd. De Wet werdt dan beſteld op den ouden voet, zonder dat ergens eenige tegenſtand van belang geſchiedde, alzo men verſcheiden' dieneſende Wethouders, door hoop om aan te blyven, of vrees van te zullen verlaaten worden, wankelmoedig gemaakt hadt. De twiſt over de beſtanden werdt dus niet weggenomen; maar flegts gedempt voor eene poos (y).

Omtrent deezen tyd, werden ontdekt eenige aanslagen des vyands, om de Stad Amſterdam, aan verſcheiden' oorden, en vooral ook de ſchepen, voor de Stad leggende, in den brand te

(y) AITZEMA I. *Deel*, bl. 211-214.

1623.
steeken. brand te steeken: welke ontdekking aanleiding gaf, tot het naauwer bewaaken der Waalen, in welken de schepen leggen (z).

Duurte der Graa-
aen. ; De duurte van 't Kooren, ten deezen tyde, gaf gelegenheid, dat deeze Stad veel inkogt voor de armen: 't welk sommige Koorenkoopers deedt besluiten, hunne graanen minder dan de markt was te verkoopen aan de Stad en aan de Godshuizen in dezelve. De prys der Rogge liep tot op tweehonderd goudgulden; doch terwyl 't ys nog in 't water lag, kwamen 'er veele schepen aan uit de Oostzee; waardoor de graanen, in 't volgende voorjaar, merkelyk daalden (a).

Streng
vorst en
hoog wa-
ter.
1624. De vorst was, deezen winter, streng boven maate: waarop, in Louwmaand des volgen- den jaars, eene doorbraak volgde in den Lek- dyk, eene halve myl boven de Vaart, veroor- zaakt door yskropping en hoog opperwater.

Al wat noordwaards en noordwestwaards in 't Stigt en in Holland lag liep toen onder, tot Amstelland toe. In de Stad Amsterdam, stondt het buiten- en binnenwater even hoog (b). Van deeze harde vorst bediende zig de vyand. Graaf Henrik van den Berge deedt, in Sprokkelmaand, eenen inval in de Veluwe. Ook vielen de bezettingen van Lingen, Grol en Oldenzeel in de Groninger Ommelanden. Het vlugten uit de Dorpen, die niet onder brand- schatting zaten, werdt algemeen. Doch de vin- nige koude veroorzaakte ook den vyand veel ongemaks. Den eenentwintigsten, floeg het
aan

(z) WASSENAAR VI. Deel, f. 62.

(a) WASSENAAR VI. Deel, f. 35, 36 vers.

(b) AITZEMA I. Deel, bl. 269.

aan 't dooijen; 't welk hem noodzaakte de Veluwe te verlaaten. Om den voorttocht van den Graave van den Berge naar Holland te voorkomen, hadt Prins Maurits zig, in persoon, naar Utrecht begeven, en orde gesteld op het openbyten der Rivieren, tot aan den seekant toe. In 't aftrekken, vertoonde de vyand zig voor Arnhem; doch alleen om te doen zien, dat hy meester van 't veld was; want hy ondernam geene belegering (c). In Oogstmaand ^{Breda} daarna, sloeg Spinola 't beleg voor Breda, alwaar Prins Henrik, in Slagtmaand laatstleeden, eene munitery onder de bezetting gestild hadt (d). 't Beleg duurde meer dan negen maanden. Wy zullen den uitslag van het zelve, in 't volgende Boek, verhaalen. Doch ter gelegenheid der gemelde muniterye, die, inzonderheid, door de Engelsche troepen, aangevangen was, viel 'er een gesprek voor, tusschen Prins Maurits en den Engelschen Gezant, Dudley Karleton, welk wy waardig agten, uit de eigen' brieven van den laatsten, kortelyk, te boek te stellen.

't Gesprek viel voor, in den lusthof van den Prinse, en liep, eerst, over de schaarsheid van penningen in den Staat, en over de middelen, om 't Krygsvolk beter te voldoen, waarin, zo de Prins oordeelde, van de Engelsche zyde, weinig hulp te wagten zou zyn, zo lang men met Spanje in onderhandeling bleeve. Terwyl Karleton hierop zyne aanmerkingen maakte, vraagde de Prins, onverhoeds, *hoe staat het met uw*

Gesprek
tusschen
Prinse
Maurits
en den
Engel-
schen
Gezant
Karleton.

(c) Memoir. de Freder. Henri p. 20-22. AITZEMA I. Deel, bl. 269-271.

(d) AITZEMA I Deel, bl. 271.

1624. *Huwelyk?* ziende op de handeling over een Huwelyk, tusschen den Prins van Walles en de Infante van Spanje. Karleton hernam, dat deeze handeling stil stondt, om dat men over het te rug geeven van de Palts niet eens kon worden. Hy voegde 'er by „ dat de Staaten „ hiertoe 't hunne behoorden by te brengen „ en, door het ondersteunen der Koninginne „ van Boheeme, de gunst van zynen meester, „ haaren Vader, te herwinnen.” Maurits nam hieruit gelegenheid, om te klaagen over de vervreemding, die tusschen Groot-Britanje en deezen Staat, ter oorzaake der handelinge met Spanje, ontstaan was. Maar Karleton, om hem niet schuldig te blyven, dreef „ dat de „ vervreemding van der Staaten zyde begon- „ nen was: eerst, door Barneveld en zyne Ar- „ miniaanen, die nieuwe verbindtenissen met „ de Hanze-Steden te wege gebragt hadden, „ zonder 'er den Koning, zynen meester, ken- „ nis van te geeven; daarna, door de trotse „ en straffe wyze van handelen, welke men „ omtrent zyne Majesteit gebruikt hadt, en, „ eindelyk, door het belemmeren van den „ Koophandel der Engelschen, in Oostindie „ en elders: alles, onaangezien de verplig- „ ting, welke men aan zyne Majesteit hadt, „ wegens 't bewerken van 't Bestand, het her- „ leveren der verpande Steden, het deel nee- „ men in de jongste binnenlandsche geschil- „ len, het bemiddelen der Oostindische twis- „ ten, en het verdraagen van veelerlei ge- „ weldenaaryen op zee, zonder 'er wraak van „ te neemen.” Voorts ontkende hy niet „ dat „ de Koning, dus behandeld door de Staaten, „ het

„ het oor hadt begonnen te leenen aan de
 „ voorſlagen, welken hem, door Spanje, ge- 1624.
 „ daan waren; doch alzo de handel met het
 „ Spaanſche Hof nu ſtil ſtondt, zou men, gaf
 „ hy voor, 's Konings gunſt, ligtelyk, her-
 „ winnen kunnen, zo men hem verzekering
 „ gawe van vriendelyker behandeling voor het
 „ toekomende.” De Prins hervatte hierop,
 „ dat een Vorſt, die der Staaten zyde hieldt
 „ tegen Spanje, op derzelve duurzaame
 „ vriendschap vaſten ſtaat maaken kon; en
 „ zo de Koning zulk een beſluit nam, zouden
 „ zy goed en bloed voor hem ten beſte heb-
 „ ben.” Maar Karleton antwoordde „ dat
 „ men, om zyne Majesteit geruſt te ſtellen,
 „ iets meer dan bloote woorden geeven moeft.
 „ Dat hem niet onbekend was, hoe dikwils
 „ Juffrouw *Serklaas*,” eene oude Haagsche
 „ Vrouw, die men de *Koppelaarſter van 't Beſtand*
 „ noemde „ over en weder reisde, om voorſla-
 „ gen te doen tot Beſtand of tot Vrede; dat
 „ de afgelegenſte Geweſten ſterk luisterden
 „ naar deeze voorſlagen, en dat men, veel-
 „ ligt, haalt beſluiten zou, den laſt des krygs
 „ van zynen eigen op 's Konings hals te ſchui-
 „ ven: waarom het, miſſchien, meeft geraa-
 „ den zou zyn, een Verbond te ſluiten van
 „ onderlinge beſcherminge.” De Prins erken-
 „ de „ dat de genoemde Vrouw en anderen,
 „ meermaalen, met zulke voorſlagen, her-
 „ waards gekomen waren; doch hy hadtze,
 „ zeide hy, altoos by zig gehouden, zonder-
 „ ze den Staaten der byzondere Geweſten o-
 „ ver te leveren.” Hy voegde 'er by „ dat
 „ hem, onlangs, van Bruſſel gemeld was, dat
 „ Hh 5 „ Spi-

1624.

„ Spinola en Pekkius, dit ontdekt hebbende,
 „ nu beslooten hadden, luiden, in den schyn
 „ van Koopluiden en Reizigers, herwaards te
 „ schikken, die diergelyke voorflagen doen
 „ zouden aan de Staaten der byzondere Ge-
 „ westen: 't welk hy, uit al zyn vermogen,
 „ zou zoeken te beletten. Ook waren, besloot
 „ hy, hunne zaaken derwyze gesteld, dat
 „ niets dan de uiterste wanhoop hen tot Vre-
 „ de of Bestand met Spanje zou kunnen doen
 „ besluiten.” Karleton sprak hierop van de
 verzekering, die de Koning zou moeten heb-
 ben, eer hy zig naauwer met de Staaten ver-
 bondt; gelyk, zeide hy, Koningin Elizabet
 hen ook, niet zonder behoorlyke verzekering,
 ondersteund hadt: waarop Maurits hernam,
 „ dat, zo de Koning zig jegens den Staat ge-
 „ draagen wilde, als Koningin Elizabet ge-
 „ daan hadt, de Staat zig, omtrent hem, als
 „ omtrent de Koningin, gedraagen zou.” On-
 getwyfeld zag de Engelsche Gezant op het le-
 vereren eeniger vaste Plaatsen; waartoe de Prins
 hem hoop schein te geeven. Hy riedt, hier-
 om, na 't eindigen van dit gesprek, welks in-
 houd hy den Hertoge van Buckingham, ter-
 stond, overschreef, het vernieuwen van een
 Verbond met deezen Staat, ernstelyk, aan. 't
 Moest, dagt hy, zo 't geschieden zou, zonder
 uitstel geschieden, en nog by 't leeven van
 Prinse Maurits, die, schreef hy, zo sterk af-
 genomen was, dat men, op 't einde des
 jaars 1622, niet gedagt hadt, dat hy de vol-
 gende Bloecimaand gehaald zou hebben (e).

Ook

(e) DUDLEY CARLETONS Letters in the Cabala or Mysteries
 of State P. I. p. 177.

Ook was dit schryven, naar 't schynt, onder anderen, oorzaak, dat 'er, kort hierna, een 1624. Verbond tusschen Groot-Britanje en deezen Staat getroffen werdt; gelyk wy, terstond, zien zullen.

De Staaten van Holland waren, dit voorjaar, bezig met uitvinden van nieuwe middelen, tot het vervallen der lasten van oorloge. Prins Maurits, oordeelende, dat zy, hierin, te traag waren, verscheen, een en andermaal, in hunne Vergadering, hen op 't ernstigst vermaanende, niet te scheiden, zonder in de noodige middelen te hebben voorzien (*f*): waartoe zy ook eindelyk beslooten.

Na dat Frankendaal der Infante Izabelle in **XXVIII.** handen was gesteld, was de gantsche Palts Ko-Hande-ning Fredrik ontweldigd. De Opper-Palts was, ling met reeds in 't voorleeden jaar, aan den Hertoge den' Mo- van Beyeren opgedraagen, door den Keizer, gendhe- nevens de waardigheid van Keurvorst (*g*). De den; Vereenigde Gewesten waren alleen niet in staat, om Fredrik in de verlooren' waardigheid en goederen te herstellen. Zy hadden Frankryk, Deenemarke, Zweeden en de Hanzesteden, al voor eenigen tyd, vermaand, om hiertoe de hand te leenen, of om den Staaten tegen de Spaanschen by te staan, 't welk ook, door het ondersteunen van Koning Fredrik, kon geschieden. Doch deeze Ryken en Steden toonden hiertoe kleine genegenheid. Deenemarke wilde zig niet in nieuwen last steeken, zonder eerst te zien wat anderen deden. Zweeden lag met Poolen over hoop, en

(*f*) Resol. Holl. 12, 23 *Maart* 2, 26 *April* 1624. *bl.* 18, 25, 33, 43.
 (*g*) *Voiez DU MONT Corps Dipl. Tom. V. P. II. p. 418.*

1624.

byzon-
derlyk,
met Ja-
kob den
I.

de Hanze-Steden begreepen, dat het Verbond van onderlinge bescherming, met de Staaten gemaakt, alleen op Zweeden zag. De Koning van Frankryk hadt, in zyn eigen Ryk, de handen vol werks, en scheen den Hertoge van Beyeren ten hoogste genegen (*b*). Koning Jakob de I. was, derhalve, de eenigste, die, door 't belang zyns Schoonzoons, tot hiertoe slaauwlyk van hem behertigd (*i*), behoorde bewoogen te worden, om de Staaten en daardoor ook hem te ondersteunen. Men hadt hem, van hier, een buitengewoon Gezantschap toegeschikt, om hem over te haalen tot het aanneemen der wapenen (*k*). Doch zyn ouderdom en vreedzaamheid en bovenal de meergemelde Huwelykshandeling, tusschen zynen Zoon Karel en eene Zuster van Spanje, hadden hem, tot hiertoe, verhinderd, een hertig besluit te neemen. Zo zeer helde hy over de Spaansche zyde, dat hy de Vereenigde Staaten, in 't voorleeden jaar, durfde vergen, *Willem van Ophoven*, Prioer der Predikmonniken te Antwerpen, die, wegens een' aanslag, om Heusden, door verraad, aan de Spaansche zyde te brengen, in hegtenis zat, op vrye voeten te stellen: waarop hem egter weigerend antwoord gegeven was, hoewel Ophoven, naderhand, werdt uitgewisseld, tegen eenen Bevelhebber van Yzendyke, die, diergelyken aanslag op Grevelingen gesmeed hebbende, in 't net gelokt was (*l*). Maar in den aanvang deezes jaars, was 'er iet voorgevallen, welk

(*b*) AITZEMA I. *Deel*, bl. 166.

(*i*) See the Cabala or Mysteries of State P. I. p. 245, 246.

(*k*) Secr. Instr. der Ambassad. by AITZEMA I. *Deel*, bl. 193.

(*l*) AITZEMA I. *Deel*, bl. 223. BRANDT IV, *Deel*, bl. 1191.

welk den Koning van gedagten deedt veranderen. De Huwelykshandeling, nu op 't punt van ten einde gebragt te worden, was plotselyk afgebroken, zonder dat 'er de eigenlyke oorzaak ooit klaarlyk van gebleeken is; hoewel sommigen vermoeden, dat 'er de Vereenigde Staaten onder geroeid hebben (m). Koning Jakob heeft, naderhand, verklaard, dat het wedergeeven van de Palts een der voorwaarden van het Huwelyk zou geweest zyn; dat Filips de IV. deeze voorwaarde niet hadt willen naarkomen, en dat de onderhandeling hierop afgebroken was (n). Wat 'er van zy; de Staaten, Karleton, door Prinse Maurits, eerst nader gepolst hebbende (o), namen 'er aanleiding uit, om François van Aarsens, Heer van Sommelsdyk en de Plaatte, en Albert Joachimi, Ridder, Heer van Oostende en Odekenskerke, in Sprokkelmaand, naar Engeland te zenden: die, nevens Noël van Karon, gewoonlyken gezant der algemeene Staaten, op den vyfden van Zomermaand, te Londen, een Verbond slooten voor den tyd van twee jaaren ten minste, strekkende tot verzekerdheid der wederzydsche Ryken en Staaten, en om 's Konings Schoonzoon, den Keurvorst Paltsgraave, deszelfs waardigheden en goederen, te doen herstellen. De Koning stondt, by het zelve, den Staaten toe „ het ligten van zesduizend „ man in zyne Koningkryken, die, binnen zes „ weeken, herwaards gevoerd, en door den „ Ko-

1624.

(m) RAPIN *Tom. VII. p. 221, 225.*

(n) *Brief van Koning Jakob I. by AITZEMA I. Deel, bl. 254. en zyne Aanpr. bl. 272.*

(o) D. CARLTONS *Letters in the Cabala P. I. p. 180.*

1624.

„ Koning betaald zouden worden, mids hem
 „ de Staaten, na 't einde des oorlogs, 't zy
 „ door eene Vrede of door een lang Bestand,
 „ de uitgeschooten' penningen voldeeden. De
 „ Staaten verbonden zig, daarentegen, den
 „ Koning, in geval men hem, in zyne Ryken,
 „ den oorlog aandeedt, met vierduizend man,
 „ te zullen ondersteunen, te betaalen, door de
 „ Staaten, die hun vershot, ook na 't einde
 „ des krygs, van den Koning te rug zouden
 „ bekomen (p).” In gevolge van dit Verbond,
 werden, eerlang, zesduizend man herwaards
 ingescheept. De Koning deedt ook twaalfdui-
 zend man werven, die onder den Graave van
 Mansfeld dienen zouden, om de Palts te her-
 winnen. Mansfeld zelf was in Engeland ge-
 komen, om deeze werving te bevorderen. Men
 verzogt den doortogt voor deeze troepen aan
 den Koning van Frankryk, die dubbelzinnig
 antwoord gaf. Men keerde zig toen tot de In-
 fante Izabelle, die rondelyk verklaarde, dat
 zy geene magt hadt, om doortogt naar het
 Duitfche Ryk te verleenen. Mansfeld ging
 egter scheep; doch voor Calais genaderd, wil-
 de men hem niet aan land laten komen, met
 zyn volk. Hy wendde dan den steven naar
 Zeeland, daar hy dezelfde zwaarigheden ont-
 moette. De Zeeuwen verklaarden, geenen leef-
 togt te hebben, voor zo veel manschap. Men
 zondt naar Londen en naar den Haage, om de
 zwaarigheden weg te neemen. Ondertusschen
 ftierf het volk, door ongemak, op de sche-
 pen, in grooten getale. Men meent, dat 'er
 flegts

(p) *Zie AITZEMA I. Deel, bl. 278.*

slechts een derde van overgebleeven was, toen menze, eindelyk, aan land liet komen, daar zy nog meest verliepen, of onder de zesduizend man, te vooren geworven, gesteken werden; zo dat 'er, van dit tweede Leger, niets in wezen bleef (q). Koning Jakob was, nogtans, zo ver vervreemd van eenige nadere verbindtenis met Spanje, dat hy, kort na 't afbreken der Huwelykshandeling te Madrid, over een Huwelyk tusschen Prins Karel, zynen Zoon, en eene Zuster des Konings van Frankryk, in onderhandeling tradt, welk, in 't volgende jaar, voltrokken werdt (r).

Terwyl de Staaten met Koning Jakob handelden, haddenze ook een buitengewoon Gezantschap, bestaande uit *Henrik van Essen*, Raad in den Hove van Gelder en Zutfen, *Nikolaas van Boekhorst*, Heer van Noordwyk, en *Adriaan Pauw*, Ridder, Heer van Heemstede, naar Frankryk gezonden. Die van Zeeland hadden 'er gaarne eenen Zeeuw onder gehad, gelyk te vooren wel geschied was (s). Doch men hadt niet geraaden gevonden, hun hierin te wille te zyn. De Vereenigde Staaten zagen klaarlyk, dat zy, zonder 't vernieuwen der voorige verbindtenissen met Frankryk en Groot-Britanje, den Spaanschen, te lande, geene genoegzaame afbreuk konden doen, en slechts verweerderwyze konden oorloogen; waarom zy geraaden vonden, Frankryk aan te zoeken, om onderstand (t). De gelegenheid was hun

1624.

XXIX:

Verbond

van onderlinge

bescherming met

den Koning van

Frankryk.

(q) RAPIN *Tom. VII. p. 241, 253.*

(r) RAPIN *Tom. VII. p. 227, 246. AITZEMAI Deel, bl. 295, 429.*

(s) Missive der Staat. van Zeeland aan zyne Excell. in de Notul. van 't jaar 1624. bl. 39.

(t) Instrukc. voor de Ambassad. in dato 13 Febr. 1624. MS.

1624. hunthans gunstig. DeHuwelykshandeling met Groot-Britanje was begonnen. Lodewyk de XIII. hadt , daarenboven, tot zekere onderneeming van gewigt, eene Vloot noodig, welke de Staaten hem zouden kunnen verschaffen. De handeling hadt dan eenen gewenschten uitslag. Den tienden van Zomermaand, slooten de buitengewoone gezanten, nevens Gideon van Boetselaar en Asperen, Vryheer van Langerak, der Staaten gewoonlyken gezant, een Verdrag met den Koning, waarby hy beloofde „ hun, in „ dit jaar, twaalfhonderdduizend, en in ieder „ der twee volgende jaaren, een millioen ponden op te schieten, welke penningen zy hem, „ drie jaaren na het treffen van Vrede of Bestand, wederom voldoen zouden. Ook beloofden zy geene Vrede of Bestand te zullen maaken, *zonder den raad en tusschenkomst* zynner Majesteit. Voorts, zouden zy den Koning, op zyne begeerte, eenige Oorlogschepen verhuuren of verkoopen, en hem, zo hy in oorlog raaken mogt, met de helft der opgemelde somme, of met manschap en schepen naar evenredigheid, ondersteunen; indien zy zelven vrede hadden, of indien de veiligheid van hunnen Staat zulks konde ge- „ doogen.” De Koning hadt begeerd, dat zyne *bewilliging* vereischt werdt, tot het sluiten van Vrede of Bestand door de Staaten. Doch hunne Gezanten wisten dit zynen Gemagtigden te ontleggen. By een afzonderlyk punt, werdt beraamd, dat de onderdaanen des Konings, Krygsluiden en anderen, den Roomschen Godsdienst zouden mogen bywoonen, in 't Huis van 's Konings Gezant in den Haage; doch dat
zulks

zulks geenen onderzaaten der Vereenigde Staaten zou vrystaan (u). Men handelde, wyders, over verscheiden byzondere zaaken, den Koophandel en Zeevaart aangaande, zonder iets te sluiten (v). 1624.

Prins Maurits bevondt zig, in 't najaar, in 't Land van Kleeve, met het Staatsche Leger. Hy nam hier Gennep wederom in. Ook Kleeve, by verdrag (w). Doch 't voortzetten der Belegeringe van Breda, door den Markgraave Spinola, deedt hem, eindelyk, besluiten te rug te keeren, om de Stad, waarvoor hy, in den beginne, weinig vrees getoond hadt, ware 't mogelyk, te ontzetten. Doch hy kwam te laat, om een' voordeeligen post in te nemen, by Oosterhout, alwaar Spinola zig, voor hem, gelegerd hadt, met een gedeelte van zyn volk. Prins Maurits lag niet verre van hier, zonder egter iet tegen den Markgraave te onderneemen. Heimelyk, loerde hy, ondertus- schen, op Antwerpen, zendende duizend knegten en tweehonderd Ruiters, zig, onder weg, als Spaanschen, uitgestreeken hadden, om de boeren te misleiden. Zy beklommen de Stad, by nagt; doch werden ontdekt en afgewezen. De Prins was zeer verdrietig, over 't mislukken deezes aanslags. Hy brak, niet lang hierna, op met zyn Leger; dat, toen, in twee hoopen, verdeeld, en, onder Fredrik Henrik en Ernst Kasimir, in de Lange- straat en te Roozendaal, gelegd werdt (x), om den

(u) Art. particulier du Traité. M. S.

(v) Traité entre la France & les Prov. Unies M. S. Zie ook AITZEMA I. Deel, bl. 224 enz. 351 enz.

(w) Memoir. de Freder. Henri p. 25.

(x) Memoir. de Freder. Henri p. 28.

1624. den toevoer naar 't Leger voor Breda te beletten. Prins Maurits keerde, ziekelyk, naar den Haage, daar hy, den agttienden van Slagtmáand, aankwam (y).

XXXI. Hy fukkelde den gantschen Winter, aan eene verstopping in den Lever (z), die, naar sommiger oordeel, uit verdriet over 't beleg van Breda en over andere voorvallen ontstaan was (a). Zyne zwakheid nam toe, tegen den

1625.

aanvang der Lente. Nogtans liet hy niet na, zig geduurig bezig te houden met het overleggen en regelen der gewigtigste zaaken van Staat en van oorloge. Ook riedt (b) of drong hy, op zyn ziekbedde, zynen Broeder, Fredrik Henrik, tot het aangaan van een Huwelyk met *Amelia*, Dogter van *Joan Albert*, Graave van *Solms*, die, in 't gezelschap der Koninginne van Boheeme, in Holland gekomen was (c). Het Huwelyk werdt, zeer haastig, in 't begin van Grasmaand, voltrokken (d): hebbende de Gekommitteerde Raaden den ondertrouwden ontslag van de gewoone Huwelyks geboden verleend: welk, naderhand, door de Staaten, ten overvloede, bekrachtigd werdt (e). Prins Henrik hadt, zo men verzekert, kleine genegenheid getoond tot deeze verbindtenis. Maar Prins Maurits was 'er zeer op gezet geweest. Doch of hy, om zynen Broeder te beweegen, gedreigd zou hebben, zo hy 't weigerde, zelf

Hy
dringt
zynen
Broeder
tot het
Huwelyk
met de
Graavin-
ne van
Solms.

ze-

(y) AITZEMA I. Deel, bl. 332, 333, 334, 335, 376, 387.

(z) WASSENAAR IX. Deel, f. 37.

(a) AUBERTY Memoir. p. 329.

(b) Memoir. de Freder. Henri p. 30.

(c) AUBERTY Memoir. p. 331.

(d) J. COMMELYN Freder. Henrik, bl. 7.

(e) Resol. Holl. 16 April 1625. bl. 52.

zekere adelyke Jongkvrouwe, by welke hy eenige natuurlyke kinderen hadt, te zullen trouwen; waardoor deeze kinderen gewettigd, en Prins Henrik van zyns Broeders erfenis versterken zouzyn geweest, zou ik niet durven bevestigen. Prins Maurits leefde nog geene drie weken, na 't voltrekken van zyns Broeders Huwelyk, stervende, op het Hof in den Haag, den drieëntwintigsten van Grasmaand (f), in 't agtentyftigste jaar zyns ouderdoms, en in 't eenenveertigste van zyn bewind over de Vereenigde Gewesten (g). 't Lighaam werdt, terstond, geopend. Men vondt 'er geene tekenen van vergif in. Doch in den Lever werdt een hard gezwel ontdekt, welk gehouden werdt voor de naaste oorzaak van 's Prinsens dood (h). De Predikant Joannes Bogerman, gewezen Voorzitter op de Dordrechtsche Sinode, die den Prins, op zyn doodbedde, meermaalen, bezogt hadt, en een Verhaal van zyn afsterven in 't licht gaf, getuigt, dat hy, met berouw over zyne zonden, met een voorneemen ter verbeteringe, en met hoop op vergeevinge, gevestigd alleen op de verdiensten des Heilands, overleeden is. Hy was nimmer gehuwd geweest; doch liet, by N. van Mechelen, gesprooten uit adelyken Stamme in Brabant, verscheiden' natuurlyke kinderen na: waarvan de twee oudste Zoonen, Willem en Lodewyk, zig meest vermaard gemaakt hebben. Prins Maurits hadt, eerst op den dertienden van Grasmaand, tien dagen voor zyn overlyden, zynen Uitersten Wil.

(f) Resol. Holl. 23 April 1625. bl. 56.
 (g) WASSENAAER IX. Deel, f. 37 versf.
 (h) Resol. Holl. 24, 26 April 1625. bl. 57, 59.

1625. nen Uitersten Wil doen schryven, door zynen Griffier, *Paulus de Jonge*, en dien, ten zelfden dage, eigenhandig bekrachtigd (1). Hy stelde, by den zelve „ tot beter behoudenis der „ waardigheid en luister van zyn Huis, zynen Broeder, Henrik Fredrik, tot zynen „ eenigen erfgenaam aan; en by mangel van „ hem, en van deszelve wettige mannelyke „ kinderen en nakomelingen, zynen Neef, „ Ernst Kasimir; en deszelve wettige mannelyke kinderen en nakomelingen. Aan zyne Zuster, de Prinsesse van Portugal, of derzelve kinderen, maakte hy zeventuizendvyfhonderd ponden 's jaars, losbaar tegen den penning twintig: aan haare twee Zoonen, Emmanuel en Christoffel, ieder tweeduizend guldens 's jaars, insgelyks, losbaar tegen den penning twintig; en aan haare Dogters, elk duizend guldens 's jaars, losbaar als boven; mids beide Zoonen en Dogters, op 's Prinsen overlyden, nog in leeven waren; doch deeze Renten moesten van den eerststervenden op den langstlevenden deezer Zoonen en Dogteren en derzelve wettige kinderen en nakomelingen versterven, en na 't overlyden van den langstlevenden, wederom aan de erfgenamen komen. Aan zynen natuurlyken Zoon, Willem, maakte hy zyne Heerlykheid van de Lek, met het regt tot de Visscherye in de „ Mer-

(1) In de *Resolutien van Holland* 3 May 1625. bl. 66. wordt gewaagd van een Testament van April 1621. en van een Codicil van den vyfden April 1625: 't welk ik, met de dagtekening van het Testament in Arrzama, niet weet overeen te brengen.

„ Merwe, en aanzynen tweeden natuurlyken 1625.
 „ Zoon, Lodewyk, de Heerlykheden van Po-
 „ lanen, Monster en Monster-Ambagt, als
 „ Poeldyk, ter Heide, en Half Loosduinen:
 „ waarby hy nog eene erfelyke Rente van
 „ vyfduizend guldens 's jaars, voor ieder,
 „ voegde. Doch deeze Heerlykheden en Ren-
 „ ten moesten ook van den eenen op den an-
 „ deren Zoon of derzelver kinderen en nako-
 „ melingen verfterven, en, by mangel derzel-
 „ ven, aan de erfgenaamen des Prinzen kom-
 „ men. Aan Juffrouwe van Mechelen, Moeder
 „ deezer twee Zoonen, maakte hy eene Lyf-
 „ rente van vierduizentweehonderd guldens
 „ 's jaars (i).” By een afzonderlyk Codicil,
 „ besprak de Prins aan vyf *Bastaarden*, gelyk hy-
 „ ze noemt, vierduizend guldens 's jaars aan ee-
 „ nen Zoon, drieduizend aan eenen anderen, en
 „ aan drie Dogters, tweeduizend guldens 's jaars
 „ ieder. Het Lyk zyner Doorlugtigheid werdt,
 „ volgens zyne begeerte, in 't grafzyns Vaders,
 „ te Delft, bygezet: 't welk, op den zestienden
 „ van Herftmaand, geschiedde (k). Te Leiden
 „ werdt, ten zelfden dage, eene Lykrede ge-
 „ daan, ter zyner eere; doch buiten kosten van
 „ den Lande (l).

Zodanig was de uitgang van Maurits, Prin- XXXII.
 se van Oranje, den eersten Stadhouder onder Zyne ge-
 de Staatfche Regeeringe; want zyn Heer Va- daante,
 der, gelyk by eene andere gelegenheid ge- aart,
 toond is (m), bekleedde hooger waardigheid, en ge- deugden
 na breken.

(i) Zie AITZEMA I. Deel, bl. 433.

(k) Nouv. Zeel. 27. *Offob.* 1625. bl. 394. AITZEMA I. Deel,
 bl. 441.

(l) Refol. Holl. 11 Sept. 1625. bl. 108, 109.

(m) VIII. Deel, bl. 335.

1625. na 't ontstaan van den oorlog, en na 't afzweeren des Konings van Spanje, en heeft nimmer, gelyk de Zoon, last als Stadhouder gehad van de Staaten. Maurits werdt in 't gemeen gehouden voor eenen der grootste Krygsluiden zyner eeuwe (n). 't Ontbrak hem zeldzaam aan voorzigtigheid of moed. Hy heeft de Krygskonst gebragt tot hooger' trap van volkomenheid, dan iemant, voor zynen tyd; hadt konnen doen (o); en, vooral voor de tyden van 't Bestand, veel toegebragt, tot bevestiging van den Staat. Na 't uitgaan van 't Bestand, gedoogde de vervallen staat van 's Lands geldmiddelen niet, dat men den vyand; met zo veel gewelds als in vroeger' tyd, te keer ging; waarom Maurits weinige of geene gelegenheid hadt, om zyne Krygszugt, die veelligt ook afnam met de jaaren, te voldoen. Ook was men nu zo naauw niet verbonden met Frankryk en Engeland, alste vooren. Waarby, mogelyk, nog gekomen is, dat zy, die, door 's Prinzen beleid, na de verandering des jaars 1618, in 't bewind der hooge Regeeringe, gekomen waren, voor den aanwas van 's Prinzen gezag vreesden, en hierom zo sterk niet voor den oorlog yverden: 't welk Maurits niet dan onaangenaam heeft konnen zyn. De slegte uitflag der zaaken van Boheeme en de Palts heeft hem ook geweldig gespeeten. Hier sloeg 't Beleg van Breda toe, welk hy niet of naauwlyks zag te doen opbreeken. Alle welke redenen hem, in den laatsten tyd zyns levens, zeer

(n) *Negotiat. de FRANN. Tom. II. p. 311. Tom. IV. p. 297. Zie ook de geruigenissen van vreemden, by H. F. M. K. Batav. Arc. bl. 317, 318.*

(o) *Memoir. de Freder. Henri p. 31.*

zeer gemelyk en verdrietig maakten: 't welk ^{1625.} gelegenheid gaf, om te verspreiden, dat hy van verdriet gestorven was. Toen hy in de kragt zyns leevens was, was hy zeer sterk en onvermoeid. Voorts, grooter van gestalte dan hy schein, also hy zeer zwaarlyvig was. Hy hadt een bloozend weezen, en droeg eenen breeden blonden baard. Een zyner geliefdste uitspanningen was het Schaakspel; daar hy zig, als hy niet te velde was, en vooral ten tyde van 't Bestand, dikwils mede vermaakte. In de verkeerung, was hy guller en openhertiger (p), maar ook driftiger en oploopender dan zyn Vader. De aanzienlyke staatigheid zyns hofs wist hy, naar 't getuigenis van zulken, die hem gekend hebben, bescheidelyk, met zuinigheid te paaren (q). Hy schiep, somtyds, vermaak in boerten. Wiskonstenaars en schranderere Vestingbouwers waren by hem in hooge agtinge (r). De Ampten, die in zyne Heerlykheden openvielen, gaf hy gemeenlyk aan zyne Huisgenooten, zonder zig met dezelve vrienden te willen maaken onder de Regenten der Steden, gelyk eenigen zyner opvolgeren gedaan hebben (s). Eenigen beschryven hem, als agterdochtig van aart (t): 't welk egter meest schynt ontstaan te zyn, uit het gene hy zig, nu en dan, van Oldenbarneveld ontvallen liet, dien hy van ongeoorlofd handel met den Spanjaard schein verdragt te houden. Ook meent men, dat hy zig, som-

(p) *Negotiat. de JEANNIN Tom. III. p. 124. Tom. IV. p. 99.*

(q) *HOOFD'S Brieven N. III. bl. 7.*

(r) *AUBRAY Memoir. p. 269-284.*

(s) *AITZEMA I. Deel, bl. 45.*

(t) *Negotiat. de JEANNIN Tom. I. p. 211.*

1625. fomtyds , niet gemeenzaam genoeg gedroeg (u). De President Jeannin noemt hem, in zyne Brieven, dikwils, een wys en eerlyk man, die 't gene hem, in zynen perfoon, aanging, niet dan door zachte middelen, zegt (v). Doch 't gebeurde in de jaaren 1618 en 1619 heeft veelen zyner tydgenooten en de meesten zyner nakomelingen anders van hem doen oordeelen. De dood van Oldenbarneveld, die men den Prinse weet, verwekte, terstond na datze was voorgevallen, groot misnoegen onder veelen (w), en werdt, in 't gemeen, voor te geweldig een middel tot bevordering van 's Prinzen gezag aangezien. De nakomelingen hebben 'er niet gunstiger van geoordeeld (x): en de roem, door Maurits, in den oorlog, verworven, is, in hun oog, naauwlyks, in staat geweest, om de schande, behaald, door zo streng een vonnis, over 's Lands ouden Dienaar, eenigszins, op te weegen.

(u) *Negotiat. de JEANNIN Tom. III. p. 325.*

(v) *Negotiat. de JEANNIN Tom. II. p. 507. Tom. III. p. 46, 276, 206. Tom. IV. p. 297.*

(w) *Negotiat. de JEANNIN Tom. IV. p. 296.*

(x) *Remonstr. van Rott. in 's Aanb. op 's Leev. v. H. de Groot, bl. 24.*

LYST DER PRINTVERBEEL- DINGEN.

WILLEM LODEWYK, Graaf van Nassau,
Stadhouder van Friesland en Groningen,
te plaatsen tegen over Bl. 58.

MR. HUGO DE GROOT, Pensionaris van
Rotterdam ——— ——— 114.

MR. ROMBOUT HOGERBEETS, Pensionaris van Leiden ——— ——— 172.

FRANÇOIS VAN AARSENS, Heer van
Sommelsdyk ——— ——— 332.

's Lands Advokaat, Joan van Oldenbarneveld, op 't Schavot ——— 366.

LOUISE DE COLIGNI, Prinsesse Weduwe van Oranje ——— ——— 406.

Hugo de Groot zig bereidende tot de vlugt, uit Loevestein. ——— ——— 414.

By den Drukker van dit werk, zal in 't korte uitge-
geven worden

DE HEDENDAAGSCHE HISTORIE OF TEGENWOORDIGE STAAT VAN
GROOT BRITTANNIE, behelzende eene naauwkeurige Be-
schryving van het Land, een kort begrip van de Historie, de
Godsdienst, Zeden, Wetten, Gewoontens, Regeering, Kon-
sten en Wetenschappen, Koophandel, Handwerken, Landbouw,
Landzickens, Planten, Dieren, Mineralen en andere zaaken;
tot de Natuurlyke Historie dienende. Uit het Engelsch van den
Heere Salmon en andere Schryvers vertaald en opgesteld; met
naauwkeurige Landkaarten en fraaie Printverbeeldingen versierd.

Dit Werk is een Vervolg op de HEDENDAAGSCHE HISTORIE of Te-
genwoordige Staat van alle Volken, waar van nu reeds Twintig
Deelen in het ligt gegeven zyn, behelzende dezelve als volgt:

Het I. Deel behelst eene Beschryving van het Keizerryk *China* en
Japan, als mede van de *Ladrones*, de *Filippynsche* en *Molukki-
sche*, of *Specery-Eilanden*.

II. Deel vervat eene Beschryving van de *Sunda Eilanden*, en wel in-
zonderheid van *Borneo*, *Java*, *Sumatra* en de Koningryken
Siam, *Cochin China* en *Tonkin*.

III. Deel beschryft de Tegenwoordige Staat van de Koninkryken
Pegu, *Ava*, *Arrakan*, *Acham*, als mede van het Eigentlyke *In-
dia*, of het Ryk van den Grooten *Mogol* en *Malabar*, *Korman-
del* en het Eiland *Ceilon*.

IV. Deel houdt in de Beschryving van *Persie*, *Arabie* en 't *Asiatisch
Tartaryen*.

V. Deel betreft de Tegenwoordigen Staat van het *Turksche Ryk*
in *Asia* en *Afrika*, enz.

VI. Deel behelst eene Beschryving van den Tegenwoordigen Staat
van 't Gebied der *Turken* in *Europa*, Klein *Tartaryen*, en van
gantsch *Griekenland*; als mede eene Historie van den Tegenwoor-
digen Staat der *Grieksche Kerk* in *Turkyen*: insgelyks de Tegen-
woordige Staat van 't Koningryk *Polen* en 't Groot-Hertogdom
Litthawen.

VII. Deel vervat den Tegenwoordigen Staat der Noordsche Ryken,
als *Rusland*, *Zweden*, *Deenemarken*, *Noorwegen*; als mede van
Nova Sembla, *Groenland*, de *Straat Davis* enz.

VIII. en IX. Deel behelst eene Beschryving van 't *Duitsche Keizer-
ryk* in 't algemeen; gelyk ook van alle de Landen in deszelfs by-
zondere Kreitsen; insgelyks van *Bohemen*, *Silezie*, *Hungarie*, *Zen-
venbergen* en de Frontier-Landen des Keizerryks.

X. Deel beschryft dat gedeelte der Nederlandsche Provincien, 't
welk onder 't Gebied van *Oostenryk*, *Vrankryk* en *Pruiffen* behoort.
Dit Deel is op nieuws beschreeven en met een byzondere Tytel ge-
drukt: om by de TEGENWOORDIGE STAAT der VEREENIGDE NE-
DERLANDEN te konnen worden gevoegd.

- XI.** Zynde het *Eerste Deel* van den **TEGENWOORDIGEN STAAT DER VEREENIGDE NEDERLANDEN**, vervat eene Algemeene Beschryving des Lands, der Zeden en Godsdienst van de Inwooners, een kort begrip van 's Lands Historie, eene Beschryving der Hooge en mindere Generaliteits Kollegien, der Maatschappyyen van Oosten en Westen, en der Handwerken, Visscheryen, Zeevaart en Koophandel.
- XII.** Zynde het *Tweede Deel* der **VEREENIGDE NEDERLANDEN**, behelst eene Beschryving van alle de Generaliteits Landen, als de Meicry van 's *Hertogenbosch*, 't Markgraafschap van *Bergen op Zoom*, de Barony van *Breda*, het Land van *Kuik* en de Stad *Graave*, *Steenbergen*, *Prinsanland*, *Willemsbad*, de Schansen aan de *Schelde*, *Maastricht*, het Land van *Overmaaze*, *Staats Vlaanderen* en *Staats Opper-Gelderland* enz.
- XIII.** Zynde 't *Derde Deel* der **VEREENIGDE NEDERLANDEN**, behelst eene naauwkeurige Beschryving van gantsch *Gelderland*.
- XIV.** Zynde het *Vierde Deel* der **VEREENIGDE NEDERLANDEN**, behelst eene Beschryving van de Gelegenheid, Regeering enz. van *Holland* in 't gemeen, en byzonderlyk van de Steden *Dordrecht*, *Haarlem*, *Delft* en *Leiden*.
- XV.** Zynde het *Vyfde Deel* der **VEREENIGDE NEDERLANDEN**, behelst eene Beschryving van de Steden *Amsterdam*, *Gouda*, *Rotterdam*, *Schiedam*, *Gornicbem*, *Schoonhoue*, *Brielle*, *Alkmaar*, *Hoorn*, *Enkhuizen*, *Edam*, *Monnikendam*, *Medenblik* en *Purmerend*.
- XVI.** Zynde het *Zesde Deel* der **VEREENIGDE NEDERLANDEN**, behelst eene Beschryving van 's *Gravenhaage* en van alle de Dorpen enz. in *Rynland* en *Delfland*.
- XVII.** Zynde het *Zevende Deel* der **VEREENIGDE NEDERLANDEN**, behelst eene Beschryving van *Schieland*, het Land van *Voorns* en van gantsch *Zuidholland*.
- XVIII.** Zynde het *Agtste Deel* der **VEREENIGDE NEDERLANDEN**, behelst eene Beschryving van *Woerden*, *Gooyland*, *Amstelland*, *Kennemerland*, *Westfriesland*, *Waterland*, de *Eilanden* enz.
- XIX.** Zynde het *Negende Deel* der **VEREENIGDE NEDERLANDEN**, behelst eene Beschryving van *Zeeland* in 't algemeen en van de Steden, *Middelburg* en *Zierikzee* in 't byzonder.
- XX.** Zynde het *Tiende Deel* der **VEREENIGDE NEDERLANDEN**, behelst eene Beschryvinge van de Steden, *Goes*, *Tholen*, *Vlissingen* en *Vesere*; benevens alle de byzondere Eilanden, Dorpen, Heerlykheden enz. van *Zeeland*.
- Het **XXI.** **XXII.** en **XXIII.** Deel zal behelzen de Beschryving van *Utrecht*, *Vriesland*, *Overyssel*, *Groningen* en *Drents*.
- Terwyl nu deeze Deelen ter Drukpersse vervaardigd worden, om zoo spoedig mogelyk uitgegeven te worden, zal de Drukker de Hedendaagfche Historie der andere Ryken en Landen vervolgen, op dat dit nuttige Werk ten spoedigste tot volkomenheid bragt worde.

E.P. 2019

